9
3-B
7

10
4 E
26

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

N
496

C. CORNELII TACITI OPERA QVÆ EXSTANT.

IVSTVS LIPSIVS poſtremùm recenſuit.

Additi COMMENTARII *meliores plenioréſque,*
cum CVRIS SECVNDIS.

Acceſſit ſeorſim C. VELLEIVS PATERCVLVS
cum eiuſdem LIPSI auctioribus NOTIS.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↄ. Iↄc.
Cum Priuilegijs Cæſareo & Regio.

ANNALIVM, *ab exceſſu Auguſti Libri* XVI.
HISTORIARVM, *ab exceſſu Neronis, Libri* V.
DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.
DE VITA *Iulij Agricolæ, Liber* I.
DIALOGVS, *De cauſſis corruptæ eloquentiæ, ambigui ſcriptoris.*

IMPER. CÆSARI MAXIMILIANO. II. AVG. GERMANICO. P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè ſcribere, Imperator, maiorum temporibus non ſolùm magna, ſed etiam rara laus fuit. Vtriuſque cauſſa à difficultate eſt: difficultas ex eo, quòd quæ alijs ſcientijs ferè ſingula proponuntur, ea hiſtoriæ legitimæ vniuerſa. Poëta ſi adpoſitè ad delectationem; orator ad fidem; philoſophus ad vitam dicat: impleſſe munus ſuum videntur. Hiſtoriæ ſcriptor niſi hæc tria ſimul miſceat ac temperet, fruſtrà ſe iactet in ſingulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quaſi patricios hiſtoricos à prudenti Cenſore poteſt. Sed primum de tribus omnis hiſtoria habet, quia animos noſtros nudà narratio, cuicuimodi illa, naturâ delectat: alterum deſideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in noſtris. Vt abſtineam iudicare de antiquis illis Fa-

bio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, alijſque quorum ſcripta vixerunt: ex ijs qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoriâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aut ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ętate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certa-

men

men poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectãdi magis quàm inſtruendi lectoris: hîc mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimē eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex ijs pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis*. Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententijs, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi,

& quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in cognitionibus, conſtantiam in dubijs, prudentiam in conſilijs: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni ſunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, niſi in hoſtem, ſtrictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta ſeueritatis tuæ, aut ſemina ciuilis motus: ſed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant ſanaſti potiùs quàm recidiſti, & quædam diſſimulans nec in omnia anxiè anquirens maluiſti videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non eſt enim, Cæſar, maieſtas timeri, ſed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius eſt quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua eſt in ſubditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen ſit? Nihil gratiæ cauſſâ lo-

quar:

quar: ſed, Deus bone, quæ vidi ipſe Viennæ! Admittebantur ad ſacros ſermones tuos priuati cum principibus, pagani cũ militibus, viri cum feminis, ſenes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut deſideria ſua promebant, non ſolùm patienter audiente te, ſed interdum manu & vultu ipſo, ſi quos fortè inſolitus ille ſplendor percuſſerat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque ſermoni ſuus cuiuſque pudor, non faſtidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapſam! hoc eſt verè Principem eſſe, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæſar, his nouis virtutibus hoc nouum conſecutus es, vt cùm alios Cæſares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præſens & ſalutare numen; & inauditâ quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, ſed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cæleſti naturâ tuâ ſunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à ſtudijs doctrinę. quæ quanti ęſtimes hinc diſcimus, quòd vna Viennenſis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam inſtruxiſti ſic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus inſtituto vel ſuperare eos poſſe videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ neſcio magis mirari animum Maie-

ſtatis

ſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

C. C O R-

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES, ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente, ſed aliâ minùs illuſtri natus eſt, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúſque honores geſſerint, & ad remp. acceſſerint, néc ne, vt re vetuſtâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abeſt, ipſum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illuſtrem intuliſſe. initium dignitatis illi ſub Veſpaſiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis adminiſtrauit. quæ dignitas equeſtri ordini diu peculiaris fuit. Reuerſus, à Tito, vt opinor, Quæſturam accepit: certè dignitatem ſuam quam Veſpaſianus inchoauerat, auctam & adiutam eſſe à Tito, ipſe in Hiſtorijs profitetur: nec aliud ſuſpicari eſt quàm Quæſturam aut ſi fortè Ædilitatem, quia Præturâ* XIV. *demum conſulatu Domitiani auctus eſt. In quo erroris manifeſtus eſt eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum conſtituit. Nam Tacitus quidem ipſe in Annali* XI. *diſertè ait ſe* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis ſæcularibus Domitiani cum curâ adfuiſſe. Atqui ludos ſæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id eſt quinquennio ipſo poſterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis eſt. Extant nummi non pauci cum his notis,* IMP. CAES. FL. AV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Ad conſulatum deinde ſatis longo interuallo imperante Neruâ peruenit* A. V. C. DCCCL. *ſuffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium conſtanter ſpreuerat. quem & defunctum pro roſtris Tacitus laudauit. Exſulaſſe eum ſub Domitiano quidam tradiderunt, magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris inſignes caſus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor ſit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuiſſe eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipſo tempore quo Iulius Agricola ſocer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Con-*

** legâ,

legâ, & Cor. Priſco, non tam exſilij neceßitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quòd ijdem, vt omni ex parte tam anxia diligentia conſtet, decennium in exſilio egiſſe ſcribunt, at demum exorato Domitiano reſtitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula eſt. ac credo eos homines cùm hoc ſcriberent, indormiiſſe bello Troiano, & illinc decennia ſua ſumſiſſe. Conſtat enim apud vigilantes & ſobrios, Domitianum à ludis ſuis ſæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII. *dumtaxat annos vixiſſe, octauo conſpiratione ſuorũ occiſum. Hæc ferè in Rep. In priuatâ eius vitâ iſta ſunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Veſpaſiano* IIX. *& C. Iulio Agricolâ* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex ijs, niſi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui poſteà Imp. appellatus eſt (ſic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiſcus refert, parentem ſuum appellare hunc Tacitum ſolet. Hiſtoriæ ſcribendæ ſenex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & cauſſis orandis egiſſet. Ex Plinij epiſtolis & Tacitum in principibus oratoribus fuiſſe, & orationes aliquot edidiſſe intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrũque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipſanium Meſſallam. Scripſit primùm omnium, vti pòſt docebo, Hiſtoriarum libros ab exceſſu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Auguſti exceſſu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta ſit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento,* Cæſi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inueni. Odoratus ſum ex Plinij Nepotis epiſtolâ, quæ libro* VII. *Nam ait diſertè propemodũ ætate æqualem ſe Tacito. At Plinius incendio Veſuuini montis, quo auunculus perijt, agebat, vt ipſe ait, duodeuiceſimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud ſecundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Ruſo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illâ epiſtolâ teſtatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius initio Neronis: vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Hiſtoriam quidem exorſus eſt ſcribere poſt mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Hiſtor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, niſi principi mortuo.*

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hiſt. cap.* XVI.

Ipſi nos pridem vidimus eadē omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epiſt.* I.

Laudatus eſt Verginius à conſule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius ſupremus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus.

Eodem libro, Epiſtol. XI.

Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, & quod eximium orationi eius ineſt, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epiſt.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, ſcis quem virum, arctâ familiaritate complexus eſt.

Libro VI. *Epiſt.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi ſcribam, quo veriùs tradere poſteris poſſis. Gratias ago. nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & inſigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius ſtudia fouiſſe. Equidem adoleſcentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, interuallo, & eſſe & haberi concupiſcebam.

Libro IX.

Nec ipſe tibi plaudis; & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura, neſcio: nos certè meremur, vt ſit aliqua. non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentiâ poſterûm.

Oroſius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanci Dacorum regis cum Fuſco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, niſi Corn. Tacitus qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, de reticendo interfectorum

 numero,

numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem.

„ Dein vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Auguſto Ianus patefactus dum „ apud extremos terrarum terminos nouæ gentes ſæpe ex vſu & aliquando „ cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.

Flauius Vopiſcus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salluſtios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iuſſit.

Sidonius Epiſt. lib. IV. ad Polemium.

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum conſularis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoriâ ſuâ rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quâ Criſpus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Quâ pompâ Tacitus numquam ſine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Criſpe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. X. fortaſſe ad Tacitum referantur.*

Supereſt adhuc & exornat ætatis ſuæ gloriam vir ſæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumciſis quæ dixiſſet, ei nocuerit. ſed elatum abundè ſpiritum, & audaces ſententias deprehendas etiam in iis quæ manent.

* Ambigue dixit, quia hunc viuo Domitiano Fabius [illegible] Atque noster [illegible] ut opinor, ad vulgarem [illegible].

[1] C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
[2] ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius ſuccedit, tardè & cupidinem diſsimulans. Pannonicas legiones tres grauis ſeditio inceſsit. ea, miſſo Druſo Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germania inferiore motus. qui conſedit, non ſine ſanguine & cæde. Germanicus Cæſar in hoſtem ducit: eaq; expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Vſipetes vaſtati aut cæſi. Iulia Auguſti F. Rhegij vitam finiit. Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtales inſtituti. Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vaſtat, vrit, cædit. Segeſtes obſidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator conſalutatus. Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iuſq; ſuprema ſoluta. Romani in reditu, ſub Cæcina duce, periclitati. tamen hoſtes proſperá eruptione fuſi, fugati. Maieſtatis lex reducta & aſpere exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus eſt & per eam cauſſam decreta patrum expreſſa ad coercendos hiſtriones. Poſtremò actum de ſubducendis Tiberis aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè geſta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.
NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: [3] neque Decemuiralis poteſtas vltra biennium, neque Tribunorum militum conſulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Craſſiq; potentia, citò in Cæſarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Auguſtum ceſsère. qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, [4] nomine Principis ſub imperium accepit. Sed [5] veteris * reip. proſpera vel aduerſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuère decora ingenia, donec [6] gliſcente adulatione deterrerentur. [7] Tiberij, Caiiq;, & Claudij, ac Neronis res, [8] florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. ſine irâ, & ſtudio, quorum cauſſas procul habeo. Poſtquam Bruto, & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma; [9] Pompeius apud Siciliam oppreſſus, [10] exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar dux reliquus: poſito Triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; [11] vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit; inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo aduerſante: cùm ferociſſimi per acies, aut pro-

Rei Rom. ſtatus:
Ad Auguſtũ.
...ſub principe, Principi dictus:.
** populi Romani.*
Materia huius ſcriptionis: A Tiberio ad Galbam.
Artes ... imperium

proſcriptione cecidiſſent. ceteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa mallent. Neque prouinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus populíque imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremò pecuniâ turbabantur.

Varij. quos ſucceſſores deſtinauit. Marcellus: Agrippa:

Ceterùm Auguſtus ſubſidia dominationi [12] Claudium Marcellum, ſororis filium admodum adoleſcentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: [13] M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ ſocium, [14] geminatis conſulatibus extulit. [15] mox defuncto Marcello, generum ſumſit: [16] Tiberium Neronem, & Claudium Druſum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo ſuâ.

C. & L. Cæſares.

nam genitos Agrippâ [17] Caium ac Lucium, in familiam Cæſarum induxerat: [18] nec dum poſitâ puerili prætextâ, Principes iuuentutis appellari, [19] deſtinare conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiuerat. Vt Agrippa vitâ conceſſit; L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, [20] Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel [21] nouercæ Liuiæ dolus abſtulit;

Deniq, Tiberius Nero.

[22] Druſoque pridem exſtincto, Nero ſolus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, conſors Tribuniciæ poteſtatis adſumitur, omníſque per exercitus oſtentatur:

Et id gratiâ matris Liuiæ.

non obſcuris, vt antea, matris artibus, ſed palàm hortatu. nam ſenem Auguſtum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum [23] Agrippam Poſtumum in inſulam Planaſiam proiiceret: rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolide ferocem, [24] nullius tamen flagitij compertum.

Germanicus Druſi filius Galliæ præfectus.

At hercule Germanicum Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſciríque per adoptionem à Tiberio iuſſit, quamquam eſſet in domo Tiberij filius iuuenis, ſed [25] quò pluribus munimentis inſiſteret. Bellum eâ tempeſtate nullum, niſi aduerſus Germanos ſupererat: abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium.

Status rerũ, & affectus ciuium, ſub Auguſto.

Domi res tranquillæ. eadem magiſtratuum vocabula. iuniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella ciuium nati. quotuſquiſque reliquus, qui remp. vidiſſet? Igitur verſo ciuitatis ſtatu, nihil vſquam priſci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iuſſa principis aſpectare: nullâ in præſens formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſéque & domum & pacem ſuſtentauit. Poſtquam prouecta iam ſenectus, [26] ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & ſpes nouæ: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paueſcere; alij cupere;

Iudicia de ſucceſſoribus.

pars multò maxima [27] imminentis dominos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominiâ accenſum, non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem.

Nec bona de Tiberio.

Tiberium Neronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed vetere atque inſitâ Claudiæ familiæ ſuperbiâ; multaque indicia ſæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congeſtos iuueni conſulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus [28] Rhodi ſpecie ſeceſſus exſulem egerit, aliquid quàm iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ. ſeruiendum feminæ, [29] duobuſque inſuper adoleſcentibus,

qui

qui remp. interim premant, quandoque diſtrahant. Hæc atque talia agitantibus, graueſcere valetudo Auguſti. & [10] quidam ſcelus vxoris ſuſpectabant. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum electis conſcijs, & comite vno Fabio Maximo Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod [11] Maximum vxori Martiæ aperuiſſe: illam Liuiæ. [12] *C. Nauum id Cæſari. neque multo pòſt, extincto Maximo (dubium an quæſitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus ſemet incuſantis, quòd cauſſa exitij marito fuiſſet. Vtcumque ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud vrbem Nolam, an exanimem reppererit. acribus namque cuſtodijs domum, & vias ſepſerat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: [13] quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de câ re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet Tribuno cuſtodiæ adpoſito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipſe ſupremum diem expleuiſſet. Multa ſine dubio ſæuaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, vt exſilium eius Senatus conſulto ſanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquam ſuorum necem durauit: neque mortem nepoti pro ſecuritate priuigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs, ſuſpecti & inuiſi iuuenis cædem feſtinauiſſe. [14] Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet: neque imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud ſenatum, reſpondit. Quod poſtquam [15] Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum [16] (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit: metuens ne reus ſubderetur, iuxtà periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur: néve Tiberius vim principatus reſolueret, cuncta ad ſenatum vocando. [17] eam conditionem eſſe imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur. At Romæ ruere in ſeruitium Conſules, Patres, Eques. quanto quis illuſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu principis, neu triſtiores primordio, [18] lacrymas,* gaudium, queſtus, adulationes miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & [19] C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox ſenatus, milesq; & populus. nam Tiberius cuncta per Conſules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi Tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto. de honoribus parentis conſulturum: [20] neque abſcedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vſurpare. Sed defuncto Auguſto, ſignũ prætorijs cohortibus, vt Imperator dederat. [21] excubiæ, arma, [22] cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur.

Morbus Auguſti, quem à fraude Liuiæ cenſebant.

Quia reconciliandus Agrippa videba'ur.

*Guarum id

Tiberius ſubitò reuocatur.

Liuiana & aulica artes in celandâ morte principis.

Agrippa cædes.

Quam Tiberius ſ. uſtrà à ſe reiicit.

Salluſtij pro tempore. ſed in omnia tempora verum effatum.

Roma quàm ſeruituti obnoxia.

*gaudio, queſtus adulatione.

A.V.C.D. CCLXVII.

Iuratum in nouum principem.

Tiberij callida tergiuerſatio.

tur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu miſit: nuſquam contabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſſa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electuſque potiùs à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

Fīea, quoſi-ne.

Teſtamentum Auguſti.

Nihil primo ſenatus die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti. [41] cuius teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. [44] Liuia in familiam Iuliam, nomenque Auguſtæ adſumebatur. In ſpem ſecundam, nepotes pronepoteſque: tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat. [45] pleroſque inuiſos ſibi, ſed iactantiâ gloriaque ad poſteros. [46] Legata non vltra ciuilem modum, niſi quod [47] populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm milia; [48] legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit.

Honores eximij in funere eius.

Tum conſultatum de honoribus. ex quîs maximè inſignes viſi: vt porta triumphali duceretur funus, Gallus Aſinius, vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius cenſuere. addebat Meſſalla Valerius; [49] renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij. interrogatuſque a Tiberio, num ſe mandante eam ſententiam promſiſſet? ſponte dixiſſe, reſpondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, conſilio niſi ſuo vſurum, vel cum periculo offenſionis ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, [50] corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum. * [51] Remiſit Cæſar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis ſtudiis funus diui Iulij turbaſſent; ita Auguſtum in foro, potiùſquam [52] in campo Martis ſede deſtinatâ cremari vellent. Die funeris, milites velut præſidio ſtetêre. multum irridentibus qui ipſi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſperè repetitæ, cùm occiſus dictator Cæſar, aliis peſſimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc ſenem principem longâ potentiâ, prouiſis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio ſcilicet militari tuendum, vt ſepultura eius quieta foret.

** Permiſit*

Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primum:

Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo pleriſque vana mirantibus: [53] quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ ſupremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuiſſet. [54] numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat. continuata per ſeptem & triginta annos Tribunicia poteſtas: nomen Imperatoris ſemel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua.

Inde prudentium.

Qui eum partim laudabant:

At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebatúrque. Hi pietate erga parentem, & neceſſitudine Reip. in quâ nullus tùnc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe. poſtquam hic ſecordiâ ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm vt ab vno regeretur. Non regno tamen,

tamen, neque dictaturâ, ſed Principis nomine conſtitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios: vrbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies eſſet.* Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui ſumta. ceterum cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adoleſcente priuato exercitum, corruptas conſulis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, faſces & ius prætoris inuaſerit: cæſis Hircio & Panſâ (ſiue hoſtis illos; ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum; ſiue milites Hircium, & machinator doli Cæſar abſtulerant) vtriuſque copias occupauiſſe. extortum inuito ſenatu conſulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. verſa. proſcriptionem ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecêre laudatas. Sanè Caſſij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas ſit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos. pòſt[55] Antonium Tarentino Brundiſinoq; fœdere, & [56] nuptiis ſororis illectum, ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exſoluiſſe. Pacem ſine dubio poſt hæc, verùm cruentam. [57] Lollianas, [58] Varianaſque clades: [59] interfectos Romæ Varrones, [60] Egnatios, [61] Iulos. Nec domeſticis abſtinebatur. abducta Neroni vxor: & conſulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu rite nuberet: * [62] qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremò Liuia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæſarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, [63] cùm ſe templis & effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. curâ ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam adrogantiam ſæuitiamq; eius introſpexerit, comparatione deterrimâ ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus, paucis ante annis, cum Tiberio Tribuniciam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu cultuque & inſtitutis eius iecerat, quæ velut excuſando exprobraret. Ceterùm ſepulturâ more perfectâ, [64] templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. & ille variò diſſerebat, *de magnitudine imperij, ſuâ modeſtiâ. ſolam diui Auguſti mentem tantæ molis capacem: ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illuſtribus viris ſubnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu naturâ, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti vt ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad [65] effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere: [66] cùm proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur quantum ciuium, ſociorumque in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & [67] neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus [68] adide-

Piè vt dominarent.

* *Q. Atedij.*

Tiberius reiicit à ſe imperium.

Perplexâ & obſcurâ, vt mos eius, oratione.

At Senatus vrget.

Rationarium imperij proferitur.

diderat que conſilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, ſe, vt non toti Reip. parem, ita quæcunque pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum.

Aſinij improuiſum telum in Tiberium. Sed id deuicit.

Tum Aſinius Gallus, [69] *interrogo*, inquit, *Cæſar, quam partẽ Reip. mandari tibi velis?* Perculſus improuiſâ interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet. Rurſus Gallus (etenim vultu offenſionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret quæ ſeparari nequirent: ſed vt ſuâ confeſſione argueretur, vnum eſſe Reip. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregie feciſſet, admonuit.

Qui tamen offenſus Aſinio, etiam aliis de cauſſis.

Nec ideò iram eius leniuit pridem inuiſus, [70] tamquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollioniſque Aſinij patris ferociam retineret.

Item Arruntio, qui vir magnus, & eo magis ſuſpectus.

Poſt quæ L. Arruntius haut multum diſcrepans a Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in [71] Arruntium ira: ſed diuitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: M. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem: Gallum Aſinium, auidum & minorem: L. Arruntium, non indignum, & ſi caſus daretur, auſurum.

Auguſti iudicium de his qui imperio digni.

De prioribus conſentitur, pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidère: omneſq; præter Lepidum, variis mox criminibus ſtruente Tiberio circumuenti ſunt.

Haterij commiſſum in Tiberium: Et Scauri.

Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxêre. Haterius cum dixiſſet, [72] *Quouſque patieris Cæſar non adeſſe caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, ſpem eſſe ex eo non irritas fore Senatus preces, quòd relationi conſulum iure Tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet. In Haterium ſtatim inuectus eſt; Scaurum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit. feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non vt fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed vt negare & rogari deſineret.

Illius periculum à milite.

Conſtat Haterium, cùm deprecandi cauſſâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberij genua aduolueretur, prope à militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, eiúſque [71] accuratiſſimis precibus protegeretur.

Senatus fœda adulatio in Liuiam: Quam Tiberius temperat.

Multa patrum & in Auguſtam adulatio. alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæſaris adſcriberetur, Iuliæ filius, cenſebant. ille moderandos feminarum honores dictitans, eâdemque ſe temperantiâ vſurum in his quæ ſibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre faſtigium in diminutionem ſui accipiens, [74] ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: [75] aramque adoptionis, & alia huiuſcemodi prohibuit. At [76] Germanico Cæſari proconſulare imperium petiuit, miſſique legati qui deferrent, ſimul mæſtitiam eius ob exceſſum Auguſti ſolarentur. quo minus idem pro Druſo poſtularetur, ea cauſſa, quòd deſignatus conſul Druſus, præ-

ſenſque erat. [77] Candidatos præturæ duodecim nominauit, [78] numerum ab Auguſto traditum: & hortante ſenatu vt augeret, iureiurando
obſtrinxit, ſe non exceſſurum. [79] Tum primùm è campo comitia ad — *Patribus comitiorum.*
patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem, & ſi potiſſima arbitrio Principis, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant. neque populus ademptum
ius queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus
ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam
quattuor candidatos cõmendaret, ſine repulsâ & ambitu deſignandos.
Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio ſumtu ederent [80] ludos, — *Ludi Augustales.*
qui de nomine Auguſti faſtis additi. Auguſtales vocarentur. ſed decreta
pecunia ex ærario, [81] vtq; per Circum triumphali veſte vterentur. [82] curru vehi haud permiſſum. mox celebratio annua ad Prætorem tranſlata,
cui inter ciues & peregrinos iuriſdictio eueniſſet. Hic rerum vrbanarum
ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones ſeditio inceſſit: nullis nouis cauſſis, — *Seditio in Pannonia:*
niſi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem
præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtiuis tres ſimul legiones habebantur,
præſidente Iunio Blæſo: qui fine Auguſti, & initiis Tiberij auditis, ob
iuſtitium aut gaudium, intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſciuire — *Cui otium, cauſſa.*
miles, diſcordare, peſſimi cuiuſque ſermonibus præbere aures, denique
luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris
Percennius quidam, [83] dux olim theatralium operarum, dein gregarius — *Et fax, quiſpiam Percennius.*
miles, procax linguâ, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes,
impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in veſperam die, & delapſis melioribus, deterrimũ quemque congregare. Poſtremò promptis
iam & aliis ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat,
Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum ſeruorum obedirent? — *Eius ſeditioſa oratio ad milites.*
quando auſuros expoſcere remedia, niſi nouum & nutantem adhuc principem,
precibus vel armis adirent? ſatis per tot annos ignauiâ peccatum, quòd [84] triceena aut quadragena ſtipendia ſenes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, — *Diuturnitatem militiæ culpat:*
tolerent. ne dimiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed [85] apud vexillum retentos,
[86] alio vocabulo, eoſdem labores perferre. [87] ac ſi quis tot caſus vitâ ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, [88] vbi per nomen agrorũ, vligines paludum,
vel inculta montium accipiant. Enimuero militiam ipſam grauem, infructuoſam: [89] denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: [90] hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & [91] vacationes munerum redimi. — *Et paupertatem.*
at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellum atrox, — *Et duritiem.*
aut ſterilem pacem, ſempiterna. nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur. vt ſingulos denarios mererent; ſextuſdecimus ſtipendij
annus finem adferret, [92] ne vltrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris
præmium pecuniâ ſolueretur. [93] An prætorias cohortes, quæ binos denarios — *Contra, præmia aliorum oſtendit.*
**acceperint, [94] quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſciperet? Non obtrectari à ſe urbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contuberniis hoſtem aſpici.* Adſtrepebat vulgus diuerſis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & — **acceperent.* — *Furere incipit miles:*
nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venêre, vt tres legiones miſcere in vnam agitauerint. depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque

legio-

legioni cum honorem quærebant, aliò vertunt, atque vnà tres aquilas & ſigna cohortium locant: [95] ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduênit, *Moderari & ſiſtere Blæſus conatur.* increpabatque, ac retinebat ſingulos, [96] clamitans, *Mea potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamque pectori vſque adcreuerat, cùm tandem pertinaciâ victi inceptum omiſere. Blæſus multâ dicendi arte, *Non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos à diuo Auguſto tam noua petiuiſſe. &* *Qui ſuadet legationem ad principem.* *parum in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expoſtulauerint: cur contra morem obſequij, contra fas diſciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, ſeque coram mandata darent.* Adclamauere, vt filius *Id factum: & filius eius miſſus.* Blæſi tribunus legatione eâ fungeretur, peteretque militibus miſſionem ab ſexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima prouenissent. Profecto iuuene, modicum otium: ſed ſuperbire miles, quòd filius Legati orator publicæ cauſſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per mo- *Sed recrudeſcit ſeditio, manipulorum aliquot ſuperuentu.* deſtiam non obtinuiſſent. Interea manipuli ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi, ob itinera & pontes, & alios vſus, poſtquam turbatum in caſtris accepêre, vexilla conuellunt: direptiſque proximis vicis, ipſóque [97] Nauporto quod municipij inſtar erat, retinentis centuriones irriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur: præcipuá in [98] Au- *A quibus præfectus caſtrorum violatur.* fidienum Rufum præfectum caſtrorum irâ. [99] quem direptum vehiculo, ſarcinis grauant, agúntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam *vetus* duramque militiam reuocabat,* [100] inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur ſeditio. & vagi *Blæſus coercere conatur.* circumiecta populabantur. Blæſus paucos maxime prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum adfici verberibus, [101] claudi carcere iubet. nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, miſericordiam, metum, & *Fruſtra. nam carcerem frangunt.* iras permouerent. Adcurritur ab vniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt vincula: deſertoréſque ac rerum capitalium damnatos, ſibi iam miſcent. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces. & Vibulenus quidam *Vibuleni fallax facinus.* gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem,* inquit, *his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima* [102] *iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? ne hoſtes quidem ſepulturam inuident. cùm oſculis, cùm lacrymis dolorem*

*lorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia vtilitati legionum conſulebamus, * ij ſepeliant.* Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans. mox diſiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantum conſternationis inuidiæque conciuit vt pars militum, gladiatores qui è ſeruitio Blæſi erant, pars ceteram eiuſdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuiſſe vnquam fratrem pernotuiſſet, haut multum ab exitio Legati aberant.

• hi

Quod inuidiam & mortem parè iaſo attulit.

Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, [103] cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fracta vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rurſus aliam poſcebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium.

Tribuni militum pulſi. Lucillius cæſus.

Quin ipſæ inter ſe legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum [104] centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interieciſſet.

Turbatores inter ſe turbant.

Hæc audita, quanquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maxime occultantem Tiberium perpulère, vt Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabuſque prætoris cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis, ex re conſulturum. & cohortes dilecto milite ſupra ſolitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & [101] robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri ſuo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorúmque oſtentator.

Druſus à Tiberio mittitur ſeditioni ſedandæ.

Ei comes & conſultor Seianus datus.

Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere [106] legiones: non lætæ, vt adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

Excipitur à legionibus parũ comiter.

Poſtquam vallum introit: portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. [107] illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare, trepidare. murmur incertum, [108] atrox clamor, & repentè quies. diuerſis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quîs perſcriptum erat, *præcipuam ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella tolerauiſſet. vbi primùm à luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum. miſiſſe interim filium, vt ſine contatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſeruanda, quem neque gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſſet.*

Litteras Tiberij recitat.

Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi Centurioni quæ * præferret. Is orditur de miſſione à ſexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur. Ad ea Druſus cùm arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule ver-*

Miles diſtinctè quædam poſtulat:

• perferret.

Ea Druſus differt.

Hinc tumultus,

bera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum retuliſſe. [109] *numquámne* * *niſi ad ſe filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator ſola militiæ commoda ad ſenatum reiiciat. eundem ergo ſenatum conſulendum, quoties ſupplicia aut prælia indicantur. an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?* Poſtremò deſerunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſſam diſcordiæ, & initium armorum. maximè infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernati. Nec multo pòſt digredientem cum Cæſare, ac prouiſu periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduerſaretur? ſimul ingruunt, ſaxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſcelus erupturam fors leniuit. nam [110] Luna * clariore pæne cælo viſa langueſcere Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimilans, proſperéque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. [111] Igitur æris ſono, tubarum cornuúmque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriórve, lætari, aut mærere. & poſtquam ortæ nubes offecêre viſui, creditúmque conditam tenebris: (vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes) ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auerſari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alij bonis artibus grati in vulgus: * in vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. *Quouſque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Rom. capeſſent? quin potius vt nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: priuatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem à veterano, legionem à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij: omittunt portas, ſigna vnum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die, & vocatâ concione; quamquam rudis dicendi, [112] nobilitate ingenitâ, incuſat priora, probat præſentia. negat ſe terrore & minis vinci: flexos ad modeſtiam ſi videat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, [113] Iuſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alij opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem cenſerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum ſuperſtitio vrgeat, [114] adiiciendos ex duce metus, ſublatis ſeditionis auctoribus. Promtum ad aſpe-

riora

ad ſe niſi

Et Cn. Lentulo periculum.

Tandem caſu ſeditio componitur.

claro repentè cælo.

Quo ve'ut ominis ſe vulgus territum.

Nec deeſt occaſioni Druſus.

* *ij*

Ergo flectuntur, & obnoxios ſe oſtendunt,

Sententia tamen diuerſa demum prorſus ſecand..

riora ingenium Druſo erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij [115] corpora extra vallum abiecta oſtentui. Tum vt quiſque præcipuus turbator conquiſiti. & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeóque ſæuis, vt non egredi tentoria, congregati inter ſe, [116] vix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cæleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſidera, ruere tempeſtates. non aliud malorum leuamentum, quàm ſi linquerent caſtra infauſta temeratáque, & ſoluti piaculo ſuis quiſque hibernis redderentur. primùm octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiendas Tiberij epiſtolas clamitauerat. mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte præuenit. & Druſus non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſederant, in vrbem rediit. Iiſdem ferme diebus, iiſdem cauſſis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: & magnâ ſpe fore vt Germanicus Cæſar imperium alterius pari nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſuâ cuncta * tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, [117] agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, [118] orto ab * vndeuiceſimanis quintaniſque initio, & tractis primâ quoque, ac viceſimâ legionibus. nam iiſdem æſtiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Auguſti, [119] vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Veniſſe tempus, quo veterani maturam miſſionem, iuuenes largiora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſæuitiamque centurionum vlciſcerentur. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora vocéſque. *ſuâ in manu ſitam rem Romanam, ſuis victoriis augeri Remp.* [120] *in ſuum cognomentum adſciſci * imperatores.* Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat. repentè lymphati diſtrictis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetuſtiſſima militaribus odiis materies, & ſæuiendi principium. [121] proſtratos verberibus mulcant, [122] ſexageni ſingulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulſos laniatoſque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ aduolueretur, eò vſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non caſtrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens vſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni

Vicitq; apud aſperū Lēnſum aſperior.

Capita tumultus ceſa.

Denique legiones caſtris ſuis reddit&.

Seditio eadē, ſed acrior in Galliâ.

* tracturis.

In quā duo exercitus, ſuperior, inferior.

Initium motus ab inferiore.

* vna & viceſim.

Voces ſeditioſorum, vota, & mina:

* imperatores forte.

Sæuitia in centuriones.

Caſſij Chærea animoſum factum.

* vel. — atque implacabilis motus, quòd neque diſiecti, *[123] nil paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tantâ æqualitate & conſtantia, vt regi crederes. Interea [124] Germanico per Gallias, vt diximus, cenſus accipienti, exceſſiſſe Auguſtum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluréſque ex eâ liberos habebat. Ipſe Druſo fratre Tiberij genitus, Auguſtæ nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui auiæque odiis, quorum cauſſæ acriores, quia iniquæ. quippe Druſi magna apud populum R. memoria, [125] credebaturque ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & ſpes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa à Tiberij ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paulò commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò ſummæ ſpei propior, tantò impenſius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra caſtra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ. Poſtquam vallum iniit, diſſoni queſtus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per ſpeciem oſculandi, inſeruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata ſenio membra oſtendebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta videbatur, diſcedere in manipulos iubet: ſic melius auditures reſponſum: vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à veneratione Auguſti orſus, flexit ad victorias triumphoſque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet. Italiæ inde conſenſum, Galliarum fidem extollit, nil vſquam turbidum aut diſcors. ſilentio hæc, vel murmure modico audita ſunt. Vt ſeditionem attigit, *vbi modeſtia militaris? vbi veteris diſciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegiſſent?* rogitans: nudant vniuerſi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiſcretis vocibus, pretia vacationum, anguſtias ſtipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incuſant, vallum, foſſas, pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus, & ſiqua alia ex neceſſitate, aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra ſtipendia numerantes, [126] mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuère etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent, [127] fauſtis in Germanicum ominibus: [128] &, ſi vellet imperium, promptos oſtentauere. Tum verò quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit. oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, [129] ferrum à latere diripuit, elatúmque deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram vi attinuiſſent. extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propiùs incedentes, ferire, hortabantur: & miles nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, Acutiorem eſſe. Sæuum id malique moris etiam furentibus viſum: ac ſpatium fuit, quo

Germanicus Cæſar tunc in Gallia.

Magnâ laude & gratiâ viuebat:

Et Tiberio, præter meritum, nunc fidiſſimus.

Is ſtatim ad legiones properat.

Verbis increpat. & ad fidem hortatur.

Illi deſideria ſua & querelas promunt:

Pars imperiū offerunt.

Acriter renuit. & mori eligit.

Cui [illegible] gladium [illegible] petulanter offert.

Cæſar

Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur. conſultatum ibi de remedio. etenim nunciabatur parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad cauſſam eandem traherent: deſtinatum excidio Vbiorum oppidum. imbutaſque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, inuaſurus hoſtis. at ſi auxilia & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarentur, ciuile bellum ſuſcipi. periculoſa ſeueritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter ſe rationibus placitum, vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, miſſionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes, niſi propulſandi hoſtis. [130] legata quæ petiuerant, exſolui duplicarique. Senſit miles in tempus conficta, ſtatimque flagitauit. miſſio per tribunos maturatur, largitio differebatur. [131] in hiberna *cuiuſquam non abſceſſere quintani *vndeuigeſimanique, donec iiſdem in æſtiuis contracta ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecunia perſolueretur. Primam ac viceſimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, [132] cùm fiſci de imperatore rapti inter ſigna interque aquilas veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumam [133] legiones nihil *cunctatus ſacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. pecunia & miſſio, quamuis non flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionem, præſidium agitantes vexillarij diſcordium legionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paulum repreſſi ſunt. [134] Iuſſerat id Menius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm conceſſo iure. deinde intumeſcente motu profugus repertuſque, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audacia mutuatur: Non præfectum ab iis, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium imperatorem violari. ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & ſi quis agmine deceſſiſſet pro deſertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos. [135] Interea legati ab ſenatu egreſſi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pauidos & conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum iuſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. vtque mos vulgò, quamuis falſis reum ſubdere, [136] Munatium Plancum conſulatu functum, principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & [137] nocte concubiâ vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt: concurſuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, tradere vexillum intento mortis metu ſubigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ conſternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti ſubſidium, [138] quàm caſtra primæ legionis. illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculauiſſet. Luce demum, poſtquam dux, & mi-

Sed amici Germanicũ abripiunt.

De medicinâ ancipiti male conſultant.

Fa viſ. optima, mox geres.

Igitur copiũt quæ petierat.

* aliquam ſort. * vna & vi.

Miſſionem & pecuniam.

At ſuperior exercitus in fid. manſit:

* cunctatus.

Niſi quod vexillarij quidã turbauere.

Quos fortiter reprimit & componit Menius.

Seditioſum duæ legiones inſaniunt.

Cæſari mortem intentant:

Planco mortem.

Concionem Germanicus habet.

Monetq́. non placat.

** motu*

& miles, & facta noſcebantur., ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, ſed deûm irâ reſurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipſius Planci grauem & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio, facundè miſeratur. attonitaque magis quam quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in * metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, vbi obſequia, & contra rebellis auxilium. *Satis ſupérque miſsione & pecuniâ, & mollibus conſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos ſaltem auo, & Reip. redderet.*

** aſpernante vxore, Filium & vxorem à ſe dimittit.*

** quæ*

Ea res militem in pœnitentia dedit:

[139] Diu cunctatus, * aſpernantem vxorem, cùm ſe diuo Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula teſtaretur, poſtremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis vxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: [140] nec minus triſtes * qui manebant. Non florentis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in vrbe victâ facies gemituſque ac planctus, etiam militum aures oraque aduertêre. Progrediuntur contubernis. quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus: ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. [141] iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem [142] militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. iſque vt erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit. *Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores ſunt: ſed illum quidem ſua maieſtas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloriâ veſtrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus ſummoueo: vt quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantùm ſanguine pietur: néve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratúmve vobis?* [143] *Quod nomen huic cœtui dabo? militéſne appellem? qui filium imperatoris veſtri, vallo & armis circumſediſtis. An ciues? quibus tam proiecta ſenatus auctoritas. hoſtium quoque ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis.* [144] *Diuus Iulius ſeditionem exercitus verbo vno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentum eius detractabant. Diuus Auguſtus vultu & aſpectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriave miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: primáne, & vicesima legiones,* [145] *illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipſius tirones, ipſius veteranos, non miſsione, non pecuniâ ſatiatos? hîc tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? in-*

Quem facundâ oratione Cæſar alloquitur.

fecta

fecta ſanguine caſtra, flumina? meque precariam animam inter infenſos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidiſſem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius. legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum vlciſceretur. Neque enim dij ſinant, [146] *vt Belgarum, quanquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua dine Auguſte cælo recepta mens,* [147] *tua pater Druſe imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iráſque ciuiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi coniugem ac filium redditis, diſcedite à contactu ac diuidite turbidos. id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.*

Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néve obſes Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hiemem. venturum filium: cetera ipſi exequerentur.

Mutati, pœnas vltro in ſe poſcunt.

Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de ſingulis, in hunc modum exercuit. [148] Stabant pro concione legiones, diſtrictis gladiis. reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur. ſi nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur, & gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolueret. nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu, penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat.

Ipſi ſeditioſos puniunt.

ſecuti exemplum veterani, haut multò pòſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ ob imminentîs Sueuos: ceterùm vt auellerentur caſtris, trucibus adhuc non minùs aſperitate remedij, quàm ſceleris memoriâ. [149] Centurionatum inde *egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis feciſſet, [150] & cui erant donaria militaria, edebat. ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem conſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militiâ.

Cæſar inde per artem eos ſeiungit.

*legit.

Nouoſq́; Centuriones ſufficit.

Sic compoſitis præſentibus, haut minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & vndeuiceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco Vetera nomen eſt) hibernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant, atrociſſimum quodque facinus horum manibus patrarum. nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno, parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus.

Sed duæ adhuc legiones turbidæ, apud Vetera.

In eas vi paratur.

At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incuſare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, cunctatione fictâ ludificetur, diſſideat interim miles, neque duorum adoleſcentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipſum, & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe; ceſſuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemq́ue ſeueritatis & munificentiæ ſummum vidiſſent. An Auguſtum feſſâ ætate, toties in Germanias commeare potuiſſe; Tiberium vigentem annis, ſedere in ſe-

Romani conſternati his nuncus:

Tiberium culpant, qui ipſe non occurrat.

natu

Sed illa vulpes: [illegible]
** immotus.*

natu verba patrum cauillantem? ſatis proſpectum vrbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint.* Immotum aduerſus eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: validior per Germaniam exercitus: propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti, contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri, [151] maieſtate ſaluâ, cui maior è longinquo reuerentia. ſimul adoleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reiicere. reſiſtentiſque Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe mitigari vel infringi: quod

Et iter ſimulat, non ſomniat.

aliud ſubſidium ſi imperatorem ſpreuiſſent? Ceterùm vt iam iamque iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè cauſſatus, primò prudentes, dein vulgum,

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

diutiſſimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, vſurum promiſcuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſſas & merita ſpectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorem legionum partem in officio vident, de ſententiâ legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quem-

Ipſi turbidi, turbatores ſuos cædunt.

que & ſeditioni promtum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa omnium, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies non prælio, non aduerſis è caſtris, ſed iiſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, ſanguis palàm:

Sed parum compoſitè:

cauſſa in occulto. cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi. poſtquam, intellecto in quos ſæuiretur, peſſimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licentia atque vl-

Et dolet Cæſar.

tio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet.

Mox ducit in hoſtem, vt aucet & oblitteret.
Rhenum tranſit.
** è legionibus, ſex & viginti.*
** ſcandit.*

Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctóque ponte tramittit [152] duodecim millia è legionibus * ſex, & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam [153] limitemq; à Tiberio cœptum * ſcindit. caſtra in limite locat, frontem ac tergum vallo, [154] latera, concæ-

** munitur.*

dibus * munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur: an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum. Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolenni-

ſennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. ventúmque ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis. adeò cuncta incuriâ disiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulentos. Cæſar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium, ferro flammíſque peruaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit. profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus [155] templum, quod Tanfanæ vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea ſedes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltúſque per quos exercitui regreſſus, inſedère. quod gnarum duci: inceſſitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus * vndeuiceſimani, dextrum quintani clauſere. viceſima legio terga firmauit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adſultantes, totâ vi nouiſſimos incurrère. turbabanturq; denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæſar aduectus ad viceſimanos voce magnâ, *hoc illud tempus oblitterandæ ſeditionis* clamitabat, *pergerent, properarent culpam in decus verterе.* Exarſere animis, vnoq; impetu perruptum hoſtem, redigunt in aperta, cædúntque. ſimul primæ agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtraq; communiuere. Quietum inde iter. fidenſq; recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitiâ curaq; adfecere. gaudebat oppreſſam ſeditionem: ſed quòd largiendis pecuniis, & miſſione feſtinatâ fauorem militum quæſiuiſſet, bellicâ quoque Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaq; de virtute eius memorauit: magis in ſpeciem verbis adornata, quàm vt penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motus laudauit; ſed intentior, & fidâ oratione. cunctaq; quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, [156] Iulia ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim à patre Auguſto Pandateriâ inſulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, [157] ſpreueratq; vt imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, [158] obſcuram fore necem longinquitate exſilij ratus. [159] Par cauſſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, ſollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. Traditam Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræque quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem.

Ad Marſos venit.

Quos ſecuros & incuſtoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit.

Redeunti inſidiæ à finitimis parãtur.

* *vna &*

Sed virtute eas irritas facit.

Tiberius laudat Germanicum, & inuidet.

Iulia Auguſti F. obit, alimentis ſubtractis.

Cæditur & Gracchus, adulter in ea.

quorum aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemq́ue percuſſoribus obtulit. conſtantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ, degenerauerat. quidam non Româ eos milites, ſed [160] ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famâ cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtrà ſperauerat. [161] Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, [162] vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſusq́ue & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. [163] Ludos Auguſtales tũc primum * cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. [164] Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano Coſs. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu, præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem ſæpè aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitq́; Varo, vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuiſus, inimici ſoceri, quæq́ue apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias [165] cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoq́ue caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat: imbreſq́ue & fluminum auctus regredienti metuebantur. ſed Chattis adeò improuiſus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerit: Romanóſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis ſagittiſq́ue pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis vicíſque in ſiluas diſperguntur. [166] Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit. Neque multo pòſt legati à Segeſte venerunt, auxilium orantes aduerſus vim popularium, à quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto quis

Sodales Auguſtales inſtituti. *Hiſtrionia turba.* *A. V. C. DCCLXIX.* *Germanicus Cattos irrumpit.* *Arminius.* *Segeſtes.* *Copiæ, diuiſio, & itinera Germanici.* *Cattos improuiſus opprimit.* *Mattium incendit.* *Legati à Segeſte, auxiliũ petunt.*

quis audaciâ promtus, [167] tanto magis fidus, * rebus commotis potior * *Scripſerim rebuſque motis.*
habetur. [168] Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum.
ſed iuuenis conſcientiâ cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, [169] ſacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus
ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam
miſſus eſt. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque *Tulit ipſe Germanicus.*
in obſidentis, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus grauidum *Vxor Arminij capta.*
vterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum
qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impauidus. verba eius in hunc
modum fuere. *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos inimicoſq́ ex veſtris vtilitatibus delegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inuiſi ſunt) verùm quia Romanis Germanisq́ idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitiâ ducis, quia parum præſidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conſcios vinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi vtinam potius nouiſſima! quæ ſecuta ſunt defleri magis, quàm defendi poſſunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeſſus ſum. Atque vbi primùm tui copia; vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo; neque ob præmium, ſed vt me perfidiâ exſoluam: ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuentâ & errore filij veniam precor. filiam neceſſitate huc adductam, fateor: tuum erit conſultare, vtrum præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita eſt.* Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſq́; eius incolumitatem, [170] ipſi ſedem * veterem in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq́; Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ [171] puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq́; excepti Segeſtis vulgata, vt quibuſque bellum inuitis aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta vxor, ſubiectus ſeruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatq́; per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque aduerſus feminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ diis patriis ſuſpenderit. coleret Segeſtes victam ripam; redderet filio ſacerdotium:* [172] *hominem Germanos nunquam ſatis * excuſaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando exuerint, irritumq́; diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille delectus Tiberius, ne impe-*

Segeſtis oratio, quidquid velet, ſeruilis.

Ipſe & comites benignè habiti.

* vetere.

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Cuius pater arma & vltionē parat.

Inuectio eius in Segeſtem & Romanos.

* excuſaturū

 rium

ritum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum paueſcerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſequerentur.

Cheruſci & finitimi, tracti in Romanos.

Etiam Inguiomerus.

Copiæ Romanæ ad Amiſiam.

Concîti per hæc, non modò Cheruſci, ſed conterminæ gentes: tractuſq; in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæſari metus. & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. [173] Equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: ſimulq; pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem conuenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt.

Bructeri fuſi.

Bructeros ſua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit; interq; cædem & prædam, reperit vndeuiceſimæ legionis aquilam, cum Varo amiſſam. Ductũ inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum: [174] haut procul

Ventum ad Teutoburgienſem ſaltum:

Vbi infelix Vari pugna.

Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; inſepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus ducique; permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum & ſortem hominum. præmiſſo Cæcinâ, vt occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſuq; ac memoriâ deformes.

Facies eius calamitatis.

Prima Vari caſtra, lato ambitu, [175] & dimenſis principiis, trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſsâ, acciſæ iam reliquiæ conſediſſe intelligebantur. Medio campi albentia oſſa, vt fugerant, vt reſtiterant, diſiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumque artus, ſimul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, hîc cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: [176] quot patibula captiuis, quæ ſcrobes: vtq; ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit.

Reliquiæ lectæ & humatæ:

Ipſo Cæſare ad pietatem eis præeunte.

Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt conſanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primum extruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haut probatum. ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. [177] neque imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuiſſe.

Inde pugna cum Arminio:

** inuehi*

Nec Romanis ſatis proſpera.

Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, vbi primùm copia fuit, * euehi equites, campumque quem hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſiluis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi dedit iis, quos per ſaltus occultauerat. Tunc nouâ acie turbatus eques, miſſæq; ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ, auxerant conſternationem: trudebanturque in

palu-

paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet. inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iuſſa. Cæcina qui ſuum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & [178] quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſiluæ paulatim adclines. quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſq; militem cùm anteueniſſet. Cæcinæ dubitanti quo nam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulque propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit; vt opus, & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeq; inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant. miſcetur operantium bellantiumq; clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa. locus vligine profundâ, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter vndas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demùm inclinantis tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumtâ quiete, quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, vertêre in ſubiecta. merſaque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. [179] Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarumq; rerum ſciens, eoque interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hoſtem ſiluis coërceret, donec ſaucij, quantumque grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum, porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, * vndeuigeſima in læuum, primani ducendum ad agmen, viceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cùm barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta vallium ac reſultantis ſaltus complerent: [180] apud Romanos inualidi ignes, [181] interruptæ voces, atque ipſi paſſim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœptâ luce, miſſæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deſeruêre: capto * properè campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed vt hæſere cœno foſſiſque impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, vtq; tali in tempore ſibi quiſque properus, & lentæ aduerſum imperia aures, irrumpere Germanos iuber, clamitans, ***En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones.*** Simul hæc: & cum delectis ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſùm ferri ingruentia tela, neque figi limoſâ humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni

Margin notes: *Cæcinam in redit: Arminius aggreditur:* — *Tantumnon fundit.* — *Cæcina tamen vetus dux aduerſa tolerat:* — *Et ratione obuiam it.* — * vna & — *Sed miles conſternatur.* — *Ipſi etiam duci malum præſagium.* — * prope — *Victi & cæſi & pæne Romani:* — *Et captus ipſe dux.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtium auiditas, omiſsâ cæde, prædam ſectantium: eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida. neque is miſeriarum finis. ſtruendum vallum, petendus agger. amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes funeſtas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur.

Nocturnus lymphatus apud eos terror.

Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit. tanta inde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; [182] quarum Decumana maximè petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior.

Quos à fugâ dux egreſſi. ſtit.

Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, [183] proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam. ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſque dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. *Vnam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendúmque intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propiùs ſuccederent: mox vndique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum perueniri. quòd ſi fugerent, pluris ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat.* reticuit de aduerſis.

Conſilium eius prælium. * *ſuo,*

[184] Equos dehinc, orſus à * ſuis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortiſſimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententiis agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſoſque rurſum per humida & impedita circumuenirent, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore.

Quod ſucceſſit.

Igitur ortâ die, proruunt foſſas, iniiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquàm hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuere.

Et hoſtes cupidine victoriæ, victoriã amittunt.

exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc ſiluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium: & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue vulnus, pugnam deſeruêre. vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti.

Agrippina in his caſibus virilis animus.

[185] ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. ſed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque vt quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem.

Qui Tiberiũ offendit.

Id Tiberij animum altiùs penetrauit. *Non enim ſimplices eas curas: nec aduerſus externos militem quæri.*

nihil

nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet. tanquam parùm ambitioſè filium ducis gregali habitu circumferat, Caſarémque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm duces: compreſſam à muliere ſeditionem, cui nomen principis obſiſtere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritiâ morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior claſſis vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſiccâ humo, aut modicè adlabente æſtu, quietum habuit. mox impulſu aquilonis, ſimul [186] ſidere æquinoctij, quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi agíque agmen. & opplebantur terræ. [187] eadem freto, litori, campis facies. neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, breuia à profundis. ſternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, modò ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo diſiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduerſante vndâ. [188] nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens à * prudenti, conſilia à caſu differre: cuncta pari violentiâ inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eôdem agmen ſubduxit. pernoctauere ſine vtenſilibus, ſine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miſerabiles, quàm quos hoſtis circumſidet. quippe illis etiam honeſtæ mortis vſus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. [189] penetratumque ad amnem Viſurgim, quò Cæſar claſſe contenderat. impoſitæ deinde legiones, vagante famâ ſubmerſas. nec fides ſalutis, antequàm Cæſarem exercitumque reducem vidêre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, [190] ipſum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facilè Segimero, contatiùs filio: quia Quinctilij Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Ceterùm ad ſupplenda exercitus damna certauère Galliæ, Hiſpaniæ, Italiæ: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modò & equis ad bellum ſumtis, propriâ pecuniâ militem iuuit. vtque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios; facta ſingulorum extollere; vulnera intuens, alium ſpe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, ſibique & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia inſignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiauit: neque in acta ſua iurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maieſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in iudicium veniebant, ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique malè geſtâ Rep. maieſtatem populi Romani minuiſſet. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis eius tractauit, commotus [192] Caſſij Seueri libidine, quâ viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. mox

Periclitatæ legiones, quæ litore reductæ:

Effuſione in plana Oceani.

* ab imprudenti,

Sed emerſerunt ad alta.

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij ſimulata modeſtia.

Qui tamen legem maieſtatis reduxit.

Nunquam probatam probus.

Tibe-

Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maieſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit. Hunc quoque aſperauere [192] carmina, incertis auctoribus vulgata in ſæuitiam ſuperbiámque eius, & diſcordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quantâ Tiberij arte, grauiſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremò arſerit, cunctáque corripuerit, noſcatur.

Porrecta ea etiam ad minima crimina: Imò ridicula.

Falanio obiiciebat accuſator, quòd inter [193] cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebâtur, Caſſium quendam mimum corpore infamem adſciuiſſet: [194] quódque venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet. [195] Rubrio crimini dabatur, violatum periurio nomen Auguſti. [196] Quæ vbi Tiberio notuêre, ſcripſit conſulibus, *Non ideo decretum patri ſuo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Caßium Hiſtrionem ſolitum inter alios eiuſdem artis intereſſe [197] ludis, quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum ſimulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iuſiurandum perinde æſtimandum, quàm ſi Iouem fefelliſſet. [198] deorum iniurias diis curæ.* Nec multo pôſt [199] Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, [200] ſubſcribente Romano Hiſpone. qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominū fecerunt.

Calumniatores ſub tyrannis magni.

nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod ſecuti [201] ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac poſtremum ſibi inuenêre.

Ab his Marcellus accuſatur, vt maledicus in Cæſarem.

Sed Marcellum inſimulabat, ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe. ineuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdiſſima quæque diligeret accuſator, obiectaretq; reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, ſtatuam Marcelli altiùs quàm Cæſarum ſitam: & aliâ [202] in ſtatuâ, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam.

Qui iram voce etiam vulgauit:

ad quod exarſit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, ſe quoque in eâ causâ laturum ſententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis.

Piſone acutè & liberè carpente.

Igitur Cn. Piſo, *Quo*, inquit, *loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.* permotus his, quantóque incautiùs efferbuerat, [203] pœnitentiâ patiens, tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecuniis repetundis, ad recipetatores itum eſt.

Tiberij in iuditiis ſeueritas, an ſæuitia.

Nec patrum cognitionibus ſatiatus, iudiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta. ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur.

Liberalitas eius in aliquot ſenatores.

Inter quæ [204] Pius Aurelius ſenator, queſtus mole publicæ viæ, ductuq; aquarum, labefactas ædis ſuas, auxilium patrum inuocabat. reſiſtentibus ærarij prætoribus, ſubuenit Cæſar, pretiumq; ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatē petenti, decies ſeſtertium largitus eſt, ſatis cōperto, paternas ei anguſtias eſſe. [205] tentâtis eadē alios, probare cauſſam ſenatui iuſſit:

cupi-

cupidine ſeueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis ſtagnauerat. relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaq́; obtegens. ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. [206] Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, [207] leuari in præſens proconſulari imperio, [208] tradiq́; Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens. [209] quod * vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam triſtitiâ ingenij, & metu cōparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſq́; populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt. Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occiſis non modò è plebe, ſed [210] militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturq́; ſententiæ, vt prætoribus ius virgarum in hiſtriones eſſet. interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinij Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat. valuit tamē interceſſio, [211] quia diuus Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam reſponderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. [212] De modo lucaris, & aduerſus laſciuiam fautorum, multa decernūtur; ex quîs maximè inſignia: [213] Ne domos Pantomimorum ſenator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: [214] aut alibi quàm in theatro ſpectarentur. & [215] ſpectantium immodeſtiam exſilio multandi poteſtas prætoribus fieret. [216] Templum vt in coloniâ Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes prouincias exemplum. [217] Centeſimam rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius [218] militare ærarium eo ſubſidio niti. ſimul [219] imparem oneri Remp. niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximę ſeditionis malè cōſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerāt, abolita in poſterum. [220] Actum deinde in ſenatu ab Aruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates diſſeruere, peſſum ituros fœcundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, ſuperſtagnauiſſet. Nec Reatini ſilebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obſtrui recuſantes. quippe in adiacentia eruprurum. optimè rebus mortalium conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, vtque originem ita fines dederit. ſpectandas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint. quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluuiis orbatum, minore

Tiberis inundat, cum ingenti vrbis detrimento.

Druſus gladiatores dat, ſed cruento munere.

* in vulgus,

Hiſtrionum cauſâ, tumultus & cædes.

Decreta patrum ad coercendum.

Templū Auguſto in Hiſpaniâ.

Centeſima rerum venalium.

Renouata, quæ ſeditioſi milites expreſſerant.

Agitatum, qui Tiberis coërceri poſſet.

gloriâ fluere. Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio, valuit, [221] vt in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœſia, *Tiberius Præſides rarò mutare ſolitus.* additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut iuriſdictionibus habere. Cauſſæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, ſemel placita pro æternis ſeruauiſſe: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. ſunt qui exiſtiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat. ex optimis, periculum ſibi; à peſſimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæſitatione poſtremò eò prouectus eſt, vt mandauerit quibuſdam prouincias, quos egredi vrbe non erat paſſurus. *Comitiorum confuſa tunc ratio.* De comitiis conſularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare auſim. adeò diuerſa, non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modò ſubtractis candidatorum nominibus, originem cuiuſque & vitam, & ſtipendia deſcripſit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque ſignificatione ſubtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt. plerumque, eos tantùm apud ſe profeſſos diſſeruit, quorum nomina conſulibus edidiſſet. poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut meritis confiderent. ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſeruitium.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS *aliqui iu Oriente. Vonones Parthorum rex ſolio & ſolo ſuo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præſide Syria, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, ſpecie motus Orientis, Germanicum à legionibus ſuetis abſtrahit. cui paret ille, ſed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti claſſe, exercitum Oceano ad Amiſiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & ſternit. mox Cheruſcos & Arminium ingenti prælio vincit. multumq; gloriæ partũ, niſi in regreſſu fortuita clades eã obliteraſſet. Nauium enim hominúmque maximam partem in Oceano amiſit, vi tempeſtatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Druſus ſtudij rerum nouarum defertur. accuſatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infenſum expertus, & veniæ nullâ ſpe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortenſij) in manifeſtâ paupertate, ſpretæ à Principe. Clemens Poſthumi Agrippæ ſeruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conſcios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Salluſtij Criſpi ſine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruſcis,*

rvſcis, aliiſq́; gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permiſſus, cum maiore, quoquò adiſſet, imperio: Cn. Piſoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Druſus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter ſe diſcordes, otium & ſecuritatem Romanis fecere. Cheruſci duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento prælio vincunt. In Aſiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapſæ, aut hauſtæ ſunt. Tacfarinas in Africâ bellum ſiue latrocinium exercet. idq́; à Furio Proconſule ſtatim repreſſum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Druſus Germanos ad diſcordias illicit. Maroboduus vi Catualdæ regno pulſus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualda mox caſus, qui Forum Iulium miſſus. Rheſcuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus Aegyptum luſtrat. reuerſus inimicitias cum Piſone exercet, & denunciat. ſed paullò poſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. Veneni à Piſone dati ſuſpicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliiſq́; Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Veſtalis capta. Arminius in Germaniâ dolo caſus. Hæc geſta annis quattuor,

COSS.
T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumq́ue regem, quamuis gentis Arſacidarum, vt externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depuliſſet exercitus, duceſq́ue Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat: [1] partemq́ue prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat. haut perinde noſtri metu, quàm fidei popularium diffiſus. [2] Poſt finem Phrahatis & ſequentium Regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetuſtiſſimum liberorum eius accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitq́ue opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox ſubit pudor, degenerauiſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem, hoſtium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi, dariq́ue. *Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium, ſi mancipium Cæſaris, tot per annos ſeruitutem perpeſſum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus maiorum inſtitutis, [3] raro venatu, ſegni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ geſtamine, faſtuq́ue erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac [4] viliſſima vtenſilium anulo clauſa. ſed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipſorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine, apud Dahas adultus excitur; [5] primoq́ue congreſſu fuſus, reparat vires, regnoq́ue potitur. [6] Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interq́ue Parthorum & Romanas opes infida, [7] ob ſcelus Antonij: qui Artauaſden regem Armeniorum ſpecie

Cauſſa & initia belli Parthici.

A. V. C. DCCLXIX.

Phrahates rex, Auguſto amicus.

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum miſſus.

Qui non diu gratus:

Et ab Artabano mox deiicitur.

Profugus in Armeniam abit.

ami-

amicitię in!ectum, dein catenis oneratum, poſtremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt.[8] occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit neq; liberis eius,[9] quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtrâ deiectus. Tum C. Cæſar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ abſumto, ſtirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulsâ, incerti ſolutique, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. [10] Sed vbi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armeniis, vel ſi noſtrâ vi defenderetur, bellum aduerſus Parthos ſumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium [11] vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſque prouinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ * intentior, tractare præliorum vias, & [12] quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua vel proſpera eueniſſent. fundi Germanos [13] acie, & iuſtis locis; iuuari ſiluis, paludibus, breui æſtate, & prematurâ hieme: ſuum militem, haut perinde vulneribus, quàm ſpatiis itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad inſidias, defenſantibus iniquum. at ſi mare intretur, promtam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul bellum maturius incipi, legioneſq; & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equoſque, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi proponuntur. Mille naues ſufficere viſæ, properatæque. aliæ breues, anguſtâ puppi proraque, & lato vtero, quo faciliùs fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt ſine noxâ ſiderent: plures, [14] appoſitis vtrimque gubernaculis, conuerſo vt repente remigio, * hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulſus, [15] accipiendiſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, ſeruatque nomen & violentiam curſus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Moſâ flumine, eiuſque immenſo ore eumdem in Oceanum effunditur. Sed Cæſar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ

In quâ varia mutatio regum:

Tigranes imponitur:

Iam Vonones:

Sed metu Parthorum remouetur.

His cauſſis in Orientem Germanicus deſtinatur.

* interior. *vel Medic.*

Sed ille in Germanos bellū mallet.

Igitur nouâ ratione, & mari eos aggreditur:

* Scantio.

Claſſe mille nauium.

* huc vel illuc

Quæ in portionâ Batauiâ conuenerunt.

peditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipſe, audito caſtel- *Intereà prolusia quædã belli, in Chattos.*
lum Lupiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex legiones cò duxit. neque Si-
lio ob ſubitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi
principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neque Cæſari copiam
pugnæ obſeſſores fecere, ad famam aduentus eius dilapſi. [16] tumulum
tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & [17] veterem aram Druſo *Ara Druſi.*
ſitam diſiecerant. Reſtituit aram, [18] honorique patris princeps ipſe cum
legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut viſum. & [19] cuncta inter
caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribúſq; permu-
nita. Iamq; claſſis aduenerat, cum præmiſſo commeatu, & diſtributis in
legiones ac ſocios nauibus, foſſam, cui Druſianæ nomen, ingreſſus, *Foſſã Druſianã copiæ traſuehit.*
[20] precatúſque Druſum patrem, vt ſe eadem auſum, libens placatúſque
exemplo ac memoriâ conſiliorum atque operum iuuaret: [21] lacus inde
& Oceanum vſque ad Amiſiam flumen ſecundâ nauigatione perue- *Ad Amiſiam ventum.*
hitur. [22] claſſis Amiſiæ relicta, læuo amne. erratúmque in eo, quòd non
ſubuexit. tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies
efficiendis pontibus abſumti. Et eques quidem ac legiones prima æſtua-
ria, nondum adcreſcente vndâ, intrepidi tranſière: poſtremum auxi-
liorum agmen, Batauique in parte eâ, dum inſultant aquis artémque *Bataui natatores.*
nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari
Angriuariorum defectio à tergo nunciatur. Miſſus illicò Stertinius cum *Angriuarij deficiunt, ſed reuocantur.*
equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus eſt: [21] flumen
Viſurgis Romanos Cheruſcóſque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris
primoribus Arminius adſtitit, quæſitóque an Cæſar veniſſet, poſtquam
adeſſe reſponſum eſt, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in
exercitu cognomento Flauius, inſignis fide, & amiſſo per vulnus oculo
paucis antè annis, duce Tiberio. tum permiſſum. progreſſúſque ſaluta-
tur ab Arminio. qui amotis ſtipatoribus, vt ſagittarij noſtrâ pro ripâ diſ- *Arminij colloquium cum fratre Flauio.*
poſiti abſcederent, poſtulat; & poſtquam digreſſi, vnde ea deformitas
oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam
præmium recepiſſet exquirit. Flauius aucta ſtipendia, torquem, & co-
ronam, aliáque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia ſer-
uitij pretia. Exin diuerſi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam,
opes Cæſaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam cle-
mentiam, neque coniugem & filium eius hoſtiliter haberi. Ille fas pa-
triæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum
ſociam; ne propinquorum & adfinium, denique gentis ſuæ deſertor &
proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapſi, *Quod in iurgia & penè pugnã deſijt.*
quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem interiecto cohi-
bebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum po-
ſcentem Flauium attinuiſſet. cernebatur contrà minitabundus Armi-
nius, prœliúmque denuntians. nam pleraque latino ſermone interia- *Arminius latinè ſciens.*
ciebat, vt qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero
die, Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſi- *Flumen Romani tranſeunt.*
diiſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haut imperatorium ratus,
equitem vado tramittit. præfuère Stertinius, & è numero primipilarium
Aemilius, diſtantibus locis inuecti, vt hoſtem diducerét. quà celerrimus

 amnis,

Cum iis Bataui ſtrenuè ſed parum feliciter.

Carioualda dux eorum aliiq; caeſi.

amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cherufci fugam ſimulantes, in planitiem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus, collectoſque in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Carioualda, diu ſuſtentatâ hoſtium ſæuitiâ, hortatus ſuos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atq; ipſe in denſiſſimos irrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis ſua, aut equites eum Stertinio Aemilioque ſubuenientes, periculo exemêre. Cæſar trangreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit, delectum ab Arminio locum pugnæ,

Silua Herculis.

conueniſſe & alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſuroſq; nocturnam caſtrorũ oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, ſuggreſſique propius ſpeculatores audiri fremitum equorum, immenſique, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. Tribunos & centuriones læta ſæpiùs, quàm comperta nunciare; libertorum ſeruilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos obſtrepere. penitus noſcendas mentes, cùm ſecreti & incuſtoditi,

Germanicus animos militum callidè tentat.

inter militaris cibos, ſpem aut metum proferrent.[24] Nocte cœptâ, egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno,[25] contectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturq; famâ ſui: cùm hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam,

Repperit volentes in ſe & in pugnam.

comitatem, per ſeria per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamq; gratiam in acie faterentur: ſimul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quæ vnus hoſtium latinæ linguæ ſciens,

Arminius præmium defectionis pronunciari iubet:

acto ad vallum equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & ſtipendij indies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: ſumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ

Caſtra etiam noctu tentat: vtrumque fruſtrà.

deſtinare. Tertia fermè vigilia, adſultatum eſt caſtris, ſine coniectu teli: poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit,[26] viditq; ſe operatum, &

In ſomno felix omen Germanico.

ſanguine ſacro reſperſâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus auiæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis, vocat cõcionem, & quæ ſapientiâ præuiſa aptáque imminenti pugnæ diſſerit. *Non campos*

Conſilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

modò militi Romano ad prælium bonos, ſed ſi ratio adſit, ſiluas & ſaltus. nec enim immenſa barbarorum ſcuta, enormis haſtas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. denſarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano,

Germanorũ arma parum firma:

non galeam: ne ſcuta quidem ferro, neruóue firmata, ſed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem haſtatam; cæteris, præuſta aut breuia tela. iam corpus, vt viſu toruum, & ad breuem impetum

Ipſi ferociores, quàm fortiores.

validum: ſic[27] nullâ vulnerum patientiâ. ſine pudore flagitij, ſine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduerſis; inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò ſe patris, patruique veſti-

veſtigia prementem, iiſdem in terris victorem ſiſterent. Orationem ducis ſecutus militum ardor, ſignúmque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſque teſtari. *Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: quorum pars onuſta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus,*[28] *aduerſis* * *odiis obiiciant, nullâ boni ſpe. claſſem quippe & auia Oceani quæſita, ne quis venientibus occurreret, ne pulſos premeret: ſed vbi miſcuerint manus, inane victis ventorum remorúmque ſubſidium. meminiſſent modò auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ:* * *aliud ſibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante ſeruitium?* Sic accenſos & prœlium poſcentes in campum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt. is medius inter Viſurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. ponè tergum inſurgebat ſilua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos, campum & prima ſiluarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedêre, vt prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit. auxiliares Galli, Germanique in fronte: poſt quos pedites ſagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſagittario, ceteræq́; ſociorum cohortes. Intentus paratúſque miles, vt ordo agminis, in aciem * adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per ferociam proruperant: validiſſimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergáque inuadere iubet, ipſe in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, [29] octo aquilæ petere ſiluas, & intrare viſæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, [30] ſequerentur Romanas aues, [31] propria legionum numina. ſimul pedeſtris acies infertur, & præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. mirúmque dictu, duo hoſtium agmina diuerſâ fugâ, qui ſiluam tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſiluam ruebant. medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam. Incubuerátque ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorúmque & Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. niſu tamen corporis, & impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emiſſúmque tradiderunt. Virtus ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit. ceteri paſſim trucidati. & pleroſque tranare Viſurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramíſque ſe occulrantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios proruta arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paſſuum cadaueribus atque armis oppleuêre: [32] repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. [33] Miles in loco prœlij, Tiberium Imperatorem ſalutauit. ſtruxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & irâ adfecit. qui modò abire ſedibus,

Arminius & ſuos animat:

Romanos deprimit:

* diis

Inipiá audaciá metum incuſat.

* an aliud,

Loci deſcriptio, vbi pugna.

Ordo & diſpoſitio vtriuſque acierum.

Pugna committitur:

* adſtitere.

Quam felicem Romanis Aquilæ prodicunt.

Vincunturq́; Germani:

Nec virtus Arminio, niſi ad effugium profuit.

Idem Inguiomero.

Tropæum Romani in loco excitant.

Quâ re tumultuá Germani acceſi:

bus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant. poſtremò diligunt locum, flumine & ſiluis clauſum, artâ intus planitie, & humidâ: ſiluas quoque profunda palus ambibat, niſi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruſcis dirimerentur. hîc pedes adſtitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingreſſis ſiluam legionibus à tergo foret.

Iterumq́; ad pugnam ventum.

Nihil ex iis Cęſari incognitum: conſilia, locos, promta, occulta nouerat, aſtuſq́; hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, cápúmque. peditum aciem ita inſtruxit, vt pars æquo in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnãdus agger, vt ſi murum ſuccederent, grauibus ſupernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paulum legionibus, funditores libratoréſque excurere tela, & proturbare hoſtem iubet.

Qua acri & ambigua:

miſſæ è tormentis haſtæ, quantóque conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſiluas. conlato illic gradu certatum. hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viámque ſtrage hoſtium aperiret. impromto iam Arminio, ob cõtinua pericula, ſiue illum recens acceptum vulnus retardauerat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat. & Germanicus quò magis adgnoſceretur,[14] detraxerat tegimen capiti, orabátque inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internicionem gentis finem bello fore.

Romani tamen pro victoribus.

Iámque ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris, ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæſar, congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo,

Monumentum & titulus rerũ magnificus.

DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.

Miles pleruſque claſſe reducitur:

[15] Sed æſtate iam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo[16] effuſa grando: ſimul variis vndique procellis,

Cum clade, & pænè exitio:

incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: miléſque pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat.

Ita Oceanus intumuit.

omne dehinc cælum, &[17] mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus

bus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptentrionis horridior, rapuit diſiecitque naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptas, vel per occulta vada infeſtas. quibus paulum ægreque vitatis [38] poſtquàm mutabat æſtus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò leuarentur [39] aluei * manantes per latera, & fluctu ſuper vrgēte. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præſtat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita vaſto & profundo, vt credatur nouiſſimum ac ſine terris mare. pars nauium hauſtæ ſunt, plures, apud inſulas longiùs ſitas eiectæ: milesque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem * eliſa tolerauerant. ſola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud ſcopulos & prominentis oras, cùm ſe tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertēre: quas raptim refectas miſit, vt ſcutarentur inſulas. collecti eâ cura plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remiſſi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: viſa, ſiue ex metu credita. Sed fama claſſis amiſſæ, vt Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipſe maioribus copiis Marſos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, [40] propinquo loco defoſſam Varianæ legionis aquilam modico præſidio ſeruari indicat. Miſſa extemplò manus, quæ hoſtem à fronte eliceret, alij qui terga circumgreſſi recluderent humum. & vtriſque adfuit fortuna. eò promtior Cæſar pergit introrſus, populatur, exſcindit [41] non auſum congredi hoſtem: aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum eſt, pauentem. Quippe inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Romanos prædicabant, qui perditâ claſſe, amiſſis armis, poſt conſtrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem virtute, pari ferociâ, & velut aucti numero inrupiſſent. [42] Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduerſa maris, expeditione proſperâ penſauiſſet. addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat exſoluendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæque pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adiiceretur, poſſe bellum patrari: ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum. ſatis iam euentuum, ſatis caſuum: proſpera illi & magna prælia: eorum quoque meminiſſet, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & ſæua damna intuliſſent. ſe nouies à diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quàm vi perfeciſſe. [43] ſic Suzambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemq́. Maroboduum pace obſtrictum. poſſe & Cheruſcos, ceteraſq́. rebellium gentes, quando Romanæ vltioni conſultum eſt, internis diſcordiis relinqui.* Precante Germanico an-

Eius tempeſtatis pulchra ſpecies.

* cautes

* eniſa

Germanicus in Chaucos reuehitur.

Seruati & alij quidam, ſed pauci.

Hæc clades Germanos erigit: Quos contra Cæſar it.

Marſos vaſtat, exſcindit.

* hiberna

Germani ad pacem iam flectebant:

Sed Cæſarem maior Cæſar auocat.

Cui cauta & lenta conſilia, quàm ferocia magis cordi.

Honoribus etiam Germanicum emollit.

num efficiendis cœptis, acriùs modeſtiam eius adgreditur, alterum conſulatum offerendo, cuius munia præſens obiret. ſimul adnectebat, ſi foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Druſi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoſte, nonniſi apud Germanias[44] adſequi nomen imperatorium, & deportare lauream poſſet. Haud cunctatus eſt vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, ſeque per inuidiam parto iam decori abſtrahi intelligeret.

Libo Druſus mauſtatis accuſatur.

Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Druſus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, òrdinem, finem curatiùs diſſeram; quia tum primùm reperta ſunt, quæ per tot annos Remp. exedère. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit:[45]

Qui temerè Chàldæos conſulunt.

dum proauum Pompeium,[46] amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat, conſobrinos Cæſares, plenam imaginibus domum oſtentat: hortaturq́; ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum, quò pluribus indiciis inligaret.

Delatus ab iiſipſis, qui impulerant.

Vt ſatis teſtium, & qui ſerui eadem noſcerent, reperit: aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo [47] per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vſus erat.

Tiberius diſſimulat, & viuere eum patitur.

Cæſar indicium haut aſpernatus, cõgreſſus abnuit. poſſe enim, eodem Flacco internuntio, ſermones commeare. atque interim Libonem ornat præturâ, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque eius dicta factaque cùm prohibere poſſet, ſcire malebat. donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit.

Ad extremũ in Senatu accuſatur.

celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, auidumq́; famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatus cognitionem poſcit: & vocantur patres, addito, conſultandum ſuper re magnâ & atroci. Libo interim veſte mutatâ cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocem aduerſum pericula poſcere: abnuentibus cunctis, cùm diuerſa prætenderent, eâdem formidine. die ſenatus metu & ægritudine feſſus, ſiue vt tradidère quidam, ſimulato morbo, [48] lecticâ delatus ad fores curiæ,[49] innixuſq́ue fratri, & manus ac ſupplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neue aſperare crimina videretur. Acceſſerant præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa,[50] & C. Liuius, certabantq́ue cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturum profeſſus,

Et conuincitur vecordiæ potius, quàm ſceleris.

protulit libellos vecordes adeò, vt conſultauerit Libo, an habiturus foret opes,[51] quis viam Appiam Brundiſium vſque pecuniâ operiret, inerant & alia huiuſcemodi, ſtolida, vana; ſi mollius acciperes, miſeranda.

Serui in dominum torti, & aduerſa leges nouo pallio velata.

Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas[52] atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, agnoſcentes ſeruos per tormenta interrogari placuit. Et quia[53] vetere ſenatuſcõſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur,[54] callidus & noui iuris repertor Tiberius,[55] mancipari ſingulos actori publico iubet:

Ambigere poſſis an non à gloſſemate hæc ſint.

[ſcilicet, vt in Libonem ex ſeruis, ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur.]

Ob

Ob quæ poſterùm diem reus petiuit. domumque digreſſus, extremas preces [56] P. Quitinio propinquo ſuo ad principem mandauit. reſpõſum eſt, vt ſenatum rogaret. cingebatur interim milite domus, ſtrepebantq́; etiam in veſtibulo, vt audiri, vt adſpici poſſent: cùm Libo, ipſis, quas in nouiſſimam voluptatẽ adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prehenſare ſeruorum dextras, inſerere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpoſitum menſâ lumen, feralibus iam ſibi tenebris duos ictus in viſcera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrẽte liberti, & cæde visâ miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeueratione eâdem peracta, iurauitq́; Tiberius petiturum ſe vitam, quamuis nocenti, niſi voluntariam mortem properauiſſet. Bona inter accuſatores diuiduntur: & [57] præturæ extra ordinem datæ, his qui ſenatorij ordinis erant. [58] Tunc Cotta Meſſalinus, ne imago Libonis exſequias poſterorum comitaretur, cenſuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomẽtum Druſi adſumeret. ſupplicationum dies, Pomponij Flacci ſententiâ conſtituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septẽbrium dies quo ſe Libo interfecerat, dies feſtus haberetur, [59] L. P. & Gallus * Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationeſque retuli, vt ſciretur vetus id in Rep. malum. [60] Facta & de Mathematicis Magiſque Italiâ pellendis ſenatus conſulta: quorum è numero, L. Pituanius [61] ſaxo deiectus eſt. In P. Martium conſules [62] extra portam Exquilinam, [63] cùm claſſicum canere iuſſiſſent, [64] more priſco aduertêre. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone præturâ functo: decretúmque [65] ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, [66] ne veſtis ſerica viros fœdaret. Exceſſit Fronto, ac poſtulauit modum argento, ſupellectili, familiæ. Erat quippè adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Rep. crederent, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius diſſeruit, *Auctu imperij adoleuiſſe etiam priuatas opes, idq́, non nouum, ſed è vetuſtiſſimis moribus. Aliam apud Fabricios,* [67] *aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui angustias ciuium domos, poſtquam eò magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulos. neque in familiâ & argento, quæq́, ad vſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex fortunâ poſſidentis. distinctos ſenatus & equitum cenſus: non quia diuerſi naturâ,* [68] *ſed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent,* * *talesq́, ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur. niſi forte clariſſimo cuique plures curas, maiora pericula ſubeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum eſſe.* Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, [69] confeſſio vitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus cenſuræ: nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piſo ambitum fori, corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum accuſationes minitantium increpans, abire ſe, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure teſtabatur. ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haut minus liberi doloris documẽtum idem Piſo mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam ſupra leges amicitia

Libo denique, tædio & deſperatione ſe conficit.

Præmia accuſatoribus.

Et varia in mortuum decreta. prauiſſimæ adulationis:

* Aſinij

Vnum vtiliſſimũ, de vatibus pellendis.

Luxus publicus leuiter coercitus.

Quem ex profeſſo defendit Aſinius:

* aliiſq́; quæ ad req.

Facili aſſenſu, in omniũ contage.

Piſonis libera vox & minæ.

Vrgulania, delicium Liuiæ.

citia Auguſtæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæſaris ſpreto Piſone vecta, aut ille abſtitit, quamquam Auguſta ſe violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt ſe iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, proceſſit palatio, procul ſequi iuſſis militibus. ſpectabatur, occurſante populo, compoſitus ore, & ſermonibus variis tempus atque iter ducens: donec propinquis Piſonem fruſtra coërcentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isq; finis rei, ex quâ neque Piſo inglorius, & Cæſar maiore famâ fuit. Ceterùm Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt teſtis in cauſsâ quadam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur. [70] miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Veſtales in foro & iudicio audiri, quoties teſtimonium dicerét, vetus mos fuerit.

Potentia, vel impotentia potius, muliercul.e.

De rebus agendis certatio.

Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſententias noſcere. Piſo, quanquam abfuturum ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendum cenſebat, vt abſente principe, ſenatus & equites poſſent ſua munia ſuſtinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, nihil ſatis illuſtre, aut ex dignitate populi Romani niſi coràm & ſub oculis Cæſaris: eóque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præſentiæ eius ſeruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis vtrimque contentionibus acta; ſed res dilatę. Et certamen Gallo aduerſus Cæſarem exortum eſt.

Aſinij Galli ſententia ſuper comitiis.

nam [71] cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: [72] vtq; legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores deſtinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos * ſingulos nominaret. Haut dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen [73] quaſi * augeretur poteſtas eius diſſeruit. *Graue moderationi ſuæ tot eligere, tot differre. vix per ſingulos annos offenſiones vitari, quamuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proiiciantur! vnde proſpici poſſe quæ cuique tam longo temporis ſpacio mens, domus, fortuna. ſuperbire homines etiam annuâ deſignatione: quid ſi honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorſus magiſtratus, ſubuerti leges, quæ ſua ſpacia exercendæ candidatorum induſtriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus ſtatuerint.*

*Pro Cæſare, vt videbatur: *quinos fortè. *Medicea lectio augeretur. Sed reiecta à Cæſare, ob ſuas cauſſas.*

Fauorabili in ſpeciem oratione vim imperij tenuit, cenſúſque quorumdam ſenatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quòd [74] preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifeſtâ, ſuperbiùs accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſij, inlectus à diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertiûm ducere vxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia extingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, quum in palatio ſenatus haberetur, modò Hortenſij inter oratores ſitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conſcripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul maiores mei meruerant, vt poſteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam gentile domus noſtræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iuſſus ab imperatore, vxorẽ duxi.* [75] *En ſtirps & progenies tot con-*

Is liberalis in quoſdam Senatores:

Aſper contrà in nepotem Hortenſij.

Qui compoſitâ oratione inopiam fatetur, & ſubſidium poſcit.

tot conſulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. adſequētur florente te Cæſar quos dederis honores, interim Q. Hortenſij pronepotes, diui Auguſti alumnos, ab inopiâ defende. Inclinatio ſenatus incitamētum Tiberio fuit, quo promtius aduerſaretur, his fermè verbis vſus. *Si quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint: ſinguli numquam exſatiabuntur, Reſp. deficiet. nec ſanè ideo à maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco ſententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares noſtras hic augeamus: cum inuidiâ ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiua quidem & improuiſa: cùm aliis de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberûm ſuorum, vrgere modeſtiam ſenatus,* [76] **eamdem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec eâ lege vt ſemper daretur. langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignaui, nobis graues.*

Clauſæ Tiberio aures, & bulga.

Duriter inio negat.

* Corrupta. fortè eadem inuidiam in me.

Hæc atque talia, quamquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepêre. ſenſitq; Tiberius & cùm paulum reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait, ceterùm ſi patribus videretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexus virilis eſſent. egêre alij grates: ſiluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens. neq; miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortēſij pudendam ad inopiam dilaberetur.

Ita illuſtris Hortenſiana domus collapſa.

Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè ſubuentum foret, diſcordiis armiſq; ciuilibus Remp. perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſeruus, nomine Clemens, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus, furatur cineres, [77] vectúſque *coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbámque promitteret. nam ætate & formâ haut diſſimili in dominum erat. tum per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebeſcit viuere Agrippam, occultis primùm ſermonibus, vt vetita ſolent; mox vago rumore apud imperitiſſimi cuiuſque promtas aures, aut rurſum apud turbidos, eóque noua cupientes. atque ipſe adire municipia obſcuro dici, neque propalàm aſpici, neque diutiùs iiſdem locis. ſed quia veritas viſu & morâ, falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, relinquebat famam, aut præueniebat.

Clementis ſerui non ſeruile facinus.

Lapſus primâ ſpe, ad alteram accingitur.

* Colam

Agrippam ſe facit.

Vulgabatur interim per Italiam, ſeruatum munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamque Hoſtiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandeſtini cœtus celebrabant; cùm Tiberium anceps cura diſtrahere, [78] vine militum ſeruum ſuum coërceret an inanem credulitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret. modò nihil ſpernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. poſtremò dat negotium Salluſtio Criſpo. ille è clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atque hortatur, ſimulatâ conſcientiâ adeant, offerant pecuniam, fi-

Stulti & auidi multi credunt.

Tiberius callidè & tranquillè orientem tumultum dyicit.

 dem,

Falſum Agrippam capit.
Unius in os Cæſaris pulchra & libera vox.

dem, atque pericula polliceantur. Exſequuntur vt iuſſum erat. dein ſpeculati noctem incuſtoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauſo ore in palatium traxêre. Percontanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus eſſet?* reſpondiſſe fertur, *Quomodo tu Cæſar.* Vt ederet ſocios, ſubigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm auſus, in ſecretâ palatij parte interfici iuſſit, corpuſque clam auferri. & quamquam multi è domo principis, equiteſq; ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſiliis dicerentur, haut quæſitum.

Arcus triumphalis Germanico.

Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Rom. legauerat:[79] ſacrarium genti Iuliæ, effigieſq; diuo Auguſto apud Bouillas, dicâtur.

A. V. C. DCCLXX.

C. Cœlio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæſar A. D. VII. Kalendas Iunias[80] triumphauit de Cheruſcis Chattiſq; & Angriuariis, quæque aliæ nationes vſque ad Albim colunt. vecta ſpolia, captiui, ſimulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur.

Ipſe ſpecioſiſſime triumphat.

augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies,[81] curruſq; quinque liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputantibus, haut proſperum in Druſo patre eius fauorem vulgi, auunculum eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudiis intra iuuentam ereptum, breues & infauſtos populi Romani amores.

Procul mox remouetur, per ſpeciem honoris.
Archelaus Cappadocũ rex inuiſus Principi.

Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui eius deſtinauit. nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri iuuenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitq; cauſſas, aut fortè oblatas arripuit.[82] Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur, inuiſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluiſſet. nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare, miſſoq; ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur.

Per dolum arceſſitur. Accuſatur, & moritur.

Vt verſâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris litteris, quæ non diſſimulatis filij offenſionibus clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptuſq; immiti à principe, & mox accuſatus in ſenatu, non ob crimina quæ fingebantur ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finem vitæ ſponte an fato impleuit.[83]

Regnum eius Prouincia factum.
Concuſſa alia, in Oriente.
** Oriente*

Regnum in prouinciam redactum eſt,[84] fructibuſq; eius leuari poſſe centeſimæ vectigal profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tẽpus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, feſſæ oneribus, diminutionem tributi orabant.

Quibus firmandis Germanicus eligitur: Cum amplâ poteſtate. Sed Tiberius coercet, & æmulum ei adiungit.

Igitur hæc, & de Armeniâ quæ ſuprà memoraui, apud patres diſſeruit,[85] nec poſſe motum * Orientem niſi Germanici ſapientiâ componi. Nam ſuam ætatem vergere, Druſi nondum ſatis adoleuiſſe. Tunc decreto patrum, permiſſæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur,[86] maiuſq; imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syriâ[87] Creticum Silanum, per adfinitatem cõnexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat:

præfe-

præfeceratque Gn. Piſonem ingenio violentum, & obſequij ignarum, *Feroci inge-*
inſitâ ferociâ à patre Piſone, qui [88] ciuili bello reſurgentes in Africâ par- *nio, Piſonem:*
tes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit. mox Brutum & Caſ-
ſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, [89] donec
vltro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. ſed præter
paternos ſpiritus [90] vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accen-
debatur. [91] vix Tiberio concedere, liberós eius vt multum infra deſpe-
ctare: nec dubium habebat, ſe dilectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes
Germanici coërcendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta *Cum occultis*
mandata, & [92] Plancinam haut dubiè Auguſta monuit, muliebri æmu- *mandatu.*
latione Agrippinam inſectandi. diuiſa namq; & diſcors aula erat, tacitis
in Druſum, aut Germanicum ſtudiis. Tiberius, vt proprium & ſui ſan- *Germanicus*
guinis Druſum fouebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ce- *gratioſus ſu-*
teros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, [93] auum M. *pra Druſum.*
Antonium, auunculum Auguſtum ferens. contrà Druſo proauus eques
Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur.
& coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liuiam vxorem
Druſi præcellebat. ſed fratres egregiè concordes, & proximorum certa-
minibus inconcuſſi. Nec multo pòſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, vt *Druſus Illy-*
ſueſceret militiæ, ſtudiaque exercitus pararet; ſimul iuuenem vrbano lu- *ricum mitti-*
xu laſciuientem meliùs in caſtris haberi Tiberius, ſéque tutiorem reba- *tur.*
tur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxi- *Germani in-*
lium aduerſus Cheruſcos orantes. nam [94] diſceſſu Romanorũ, ac vacui *ter ſe diſcor-*
externo metu, gentis aſſuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in ſe *des:*
verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: [95] ſed Maroboduum re- *Pars pro Ma-*
gis nomen inuiſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem *roboduo,*
fauor habebat. Igitur non modò Cheruſci ſocijque eorum, vetus Armi- *Pars pro Ar-*
nij miles, ſumsère bellum: ſed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, *minio.*
Semnones ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis præpolle-
bat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugiſ-
ſet: non aliam ob cauſſam, quam [96] quia fratris filio iuueni, patruus ſenex
parère dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque ſpe, nec vt olim *Parantur ad*
apud Germanos vagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe *pugnam.*
longâ aduerſus nos militiâ, inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, di-
cta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta,
vt quoſque aduectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia* *Arminij ad*
adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum oſtentabat. contrà fuga- *ſuos verba:*
cem Maroboduum appellans, præliorum expertem, Hercyniæ latebris defen-
ſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatelli-
tem Cæſaris, haut minus infenſis animis exturbandum quàm Varum Quin-
ctilium interfecerint. meminiſſent modò tot præliorum, quorum euentu, & ad
poſtremum eiectis Romanis, ſatis probatum, penes viros ſumma belli fuerit.
Neque Maroboduus iactantiâ ſui, aut probris in hoſtem abſtinebat. ſed *Marobodui*
Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſi-* *ad ſuos.*
liis geſta, quæ proſperè ceciderint, teſtabatur. vecordem Arminium, & rerum
neſcium, alienam gloriam in ſe trahere: quoniam tres vacuas legiones & du-
cem fraudis ignarum perfidiâ deceperit: magnâ cum clade Germaniæ, & igno-
miniâ

minia ſuâ, cùm coniunx, cùm filius eius ſeruitium adhuc tolerent. At ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorũ gloriam ſeruauiſſe. mox conditionibus æquis diſceſſum. neque pœnitere quòd ipſorum in manu ſit, integrum aduerſus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. His vocibus inſtinctos exercitus, propriæ quoque cauſſæ ſtimulabant. cùm à

Acriter concurritur:

Cheruſcis Langobardiſque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs maiore mole concurſum, neque ambiguo magis euentu, fuſis vtrimque dextris cornibus. Sperabaturq; rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet.

Sed pro victo Maroboduus fuit.

Id ſignum perculſi fuit: & * transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, non iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundem hoſtem Romanos nulla ope iuuiſſet. Miſſus tamen Druſus, vt retulimus, pacis firmator. [97] Eodem anno [98] duodecim celebres Aſiæ vrbes conlapſæ, nocturno motu terræ. quò improuiſior grauiorque peſtis fuit. neque ſolitum in tali caſu, fugium ſubueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sediſſe immenſos montes, viſa in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorant. [99] Aſperrima in Sardianos lues, plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit. nam centies ſeſtertiûm pollicitus Cæſar: & quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. [100] Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. [101] Temnios, Pilaſelphenos, Ægeatas, Apollonienſes, [102] quique Moſceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittique ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretque. delectus eſt M. * Aletus e prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haut minus grata liberalitate, quòd [103] bona Æmiliæ muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido cuius e domo videbatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque ſuſpectis tabulis ſcriptum compererat: nobilitatem vtriuſque pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiuſquam adiit, niſi cùm amicitiâ meruiſſet: ignotos & aliis infenſos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honeſtam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, [104] Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt. Iiſdem temporibus deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicauit. [105] Libero Liberæque & Cereri, iuxta Circum maximum, * quas A. Poſtumius dictator vouerat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus conſtitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſperè mari geſſit, triumphumque naualem de Pœnis meruit. [106] Spei ædes à Germanico ſacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Et [107] Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis

** transfugiis Auxilium à Romanis nequidquam petit.*

Grauis in Aſiâ terræmotus.

Eo preſſos Cæſar ſubleuat.

** Aleius, notior paulò gens.*

Liberalitas etiam eius priuatim in quoſdam:

In alios, ſeueritas.

In deos, pietas.

** quam, verius eſt.*

Varilia maieſtatis poſtulatur.

broſis ſermonibus diuum Auguſtum ac Tiberium,& matrem eius inluſiſſet,Cæſariq; connexa,adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iuliâ viſum. Maieſtatis crimẽ diſtingui Cæſar poſtulauit;damnariq; ſi qua de Auguſto inreligioſè dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à conſule quid de his cenſeret,quæ de matre eius locuta ſecus argueretur, reticuit:dein proximo ſenatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq; Apuleiam lege maieſtatis. [108] adulterij grauiorem pœnam deprecatus, [109] vt exemplo maiorum propinquis ſuis vltra ducenteſimum lapidem remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus(nam etiam tum Romæ erant) [110] Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant:contrà plerique nitebantur,[111] vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.lætabatur Tiberius,cùm inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. victa eſt ſine dubio lex: ſed neque ſtatim,& paucis ſuffragiis: quomodo, etiam cùm valerent,leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africâ bellum,duce hoſtium Tacfarinate.is natione Numida,in caſtris Romanis auxiliariis ſtipendia meritus,mox deſertor,vagos primùm,& latrociniis ſuetos ad prædam & raptus congregare;dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed [112] Muſulanorum dux haberi. valida ea gens,& ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu,cepit arma,Mauroſq; accolas in bellum traxit.dux & his Mazippa.diuiſuſq; exercitus:vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris atţineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret: Mazippa leui cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret. [113] cõpuleranţq; Cinithios,haut ſpernendam nationem,in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum,in vnum cõductos ad hoſtem duxit. modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atq; Maurorum ſpectares; ſed nihil æque cauebatur,quàm [114] ne bellum metu eluderẽt.ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæq; alæ in cornibus locantur.nec Tacfarinas pugnam detrectauit.fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini partũ decus militiæ. [115] nam poſt illum recuperatorem vrbis,filiumq; eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic,quem memorauimus, bellorum expers habebatur.eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit:& decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertiò,Germanicum iterùm conſules habuit.ſed eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduerſam nauigationem perpeſſus. igitur paucos dies inſumſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus Actiacâ victoriâ inclitos,& ſacratas ab Auguſto manubias,caſtraque Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adiit.namque ei vt memoraui,auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, magnaq; illic imago triſtium læ-

De pretore ſubſtituendo contentio.

Bellum in Africâ motum. Cui dux Tacfarinas.

Et alter, Mazippa.

Camillus proconſul ſe opponit:

Et prœlio fundit.

Ideo triumphalia ei decreta.

A. V. C. DCCLXXI.

Germanici actiones, & iter.

Actium videt:

Athenas:

torumque. Hinc ventum Athenas, [116] fœderique ſociæ & vetuſtæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quęſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaq; præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet.

Eubœam. & Lesbum: Byzantium. & loca Pontica.

Petitâ inde Eubœâ, tramiſit Lesbum, vbi Agrippina nouiſſimo partu Iuliam edidit. tum extrema Aſiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noſcendi. pariterque prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum iniuriis feſſas refouebat. atque [117] illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obuij aquilones depulere.

** Vide Com. Redit in Aſiā. & Coloph ne deum conſulit.*

[118] Igitur alia-que * quæ ibi varietate fortunæ & noſtri origine veneranda, relegit Aſiam, appellitq; [119] Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, ſed certis e familiis & fermè Mileto accitus ſacerdos, numerum modò cõſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſtâ fontis arcani aquâ,

Ratio ibi oraculi.

ignarus plerumque litterarum & carminum, edit reſponſa; verſibus compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium cecinisse.

Cn. Piſo acerbus ipſo admonitum Germanicum.

At Cn. Piſo, quò properantiùs deſtinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſæuâ increpat: oblique Germanicum perſtringens, quòd contra decus Romani nominis non Athenien-

Athenienſes increpat & obiicit.

ſes tot cladibus exſtinctos, ſed colluuiem illam nationum comitate nimiâ coluiſſet. hos enim eſſe Mithradatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, violenter in ſuos feciſſent, offenſus vrbi propriâ quoque irâ, quia Theophilum quendam Areo iudicio falſi damnatum, precibus ſuis non concederent.

Rhodum nauigat:

Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haut neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tantâ manſuetu-

Periclitantem Germanicus liberat.

dine agebat, vt cùm orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremes quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo. & vix diei moram perpeſſus,

In Syriam præuenit:

linquit Germanicum, præuenitque & poſtquàm Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cùm veteres

Ambitu & corruptione caſtra complet.

centuriones, ſeueros tribunos demoueret, locaq; eorum clientibus ſuis, vel deterrimo cuique attribueret, deſidiam in caſtris, licentiam in vrbibus, vagum ac laſciuientem per agros militem ſineret; eò vſque corruptionis prouectus eſt, vt ſermone vulgi parens legionum haberetur.

Peccat idem uxor eius.

Nec Plancina ſe intra decora feminis tenebat, ſed [120] exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promtis quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incede-

At Germanicus Armeniam it.

bat. Nota hæc Germanico, ſed [121] præuerti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, ſed ſitu terrarum, quo noſtris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis interiecti, & ſæpius diſcordes ſunt, aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempeſtate non habebant amoto Vonone, ſed fauor nationis inclinabat in [122] Zenonem Polemonis re-

gis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ [123] inſtituta & cultum Ar-
meniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant,
proceres plebémq; iuxtà deuinxerat. [124] Igitur Germanicus in vrbe Ar-
Cum Zenonem regem dat.
taxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfuſâ multitudine, inſigne re-
gium capiti eius impoſuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam conſalu-
tauere; [125] quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. [126] At Cap-
Cappadoces & Comageni prætores accipiunt.
padoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere.
& quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum impe-
rium ſperaretur. [127] Comagenis Q. Seruæus præponitur, tùm primum
ad ius prætoris tranſlatis. Cunctáque ſocialia proſperè compoſita, non
ideò lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui iuſſus
partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque
neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenêre,
Germanicus & Piſo conueniunt, queruli.
firmato vultu Piſo aduerſus metum, Germanicus ne minari crederetur.
& erat, vt retuli, clementior. ſed amici accendendis offenſionibus calli-
di, intendere vera, adgerere falſa, [128] ipſúmq; & Plancinam, & filios variis
modis criminari. poſtremò paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus
à Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit. Reſponſum à Piſone preci-
Diſcedunt irati.
bus contumacibus, [129] diſceſſerúntq; * opertis odiis. póſtque rarus in tri-
** Potius, apertis*
bunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manife-
ſtus. vox quoque eius audita eſt in conuiuio, cùm apud Regem Naba-
tæorum [130] coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leues
Piſoni & ceteris auferrentur; [131] principis Romani, non Parthi regis filio
eas epulas dari. abiecítq; ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quę
Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege
Legati ab Artabano.
Parthorum Artabano legati venere. miſerat amicitiam ac fœdus memo-
raturos, & cupere renouari dextras, daturúmque honori Germanici, vt
ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ habere-
tur, neu proceres gentium propinquis nuptiis ad diſcordias traheret. Ad
ea Germanicus, de ſocietate Romanorum, Parthorúmq; magnifice: de
aduentu Regis & cultu ſui, cum decore ac modeſtiâ reſpondit. Vonones
Vonones Syriâ demouetur.
Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus eſt. datum id non
modò precibus Artabani, ſed contumeliæ Piſonis, cui gratiſſimus erat
ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano,
A. V. C. DCCLXXII.
L. Norbano coss. Germanicus Ægyptum proficiſcitur, cognoſcendæ
Germanicus ad Ægyptû, viſum abit.
antiquitatis: ſed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitque apertis hor-
reis pretia frugum: multáq; in vulgus grata vſurpauit, ſine milite incede-
Studium popularitatis in eo.
re, [132] pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu. P. Scipionis æmulatio-
ne; quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc
Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habitúq; eius lenibus ver-
Tiberius improbat.
bis perſtricto, acerrime increpuit, [133] quòd contra inſtituta Auguſti, non
ſpóte Principis, Alexandriam introiſſet. nam Auguſtus, inter alia domi-
nationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut [134] equiti-
bus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam,
quiſquis eam prouinciam, clauſtráque terræ ac maris, quamuis leui præ-
ſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet. Sed Germanicus, nondum
comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubuehebatur, orſus opido

Canopus.

à Canopo. Condidêre id Spartani, ob ſepultum illic rectorem nauis Canopum: quâ tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diuerſum ad mare terrámque Libyam * delatus. [135] Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent, eoſq; qui poſtea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adſcitos.

**Malim diſtinguı. Iclatus inde. Proximum.*

Thebæ veteres.

Mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia. & manebant [136] ſtructis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam cõplexæ: iuſſúſq; è ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat habitaſſe quondam ſeptingenta milia ætate militari: atq; eo cũ exercitu [137] regem Rhamſen Libyâ, Æthiopiâ, Mediſq; & Perſis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quaſq; terras Suri Armeniique & cõtigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuiſſe. [138] legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorúmque, & dona templis ebur, atq; odores, quáſq; copias frumenti & omnium vtenſilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur.

Earum olim opes ſupra fidem.

Ceterùm Germanicus aliis quoq; miraculis intendit animum. quorum præcipua fuere [139] Memnonis ſaxea effigies, vbi radiis ſolis icta eſt vocalem ſonum reddens: disiectáſque inter & vix peruias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacúſque effoſſâ humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirẽtium ſpatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, [140] clauſtra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare pateſcit.

Memnonis ſtatua.

Pyramides.

Dum ea æſtas Germanico plures per prouincias tranſigitur, haut leue decus Druſus quęſiuit inliciens Germanos ad diſcordias, vtq; fracto iam Maroboduo vſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tũc dubiis rebus eius, vltionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſq; primoribus ad ſocietatem, [141] inrumpit regiam, caſtellumq; iuxtà ſitum. veteres illic Sueuorum prædæ, & noſtris e prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm obliuio patriæ, ſuis quemq; ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit.

In Germaniâ diſcordiæ, aſtu Druſi.

Catualda Maroboduũ pellit.

Maroboduo vndique deſerto, non aliud ſubſidium quàm miſericordia Cæſaris fuit tranſgreſſus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non vt profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe vocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. reſponſum à Cæſare, tutam ei honoratamq; ſedem in Italiâ fore, ſi maneret: ſin rebus ſuis aliud conduceret, abiturum fide quâ veniſſet. ceterùm apud ſenatum diſſeruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuiſſe. Exſtat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam ſubiectarum ei gẽtium, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, ſuaq; in deſtruendo eo conſilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur. ſed non exceſſit Italiâ per duodeuiginti annos; conſenuitq; multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neq; aliud perfugium.

Is ad Romanos confugit.

Vir & virtus Marobodui.

Qui Rauennæ diu habitus.

pulſus

pulſus haut multo pòſt Hermundurorum opibus,& Vibilio duce, receptuſque, forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra [142] inter flumina Marum & Cuſum locâtur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuêre patres, vt Germanicus atq; Druſus ouantes vrbem introirent. ſtructi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, [143] cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientiâ firmauerat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur [144] Rheſcuporim quoque Thraciæ regem aſtu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. In eâ diuiſione arua & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus Rheſcuporidi ceſſit. [145] ipſorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum; huic atrox, auidum, & ſocietatis impatiens erat. & primò ſubdolâ concordiâ egêre. mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem vtriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis diſceptarent. ſtatimque à Cotye dimiſſa ſunt, quæ parauerat, auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, eundem in locum coiretur, poſſe de controuerſiis colloquio tranſigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, vt dictabat, fœderi, conuiuium adiicit; tractaq; in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, ſacra regni, eiuſdem familiæ deos, & hoſpitalis menſas obteſtantem, catenis onerat. Thraciaq; omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, ſtructas ſibi inſidias, præuentum inſidiatorem: ſimul bellum aduerſus Baſtarnas, Schytaſq; prætendens nouis peditum & equitum copiis ſeſe firmabat. Molliter reſcriptum, ſi fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ fidere: ceterùm neque ſe, neque ſenatum, niſi cognitâ cauſsâ, ius & iniuriam diſcreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœſiæ, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quàm incœpti facinoris reus eſſe: occidi Cotyn iubet, mortemq; ſponte ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutauit, ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, [146] Pomponium Flaccum veterem ſtipendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœſiæ præfecit. Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamuis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, vt præſidia Romana intraret. circundata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, ſuadendo, & quanto longiùs abſcedebat apertiore cuſtodiâ, poſtremò gnarum neceſſitatis in vrbem traxère. Accuſa-

Sed & Catualda pellitur. & à Romanis recipitur.

Honores ob has res Germanico & Druſo.

Thracia diſſidet, in Cotyn, & Reſcuporim.

Hic illum violat, & premit.

Tandemq́ in vincla conicit.

Etiam occidit.

Flaccus à Tiberio miſſus ſceleri vindicando.

Quod fecit, ſed Tiberianâ arte.

Rheſcuporis Romæ accuſatur, damnatur.

tus in ſenatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſiliis aduerſatum conſtabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. iiſque nondum adultis Trebellienus Rufus pręturâ functus datur, qui regnum interim tractaret; [147] exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorẽ, in Ægyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

Vonones fugam tentat.

Per idem tempus Vonones, quem [148] amotum in Ciliciam memoraui, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochoſque & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt, ſpecie venandi. omiſſis maritimis locis, auia ſaltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant auditâ regis fugâ. neque vado penetrari poterat.

Sed reprehenditur, & interficitur.

Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur. mox Remmius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum tranſfigit. vnde maior fides, conſcientiâ ſceleris & metu indicij mortẽ Vononi illatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iuſſerat, abolita, vel in contrarium verſa cognoſcit. hinc graues in Piſonem contumeliæ, nec minus acerba [149] quæ ab illo in Cæſarem tentabantur. * Dein Piſo abire Suriã ſtatuit, mox aduerſâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votaque pro incolumitate ſoluebantur, [150] admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochienſium plebem, per lictores proturbat.

** Videtur quippiam deeſſe.*

Piſo à Germanico palam diſſidet.

Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinẽ quæ rurſum Germanico acciderat. ſæuã vim morbi augebat perſuaſio veneni à Piſone accepti: & [151] reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptũ, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia quis creditur animas numinibus infernis ſacrari. ſimul miſſi à Piſone incuſabâtur vt valetudinis aduerſa rimantes.

Atque hic in morbo hæret.

Cui cauſſam plerique dabant, venenum Piſonis.

Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta, ſi limen obſideretur, ſi effundẽdus ſpiritus ſub oculis inimicorum foret: quid deinde miſerrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: feſtinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones ſolus habeat: ſed non vſq; eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem manſura. [152] Componit epiſtolas, quis amicitiam ei renuntiabat. Addunt pleriq; iuſſum prouinciâ decedere. nec Piſo moratus vltrà, nauis ſoluit, moderabaturque curſui, [153] quò propiùs regrederetur, ſi mors Germanici Suriam aperuiſſet.

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

Cæſar pauliſper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, vbi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum alloquitur. *Si fato concederem, iuſtus mihi dolor etiam aduerſus deos eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumuẽtus miſerrimam vitam peſſimâ morte finierim. Si quos ſpes mea, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt. quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, [154] muliebri fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud ſenatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi*

Morituri eius ad amicos verba.

Quis Piſonem cum vxore incuſat:

Et vltionem mandat.

ſequi defunctum ignauo queſtu: ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, ſi me potius quàm fortunam meam fouebatis. Oſtendite populo Romano diui Auguſti neptem, eandemq́; coniugem meam: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit. fingentibusq́; ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent. [115] Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, ſpiritum antequàm vltionem amiſſuros. Tum ad vxorem verſus, per memoriam ſui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, ſæuienti fortunæ ſubmitteret animum, neu regreſſa in vrbem æmulatione potentiæ, validiores irritaret. Hæc palam & alia ſecretò. per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo pòſt extinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regeſque. tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: viſuq́; & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis ob propinquitatem etiam locorũ, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarẽt. Nam vtrumque corpore decoro, genere inſigni, [116] haud multum triginta annos egreſſum, ſuorũ inſidiis externas inter gentes occidiſſe. ſed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egiſſe: neque minus prœliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit, præpeditusq́; ſit perculſas tot victoriis Germanias ſeruitio premere. quòd ſi ſolus arbiter rerum, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tanto promtiùs adſecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochienſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. [117] Prætulerit ne veneficij ſigna, parum conſtitit. nam vt quis miſericordiâ in Germanicum & præſumtâ ſuſpicione, aut fauore in Piſonem pronior, diuerſi interpretabantur. Conſultatum inde inter legatos, quiq; alij ſenatorum aderant, quisnam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè niſis, inter Vibium Marſum, & Gn. Sentium diu quæſitum. dein Marſus ſeniori, & acriùs tendenti Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſq; qui crimina & accuſationem tãquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrippina, quãquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis, miſerantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantiſque aſpici ſolita, tunc ferales reliquias ſinu ferret, incerta vltionis, anxia ſui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, exceſſiſſe Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, [118] quæ luctum amiſſæ ſororis, tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantque promta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum conſultanti,

Coniugi extrema monita dat.

Moriturq́.

Magno luctu omnium, ob virtutes.

Cum Alexandro comparatur.

Diſceptatio de Syriæ præſide.

Sentius fauet.

Agrippina Romam properat.

At Piſo de reditu in Syriam ambit.

Quem diſſuadet filius. tanti, M. Piſo filius properandum in vrbem cenſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas aut inania famæ pertimeſcenda. diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœnâ: & ademptione prouinciæ, ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi, nec duraturos in partibus centuriones militeſque, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret. Contrà Domitius Celer ex *Alij ſuadent:* intimâ eius amicitiâ diſſeruit, *Vtendum euentu. Piſonem, non Sentium, Suriæ præpoſitum. Huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas. ſi quid hoſtile ingruat, quem iuſtius arma oppoſiturum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non poßint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ cõſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli iactantius mærent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole *Ei perſuadent.* Piſo promtus ferocibus in ſententiam trahitur, miſſiſq; ad Tiberium epiſtolis, incuſat Germanicum luxus & ſuperbiæ: ſéq; pulſum, vt locus rebus nouis pateſieret. curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiuiſſe. Simul Domitium impoſitum triremi vitare litorum oram, præter- *Copias & arma parat in Sentium.* que inſulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, traiectiſque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt ſe auxiliis iuuarent ſcribit; haut ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet. Igitur oram Lyciæ ac *Obuiam habet Agrippinam.* Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infenſi, arma primò expediêre. dein mutuâ formidine, non vlterà iurgium proceſſum eſt. Marſuſque Vibius nuntiauit Piſoni, Romam ad dicendam cauſſam veniret. Ille eludens reſpondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accuſatoribus diem prędixiſſet. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulſus, cùm hiberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis conſiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Piſoni per litteras aperit, monétq; ne caſtra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quoſq́, Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piſo, quamquam cœpta ſecus cadebãt, omiſit tutiſſima è præſentibus. ſed [159] caſtel- *Caſtellũ Ciliciæ quoddam occupat:* lum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſq; & Plancinæ ſeruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. Cæſariſque ſe legatum teſtabatur *prouinciâ quam is dediſſet arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) ſed à Sentio, priuatum odium falſis criminibus tegente. conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Piſonem ab ipſis parentem quondam appellatum, ſi iure ageretur potiorem; ſi armis, non inualidum, vidiſſent.* Tum pro munimentis caſtelli mani-

manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac ſubſidiis inſtructi. hinc militũ, inde locorum aſperitas. ſed nõ animus, nõ ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia ad ſubitum vſum properata. vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertũt terga Cilices; ſeq́; caſtello claudunt. Interim Piſo claſſem haut procul opperientem oppugnare fruſtra tentauit: regreſſuſque, & pro muris modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat: adeoq́; commouerat, vt ſignifer legionis ſextę ſignum ad eum tranſtulerit. [160] Tum Sentius occanere cornua tubaſque, & peti aggerem, erigi ſcalas iuſſit, ac promtiſſimum quemq; ſuccedere: alios tormentis haſtas, ſaxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piſo orauit, vti traditis armis maneret in caſtello, dum Cæſar cui Suriam permitteret, conſulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter cõceſſum eſt. At Romæ poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaq́; vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant queſtus. Ideò nimirum in extremas terras relegatum: ideò Piſoni permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancinâ ſermones: vera prorſus de Druſo ſeniores locutos, diſplicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti redditâ libertate agitauerint.

Aciem etiam ſtruit: Sed facilè à Sentio pellitur. Romam dimittitur. Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, [161] ſumto iuſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem. [162] Et quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mœrebant. Fortè negotiatores viuẽte adhuc Germanico Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine eius attulere. ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt. vt quiſq; obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. curſant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique. [163] vt nomen eius Saliari carmine caneretur; [164] ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq́; eas querceæ coronæ ſtatuerentur; ludos Circenſes eburna effigies præiret; neue quis flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur. [165] Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obiiſſe: ſepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quîs coleretur, haut facilè quis numerum inierit. [166] Cum cenſeretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquẽtiæ, adſeruit Tiberius, ſolitum paremq́; ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ diſcerni, & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; inſtituitq́; [167] vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius ſequerentur. pleraque manent, quędam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas oblitterauit. Ceterùm

Et mors in maximo luctu. Multi honores mortuo. Clypeus inter oratores.

Liuia Druſi geminos parit.

rum recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici [168] Liuia, nupta Druſo, duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit. tanquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret.

Compreſſa libido muliebris nouis ſcitis.

[169] Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarũ coërcita, cautumq; ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet nam [170] Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipsâ profeſſione flagitij credebant. [171] * exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in vxore delicti manifeſtâ vltionem legis omiſiſſet? atq, [172] illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præteriiſſe, ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere eaq; in inſulam Seriphon abdita eſt.

** Forte exactum.*

Pulſa externa ſacra.

[173] Actum & de ſacris Ægyptiis Iudaiciſq; pellendis. factum q; patrum conſultum, vt [174] quattuor milia libertini generis eâ ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & ſi ob grauitatem cæli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent.

Capta Veſtalis.

Poſt quæ rettulit Cæſar capiendam virginem in locum Occiæ, [175] quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat: egitq; grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm [176] quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & [177] Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, [178] ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binoſq; nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios.

Titulos & ſpecioſa nomina Tiberius auerſatur.

Neq; tamẽ ob ea parentis patriæ delatum, & antea vocabulum adſumſit, [179] acerbeq; increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumq; dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

** ſenatoreſque.*

[180] Reperio apud ſcriptores * ſenatoreſq; eorundem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu litteras quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: reſponſumque eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum Regem vetuerant, prodiderantque.

Arminij mortem Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia:

Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adſectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij Reges duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

Et nihilo ſecius à ſuis crudelis illud patriæ tollitur.

Cui verum à Tacito elogium.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

Agrippina cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam peruenit. ea tumulo Auguſti illata, & funus ductum. Druſus in Illyricum redit. Cn. Piſo cum Romam rediſſet, veneni & Maieſtatis poſtulatur. dicta cauſa, cum omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert. Tacfarinas bellum in Africa renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconſule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnatúrque. Papia Poppæa lex ad id tempus aſperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exſoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tundendo Iunius Blæſus deligitur. Equites aliquot Romani Maieſtatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro, infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ, & ipſæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maieſtatis damnatus, in carcere exanimatus eſt. Cura luxus coërcendi cœpta, & omiſſa. Druſus Tribuniciam poteſtatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam ſortiri. Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maieſtatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illuſtris feminæ mors & funus. Hæc triennio geſta.

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

Nihil intermiſſâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, vt quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multíque etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad opidum Brundiſium; quod nauiganti celerrimum fidiſſimúmque adpulſu erat. Atque vbi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, ac rogitantium inter ſe, ſilentióne an voce aliquâ egredientem exciperent. neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquàm duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmue planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito vt magiſtratus Calabriæ, Apulique, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant* in-

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

Obuiam illi populariter Brundiſium itur.

Magno planctu excipitur.

A municipiis, à coloniis:

comta ſigna, verſi faſces: atque vbi colonias tranſgrederentur, [2] atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaq́; funerum ſollennia cremabant. etiam quorum diuerſa opida, tamen obuij, & victimas atq; aras Dijs Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur.

A primoribus vrbis.
A. V. C. DCCLXXIII.

Druſus Terracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre; liberiſque Germanici, qui in vrbe fuerant. Conſules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magiſtratum occœperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam compleuêre: diſiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari.

At Tiberius cum matre parietibus ſe tenent:
Itemq́ mater Germanici Antonia.

Tiberius atque Auguſta publico abſtinuêre, inferius maieſtate ſuâ rati ſi palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. [3] Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum ſcripturâ, reperio vllo inſigni officio functam, cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoque conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſtâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur.

Oſſa in Mauſoleũ illata.

Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, [4] conlucentes per campum Martis faces.

Magno honore omnium in defunctũ,

illic miles cum armis, [5] ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant: promtius apertiúſque, quàm vt meminiſſe imperitantium crederes.

Amore, in coniugem & liberos viuos.

Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem; vnicum antiquitatis ſpecimen appellarent, verſíque ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur.

Querela populi de Tiberio.

Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararéntque quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hiemis, [6] Ticinum vſque progreſſum, neque abſcedentem à corpore ſimul vrbem intrauiſſe: [7] circumfuſas lecto Claudiorum Iulióſúmque imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata.

Qui parcus viſus in honorandis reliquijs.

At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigiſſe. ſanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors negauiſſet. [8] non fratrem niſi vnius diei viâ, non patruum ſaltem portâ tenus obuium. vbi illa veterum inſtituta? præpoſitam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, [9] vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. [10] vtque premeret vulgi ſermones, monuit edicto,

Excuſat. & erigit populum edicto.

Multos inluſtrium Romanorum ob Remp. obiiſſe, neminem tam flagranti deſiderio celebratum. [11] *idque & ſibi & cunctis egregium, ſi modus adiiceretur.* [12] *non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populóque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conueniſſe recenti dolore luctum, & ex mærore ſolatia. ſed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Iulius amiſſâ vnicâ filiâ, vt diuus*

Augu-

Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam eſſe. proin repeterent ſollennia: [11] *& quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent.* Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ è Piſone vltionis: & crebro queſtu, quod vagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdolà morâ, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam vulgatum erat miſſam, vt dixi, à Gn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubitâ morte Brundiſij extinctam, venenúmque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in vrbem filio, datiſq; mandatis, per quæ principem molliret, ad Druſum pergit; quem haut fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſuetâ erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, ſi vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm, & vitato omni ſecreto: neque dubitabantur [14] præſcripta * & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, ſenilibus tum artibus vteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſque apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præſidio Africæ ducebatur. eáque res agitata rumoribus, vt in agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtentauiſſet. ab Narniâ, vitandæ ſuſpicionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat; diéque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſsère. [15] Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiúmque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Poſterâ die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimiſsâ eius cauſſæ delatione, vt priorem vitam accuſaret obtinuit: petitúmque eſt à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum metuens. contrà, Tiberium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ matris innexum eſſe: veráque aut in deterius credita, iudice ab vno facilius diſcerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberium moles cognitionis, quáque ipſe famâ diſtraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integrámque cauſſam ad ſenatum remittit. Atque interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent ob receptum Maroboduum, & res priore æſtate geſtas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. poſtquam reo [16] T. Arruntium, [17] Fulcinium, Aſinium Gallum, Æſerninum [18] Marcellum, [19] Sex. Pompeium patronos petenti, iiſq; diuerſa excuſantibus, M. Lepidus, & L. Piſo, & Liue-

Iuſtitium omiſſum.

Piſo ad Druſum abit. purgandi ſui cauſſâ.

Septuosè ille reſpondet. & ex Tiberiano præſcripto.

* ei.

At Piſo Romam venit, ore & animo alacer.

Poſtulatur à pluribus.

Idq. apud Tiberium iudicem.

Sed ille à ſe ad ſenatum reiicit.

Patroni reo.

neius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit. Die ſenatus, Cæſar orationem habuit meditato temperamento. [20] *Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adiutoremq́ Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. illic contumaciâ & certaminibus aſperaſſet iuuenem, exituq́ eius lætatus eſſet, an ſcelere extinxiſſet, integris animis diiudicandum. Nam ſi legatus officij terminos, obſequium erga Imperatorem exuit, eiuſdemq́ morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponamq́ à domo meâ, &* [21] *priuatas inimicitias non Principis vlciſcar. Sin facinus in cuiuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iuſtis ſolatiis adficite. ſimulq́ illud reputate, turbidè & ſeditiosè tractauerit exercitus Piſo, quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum, armis repetita prouincia; an falſa hæc in maius vulgauerint accuſatores. quorum ego nimiis ſtudiis iure ſuccenſeo. Nam quò pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differriq́ etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſemperq́ deflebo: ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius ſubleuari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit. voſq́ oro, ne, quia dolori meo cauſſa connexa eſt, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentiâ & curâ valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curiâ potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modeſtiâ tractentur. nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa finguntur.* Exin biduum criminibus obiiciendis ſtatuitur vtque ſex dierum ſpatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, auareque habitam Hiſpaniam quod neq; conuictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitiis. Poſt quem [22] Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, odio Germanici, & rerum nouarum ſtudio, Piſonem vulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eò vſque corrupiſſe, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremò ipſum deuotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi poſſet, acie victum. Defenſio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduerſum imperatorem inficiari poterat. ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe. quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, in conuiuio Germanici, [23] cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſeruitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram id auſum. offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuerſa impla-

Cæſaris oratio ad patres, flexa, callida, verè Tiberiana.

Accuſatorũ oratio, & criminatio.

Quam haud vſquequaque reus eluit.

implacabiles erant. Cæſar ob bellum prouinciæ inlatum. Senatus, nun-
quam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe. [24] ſcripſiſſent
expoſtulantes: *quod haut minus Tiberius quàm Piſo abnuêre. Simul
populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, ſi
patrum ſententias euaſiſſet: [25] effigieſque Piſonis traxerant in Gemo-
nias ac diuellebant, ni iuſſu principis protectæ repoſitæq; forent. Igitur
inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumo-
re, [26] cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ in-
uidia, maior gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in
eam liceret. atque ipſa, donec media Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcumq;
fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Augu-
ſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere de-
fenſionem cœpit. quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an ad-
huc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem ſenatúmque
rurſum ingreditur: redintegratamque accuſationem, infenſas patrum
voces, aduerſa & ſæua cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm
quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ, obſtinatum clauſumq; vidit,
ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defenſio
nem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatque, & liberto
tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur. dein multam poſt no-
ctem, egreſſâ cubiculo vxore, opperiri fores iuſſit: & cœptâ luce perfoſſo
iugulo, iacente humi gladio, repertus eſt. Audire me memini ex ſenio-
ribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulga-
uerit, ſed amicos eius dictitauiſſe, litteras Tiberij, & mandata in Ger-
manicum continere: [27] ac deſtinatum promere apud patres, Princi-
pemq; arguere, ni eluſus à Seiano per vana promiſſa foret. nec illũ ſpon-
te extinctum, verùm immiſſo percuſſore. quorum neutrum adſeuera-
uerim. neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad
iuuentam durauerunt. Cæſar flexo in mæſtitiam ore, ſuam inuidiam
tali morte quæſitam apud ſenatum, crebriſque interrogationibus ex-
quirit qualem Piſo diem ſupremum, noctémq; exegiſſet. [28] *Atque illo
pleraque ſapienter, quędam inconſultiùs reſpondente, recitat codicillos
à Piſone in hunc fermè modum compoſitos. *Conſpiratione inimicorum
& inuidiâ falſi criminis oppreſſus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nuſ-
quam locus eſt, deos immortales teſtor, vixiſſe me Cæſar cum fide aduerſum te,
neque aliâ in matrem tuam pietate: voſq. oro liberis meis conſulatis. ex quibus
Cn. Piſo qualicumque fortuna mea non eſt adiunctus, cùm omne hoc tempus
in vrbe egerit. M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt. atque vtinam ego po-
tius filio iuueni, quàm ille patri ſeni ceſſiſſet! eò impenſiùs precor, ne mea pra-
uitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obſe-
quium, [29] per collegium conſulatus quondam diuo Auguſto parenti tuo proba-
tus, & tibi amicus, nec quidquam poſt hæc rogaturus, ſalutẽ infelicis filij rogo.*
De Plancinâ nihil addidit. Poſt quæ Tiberius adoleſcentem crimine
ciuilis belli purgauit: patris quippe iuſſa, nec potuiſſe filium detractare:
ſimul nobilitatem domus, etiam ipſius, quoquo modo meriti, grauem
caſum miſeratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio diſſeruit, matris
preces obtendens: in quam optimi cuiuſque ſecreti queſtus magis ar-
deſcebant.

Traiectitia videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni. & populus offenſiſſimus.

Plancina à mariti cauſſâ ſuam deiungit.

Ipſe tamen defenſionem iterat.

Nec aures aut mentes mitiores reperit.

Igitur ſeſe ipſe abſoluit.

Sermo in Tiberium: qui mihi veriſſimus.

Deſunt quædam. Piſonis ad Cæſarem tabella.

Piſo filius abſoluitur.

Plancina precibus eripitur.

deſcēbant. *Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis adſpicere, adloqui, eripere ſenatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigiſſe. Vitelly & Verany voce defletum Cæſarem; ab imperatore & Auguſtâ defenſam Plancinam. proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq́, auiam ac patruum ſanguine miſerrima domus exſatiaret.* Biduum ſuper hæc imagine cognitionis abſumtum; vrgente Tiberio liberos Piſonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent reſpondente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta

Sententia in Piſonem.

conſul ([10] nam referente Cæſare, magiſtratus eo etiam munere fungebantur) nomen Piſonis radendum faſtis cenſuit: partem bonorū publicandam: [11] pars vt Gn. Piſoni filio concederetur, iſq́; prænomen mutaret. [12] M. Piſo exutâ dignitate, & accepto quinquagies ſeſtertio, in decem annos * relegatur, conceſsâ Plancinæ incolumitate ob preces Au-

** Scribo relegaretur.*

Quas Tiberius mitigat.

guſtæ. Multa ex eâ ſententiâ mitigata ſunt à principe: ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ feciſſet, Iulij Antonij qui domum Auguſti violaſſet, manerent. & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitq́; ei paterna bona; ſatis firmus, vt ſæpe memoraui, aduerſum pecuniam, & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Meſſallinus ſignum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni ſtatuendam cenſuiſſent, prohibuit: ob externas ea victorias ſacrari dictitans, domeſtica mala triſtitiâ operienda. Addiderat Meſſallinus, Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Druſoque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiſeratq́ue Claudij mentionem. & Meſſallinum quidem L. Aſprenas ſenatu coram percontatus eſt, an prudens præteriſſet? ac tum demum

Claudium adulatio imprudenter præterit, poſt Principem.

nomen Claudij adſcriptum eſt. Mihi quanto plura recentium, ſeu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuerſantur. quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facūdiam violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciſcēndâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore iactata. [13] adeò maxima quæque ambigua ſunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliſcit vtrumque poſteritate. [14] At Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ouans introiit. pau-

Druſus ouāns.

coſq́ue poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, [15] vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis

Bellum in Africâ inſtauratum, Tacfarinate duce.

primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graues prædas: poſtremò [16] haut procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro caſtris inſtruit.

Primo-

Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, quòd incondiris aut deſertoribus miles Romanus terga daret. ſimul excepta vulnera. & quamquam transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit donec deſertus ſuis caderet. Quæ poſtquam L. Apronio (na n Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quàm gloriâ hoſtis anxius, raro eâ tempeſtate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominioſæ cohortis, [37] ſorte ductos, fuſte necat. Tantumque ſeueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles ſeruari ciuis decus retrulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ. Cæſar addidit ciuicam coronam, [38] quòd non eam quoque Apronius iure proconſulis tribuiſſet, queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; vbi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumq; Romanum impunè ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prædâ, ſtatiuis caſtris hærebat. miſſúque patris Apronius Ceſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam aduerſum Numidas pugnam facit, pellitq; in deſerta. At Romę Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur ſimulauiſſe partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; [39] quæſitúmque per Chaldæos in domum Cæſaris, defendente ream Manio Lepido fratre. [40] Quirinius poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haut facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna; deprecatus primò ſenatum, ne maieſtatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è conſularibus, alióſque teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. * idémque [41] ſeruos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ haberentur, tranſtulit ad conſules: neque per tormẽta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domum ſuam pertinerent. [42] Exemit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adſentiendi neceſſitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebant. neque enim ceſſurum niſi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili maiores ſuos ciens, ipſúmque Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permouit, vt effuſi in lacrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atque orbitati [43] & obſcuriſſimæ domui, [44] deſtinata quondam vxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorum patefacta ſunt flagitia, itúmque in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inluſtrium domuum aduerſa (etenim

Cohors Romana fuſa.

Quam decimat Apronius.

Eâ ſeueritate, pauci hoſtem proturbant.

Lepida accuſatur ſuppoſiti partus:

Et maieſtatis.

Tiberius perplexè agit.

* itemque.

Miſeratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur. & damnatur.

Iunius Silanus exſilij veniam impetrat.

haut multùm diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Æmilij Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. caſum eius paucis repetam. Vt valida diuo Auguſto in Remp. fortuna; ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulteróſque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac violatæ maieſtatis appellando, clementiàm maiorum ſuáſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero.

Qui adulter in nepte Augusti.

D. Silanus in nepti Auguſti adulter; quamquam non vltrà foret ſæuitum, quàm vt amicitiâ Cæſaris prohiberetur; exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram reſpondit, ſe quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertiſſet. idque iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neque reditu Silani, diſſoluta quæ Auguſtus voluiſſet. Fuit poſthac in vrbe, neque honores adeptus eſt.

Papia lex moderationē quærit.

Relatum deinde [41] de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes [46] incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerterentur. vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum ſit, altius diſſeram.

Excurſus ad initia & progreſſus legum.

Vetuſtiſſimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multoſque apud populos, æternùm manſere. Quidam ſtatim, aut poſtquam Regum pertæſum, leges maluerunt.

Quæ pauca primò, & ſimplices.

Hæ primò rudibus hominum animis ſimplices erant. maximéque fama celebrauit Cretenſium, quas Minos Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus qi [sic] ęſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaque quędam à Tullo & Anco: ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent.

Creuerunt paullatim:

Pulſo Tarquinio, aduerſum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemuiri, & accitis quæ vſquam egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ ſunt.

Studiis partium, aut odiis.

Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine ſenatus Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omiſſum, quin

multa

multa & diuerſa ſciſcerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuerſis prioribus cùm plura addidiſſet, otium ei rei haut in longum parauit, [47] ſtatim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòſt Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm conſul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis quàm delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur armis amiſit. Exin [48] continua per viginti annos diſcordia, non mos, non ius. deterrima quæque impunè, ac multa honeſta exitio fuêre. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triumuiratu iuſſerat, aboleuit: deditque iura quis pace & Principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & [49] lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * viſi à priuilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. ſed altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vſquam ciuium, corripuerant: [10] multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius ſtatuendo remedio quinque conſularium, quinque è prætoriis, totidem è cetero ſenatu ſorte duxiſſet. apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens leuamentum fuêre. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam, commendauit patribus; [51] vtque munere capeſſendi vigintiuiratus ſolueretur, & [52] quinquennio maturiùs quàm per leges Quæſturam peteret, non ſine inriſu audientium poſtulauit. [13] prætendebat ſibi atque fratri decreta eadem, petente Auguſto. ſed neque tum fuiſſe dubitauerim, qui eiuſmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia faſtigij Cæſaribus erant: magiſque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior neceſſitudo, quàm auo aduerſum nepotem. [14] Additur pontificatus, & [55] quo primùm die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici ſtirpem iam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, [16] nuptiis Neronis & Iuliæ Druſi filiæ. Vtq; hæc ſecundo rumore, ita aduerſis animis acceptum, [17] quòd filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur, polluiſſe nobilitatem familiæ videbantur, ſuſpectumque iam nimiæ ſpei Seianum vltrò extuliſſe. Fine anni conceſſere vitâ inſignes viri, L. Voluſius, & Saluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neque tamen præturam egreſſa. ipſe conſulatum intulit, [18] cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus, opumque quîs domus illa immensùm viguit, primus accumulator. Criſpum equeſtri ortum loco, C. Saluſtius, rerum Romanarum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſciuit. atque ille, quamquam promto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoriâ multos triumphalium, conſulariumque potentiâ anteiit. diuerſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentiâ, luxu propior. ſuberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò ſomnum & inertiam magis oſtentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus [...]ui ſecreta imperatorum innitererentur, & interficiendi Poſtumi Agrip[...]pæ conſcius, ætate prouectâ ſpeciem magis in amicitiâ principis quàm

Sulla correctionem molitur:

Item Pompeius:

Denique Auguſtus, magis cum effectu.

** viſi.*

Ab eo hæc Papia, immodicè ſeuera.

Ergo Tiberius nunc temperat.

Nero Germanici pluribus in viros ſcribitur.

Pontifex fit.

Voluſij, & Saluſtij mortes.

Elogia.

Potentia aulæ infida.
vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro ſempiternæ: an ſatias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum eſt quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filij collegio inſignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quaſi firmandæ valetudini, in Campaniam conceſſit: longam & continuam abſentiam paulatim meditans, ſiue vt amoto patre, Druſus munia conſulatus ſolus impleret. Ac fortè parua res magnum ad certamen progreſſa, præbuit iuueni materiam apiſcendi fauoris. Domitius Corbulo præturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum, [59] quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorum, loco non deceſſiſſet. pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & [60] memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis irreuerentiam grauibus decretis notauiſſent. donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & [61] oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, [62] fraude mancipum & incuriâ magiſtratuum interrupta & imperuia clamitando, [63] executionem eius negotij libens ſuſcepit, [64] quod haut perinde publicè vſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæuiebat. Neque multo pòſt miſſis ad ſenatum litteris Tiberius, motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis docuit; iudicioq; patrum diligendum proconſulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello ſuffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduerſus M. Lepidum odij nactus, vt ſecordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum incuſauit. aduerſo ſenatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum vt Cęſar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit, [65] ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſéque quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipſe [66] pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet. *Haut enim fruſtra placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus ſexum; ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones: [67] præſediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decurſu legionum. cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi. duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria. peruicacibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppiis quondam, aliiſq; legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.*

Tiberius Roma ſecedit. (margin)

L. Sulla immodeſtiæ accuſatur: Quod prætorio viro non ceſſiſſet. (margin)

Corbulo viarum curam accepit: Seuerè exercet. (margin)

Lepidus in Aſiam proconſul. (margin)

Cæcina vxores à prouinciis arcet. (margin)

Suis & iuſtis cauſſis. (margin)

A. V. C. DCCLXXIV.

regerent. Paucorum hæc adſenſu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem. mox Valerius Meſſallinus, cui parens Meſſalla, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit. *Multa duritie veterum meliùs & lætiùs mutata. neque enim, vt olim, obſideri vrbem bellis, aut prouincias hoſtiles eſſe. & pauca feminarum neceßitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeò ſocios non onerent. cetera promiſcua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: ſed reuertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm vxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum, nónne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergò omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reip. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignauiam alia ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, ſi femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarúmque; ſimul ſexum naturâ inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodiâ manere illæſa coniugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſsidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminiſſent.* Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. nam Principibus adeunda ſæpius longinqua imperij. Quoties diuum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meauiſſe comite Liuiâ? ſe quoque in Illyricum profectum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haut ſemper æquo animo, ſi ab vxore cariſſimâ, & [68] tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per litteras caſtigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Principem reiicerent, [69] * M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit: ex quîs proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod ſilebat, auunculum eſſe Seiani Blæſum, atque eò præualidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis; ſed neque eâdem adſeueratione, & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promtum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè [70] probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris: libertique etiam ac ſerui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur [71] C. Ceſtius Senator diſſeruit; *Principes quidem inſtar deorum eſſe: ſed neque à dîs niſi iuſtas ſupplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus verſas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Ruſillâ, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur. [72] neque ipſe audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppoſitam.* Haut diſſimilia alij, & quidam atrociora circumſtrepebant: precabanturque Druſum, daret vltionis exemplum. donec accitam [73] conuictamque attineri publicâ cuſtodiâ iuſſit. Et Conſidius Æquus, & Cœlius Curſor equites Rom. quòd fictis maieſtatis

Cui Meſſallinus repugnat.

Sed cauſſis vix cauſſa.

Ei tamen Druſus aſſenſus, & alij.

* *Veriùs Manium.*

M. Lepidus recuſat proconſulatum Africæ.

Abuſus in Principum imaginibus.

Quas peſſimis pro munito clypeo habebant.

Sed exemplo vno repreſſi.

criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuiſſent, auctore Principe, ac decreto ſenatus puniti. *Druſi obiter laudatio.* Vtrumque in laudem Druſi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & ſermones hominum obuerſante, ſecreta patris mitigari neque luxus in iuuene adeò diſplicebat. huc potius intenderet, [70] diem * ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, ** editionibus.* quam ſolus & nullis voluptatibus auocatus mæſtam vigilantiam, & malas curas exerceret. *Accuſationes.* non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Anchatius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis, addito maieſtatis crimine: quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem è primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maieſtatis cauſſam retraxit, vt turbidum, & Rheſcuporidis conſiliis permixtum, quâ tempeſtate [71] Cotye fratre interfecto, bellum aduerſus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpoſitumque vt teneretur inſulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ. *Thraces rebellant.* Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtri diſcors agebat; neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſiuere. [76] Cœlaletæ, Odruſæque, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent. ** Alij: vel potius, Dij.* pars turbant præſentia, alij montem Hæmum tranſgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compoſiti regem, vrbemque [77] Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circumſidunt. *P. Velleius facile cadit.* Quæ vbi cognita [78] P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxiliis vagabantur. Ipſe robur peditum, ad exſoluendum obſidium ducit. Simulque cuncta proſperè acta, cæſis populatoribus, & diſſentione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione, & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. *Maior rebellio in Galliis.* Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre: cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. *Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.* nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eóque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ij ſecretis conloquiis ferociſſimo quoque adſumto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo; componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, de continuatione tributorum, grauitate fenoris, ſæuitiâ ac ſuperbiâ præſidentium. & diſcordare militem, audito Germanici exitio. egregium reſumendæ libertati tẽpus, ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit. ſed erupêre primi Andecaui, ac Turonij. *Primi motus ab Auiolâ repreſſi.* quorum Andecauos [79] Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem [80] Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat,

miſerat oppreſſi, eodem Auiolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus, qui tulêre auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtentandæ, vt ferebat, virtutis. ſed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treueris, militiâ diſciplinâque noſtrâ habebatur, vt cæſis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. paucique equitum corrupti, plures in officio manſêre. Aliud [81] vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebántq; ſaltus, quibus nomen Arduenna cùm legiones vtroque ab exercitu, quas Vitellius & C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmiſſúſque cum delectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdem, diſcors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremò viſis militibus qui effugia inſederant, ſuâ manu cecidit. Iſque Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, [82] * nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquóſque eorum adiungeret. ſimul arma occulte fabricata iuuentuti diſpertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ ſui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt. adduntur [83] è ſeruitiis gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen ([84] Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum apertâ conſenſione, ita viritim promptis ſtudiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum ſibi poſcente. mox Varro inualidus ſenectâ, vigenti Silio conceſſit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, ſed quattuor & ſexaginta Galliarum ciuitates deſciuiſſe, adſumptos in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quiſque Reip. curâ mærebat: multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur. increpabántque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maieſtatis crimine, reum in ſenatu fore? exſtitiſſe tandem viros, qui cruentas epiſtolas armis cohiberent. miſeram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque vultu mutato, ſed, vt ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmiſſâ auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, ſociique in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite, ne ſuetam requiem, ne ſpatia noctium opperiretur: viderent modò aduerſos, & aſpicerentur. id ſatis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre.

Florus nihilo minus alias cepit c. li-gis.

Prauenitur à Vitellio & Silio.

Et manu ſuâ mortem inuenit.

Aeduos Sacrouir turbat.

* & nobiliſſ.

Magnum exercitum cogit.

Fauet in metu Romanus.

Sed non callido Tiberio.

Silius Gallis obuiauit.

Sacrouir componit ſuos, & excitat. In fronte ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo ſemermos.
Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare veteres Gallorum
glorias, quæque Romanis aduerſa intuliſſent: quàm decora victoribus
libertas: quanto intolerantior ſeruitus iterum victis. Non diu hæc, nec
apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditique ac mili-
tiæ neſcij opidani,[86] neq; oculis neq auribus ſatis competebant. contrà
Idem Silius. Silius, & ſi præſumta ſpes hortandi cauſſas exemerat, clamitabat tamen;
*Pudendum ipſis, quòd Germaniarum victores, aduerſum Gallos tamquam in
hoſtem ducerētur.[87] vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum,
pauca huius ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecuniâ
dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, &
fugientibus conſulite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: fron-
Pugna, vix pugna: ſtatimq; fuſi Galli. téinque pedites inuaſere. nec cunctatum apud latera. paulum moræ at-
tulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios. ſed miles
correptis ſecuribus & dolabris, vt ſi murum perrumperet, cædere teg-
Crupellarij caſi. mina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſter-
nere. iacentéſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linque-
bantur. Sacrouir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in vil-
Sacrouir iiſ, ſed ſua dextra. lam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis
ictibus occidère. incenſa ſuper villa, omnes cremauit. Tum demum
Tiberius ortum patratúmque bellum ſenatui ſcripſit. neque demſit, aut
addidit vero; ſed fide ac virtute legatos, ſe conſiliis ſuperfuiſſe. ſimul
cauſſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit;
magnitudinem imperij extollens. [88] neque decorum principibus, ſi
vna alteráue ciuitas turbet, omiſſâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc
quia non metu ducatur, iturum vt præſentia ſpectaret, componerétque.
Tiberius ſimulat iter in Gallias. Decreuère patres vota pro reditu eius, ſupplicationéſque, & alia deco-
ra. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in
adulationem progreſſus, cenſuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret.
Igitur ſecutæ Cæſaris litteræ, quibus ſe non tam vacuum gloriâ prædi-
cabat, vt poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ,
aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane
Quirinij mors honeſtata publicè. præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij pu-
blicis exſequiis frequentaretur, petiuit à ſenatu. Nihil ad veterem &
patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud mu-
nicipium Lanuuium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſteriis[89] con-
Quid ille homines? ſulatum ſub Diuo Auguſto, [90] mox expugnatis per Ciliciam Homo-
nadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus,[91] datúſque rector C. Cæ-
ſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem colue-
rat. quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officiis, &[92] incuſato
M. Lollio, quem auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum ar-
guebat. ſed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt me-
moraui, Lepidę pericula, ſordidámque & præpotentem ſenectam. Fi-
C. Lutorius maieſtatis defertur. ne anni [93] C. Lutorium Priſcum equitem Romanum, poſt celebre car-
men, quo Germanici ſupremâ defleuerat, pecuniâ donatum à Cæſare,
corripuit delator: obiectans ægro Druſo compoſuiſſe, quod ſi exſtin-
ctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Pe-
tronij,

tronij, ſocru eius Vitelliâ coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. ſententiáque Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contrà M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. *Pro eo Lepidi oratio.* *Si P. C. vnum id ſpectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus,*[94] *ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſufficerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſupplicijs ac remedijs, Principis moderatio, maiorúmque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumtâ morte miſericordiam eius præueniſſet.*[95] *vita Lutorij in integro* * *eſt, qui neque ſeruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animos, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aquâ & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti. ductúſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciſcentium,[96] deprecaretur tam præcipites verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S.C.[97] ne decreta patrum, ante diem decimum,[98] ad ærarium deferrentur: idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius conſules, ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeueritate aduerſum luxum; qui immenſum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia ſumtuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumque pretiis occultabantur; ventris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret.[99] Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, ſperni ſumtuariam legem, vetitáque vtenſilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò litteras ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit. *Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd ſi mecum antè viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi; vt palàm fieret quibus flagitiis im-*

Sed plures damnant.

* *eſto.*

A. V. C. DCCLXXV.

S.C. de interuallo ad pœnam.

Agitatum de luxu coërcendo.

Eâ ſuper re Tiberij epiſtola.

Quâ diſſuadet medicinam.

I *pares*

pares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, vt ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim. mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo: maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur; & cùm rectè factorum ſibi quiſque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur.

Quia vitia præualebant.

Quid enim primum prohibere, & priſcum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita ſpatia,[100] familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularúmque miracula? [101] promiſcuas viris & feminis veſtes? [102] atque illa feminarum propria, quîs lapidum cauſâ pecunia noſtra ad externas aut hoſtiles gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuiis & circulis incuſari iſta, & modum poſci. ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat; iidem illi ciuitatem verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud leuioribus remediis reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit. tot à maioribus reperta leges, tot quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemtu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre. nam ſi velis quod nondum vetitum eſt; timeas, ne vetêre. at ſi prohibita impunè tranſcenderis, neque metus vltrà, neque pudor eſt. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena, ciuilibus, etiam noſtra conſumere didicimus.

Quia etiam alia maiora curanda.

Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cetera reſpicias, in leui habendum! At hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie voluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitiis, & agris ſubuenerint; noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræq. villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum eſt. nos, pudor; pauperes, neceſſitas; diuites, ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus, tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti ſunt, [103] ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. ſuſcipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vſui futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris litteris,[104] remiſſa Ædilibus talis cura; luxúſque menſæ, à fine Actiaci belli,[105] ad ea arma quîs Ser. Galba rem R. adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumtibus exerciti, paulatim exoleuêre.

Omiſſa igitur coërcitio:

Sed ſponte mutati mores in melius. Quare?

Cauſſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum. vt quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad ſapientiora conuertêre. ſimul noui homines è municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in ſenatum crebrò adſumti, domeſticam parcimoniam intulerunt, & quamquam fortunâ vel induſtriâ plerique pecunioſam ad ſenectam peruenirent; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus ad-

ſtricti

ſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victúque. ob-
Exempla, validiora quàm leges.
ſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna
ex legibus & metus. niſi fortè rebus cunctis ineſt quidam velut orbis,
vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec omnia
apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium
imitanda poſteris tulit. [106] verùm hæc * nobis maiores certamina ex
** nobis in maiores.*
honeſto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruen-
tis accuſatores repreſſerat, mittit litteras ad Senatum, quîs poteſtatem
Tribuniciam Druſo petebat. [107] Id ſummi faſtigij vocabulum Au-
Tribunicia poteſtas Druſo petita.
guſtus repperit; ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen ap-
pellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. dein Agrippam ſo-
cium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne ſuc-
ceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul
modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo,
Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cùm incolumi Germanico,
integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum ve-
neratus deos, vt conſilia ſua Reip. proſperarent, modica de moribus
adoleſcentis, neque in falſum aucta, rettulit. eſſe illi coniugem & tres
liberos, [108] eámque ætatem quâ ipſe quondam à diuo Auguſto ad ca-
peſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed per octo
annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis,
triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præce-
Et impetrata, cũ adulatione patrũ.
perant animis orationem patres, quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen
repertum, niſi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque
ſolita cenſerent. niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatus, ho-
norem Principibus petiuit: dixitque pro ſententiâ, vt publicis priuatiſq́;
monimentis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præ-
ſcriberentur, ſed eorum, qui tribuniciam poteſtatem gererent. [109] * At-
** At Q. Haterius;*
que Haterius cùm eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in
curiâ cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum
infamiâ vſurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæſo prorogatâ, Ser-
uius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit;
Flamen Dialis prouinciã ambit.
[110] fruſtrà vulgatum dictitans *non licere Dialibus egredi Italiâ.* [111] *neque
aliud ius ſuum, quàm Martialium, Quirinaliúmque Flaminum.* [112] *porrò ſi
hi* duxiſſent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita,*
** Suſpectum.*
*non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia ſacra feciſſe,
ſi flamen valetudine aut munere publico impediretur.* [113] *duobus & ſeptua-
ginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen
ceſſauiſſe religiones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacro-
rum damno; quanto faciliùs abfuturum, ad vnius anni proconſulare impe-
rium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis ire in
prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, ſummum Pontificum etiam
ſummum hominum eſſe, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus
obnoxium.* Aduerſus quæ cùm augur Lentulus aliique variè diſſere-
Alij obſiſtũt.
rent, eò decurſum eſt, vt Pontificis Max. ſententiam opperirentur.
Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam
Druſi poteſtatem cærimonias temperauit; nominatim arguens inſo-

Druſus ſuperbiæ notatur.
lentiam ſententiæ, aureáſque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur.
Obliqua in eum verba.
Huc recidiſſe cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur ſenatum, [114] *auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet?* [115] * *Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. ſic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis conſiliis diſcere. ſanè grauaretur aſpectum ciuium ſenex Imperator, feſſamq́ ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantiâ, impedimentum?*
** Nec n. alê, bella.*
Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo.
De iure aſylorum certamen:
Crebeſcebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. [116] Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum. eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec vllum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vſurpauerant ſponte omiſere.
Senatu iudice.
Multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnáque eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipſorúmque numinum religiones introſpexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutaretue.
Epheſij id ſibi vindicant.
[117] Primi omnium Epheſij adière, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, [118] * locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & [119] oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, ediđiſſe ea numina: deorúmque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauiſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, [120] ſupplicibus Amazonum quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque Perſarum ditione diminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe.
** lucum*
Item Magnetes:
Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithradate, pulſis, fidem atque virtutem Magnetum decorauere, [121] vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret.
Aphrodiſienſes:
Stratonicenſes:
Aphrodiſienſes poſthac, & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob vetuſta in parteis merita, & recens diui Auguſti decretum * attulêre. [122] Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum conſtantiâ, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium ciuitas, Veneris, Stratonicenſium, [123] Iouis & Triuiæ religionem tuebantur.
** attulêre, laudati, quòd*
Hierocæſarienſes:
Altius Hierocæſarienſes expoſuêre; Perſicam apud ſe Dianami delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Iſaurici, multáque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, ſed duobus milibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant.
Cyprij.
Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, poſuiſſent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes.
Permiſſa res Conſulibus.
Quorum copiâ feſſi patres, & quia ſtudiis certabatur; conſulibus permi-

permisêre, vt perſpecto iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rem integram rurſum ad ſenatum referrent. Conſules ſuper eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Æſculapij compertum aſylum retulerunt: ceteros obſcuris ob vetuſtatem initiis niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Srratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædémque iuſſi ſint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neque minus Mileſios [124] Dario rege *vti. ſed [125] cultus numinum vtriſque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cretenſes ſimulacro diui Auguſti. [126] Factáque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen præſcribebatur; iuſſique ipſis in templis facere aras ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in vrbem reditus: ſincerâ adhuc inter matrem filiúmque concordiâ; ſiue occultis odiis. Neque enim multo antè, [127] cùm haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret; Tiberij nomen, ſuo poſtſcripſerat. idque ille credebatur, vt inferius maieſtate Principis, graui & diſſimulatâ offenſione abdidiſſe. Sed tum ſupplicia diis, [128] ludique Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, vt feciales quoque iis ludis præſiderent. Contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe. ideò Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro quâ vota perſoluerentur. Exequi ſententias haut inſtitui niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, vtque prauis dictis factiſque ex poſteritate & infamiâ metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione ſordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat, ſed omnes conſulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarij ſenatores certatim exſurgerent, fœdaque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum; O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Silanum proconſulem Aſiæ, repetundarum à ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus è Conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt. obiectántque violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, [129] L. Cottam à Scipione Africano; [130] Ser. Galbam à Catone cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro accuſatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, [131] opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehoneſtabat. [132] Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ ſenator, [133] obſcura initia impudentibus auſis *propolluebat. [134] Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima

Qui pluribus hoc ius adiudicauere.

* niti.

Auguſtæ morbus.

Tiberij in eam non ſincerus amor.

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

Adeò vt Cæſar ipſe obuiceret.

C. Silanus poſtulatur.

Accuſatores eius, qui, & quales!

* Neſcio an porrò polluebat.

Brutidius.

ma quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat; dum æqualis, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola, & [135] M. Paconius. Ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſæuitiæ captarúmque pecuniarum teneri reum. ſed

Omnia Silano aduerſa:

multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cùm ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eóque ad accuſandum delectis reſponderet ſolus & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret

Etiam ipſe Princeps.

** et, malim.*

voce, vultu, * eo quòd ipſe creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoque Silani, vt tormentis * interrogentur, actor

* interrogarentur.

publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit; auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excuſatius ſub exemplo acciperentur, [136] libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſalla eiuſdem Aſiæ proconſule, factúmq; in eum ſanatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Pi-

Sententia in eius damnatione.

ſonem ſententiam rogat. ille multum de clementiâ Principis præfatus, aquâ atque igni Silano interdicendum cenſuit, ipſúmque in inſulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Silani materna bona (quippe aliâ parente geniti) reddendaq; filio dixit, adnuente Tiberio. [137] At Cornelius Dolabella, dum adulationem lon-

Dolabella ſtena adulatio.

giùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probroſus, & opertus infamiâ prouinciam ſortiretur: idq; princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios, prouideri ne*

Cui Tiberius reſiſtit.

peccaretur? Aduersùm quæ diſſeruit Cæſar: *non quidem ſibi ignara quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouinciis contrà quàm ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora, magnitudine rerum; hebeſcere alios. neque poſſe principem ſuâ ſcientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. idcò leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, vt ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne verterent ſapienter reperta, & ſemper*

* minuitura.

placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ: [138] * *minutura, quoties*

Et ex aliorū ſententiis nō nulla mitigāt.

gliſcat poteſtas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit. Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe; darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiuſdem, Cytheram potius concederet. id ſororem quoque Silani [139] Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. [140] Poſt audi-

Accuſantur damnanturq; & alij. Atei Capitonis ſeruilis libertas.

ti Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuum ad vſum argenti vertiſſet, recipi Cæſar inter reos vetuit: palàm aſpernante Ateio Capitone, quaſi

por

per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tan-*
tum maleficium impunè habendum. ſanè lentus in ſuo dolore eſſet; Reſp. iniu-
rius ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt di-
cebantur: perſtititque intercedere. Capito inſignior infamia fuit: quòd
humani diuiniq́ue iuris ſciens, [141] egregium publicum, & bonas domi
artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio, quo nam in templo locan-
dum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vo-
uerant Equeſtri Fortunæ. nam [142] & ſi delubra eius deæ multa in vrbe, *Equeſtris*
nullum tamen tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud *fortuna.*
Antium quæ ſic nuncuparetur, cunctaſque cærimonias Italicis in opi-
dis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani eſſe.
ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractaba-
tur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Fla-
minem Dialem, promſit Cæſar: recitauitque decretum Pontificum.
[143] *Quoties valetudo aduerſa Flaminem Dialem inceßiſſet, vt Pontificis ma-* *De iure Fla-*
ximi arbitrio, dum ne pluſquam binoctium, abeſſet: dum ne diebus publici ſa- *minio decre-*
crificij, neu ſæpius quàm bis eundem in annum. Quæ Principe Auguſto *tum.*
conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & prouinciarum ad-
miniſtrationem dialibus non concedi. memorabatúrque [144] L. Metel-
li Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Poſtumium Flaminem
attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proxi-
mus erat, conlata. Iiſdem diebus Lepidus à ſenatu petiuit, vt [145] baſili- *Baſilica*
cam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornarétque. *Paulli refe-*
erat etiam tum in more publica munificentia. [146] nec Auguſtus * argue- *cta.*
rat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuuias, aut exundantis opes * arcuerat.
ornatum ad vrbis, & poſterûm gloriam conferre. quo tum exemplo
Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pom- *Et Pompeij*
peij theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar exſtructurum pollicitus eſt, *theatrum.*
eò quòd nemo è familiâ reſtaurando ſufficeret, manente tamen nomi-
ne Pompeij. ſimul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigi-
lantiáque eius tanta vis vnum intra damnum ſtetiſſet. Et cenſuere
patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neque
multo pòſt Cæſar cùm Iunium Blæſum proconſulem Africæ triumphi
inſignibus attolleret, dare id ſe dixit honori Seiani, cuius ille auuncu-
lus erat. At tamen res Blæſi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas *Tacfarinas*
quamquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc *in armis.*
adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, ſedémque vltrò
ſibi atque exercitui ſuo poſtularet, aut bellum inexplicabile minitare- *Improba eius*
tur. Non aliàs magis * ſuâ populiq; contumeliâ Ro. indoluiſſe Cæſarem *petitio.*
ferunt; quàm quòd deſertor & prædo, hoſtium more ageret. Ne Sparta- * ſuâ popu-
co quidem, poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam *lique Rom.*
vrenti, quamquam Sertorij atque Mithrâdatis ingentibus bellis labaret *con.*
Reſp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo popu-
li Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum red-
imeretur. Dat negotium Blæſo, ceteros quidem ad ſpem proliceret arma
ſine noxâ ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. Et rece- *Blæſus eum*
pti eâ veniâ plerique. mox aduerſum artes Tacfarinatis, haut diſſimili *aggreditur.*

modo

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

AElij Seiani præfecti prat. ingenium & mores. Is ad dominationem adſpirat: & vt perueniat, Druſum Tib. Filium e medio tollit, adiuuante vxore Liuiâ, quam ſtupro priùs polluerat. Eidem ſinu caſtra Prætoria Romæ iubet exſtrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapſa imperij res. ideoq́ qui ſtatus tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum, Tacitus oportune exequitur. At Druſo iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum mæſtum erigit: Germanici duos filios inducit, eoſq́ vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò deſtinata perficeret, Agrippinam callide calumniatur, & ſemina futuri odij in ipſam liberoſq́ iacit. Tiberius legationes & accuſationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Hiſtriones ſiue Pantomimos immodeſtius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiuſq́ cærimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, ſolennibus votis, etiam Druſum & Neronem diis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piſo, C. Caßius, Plautius Siluanus, accuſati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impoſitus à P. Dolabellâ. ipſe Tacfarinas cæſus. Semina ſeruilis motus in Italiâ, ſed ſtatim oppreſſa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accuſatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliiq́ damnantur. Inter eos Cremutius Cordus Hiſtoriæ ſcriptor, quòd Brutum & Caßium laudauiſſet, eiuſq́ libri combuſti. Cyzicenis libertas ademta. Templi honorem ab Hiſpanis oblatum Tiberius ſpernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora ſtruit: & Liuiam ſibi vxorem à Principe petit. hic modeſtè negat, additis cauſſis. Sed ille vt potentiam ſibi augeret, magiſq́ oportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad ſeceſſum ab vrbe. nec multò pòſt perſuaſit. Interea Romæ legationes Græcorum auditæ, de iure aſylorum. In Hiſpaniâ L. Piſo Prætor à quodam agreſte interficitur. In Thraciâ, montani Thraces delectus abnuunt, arma ſumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi inſignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accuſata & damnata. Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec accipit. Vndecim Aſiæ ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio ſtatueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato conſilio, in Campaniam ab vrbe abiit. vbi in ſpeluncâ quâdam, repentino lapſu lapidum, periclitatur: ſed à Seiano ſeruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniiſq́ ſubuertit. Amphitheatri caſu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deürit. Princeps Capreas inſulam tranſit, ibiq́ ſe recondit. Titius Sabinus turpi fraude circumuentus accuſatur, damnaturq́ ipſis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Friſij rebellant: quos L. Apronius Proprætor inferioris Germaniæ parum feliciter repreſſum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc ſexennio ferè geſta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GÆTVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

A. V. C. D. CCLXXVI.

Mutatio Tiberij imperium.

Caussa. Aelius Seianus.

C. ASINIO, C. Antiſtio Coss. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repente turbare fortuna cœpit; ſæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere. Initium & cauſſa penes [1] Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ ſuprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. [2] Genitus Vulſiniis, [3] patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ

Qui Apicij delicium: post. Tiberij conſilium.

C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore [4] Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obſcurum aduersùm alios, ſibi vni incautum intectúmque efficeret. non tam ſollertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque.

Mores eius miri, & mixti.

Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: eiuſq; cauſsâ, modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur.

Caſtrorum in vrbe ille auctor.

**creſceret. vel potius. dederetur.*

Vim præfecturæ modicam antea intendit, [5] diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo; vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, [6] in ceteros metus [*] crederetur. Prætendebat laſciuire militem diductum: ſiquid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri. & ſeueriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe diligere. neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut pro-

Viam ad imperium ſtruit.

uinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt ſocium laborum, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, coliq; per theatra & fora effigies eius, [7] intérque principia legionum ſineret. Ceterùm plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen occultior via, & à Druſo incipere, in

Igitur Druſum amoliri conatur. Idq; per Liuiam vxorē, ſtupro cognitam.

quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio [8] intendeat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtiſſimum viſum, [9] ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incenſus, adulterio pellexit. & poſtquam primi flagitij potitus eſt, neque femina amiſsâ pudicitiâ alia abnuerit; ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat; vt pro honeſtis & præſentibus flagitioſa & incerta ex-

Eudemus adminiſter.

ſpectaret. Sumitur in conſcientiam [10] Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, ſpecie artis frequens ſecretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia adferebat.

Druſus minor in viros lectus.

Interim anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumſit. quæque fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita. addidit

oratio-

orationem Cæſar multâ cum laude filij ſui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eôdem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non aduerſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in prouincias conſilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & dilectibus ſupplendos exercitus. nam voluntarium militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi ſponte militiam ſumant. percenſuitque curſim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, [11] quanto ſit anguſtius imperitatum. Italiam vtroque mari duæ claſſes, Miſenum apud & Rauennam, proximumq; Galliæ litus roſtratæ naues præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in opidum Foroiulienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur [12] Rhenum iuxta, commune in Germanos Galloſq; ſubſidium, octo legiones erant. [13] Hiſpaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. [14] cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quattuor legionibus coërcitum; accolis Hibero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine noſtrâ proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamq; Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœſiâ attinebant. [15] totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haut procul accirentur. quamquam inſideret vrbem proprius miles, [16] tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectæ, aut vetere Latio, [17] & *colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum [18] ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neque multò ſecus in iis virium; ſed perſequi incertum *fuit; cùm ex vſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recenſere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturq; primoribus diſſerere: & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. mandabatq; honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando: vt ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas: legeſque, ſi maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in vſu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam ignotis ex famâ mandabat; ſemelq; adſumti tenebantur, prorſus ſine modo, cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terrarum, aut aſperis maris obuiam iit, quantum impendio, diligentiaq; poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera ſine auaritiâ aut crudelitate magiſtratuum tolerarent, prouidebat. corporum

Recenſus legionum & militum: Quot, et vbi. Claſſes.

Legiones Germanicæ.

Hiſpanicæ.

Africanæ.

Syricæ.

Pannonicæ.

Mœſicæ.

Dalmaticæ.

Vrbanus miles.

* coloniis

* fuerit;

Ciuilis adminiſtratio, qualis hactenus.

verbera, ademtiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſeruitia; intrà paucos libertos domus; ac ſi quando cum priuatis diſceptaret, forum & ius. quæ cuncta, non quidem comi viâ, ſed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur. nam dum ſuperfuit, manſere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis conſiliis noteſcere volebat, & vltor metuebatur, non

Druſi de Seiano querela. occultus odij, & crebrò querens *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari & quantum ſupereſſe vt collega dicatur? Primas dominandi ſpes in arduo, vbi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros. exſtructa iam ſponte præfecti caſtra, datos in manum milites:* [19] *cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij:* [20] *communes illi cum familiâ Druſorum fore nepotes.* [21] *precandam poſt hæc Modeſtiam, vt contentus eſſet.*

Quæ vxor extitit. Neque raro, neque apud paucos talia iaciebat; & ſecreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur.

Igitur veneno tollitur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur. Id Druſo datum per Lygdum Spadonem, [22] vt octo poſt annos cognitum eſt.

Firmitudo Tiberij in eo caſu. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinē animi oſtentaret, etiam defuncto necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt. [23] conſuleſque ſede vulgari per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris lociq́ue admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continuâ erexit. *Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quòd tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus:* [24] *vix propinquorum alloquia tolerari,* [25] *vix diem adſpici à pleriſque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reip. petiuiſſe.* Miſeratuſque Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem ſuam, vt

Germanici liberi in curiam acciti: Germanici liberi, vnica præſentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egreſſi conſules, firmatos adloquio adoleſcentulos, deductóſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, *Patres conſcripti,*

Commendati patribus *Hos*, inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſq́; ſum, quamquam eſſet illi propria ſuboles, ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibiq́; & poſteris confirmaret. erepto Druſo, preces ad vos conuerto, diiſq́; & patriâ coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis maioribus genitos ſuſcipite, regite: veſtram meamq́; vicem explete. Hi vobis Nero & Druſe parentum loco. ita nati eſtis, vt bona malaq́; veſtra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita ac ſi modum orationi poſuiſſet; miſericordiâ ſui gloriaque animos audientium impleuerat.

Curam rerũ deprecatur Tiberius. ad vana & toties inriſa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque conſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, vero quoque & honeſto fidem demſit.

Parùm feriò: Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur; pleriſque additis, vt fermè amat poſterior adulatio.

Funus Druſo. Funus imaginum pompâ maximè inluſtre fuit, cum origo Iuliæ gentis Æneas, omnéſque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, [26] * Appius Clauſus, ceteræq́ue Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur.

** Atta*

Variatum in morte eius tradendâ. In tradendâ morte Druſi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exoleſcat. Corruptâ ad ſcelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd is Lygdus ætate

atq;

atque formâ carus domino, interque primores miniſtros erat. deinde
inter conſcios, vbi locus veneficij, tempus, compoſita ſunt, eò audaciæ *Quaro nonnemo patre parum prouido adſcribit.*
prouectum, vt verteret, & occulto indicio Druſum veneni in patrem ar-
guens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud fi-
lium epulanti offerretur. eâ fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium
inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe. atque illo ignaro & iuue-
niliter hauriente, auctam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore, ſibi-
met irrogaret mortem quam patri ſtruxerat. [17] Hæc vulgo iactata, ſu-
per id quòd nullo auctore certo firmantur, promte refutaueris. Quis *Refellit noſter.*
enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inau-
dito filio exitium offerret, idque ſuâ manu & nullo ad pœnitendum re-
greſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquire-
ret, inſitâ denique etiam in extraneos contatione & morâ, aduerſum
vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus
facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæ-
ſaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabuloſa & immania
credebantur: atrociore ſemper famâ, erga dominantium exitus. Ordo
alioqui ſceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac
Lygdi patefactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, vt
Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mi-
hi tradendi arguendique rumoris cauſſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas
auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura noſtra
venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in
miraculum corruptis antehabeant. Ceterùm [18] laudante filium pro ro- *Fauor omniũ in liberis Germanici.*
ſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum ſimula-
tione magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuiuiſcere
occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem *Quibus inſidiatur Seianus.*
male tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem
Druſi inultam interfectoribus, ſine mœrore publico eſſe, ferox ſcele-
rum, & quia prima prouenerant, volutare ſecum, quo nam modo Ger-
manici liberos peruerteret, quorum non dubia ſucceſſio. neque ſpargi
venenum in tres poterat, egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippi-
næ impenetrabili. Igitur contumaciam eius inſectari, vetus Auguſtæ *Et Agrippinã matrẽ primò criminatur.*
odium, recentem Liuiæ conſcientiam exagitare, vt ſuperbiam fecun-
ditate ſubnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi, apud Cæſa-
rem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus ([19] inter quos dilege-
rat Iulium Poſtumum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos
auiæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca in animum Auguſtæ va-
lida) anum ſuapte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficie-
bat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, prauis ſermonibus tumi-
dos ſpiritus perſtimulare. At Tiberius, nihil intermiſsâ rerum curâ, ne-
gotia pro ſolatiis accipiens, ius ciuium, preces ſociorum tractabat. Fa- *Subleuatæ vrbes.*
ctaque auctore eo ſenatuſconſulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam,
Ægirenſi apud Achaiam motu terræ labefactis, ſubueniretur remiſſio-
ne tributi in triennium. Et Vibius Serenus [10] proconſul vlterioris Hi- *Accuſati aliquot;*
ſpaniæ de vi publicâ damnatus, [11] ob atrocitatem * temporum in inſu- ** morum*
lam Amorgum deportatur. Carſius Sacerdos reus tamquam frumento

 hoſtem

Inter reos C.Gracchus. hoſtem Tacfarinatem iuuiſſet, abſoluitur; eiuſdémq; criminis C Gracchus. Hunc comitem exſilij admodum infantem, [12] pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, *Iterum de Aſylu actum.* Cois Æſculapij delubro, vetuſtum aſyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempeſtate Græci conditis per Aſiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æſculapij induxerant, cùm iuſſu regis Mithradatis apud cunctas Aſiæ inſulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & ſæpius irritis prætorum queſtibus, poſtremò *Hiſtriones coercentur.* Cæſar de immodeſtiâ hiſtrionum rettulit. Multa ab iis in publicum ſeditiosè, fœda per domos tentari. [13] Oſcum quondam ludicrum leuiſſimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium veniſſe, vt auctoritate patrum coërcendum ſit. Pulſi tum hiſtriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis *Lucillij mors, & publicum funus.* extinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi triſtium lætorumque ſocius, vnuſque è ſenatoribus Rhodij ſeceſſus comes. Ita [14] quamquam nouo homini, cenſorium funus, [15] effigiem apud forum Auguſti, publicâ pecuniâ patres decreuere: apud *Capito damnatur.* quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt [16] procurator Aſiæ Lucillius Capito, accuſante prouinciâ cauſſam dixerit, magnâ cum adſeueratione Principis, non ſe ius niſi in ſeruitia & pecunias familiares dediſſe. quòd ſi vim prætoris vſurpaſſet, manibúſque militum vſus foret; ſpreta in eo mandata ſua, audirent ſocios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, *Tiberio templum in Aſiâ.* decreuere Aſiæ vrbes templum Tiberio matríque eius, ac ſenatui. Et permiſſum ſtatuere. Egitque Nero grates eâ cauſâ patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adſpici, illum audiri rebantur. aderantque iuueni modeſtia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum gra*Flaminis allectio.* tiora. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul rogandâ nouâ lege, diſſeruit Cæſar. [17] *Nam patricios conferreatis parentibus genitos, tres ſimul nominari, ex quîs vnus legeretur, vetuſto more: neque adeſſe, vt olim, eam copiam, omiſſâ confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retentâ. pluréſque eius rei cauſſas adferebat; potiſſimam, penes incuriam virorum feminarúmque. Accedere ipſius cærimoniæ difficultates, quæ conſultò vitarentur.* [18] *Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiſceretur, quæq; in manum flaminis conueniret. Ita medendum ſenatus decreto, aut lege; ſicut Auguſtus quædam ex horridâ illâ antiquitate,* *De uxore eius aliquid mutatum.* *ad præſentem vſum flexiſſet.* Igitur tractatis religionibus, placitum, inſtituto flaminum nihil demutari. ſed lata lex, quâ [19] flaminica Dialis ſacrorum cauſſâ in poteſtate viri, cetera promiſcuo feminarum iure ageret.

ret. & filius Maluginenſis patri ſuffectus. Vtque gliſceret dignatio ſacer- *Honos Veſtalibus additus.*
dotum, atque ipſis promtior animus foret ad capeſſendas cærimonias,
decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS.xx.
& quoties [40] Auguſta theatrum introiſſet, vt ſedes inter Veſtalium con-
ſideret. Cornelio Cethego, Viſellio Varrone Coſs. Pontifices eorumq; *A. V. C. D. CCLXXVII.*
exemplo ceteri ſacerdotes, [41] cùm pro incolumitate Principis vota ſuſ-
ciperent, Neronem quoque & Druſum iiſdem diis commendauere; *Votis publicis inſerti Nero & Druſus:*
non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis,
perinde anceps ſi nulla, & vbi nimia eſt. Nam Tiberius haut vnquam
domui Germanici mitis, tum verò æquari adoleſcentes ſenectæ ſuæ, im- *Indignante Principe.*
patienter indoluit: accitóſque Pontifices percontatus eſt, num id preci-
bus Agrippinæ, aut minis tribuiſſent. Et illi quidem quanquam abnue-
rent, modicè perſtricti, (etenim pars magna è propinquis ipſius, aut pri-
mores ciuitatis erant:) ceterùm in ſenatu, oratione monuit in poſterum,
ne quis mobiles adoleſcentium animos, præmaturis honoribus ad ſu-
perbiam extolleret. inſtabat quippe Seianus, incuſabatque diductam ci-
uitatem, vt ciuili bello. eſſe qui ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni re- *Quem acuit Seianus.*
ſiſtatur, fore pluris. neque aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi
vnus altérve maximè promti ſubuerterentur. Quâ cauſsâ C. Silium &
Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique: *Amici Germanici petuntur.*
Silio, & quòd ingentis exercitus ſeptem per annos moderator, partiſque
apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto ma-
iore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergatur. credebant ple-
rique auctam offenſionem ipſius intemperantiâ, immodicè iactantis,
ſuum militem in obſequio durauiſſe, cùm alij ad ſeditiones prolaberen-
tur: neque manſurum Tiberio imperium, ſi iis quoque legionibus cu-
pido nouandi fuiſſet. Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemq;
tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vſque læta ſunt, dum videntur
exſolui poſſe: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat
vxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inuiſa Principi. Hos corripi, *Silius primò.*
dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſúſque Varro conſul, qui pa-
ternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus ſuum gratificaba-
tur. Precante reo breuem moram, dum accuſator conſulatu abiret, ad-
uerſatus eſt Cæſar: ſolitum quippe magiſtratibus, diem priuatis dicere. *Quem Conſul Varro accuſat.*
nec infringendum conſulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod reſp. de-
rimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta
p[illegible]s verbis obtegere. Igitur multâ adſeueratione, quaſi aut legibus
um Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſp. eſſet, coguntur pa-
res: ſilente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante cuius irâ
remeretur. Conſcientiâ belli Sacrouir diu diſſimulatus, victoria per
uaritiam fœdata, & vxor Soſia arguebantur. nec dubiè repetundarum
riminibus hærebant. ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita; & Silius
mminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen
bona, [42] non vt ſtipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo re- *Sed Silius ſponte vitâ abit.*
tebat: ſed liberalitas Auguſti auulſa, computatis ſingillatim quæ fi-
o petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia
it. Soſia in exſilium pellitur Aſinij Galli ſententiâ, qui partem bono- *Vxor eius pulſa.*

rum

Ml. id eſt, Manius.

Lepidi egregia laudatio.

rum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, cenſuerat. contrà * M. Lepidus [41] quartam accuſatoribus ſecundùm neceſſitudinem legis, cetera liberis conceſſit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At [44] Meſſallinus Cotta haut minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit cauendum ſenatuſconſulto, vt quamquam inſontes magiſtratus & culpæ alienæ neſcij prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm ſuis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namque, [45] vt retuli, ceſſurum ſe vrbe ob factiones accuſatorum in ſenatu clamitauerat: & ſpretâ potentiâ Auguſtæ, trahere in ius Vrgulaniam, domóque Principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam ſi impetus offenſionis languerat, memoria valebat:

Piſo accuſatur.

*Granius

Ante damnationem moritur.

[46] Piſonémque * grauius ſecreti ſermonis incuſauit aduersùm maieſtatem habiti. adiecitque in domo eius venenum eſſe, eumque gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramiſſum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus, neque peractus ob mortem opportunam. [47] Relatum & de Caſſio Seuero exſule, qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, [48] per immodicas inimicitias, [49] vt iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteráque odia aduertit: boniſque exutus, interdicto igni atque aquâ, [50] ſaxo Seriphio [51] conſenuit.

Caſſio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

Per idem tempus [52] Plautius Siluanus prætor, incertis cauſſis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractuſq; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbatâ mente reſpondit, tamquam ipſe ſomno grauis atque eò ignarus, & vxor ſponte mortem ſumſiſſet. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum; in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſque iudicibus [53] Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Vrgulaniâ. Reus fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accuſata iniecіſſe carminibus & veneficiis vecordiam marito, inſons iudicatur.

Isq; ad mortem actus.

*vbi

Bellum vltimum cũ Tacfarinate.

Is demum annus populum Romanum longo aduerſum Numidam Tacfarinatem bello abſoluit. [54] Nam priores duces * ſibi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant. Iamque [55] tres laureatæ in vrbe ſtatuæ, & adhuc [56] raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui [57] Ptolemæo Iubæ filio iuuentâ incurioſo, libertos regios, & ſeruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac ſocius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, ſed miſſis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipſaque è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæſar poſt res à Blæſo geſtas, quaſi nullis iam in Africâ hoſti-

hoſtibus reportari Nonam legionem iuſſerat. nec [58] proconſul eius an-
ni P.Dolabella retinere auſus erat, iuſſa principis magis quam incerta
belli metuens. Igitur Tacfarinas, diſperſo rumore, rem Romanam aliis
quoque ab nationibus lacerari, eóque paulatim Africâ decedere, ac poſ-
ſe reliquos circumueniri, ſi cuncti, quibus libertas ſeruitio potior, incu-
buiſſent: auget vires, poſitiſque caſtris [59] Thubuſcum opidum cir-
cumſidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis *Dolabella comprimit.*
Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſui in-
ceſſu ſoluit obſidium, locorumque opportuna permuniuit. ſimul prin-
cipes Muſulamorum defectionem cœptantes ſecuri percutit. Dein quia
pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui
nec vno incurſu conſectandum hoſtem vagum: excito cum popularibus
rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & *Denique diuiſis copiis opprimit:*
prædatorias manus, delecti Maurorum duxere. Ipſe conſultor aderat
omnibus. Nec multo pòſt adfertur, Numidas apud caſtellum ſemiru-
tum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus
conſediſſe: fiſos loco, quia vaſtis circùm ſaltibus claudebatur. Tum ex-
peditæ cohortes alæque quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmi-
ne rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci cla-
more aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis,
aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſi-
tæ turmæ, cuncta prœlio prouiſa: hoſtibus contrà omnium neſciis, non
arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi.
Infenſus miles memoriâ laborum, & aduersùm eludentes optatæ toties,
pugnæ, ſe quiſque vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipu-
los Tacfarinatem omnes notum tot prœliis conſectentur: non niſi du- *Ipſo Tacfarinate cæſo.*
ce interfecto, requiem belli fore. At ille delectis circùm ſtipatoribus, vin-
ctóque iam filio, & effuſis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuita-
tem haut inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus. Dolabellæ
petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi *Triumphalia tamen non impetrat.*
eius laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus
honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſigneis captiuos,
cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Ga-
ramantum legati raró in vrbe viſi, quos Tacfarinate cæſo, [60] perculſa
gens & culpæ neſcia, ad ſatisfaciendum populo Rom. miſerat. Cognitis
dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſ- *Ptolemæo regi dona, ritu priſco.*
que è ſenatoribus qui [61] ſcipionem eburnum, togam pictam, antiqua
patrum munera daret, regemque & ſocium atque amicum appellaret.
Eâdem æſtate, mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Au- *Bellum ſeruile naſcitur.*
ctor tumultus T. Curtiſius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœ-
tibus clandeſtinis, apud Brundiſium, & circumiecta opida; mox poſitis
propalàm libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus
& ferocia ſeruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad
vſus commeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus
quæſtor, [62] cui prouincia vetere ex more Càles euenerat. Is diſpoſitâ *Sed in herbâ opprimitur.*
claſſiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem diiecit.
Miſſuſque à Cæſare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducem

ipſum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immenſum, minore in dies plebe ingenuâ.

Q. Serenus à filio accuſatus.

** accuſator filius (nomen vtriq; Vibius Serenus) in Sen. inducti ſunt Ab exſ. pater &c.*

Iiſdem conſulibus miſerandum ac ſæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, [63] * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt, ab exſilio retractus, illuuieque ac ſqualore obſitus, [64] & tum catenâ vinctus peroranti filio. Præparatur adoleſcens multis munditiis, alacri vultu. ſtructas principi inſidias, miſſóſque in Galliam concitores belli, index idem & teſtis dicebat; adnectebatque Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt ſibi quidem redderent exſilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoque ſupplicia ſequerentur. Adſeuerabatque innocentem Cornutum, & falſa exterritum: idque facile intellectu, ſi proderentur alij. non enim ſe cædem principis & res nouas, vno ſocio cogitaſſe. Tum accuſator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat magno pudore Cæſaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reip. arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem, ex ſeruis quæſitum: & quæſtio aduerſa accuſatori fuit qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus, [65] robur & ſaxum, aut parricidarum pœnas minitantium, ceſſit vrbe. ac retractus Rauennâ, exſequi accuſationem adigitur, non occultante Tiberio vetus odium, aduerſus exſulem Serenum.

Odium Tiberii cum. & cauſſa.

Nam [66] poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem litteris exprobrauerat, ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe. addideratq; quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures ſuperbas & offenſioni promores. ea Cæſar octo poſt annos rettulit, medium tempus varie arguens: etiam ſi tormenta, peruicaciâ ſeruorum, contrà eueniſſent. Dictis dein ſententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, [67] interceſſit. Gallus Aſinius, Gyaro aut Donusâ claudendum cenſere. id quoque aſpernatus eſt, egenam aquæ vtramque inſulam referens, dandóſque vitæ vſus cui vita concederetur.

Damnatur, & deportatur.

ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſuâ manu ceciderat, actum de præmiis accuſatorum abolendis, ſi quis maieſtatis poſtulatus ante perfectum iudicium ſe ipſe vitâ priuauiſſet, ibaturque in eam ſententiam, ni durius contraque morem ſuum palàm pro accuſatoribus Cæſar, Irritas leges, Remp. in præcipiti conqueſtus eſſet. ſubuerterent potius iura, quàm cuſtodes eorum amouerent.

Præmia accuſatorum à Cæſare firmantur.

Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adſiduis tamque mæſtis modica lætitia interiicitur, quòd

C. Cominio ignotum ob fratrem.

C. Cominium equitem Romanum probroſi in ſe carminis conuictum, Cæſar precibus fratris qui ſenator erat, conceſſit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. neque enim ſocordiâ peccabat; nec occultum eſt, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipſe compoſitus aliàs, & velut eluctantium verborum, ſolutius promptiúſque eloquebatur, quoties ſubueniret. At P. [68] Suilium quæſto-

rem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepiſſe, amouendum in inſulam cenſuit, tantâ contentione animi, vt & iurando obſtringeret è Rep. id eſſe. Quod aſperè acceptum ad præſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio. quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij Principis amicitiâ diu proſperè, nunquam bene vſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tamquam falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat inſidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſilium deprecatus eſt: quo minus ſenatu pelleretur, non obſtitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quæque referam, parua forſitan & leuia memoratu videri non neſcius ſum. ſed nemo Annales noſtros cum ſcripturâ eorum contendent, qui veteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fuſos captóſque reges; aut, ſi quando ad interna præuerterent, diſcordias conſulum aduerſum tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè laceſſita pax, mæſtæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine vſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia; [69] ex quis magnarum ſæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt. delecta ex his & conſtituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm euenire; vel ſi euênit, haut diuturna eſſe poteſt. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatuſq; & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic conuerſo ſtatu, [70] neque alia * rerum quàm ſi vnus imperitet, hæc conquiri tradíque in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxiis diſcernunt: plures, aliorum euentis docentur. [71] ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæua iuſſi, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocẽtium, & eaſdem exitu cauſſas coniungimus; obuiâ rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiuſquam, Punicas Romanáſve acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam ſubiere, poſteri manent. vtque familiæ ipſæ iam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infenſos habet, vt animus ex propinquo diuerſa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, [72] laudatóque M. Bruto, C. Caſſium Romanorum vltimum dixiſſet. Accuſabant [73] Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt. *Verba mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maieſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium*

P. Suilius deportatur.

De ſcriptione iſta iudiciũ.

* monitus

Et quis eius vſus.

* re Rom. id eſt, re Romana.

A. V. C. D. CCLXXIIX.

Cremutius poſtulatur nouo & futili crimine.

Libera & pulchra eius defenſio.

laudauiſſe dicor. quorum res geſtas cùm plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, [74] *hunc ipſum Caßium, hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe vt inſignis viros nominat.* [75] *Aſinij Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſalla Coruinus, imperatorem ſuum Caßium prædicabat: & vterque opibuſque atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæſar quàm reſcripta oratione, velut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtolæ, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæſarum leguntur. ſed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus & tulêre iſta, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an ſapientiâ. namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut ſi quis aduertit, dictis dicta vltus eſt. Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. num enim armatis Caßio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſſâ populum per conciones incendo? An* [76] *illi quidem ſeptuageſimum ante annum peremti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit. nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modò Caßij &*

Vitá fortiter abiit. Libri eius exuſti: fruſtrà, & augendæ famæ.

Bruti, ſed etiam mei meminerint. [77] Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentiâ finiuit. [78] libros per ædiles cremandos cenſuêre patres, [79] ſed manſerunt occultati, & editi. Quo magis ſecordiam eorum irridere libet, qui præſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliſcit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſæuitiâ vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, [80] Præfectum vrbis Druſum, [81] auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus, in Sex. Marium. [82] quod à Cæſare palàm increpitum, cauſſa exſilij Saluiano fuit. [83] Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Auguſti, additis violentiæ criminibus aduersùm ciues Romanos. & amiſère libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circúmſeſſi, nec minus ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum, neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. [84] nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tem-

Templum Hiſpania Tiberio ſtructũ volunt.

pus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, vt exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matrique eius exſtrueret: quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexiſſe, huiuſcemodi orationem

Eius ſententia de hoc honorum genere.

cœpit. *Scio P. C. conſtantiam meam à pleriſque deſideratam, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem, & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm* [85] *diuus*

Augu-

Auguſtus,ſibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; [86] qui omnia facta dictáque eius vice legis obſeruem, placitum iam exemplum promtius ſecutus ſum, quia cultus meo veneratio ſenatus adiungebatur. Ceterùm vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum. & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P.C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatisq́ habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperq́ memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum veſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos & deas ipſas, precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocumque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur. Perſtititq; poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij modeſtiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Meliùs Auguſtum, qui ſperauerit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ * ſecors & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæſarem codicillos. [87] moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudiciis ita inſueuiſſe, vt ſpes votáque ſua non prius ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, [88] vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum, in conlocandâ filiâ, [89] nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſolâ neceſſitudinis gloriâ vſurum. non enim exuere impoſita munia: ſatis æſtimare, firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. idq́ liberorum cauſſâ. nam ſibi multum ſuperq́ vitæ fore, quod tali cum Principe expleuiſſet.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, ſuiſq; in eum beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. [90] *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò ſe non illuc decurrere, quod promtum reſcriptu: poſſe ipſam Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia. ſimplicius acturum. de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaq́ diſcordiâ nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen, tali coniugio? [91] Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ [92] C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit,*

Verba præclara, & non pro Tiberio.

Viri magni, magnæ famæ auidi.

* vecors.

Seianus nuptias Liuiæ petit:

Idq́ ſcripto.

Obliquè negat Tiberius.

eâ mente altiuram vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioreſq́; noſtros, in ſummis imperiis videre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere. ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibuſq́; de rebus conſulunt, [93] exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeq́; antiiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perq́; inuidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi cùm in omnis curas diſtraheretur, immenſumq́; attolli prouideret, quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, [94] C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur; quanto validius eſt quod M. Agrippa, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum volutauerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem: omittâ ad præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuúſq; in me animus mereantur. datoq́; tempore, vel in ſenatu, vel in côcione non reticebo. Rurſum Seianus, non tam de matrimonio ſed altius metuens tacita ſuſpicionũ vulgi rumoré, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne aſſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. ſuâ in manu aditus, [95] litterarumq́; magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Cæſarem vergente iam ſenectâ ſecretóque loci mollitum, munia imperij faciliùs tramiſſurum: & minui ſibi inuidiam, ademtâ ſalutantum turbâ, ſublatiſq; inanibus verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & ſolitudinem: quîs abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de [96] Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocéſque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Æmylius è militaribus viris dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magnâ adſeueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur. adeóque perculſus eſt, vt ſe vel ſtatim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibuſque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. [97] Et Votienus quidem maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure [98] quamquam Lentulus Getulicus conſul. deſignatus lege Iuliâ damnaſſet, exſilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Auguſti non iurauerat, [99] albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes, de iure templi [100] Dianæ * Limnetidis; quod ſuis à maioribus ſuáque in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumq́; carminibus. ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis ademtum; ac pòſt C. Cæſaris & M. Antonij ſententiâ, redditum. Contrà Meſſenij, veterem inter Herculis poſte-

Callidum Seiani conſilium.

Qui Principem abducit.

Cauſſæ, quibus perſuadet.

Plures accuſati, damnati.

*Controuerſia ſuper templo: * Limnetidis inter Lacedæmonios & Meſſenios.*

poſteros diviſionem Peloponneſſi protulere, [101] ſuoque regi Denthe liatem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe: monimentaque eius rei ſculpta ſaxis, & ære priſco manere. [102] quòd ſi vatum, * annalium ad teſtimonia vocentur; plures ſibi ac locupletiores eſſe. neque Philippum potentiá, ſed ex vero ſtatuiſſe. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij iudicium. ſic Mileſios permiſſo publice arbitrio, poſtremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuiſſe. Ita ſecundum Meſſenios datum. Et Segeſtani [103] ædem Veneris, montem apud * Erycum vetuſtate delapſam, reſtaurari poſtulauere: nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. [104] ſuſcepit curam libens, vt conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium preces, probatumque [105] P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulſum, ciuem ſibi Smyrnæi addiderant. quo iure Vulcatius Moſchus exſul in Maſſilienſes receptus, bona ſua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiêre eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. [106] Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modeſte habitæ. [107] Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæſaris miſceretur. Auus, Pharſalicâ acie pro optimatibus ceciderat. ipſe electus, cui * minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim tranſcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum. eaſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius multâ claritudine generis, ſed improſperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, [108] hunc admodum adoleſcentulum ſororis nepotem ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſilienſem, vbi ſpecie ſtudiorum nomen exſilij tegeretur. habitus tamen ſupremis honor: oſſaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum ſenatus. Iiſdem conſulibus facinus atrox in citeriore Hiſpaniâ admiſſum à quodam agreſte, [109] nationis Termeſtinæ. is prætorem prouinciæ L. Piſonem pace incurioſum ex improuiſo in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per derupta & auia ſequentes fruſtratus eſt. neque diu fefellit. nam prehenſo ductóq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cùm tormentis edere conſcios adigeretur; voce magnâ, ſermone patrio, fruſtra ſe interrogari clamitauit, adſiſterent ſocij ac ſpectarent: nulla in vim tantam doloris fore vt veritatem eliceret. [110] idemque cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxóque caput adflixit, vt ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluiſio Coſs. decreta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis [111] Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Cauſa motus, ſuper hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti, aut ſi mitterent auxilia ſuos ductores præficere, nec niſi aduerſum accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, vt diſiecti aliiſq; nationibus permixti, diuerſas in terras traherentur. Sed ante-

quam

* annalium atq. teſtimonia vocẽtur.

Vincunt Meſſenij.

* Erycem.

Lentuli & Domitij mor. & elogia.

* In Suetonio eſt, maior.

Item L. Antonij.

Piſo Prætor Hiſpaniæ interficitur.

Mira conſtantia interfecto...

A. V. C. D. CCLXXIX.

In Thraciâ motus & bellum.

quam arma inciperent, miſère legatos, amicitiam, obſequiumq́ue memoraturos; & manſura hæc ſi nullo nouo onere tentarentur. ſin vt victis ſeruitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul caſtella rupibus indita, conlatoſq́ue illuc parentes & coniuges oſtentabant, bellumq́ue impeditum, arduum, cruentum, minitabantur.

Obuiam prudenter & cunctè Sabinus it.

At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præſenti copiâ, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur. quos dux Romanus acie ſuggreſſus, haut ægrè pepulit, ſanguine barbarorũ modico, ob propinqua ſuffugia.

Primo impetu pellit.

Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum vſque ad proximum caſtellum, quod [112] magna vis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante vallum [113] more gentis cum carminibus & tripudiis præſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & multa vulnera fecere; propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul inſtruxerat. Tranſlata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoraui. iiſq́; permiſſum vaſtare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intrà ſiſteretur, noctémque in caſtris tutam & vigilem capeſſerent. id primò ſeruatum: mox verſi in luxum, & capti opulentiâ, omittere ſtationes, laſciuiâ epularum, aut ſomno & vino procumbere.

Illi populares ſuos vagos cadunt.

Igitur hoſtes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed vt clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ inſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concurſu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infenſiùs cæſi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad ſuum patriæq́; ſeruitium incuſabantur. Poſterâ die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderent. & poſtquam caſtello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obſidium cœpit per præſidia,

Sed à Sabino arctius obſidentur.

quæ opportunè iam muniebat. dein foſſam loricamq́; contexens, quattuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. tum paulatim, vt aquam pabulumq́ue eriperet, contrahere clauſtra, artáque circumdare. & ſtruebatur agger, vnde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum iam in hoſtem iacerentur.

Aquarum inopiâ premuntur.

ſed nihil æquè quàm ſitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. [114] Simul * æquè armenta (vt mos barbaris) iuxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. [115] Rebuſq́ue turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, ſed eruptionem ſuaderent: neque ignobiles,

** equi.*

Diſſident ſuper deditione.

biles, quamuis diuerſi ſententiis. Verùm è ducibus, Dinis prouectus ſenectâ, & longo vſu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, diſſerebat. Primuſque ſe cum coniuge & liberis victori permiſit. ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur. vtrique deſtinatum cum libertate occidere. ſed Tarſa properum finem, abrumpendas pariter ſpes ac metus clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo opperirent. Tureſis ſuâ cum manu noctem opperitur, haut neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtiſque clamore turbido. modò per vaſtum ſilentium incertos obſeſſores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua ſonitus, aut ſimulationem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed ſua quiſque munia ſeruarent immoti, teliſque non in falſum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam pontes & ſcalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaque prehenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtenteis cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congeſtas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ ſpes, & ſi cedant, inſignitius flagitium: illis extrema iam ſalus, & adſiſtentes pleriſq; matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuiſa: ſuorum atque hoſtium ignoratio: & montis amfractu repercuſſæ velut à tergo voces, adeò cuncta miſcuerant, vt quædam munimenta Romani quaſi perrùpta omiſerint. neque tamen peruaſere hoſtes niſi admodum pauci. ceteros, deleto promtiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente iam luce truſêre ad ſumma caſtelli. vbi tandẽ coacta deditio, & proxima ſponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obſidio ſubigerentur, præmatura montis Hæmi & ſæua hiems ſubuenit. At Romæ commotâ principis domo, vt ſeries futuri in Agrippinam exitij inciperet,[116] Claudia Pulchra ſobrina eius poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clareſcere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina ſemper atrox, tum & periculo propinquæ accenſa, pergit ad Tiberium, ac fortè ſacrificantem patri reppererit. quo initio inuidiæ, *Non eiuſdem ait mactare diuo Auguſto victimas, & poſteros eius inſectari. non in effigies mutas diuinum ſpiritum transfuſum; ſed imaginem veram cæleſti ſanguine ortam intelligere diſcrimen, ſuſcipere ſordes. fruſtra Pulchram præſcribi, cui ſola exitij cauſſa ſit, quòd Agrippinam ſtultè prorſus ad cultum delegerit, oblita Soſiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptámque[117] Græco verſu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & ſecutâ adſeueratione Cæſaris, quâ[118] ſuo iure diſertum eum appellauit. mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando, proſperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. niſi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ

Tarſa nimis virile conſilium, & factum:

Alij erumpunt & caſtra tentant:

Conatu irrita.

Ita ad extremum deditis.

Claudia Pulchra accuſata Romæ:

Indignante Agrippinâ.

Domitij Afri laus.

Agrippina maritum petit.

demſit, dum feſsâ mente retinet ſilentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum viſeret eam Cæſar, profuſis diu, ac per ſilentiú lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: ſubueniret ſolitudini, daret maritum. habilem adhuc iuuentam ſibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio ſolatium: [119] eſſe in ciuitate, Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæſar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offenſionis aut metus manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego à ſcriptoribus annalium non traditum, [120] repperi in commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam ſuam & caſus ſuorum poſteris memorauit.

Nō imperat.

Inſidiæ in eam Seiani.

Ceterùm Seianus mærentem & improuidam altiùs perculit, immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas. Atque illa ſimulationum neſcia, cùm propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quo acriùs experiretur, poma vt erant adpoſita laudans, nurui ſuâ manu tradidit. aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore, [121] ſeruis tranſmiſit. nec tamen Tiberij vox coram ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, non mirum ait, ſi quid ſeuerius in eam ſtatuiſſet, à quâ veneficij inſimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, tecietum ad perpetrandum quæri. Sed Cæſar quò famam auerteret, adeſſe frequens ſenatui, legatóſque Aſiæ ambigentes [122] quánam in ciuitate templum ſtatueretur, pluris per dies audiuit.

Certamen Aſiaticarum vrbium pro templo Augusti.

Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuerſæ. neque multum inter ſe diſtantia memorabant, de vetuſtate generis, ſtudio in populum Romanum, per bella Perſi & Ariſtonici aliorúmque regum. Verum Hypæpeni Trallianíque Laodicenis & Magnetibus ſimul tramiſſi, vt parum validi.

Singularum argumenta & indeſtiones.

Ne Ilienſes quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrenr, niſi antiquitatis gloriâ pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnaſſij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauiſſe ſedes ſuas, viuóque in ſaxo fundamenta templi adſeuerauerant. Pergamenos (eo ipſo nitebanrur) æde Auguſto ibi ſitâ, ſatis adeptos creditum. Epheſij, Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauiſſe ciuitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnæoſque deliberarum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt conſanguinei. nam [123] Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuiſiſſe gentem. Lydum patriis in terris reſediſſe; Tyrrheno datum nouas vt conderet ſedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Aſiam, his in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. ſimul litteras imperatorum, & icta nobiſcum fœdera bello Macedonum, vbertatémque fluminum ſuorum, temperiem cęli, ac dires circum terras memorabant. At Smyrnæi repetitâ vetuſtate, [124] ſeu Tantalus Ioue ortus, illos, ſiue Theſeus diuinâ & ipſe ſtirpe, ſiue vna Amazonum condidiſſet: tranſcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, miſſâ nauali copiâ non modò externa ad bella, ſed quæ in Italiâ tolerabantur: [125] ſéque primos templum vrbis Romę ſtatuiſſe, M. Porcio conſule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad ſummum

mum elatis, ſtante adhuc Punicâ vrbe, & validis per Aſiam regibus. ſimul L. Sullam teſtem adferebant, grauiſſimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui aſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſque legionibus miſiſſe. Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. Cenſuitque Vibius Marſus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur qui templi curam ſuſciperet. & quia [126] Lepidus ipſe deligi ſe per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo è prætoriis ſorte miſſus eſt. Inter quæ diu meditato, prolatóque ſæpius conſilio, [127] tandem Cæſar in Campaniam ſpecie dedicandi templum apud Capuam Ioui, [128] apud Nolam Auguſto, ſed certus procul vrbe degere. Cauſſam abſceſſus quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Seiani artes retculi, quia tamen [129] cæde eius patratâ, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipſum referri verius ſit, ſæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute quoque corporis habitum pudori fuiſſe. [130] quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta. & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſciuit. idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: [131] eques Romanus, præter Seianum, ex inluſtribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus ſtudiis præditi; fermè Græci, quorum ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cæleſtium, iis motibus ſiderum exceſſiſſe Româ Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitij cauſſa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibuſque. neque enim tam incredibilem cauſſam prouidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium artis, & falſi; veraque quàm obſcuris tegerentur. nam in vrbem non regreſſurum, haut forte dictum: ceterorum neſcij egêre, cum propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia vrbis adſidens extremam ſenectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Seiani magis fideret. Veſcebantur in [132] villâ cui vocabulum ſpeluncæ, [133] mare Amuclanum inter Fundanóſque montes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repentè ſaxis, obruit quoſdam miniſtros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultúque & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio venerant. Maior ex eo, & quamquam exitioſa ſuaderet, vt non ſui anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximéque inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſtâ

Vincunt Smyrnæi.

Tiberius Româ abit.

Varij varias cauſas dant.

Seianum:

Sæuitiam eius:

Deformem formam:

Matrem.

Pauci illius comites.

Mira prædictio ſuper commanſione eius.

Periculum Cæſaris.

Et Seiani impauida fides.

Nero iuueniliter incautus.

iuuentâ, pleru̅mque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiſcendæ potentiæ properis exſtimulatur, vt erectum & fidentem animi oſtenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque auſurum contrà Seianum, qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxtà inſultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & inconſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctáſque cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſolicitudinum formæ oriebantur. [134] nam alius occurſum eius vitare, quidam ſalutatione redditâ ſtatim auerti, pleríque inceptum ſermonem abrumpere, inſiſtentibus contrà irridentibúſque, qui Seiano fautores aderant. Enimuerò Tiberius toruus, aut [135] falſum renidens vultu, ſeu loqueretur, ſeu taceret. iuuenis crimen ex ſilentio, ex voce. ne nox quidem ſecura, [136] cùm vxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe obiectâ principis loci, ſi priorem ætate & iam labefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Druſum fouebat, vt non in eum quoque ſemina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum. Fine anni exceſsêre inſignes viri, [137] Aſinius Agrippa, claris maioribus quàm vetuſtis, vitáque non degener. Et [138] Q. Haterius familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterij canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt. M. Licinio, L. Calpurnio Coss ingentium bellorum cladem æquauit malum improuiſum. eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, [139] Atilius quidam libertini generis, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordidâ mercede id negotium quæſiuiſſet. Adfluxêre auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris ſexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſius. vnde grauior peſtis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſámque vim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circum adſtabant, in præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, vt tali ſorte, cruciatum effugêre. Miſerandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat: qui per diem viſu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de cauſâ amici aut neceſſarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium. & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoſcentibus fecerat. [140] Quinquaginta hominum

Et defertur ad Tiberium.

Cuius frater Druſus in fratrem armatur.

Agrippæ & Haterij mors.

A. V. C. DCCXXC.

Fidenis amphitheatrô, parum firmiter ſtructum.

Id, magnâ ſtrage hominum corruit.

num milia, eo caſu debilitata vel obtrita ſunt. Cautúmque in poſterum ſenatuſconſulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Ceterùm ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti. fuitque vrbs per illos dies, quamquam maſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant.

Incendium Romæ atrox.

Nondum ea clades exoleuerat, cum ignis violentia vrbem vltra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio. feralémque annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud ſenatum, ab inluſtribus: famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur ſententiæ, vt mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris, inuiolata manſiſſet. [141] *Eueniſſe id olim Claudiæ* Quinctiæ, eiúſque ſtatuam vim ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deûm conſecrauiſſe. ſanctos acceptóſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij oſtenderint.* Haut fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuiſſe, quòd talis ſiluæ frequens, fecundúſque erat: mox Cælium appellitatum [142] à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ [143] cùm auxilium * appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, [144] vnde Thuſcum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum maior in dies & infeſtior vis ſine leuamento graſſabatur. corripueratque [145] Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & opperiendum imperatorem cenſuit. quod vnum, vrgentium malorum ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius inrumperet, concurſuſque opidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, [146] Capreas ſe in inſulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & vix modicis nauigiis pauca ſubſidia. neque adpulerit quiſquam, niſi gnaro cuſtode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo ſæua ventorum arcentur. æſtas in Fauonium obuerſa, & aperto circum pelago peramœna, proſpectabatque pulcherrimum ſinum, antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci ver-

Cæſar liberalitate unitegata.

Statua eius intacta igni.

* Quinctæ

Cælij montis nomen, vnde.

* appellatus

Quinctilius Varus accuſatur.

Tiberius Capreas cõceſſit.

Deſcriptio inſulæ.

teret. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque [147] Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus inſederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe ſuetus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinam & Neronem inſidiis. quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat. vltróque ſtruebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populúmque ac ſenatum auxilio vocare. Eaque ſpreta ab illis, velut pararent, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem [148] illuſtri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiſerat coniugem, liberóſque eius percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes vnus; eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, * Petitius Rufus, M. Opſius præturâ functi adgrediuntur, cupidine conſulatus; ad quem non niſi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, vt Latiaris, qui modico vſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primùm ſermones. mox laudare conſtantiam. quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquàm Sabinus, vt ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit queſtus; audentiùs iam onerat Seianum, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abſtinet. Iíque ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre. Conſultant quos memoraui, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, ſeruanda ſolitudinis facies; & ſi ponè fores adſiſterent, metus viſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpicionis erat. [149] Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haut minus turpi latebrâ quàm deteſtandâ fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domũ & in cubiculum trahit: præteritaque & inſtantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius; quando mæſta, vbi ſemel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accuſatio, miſſíſque ad Cæſarem litteris ordinem fraudis, ſuúmque ipſi dedecus narrauere. [150] Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, * etiam aduerſum proximos. congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur. Sed [151] Cæſar ſollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epiſtolâ * precatus: vertit in Sabinum, corruptos quoſdam libertorum, & peritum ſe arguens, vltionémque haut obſcurè poſcebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veſte & adſtrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendiſſet oculos, quò verba*

acci-

XII. ibi Cæſaris villæ.

In loco occulto, occulta calumnia.

A. V. C. DCCXXCI. *Titius Sabinus in carcerem datus:*

* Petilius

Circumuentus turpi fraude.

* *Priſca ſcriptio,* egens, *lego,* tegens.

* præfatus: *Kalendæ anni violantur.*

acciderent, fuga, vaſtitas: deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur, oſtentabantq́ ſe rurſum, id ipſum pauentes, quod timuiſſent. Quem enim diem vacuum pœnâ, [152] vbi inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abſtineri mos eſſet, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiiſſe: quæſitum meditatúmque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magiſtratus, quo modo delubra & altaria, ſic carcerem recludant. Secutæ inſuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infenſum Reip. puniuiſſent. adiecto, trepidam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum inſidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæque in annum referre, auebat animus anteire, ſtatimq́; memorare [153] exitus, quos Latinius atque Opſius ceterique flagitij eius repertores habuêre, non modò poſtquàm C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio. qui ſcelerum miniſtros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit [154] Aſinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus ſuos ſenatui fateretur, amouerique ſineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus ſuis quàm diſſimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. ſed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt cunctationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Auguſtus conuictam adulterij damnauerat, proieceratq́ue in inſulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exſilium tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum ſubuertiſſet, miſericordiam erga adflictos palàm oſtentabat. Eodem anno Friſij tranſrhenanus populus pacem exuêre, noſtrâ magis auaritiâ, quàm obſequij impatientes. [155] Tributum iis Druſus iuſſerat modicum pro anguſtiâ rerum: vt in vſus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiuſquam curâ, quæ firmitudo, quæ menſura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces ſaltus, [156] modica domi armenta ſunt. Ac primò boues ipſos, mox agros, poſtremò corpora coniugum aut liberorum, ſeruitio tradebant. Hinc ira & queſtus. [157] & poſtquam non ſubueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fugâ præuênit, receptus [158] caſtello cui nomen Fleuum: & haut ſpernenda illic ciuium ſociorumq́ue manus litora Oceani præſidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è ſuperiore prouinciâ, peditúmque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac ſimul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Friſiis intulit; ſoluto iam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, [159] alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum

Miniſtri ſcelerum, ſerius aut citius puniti.

Tiberius recludi mentem ſuam indignatur.

Neptis Iuliæ mors.

Friſij rebellant.

Auariter habiti.

Saeuiunt in Romanos præſidiarios.

L. Apronius it obuiam.

inter

Parum prouidus, aut felix.

inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium iubet. qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes; ac rurſum dux; dein tempore interiecto, acriùs eques immiſſus. ſatis validi ſi ſimul incubuiſſent, per interuallum aduentantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoſte pulſo, recipiunt cohortis alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorúmque & inſignes centuriones cecidiſſent.

Clades duplex Romanorum:

Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam ſtipendiarij villâ, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe.

Diſſimulata Tiberio.

Clarum inde inter Germanos Friſium nomen: diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuerſis ſuper rebus conſulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigieſq́; circum Cæſaris ac Seiani cenſuere: crebriſque precibus efflagitabant, viſendi ſui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digreſſi ſunt. ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ adſpici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum;

Seiani potentia, & faſtus.

cuius durior congreſſus, atque eo per ambitum, & ſocietate conſiliorum parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſeruitium ſpectanti. quippe Romæ, ſueti diſcurſus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur. donec idq́ue vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infauſtæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn.

Agrippina nubit Domitio.

Domitio tradidiſſet, in vrbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat. Nam is [160] auiam Octauiam, & per eam Auguſtum auunculum præferebat.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

Liuia Auguſta moritur: eóque Seiani potentia creſcit. Agrippina & Nero Principis litteris accuſantur. Nec multo pòſt Seianus ipſe, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius ſtrage. (Quæ omnia Tacito ſingillatim tradita æuum aboluit.) Falſus apud Cycladas Druſus ſe oſtendit: ſed diligentiâ & aſtu Poppæi Sabini capitur. Hæc geſta annis circiter tribus,

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO Coss.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

A. V. C. DCCXXCII.

Mors Iuliæ, & de eâ elogium.

RVBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, [1] Iulia Auguſta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & [2] adoptione Liuiorum Iuliorumque clariſſimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæſar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne ſpatio quidem ad enitendum dato penatibus ſuis grauidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit, ſed [3] ſanguini Auguſti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domus priſcum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamentum diu inritum fuit. laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt. At Tiberius quòd ſupremis in matrem officiis defuiſſet, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excuſauit: honoréſque memoriæ eius ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & [4] addito ne cæleſtis religio decerneretur. ſic ipſam maluiſſe. Quin & parte eiuſdem epiſtolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium conſulem obliquè perſtringens. is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere ſolitus, quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. Ceterùm ex eo [5] prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obſequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exſoluti proruperunt. miſſæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Auguſtâ credidit vulgus. haut enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt.

Funus.

Tiberius eiâ mortua parum æquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accuſati.

verba inerant quæſitâ aſperitate: ſed non arma, non rerum nouarum ſtudium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere auſus; adrogantiam oris & contumacem animum incuſauit, magno ſenatus pauore ac ſilentio. donec pauci, quîs nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur, vt referretur poſtulauere, promtiſſimo Cottâ Meſſallino cum atroci ſententiâ. ſed aliis a primoribus, maximéque à magiſtratibus trepidabatur: quippe Tiberius & ſi infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in ſenatu [6] Iunius Ruſticus, componendis patrum actis dilectus a Cæſare, eóque meditationes eius introſpicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim ante ſpecimen conſtantiæ dederat) ſeu prauâ ſollertiâ, dum imminentium oblitus incerta pauet, inſerere ſe dubitantibus, ac mouere conſules ne relationem inciperent: differebatque, breuibus momentis ſumma verti poſſe, dandúmque interſtitium pœnitentiæ ſenis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus falſas litteras, & Principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triſte illo die patratum. ferebantur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in Seianum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminandi. *Spretum dolorem Principis, [7] ab ſenatu deſciuiſſe populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum conſulta. quid reliquum, niſi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis ſecuti forent, duces imperatoresq́. deligerent?* Igitur Cæſar repetitis aduerſum nepotem & nurum probris, increpitáque per edictum plebe, queſtus apud patres quòd fraude vnius ſenatoris imperatoria maieſtas eluſa publicè foret, integra tamen ſibi cuncta poſtulauit. nec vltrà deliberatum, quò minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed paratos ad vltionem [8] vi principis impediri teſtarentur. [9] * Quattuor & quadraginta orationes ſuper eâ re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, pluresq; adſuetudine, * [10] *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum cenſui.*

verſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generũ adſciuerat, ſibi ignoſcit. ceteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere inſectantur.

miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicũ accuſare haut diſcreuerim, [11] ** non crudelitatẽ, non* clementiam cuiuſquã experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. vos obteſtor, ne memoriam noſtri per mærorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* [12] Tunc ſingulos vt cuique adſiſtere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei abſumſit. multóque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius ſpectantibus, cùm ſupereſſe tempus nouiſſimis crederent, gladio quem ſinu abdiderat incubuit. Neque Cæſar vllis criminibus aut probris defunctum inſectatus eſt, [13] cùm in Blæſum multa fœdaque incuſauiſſet. [14] Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, clauſtra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe: huic à Conſidio præturâ functo obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quaſi fidiſſimum ad ſubſidium perfugiſſet. neque aliud periclitan-

Quibus criminibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Quem ad maiora inclinat Ruſticus:

Etiam populi fauor.

Cæſar egerrimè accipit.

Magnus hiatus hiſtoriæ. deſunt triennij ferè geſta.

Vitellius & Pomponius accuſati.

** Aelij. Aelius gentis cognomen Gallus.*

clitantibus auxilij, quàm in fratrum conſtantiâ fuit, qui vades extitere. mox crebris prolationibus ſpem ac metum iuxta grauatus Vitellius, [11] petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inluſtri, dum aduerſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit.

Ille ſe interfecit: hic moram trahit, & ſuperuixit.

Placitum poſthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur; vaneſcente quamquam plebis irâ, ac pleriſque per priora ſupplicia leniris. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, [16] puella adeò neſcia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, poſſe ſe puerili verbere moneri.

Liberi Seiani puniti.

Tradunt temporis eius auctores, [17] quia triumuirali ſupplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compreſſam: exin oblifis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta.

Etiam virguncula: heu, per ſcelus prius violata.

Per idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt acri magis quàm diuturno rumore, Druſum Germanici filium apud Cycladas inſulas, mox in continenti viſum. & erat iuuenis haut diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus.

Pſeudo-Druſus.

Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. [18] quippe lapſum cuſtodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuaſurum fingebant ſimul, credebantque. iam iuuenturis concurſu, iam publicis ſtudiis frequentabatur, lætus præſentibus & inanium ſpe; cùm auditum id Poppæo Sabino. [19] Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera ſeu falſa anteiret, [20] Toronæum Thermæumque ſinum præfeſtinans, mox Eubœam Ægæi maris inſulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus anguſtiáſque Iſthmi euadit. marióque alio Nicopolim Romanam coloniam ingreſſus, [21] ibi demum cognoſcit, ſollertius interrogato, quis nam foret? dixit ſe M. Silano genitum. & multis ſectatorum dilapſis, aſcendiſſe nauem, tamquam Italiam peteret. ſcripſitque hæc Tiberio. [22] neque nos originem finémve eius rei vltrà comperimus.

Quem Sabinus capit.

Exitu anni diu aucta diſcordia conſulum erupit. nam Trio facilis capeſſendis inimicitiis & foro exercitus, vt ſegnem Regulum ad opprimendos Seiani miniſtros obliquè perſtrinxerat. ille niſi laceſſeretur modeſtiæ retinens, non modò retudit collegam, ſed vt noxium coniurationis ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, manſere infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcana & fœda libidines. Multorum accuſationes: interq́; eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defenſio inſerta. L. Piſonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occaſionem de origine eius muneris & progreſſu. De Sibullarum carminibus recipiendis conſul.atio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Caſſio & M. Vinicio. Faueratores accuſati. repreſſa vſura. & liberalitate Cæſaris fides multorum refecta. Iterum accuſationes maieſtatis: & vno edicto omnes conſcij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæſar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida ſimulatio in auum. Tiberij præſagium de Ser. Galbâ: & per ca.ſſam eam de Mathematicis aliquid & Thraſullo. Druſi Germanici filij miſeranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconſultus inediâ voluntariâ obiit. aliquot aliorum illuſtrium mortes. Phœnix in Ægypto viſa, & ſuper eâ veterum narrationes ac iudicia. Accuſationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum miſit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusq́; ingenium. Prœlia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates ſuffi itur Vitellij conſilio & armis. At Romæ illuſtrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi ſuo rebelles & repreſſi. Teridates rex diſcidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæſar liberalitate ſuâ mitigauit. Tiberij deliberatio de ſucceſſore: eiusq́; morbus & mors. Geſta hæc annis circiter ſex,

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO — Coss.
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO.

A. V. C. DCCLXXXV. *Tiberius Romam adit, non init.* CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus conſulatum inierant; cùm Cæſar tramiſſo quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: ſeu quia contrà deſtinauerat, ſpeciem venturi ſimulans. & ſæpe in propinqua digreſſus, [2] aditis iuxta Tiberim hortis, ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repetiit, pu- *Capreas redit. Ibi libidines fœde exercet.* dore ſcelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, vt more regio pubem ingenuam ſtupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; ſed in his modeſtam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncq́; primùm ignota antè [1] vocabula reperta ſunt, ſellariorum & ſpintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpoſitique ſerui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduerſum abnuentes; & ſi retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, ſuaque ipſi libita velut in captos exercebant. At

Romæ

Romæ principio anni, quaſi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pri- *Decreta in*
dem etiam punitis, atroces [4] ſententiæ dicebantur, in effigies quoque ac *Seianum & Liuiam.*
memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, [5] vt in fiſcum cogeren-
tur, tum rettulère Scipiones. Hæc & Silani & Caſſij, iiſdem fermè aut
paulum immutatis verbis adſeueratione multa cenſebant; cùm repentè
Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, *Togonij adulatoria ſententia.*
per deridiculum auditur. Nam Principem orabat diligere ſenatores, ex
quîs viginti ſorte ducti & ferro accincti, quoties curiam iniſſet, ſalutem
eius defenderent. crediderat nimirum epiſtolæ, ſubſidio ſibi alterum ex
conſulibus poſcentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen *Refutata Tiberio.*
ludibria ſeriis permiſcere ſolitus, egit gratias beneuolentiæ patrum: *ſed
quos omitti poſſe? quos diligi? ſemper ne eoſdem? an ſubinde alios? &* [6] *honori-
bus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magiſtratibus? Quam deinde ſpe-
ciem fore, ſumentium in limine curiæ gladios? neque ſibi vitam tanti, ſi armis
tegenda foret.* Hæc aduerſus Togonium, verbis moderans: neque vltrà
abolitionem ſententiæ ſuadere. At Iunium Gallionem, qui cenſuerat vt *Altera Gallionis.*
prætoriani actis ſtipendiis, ius apiſcerentur in quatuordecim ordinibus
ſedendi, violenter increpuit; velut coràm rogitans, *quid illi cum militi-* *Acerrimè increpita.*
bus? [7] *quos neque dicta imperatoris, neque præmia niſi ab imperatore accipere
par eſſet. reperiſſe prorſus quod diuus Auguſtus non prouiderit. an potius
diſcordiam & ſeditionem à ſatellite Seiani quæſitam? quâ rudes animos, no-
mine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* hoc pretium *Imò & punita.*
Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curiâ, deinde Italiâ exactus. &
quia incuſabatur facilè toleraturus exſilium, dilectâ Lesbo inſulâ, nobili
& amœnâ, [8] retrahitur in vrbem, cuſtoditurq; domibus magiſtratuum.
Iiſdem litteris Cæſar [9] Seſtium * Pagonianum prætorium perculit, ma- *Seſtius Paconianus* * Paconianũ
gno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta rimantem,
dilectumque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſt-
quam patefactum, [10] prorupère concepta * per idem odia, & ſummum * pridẽ odia,
ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret. [11] Vt verò Lati- *Latinius Latiaris.*
nium Latiarem ingreſſus eſt accuſator * Acrius, iuxtà inuiſi, gratiſſimum * *Diſiunctim ſcribo*, ac
ſpectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumue- reus.
niendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Hate-
rius Agrippa conſules anni prioris inuaſit, cur mutuâ accuſatione inten-
tâ, nunc ſilerent? [12] metum prorſus & noxam conſcientiæ pro fœdere *Renouatur diſsidium inter conſules.*
haberi, at non patribus reticenda quæ audiuiſſent. Regulus manere tem-
pus vltionis, ſeque coram Principe exſecuturum: Trio æmulationem
inter collegas, & ſi qua diſcordes ieciſſent melius oblitterari, reſpondit.
Vrgente Agrippâ, [13] Sanquinius Maximus è conſularibus orauit ſena- *Maximus ſedat.*
tum, ne curas Imperatoris, conquiſitis inſuper acerbitatibus augerent:
ſufficere ipſum ſtatuendis remediis. ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio
exitij quæſita. Haterius inuiſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis vigiliis
marcidus, & ob ſegnitiam, quamuis crudelem principem non metuens,
inluſtribus viris perniciem inter ganeum ac ſtupra meditabatur. Exin *Cotta Meſſalinus accuſatur.*
Cotta Meſſalinus ſæuiſſimæ cuiuſque ſententiæ auctor, eóque inuetera-
tâ inuidiâ, vbi primùm facultas data, [14] arguitur pleraque, C. Cæſa- * incertæ
rem [15] quaſi * inceſtæ virilitatis, & cùm [16] die natali * Auguſtæ [17] inter * Auguſti,

 ſacer-

ſacerdotes epularetur, [18] Nouendialem eam cenam dixiſſe: querentémque de potentiâ [19] M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, *Illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque cunctatus à primoribus ciuitatis reuincebatur: iiſque inſtantibus, ad Imperatorem prouocauit. nec multo pòſt litteræ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito inter ſe atque Cottam amicitiæ principio, crebriſque eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum ſimplicitas in crimen duceretur, poſtulauit. Inſigne viſum eſt earum Cæſaris litterarum initium, nam his verbis exorſus eſt. *Quid ſcribam vobis P. C. aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dij me deæq́. peius perdant quàm perire quotidie ſentio, ſi ſcio.* Adeò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtrà [20] præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita ſæuitiâ, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe pœnas fateretur. Tum factâ patribus poteſtate, ſtatuendi de Cæciliano ſenatore, qui plurima aduerſum Cottam prompſerat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium accuſatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, [21] ſanctiſſimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus poſthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Minutius equeſtri loco, modeſtè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miſeratio. contrà Tiberius præcipuos ad ſcelera increpans, admonuit [22] C. Cæſtium patrem dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet: ſuſcepitque Cæſtius accuſationem. quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores ſenatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque diſcerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incuſabantur, vt quis præuenire & [23] reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acceſsêre. Tractique ſunt in caſum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque ſum ignarus à pleriſque ſcriptoribus, omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiſcunt; aut quæ ipſis nimia & mœſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempeſtate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimen, quàm abnuere. ſed vtcunque caſura res eſt;* [24] *fatebor & fuiſſe me Seiano amicum, & vt eſſem expetiſſe, & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia ſimul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quiſque Seiano intimus, ita ad*

Cæſaris

Prouocat ad Cæſarem.

Ab eoq́ eripitur.

Mira confeſſio Tiberij & notabilis.

Tyrannorum occulta ſupplicia.

Cæcilianus accuſator Cottæ, ipſe damnatur.

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Paſſim delationes, vt ſub Tyrannide.

M. Terentius accuſatur.

Disertè & liberè ſe defendit.

Cæſaris amicitiam validus. contrà quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adſumo. cunctos qui nouiſſimi conſilij expertes fuimus, meo vnius diſcrimine defendam. Non enim Seianum Vulſinienſem, ſed [25] *Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Rep. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra ceteros & quibus de cauſſis extollas. Tibi ſummum rerum iudicium dij dedêre; nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendíve potentia. quæ Seiano fuiſſe, nemo negauerit. abditos Principis ſenſus, & ſi quod occultiùs parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adſequare. Ne P.C. vltimum Seiani diem, ſed ſexdecim annos cogitaueritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imò iuſtis terminis diuidatur. Inſidiæ in Remp. conſilia cædis aduerſum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis & te Cæſar & nos abſoluerit.* Conſtantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eò vſque potuere, vt accuſatores eius, additis quæ antè deliquerant, exſilio aut morte multarētur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Veſtilium prætorium, quem Druſo fratri percarum [26] in cohortem ſuam tranſtulerat. cauſſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cùm ſenili manu ferrum tentauiſſet, obligauit venas: precatuſq; per codicillos, immiti reſcripto venas reſoluit. Aceruatim ex eo [27] Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, ſimul ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulantur, & [28] * Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus. contremuerantq; patres. nam quotus quiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot inluſtrium virorum, expers erat? ni Celſus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluiſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac * Viciniani Scaurique cauſſam vt ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit; datis quibuſdam in Scaurum triſtibus notis. Ne feminæ quidem exſortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, [29] ob lacrymas incuſabantur. necataq; eſt anus Vitia [30] Fufij Gemini mater, quòd filij necē fleuiſſet. Hæc apud ſenatum. Nec ſecus apud Principem Veſcularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas indiuidui. Veſcularius inſidiarū in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus [31] Curtium Atticum oppreſſerat. quo lætius acceptum, ſua exempla in conſultores recidiſſe. [32] Per idem tempus [33] L. Piſo Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius ſeruilis ſententiæ ſponte auctor, & quoties neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. [34] patrem ei Cenſorium fuiſſe memoraui, ætas ad octogeſimum annum proceſſit. [35] decus triumphale in Thraciâ meruerat. ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentiâ parendi grauiorem, mire temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. feruntq;

Ipſe abſolutus, qui arguerant, damnati.

Veſtilius ſe interimit.

Plures gregatim accuſati.

* Vinicianus

* Viniciani

Etiam feminæ.

L. Piſonis mors, & laudatio.

Præfecturæ vrbis origo, & progreſſus.

ab Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impoſitos. dein conſules mandabant: duratque ſimulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui conſulare munus vſurpet. Ceterùm Auguſtus bellis ciuilibus [36] Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præpoſuit.

Cilnius Mæcenas.

Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, [37] ſumſit è conſularibus qui coërceret ſeruitia. & quod ciuium audaciâ turbidum niſi vim metuat. [38] primuſq; Meſſalla Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi.

Meſſalla Coruinus.

Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit.

Statilius Taurus.

[39] Dein Piſo viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiuſdem vatis, & eâ de re ſenatuſconſultum poſtulauerat. quo per diſceſſionem facto, miſit litteras Cæſar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd ſcientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante ſententiam collegij, non, vt aſſolet, [40] lecto per magiſtros æſtimatóque carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet.

Super Sibyllino libro diſceptatio. Cæſar eum reſcidit.

Simul commonefecit: quia multa vana ſub nomine celebri vulgabantur, [41] ſanxiſſe Auguſtum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, [42] poſt exuſtum ſociali bello capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna ſeu plures fuere; datóque ſacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber ſubiicitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonę iuxta ſeditionem ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm ſolitum aduerſum Imperatorem. quis commotus, incuſauit magiſtratus patreſque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuiſſent: addiditque quibus è prouinciis, & [43] quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam, aduectaret.

Seditio penè ob annonam artam.

Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum, priſcâ ſeueritate. [44] neque * ſegnius conſules edixere. ſilentium ipſius non ciuile, vt crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur.

Decreto & Edicto coërcita.
** ſequius*

Fine anni Geminius, Celſus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Seiano, nihil ad ſerium. Et Iulius Celſus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. [45] ſanus repertus apud fretum Siciliæ, retractuſq; per centurionem, nullas probabiles cauſſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementiâ.

A. V. C. D. CCLXXXVI.

Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat virginum ætas, [46] L. Caſſium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus. [47] Calibus ortus, patre, atque auo conſularibus, cetera equeſtri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Caſſius plebei Romæ generis,

Progeneri Cæſari quæſiti & lecti. M. Vinicius: L. Caſſius.

peris, verùm antiqui honoratq́; , & ſeuerâ patris diſciplinâ eductus, facilitate ſæpius quàm induſtriâ commmendabatur. Huic Diuſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. ſupérque eâ re ſenatui ſcripſit, leui cum honore iuuenum. dein [48] redditis abſentiæ cauſſis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp cœptas: vtq́; Macro præfectus, tribunorumq́ue & centurionum pauci, ſecum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factóque largè, & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum conſilium numquam adiit, deuiis plerumque itineribus * [49] ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accuſatorum in eos irrupit, qui pecunias fænore auctitabant, [50] aduerſum legem dictatoris Cæſaris, quâ de modo credendi, poſſidendiq́ue intra Italiam cauetur, omiſſam olim, quia priuato vſui bonum publicum poſtponitur. Sanè vetus vrbi fænebre malum, & ſeditionum diſcordiarumq́ue creberrima cauſſa: eóque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primò [51] duodecim tabulis ſanctum, ne quis vnciario fænore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. [52] dein rogatione tribuniciâ, ad ſemuncias redacta: [53] poſtremò vetita verſura. multiſq́ue plebis ſcitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, rettulit ad ſenatum trepidiq́ue patres (neque enim quiſquam tali culpâ vacuus) veniam à Principe petiuere: & concedente, annus in poſterum, ſexq́ue menſes dati, quîs ſecundùm iuſſa legis, rationes familiares quiſque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, boniſq́ue eorum diuenditis, ſignatum argentum fiſco vel ærario attinebatur. ad hoc ſenatus præſcripſerat, [54] duas quiſque fænoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in ſolidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concurſatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal: eaq́ue quæ remedio quæſita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi ſecutâ vilitate, quanto quis obæratior ægriùs diſtrahebant. multiq́ue fortunis prouoluebantur. euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaq́ue mutuandi copiâ ſine vſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis cauiſſet. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emtio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam paritérque damnatus interfectuſq́ue. & ſorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exſilium ſtatuitur, cuius maritum Argolicum, ſocerum Laconem è primoribus Achæorum Cæſar adflixerat. Pater quoque inluſtris eques Romanus, ac

** Rhen. legit ambiens.*

Fæneratores in ius tracti.

Leges & ſcita fænebria.

Remedium exuberanti malo.

Quod penè in exitium vertit.

Niſi Cæſar ſubueniſſet;

Egregiâ liberalitate.

Conſidius accuſatus, damnatus, necatus.

Q. Pomponij prauitas.

Hen. crimi-na: iiſ[illegible] lacrimis de gn.[illegible] frater Prætorius, cùm damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere. [55] datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq́; defuncto Theophani, cæleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur, [56] magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe, aurariaſque eius, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit. irritatuſque ſuppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accuſari ſocietatis cum Seiano, necari iubet. [57] Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrymare, ne viſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti cuſtodes, & in mærorem cuiuſque intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contingere. interciderat ſortis humanæ commercium * vi metus; quantumq́; ſæuitia gliſceret, miſeratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæſar diſcedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animũ ſubdolá modeſtiá tegens, non damnatione matris, non exſilio fratrum ruptá voce, [58] qualem * diem Tiberius induiſſet, pari habitu haut multum diſtantibus verbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebuit, *Neque meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* Non omiſerim [59] præſagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum conſule; quem accitum, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremò Græcis verbis in hanc ſententiam adlocutus: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium.* ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientiâ Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum [60] Traſullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, editâ domus parte, ac liberti vnius conſcientiâ vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet: & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percontantem commouerat, imperium ipſi, & futura ſollerter patefaciens: interrogatur, an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primò, dein paueſcere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. poſtremò exclamat, ambiguum ſibi ac propè vltimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius, præſcium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium eſt, fatóne res mortalium & neceſſitate immutabili, an forte voluantur. quippe ſapientiſſimos veterum, quiq́; ſectam eorum æmulantur, diuerſos reperies: ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denique homines diis curæ. Ideo creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, ſed non è vagis ſtellis, verum apud principia, & nexus naturalium cauſſarum. ac tamen electionem

Margin notes:

Sex. Marius inc[illegible] arguitur

Ob id. ſiue ob pecuniam, occiditur.

Promiſcua & miſeranda cædes:

Quam nec licuit miſerari.

** vi, metu:*

C. Cæſar vxorem accipit.

Tegens ſui & fallax eius animus.

** Corn. [illegible]*

Tiberij Vaticinium.

Ex arte Chaldæa: quod ego abnuo.

Thraſylli exploratio,

Et certa præſcientia.

Ambigit de Gubernatione noſter:

Fatalia ea, an Fortuita.

Sed illâ probat m. g[illegible].

nem vitæ nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduerſis videantur, beatos; ac pleroſque, quamquam magnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam conſtanter tolerent, hi proſperâ inconſultè vtantur. Ceterùm [61] plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiuſque ortu ventura deſtinentur: ſed quædam ſecus quàm dicta ſint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & noſtra tulerit. Quippe à filio eiuſdem [62] Traſulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iiſdem conſulibus [63] Aſinij Galli mors vulgatur, quem egeſtate cibi peremtum haut dubium: ſponte vel neceſſitate, incertum habebatur. Conſultuſque Cæſar an ſepeliri fineret, non erubuit permittere, vltróque incuſare caſus, qui reum abſtuliſſent antequam coràm conuinceretur. ſcilicet medio triennio defuerat tempus ſubeundi iudicium [64] conſulari ſeni, tot conſulatium parenti. Druſus deinde exſtinguitur, cùm ſe miſerandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidere quidam, deſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Seiano tentarétur, extractum cuſtodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæſar; ſæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animum obiecit: recitarique factorum, dictorumq; eius deſcripta per dies iuſſit. quo non aliud atrocius viſum. adſtitiſſe tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuiſſe auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; niſi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epiſtolæ, ſeruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiam ſua verba centurio ſæuitiæ plena, tamquam egregium, vocéſque deficientis adiecerat; quîs primò alienationẽ mentis ſimulans, quaſi per dementiam, funeſta Tiberio, mox vbi exſpes vitæ fuit, meditatas, compoſitaſque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domumq; omnem cædibus compleuiſſet; ita pœnas nomini generiq; maiorum, & poſteris exſolueret. Obturbabant quidem patres, ſpecie deteſtandi. ſed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, vt tamquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub verbere centurionis, inter ſeruorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtrà orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano ſpe ſuſtentatam prouixiſſe reor: & poſtquam nihil de ſæuitiâ remittebatur, voluntate exſtinctam. niſi ſi negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui videretur ſponte ſumptus. Enimuero Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit; impudicitiam arguens, & Aſinium Gallum adulterum, eiuſq; morte ad tædiũ vitæ compulſam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luiſſet, memoriæq; id prodendum addidit Cæſar: iactauitque quòd non laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, de-

Fidem etiam Mathematicis adſtruit, ſed quibus Genim.

Aſinij Galli mors.

Et Druſi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæſar.

Varia in eum atrocitas.

Diræ illius in Tiberium.

Agrippina mater, inediâ exſtincta.

Hanc quoque Cæſar criminatur.

Purgat noſter.

cretumque vt quintodecimo kal. Nouembris vtriuſque necis die, per omnis annos, donum Ioui ſacraretur. Haut multo pòſt Cocceius [65] Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, moriendi conſilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adſidere, cauſſas requirere, addere preces, fateri poſtremò graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. auerſatus ſermonem Nerua, abſtinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propiùs mala Reip. viſeret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem voluiſſe. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Piſoni; & palàm læta morte Germanici, cùm Piſo caderet, precibus Auguſtæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defenſa erat. vt odium, & gratia deſiêre; ius valuit. petitaque criminibus haut ignotis, ſuâ manu, ſera magis, quàm immerita ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſtâ ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Druſi filia, quondam Neronis vxor, denupſit in domum [66] Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Suriæ imagine tandem exſolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida ſenectus, & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin [67] Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæſaris litteræ, quîs incuſabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: ſeque eâ neceſſitudine ad preces cogi, per quas conſularium aliqui capeſſere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium, ne in Hiſpaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obiit eodem anno & [68] M. Lepidus, de cuius moderatione, atque ſapientiâ in prioribus libris ſatis conlocaui. neque nobilitas diutius demonſtranda eſt. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inluſtri tamen fortunâ egere. [69] Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. poſt longum ſæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitque materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum, multa ſuper eo miraculo diſſerendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, ſed cognitu non abſurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum à ceteris auibus diuerſum, conſentiunt qui formam eius definiêre. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum ſpatium. ſunt qui adſeuerent, mille quadringentos ſexaginta vnum interici; prioreſq; alites Seſoſtride primùm, pòſt Amaſide dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauiſſe, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falſum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidêre, nihilq; vſurpauiſſe ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eiq; vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam ſepeliendi patris. neque id temere, ſed ſublato murrhæ pondere, tentatóq; per longum iter, vbi par oneri,

Cocceius Nerua ſponte vitâ abit.

Nec Tiberio oranti cedit.

Plancina ſe interficit.

Iulia Rubellio denupſit.

Aelij Lamiæ mors.

M. ſiue Manij Lepidi mors.

A. V. C. DCCLXXXVIII. Phœnix viſus.

Quæ illa auis. & quã vitalis?

Multorum iudicio falſus: & meo certè.

par

par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabuloſis aucta. Ceterùm aſpici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ rettuli, per abruptas venas ſanguinem effudit. æmulatáque eſt coniunx Paxæa. nam promtas eiuſmodi mortes, metus carnificis faciebat: & [70] quia damnati, publicatis bonis, ſepulturâ prohibebantur: [71] eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæſar miſſis ad ſenatum litteris, diſſeruit, morem fuiſſe maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id ſe repetiuiſſe in Labeone. atque illum, quia malè adminiſtratæ prouinciæ, aliorumque criminum vrgebatur; culpam inuidiâ velauiſſe, fruſtrà conterritâ vxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe.

Pomponius Labeo moritur ſponte.

Multiq; tunc alij, & quare.

[72] Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſſis, vitâ probroſus. nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultius exercebat: detuleratque [73] argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis verſibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm [74] ab Seruilio & Cornelio accuſatoribus, adulterium Liuiæ, magorum ſacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante * Sextiâ vxore: quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliuſque perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aquâ demoti ſunt.

Scaurus Mamercus accuſatus:

A ſe abſolutus.

** Sextiâ*

& Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, quòd is Seiani filium generum deſtinaſſet, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat; mirumque amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium ſocerum non ingratus. vnde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem litteras, *Adfinitatem ſibi cum Seiano haud ſponte ſed conſilio Tiberij cœptam: perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe. neque errorem eundem illi ſine fraude; alios exitio habendum. ſibi fidem integram, &, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum poteretur, ipſe prouinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq; gratiâ manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ quàm vi, ſtare res ſuas.

Getulicus poſtulatus.

Mirâ fiduciâ euadit.

Epiſtola eius ad Tiberium.

C. Ceſtio, M. Seruilio Coſs. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos; mox ſuperbiam in nos, ſæuitiam in populares ſumſit. fretus bellis, quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberij vt inermem deſpiciens; auiduſque Armeniæ; cui defuncto rege Artaxiâ, Arſacen liberorum ſuorum veterrimum impoſuit, additâ contumeliâ. & miſſis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciaque repoſcerent, ſimul veteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq; inuaſurum poſſeſſa Cyro, & pòſt Alexandro,

A. V. C. DCCLXXXIX.

Parthi in vrbe venerunt: Artabanum amoturi qui ſuis Romaniſq; inuiſus.

dro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. [71] Non deſpectum id apud barbaros, vltroque potentiam habet. Ij adſcitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, *Phrahatem ad regnum poſtulant.* interfectis ab Artabano pleriſque aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Romà poſcebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt ſponte Cæſaris, vt genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. *Permittit Cæſar.* Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſeruilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, *Sed ille moritur.* ſimul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorum ſumit, *Alium ſubmittit Tiberius:* patriis moribus impar, morbo abſumtus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten ſanguinis eiuſdem, æmulum Artabano, reciperandæq́; Armeniæ Hiberum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem pa- *Vitellio Orienti præfecto.* rabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut ſum ignarus ſiniſtram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis *Eius mores & ingenium.* prouinciis priſcâ virtute egit. Vnde regreſſus, & formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudij, turpe in ſeruitium mutatus; [76] exemplar apud poſteros adulatorij dedecoris habetur. ceſſeruntque prima poſtremis, & *Cooriuntur in Parthum.* bona iuuentæ ſenectus flagitioſa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharaſmanen perpulit, dolo & vi conatus ſuos iuuare: repertique corruptores, miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogunt, ſimul Hiberi magnis copiis Armeniam itrumpunt, & [77] vrbem Artaxata *Ille Orodem in eos mittit:* potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita; [78] filium Orodem vltorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharaſmanes adiungere Albanos, [79] accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuerſa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caſpiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facile arcebantur cùm alios inceſſus hoſtis clauſiſſet, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æſtus impediret. quia flatibus Eteſiarum implentur vada, hibernus Auſter reuoluit fluctus, pulſóque introrſus freto, breuia li- *Sed viribus imparem.* torum nudantur. Interim Orodem ſociorum inopem, auctus auxilio Pharaſmanes vocare ad pugnam, & detrectantem inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula, ac ſæpe, modum obſidij, ſtationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum inſolentes, circumſiſterent regem, poſcerent prœlium. atque illis ſola in equite vis: Pharaſmanes & pedite vale- *Hiberi & Albani, vnde orti.* bat. nam Hiberi Albanique ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis inſueuêre. [80] Feruntq́; ſe Theſſalis ortos, quâ tempeſtate Iaſon poſt auectam Medeam, genitóſque ex eâ liberos, inanem mox regiam Æetæ, vacuóſque Colchos repetiuit. Multáque de nomine eius, & ora-

oraculum Phryxi celebrant. Nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito
vexiſſe Phryxum: ſiue id animal, ſeu nauis inſigne fuit. Ceterùm dire- *Pugna committitur.*
ctâ vtrinque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arſacida-
rum: contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pha-
raſmanes integros ſemet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent,
plus decoris victores, aut ſi terga darent, flagitij atque periculi laturos. ſi-
mul horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina: hinc viros,
inde prædam oſtendere. Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. ſe
quiſque ſtimulant, ne pugnam per ſagittas ſinerent, impetu & comminus
præueniendum. Variæ hinc bellantium ſpecies. cum Parthus ſequi vel
fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quæreret: Sar-
matæ omiſſo arcu, quo breuiùs valent, contis gladiiſque ruerent. [81] mo-
dò equeſtris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conſerta ** vice;*
acie, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Al-
bani Hiberique prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus face-
re. Quos ſuper, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant.
inter quæ Pharaſmanes Orodeſque dum ſtrenuis adſunt, aut dubitanti-
bus ſubueniunt, conſpicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt.
inſtantiùs Pharaſmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare va-
luit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. *In qua Orodes ſuccumbit, ac penè occubuit.*
[82] Fama tamen occiſi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamq; con-
ceſſere. Mox Artabanus [83] totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum,
ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideo abſcedebat, ni contractis legio- ** vitium ſit: peritiâ.*
nibus Vitellius, & ſubdito rumore tamquam Meſopotamiam inuaſu-
rus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſæq; Arta-
bani res: inliciente Vitellio, deſererent regem ſæuum in pace, & aduer- *Artabano omnia infeſta, inſidiæ.*
ſis prœliorum exitioſum. Igitur Sinnaces, quem antè infenſum memo-
raui, patrem Abdageſem, [84] alióſq; occultos conſulit, & tunc continuis
cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui
metu magis quàm beneuolentiâ ſubiecti, repertis auctoribus ſuſtule-
rant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm ſi qui externo-
rum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres; quis neque
boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleri-
bus. His adſumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam matura- *Scythiam aufugit.*
uit, ſpe auxilij: quia Hircanis Carmaniiſque per adfinitatem innexus
erat. Atque interim poſſe [85] Parthos abſentium equos, præſentibus mo-
biles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis *Vitellius ad Euphraten Rom. exercitum ducit.*
ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capeſ-
ſere, robur legionum, ſociorúmque ripam ad Euphratis ducit. Sacrifican-
tibus, [86] cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum pla-
cando amni adornaſſet; nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium
vi, ſponte & immenſùm attolli: ſimul [87] albentibus ſpumis in modum
diadematis ſinuare orbes; auſpicium proſperi tranſgreſſus. quidam cal-
lidiùs interpretabantur, initia conatus ſecunda, neque diuturna: quia
eorum quæ terrâ cælóve portenderentur, certior fides. fluminum inſta-
bilis natura, ſimul oſtenderet omnia, raperétque. Sed ponte nauibus ef- *Ponte cum iungit.*
fecto, tramiſſoque exercitu, primus Ornoſpades multis equitum milli-
bus

bus in caſtra venit: exſul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bel-
lum conficeret, haut inglorius auxiliator, eóque ciuitate Romanâ dona-
Aggregantur fautores aut conſcij. tus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus
campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Meſopota-
miæ nomen acceperunt. Neque multo pòſt, Sinnaces auget copias: &
columem partium Abdageſes, gazam & paratus regios adijcit. Vitellius
oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoreſq́; hunc,
Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: il-
los obſequium in regem, reuerentiam in nos, decus quiſque ſuum & fi-
Copias reducit Vitellius. dem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus
æſtatibus geſta coniunxi, quò requieſceret animus à domeſticis malis.
Tiberij tenax ſæuitia. Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt cædem Seiani, quæ ce-
teros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta vel
Trionis in eum ſuprema libertas. abolita pro grauiſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio
ingruentis accuſatores haut perpeſſus, [88] ſupremis tabulis multa & atro-
cia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæſaris compoſuit: ipſi flu-
xam ſenio mentem, & continuo abſceſſu, velut exſilium obiectando.
Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iuſſit: patientiam liber-
tatis alienæ oſtentans, & contemtor ſuæ infamiæ an ſcelerum Seiani diu
neſcius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adu-
Plurium mortes. latio officit, per probra ſaltem gnarus fieri. Iiſdem diebus Granius Mar-
tianus ſenator à C. Graccho maieſtatis poſtulatus, vim vitæ ſuæ attulit.
Tatiúſque Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum ad ſuppli-
cium damnatus. Nec diſpares [89] Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani
exitus. Nam Trebellienus ſuâ manu cecidit, Paconianus in carcere,
Tiberius ad vrbem. [90] ob carmina illic in principem factitata, ſtrangulatus eſt. Hæc Tiberius
non mari, vt olim, diuiſus, neque per longinquos nuntios accipiebat, ſed
[91] vrbem iuxta: eodem vt die vel noctis interiectu, litteris conſulum re-
ſcriberet: quaſi aſpiciens vndantem per domos ſanguinem, aut manum
Poppæi Sabini exitus. carnificum. Fine anni [92] Poppæus Sabinus conceſſit vitâ, modicus ori-
ginis, principum amicitiâ conſulatum ac triumphale decus adeptus. ma-
ximiſque prouinciis per quattuor & viginti annos impoſitus, nullam ob
eximiam artem, ſed quòd par negotiis, neque ſuprà erat. Q. Plautius
A. V. C. DCCLXXXIII. * Sex. Papinius Coss. ſequuntur. [93] Eo anno, * neque quòd L. Aruſeius
** Defectus locus* morte adfecti forent, adſuetudine malorum vt atrox aduertebatur; ſed
exterruit, quòd [94] Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent
Fœda mors Agrippæ. accuſatores, in ipſâ curiâ depromtum ſinu venenum hauſit: prolapſuſq́;
ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fau-
Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur. céſque iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armeniâ
quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia ciuium effugit.
At C. Galba conſularis, & duo Blæſij voluntario exitu cecidêre. [95] Gal-
ba, triſtibus Cæſaris litteris prouinciam ſortiri prohibitus; Blæſiis ſacer-
dotia integrâ eorum domo deſtinata, conuulsâ, diſtulerat: tunc vt vacua
contulit in alios. quod ſignum mortis intellexêre, & exſecuti ſunt. Et
Lepida vitam ipſa ſibi finit. [96] Æmylia Lepida, quam iuueni Druſo nuptam retttuli, crebris crimi-
nibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis, tamen impunita age-
bat, dum ſuperfuit pater Lepidus: pòſt à delatoribus corripitur, ob
ſeruum

ſeruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omiſsâ defenſione, finem vitæ ſibi poſuit. Per idem tempus [37] Clitarum natio * Cappadociæ, Archelao ſubiecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abſceſſit: locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præſide Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis miſſus, duos collis, quos barbari inſederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen eſt) operibus circumdedit. & erumpere auſos ferro; ceteros ſiti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemuſiada, ceteráſque vrbes, quæ Macedonibus ſitæ, Græca vocabula vſurpant, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob ſæuitiam exſecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant.

** Cappadoci Archelao*

Cappadoces rebellant.

Trebellius ſub iugum reducit.

Tiridati regi proſpera initia.

Plurimum adulationis Seleucenſes induêre, ciuitas potens, ſepta muris, neque in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut ſapientiâ delecti, vt ſenatus. ſua populo vis, & quoties concordes agunt, ſpernitur Parthus: vbi diſſenſere, dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocant, acitus in partem, aduerſum omnes valeſcit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex ſuo vſu. nam populi imperium, iuxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum aduentantem Tiridatem extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs inuenit. ſimul probra in Artabanum fundebant, maternâ origine Arſaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucenſem populo permittit. mox conſultans quonam die ſolennia regni capeſſeret, litteras Phrahatis & Hieronis, qui validiſſimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. Placitúmque opperiri viros præpollentis.

Seleucia, ciuitas opulens.

Ei ſe adiungit.

Atque interim [38] Cteſiphon ſedes imperij petita. ſed vbi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem inſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora, ceteraſque nationes petiuiſſet, oppreſſi cunctantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & ſi qui alij delectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidiâ in Abdageſen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluuie obſitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides reddendæ dominationi veniſſe, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arſacidem imperium, ſed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ: vim in Abdageſis domo. Senſit vetus regnandi, falſos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miſeratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ aduentabat, cùm Tiridates ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus,

Coronatur Tiridates.

Sed morâ res ſuas corrumpit.

Abeunt ab eo, qui antè prona.

Artabanum reducunt.

Is properè agit:

Tiridates lentè.

 diſtra-

diſtrahi conſiliis, iret contrà, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebant, diſiectos & longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe diſſerunt; proditores nuper hoſteſque eius, quem rurſum foueant. Verùm Abdageſes regrediendum in Meſopotamiam cenſebat, vt amne obiecto Armeniis interim Elymæiſque & ceteris à tergo excitis, aucti copiis ſocialibus, & quas dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent. Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tiridates * ignarus ad pericula erat. ſed fugæ ſpecie diſceſſum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exſoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, deuſtâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſóque Auentino. quod damnum Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum & inſularum pretiis. Millies ſeſtertiûm eâ munificentiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publice quidem niſi duo opera ſtruxit, [99] templum Auguſto, & ſcenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per ſenectutem haut dedicauit. ſed æſtimando cuiuſque detrimento quatuor progeneri Cæſaris, Gn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additúſq; nominatione conſulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiuſque quæſiti decretique in Principem honores. Quos omiſerit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòſt ſupremi Tiberio conſules, Gn. Acerronius, C. Pontius magiſtratum occepere, nimiâ iam potentiâ Macronis: qui gratiam C. Cæſaris numquam ſibi neglectam, acriùs in dies fouebat. impuleratque poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli, vxorem ſuam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactóque matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apiſceretur. Nam & ſi commotus ingenio; ſimulationum tamen falſa, in ſinu aui perdidicerat. Gnarum hoc Principi. eóque dubitauit de tradendâ Rep. primùm inter nepotes, quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi ſtudia. eaque apud auum odij cauſſa. Etiam de Claudio agitanti, quod is compoſitâ ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præſentium, quàm in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium cui impar erat, fato permiſit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abditâ ambage, [100] Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari exprobrauit. Et C. Cæſari fortè orto ſermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiuſdem virtutem habiturum prædixit. ſimul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu*, inquit, *& te alius.* Sed grauescente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem ſimulans: [101] ſolitúſque eludere medicorum artes, atque eos qui poſt tricesimum ætatis annum ad internoſcenda corpori ſuo vtilia

Excedit bello. *Incendium Romæ.* *Cui ſolamen a Cæſare.* *A. V. C. DCCXC.* *Macro præfectus prætorio.* *Caligulam capiat, & ipſe capiatur.* *Tiberius ambigit de ſucceſſore.* *Præſagia eius.* *Morbum diſſimulat.*

lia vel noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maieſtatis poſtulauerat: quâ damnatâ, cum præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. vnde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum [102] Satrio Secundo coniurationis

Albucilla accuſata, cum aliis illuſtribus.

indice fuerat, defertur impietatis in Principem. connectebantur vt conſcij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. de claritudine Domitij ſuprà memoraui. Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed teſtium interrogationi, tormentis ſeruorum Macronem præſediſſe commentarij ad ſenatum miſſi ferebant: nullæque in eos Imperatoris litteræ, ſuſpicionem dabant, inualido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans, Marſus tamquam inediam deſtinauiſſet, produxere vitam. Arruntius cunctationem & moras ſuadenti-

Arruntius vitâ abit, tædio temporum.

bus amicis: *Non eadem omnibus decora*, reſpondit. *ſibi ſatis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam ſenectam tolerauiſſet, diu Seiano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inuiſus; non culpâ, ſed vi flagitiorum impatiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari; quemadmodum euaſurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulſus & mutatus ſit: C. Cæſarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut peſſimis innutri-*

Benè vaticinatur de futuris Caligula.

tum, meliora capeſſiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per ſcelera Remp. conflictauiſſet. proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoq; fugere ſimul acta & inſtantia. Hæc vatis in modum dictitans, venas reſoluit. Documento ſequentia erunt, benè Arruntium morte vſum. Albucilla irrito ictu à ſemet vulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, Grafidius Sacerdos prætorius vt in inſulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promtus aduersum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familiâ, repentinum &

Papinius ſe præcipitat.

informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. cauſſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atque luxu [103] per-

In matre (ne fa.) ſuſpectum.

puliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, quâquam genua patrum aduolueretur, [104] luctúmque communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum animum, aliaque in eundem dolorem [105] mœſta & miſeranda * diu ferret,

** differret,*

vrbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum diſſimulatio

Tiberius deficit, ſed tegit.

deſerebat. Idem animi rigor, ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamuis manifeſtam defectionem tegebat. mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit, [106] in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles,

Medicus aſtu comperit.

non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & [107] per ſpeciem officij

 manum

manum complexus, pulſum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offenſus, tantóque magis iram premens, inſtaurari epulas iubet, diſcumbitque vltra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritum, nec vltra biduum duraturum *Macroni enunciat.* Macroni firmauit. Inde cuncta conloquiis inter præſentes, nuntiis apud legatos & exercitus feſtinabantur. Decimo ſeptimo kalend. Aprilis in*Ille moritur:*terclusâ animâ, creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperij primordia C. Cæſar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac viſus, vocariqúe qui recreandę defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mæſtum aut neſcium fingere. Cęſar in ſilentium *Non ſine vi & fraude.* fixus, à ſummâ ſpe, nouiſſima exſpectabat. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ veſtis iubet, diſcedique ab limine. Sic Tiberius fi*De eo elogiũ.*niuit, [128] octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus tranſierit. caſus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proſcriptum patrem exſul ſecutus, vbi domum Auguſti priuignus introiit, multis æmulis conflictatus eſt; dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciuſque Cæſares, viguere. Etiam frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuerſa: egregium vitâ famaque quoad priuatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſæuitiâ, ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitve. Poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio vtebatur.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

Valerius Aſiaticus fraude Meſſallinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patro inio definitus. Parthorum res inteſtino regum diſcidio turbata. Ludi ſeculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & ea occaſione de primis litteris. Italus Cheruſcis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipſam, militémque ſeuerè regit. Curtius Ruſus triumphalia adſequitur: déque ipſo viro. De Quæſtorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiſcuntur; Patricij augentur, luſtrum conditur. Meſſallina impudiciſſima feminarum, amore vecors, C. Silio palam

palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & adminiſtros libidinum, impulſu libertorum, animaduertit. Hæc geſta annis fere duobus,

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA
A. VITELLIO. L. VIPSANIO
COSS.

[1] NAM Valerium Aſiaticum bis conſulem, [2] fuiſſe quondam adulterum eius credidit: paritérque [3] hortis inhians, quos ille à Lucullo * emtos inſigni magnificentiâ extollebat, Suilium accuſandis vtriſque immittit. Adiungitur [4] Soſibius Britannici educator, qui per ſpeciem beneuolentiæ moneret Claudium, [5] auri vim atque opes principibus infenſas: præcipuum auctorem Aſiaticum interficiendi Cæſaris, [6] non extimuiſſe concionem populi Romani, gloriamq́; facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, [7] deditâ per prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multiſq́; & validis propinquitatibus ſubnixus, turbare [8] gentiles nationes promtum haberet. At Claudius nihil vltrà ſcrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Criſpinum prætorij præfectum miſit: à quo repertus eſt apud Baias, vincliſq́; inditis in vrbem raptus, neque datâ ſenatus copiâ, intra cubiculum auditur, Meſſallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & ſtupro in * omni flagitio obſtrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac poſtremum mollitiam corporis obiectare. [9] Ad quod * victo ſilentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me eſſe fatebuntur*: ingreſſuſq́; defenſionem, commoto maiorem in modum Claudio, Meſſallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciem Poppææ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæſare, vt paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionem [10] percontaretur, cur ſine vxore diſcubuiſſet? atque ille functam fato reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutione Aſiatici, flens Vitellius commemoratâ vetuſtate amicitiæ, vtq́ue [11] Antoniam Principis matrem pariter obſeruaſſent, dein percurſis Aſiatici in Remp. officiis recentiq́; aduerſus Britanniam militiâ, quæq́; alia conciliandæ miſericordiæ videbantur: [12] liberum ei mortis arbitrium permiſit. & ſecuta ſunt Claudij verba, in eandem clementiam. [13] Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Aſiaticus ait: vſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm ſe honeſtiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæſaris periturum dixiſſet, quàm quòd fraude muliebri & [14] impudico Vitellij ore caderet, venas exſoluit. viſo tamen antè rogo, iuſſoq́; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitq́ue Suilius addere reos [15] equites Romanos illuſtres, [16] quibus Petra cognomentum. At cauſſa necis ex eo quòd [17] domum ſuam * Mneſteris & Poppææ congreſſibus præbuiſſent. Verùm nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta, tamquam vidiſſet Claudium [18] ſpiceâ coronâ euinctum, ſpicis retro conuerſis; eaque imagine grauitatem an-

Horti Luculli.
* *cœptos*
Aſiaticus calumniatè accuſatur.
In vrbem rapitur.
Clàm auditur.
* *omne flagitium.*
* *Libri vete. indicio*
Fraude Vitellij euertitur.
Securè moritur.
Equites Rom. duo interfecti.
* *Priſca editione, Valerij.*

Idq; ob ſomnium.
* *Al. vertente*

nonæ dixiſſet. [19] Quidam pampineam coronam albentibus folijs viſam, atque ita interpretatum tradidere, [20] *vergente autumno mortem Principis oſtendi. Illud haut ambigitur, qualicumque inſomnio, ipſi fratrique perniciem allatã. Seſtertiûm quindecies, & inſignia præturę Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertiûm decies Soſibio: quod Britannicum præceptis, Claudium conſiliis iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio: *cùm idem*, inquit, *de admiſſis Poppææ ſentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes.* eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & ſenatoriam neceſſitatem.

Scipionis cauta modeſtia di.tum.

Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suilius, multiq; audaciæ eius æmuli. Nam [21] cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicę mercis tam venale fuit, quam aduocatorum perfidia: adeò vt Samius inſignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit.

Aduocatorũ vulgo perfidia.

Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, conſurgunt patres, [22] legemq; Cinciam flagitant. quâ cauetur antiquitùs, ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donúmve accipiat.

Cui coërcendæ lex Cincia poſtulatur.

Deinde obſtrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in poſteros, præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioquin & bonarum artium Principem ſordidis miniſteriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. quòd ſi in nullius mercedem* * *negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.* [23] *meminiſſent C. Aſinij, & Meſſallæ, ac recentiorum Arruntij & Eſernini ad ſumma prouectos incorruptâ vitâ & facundiâ.*

* *Vett.* negocientur,

Talia dicente conſule deſignato, conſentientibus aliis parabatur ſententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Coſſutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifeſtos) ſed pœnam ſtatui videbant, circumſiſtunt Cæſarem, antè acta deprecantes. [24] Et poſtquam annuit * tacens, incipiunt. *Quem illum tantâ ſuperbiâ eſſe, vt æternitatem famæ ſpe præſumat? vſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius ſit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis ſe alienis negotiis intendat.* [25] *multos militiâ, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Aſinium, & Meſſallam, inter Antonium & Auguſtum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æſerninos & Arruntios, magnum animum induiſſe. Prompta ſibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari ſoliti ſint. ſe modicos ſenatores, qui à Rep. nulla niſi pacis emolumenta peterent:* [26] * *cogitare plebem, quâ togâ eniteſceret: ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia peritura, vt minus decora.*

Repugnantcorus.
* agere incipiunt.
* *Vett.* cogitaret

Hæc ita aut fruſtra dicta Princeps ratus, [27] capiendis pecuniis poſuit modum, vſque ad dena ſeſtertia, quæ egreſſi repetundarum tenerentur.

Princeps moderatur & præmium deſinit.

Sub idem tempus [28] Mithradates quem imperitaſſe Armeniis, & ad præſentiam Cæſaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fiſus Pharaſmanis opibus. Is rex Hyberis, idémque Mithradatis frater, nuntiabat diſcordare Parthos;

Mithridates in Armeniam redit.

thos: ſummaque imperij ambigua, minora ſine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraque ſæua (qui neceni fratri Artabano, coniugiq́ue ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis auſis promtus, biduo tria milia ſtadiorum inuadit, ignarumq́ue & exterritum Gotarzem protuibat: neque contatur, quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris ſui quoque defectores, ira magis quam ex vſu præſenti accenſus, implicatur obſidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muróque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumq́ue opibus auctus, bellum renouat: coactuſq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit. Tunc diſtractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis, caſus Mithradati datus eſt occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda caſtellorum ardua, ſimulq́ue Hybero exercitu campos perſultante. Nec enim reſtitere Armenij, fuſo qui prœlium auſus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, verſis illuc quibuſdam procerum; deinde litteris Cæſaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, [29] fœdus repentè *faciunt, cognitis popularium inſidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congreſſique primò contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlciſci, atque ipſi inter ſe concedere. Potior Bardanes viſus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exſiſteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regreſſoque Bardani *deditur Seleucia, ſeptimo poſt defectionem anno; non ſine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluſerat. Exin validiſſimas præfecturas inuaſit. [30] & reciperare Armeniam, * ni Vibio Marſo Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ conceſſi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius ſeruitium eſt, contrahit copias. & huic contrà itum ad amnem Erindem: in cuius tranſgreſſu multum certato, peruicit Bardanes, proſperiſque prœliis medias nationes ſubegit. [31] ad flumen Ginden, quod Dahas Ariósque diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aſpernabantur. Igitur exſtructis monimentis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam ante Arſacidarum tributa illis de gentibus * parata, regreditur: ingens gloriâ atque eò ferocior, & ſubiectis intolerantior. Qui dolo antè compoſito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, quàm metum apud hoſtes quæſiuiſſet. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen nclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obſidio nobis darum. Deinde præualuit Gotarzes. [32] potituſq́ue regiâ, per ſæuitiem c luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas prees, quîs permitti Meherdatem patrium ad faſtigium orabant. Iiſdem onſulibus ludi ſæculares octingenteſimo poſt Romam conditã, [33] quar-o & ſexageſimo quàm Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt. [34] Vtriuſque

Dum Parthi diſcordes.

Gotarzes pellitur.

Sed reparat vires.

Pacem deinde cum Bardane ineunt.

* Vulgò, faciunt, nec malè Vertranius, ieriunt.

Ita vt hic in regno maneat.

* Alter Vet. dedit ſe vrbs Sel.

Sed pax ea haud in longum.

Iterum diſſidentes pugnant, victore Bardane.

* parta

Quem ſuperbientē ſui interimunt.

Gotarzes iterum regnat.

Ludi ſeculares Romæ.

prin-

principis rationes prætermitto, ſatis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani compoſui. nam is quoque edidit ludos ſæculares, iiſq; intentiùs affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus ac tum prætor. quod non iactantiâ refero, ſed [15] quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magiſtratus potiſſimùm exſequebàtur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circenſibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adſcitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præſagij acceptus eſt. vulgabaturque affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum, fabuloſa & externis miraculis aſſimilata. nam ipſe haut quaquam ſui detractor, [16] vnam omnino anguem in cubiculo viſam narrare ſolitus eſt. Verùm inclinatio populi ſupererat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua ſuboles virilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur, ob ſæuitiam Meſſallinæ. quæ ſemper infeſta, & tunc commotior, quo minus ſtrueret crimina & accuſatores, nouo & furori proximo amore diſtinebatur.

Domitius Nero ſpe deſtinatur imperio.

Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarſerat, vt Iuniam Syllanam nobilem fœminam, matrimonio eius exturbaret, vacuóque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi neſcius erat, ſed certo ſi abnueret exitio, & nonnullâ fallendi ſpe, ſimul magnis præmiis, opperiri futura, & præſentibus frui pro ſolatio habebat. Illa non furtim, ſed multo comitatu ventitare domum, [17] egreſſibus adhæreſcere, largiri opes, honores: poſtremò velut tranſlatâ iam fortunâ, ſerui, liberti, paratus principis apud *adulterum viſebantur. At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria vſurpans, theatralem populi laſciuiam ſeueris dictis increpuit, quòd [18] in P. Pomponium conſularem (is carmina ſcenæ dabat) inque fœminas illuſtres probra iecerat. Et lege latâ, ſæuitiam creditorum coërcuit, [19] ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. [40] Fonteſque aquarum Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitque: comperto Græcam quoque litteraturam non ſimul cœptam, abſolutamque. [41] Primi per figuras animalium Ægyptij ſenſus mentis effingebant; [42] & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur; & litterarum ſemet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamq; adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. Quippe [43] fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuiſſe. Quidam [44] Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & [45] temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. At in Italiâ Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes [46] Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. [47] ſed nobis quoque paucæ primùm fuère: deinde additæ ſunt. Quo exemplo [48] Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitante eo, pòſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiam nunc [49] in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Retulit deinde ad ſenatum ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret:

Meſſallinæ in Silium amor:

Palàm & quaſi in ſuſtum virum.

** Manuſſ. alterum.*

At Claudius aliud agit.

Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litteras format.

Haruſpices firmat.

ſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum rectiùs habitas. primoréſque Etruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri, publicâ circa bonas artes ſecordiâ, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidem in præſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur. Factum ex eo ſenatuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandáque haruſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gens regem Româ petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater [10] ex *Catumero Principe Catorum erat ipſe formâ decorus, & armis equiſque in patrium noſtrumque morem exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis diſcordiis imbutus pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius vinolentiam ac libidines grata barbaris vſurpans. Iamque ad proximos, iam longiùs clareſcere, cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeò neminem iiſdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimoniâ, ſeruitio, cultu, omnibus externis. ac ſi paterna Italo mens eſſet, non alium infenſiùs arma contra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuiſſe.* His atque talibus, magnas copias coëgêre. Nec pauciores Italum ſequebantur. *Non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidem aduerſus Romanos volentibus Germanis ſumtam, nunquam omiſiſſet. falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant.* Aſtrepebat huic alacre vulgus, & magno* inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc ſecundâ fortunâ ad ſuperbiam prolapſus, pulſusque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci nullâ diſſenſione domi, & [11] morte Sanquinij alacres, dum Corbulo adueniat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco. qui natione Caninefas, [12] auxiliaris & diu meritus, pòſt transfuga, leuibus nauigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vaſtabat, non ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæque habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribuſque hoſtium depreſſis & exturbato Gannaſco, vbi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam niſi iuſ-

Cheruſci regem Româ petunt.

*Vatic. Actumero

Et Cæſar mittit.

Accipitur gratè primò

Sed mox vileſcit.

In eum ſurgitur.

Ipſe quoque ſe parat.

Et prœlio vincit.

*magno vt inter

Chauci Belgicam infeſtant.

Corbulo eos reprimit.

Diſciplinam apud ſuos firmat:

• ſus iniret. ſtationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Ferúntque militem, [53] quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum an [54] falsò iacta, originem tamen è ſeueritate ducis traxere. intentumq́ue & magnis delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperitatis etiam aduerſus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hoſteſq́ue in diuerſum affecit. [55] nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Friſiorum [56] poſt rebellionem clade L. Apronij cœptam infenſa, aut malè fida, datis obſidibus conſedit apud agros à Corbulone deſcriptos. Idem ſenatum, magiſtratus, leges impoſuit. Ac ne iuſſa exuerent, [57] præſidium immuniuit; miſſis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, ſimul Gannaſcum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo ſemina rebellionis præbebat, vt lætâ apud pleroſque; ita apud quoſdam ſiniſtrâ famâ. cur hoſtem conciret? aduerſa in Rempublicam caſura: [58] cùm proſperè egiſſet, formidoloſum paci, virum inſignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præſidia cis Rhenum iuberet. Iam caſtra in hoſtili ſolo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re ſubitâ, quamquam multa ſimul offunderentur, metus ex imperatore, contemtio ex barbaris, ludibriũ apud ſocios, [59] nihil aliud prolocutus, quàm beatos * quoſdam duces Romanos, ſignum receptui dedit. [60] * Ne tamen miles otium exueret, [61] inter Moſam Rhenumq́ue trium & viginti millium ſpatio foſſam produxit, [62] quâ incerta oceani vetarentur. inſignia tamen triumphi indulſit Cæſar, quamuis bellum negauiſſet. Nec multo pòſt Curtius Rufus eundem honorem adipiſcitur, qui [63] in agro * Mattiaco recluſerat ſpecus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæque in aperto grauia, humum infrà moliri. quîs ſubactus miles, & quia plures per prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, vt quibus permiſſurus eſſet exercitus, triumphalia antè tribueret. [64] De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falſa promſerim, & vera exſequi pudet. Poſtquam adoleuit, [65] * ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat, dum in opido Abrumeto vacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, [66] oblata ei ſpecies muliebris vltra modum humanũ, & audita eſt vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule venies.* Tali omine in ſpem ſublatus, digreſſuſq́ue in vrbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter cãdidatos præturam principis ſuffragio aſſequitur: cùm hiſce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauiſſet, *Curtius Rufus videtur mihi ex ſe natus.* Longâ poſt hæc ſenectâ, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præſagium impleuit. Interea Romæ, nullis palàm neque cognitis mox cauſſis, Gn. Nouius inſignis eques Romanus, [67] ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium Principem:

Perquàm ſeuere.

Sed cum magno ſuo ſtu.

Friſios compeſcit.

Gannaſcum interficit.

Claudius ardorem eius frangit.

* quondam

* Vt

Foſſa Corbulonis.

* Maziaco

Curtius Rufus.

* *Vat.* ſector

Circa eum miraculum.

Grandia incrementa.

Nouius cum ferro, in Principem.

cipem: nam poſtquam tormentis dilaniabatur, [68] de ſe Nouius * conſcios non edidit, incertum an occultans.

Mutilus locus.

Iiſdem conſulibus P. Dolabella cenſuit [69] ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui quæſturam adipiſcerentur.

Quæſtoribus neceſſitas muneris impoſita.

Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctiſq; ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin primâ iuuentâ conſulatum ac dictaturas inirent.

Ex occaſione, de Quæſturâ.

Sed quæſtores, regibus etiam tum imperantibus, inſtituti ſunt: quod lex curiata oſtendit, ab L. Bruto repetita. Manſitq; conſulibus poteſtas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm [70] Valerius Potus, Æmylius Mamercus, [71] LXIII. anno poſt Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. [72] Mox duplicatus numerus, ſtipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòſt [73] lege Syllæ viginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia reciperauiſſent; quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententiâ Dolabellæ velut venũdaretur.

A. V. C. DCCCI.

Galli ciuitatem plenam adfectant.

A Vitellio, L. Vipſanio conſulibus, cùm de ſupplendo ſenatu agitaretur, primoréſq; Galliæ quæ Comata appellatur, [74] fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in vrbe honorum expeterent: multus eâ ſuper re variuſque rumor, & ſtudiis diuerſis apud Principem certabatur, aſſeuerantiùm, *Non adeò ægram Italiam, vt ſenatum ſuppeditare vrbi ſuæ nequiret: ſuffeciſſe olim [75] indigenas cõſanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priſcis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd [76] Veneti & Inſubres curiam inruperint, [77] niſi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem reſiduis nobilium? aut ſi quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauiq́; hoſtilium nationum duces exercitus noſtros [78] ferro viq́; ceciderint; diuum Iulium apud Aleſiam obſederint. Recentia hæc. quid ſi [79] memoria eorum inagiretur, qui Capitolio & [80] arâ Romanâ manibus eorundem * proſtratis. fruerentur ſanè vocabulo ciuitatis: inſignia patrum, decora magiſtratuum, ne vulgarent.*

Contradicitur.

** Deſunt quædam.*

His atque talibus haut permotus Princeps, etiam ſtatim contrà diſſeruit. & [81] vocato ſenatu ita exorſus eſt.

Sed ab iis eſt Princeps.

Maiores mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabinâ, ſimul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, vti paribus conſiliis Remp. capeſſam, transferendo huc quod vſquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur, Etruriâ Lucaniaq́;, & omni Italiâ, in ſenatum accitos. Poſtremò ipſam ad Alpes promotam, vt non modò ſinguli viritim, ſed terræ genteſq́; in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus, cùm Tranſpadani in ciuitatem recepti, cùm ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. num pœnitet Balbos ex Hiſpaniâ, nec minus inſignes viros è Galliâ Narbonẽſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quamquam armis pollerent, niſi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus

tantum ſapientiâ valuit, vt pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerant. [82] *Libertinorum filiis magiſtratus mandari,* [83] *non vt plerique falluntur,* ª *recens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus. ſcilicet Volſci & Aequi, numquam aduerſam nobis aciem ſtruxere? Capti à Gallis ſumus. ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breuiore ſpatio quàm aduerſus Gallos confectũ. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant.* [84] *Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuere. plebei magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, ceterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hocquoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Orationem Principis ſecuto patrum conſulto, primi Edui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & [85] quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cũ populo Romano vſurpant. Iiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar [86] vetuſtiſſimum quemque è ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas [87] Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſiâ, & princeps [88] Auguſtus lege Seniâ ſublegêre. Lætaque hæc in R. P. munia, multo gaudio ᵇ Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, [89] mitem & recens repertam quandam [90] ex ſeueritate priſcâ rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretque [91] ius ᶜ exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorum ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipſanius conſul rettulit, [92] patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium. quippe promiſcuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vſitatis vocabulis honoranda. Sed ipſe cohibuit conſulem vt nimiùm aſſentantem. condiditq; luſtrum, quo [93] cenſa ſunt ciuiũ LXVIIII. centena, & XLIIII. millia. Iſque illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit. haut multo pòſt, flagitia vxoris noſcere ac punire adactus, vt deinde arderet in nuptias inceſtas. Iam Meſſallina facilitate adulterorum in faſtidium verſa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi diſſimulationem etiam Silius, ſiue fatali vecordiâ, an eminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt ſenecta Principis opperiretur. inſontibus innoxia conſilia; flagitiis manifeſtis, ſubſidium ab audaciâ petendum. adeſſe conſcios paria metuentes: ſe cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. manſuram eandem Meſſallinæ potentiam, additâ ſecuritate, ſi præuenirent Claudium, vt inſidiis incautum, ita ira properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum; ſed ne Silius ſumma adeptus, ſperneret adulteram, ſcelusq; inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æſtimaret. [94] nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouiſſima voluptas eſt. Nec vlterà exſpectato, quàm dum [95] ſacrificij gratiâ Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haut ſum ignarus fabuloſum viſum iri, tantum vllis mortalium ſecuritatis fuiſſe, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum conſulem deſignatum,

Margin notes:

ª Vat. repens.

Igitur imperante.

Patricij ſupplentur.

ᵇ Farn. Cæſaris

Senatum purgat Cæſar, clementi viâ.

ᶜ exuendi

Luſtrum condit.

Meſſallina vitia: Præcipiti etiam Silio.

Tulli mariti. alium inducat.

Incredendâ audaciâ, an impudentiâ:

tum,cum vxore Principis,prędictâ die,[96] adhibitis qui obſignarent velut
ſuſcipiendorum liberorum cauſsâ, conueniſſe: atque illam audiſſe au- *Idq; ſollenni-*
ſpicum verba, [97] ſubiſſe,ſacrificaſſe apud deos, [98] diſcubitum inter con- *ter.*
uiuas,oſcula,complexus,noctem denique actam licentiâ coniugali. Sed
nihil compoſitũ miraculi cauſsâ, verùm audita ſcriptaq; ſenioribus tra-
dam.Igitur domus Principis inhorruerat;maximeque quos penes poten- *Palatium &*
tia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquiis, ſed apertè *Palatini tur-*
fremere. [99] *Dum induſtria * cubiculum principis occulit adulteros, dedecus* *bantur.* * Corrupta.
*quidem illatum, ſed * excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem,* [100] *di-* * exitium.
gnitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec
enim occultum, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet. ſubibat ſine dubio
metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque
mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas Imperatoris fidu-
ciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damna-
tam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vt-
que clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primò [101] Caliſtus iam mihi *Deliberant.*
circa mortem Cæſaris narratus, & [102] Appianæ cædis molitor Narciſſus,
flagrantiſſimaq; eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; [103] num Meſſalli- *Diſſentiunt.*
nam ſecretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia diſſimulantes.
deinde metu,ne ad perniciẽ vltrò traherentur,deſiſtunt, Pallas per igna-
uiam, [104] Caliſtus prioris quoque regiæ peritus,& potentiã cautis quàm
acrioribus conſiliis tutius haberi. perſtitit Narciſſus,ſolum id immutans, *Narciſſus ta-*
ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret. Ipſe ad occa- *men auſus*
ſiones intentus, longâ apud Hoſtiam Cæſaris morâ, [105] duas pellices, *detegere:*
quarum is corpori maximè inſueuerat, largitione ac promiſſis, & vxore
deiectâ plus potentiæ oſtentando,perpulit delationem ſubire. Exin Cal- *Sed per pelli-*
purnia (id pellici nomen) vbi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouo- *ces.*
luta nupſiſſe Meſſallinam Silio exclamat. ſimul Cleopatram, quæ idem
opperiens adſtabat,an comperiſſet,interrogat: atque illâ annuente,cieri
Narciſſum poſtulat. Is veniam in præteritum petens,quòd ei [106] cis Ve-
ctium, cis Plautium diſſimulauiſſet,nec nunc adulteria obiecturum ait,
[107] ne domum, ſeruitia,& ceteros fortunæ paratus repoſceret; frueretur
imò iis,& redderet vxorem, [108] rumperetq; tabulas nuptiales. *An diſſi-*
dium,inquit,*tuum noſti? nam matrimonium Silij vidit populus, & ſenatus &*
miles: ac ni properè agis,tenet vrbem maritus. Tum potiſſimum amicorum *Claudius*
vocat, [109] primumq; rei frumentariæ præfectum Turranium,pòſt [110] Lu- *amicos con-*
ſium Getam prætorianis impoſitum, percontatur. [111] Quibus * fatenti- *ſulit.*
bus, tum certatim ceteri circumſtrepunt, iret in caſtra, firmaret præto- * Vera ta-
rias cohortes, ſecuritati antequam vindictæ conſuleret. Satis conſtat eo *centibus,*
pauore offuſum Claudium, vt identidem interrogaret, an ipſe imperij *Trepidè tre-*
potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſallina non aliâs ſolutior luxu, *pidat.*
[112] adulto autumno,ſimulacrum Vindemiæ per domum celebrabat: vr- *Meſſallina*
geri præla,fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ aſſultabant, vt ſacri- *intereà bac-*
ficantes vel inſanientes Bacchæ. [113] ipſa crine fluxo, thyrſum quatiens; *chatur,*
iuxtaq; Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepente
circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuiâ in præaltam *Cum vecordi*
arborem conniſum, interrogantibus quid aſpiceret, reſpondiſſe, tempe- *ſuo cætu.*

 ſtatem

ſtatem ab Hoſtiâ atrocem. ſiue ceperat ea ſpecies; ſeu fortè lapſa vox in

Milites eos diſſipant, & quoſdam capiunt.

præſagium vertit. Non rumor interea, ſed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Meſſallina [114] Lucillianos in hortos, Silius diſſimulando metu, ad munia fori digreditur. Ceteris paſſim dilabentibus, affuêre centuriones, inditaque

Illa preces & artes parat.

ſunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſallina tamen quamquam res aduerſæ conſiliū adimerent, ire obuiam, & aſpici à marito, quod ſæpe ſubſidium habuerat, haut ſegniter intendit: iuſſitq́;

Marito obuiat.

vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Veſtalium vetuſtiſſimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè ſolitudinis erat) ſpatium vrbis pedibus emenſa, [115] vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem viam intrat: nullâ cuiuſquam miſericordiâ, quia flagitiorum deformitas præualebat. Tre-

Claudius ſui ſimilis, nutat,

pidabatur nihilominus à Cæſare. quippe Getæ prætorij præfecto haut ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iuxtà leui. Ergo Narciſſus, aſſumtis quibus idē metus, non aliam ſpem incolumitatis Cæſaris affirmat, quàm ſi ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: ſeq́; offert ſuſcepturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitel-

Et mutat.

lio, [116] P Largo Cæcinâ mutaretur; [117] in eodem geſtamine ſedem poſcit ſumitque. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas Principis voces, cùm modò incuſaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium,

Narciſſus virum, immo Principem agit.

** Aliquot libri, aperiret & faceret.*

quàm *O facinus, ô ſcelus.* Inſtabat quidem Narciſſus * aperire ambages, & veri copiam * facere: ſed non ideo peruicit, quin ſuſpenſa & quò ducerentur inclinatura reſponderet; exemploq́; eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aſpectu Meſſallina, clamitabatq́; audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens. ſimul codicillos libidinum indices tradidit, quibus viſus Cæſaris auerteret. Nec multo pòſt vrbem ingredienti offerebantur communes

Vibidia auditur, non exauditur.

liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefenſa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum Principem, & fore diluendi criminis facultatē reſpondit. Iret interim virgo & ſacra capeſſeret. Mirum inter hæc ſilentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri

Domum Silij adeunt.

domum adulteri, atq; illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primùm [118] in veſtibulo, effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam, demonſtrat: tum [119] quidquid habitū Neronibus & Druſis, in pretium probri ceſſiſſe.

Inde caſtra.

incenſumq́; & ad minas prorumpentem, caſtris infert, paratâ concione militum; apud quos, præmonente Narciſſo, pauca verba fecit. nam & ſi iuſtum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc conti-

Mox ſontium cædes.

nuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotuſq́; Silius tribunali, non defenſionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem conſtantia & illuſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum [120] cuſtodem [Silio ac] Meſſallinæ datum, & [121] indicium offerentem Vectium Valentem & cōfeſſum, & Pompeium

** Saufeium*

Vrbicum, ac [122] * Saufellum Trogum ex conſciis trahi ad ſupplicium iubet.

bet. [123] Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Ru-
fus ludi procurator, Iuncus Virgilianus ſenator, eâdem pœnâ affecti. ſo-
lus Mneſter cõtationem attulit, dilaniatâ veſte clamitans aſpiceret ver- *Mneſter non*
berũ notas, [124] reminiſceretur vocis, quâ ſe obnoxium iuſſis Meſſallinæ *vanè ſe excu-*
dediſſet. Aliis largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate cul- *ſat:*
pam: nec cuiquam antè pereundum fuiſſe, ſi Silius rerum potiretur.
Commotum his & pronum ad miſericordiam Cæſarem perpulère li- *Tamen fru-*
berti, ne tot illuſtribus viris interfectis, hiſtrioni conſuleretur: ſponte an *ſtra.*
coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Mon-
tani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſtâ iuuentâ, ſed corpo-
re inſigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam à Meſſallinâ proturbatus *O prepudioſam*
erat, paribus laſciuus ad cupidinem & faſtidio. Suilio Ceſonino, & Plau- *fœminae!*
tio Laterano mors remittitur: huic [125] ob patrui egregium meritũ; Ce-
ſoninus vitiis protectus eſt, [126] tamquã in illo fœdiſſimo cœtu paſſus mu-
liebria. Interim Meſſallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, com- *Meſſallina*
ponere preces, nonnullâ ſpe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema ſuper- *etiam nunc*
biâ agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, verterat pernicies *ferox.*
in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis *Et ſanè lan-*
delinitus, vbi vino incaluiſſet, iri iubet nuntiariq; miſeræ (hoc enim ver- *guebat Clau-*
bo vſum ferunt,) dicendam ad cauſſam poſterâ die adeſſet. Quod vbi *dius:*
auditum, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi cont[a]rentur, propinqua
nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narciſſus, denun- *Niſi libertus*
tiatq; centurionibus & tribuno qui aderant, exſequi cædem. ita Impera- *aſtu præue-*
torem iubere. cuſtos & exactor è libertis, Euodus datus. Iſque raptim in *niſſet.*
hortos progreſſus, reperit fuſam humi, [127] aſſidente matre Lepidâ: quæ
florenti filię haut concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem
euicta erat: ſuadebatq; ne percuſſorem opperiretur. tranſiſſe vitam, ne-
que aliud quàm [128] morti decus quærendum. Sed animo per libidines
corrupto, nihil honeſtum inerat. lacrymæque & queſtus irriti duceban-
tur. Tum impetu venientium pulſæ fores, aſtitit tribunus per ſilentium,
ac libertus increpans multis ac ſeruilibus probris. Tunc primùm fortu-
nam ſuam introſpexit, ferrumq; accepit, quod fruſtrà iugulo ac pectori *A tribuno ea*
per trepidationem admouens, [129] ictu tribuni transfigitur. corpus matri *interficitur.*
conceſſum. Nuntiatumque Claudio epulanti periſſe Meſſallinam, non *Claudius nec*
diſtincto ſuâ an alienâ manu. nec ille quæſiuit, popoſcitq; poculum, & *quærit, nec*
ſolita conuiuio celebrauit. Ne ſecutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, *curat.*
triſtitiæ, vllius denique humani affectus ſigna dedit; non cùm lætantes
accuſatores aſpiceret, non cùm filios mærentes. Iuuitq; obliuionem eius
ſenatus, cenſendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouen-
das. decreta Narciſſo Quæſtoria inſignia, [130] leuiſſimum faſtigij eius,
cùm ſecundum Pallantem & Caliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex
quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis. **Corrupta.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

Claudius de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Ea nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem ſibi conſciſcit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exſilio redit. Octauia Claudij filia Neroni deſponſa. Parthi regem Româ petunt Meherdatem: qui prælio congreſſus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum reciperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inluſtris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius a Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Oſtorij in Britanniâ res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni poſthabetur, & fideliſſimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos; cui Parthi & Romani quoque miſcentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quæ ſeruo ſuccumberent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emiſit, & nauale ſpectaculum præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eodem ſtabilita. Cois immunitas conceſſa. Byzantiis tributum ad tempus remiſſum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obſcurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Geſta hæc annis ſex,

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO   Coss.
F. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA

Claudius uxorem quærit: Vxores ipſum.

CÆDE Meſſallinæ conuulſa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intolerante, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarſerant, ſuam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio oſtentare. Sed maximè ambigebatur inter [1] Lolliam Paullinam, M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam.

Liberti alij aliam commendant.

huic Pallas, illi Caliſtus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narciſſo fouebatur. Ipſe modò huc, modò illuc, vt quemque ſuadentium audierat promtus, diſcordantes in concilium vocat, ac promere ſententiam, & adiicere rationes iubet.

Æliam, Narciſſus:

Narciſſus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum diſſerebat, ſi ſueta coniunx rediret, haut quaquá nouercalibus odiis viſura Britannicum & Octauiam, proxima ſuis pignora.

Caliſtus

Caliſtus improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperbam, longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuiſſet, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem ſecum traheret dignum prorſus imperatoriâ fortuna, ſtirpem nobilem [2] & familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrà iuuentà, claritudinem Cæſarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per ſpeciem neceſſitudinis crebro ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiaſque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia L. Silano deſponderat Octauiam Cæſar. [3] iuuenemque & alia clarum, inſigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad ſtudia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indita & iuſſa. Igitur [4] Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiumq. dominationum prouiſor, quò gratiam Agrippinæ pararet, conſiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui ſanè decora & procax ſoror Iunia Caluina haut multum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accuſationis, [5] fratriſque non inceſtum, ſed incuſtoditum in amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæſar aures, accipiendis aduerſum generum ſuſpicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus inſidiarum neſcius, ac forte eo anno prætor, repente per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, quamquam lecto pridem ſenatu, luſtroque condito, ſimul affinitatem Claudius diremit. adactúſque Silanus eiurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. [6] pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare ſolennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. [7] Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omiſſa cunctatio, quàm Vitellius ſuis artibus id perpetrandum ſumſit. Percontatuſque Cæſarem, an iuſſis populi, an auctoritati ſenatus cederet? vbi ille vnum ſe [8] ciuium &* conſenſui imparem reſpondit, opperiri intra palatium iubet. ipſe curiam ingreditur, [9] ſummamque Reip. agi obteſtans, veniam dicendi ante alios expoſcit, ordiurque. *Grauiſſimos Principis labores, quis orbem terræ capeſſat, egere adminiculis, vt domeſticâ cura vacuus, in commune conſulat. quod porro honeſtius cenſoriæ mentis leuamen, quàm aſſumere coniugem proſperis dubiiſq. ſociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxu: aut voluptatibus aſſuefactus, ſed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauiſſet.* Poſtquam hæc fauorabili oratione præmiſit, multáque patrum aſſentatio ſequebatur; capto rurſus initio, *Quando maritandum Principem cuncti ſuaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, ſanctimoniâ inſignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab eâ fecunditatis experimentum, & congruere artes honeſtas. Id verò*

R egregium,

Lolliam, Caliſtus.

Agrippinam, Pallas.

Et hic vincit: inſinuante ſe et iam Agrippinâ.

In Silanum dolus ſtruitur:

Adminiſtro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à ſperatâ ſuâ aſſinitate.

A. V. C. DCCCII.

Agrippinam ipſe habet, nondū ductā, idq; infamia metu.

Vitellius rem perficit.

* & Senatus conſenſui

Senatu adiuuante.

*egregium, quòd prouiſu Deûm [10] vidua iungeretur Principi, ſui tantùm matrimonii experto: audiuiſſe a parentibus, [11] vidiſſe ipſos abripi coniuges ad libita Cæſarum: procul id a præſenti modeſtia. [12] Statueretur immo documentum, * quo uxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia: ſed aliis gentibus ſollemnia, nec lege vlla prohibita. [13] Et [14] ſobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuiſſe. Morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in iis quæ mox vſurpentur.* Haud defuere qui certatim, ſi cunctaretur Cæſar, vi acturos teſtificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiſcua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltra expectato obuium apud forum præbet ſe gratantibus. Senatumque ingreſſus [15] decretum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur. Neque tamen repertus eſt, niſi vnus talis matrimonii cupitor, [16] * Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratia impulſum ferebant. Verſa ex eo ciuitas & cuncta feminæ obediebant, non per laſciuiam, vt Meſſalina, rebus Romanis illudenti. [17] Adductum & quaſi virile ſeruitium. Palam ſeueritas, ac ſæpius ſuperbia: nihil domi impudicum, niſi dominationi expediret. Cupido auri immenſa obtentum habebat, quaſi ſubſidium regno pararetur. [18] Die nuptiarum Silanus ſibi mortem conſciuit, ſiue eo vſque ſpem vitæ produxerat, ſeu delecto die augendam ad inuidiam. [19] Caluina ſoror eius [20] Italia pulſa eſt. Addidit Claudius, [illegible] ſacra ex legibus Tulli regis, piaculaq́ apud lucum Dianæ per pontifices danda: [21] irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationeſque inceſti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus noteſceret, [22] veniam exilii pro Annæo Seneca, ſimul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem ſtudiorum eius; [23] vtque Domitii pueritia tali magiſtro adoleſceret, & conſiliis eiuſdem ad ſpem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoriâ beneficii, & infenſus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà cunctari: ſed deſignatum conſulem Memmium Pollionem ingentibus promiſſis inducunt, ſententiam expromere, quâ hortaretur Claudius, deſpondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriuſque non abſurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud diſparibus verbis, ac nuper Vitellius, cenſet: deſponderturq́. Octauia. ac ſuper priorem neceſſitudinem, ſponſus iam & gener Domitius æquari Britannico, ſtudiis matris, arte eorum quis ob accuſatam Meſſalinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, [illegible] vt rettuli, Meherdatem miſſi, ſenatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt. *Non ſe fœderis ignaros, nec defectione a familia Arſacidarum venire: ſed filium Vononis, nepotem Phraatis, accerſere aduerſus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius ſitos, cædibus exhauſtos: adici coniuges grauidas, liberos paruos, dum ſocors domi, bellis infauſtus, ignauiam ſæuitiâ tegat. Veterem ſibi ac publice cœptam nobiſcum amicitiam, & ſubueniendum ſociis virium æmulis cedentibuſq. per reuerentiam. Ideo regum obſides liberos dari, vt ſi domeſtici imperii tædeat, ſit regreſſus ad Principem patreſque, quorum*

Margin notes (in the order printed, top to bottom):

* quomodo
Et vulgus mox in partibus
Ita lex lata pro inceſto.
* T. Alledius
Potens mariti & rerum Agrippina.
Silanus mortem ponè ſumit.
Magnus Seneca patriæ reſtituitur.
Neroni præficitur.
Iidem Octauia deſpondetur.
Parthi legati Romæ
Regem petentes.

[illegible] hæc atque [illegible] oratione [illegible] C[illegible] eo [illegible] Parthorum [illegible] oratione [illegible] eq [illegible] d [illegible] o Augusto adæquarat, petitum a [illegible] regem [illegible] res, [illegible] a Tiberij memoria, quamquam [illegible] quoque miserat. Addi[illegible] d[illegible] præcepta (& enim aderat Meherdates) vt [illegible] dominationem & [illegible] suos, [illegible] rectorem & ciues [illegible] taret, clementiam [illegible] ac iustitiam [illegible] ignara barbaris, tanto toleractiora c[illegible] pellerent. Hinc versus ad legat[illegible] extollit laudibus alumnum vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque v[illegible] crebras mutationes. rem Romanam [illegible] satietate gloriæ pro[illegible] ctum, vt externis quoque gentibus qu[illegible] etem velit datam. Post hæc C. Cass[illegible], qui Syriæ præerat, deducere iu[illegible] em rip[illegible] am ad Euphratis iubet. Fa[illegible] tempestate [illegible] Cassius ceteros præ[illegible] ebat peritiâ legum: nam militares artes per[illegible] tium ignotæ: industri[illegible] q. ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello [illegible] dabatur, reuocare priscum morem, [illegible] exercere legiones, cura, prouiso, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & [illegible] fa[illegible] â Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, posit[illegible] castris apud Zeugma, vnde maxime peruius amnis, postquam illustres Parthi [illegible] rexq. Arabum *Acbarus aduenerat; monet Meherdaten, barbarorũ impetus acres, cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui [illegible] em [illegible] m, & summam fortunam in luxu ratum, multos per [illegible] s attinuit apud opidum Edessam. Et vocante Carrhene promptaque res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin n[illegible] bus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Transmissóque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum [illegible] rex Izates societatem Meherdatis palam induerat [illegible] Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed captam tra[illegible] tu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ, [illegible] castellum insigne fan[illegible] â, quod postremò inter Darium atque Alexandrum prœlio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota dijs loci suscipiebat, præcipuâ religione Herculis: qui tempore *statuto, per quietem monet sacerdotes, vt templum iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi [illegible] vbi pharetras *telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum anhelitu red[illegible] unt. Rursus deus quas siluas pererrauerint, nocturno visu demonstrat: reperiunturque fusæ passim feræ. Ceterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento vti. Et quamquam per insectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exuendam fidem hostes emercari. Ex quis Izates Adiabenus, *mox Abbarus A[illegible] [illegible] m cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experime[illegible] [illegible] o[illegible] nitum est, Barbaros malle Româ petere Reges quam habere. [illegible] Meherdates [illegible] al[illegible] dis auxilijs nu[illegible] atus, ceterorum proditione suspectâ, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœliòque experiri statuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concur-

Claudius [illegible] *pr*[illegible] *legates.*

C. Cassius [illegible]

[illegible] *legens.*

Meherd. tum in regnum [illegible] *cere conatur.*

* *Vatic. semper Acbarus.*

[illegible] *conatur.*

Fraude & imperi [illegible]

In [illegible] *leniter prospera.*

Præstigia [illegible] *pud* [illegible] *plum Herculis.*

* *stato*

* *telis omnigenis onustas*

Gotarzes fraude & argenteis hostis pugnat.

[illegible] &

sùmque

Ad extremũ. verã & ferreã etiam pugnã. ſũmque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem profligatis obuerſis, longiùs euectum integer à tergo globus circumueniret.
Tum omni ſpe perdita, Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus, dolo eius vincitur, traditúrq. victori. *Vincitúrq; ho-ſtem.* Atque ille non propinquum neque Arſacis de gente, ſed alienigenam & Romanum increpans, auribus deciſis viuere iubet, oſtentui clementiæ ſuæ & in nos dehoneſtamento. *Cui capto turpiter illudit.* Dein Gotarzes morbo obiit, accitúſque in regnum Vonones, Medis tum præſidens. Nulla huic proſpera aut aduerſa quis memoraretur. breui & inglorio imperio perfunctus eſt: reſque Parthorum in filium eius Vologeſen tranſlatæ. *Sed mox moritur.* At[16] Mithradates Boſphoranus amiſſis opibus vagus, poſteaquam Didium ducem Romanum, roburque exercitus abiiſſe cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Romano (ſpretis vtriſque, concire nationes, illicere perfugas, poſtremo exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperióque eius potitur. *Mithradates Boſphori regnũ aſſectat.* Quæ vbi cognita, & iam iamq. Boſphorum inuaſurus habebatur, diffiſus proprus viribus Aquila, & Cotys, quia [17] Zorſines Soracorum rex hoſtilia reſumſerat, externas & ipſi gratias quæſiuere, miſſis legatis ad Eunonem qui Adorſorum genti præcellebat. *Reiicitur à Coty & Romanis.* Nec fuit in arduo ſocietas, potentiam Romanam aduerſus rebellem Mithradatem oſtentantibus. Igitur pepigêre, equeſtribus prœliis Eunones certaret, obſidia vrbium Romani capeſſerent. Tum compoſito agmine incedunt cuius frontem & terga Adorſi, media cohortes & Boſphorani, turabantur; [19] noſtris in armis. *Ii pellunt hoſtem.* Sic pulſus hoſtis, ventumque Soza opidum Dandaricæ, quod deſertum à Mithradate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præſidio viſum. Exin Soracos pergunt. & tranſgreſſi amnem Pandam, circumueniunt vrbem Vſpen editam loco, & mœnibus ac foſſis munitam, niſi quòd mœnia non ſaxo, [*] ſed cratibus * iunctis, ac mediâ humo aduerſum irrumpentes inualida erant: eductæq́ altiùs turres, facibus atque haſtis turbabant obſeſſos: ac ni prœlium nox diremiſſet, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. *Vſpen opidum oppugnant.* ** Vatic. & vimentis, ac media* Poſtero miſêre legatos, veniam liberis corporibus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aſpernati ſunt victores, quia trucidare deditos ſæuum, tantam multitudinem cuſtodiâ cingere arduum: vt belli potiùs iure caderent. Datumq. militibus, qui ſcalis euaſerant, ſignum cædis. *Expugnant, & excidunt.* Excidio Vſpenſium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cùm arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnéſque & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorſines diu penſitato Mithradatiſne rebus extremis, an patrio regno conſuleret: poſtquam præualuit gentilis vtilitas, datis obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. *Zorſines deſerit Mithradatem.* Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit: quia nauium quaſdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, &[41] pleriſque *centurionum interfectis. ** Vat. centurionum* Interea Mithradates nullo in armis ſubſidio, conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hoſtis metuebatur. *Et ipſe ad miſeria inclinat.* Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promiſſa eius magni pende-

ponderentur. Ad Eunonem conuertit [42] proprijs odiis infenſum, & recens coniunctâ nobiſcum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultuque quam maxime ad præſentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibuſq. eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terrâ mariq. Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat ſupplicem, laudatque quòd gentem Adorsorum, quòd ſuam dexteram petendæ veniæ delegerit. Simul legatos litteráſque ad Cæſarem in hunc modum mittit. *Po. Romani imperatoribus magnarúmque nationum regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam: ſibi & Claudio, ex communione victoriæ eſſe. Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; ſed* [43] *ne triumpharetur, néve pœnas capite* expenderet.* Atque Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. *Hunc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contrà: *Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, ſolum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ ſi pellerentur. quin arriperet oblata, & ſeruaret exſulem, cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus ſupplicij fore.* His permotus, ſcripſit Eunoni, *meritum quidem nouiſſima exempla Mithradatem, nec ſibi vim ad exequendum deeſſe: verùm ita maioribus placitum,* [44] *quanta peruicaciâ in hoſtem, tantâ beneficentiâ aduerſus ſupplices vtendum. nam triumphos de populis regniſq. integris adquiri.* Traditus poſt hoc Mithradates, vectuſque Romam per [45] Iunium * Colonem procuratorem Ponti, ferocius quàm pro fortunâ diſſeruiſſe apud Cæſarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hiſce verbis: *Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: vel ſi non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permanſit, cùm roſtra iuxta, cuſtodibus circumdatus, viſui populo præberetur. Conſularia inſignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iiſdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infenſa, quod ſecum de matrimonio Principis certauiſſet; molitur crimina, & accuſatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatúmque Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud ſenatum præfatus, [46] ſorore L. Volulij genitam, maiorem ei patruum Cottam Meſſalinum eſſe, [47] * Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæſaris nuptiis conſulto reticebat) addidit pernicioſa in Remp. conſilia, & materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exſuli relictum. Et Calpurnia illuſtris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat Princeps, nullâ libidine, ſed fortuito ſermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur.[4] Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accuſantibus Bithynis. [4] Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt ſenatoribus eius prouinciæ, non exquiſitâ Principis ſententiâ, iure

Implerat ſedit Eunonis.
Qui eum attollit:
Et apud Claudium intercedit.
*Fam. excipere.
Ille ambigit, veniâ an pœnâ afficiat.
* Huc
Vicit ſententia mollior.
Mithradates tamē ad Cæſarem venit.
* Cilonem
Ferocia eius verba.
Lollia euertitur.
* Memmio
Fœm. Calpurnia.
Pro Galliâ Narbonenſi priuilegium.

iure quo Sicilia haberetur, res [illegible]. Ituræique & Iudæi, [10] defunctis regibus Sohemo atque Agrippa prouinciæ Syriæ additi. [11] Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. [12] Et pomœrium vrbis auxit Cæsar more prisco quo iis qui protulêre imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, vsurpauerant, [13] nisi L. Sylla, & diuus Augustus. [14] Regum in eo ambitio, vel gloria, varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur a foro boario, vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, [15] mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forúmq. Romanum & Capitolium non a Romulo, sed a T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortuna pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptum. C. Antistio M. Suilio Coss. [16] adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, *consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoque accingeret iuuene partem curarum capessituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. [17] Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, [18] eósque ab Atto Clauso continuos duraisse. Ceterum actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogatáque lex, quâ in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis, nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mæror afficeret. [19] desolatus paulatim etiam seruilibus ministeriis, per intempestiua nouercæ officia in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: [20] siue verum; seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoq. nationibus ostentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, [21] veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt [22] eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, [23] aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetes addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel dilapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, diuisiq in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædáq per luxum vsos & somno graues circumuenere. Aucta lætitia, quod quosdam [illegible] clade Variana, [illegible] annum, seruitio exemerant. At qui dextri & propioribus compendiis ierant, obuio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et præda famaque onusti, ad

Pomœrium profertur.

Termini vrbis sub Romulo.

A. V. C. DCCCII

Domitius adoptatus: Pallante auct.

Agrippina, Augusta appellata.

Britannicus spretus & depressus.

Agrippinensis colonia deducta.

Catti latrocinantur: haud impune.

Circumuenti, & cæsi.

ſti, ad montem Taurum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, ſi Catti cupidine vlciſcendi caſum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quis æternum diſcordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obſides miſere. decretuſque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud poſteros, in quis carminum gloriâ præcellit. Per idem tempus Vannius [65] Sueuis a Druſo Cæſare impoſitus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus acceptuſq. popularibus: [66] mox diuturnitate in ſuperbiam mutans, & odio accolarum, ſimul domeſticis diſcordiis circumuentus. Auctores fuêre Iubilius Hermundurorum rex, & Vangio ac [67] Sido ſorore Vannij geniti. Nec Claudius, quamquam ſæpe oratus, arma certantibus barbaris interpoſuit, tutum Vannio perfugium promittens ſi pelleretur: ſcripſitque [68] P. Attilio Hiſtro, qui Pannoniæ præſidebat, legionem ipſaque e prouinciâ lecta auxilia pro ripa componeret, ſubſidio victis, & terrori aduerſus victores, ne fortunâ elati, noſtram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligij, aliæque gentes aduentabant, famâ ditis regni [69] quod Vannius xxx. per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipſi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hoſtium: eoque caſtellis ſeſe defenſare, bellumque ducere ſtatuerat. Sed Iazyges obſidionis impatientes, & proximos per campos vagi, neceſſitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermundurusque illic *ingruebant. Igitur digreſſus caſtellis Vannius, funditur prœlio; quamquam rebus aduerſis laudatus, quòd & pugnam manu capeſſiit, & corpore aduerſo vulnera excepit. Ceterùm ad claſſem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes & acceptis agris, in Pannonia locati ſunt. Regnum Vangio ac Sido inter ſe * partiti ſunt [70] egregia aduerſus nos fide. ſubiectis ſuóne an ſeruitij ingenio, dum adipiſcerentur dominationes multa caritate, & maiore odio poſtquam adepti ſunt. At in Britanniâ P. Oſtorium proprætorem turbidæ res excepere, effuſis in agrum ſociorum hoſtibus, eò violentius, quòd nouum ducem exercitu ignoto, & cœptâ hieme, iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæſis qui reſtiterunt, diſiectos conſectatus, ne rurſus conglobarentur, infenſaque & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma ſuſpectis, [71] cinctoſq. caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec [72] prœliis *concuſſa, quia ſocietatem noſtram volentes acceſſerant. hiſq. auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegêre, ſeptum agreſti aggere & aditu anguſto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam ſine robore legionum ſociales copias ductabat, perrumpere aggreditur: & diſtributis cohortibus, turmas quoque equitum ad munia accingit. Tunc dato ſigno perfringunt aggerem, ſuiſque clauſtris impeditos turbant. Atque illi conſcientia rebellionis & obſeptis effugiis, multa & clara facinora fecere. Qua pugnâ filius legati M. Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Ceterum clade Icenorum compoſiti qui bellum inter & pacem dubitabant: & *ductus in Cangos exercitus. Vaſtati agri, prædæ paſſim actæ. nō auſis aciem hoſtibus,

Pomponius poëta tragicus.

Vannius rex à ſuis inuaditur.

Negat auxilia Claudius.

*Ven. ingruerant.

Ille pugnâ vincitur.

[illegible]

In Britannia ruunt ſe hoſtes.

D[illegible] P. Oſtorius.

*Fern. con[illegible]

[illegible]

*Ver. in de Cangos [illegible]

hoſtibus, vel ſi ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam ventum haud procul mari, quod Hiberniam inſulam aſpectat; cum ortę

Brigantes componuntur.

apud Brigantes diſcordiæ retraxêre ducem, deſtinationis certum, ne noua moliretur, niſi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, reſedere. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, caſtriſque legionum premenda foret. Id quò promptius veniret,

Camalodunum colonia deducta.

[75] colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, ſuper propriam ferociam, [76] Caractaci

Caractacus rex Silurum:

viribus confiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. [77] Sed aſtu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſq. [78] qui pacem noſtram metuebant, nouiſſimum caſum experitur: ſumto ad prœlium loco, vt aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc mõtibus arduis, & ſi qua clementer ac-

Prœlium in Romanos audet.

cedi poterant, in modum valli ſaxa præſtruit: & præfluebat amnis vado

** Forte, cateruæque nationum.*

incerto, [79] cateruáque* maiorum pro munimentis conſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendendâ ſpe, aliiſq. belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc il-

Suos excitat:

luc volitans, *illum diem, illam aciem teſtabatur, aut reciperandæ libertatis,* [80] *aut ſeruitutis æternæ initium fore. vocabatq. nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adſtrepere vulgus: gentili quiſque religione obſtringi, non telis, non

Et [illegible] alacres reddit.

vulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanum: ſimul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prælium poſcere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectiq. ac tribuni paria diſſerentes,

Tamen Romani inuadunt, etſi loco ſſi:

ardorem exercitus incendebant. Tum Oſtorius, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæque pervia, ducit infenſos, amnemque haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum miſſilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Poſtea quam factâ teſtudine, rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parque comminus acies;

Atque peruadunt.

decedere Barbari in iuga montium. Sed eo quoque irrupere ferentarius grauiſque miles. illi, telis aſſultantes; hi, conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladiis ac pilis legionariorum;

Cedunt aut capiunt:

ſi huc verterent, [81] ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea victoria fuit, captáque vxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipſe (vt ferme intuta ſunt aduerſa) cùm fidem Car-

Ipſe dux deditus,

tiſmanduæ reginæ Brigantum petiuiſſet, vinctus ac [illegible] victoribus traditus eſt, nono pòſt anno quam bellum in Britanniâ cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque viſere, quis ille, tot per annos, opes

Et Romam perducitur.

noſtras ſpreuiſſet. Ne Romę quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe

vt ad

vt ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, *Populuſq́, vt in triumpho, oſtentatus.*
[83] campo qui caſtra præiacet. Tunc incedentibus regiis clientelis phaleræ torqueſque, quæque externis bellis quæſierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: poſtremò ipſe oſtentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, vbi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſet; amicus potius in hanc vrbem, quàm captus veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præſens ſors mea vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, ſi hæc inuitus amiſi?* [84] *Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiãt. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet:* [85] *& ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem ſeruaueris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæſar veniam ipſique, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinculis exſoluti, Agrippinam quoque haut procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iiſdem quibus Principem laudibus gratibúſque venerati ſunt. Nouum ſanè, & moribus veterum inſolitum, feminam ſignis Romanis præſidere. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. Vocati poſthac patres, multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere. Neque minus id clarum, quàm cùm Siphacem P. Scipio, Perſem L. Paullus, & ſi qui alij victos reges populo Ro. oſtendêre. Cenſentur Oſtorio triumphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes exſtruendis apud Siluras pręſidiis relictas, circumfundunt. [86] ac ni citò vicis & caſtellis proximis ſubuentum foret; copiæ tum occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtiſſimus quiſq. manipulus cecidere. nec multo pòſt pabulantis noſtros, ipſáſque miſſas ad ſubſidiũ turmas profligant. Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit: nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prœlium excepiſſent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & ſæpius in modum latrocinij: per ſaltus, per paludes, vt cuique ſors, aut virtus: [87] temerè, prouiſa; ob iram, ob prædam; iuſſu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri exciſi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepere. Spoliáque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum feſſus Oſtorius, conceſſit vitâ, lætis hoſtibus, tamquam ducem haud ſpernendum; & ſi non prœlium, at certè bellum abſumſiſſet. At Cæſar, cognitâ morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduerſâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctáq. & apud hoſtes eius rei fama, quò venientem

Verba eius verecta ad Cæſarem.

Veniam impetrat, cum ſuis.

Triumphalia Oſtorio decreta.

Cuius tamen res mox inclinarunt.

Silures pervicaciter reſiſtunt Romanis.

Oſtorius moritur:

Succedit A. Didius.

compoſitis ducem exterrerent. atque illo augente audita, [88] vt maior laus com-
Res turbatas & fluxas inuenit. poſiti, vel ſi durauiſſent, venia iuſtior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, lateque perſultabant, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum præcipuus ſcientia rei militaris [89] Venutius e Iugantum ciuitate, vt ſuprà memoraui, fidúſque diu, & Romanis armis defenſus, cùm Cartiſmanduam reginam matrimonio teneret, mox orto diſſidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. Sed primò tantùm inter ipſos certabatur, callidiſque Cartiſmandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde [90] accenſi hoſtes, ſtimulante ignominiâ, ne feminæ imperio ſubderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuiſum, & miſſæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque diſpari euentu pugnatum à legione, cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multâ copiâ honorum, per miniſtros agere, & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quamquam a duobus Oſtorio Didioq. proprætoribus plures per annos geſta, coniunxi, ne diuiſa haut perinde ad memoriam ſui valerent.

Venutius Britannorum dux.

A. V. C. DCCCIIII. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coſs. [91] virilis toga Neroni maturata, quo capeſſendæ Reipub. habilis videretur. Et Cæſar adulationibus ſenatus libens ceſſit, [92] vt viceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atque interim deſignatus, [93] proconſulare imperium extra vrbem haberet, ac Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circenſium, quod acquirendis vulgi ſtudiis edebatur; Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veſte tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriuſque præſumeret. Simúlq. qui centurionum tribunorúmque ſortem Británici miſerabantur, remoti fictis cauſſis, & alij per ſpeciem honoris etiam libertorum ſi quis incorruptâ fide, depellitur. [94] Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, ſalutauere. Quod vt diſcordiæ initium, Agrippina multo queſtu, ad maritum defert: ſperni quippe adoptionem, quæque cenſuerint patres, [95] iuſſerit populus, intra penates abrogari: ac niſi [96] prauitas tam infenſa docentium arceatur, erupturam in publicam perniciem.

Nero in viros tranſit.

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico præponitur.

Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exſilio ac morte afficit: datóſque a nouercâ, cuſtodiæ eius imponit. Nondum tamen ſumma moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium curâ exſoluerentur Luſius Geta, & Rufus Criſpinus, quos Meſſallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab vno regerentur, intentiorem fore diſciplinam aſſeuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius ſponte præficeretur. Suum quoq. faſtigium Agrippina extollere altius, [97] carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & [98] ſacris antiquitùs conceſſus, venerationem augebat feminæ: [99] quâ Imperatore genitam, ſororem eius qui rerum potitus ſit, & coniugem & matrem fuiſſe vnicum ad hunc diem exemplú eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius

Cuſtodes fidi ab illo amouentur.

Burrhus Prætorio præfectus.

Vitellius,

Vitellius, validiſſimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertæ ſunt poten tium res) accuſatione corripitur, deferente Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetque aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis quam precibus mutatus eſſet, vt accuſatori aquâ atque igne interdiceret. [100] Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quiſque obtritus. Frugum quoque egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tãtum queſtus, ſed iura reddẽtem Claudium circumuaſere clamoribus turbidis, pulſumq. in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infenſos perrupit. [101] Quindecim dierum alimẽta vrbi non amplius ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq. deûm benignitate, & [102] modeſtiâ hiemis rebus extremis ſubuentum. [103] At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc in fecunditate laboratur, ſed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibúſq. & caſibus vita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberóſq. exortum, Parthis quoq; ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharaſmanes vetuſtâ poſſeſſione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus, decorâ proceritate, vi corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum ſenectâ patris detineri ferociùs crebriúſq. iactabat; quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharaſmanes [104] iuuenem potentiæ *promtæ, & ſtudio popularium accinctum, vergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtentare, pulſis Parthis datam Mithradati à ſemet memorando: ſed vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamiſtus ſimulatâ aduerſus patrẽ diſcordiâ, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. multáq. ab eo comitate in ſpeciem liberûm cultus, primores Armeniorũ ad res nouas illicit, [105] ignaro & ornante inſuper Mithradate. Reconciliationis ſpecie aſſumtâ, regreſſus ad patrem, [106] quæ fraude confici potuerint promta nuntiat, cetera armis exſequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſſas confingit. prœlianti ſibi aduerſus Regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduerſatum; eámque iniuriam excidio ipſius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione ſubitâ territum exutúmq. campis Mithradatem, compulit in Caſtellum Gorneas, tutum loco ac præſidio militum, quîs Cælius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & aſtus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtrà vel cum damno tentatis munitionibus, obſidium incipit. Et cùm vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur; obteſtante Caſperio, ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani, ſcelere & pecuniâ venderentur. Poſtremò quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias, abſcedit:

Prodigia Romæ.

Annonæ penuria.

Motus in Armeniâ.

Rhadamiſtus regni auidus.

* promtum

In Armeniā mittitur.

Patruo dolum ſtruit.

Et tandem opertâ vi aggreditur.

Præfecti Romani perfidia.

cedit: vt niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet, [107] T. Vinidium Qua-
dratum præſidem Syriæ doceret, quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu
centurionis velut cuſtode exſolutus præfectus, hortari Mithradatem
ad ſanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſ-
manem, & cetera neceſſitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matri-
monio haberet, quòd ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacem Hyberos,
quamquam in tempore validiores; & ſatis cognitam Armeniorum perfidiam.*
*Farn. com-meatuum — *nec aliud præſidij quàm caſtellum * commeatu egenum.* [108] *ne dubitaret armis,
quàm incruentas conditiones malle.* Contante ad ea Mithradate, & ſuſpe-
Et libid. — ctis præfecti conſiliis quòd pellicem regiam polluerat, inq. omnem libi-
dinem venalis habebatur; Caſperius interim ad Pharaſmanem perua-
dit: vtque Hyberi obſidio decedant expoſtulat. Ille propalàm incerta,
& ſæpius molliora reſpondens, ſecretis nuntiis monet Rhadamiſtum,
Qui prodit Mithradatem. — oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, &
Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, ſéque
præſidio abituros minitarentur. Quâ neceſſitate, Mithradates diem lo-
cúmque fœderi accepit, caſtellóque egreditur. Ac primò Rhadami-
ſtus in amplexus eius effuſus, ſimulare obſequium, ſocerum ac paren-
tem appellare. Adiicit iuſiurandum, non ferro, non veneno vim allatu-
* prouiſu ſuo — rum: ſimul in lucum propinquum trahit, [109] * prouiſum illic ſacrificium
imperatum dictitans, vt diis teſtibus pax firmaretur. Mos eſt regibus
quoties in ſocietatem coëant, [110] implicare dextras, pollicéſque inter ſe
vincire, nodóque præſtringere. Mox vbi ſanguis in artus extremos ſe
effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœ-
Is in vincula datur: — dus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Sed tunc qui ea
vincula admouebat, decidiſſe ſimulans genua Mithradatis inuadit,
ipſúmque proſternit: ſimúlq. concurſu plurium [111] iniiciuntur catenæ,
* compede — ac * compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Móxque vul-
gus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant con-
trà, qui tantam [112] fortunæ commutationem miſerarétur. Secutáq. cum
paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuerſis &
contectis vehiculis abduntur, dum Pharaſmanis iuſſa exquirerentur.
Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animúſq. ſceleribus paratus. viſui
Denique ſpiritu exuitur. — tamen conſuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi iu-
riſiurandi memor, non ferrum, non venenum in ſororem & patruum
expromit, ſed proiectos in humum, & veſte multâ grauiq. opertos ne-
cat. Filij quoq; Mithradatis, quòd cædibus parentum illacrymauerant,
Romani deliberant de vlciſcendo. — trucidati ſunt. At Quadratus cognoſcens proditum Mithradatem, &
regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an
vlciſceretur conſultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta diſſe-
*Omne — runt. [113] * *Omnes ſcelus externum, cum lætitiâ habendum. Semina etiam o-
diorum iacienda, vt ſæpe Principes Romani eamdem Armeniam ſpecie largi-
tionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus ma-
lè partis, dum inuiſus, infamis. quando id magis ex vſu, quàm* [114] *ſi cum gloriâ*
Sed abſiſtũt. * *adeptus foret.* — * *adeptus foret.* In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinori
viderentur, & diuerſa Cæſar præciperet; miſſi ad Pharaſmanem nuntij,
vt abſcederet à finibus Armeniis, filiúmque abſtraheret. Erat Cappa-
dociæ

dociæ procurator Iulius Pelignus, * ignaui animi, & derídiculo corporis iuxtà deſpiciendus. ſed Claudio perquàm familiaris, [115] cum * priuatas olim conuerſationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum ſocios magis quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incurſantibus Barbaris, præſidij egens, ad Rhadamiſtum venit, doniſque eius euictus, vltrò regium inſigne ſumere cohortatur: ſumentique adeſt auctor & ſatelles. Quod vbi turpi famâ diuulgatum; ne ceteri quoque ex Pelignoconiectarentur, Heluidius Priſcus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt conſuleret. Igitur properè montem Taurum tranſgreſſus, moderatione plura quàm vi compoſuerat: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduerſus Parthos exſiſteret. Nam Vologeſes caſum inuadendæ Armeniæ obueniſſe ratus, quam à maioribus ſuis poſſeſſam, externus rex flagitio obtineret, côtrahit copias, fratrémque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus ſine imperio ageret. Inceſſu Parthôrum, ſine acie pulſi Hyberi: vrbéſque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hiems, ſeu parum prouiſi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologeſen omittere præſentia. vacuámque ruſus Armeniam Rhadamiſtus inuaſit, truculentior quàm antea, tamquam aduerſus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis ſeruitio ſueti, patientiam abrumpunt, armiſque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis ſeque & coniugem abſtulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumque fugam ob metum hoſtilem & mariti caritatem tolerauit. Pòſt feſtinatione continuâ, vbi quati vterus, & viſcera vibrantur, orare vt morte honeſtâ contumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirâs, modò timore æger, ne quis relictâ potiretur. Poſtremò violentiâ amoris, & facinorum non rudis, diſtringit acinacem, vulneratámq. ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipſe præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) [116] placidâ illuuie, ſpirantem ac vitæ manifeſtam aduertêre paſtores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agreſtia medicamina adhibent; cognitóque nomine & caſu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habita eſt. Fauſto Syllâ, Saluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exſilium agitur, quaſi finem Principis per Chaldæos ſcrutaretur adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt caſus prioris (nam relegara erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmariam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæſar, qui ſtirpem hoſtilem iterum conſeruaret. Neque tamen exſuli longa poſthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum exſtinctus eſſet, vt quiſque credidit, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatuſconſultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de

Iulius Pelignus conatus aliquid:
ignauiâ
cùm pr uatus olim conuerſatione ſcurrarum.
Infeliciter.
Et tranſit ad hoſtem.
Parthi Armeniam inuadunt:
Nec ſubijciunt.
Rhadamiſtus à ſuis pellitur.
Vxorem, vt putat, interficit.
A. V. C. CCMV.
Furius in exſilium pulſus.
Item Mathematici.

Senatuſconſultum ſuper mulieribus libertinis.

pœnâ feminarum, quæ ſeruis coniungerentur. Statuitque [117] vt ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui conſenſiſſet, & qui nati eſſent, pro libertis haberentur [118]. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cęſar, prętoria inſignia, & centies quinquagelies ſeſtertium cenſuit [119] conſul deſignatus Barea Soranus. additum a Scipione Cornelio, grates publice agendas, [120] quod regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vſui publico poſtponeret, ſéq; inter miniſtros Principis haberi fineret. Aſſeuerauit Claudius contẽtum honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere. [121] Et fixum eſt publico Senatuſconſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur.

Adulatio in Pallantem.

Felix Iudeæ præfectus.

At non frater eius cognomento [122] Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impune ratus, tantâ potentiâ ſubnixo. Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus orta ſeditione, poſtquam [123] cognita cæde Caij haut *obtemperatum eſſet. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempeſtiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur. [124] ita diuiſis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerẽt, diſcordes olim, & tum cõtemptu regentium minùs coërcitis odijs. Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos, componere inſidias, & aliquando prœlijs congredi, ſpoliaq; & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox glíſcente pernicie, cùm arma militum interieciſſent, cæſi milites. Arſiſſetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector ſubueniſſet. Nec diu aduerſus Iudæos qui in necem militũ prorupperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius cauſſis rebellionis auditis, ius ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices oſtentauit, receptum in tribunal, quò ſtudia accuſantium deterrerentur. [125] damnatúſq; flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita.

**Mutilus locus.*

Res ibi turbat.

Itemq; Ventidius.

Quadratus componit.

In Cilicia motus.

**Vet. lib. & in fr. Aroſoboro*

Nec multo pòſt agreſtium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, ſæpe & aliâs commotæ, tunc * Troſobore duce, montes aſperos caſtris cepẽre. Atque inde decurſu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores & nauicularios audebant. Obſeſſaq; ciuitas Anemurienſis, & miſſi è Syriâ in ſubſidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quod duri circum loci, peditibúſque ad pugnam idonei, equeſtre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduerſus plebem, fraude in ducem, cum Barbarorum copias diſſociaſſet, Troſobore paucíſq; primoribus interfectis, ceteros clementiâ compoſuit.

Rex Antiochus ſedat.

Naumachia in lacu Fucino.

Magnâ pugnantium copiâ.

Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnémque Lyrin perrupto monte, [126] quò magnificentia operis à pluribus viſeretur, lacu in ipſo nauale prœlium adornatur, vt quondam [127] Auguſtus ſtructo cis Tiberim ſtagno, ſed leuibus nauigijs & minore copiâ ediderat. [128] Claudius triremes quadriremeſq; & vndeuiginti hominum millia armauit, [129] cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen ſpatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetuſq; nauium prœlio ſolitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adſtiterant,

ſtiterant, antepoſitis propugnaculis, ex quis catapultæ baliſtæque tenderentur. Reliqua lacus, [130] claſſiarii tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis e municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, viſendi cupidine, aut officio in Principem. [131] Ipſe inſigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præſedere. Pugnatum, quamquam inter ſontes fortium virorum animo: ac poſt multū vulnerum, occidioni exempti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haut ſatis depreſſi ad lacus ima vel media. Eoque, [132] tempore interiecto, altius effoſſi ſpecus, & contrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appoſitum magnâ formidine cunctos affecit. quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulſis vlterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vſa, miniſtrum operis Narciſſum incuſat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiaq. ſpes eius arguens. [133] D. Iunio, Q. Haterio Coss. ſedecim annos natus Nero Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. [134] Vtq; ſtudiis honeſtis, & eloquentiæ gloriâ niteſceret; cauſâ Ilienſium ſuſceptâ, Romanum Troiâ demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorē Æneam, aliaq; haut procul fabulis vetera facundè executus, [135] imperrat vt Ilienſes omni publico munere ſoluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuenrū; centies ſeſtertij largitione. [136] Redditur Rhodiis libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerant: tributúmq; Apamienſibus terræmotu conuulſis, in quinquennium remiſſum. At Claudius ſæuiſſima quæque promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illuſtrem hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquitio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas ſuperſtitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falſum accuſatorem indignâ ſorte perpeſſus, vim vitę ſuæ attulit, ante ſententiam ſenatus. Tarquitius tamen curiâ exactus eſt. quod Pátres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno ſæpius audita vox Principis, [137] parem vim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatus quoque conſulto cautum pleniùs quàm anteà & vberiùs. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres qui Ægypto præſiderent lege agi, decretáque eorum proinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent. [138] mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque conceſſa ſunt, quę olim à prætoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties ſeditione aut armis certatum, cùm Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur, aut rurſum [139] Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent. Mariúſque & Sylla olim de eo vel præcipue bellarunt. Sed tunc Ordinum diuerſa ſtudia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. [140] Matios poſthac & Vedios, & cetera equitum Ro-

In nauf. ſpectantium.

Lacus ipſe emiſſus:

Parum ſideliter.

A. V. C. DCCCVI.

Nero Octauiam ducit.

Cauſſas agit.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorū poteſtas aucta.

Origo eius potentiæ.

tum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit; cùm
Claudius [141] libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibique & legibus
Cois immunitas data. adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multáque
** Ceum Latonæ parentem* ſuper antiquitate eorum memorauit: [142] Argiuos vel * cum Latonæ
parente, vetuſtiſſimos inſulæ cultores: mox aduentu Æſculapij artem
medendi illatam, maximéque inter poſteros eius celebrem fuiſſe,
nomina ſingulorum referens, & quibus quiſque ætatibus viguiſſent.
Quin etiam dixit Xenephontem, cuius ſcientiâ ipſe vteretur, eâdem
familiâ ortum: precibuſque eius dandum, vt omni tributo vacui in
** tantum* poſterum Coi, ſacram & * tanti dei miniſtram inſulam colerent. ne-
que dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, ſociáſ-
que victorias potuiſſe tradi. Sed Claudius facilitate ſolitâ, quod vni
Byzantij leuari tributis poſtulant. conceſſerat, nullis extrinſecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ
dicendi copiâ, cùm magnitudinem onerum apud ſenatum depreca-
rentur, cuncta repetiuere; orſi à fœdere quod nobiſcum icerant, quâ
tempeſtate bellauimus aduerſus regem Macedonum, cui vt degeneri,
Pſeudophilippi vocabulum impoſitum. [143] Miſſas poſt hac copias in
Antiochum, Perſen, Ariſtonicum, & [144] piratico bello adiutum Anto-
nium. memorabántq. quæ Syllę, aut Lucullo, aut Pompeio obtuliſſent.
Mox recentia in Cæſares merita. quando ea loca inſiderent, quæ tranſ-
meantibus terrâ mariq. ducibus, exercitibúſque, ſimul vehendo com-
meatu opportuna forent. Namque artiſſimo inter Europam Aſiámque
Situs, & opportunitas eius opidi. diuortio, [145] Byzantium in extremâ Europâ poſuere Græci. quibus Py-
thium Apollinem conſulentibus vbi conderent vrbem, redditum ora-
culum eſt: *quærerent ſedem, cæcorum terris aduerſam.* Eâ ambage Chal-
** parum viſa* cedonij monſtrabantur, [146] quòd priores illuc aducti, * præuiſâ loco-
rum vtilitate peiora legiſſent. Quippe Byzantium fertili ſolo, fecun-
** Ponto erumpens.* dóque mari. [147] quia vis piſcium * in Pontum erumpens, & obliquis ſub-
ter vndas ſaxis exterrita, omiſſo alterius litoris flexu, hos ad portus de-
fertur. Vnde primò quæſtuoſi & opulenti; pòſt magnitudine onerum
vrgente, finem aut modum orabant, annitente Principe qui [148] Thracio
Boſphoranóque bello recèns feſſos iuuandóſque rettulit. Ita tributa in
A. V. C. DCCCVII. quinquennium remiſſa. M. Aſinio, M. Acilio Coss. mutationem re-
Prodigia multa Claudio necis. rum in deterius portendi, cognitum eſt crebris prodigiis. Signa enim ac
tentoria militum igne cæleſti arſere. [149] Faſtigio Capitolij examé apum
inſedit. Biformes hominum partus. Et ſuis fetus editus, cui accipitrum
vngues erant. Numerabatur inter oſtenta, diminutus omnium magi-
ſtratuũ numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos
intra menſes defunctis. Sed in pręcipuo pauorę Agrippina vocem Clau-
dij, quam temulentus iecerat, fatale ſibi, vt coniugum flagitia ferret,
dein puniret, metuens, agere & celerare ſtatuit, [150] perditâ priùs Domi-
Agrippinæ in Lepidam æmulatio. tiâ leuibus & muliebribus cauſſis: quia Lepida [151] minore Antoniâ ge-
nita, auunculo Auguſto, [152] Agrippinæ ſobrinâ * prior, ac Gnei mariti
** propior* eius ſoror, parem ſibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes
** violenta* multum diſtabant. & vtraque [153] impudica, infamis, * vinolenta, haut
Vtriuſque mores. minùs vitiis ęmulabantur quàm ſi qua ex fortunâ proſpera acceperant.
Enimuerò certamen acerrimum, amita potiùs an mater apud Nero-
nem

nem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem
animum deuinciebat; truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare
imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterum obiecta ſunt *Hæc accuſata:*
[114] quòd coniugium Principis deuotionibus petiuiſſet, quodq́ue parum
coërcitis per Calabriam ſeruorum agminibus pacem Italiæ turbaret.
Ob hæc mors indicta, multum aduerſante Narciſſo, qui Agrippinam *Et ad mortem acta.*
magis magiſq́ue ſuſpectans, promſiſſe inter proximos ferebatur, *certam
ſibi perniciem, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verùm ita de ſe* *Narciſſi liberæ voces.*
*meritum Cæſarem, vt vitam vſui eius impenderet. Conuictam Meſſallinam
& Silium.* [115] *Pares iterum accuſandi cauſſas eſſe, ſi Nero imperitaret. Bri-
tannico ſucceſſore, nullum Principi meritum, ac nouercæ inſidiis domum om-
nem conuelli, maiore flagitio, quàm ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet.
quamquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero. ne quis
ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atque talia
dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum pre- *Qui Britannico fidus.*
cari: modò ad deos, modò ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris
inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlciſceretur. In tantâ *Claudius ægrotat.*
mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendiſq́ue
viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, [116] Sinueſſam pergit. Tum
Agrippina ſceleris olim certa & oblatæ occaſionis propera, nec mini-
ſtrorum egens, de genere veneni conſultauit: ne repentino & præcipiti
facinus proderetur; ſi lētum & tabidum dilegiſſet, ne admotus ſupremis
Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquiſitum aliquid
placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex
talium, vocabulo Locuſta, nuper veneficij damnata, & diu inter inſtru-
méta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius miniſter
è ſpadonibus fuit Halotus, [117] inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus.
Adeoq; cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum ſcriptores prodi- *Boleto eum ſanat Agrippina.*
derint, infuſum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medi-
caminis ſtatim intellectam, ſecordiáne Claudij an vinolentiâ. ſimul
ſoluta aluus ſubueniſſe videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando
vltima timebantur, ſpretâ præſentium inuidiâ, prouiſam iam ſibi Xe-
nophontis medici conſcientiá adhibet. Ille tamquam niſus euomentis
adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demiſiſſe credi-
tur: haut ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præ-
mio. Vocabatur interim ſenatus, votaq́ue pro incolumitate Principis *Mors celatur.*
conſules & ſacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis veſtibus &
fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componun-
tur. Iam primum Agrippina, velut dolore victa & ſolatia conquirens,
tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac
variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque
& Octauiam ſorores eius attinuit, & cunctos aditus cuſtodiis clauſerat;
crebroq́ue vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles
bonâ in ſpe ageret, tempuſq́ue proſperum ex monitis Chaldæorum
attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij *Imperium Neroni traditur.*
repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ
more militiæ excubiis adeſt. vbi monente Præfecto, feſtis vocibus exce-

ptus, inditur lecticæ. Dubitauiſſe quoſdam ferunt reſpectantes, rogitanteſque vbi Britannicus eſſet? mox nullo in diuerſum auctore, quæ offerebantur ſecuti ſunt. Illatuſque caſtris Nero, & congruentia tempori præfatus,[18] promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum conſulta, nec dubitatum eſt apud prouincias. Cæleſteſque honores Claudio decernuntur, & funeris ſollenne perinde ac diuo Auguſto celebratur; æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haut recitatum, ne antepoſitus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

Claudio funus, & conſecratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Silanus proconſul Aſiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narciſſus ad mortem actus. Claudio funus cenſorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus conſtituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eaq; cauſſa imminuta materna potentia. Pallas libertus curâ rerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & feſtinum eius funus. Agrippina Neroni offenſior, & viſa res nouas moliri. accuſata eo nomine, abſoluitur. Neronis luxus & laſciui per noctem diſcurſus. Actum de libertis in ſeruitutẽ reuocandis, ſed nõ peractum. Damnationes aliquot illuſtrium, itemq; à fato mortes. Iterum cum Parthis diſcordia, ſuper Armeniâ. ad quod bellum priſcâ ſeueritate & diſciplinâ militem ſuum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, caſtella aliquot exſcindit, vrbem Artaxatá capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defenſionem nuſquam auſo. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuerſantem de nuptiis, impotentiâ amoris, ferro tranſadigit. libertus ſuum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: deq; ingenio & Venere eius femina. Cornelius Sulla Maſſiliam amouetur, ſuſpectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germaniá Friſij res mouent: & ſedes iuxta Rhenum conantur figere. fruſtra. quia pulſi ab Romano equite & diiecti. Eoſdem agros mox Anſibarij occupant, ſed eodem fato. Hermunduri Cattiq; inter ſe bellantur. ſed magno prælia Cattis ad exitium penè gentis ceſſi. Geſta hæc annis quattuor.

IMP. CLAVDIO NERONE L. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO P. CORNELIO SCIPIONE
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA
Coss.

Iunius Silanus.

1 PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani proconſulis Aſiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit,[2] ſegnis & dominationibus aliis faſtiditus, adeò vt C. Cæſar pecudem auream eum appellare ſolitus ſit: verùm Agrippina
3 fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendum eſſe vix dum pueritiam egreſſo Neroni, & imperium

rium per ſcelus adepto, virum ætate compoſitâ, inſontem, nobilem, & quod tunc ſpectaretur, è Cæſarũ poſteris.[4] quippe & Silanus D. Auguſti abnepos erat. hęc cauſſa necis: miniſtri fuere[5] P.* Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Aſiâ impoſiti. Ab iis proconſuli venenum inter epulas datum eſt, apertiùs quàm vt fallerent.

**Scribe, Celer. Palàm veneno necatus.*

Nec minus properatò Narciſſus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduerſus Agrippinam rettuli, aſperâ cuſtodiâ, & neceſſitate extremâ, ad mortem agitur; inuito Principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat.

Narciſſus etiã ad mortem actus.

Ibaturq́ue in cædes, niſi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in ſocietate potentiæ concordes, diuerſâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & ſeueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honeſtâ. iuuantes inuicem, quò faciliùs lubricam Principis ætatem, ſi virtutem aſpernaretur, voluptatibus conceſſis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis inceſtis & adoptione exitioſâ ſemet peruerterat. Sed neque Neroni infra ſeruos ingenium; & Pallas triſti arrogantiâ modum liberti egreſſus, tædium ſui mouerat.

Burrhi & Senecæ laudatio.

Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur,[6] ſignumq́ue more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS.[7] Decreti & à ſenatu duo lictores, flaminium Claudiale, ſimul Claudio cenſorium funus, & mox conſecratio.

Honores in Agrippinam.

Die funeris, laudationem eius Princeps exorſus eſt. Dum antiquitatem generis, conſulatus, ac triumphos maiorum enumerabat; intentus ipſe & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip triſte ab externis accidiſſe, pronis animis audita. Poſtquam ad prouidentiam ſapientiamq́ue flexit; nemo riſui temperare, quamquam oratio à Senecâ compoſita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum.

Laudatio funebris Claudij.

Non ſine audientium riſu.

Adnotabant ſeniores, quibus otium eſt vetera & præſentia contendere, primũ ex iis qui rerum potiti eſſent Neronem, alienæ facundiæ eguiſſe. Nam dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus, & Auguſto prompta ac profluens, quę deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus ſenſibus aut conſulto ambiguus. Etiam[8] C. Cæſaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata diſſereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis, viuidum animum in alia detorſit. Cælare & pingere, cantus aut regimẽ equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elementa doctrinæ oſtendebat.

Nero infans.

At non ceteri Principes.

Ceterùm peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & de auctoritate patrum, & conſenſu militum præfatus, conſilia ſibi & exempla capeſſendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordiis imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præſcripſit, ea maximè declinans, quorum recẽs flagrabat inuidia. Non enim ſe negotiorum omnium iudicem fore, vt clauſis vnam intra domum accuſatoribus & reis, paucorum potentiâ graſſaretur. Nihil

Eius honeſta oratio in curiâ.

Forma gubernandi.

in penatibus ſuis venale, aut ambitioni peruium: diſcretam domum & Remp. Teneret antiqua munia ſenatus. Conſulum tribunalibus Italia
Senatus au-ctoritas re-ſtituta. & [9] publicæ prouinciæ aſſiſterent. [10] Illi patrum aditum præberent; ſe mandatis exercitibus conſulturum. Nec defuit fides. Multaque arbitrio ſenatus conſtituta ſunt, Ne quis ad cauſſam orandam mercede aut donis emereretur; [11] Ne deſignatis quidem quæſtoribus edendi gladiato-
Agrippinæ ſupra femi-nam cura. res neceſſitas eſſet. Quod quidem aduerſante Agrippinâ, tamquam acta Claudij ſubuerterentur, obtinuere patres. [12] qui in palatium ob id vocabantur, [13] vt aſtaret abditis à tergo foribus velo diſcreta, [14] quod viſum
*auditus arceret, * aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum cauſſam gentis apud Neronem orantibus, [15] eſcendere ſuggeſtum Imperatoris, & præſidere ſimul parabat; niſi ceteris pauore defixis, Seneca admonuiſſet, venienti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi
Armenia turbat. Armeniam allatum eſt; pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoq; bellum deſeruerat. Igitur in vrbe ſermonum
Sermones hinc in Nero-nem. auidâ, quemadmodum Princeps vix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eam molem aut propullare poſſet: quod ſubſidium in eo qui à feminâ regeretur: num prœlia quoq. & oppugnationes vrbiũ. & cetera belli per magiſtros adminiſtrari poſſent, anquirebant. Contrà *alij melius*
Et alij pro Nerone: *euenisse dixerunt, quàm ſi inualidus ſenectâ & ignauiâ Claudius, militia ad labores vocaretur, ſeruilibus iuſſis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantum ad robur deeſſe? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæſar Octauianus, ciuilia bella ſuſtinuerint. Pleraque in ſummâ fortunâ auſpiciis & conciliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, hone-*
Ipſe curam belli ſuſcipit. *ſtis an ſecus amicis vteretur, ſi ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm ſi pecunioſum & gratiâ ſubnixum per ambitum deligeret.* Hæc atque talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæſitam ſupplendis Orientis legionibus admouere, legioneſque ipſas propiùs Arme-
Antiochum niam collocari iubet. [16] Duoſque veteres reges Agrippam & * Iocchum expedire copias, quîs Parthorum fines vltrò intrarent, ſimul pontes per amnem Euphratem iungi. Et [17] minorem Armeniam Ariſtobulo, regionem [18] Sophenem Sohemo cum inſignibus regiis mandat. Exor-
Parthi Ar-meniam omittunt. tuſque in tempore æmulus Vologeſo, filius Vardanes. Et abſceſſere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud ſenatum omnia
Inde honores in Princip. ouans & ni-mij. in maius celebrata ſunt, ſententiis eorum, qui ſupplicationes & diebus ſupplicationum veſtem Principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigieſque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in
Corbulo Ar-meniæ rebus præfectus. templo cenſuere: præter ſuetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præpoſuerat. Videbatúrque locus virtutibus patefactus. Copię Orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatũ eius [19] Qua-
Numidiũ dratum * Vinidium remaneret; par ciuium ſociorúmque numerus Corbuloni eſſet, additis cohortibus aliſq;, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret, parêre iuſſi. Sed ſtudia eorum in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inſeruiret, quæ in nouis

cœptis

cœptis validiſſima eſt, itinere properè confecto, [20] apud * Egas ciuitatem ** Vet. Aegeas*
Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progreſſum, ne ſi ad accipien-
das copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe verteret, cor- *Copias à*
pore ingens, verbis magnificus, & [21] ſuper experientiam ſapientiamque, *Quadrato*
etiam ſpecie inanium validus. Ceterùm vterque Vologeſem regem *accipit.*
nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datiſque obſidibus,
ſolitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et *Vologeſes ad*
Vologeſes [22] quo bellum ex æquo modo pararat, an vt æmulationis ſu- *pacem incli-*
ſpectos per nomen obſidum amoueret, tradit nobiliſſimos ex familiâ *nat.*
Arſacidarũ. Accepitque eos [23] centurio * Hoſtorius ab * Vinidio miſſus, ** Vat. Hiſteius*
fortè priore de cauſsâ adito rege. Quod poſtquam Corbuloni cognitum ** Numidio*
eſt, ire præfectum cohortis Arrium Varum, & * recipere obſides iubet. *Obſides dat.*
Hinc ortum inter præfectum & cẽturionem iurgium, ne diutiùs exter- ** Vat. recipetare*
nis ſpectaculo eſſet, arbitrium rei obſidibus legatiſq; qui eos ducebant,
permiſſum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam
etiam hoſtium, Corbulonem prætulere. Vnde diſcordia inter duces. *Vnde diſſi-*
querente Vinidio prærepta quæ ſuis conſiliis patrauiſſet; teſtante contrà *dium inter*
Corbulone, non priùs conuerſum regem ad offerendos obſides, quàm *Romanos duces.*
ipſe dux bello delectus ſpes eius ad metum mutaret. Nero quo compo- *Nero compo-*
neret diuerſos, ſic euulgari iuſſit: [24] Ob res à Quadrato & Corbulone *nit.*
proſperè geſtas, laurum faſcibus Imperatoriis addi. quæ in alios conſu-
les egreſſa, coniunxi. Eodem anno Cæſar effigiem Gn. Domitio patri,
conſularia inſignia Aſconio Labeoni, quo tutore vſus erat, petiuit à ſe-
natu: ſibique ſtatuas argento vel auro ſolidas, aduerſus offerentes pro-
hibuit. Et quamquam cenſuiſſent Patres, vt principium anni inciperet *Populariter*
menſe Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum *quædam Romæ gerit.*
Ianu. inchoãdo anno retinuit. Neque recepti ſunt in reos Carinas Celer
ſenator, ſeruo accuſante, aut Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Bri-
tannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antiſtio Coss. [25] cùm *A. V. C.*
in acta Principum iurarent magiſtratus, in ſua acta collegam Antiſtium *DCCCIIX.*
iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium
quoque rerum gloriâ ſublatus, maiores continuaret. Secutáque lenitas
in [26] Plautium Lateranum, quem ob adulterium Meſſallinæ ordine re- *Clementiam*
motum, reddidit ſenatui, clementiam ſuam obſtringẽs crebris orationi- *oſtentat.*
bus, quas Seneca, teſtificando quàm honeſta præciperet, [27] vel iactandi
ingenij, voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia
matris, delapſo Nerone in amorem [28] libertæ, cui vocabulum Acte fuit: *Amor eius in*
ſimul aſſumptis in conſcientiam Othone & Claudio Senecione adole- *Acten.*
ſcentulis decoris, quorum Otho familiâ conſulari, Senecio liberto Cæ-
ſaris patre genitus, ignarâ matre, dein fruſtrà obnitente, [29] penitus * ir- ** irrepſerant*
repſerat per luxum & ambigua ſecreta. [30] ne * ſeuerioribus quidẽ Prin- ** Vet. ſenioribus*
cipis amicis aduerſantibus, muliercula nullâ cuiuſquã iniuriâ cupidines
Principis explente, quando vxore ab Octauiâ nobili quidẽ, & probitatis
ſpectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat. metueba- *Qui Agrip-*
turque ne in ſtupra feminarum illuſtrium prorumperet, ſi illâ libidine *pinæ odioſus.*
prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, alia- *Et auertere conatur mi-*
que eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitẽtiam filij, *nis.*

aut ſatietatem opperiri: quantóque fœdiora exprobrabat, acriùs accen-
dere. donec vi amoris ſubactus, [11] exueret obſequium in matrem, Sene-
cæque permitteret. [12] Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, ſimula-
tione amoris aduerſus eandem libertam primas adoleſcentis cupidines
velauerat, præbuerátque nomen, vt quæ Princeps furtim mulierculæ
Mox blandi-mentu. tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina verſis artibus, per blan-
dimenta iuuenem aggredi, ſuum potius cubiculum ac ſinum offerre
contegendis quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent. Quin & fa-
tebatur intempeſtiuam ſeueritatem, & ſuarum opum quæ haut procul
Imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcēdo filio; ita
Fruſtrà. rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit,
& proximi amicorum metuebant, orabántque caueri inſidias mulieris
ſemper atrocis, tum & falſæ. Fortè illis diebus Cæſar inſpecto ornatu,
quo Principum coniuges ac parentes effulſerant, diligit veſtem & gem-
mas, miſitque donum matri: nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita
aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his inſtrui cultus ſuos, ſed ceteris
arceri proclamat, & diuidere filium, quę cuncta ex ipsâ haberet. Nec de-
Quia ipſe auerſit ſe à matre. fuere qui in deterius referrent. Et Nero infenſus iis quibus ſuperbia mu-
liebris innitebatur, [13] demouet Pallantem curâ rerum quîs à Claudio
impoſitus, velut arbitrum regni agebat. Ferebatúrque digrediente eo,
Pallantem eum ab alto detrahit. magna proſequentium multitudine, non abſurdè dixiſſe: *Ire Pallantem,*
vt eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interroga-
retur, [14] paréſque rationes cum Rep. haberet. Præceps poſt hæc Agrip-
pina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abſtinere, quo
Hinc minax oratio Agrippinæ. minus teſtaretur, *adultum iam eſſe Britannicum, veram dignamq́ ſtirpem
ſuſcipiendo patris imperio; quod inſitus & adoptiuus, per iniurias matris ex-
erceret. Non abnuere ſe, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, ſua in
primis nuptia, ſuum veneficium. Id ſolum diis & ſibi prouiſum, quòd viueret
priuignus. Ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia,* [15] *inde
vilis rurſus Burrhus & exſul Seneca,* [16] *truncâ ſcilicet manu, & profeſſoriâ
linguâ, generis humani regimen expoſtulantes.* Simul intendere manus,
aggerere probra: conſecratum Claudium, infernos Silanorum manes
Nero Britannicum ſuſpicit. inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die,
quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare
ſecum, modò matris violentiam, modò ipſius indolem, vt quidem expe-
rimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæſiuiſſet. [17] Feſtis
Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, [18] regnum luſu ſortiétium,
Qui iniuriæ & miſeriæ ſuæ intelligens. euenerat ea ſors Neroni. Igitur ceteris diuerſa, nec ruborem illatura;
vbi Britannico iuſſit exſurgeret, progreſſúſque in medium cantum
aliquem inciperet, irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoque conui-
ctus, nedum temulentos ignorantis: ille [19] conſtanter exorſus eſt car-
men, quo euolutum eum ſede patriâ, rebúſque ſummis ſignificabatur.
Vnde orta miſeratio manifeſtior, quia diſſimulationem nox & laſciuia
exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgentibúſque
Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fratris pa-
Veneno tollere eum parat. làm audebat, occulta molitur. Parari venenum iubet, [20] miniſtro Pol-
lione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata

vene-

veneficij nomine Locuſta, multâ ſcelerum famâ. Nam vt proximus quiſque Britannico, neque fas, neq; fidem penſi haberet, olim prouiſum erat. Primum venenum ab ipſis educatoribus accepit, tranſmiſitque exſolutâ aluo parum validum, ſiue temperamentum inerat, ne ſtatim ſæuiret. Sed Nero lenti ſceleris impatiens, minitari tribuno, iubere ſupplicium veneficæ; quòd dum rumorem reſpiciunt, dum parât defenſiones, ſecuritatem morarentur.

Et quidem præcipiti.

Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm ſi ferro vrgeretur, cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.[41] Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus ſedentes veſci in aſpectu propinquorum, propriâ & parciore menſâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potúſque eius delectus ex miniſtris guſtu explorabat, ne omitteretur inſtitutũ, aut vtriuſque morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. [42] Innoxia adhuc ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico. Dein poſtquam feruore aſpernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruaſit, vt vox pariter & ſpiritus eius raperentur.

Datur ei in frigidâ.

Trepidatum à circumſedentibus, diffugiunt imprudentes.

Illicò obit.

At quibus altior intellectus, reſiſtunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & neſcio ſimilis, ſolitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primum ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim viſûs ſenſúſque. At Agrippinæ is pauor, ea conſternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuiſſe ac Octauiam ſororem Britannici conſtiterit. quippe ſibi ſupremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. [43] Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abſcondere didicerat. Ita poſt breue ſilentiũ, repetita conuiuij lætitia.[44] Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiſo antè funebri apparatu, qui modicus fuit.

Noctu effertur & vritur.

[45] In campo tamen Martio ſepultus eſt, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduerſus facinus, cui plerique etiam hominum ignoſcebant, antiquas fratrum diſcordias, & inſociabile regnum exiſtimantes. Tradunt plerique eorum temporum ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura, neque ſæua mors videri queat, quamuis inter ſacra menſæ, ne tempore quidem ad complexum ſorori dato, ante oculos inimici properata ſit, in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro priùs quàm veneno pollutum. Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſar defendit, id à maioribus inſtitutum referens,[46] *ſubtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & ſibi amiſſo fratris auxilio, reliquas ſpes in Rep. ſitas: & tanto magis fouendum patribus populoq́ Principem, qui vnus ſupereſſet è familiâ ſummum ad faſtigium genitâ*.

Edictum ſuper eâ re Cæſaris.

Exin largitione potiſſimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui [47] arguerent viros grauitatem aſſeuerantes, quòd domos villaſque id temporis quaſi prædas diuiſiſſent. Alij neceſſitatem adhibitam credebant à Principe, ſceleris ſibi conſcio, & veniam ſperante, ſi largitionibus validiſſimum quemque obſtrinxiſſet.

Liberalitas ad redimendum ſcelus.

At matris ira nullâ munificentiâ leniri; ſed amplecti Octauiam, crebra cum amicis ſecreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndique [48] pecunias quaſi

Agrippina tamen manſit infenſior.

in ſubſi-

in ſubſidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere: quaſi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiaſq́. militares, [49] quæ vt coniugi Imperatoris *ſoli tum & vt matri ſeruabantur, & [50] Germanos ſuper eundem honorẽ cuſtodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matrémq. transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipſe illuc vẽtitaret, ſeptus turbâ centurionum, & poſt breue oſculũ digrediens. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, nõ ſuâ vi nixæ. Starim relictum Agrippinę limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat [51] Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Meſſallinâ depulſam, ſuprà rettuli, [52] inſignis genere, formâ laſciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offenſionibus, quia [53] Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Silanę deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans; non vt Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Silanæ maritus poriretur. Illa ſpe vltionis oblatâ, parat accuſatores ex clientibus ſuis [54] Iturium & Caluiſium, non vetera, & ſępius iam audita deferens, quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed deſtinauiſſe eam [55] Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere; coniugióque eius etiam imperio Remp. rurſus inuadere. hæc Iturius & Caluiſius [56] Atimeto Domitię Neronis amitę liberto aperiũt. Qui lętus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infenſa ęmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionem libertum & ipſum Domitiæ impulit ire properè, criménque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, ſolitus alioquin id temporis [57] luſus Principis intendere. Sed tunc compoſitus ad mæſtitiam, expoſitóque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautúmque interficere, ſed Burrhum etiã demouere præfecturâ deſtinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem. [58] Fabius Ruſticus auctor eſt, [59] ſcriptos eſſe ad Cęninam Thuſcum codicillos mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ, ſed ope Senecæ dignationem Burrho retentam. [60] Plinius & [61] Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referũt. ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos conſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, nõ priùs differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur, *Sed cuicumq; nedum parenti defenſionem tribuendam. nec accuſatores adeſſe,* [62] *ſed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.* [63] **Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaq́ temeritati & inſcitiæ propiora.* Sic lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt noſceret obiecta, diſſolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coram, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri ſermonis. Deinde à Burrho poſtquam crimina & auctores expoſuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror*, inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi;*

Qui Nero excubias ademit.

* *olim, tũ &*

Igitur cultores eam deſerunt.

Silana in eam inſurgit.

Inſidiarum in Principem accuſat.

Nero mirificè terretur.

In cedem matris imminet.

* *reputaret*

Coërcetur à Burrho.

Agrippina ſeriò ſe purgat.

*liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius ad-
eſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operam anui re-
pendunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſcientia ſubeun da
eſt. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, ſi beniuolentiâ mecum in Ne-
ronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Pari-
dem quaſi ſcena fabulas componit. Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cùm
meis conſiliis adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cetera
adipiſcendo imperio præpararentur. Aut exſiſtat qui cohortes in vrbe tentatas,
qui prouinciarum fidem labefactatam, denique ſeruos vel libertos ad ſcelus
corruptos arguat. [64] Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at ſi
Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit; deſunt ſcilicet mihi* * corrupta
*accuſatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, ſed ea cri-
mina obijciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim.* Commotis qui
aderant, vltroque ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij exposcit. *Filium ipſa conuenit.*
[65] Vbi nihil pro innocentiâ quaſi diffideret, nec beneficiis quaſi expro-
braret, diſſeruit, ſed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. *Placat, & placatur.*
[66] Præfectura annonæ * Senio Rufo, [67] cura ludorũ qui à Cæſare paraban-
tur Arruntio Stellæ, [68] Ægyptus C. Balbillo permittuntur. [69] Syria P. An * Fenio
teio destinata, & variis mox artibus eluſus, ad poſtremum in vrbe reten-
tus eſt. At Silana in exſilium acta. Caluiſius quoque & Iturius rele- *Accuſatores eius variè puniti.*
gantur. De Atimeto ſupplicium ſumtum, validiore apud libidines
Principis Paride, quàm vt pœnâ afficeretur. Plautus ad præſens ſilentio
tranſmiſſus eſt. Deferuntur dehinc conſenſiſſe Pallas, ac Burrhus, vt *Pallas. & Burrhus. delati.*
Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias
Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accuſationis auctor
exſtitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus,
& tum vanitatis manifeſtus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm *Illius contemptrix ſuperbia.*
grauis ſuperbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conſcios ha-
beret, reſpondit, nihil vnquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe,
vel ſi plura demonſtranda eſſent ſcripto vſum, ne vocem conſociaret.
Burrhus quamuis reus, inter iudices ſententiam dixit. Exſiliumque
accuſatori irrogatum, & tabulæ exuſtæ ſunt, quibus oblitterata ærarij
monimenta retrahebat. Fine anni [70] ſtatio cohortis aſſidere ludis ſolita, *Miles à theatro remotus.*
demouetur, quo maior ſpecies libertatis eſſet; vtque miles theatrali
licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimen-
tum, an amotis cuſtodibus, modeſtiam retineret. Vrbem Princeps
luſtrauit è reſponſo haruſpicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo
tactæ erant. [71] Q. Voluſio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi A. V. C. CCMIX.
laſciuia, quâ Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veſte ſer-
uili in diſſimulationem ſui compoſitus pererrabat, comitantibus qui *Neronis nocturna laſciuia.*
raperent ad venditionem expoſita, & obuiis vulnera inferrent, aduerſus
ignaros adeò, [72] vt ipſe quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi
Cæſarem eſſe qui graſſaretur pernotuit, augebanturque iniuriæ [73] ad-
uerſus viros feminaſque inſignes, & quidam ſimili licentiâ ſub nomine *Quam vulgò imitati:*
Neronis, [74] multi propriis cum globis eadem exercebant, & [75] in modum
captiuitatis nox agebatur. [76] Iulius quidã Montanus [77] ſenatorij ordinis, *Iulius Montanus infeliciter.*
ſed qui nondum honorem capeſſiſſet, congreſſus fortè per tenebras cum

V Principe,

Principe, quia vim temtantem acriter repulerat, deinde agnitũ orauerat, quaſi exprobraſſet, mori adactus eſt. Nero autem metuentior in poſterum, milites ſibi, & pleroſque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quaſi priuata ſinerent. ſi à læſis validius ageretur; arma inferebant. Ludicram quoque licentiam, & fautores hiſtrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipſe occultus, & plerumque coràm proſpectans: donec diſcordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum eſt, quàm vt hiſtriones Italiâ pellerentur, miléſque theatro rurſum aſſideret.

Miles iterum in theatrum redu ius.

Per idem tempus actum in ſenatu de fraudibus libertorũ, efflagitatúmq; vt aduerſus malè meritos, [78] reuocandæ libertatis ius patronis daretur.

De ingratis libertis, deliberatio.

Nec deerant qui cenſerent. Sed conſules relationem incipere non auſi ignaro Principe,[79] perſcripſere tamen conſenſum ſenatus.* Ille auctor cõſtitutionis fieret, vt inter paucos & ſententiæ aduerſos, quibuſdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupiſſe frementibus,[80] *vt an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, an verberibus manus vltrò intenderent, impelleréntve pœnam ſuam diſſuadentes.*[81] *Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertũ relegeret? Ceteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuendum aliquod telum quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſſis, per idem obſequium retinendi libertatem, per quod aſſecuti ſint: Ac criminum manifeſtos, meritò ad ſeruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauiſſent.*

** Mutila*

Contra eos dictum:

Differebatur contrà. *Paucorum culpam ipſis exitioſam eſſe debere. nihil vniuerſorum iure derogandum. quippe latè fuſum id corpus. Hinc * plerumq; tribus,[82] decurias,[83] miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus,[84] cohortes etiam in vrbe conſcriptas. & plurimis equitum, plerisq; ſenatoribus, non aliunde originem trahi. Si ſeparentur libertini; manifeſtam fore penuriam ingenuorum. non fruſtra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & [85] manumittendi duas ſpecies inſtitutas,[86] vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardeq; concederet, quod datum adimeretur.*

Prætis dictum.

** Fin aſſu*

Hæc ſententia valuit. Scripſitque Cæſar ſenatui, priuatim expenderẽt cauſſam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent.

Et hi obtinuere.

Nec multo pòſt,[87] ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamiâ Principis, cuius iuſſu perpetratum ingenuitatis iudicium erat.

Paris ingenuus iudicatus.

Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium ortum certamen, quòd immodeſtos fautores hiſtrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iuſſiſſet. comprobauere patres, incuſatâ Antiſtij licentiâ. Simul[88] prohibiti tribuni ius prætorum & conſulum præripere, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi poſſet.

Ius tribunicium coercitum:

Addidit L. Piſo deſignatus conſul, ne quid intra domum pro poteſtate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menſes referrent: medio temporis contradicere liceret. déque eo conſules ſtatuerent. Cohibita artiùs & ædilium poteſtas, ſtatutúmque quantum curules, quantùm plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent.

Item Aedilicium.

Eò Heluidius Priſcus tribunus plebis aduerſus

Obul-

Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius haſtæ aduerſus inopes inclementer * augeret. *Lege* Dein [89] Princeps curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos trãſtulit. *De præfectis ærarij variatio.* Variè habita, ac ſæpe immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit ſenatui diligere præfectos. dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero prætorum qui præeſſent. Neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tũc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, iiſque ne metu offenſionum ſegniùs conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & *præturâ* experientiâ probatos dilegit. Damnatus iiſdem conſulibus Vipſanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ ſæuitiáque afflictauiſſet, veneno damnationem anteuertit. [90] Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per venas ſanguine effugit: haut creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At [91] L. Voluſius egregiâ famâ conceſſit. *L. Voluſij mors, & opes.* cui tres & nonaginta anni ſpatium viuendi, præcipuæq; opes bonis artibus, [92] inoffenſa tot Imperatorum malitia fuit. *A. V. C. DCCCX.* Nerone ſecundùm, L. Piſone conſulibus, pauca memoriâ digna euenère. nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quîs [93] molem amphitheatri apud campum Martis Cæſar exſtruxerat, volumina implere: *Amphitheatrum Neronianum.* cùm ex dignitate populi Romani repertum ſit, res illuſtres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm colonia Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ ſunt: [94] plebeique congiarium quadrageni nummi viritim dati, & ſeſtertium quadringenties ærario illatum eſt ad retinendam populi fidem. [95] Vectigal quoque quintæ & viceſimæ venalium mancipiorum remiſſum, ſpecie magis quàm vi. quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accreſcebat. Edixit Cæſar, ne quis magiſtratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. *Edictum, ne Præſides ludos ederent.* Nam antè non minus tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, ſubiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. [96] Factum & S. conſultum vltioni iuxtà & ſecuritati, vt ſi quis à ſuis ſeruis interfectus eſſet, ij quoque qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent; inter ſeruos ſupplicia penderent. *Vita dominica cõſultum.* Redditur ordini Luſius Varius conſularis, auaritiæ criminibus olim perculſus. Et [97] Pomponia Græcina inſignis femina Plautio, qui ouans ſe de Britanniis retulit, nupta, ac [98] ſuperſtitionis externæ rea, mariti iudicio permiſſa. *Pomponia Græcina.* Iſque priſco inſtituto, propinquis coram, de capite famáque coniugis cognouit, & inſontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua triſtitia fuit. Nam [99] poſt Iuliam Druſi filiam dolo Meſſallinæ interfectam, [100] per quadraginta annos, non cultu niſi lugubri, non animo niſi mæſto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accuſante Aſiâ, quia abſoluere *P. Celer accuſatur.*

nequibat Cæſar, traxit, ſenectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconſule, magnitudine ſceleris cetera flagitia obtegebat.[101]
Et Coſſutianus Capito. Coſſutianum Capitonem Cilices detulerant, maculoſum fœdúmque, & idem ius audaciæ in prouinciâ ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accuſatione conflictatus, poſtremò defenſionem omiſit, ac lege repetundarum damnatus eſt.
Eprius Marcellus. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vſque ambitus præualuit, vt quidam accuſatorum eius exſilio multarétur, tamquam inſonti periculum feciſſent.
A. V. C. DCCCXI. Meſſallæ conſulatus, & laus. Nerone tertiùm conſule ſimul iniit conſulatú Valerius Meſſalla,[102] cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Auguſto abauo Neronis, collegam in eo magiſtratu fuiſſe, pauci iam ſenum meminerant. ſed nobili familiæ honor auctus eſt,[103] oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertiis, quibus Meſſalla paupertatem innoxiam ſuſtétaret.
Neronis liberalitas in illuſtres. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam ſtatuit Princeps, quamuis per luxum[104] auitas opes diſſipaſſent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanóſque de obtinendâ
In Armeniâ, & pro eâ, bellum. Armeniâ bellum, acriter ſumitur: quia nec Vologeſes fir[illegible]bat fratrem Tiridatem dati à ſe regni expertem eſſe, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeióque recipere. Ad hæc Armenij ambiguâ fide vtraque arma inuitabant, ſitu terrarum, ſimilitudine morum Parthis propiores, connubiiſque permixti, ac libertate ignotâ * illuc magis ad ſeruitium inclinantes.
** illud*
Corbulo militem diſciplinâ firmat: Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syriâ tranſmotæ legiones, pace longâ ſegnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis conſtitit fuiſſe in eo exercitu veteranos, qui non ſtationem, non vigilias iniſſent:
Certè deſidem. vallum foſſámque quaſi noua & mira viſerent: ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quęſtuoſi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimiſſis quibus ſenecta, aut valetudo aduerſa erat, ſupplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectáque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & pedidatu cohortium: retentúſque omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hieme
Ille bene excitat: ſæuâ adeò, vt obducta glacie, niſi effoſſa humus, tentoriis locum non præberet. Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatuſque miles, qui faſcem lignorum geſtabat,[105] ita prærigiuiſſe manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis decidérent.
Et exemplo præit. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequés adeſſe: laudé ſtrenuis, ſolatium inualidis; exemplum omnibus oſtẽdere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq; multi abnuebant, deſerebántque;
Seueritas eius, remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterúmque delictum venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. idque vſu ſalubre, & miſericordiâ
Res ſalubris. melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quàm ea in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec ver adoleſceret, diſpoſitiſque per idoneos locos cohortibus auxiliariis,
*Vetat ſuos excurrere: * edicit.* [106] ne pugnam priores adirent, * prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos

Barbaros,

Barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe muni-
mentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, poſtquam
paucæ è proximis caſtellis turmę aduenerāt, pugnámq; imperitiâ poſce-
bant; congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſi-
dium ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepidâ fugâ rediere. Quod *Qui fecerāt, mulctat.*
grauiter Corbulo accepit. increpitúmq; Pactium, & [107] præfectos, mili-
teſque tendere omnes extra vallum iuſſit: inque eâ contumeliâ detenti,
nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. At Tiridates ſuper pro- *Tiridates palàm incurſat Armeniam.*
prias clientelas, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palàm
bello infenſare Armeniam, quóſque fidos nobis rebatur depopulari, &
ſi copiæ contra ducerentur, eludere, [108] huc quoque & illuc volitans;
plura famâ quàm pugnâ *extrahere. Igitur Corbulo, quęſito diu prœlio, **al. exterrere.*
fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpar- *Prælium tamen vitat.*
tit vires, vt legati præfectique diuerſos locos pariter inuaderent. ſimul *Ita copias ipſe ſpargit.*
[109] Antiochum regem monet, proximas ſibi præfecturas petere. Nam
Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, quaſi [110] proditore ſui, quo
fidem in nos teſtaretur, vetus aduerſus Armenios odium promtius ex-
ercebat. Tunc quoque primùm illecti. [111] *Iſichi, gens haut aliàs ſocia **Vat. Inſechi,*
Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tiridati in contrarium
vertebantur. Mittebátque oratores, qui ſuo Parthorúmque nomine ex- *Tiridates in metu, legatos mittit.*
poſtularent, *cur datis nuper obſidibus, redintegratáq; amicitiâ, quæ nouis quo-
que beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideò
nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſſâ, quàm vi agere mallet. Sin
perſtaretur in bello; non deſore Arſacidis virtutem fortunamq́; , ſæpius clade
Romanâ expertam.* Ad ea Corbulo, ſatis cōperto, Vologeſem defectione *Corbulo ſubmiſſionem ſuadet.*
Hyrcaniæ attineri; ſuadet Tiridati precibus Cæſarem aggredi: poſſe illi
regnum ſtabile, & res incruentas contingere, ſi omiſſâ ſpe longinquâ &
ſerâ, præſentem potiorémque ſequeretur. Placitum dehinc, quia com-
meantibus inuicem nuntiis, nihil in ſummâ pacis proficiebatur, collo- *De colloquio agitur.*
quio ipſorum tempus locúmque deſtinari. Mille equitum præſidium
Tiridates affore ſibi dicebat: quantum Corbuloni cuiuſque generis
militum aſſiſteret, non ſtatuere, dum poſitis loricis & galeis, in faciem
pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum [112] veteri & prouido *In quo dolum Barbarus ſtruit:*
duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. Ideo artum inde numerum finiri, &
hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti ſagittarum vſu
exercito ſi detecta corpora obiicerentur; nihil profuturam multitudi-
nem. [113] Diſſimulato tamen *intellectu, rectiùs de his quæ in publicum **intellecta, Romanus intellegit.*
conſulerentur, totis exercitibus coram diſſertaturos reſpondit. Locum-
que delegit, cuius pars altera colles erant clemēter aſſurgentes, accipien-
dis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas
equitum turmas. Diéque pacto, prior Corbulo ſocias cohortes & auxi- *Qui tamen prodit:*
lia regum pro cornibus, medio ſextam legionem conſtituit: cui accita
per noctem aliis ex caſtris, tria millia tertianorum permiſcuerat, vnâ
cum aquilâ, quaſi eadem legio ſpectaretur. Tiridates vergente iam die *Et eminus Tiridates.*
procul aſtitit, vnde videri magis quàm audiri poſſet. Ita ſine congreſſu *Sed irriti abeunt.*
dux Romanus abſcedere militem ſua quemque in caſtra iubet. Rex ſiue
fraudem ſuſpectans, quia plura ſimul in loca ibatur; ſiue vt commeatus

V 3 noſtros

noſtros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, properè diſcedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præſidiis noſtris inſeſſos: & Corbulo, ne irritum

Ne Armeniam ingreditur.

bellum traheretur, vtque Armenios ad ſua defendenda cogeret, exſcindere parat caſtella. Sibique quod validiſſimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum ſumit. minora Cornelio Flacco legato, & [116] Iſteo Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circumſpectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouiſis, hortatur milites, vt hoſtē vagum, neque paci aut prœlio paratum, ſed perfidiam & ignauiam fugâ confi-

Caſtella expugnat.

tentem, exuerent ſedibus, gloriæque pariter & prædæ cōſulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in teſtudinem conglobatos, ſubruendo vallo inducit; alios ſcalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & haſtas incutere iubet. [115] Librarioribus funditoribúſque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars ſubſidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum ſubuerſi, capta eſcenſu munimenta, omneſque puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus ſub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus ceſſit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vſi ſunt, tribúſque vnâ die caſtellis expugnatis, cetera terrore, & alia ſponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta

Artaxata ipſa aggreditur.

fiducia [116] caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ ſi amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte tranſgrederentur, ſub ictum dabantur: procul & latioribus vadis tranſ-

Tiridates prohibere conatur.

iere. At Tiridates pudore & metu, ne ſi conceſſiſſet obſidioni, nihil opis in ipſo videretur: ſi prohiberet, impeditis locis, ſeque & equeſtres copias illigaret: ſtatuit poſtremò oſtendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel ſimulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce noſtro, qui viæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iuſſerat, vt inſtantibus cominus reſiſterent, refugos non ſequerentur. [117] in cornibus pedes ſagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium, vt ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur.

Locum fraudi & pugnæ quærit: Sed apud hoſtem non opportunum. Itaque abſcedit.

Aſſultare ex diuerſo Tiridates, non vſque ad iactum teli, ſed cùm minitans, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines & diuerſos conſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progreſſus, & ſagittis confixus, ceteros ad obſequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abſceſſit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidionéque circumdaret agitauit, conceſſiſſe illuc Tiridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterētur, incertum, lucem opperitur: præmiſſaque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationémque eminus inciperet. Sed

Artaxata dedita: Combuſta.

opidani portis ſponte patefactis, ſe ſuáque Romanis permiſere. quod ſalutem ipſis tulit: Artaxatis ignis immiſſus, deletáque & ſolo æquata

ſunt,

ſunt. quia nec teneri ſine valido præſidio, ob magnitudinem mœnium,
nec id nobis virium erat, quòd firmando præſidio, & capeſſendo bello
diuideretur. vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo vti-
litas aut gloria quòd capta eſſent. Adiicitur miraculum [118] velut numine
oblatum. Nam [119] cuncta extra tecta hactenus ſole illuſtria fuere: quod
mœnibus cingebatur, ita repentè atrâ nube coopertum, fulguribúſque
diſcretum eſt, vt quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob
hæc conſalutatus imperator Nero, & ſenatuſconſulto ſupplicationes *Neroni ob*
habitæ: ſtatuæque & arcus, & continui conſulatus Principi: vtque inter *hæc honores.*
feſtos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de
eâ eſſet, aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egreſ-
ſa, vt C. Caſſius de ceteris honoribus aſſenſus, ſi pro benignitate fortu-
næ diis grates agerentur; ne totum quidem annum ſupplicationibus
ſufficere diſſeruerit. eoque oportere diuidi ſacros & negotioſos dies,
quîs diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde caſi-
bus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen ſine inuidiâ
Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac *P. Suilius*
venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent de- *reus.*
miſſus: quique ſe nocentem videri, quam ſupplicem mallet. Eius oppri-
mendi gratiâ repetitum credebatur ſenatuſconſultum, pœnaque Cin-
ciæ legis, aduerſus eos qui pretio cauſſas orauiſſent. nec Suilius queſtu
aut exprobratione abſtinebat, præter ferociam animi, extremâ ſenectâ
liber, & Senecam increpans, *infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimum* *Qui acriter*
exſilium pertuliſſet. Simul ſtudiis inertibus, & iuuenum imperitiæ ſuetum, *in Senecam*
inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exerce- *inuehit.*
rent. [120] *Se quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe. An gra-*
uius exiſtimandum, ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quàm
corrumpere cubicula Principum feminarum? [121] *Quâ ſapientiâ, quibus phi-* *Adulterium*
loſophorum præceptis, intra quadrienniū regia amicitia, ter millies ſeſtertium *obiicit:*
parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & *Rapinas &*
prouincias, immenſo fenore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicam *auaritiam.*
pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac
olim partam dignationem ſubitæ [122] *felicitati ſubmitteret.* Nec deerant qui
hæc iiſdem verbis, aut verſa in deterius Senecæ deferrent. Repertique
accuſatores, direptos ſocios cùm Suilius prouinciam Aſiam regeret, ac
publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquiſitioné annuam *At ipſe variè*
impetrauerat, breuius viſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij *accuſatur.*
teſtes erant. Ij acerbitate accuſationis [123] Q. Pomponiū ad neceſſitatem
belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinámque Poppæam ad
mortem actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninum, Cornelium
Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata,
omnémque Claudij ſæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his ſpon-
te ſuſceptum, ſed Principi paruiſſe defendebat, donec eam orationem
Cæſar cohibuit, compertum ſibi referens ex commentariis patris ſui,
nullam cuiuſquam accuſationem ab eo coactam. Tum iuſſa Meſſallinæ
prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminem alium electum,
qui ſæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium

mini-

miniſtros, vbi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa aliis delegent. Igitur
ademptâ bonorum parte (nam [124] filio & nepti pars concedebatur, exi-
mebantúrque etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in in-
Et in inſu- ſulas Baleares pellitur: non in ipſo diſcrimine, non poſt damnationem
lam pellitur. fractus animo. Ferebatúrque copioſâ & molli vitâ, ſecretum illud tole-
rauiſſe. Filium eius Nerulinum aggreſſis accuſatoribus per inuidiam
patris, & crimina repetundarum, interceſſit Princeps, tamquam ſatis
Octauij Sa- expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus,
gittæ vecors Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, &
amor. mox vt omitteret maritum emercatur; ſuum matrimonium promittés,
ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduer-
ſam patris voluntatem cauſſari, repertáque ſpe ditioris coniugis, pro-
miſſa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam
perditam, pecuniam exhauſtam obteſtans: denique ſalutem, quæ ſola
reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquã ſpernebatur, noctem
vnam ad ſolatium poſcit, quâ delinitus, modum in poſterum adhiberet.
Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat.
Ille, vno cum liberto, ferrum veſte occultum infert. Tum, vt aſſolet in
amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio; & pars tenebrarum
Et immane libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro tranſuer-
factum. berat, & accurrentem ancillam vulnere abſterret, cubiculóque pro-
rumpit. Poſterâ die manifeſta cædes, haut ambiguus percuſſor. quippe
manſitaſſe vnâ conuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profi-
*ilſe. reri, ſe [125] patroni iniurias vltum *eſſe. Commouerátque quoſdam
Quod liber- magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit.
tus in ſe de- poſtulatúſque apud conſules à patre interfectæ, poſtquam tribunatu
riuat. abierat, ſententiâ patrum, & lege Corneliâ de ſicariis condemnatur.
Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum
*Farn. Elli. initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patre genita,
Poppæa ge- ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoriâ Poppæi Sabini con-
nus, ſulari & triumphali decore præfulgentis. Nam [126] Ollium honoribus
nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia
Forma, fuere, præter honeſtum animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ feminas
pulchritudine ſupergreſſa, gloriam pariter & formam dederat. Opes cla-
ritudini generis ſufficiebant. Sermo comis, [127] nec abſurdum ingenium
Mores, modeſtiam præferre, & laſciuiâ vti. ratus in publicũ egreſſus, idq; [128] ve-
lata parte oris, ne ſatiaret aſpectũ, vel quia ſic decebat. Famæ numquam
Pellacia. pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens: neque affectui ſuo, aut
alieno obnoxia. vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat.
Criſpino ea Igitur [129] agentem eam in matrimonio Rufi Criſpini equitis Romani,
nupta, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagran-
tiſſimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio ma-
Mox Othoni. trimonium iungeretur. [130] Otho, ſiue amore incautus, laudare formam
Qui apud elegantiámque vxoris apud Principem: ſiue vt accenderet, ac ſi eâdem
Neronem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe
laudat, auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris, [131] ſe ire ad illam, ſibi con-
*Corrupta ceſſam *dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia
feli-

felicium. His atque talibus irritamentis, non longa contatio interponi- *Audentem,*
tur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes vale- *& mox vo-*
ſcere, imparem cupidini ſe, & formâ Neronis captam ſimulans: mox *cantem.*
acri iam Principis amore, ad ſuperbiam vertens, ſi vltra vnam alteram- *Ea miris ar-*
que noctem attineretur, nuptam eſſe ſe dictitans, nec poſſe matrimo- *tibus homi-*
nium amittere, deuinctam Othoni [132] per genus vitæ, quod * nemo ad- *nem illicit.*
æquaret: Illum animo & cultu magnificum: ibi ſe ſummâ fortunâ digna ** Nero haut æquaret, legerim.*
viſere. At Neronem pellice ancillâ, & aſſuetudine Actes deuinctum,
[133] nil è contubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum traxiſſe. Deici-
tur familiaritate ſuetâ, pòſt congreſſu & comitatu Otho: & poſtremò, ne *Otho ſep. ni-*
in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Luſitaniæ præficitur. Vbi vſque ad *tur.*
ciuilia arma; non ex priore infamiâ, ſed integrè ſancteque egit, procax
otij, & poteſtatis temperantior. Hactenus Nero flagitiis & ſceleribus ve-
lamenta quæſiuit. Suſpectabat maximè Cornelium Syllam, ſecors inge- *Sulla ſuſpe-*
nium eius in contrarium trahens, callidúmque & ſimulatorem inter- *ctus Neroni.*
pretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæſaris, vſu & ſenectâ [134] à *Et ſuſpectior*
Tiberio vſque domum Principum edoctus, tali mẽdacio intendit. Pons *redditur li-*
Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabàtque *bertis d. io.*
illuc Nero, quo ſolutiùs vrbem extra laſciuiret. Igitur regredienti per
viam Flaminiam compoſitas inſidias, fatóque euitatas, quoniam diuer-
ſo itinere Salluſtianos in hortos remeauerit, auctorémque eius doli Syl-
lam ementitur: quia fortè redeuntibus miniſtris Principis, quidam per
iuuenilem licentiam quæ tunc paſſim exercebatur, inanem metum fe-
cerant. Neque ſeruorum quiſquam, neque clientium Syllę agnitus. Ma-
ximè, deſpecta & nullius auſi capax natura eius, à crimine abhorrebat:
perinde tamen quaſi conuictus eſſet, cedere patriâ, & [135] Maſſilienſium *Maſſiliam*
mœnibus coërceri iubetur. Iiſdem conſulibus auditæ Puteolanorum *ablegatur.*
legationes, quas diuerſas ſenatorius ordo plebſque ad ſenatum miſe-
rant: illi vim multitudinis, hi magiſtratuũ & primi cuiuſque auaritiam
increpantes. Cúmque ſeditio ad ſaxa & minas ignium progreſſa necem *Puteolis di-*
& arma perliceret; C. Caſſius adhibendo remedio delectus. quia ſeueri- *ſcordia.*
tatem eius non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura
transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum ſupplicio,
rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatiſſimum ſenatuſconſul-
tum, quo ciuitati Syracuſanorum [136] egredi numerum edendis gladiato-
ribus finitum permittebatur; niſi Pætus Thraſea contradixiſſet, præ- *Thraſeas nec*
buiſſétque materiam obtrectatoribus arguendæ ſententiæ. *Cur enim ſi* *minuta reip.*
Remp. egere libertate ſenatoriâ crederet, tam leuia conſectaretur? quin de bello *neglegit.*
aut pace, de vectigalibus & legibus, [137] *quibusq́. aliis Romana continentur, ſua-* *Id increpant.*
deret diſſuaderétve? Licere patribus, quoties ius dicendæ ſententiæ accepiſſent,
quæ vellent expromere, relationémque in ea poſtulare. An ſolum emendatione
dignum, ne Syracuſis ſpectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij
partes perinde egregia, quàm ſi non Nero, ſed Thraſea regimen eorum teneret?
Quæ ſi ſummâ diſſimulatione tranſmitterentur, quanto magis inanibus ab-
ſtinendum? Thraſea contrà, rationem poſcentibus amicis, non præſen- *Ipſe ratio-*
tium ignarum reſpõdebat, eiuſmodi conſulta corrigere: ſed patrum ho- *nem dat.*
nori dare, vt manifeſtum fieret, magnarum rerum curam non diſſimu-

X laturos,

laturos, qui animum etiam leuiſſimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodeſtiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed [138] impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere * ſenatores, diſſolutionem imperij

Neroni impetus vt vectigalia tollere.

* ſeniores.

docendo, ſi fructus quibus Reſp. ſuſtineretur, deminuerentur. Quippe ſublatis portoriis, ſequens vt tributorum abolitio expoſtularetur. Pleraſque vectigalium ſocietates, à conſulibus & tribunis plebis cōſtitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouiſa, vt ratio quæſtuum & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos ſine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent.

Continetur à ſenioribus & ſanioribus.

Ergo edixit Princeps vt [139] leges cuiuſque publici occultæ ad id tempus, proſcriberentur: omiſſas petitiones, non vltra annum reſumerent. Romæ prætor per prouincias qui pro prætore aut conſule eſſent, iura aduerſus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas ſeruaretur, niſi in iis quæ væno exercerent. Aliáque admodum æqua: quæ breui ſeruata, dein fruſtra habita ſunt. [140] Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. [141] Temperata apud tranſmarinas prouincias frumenti ſubuectio, [142] Et ne cenſibus negotiatorum naues aſcriberentur, tributúmque pro illis penderent, conſtitutum.

Sed publicanis leges datæ.

Frumentariæ naues immunes.

Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconſulare imperium illic habuerant, [143] Sulpicium Camerinum, & [144] Pomponium Siluanum, abſoluit Cæſar. Camerinum aduerſus priuatos & paucos, ſæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accuſatorum circumſteterat, poſcebátque tempus euocandorum teſtium: reus illico defendi poſtulabat. valuitque pecunioſâ orbitate & ſenectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaſerat.

Sulpicius Camerinus abſolutus.

Pomponius Siluanus abſolutus.

Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſperabant, ſi pacem continuauiſſent. Paulinus Pompeius, L. Vetus eâ tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnem militem attinerent, ille [145] inchoatum ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coërcendo Rheno, abſoluit: [146] Verus, Moſellam atq; Ararim, factâ inter vtrumque foſsâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubuectæ, per eam foſſam, mox fluuio Moſellâ in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; ſublatiſque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter ſe Occidentis Septentrioniſque litora fierent.

Agger ad Rhenum cohibendum.

Foſſa inter Ararim & Moſellam.

Inuidit operi [147] Ælius * Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, ſtudiaque Galliarum affectaret. formidoloſum id imperatori dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honeſti. Ceterum continuo exercituum otio fama inceſſit, ereptum ius legatis ducendi in hoſtem.

* Fam. Graecebat

eóque Friſij iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agróſque vacuos, & militum vſui ſepoſitos inſedere, auctore Verrito, & Malorige, [148] qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iámque fixerant domos, ſemina aruis intulerant, vtq; patrium ſolum exercebāt, cùm [149] * Dubius Auitus

Friſij limitaneos agros inſident.

* Didius

acceptâ

acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, niſi abſcederent Friſij veteres in locos, aut nouam ſedem à Cæſare impetrarēt, perpulit Verritum & Malorigem preces ſuſcipere. Profectique Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris oſtentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viſerent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum conſeſſum caueæ, diſcrimina ordinum, quis eques, vbi ſenatus percontantur, [110] aduertēre quoſdam cultu externo in ſedibus ſenatorũ: & quinam forent rogitantes, poſtquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturque, & inter patres conſidunt. quod comiter à viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Friſios decedere agris iuſſit. Atq; illis aſpernantibus, auxiliaris eques repentè immiſſus, neceſſitatem attulit, captis cæſiſve qui peruicacius reſtiterant. Eoſdem agros Anſibarij occupauere, validior gens, non modò ſuâ copiâ, ſed adiacentium populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis & ſedis inopes, tutum exſilium orabāt. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum ſe rebellione Cheruſcâ, iuſſu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe, [111] quinquaginta annorum obſequia. Id quoque adiungere, *quòd gentem ſuam ditioni noſtræ ſubiiceret.* [112] *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur?* [113] *Seruarēt ſanè receptos gregibus inter hominum* famam; modò ne vaſtitatem & ſolitudinē mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantũ, & poſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cælum diis, ita terras generi mortaliũ datas: quæq; ſint vacua, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coràm interrogabat, vellēntne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores.* [114] Et commotus his Auitus, patienda meliorũ imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm ſeipſos paterentur. Hęc in publicum Anſibarijs reſpondit, ipſi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturũ agros. quod ille, vt proditionis pretium, aſpernatus addidit: Deeſſe nobis [115] terra, in quâ viuamus;* in quâ moriamur, non poteſt. atq; ita infenſis vtrimque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes ſocias bello vocabant. Auitus ſcripto ad [116] Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatum, vt Rhenum tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencterûm induxit, excidium minitās, niſi cauſſam ſuá diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retrò ad Vſipios & Tubantes conceſſit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædã diuiſa eſt. Eâdem æſtate inter Hermunduros Cattóſque certatũ magno prœlio, [117] dum flumen gignendo ſale fœcundum, & conterminum, vi trahunt; ſuper libidinem cuncta armis agendi,

Legatos Romam mittunt.

Forum Germana ſimplicitas.

Sed agris cedere coguntur.

Anſibarij eoſdem occupant.

Duce Boiocalo.

* Quò tantum

* famem,

Quem corrupere Auitus conatur.

Ille perſeuerat.

* *Abeſſe vitam vor poteſt, ſic emmendada.*

Sed auxilia eũ deſerunt.

Denique Anſibarij cæſi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros.

religione inſitâ, eos maxime locos propinquare cælo, precéſque mortalium à deis nuſquam propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in amne illiſque ſiluis, ſalem prouenire, non vt alias apud gentes [158] eluuie maris areſcente vndâ, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſâ, contrariis inter ſe elementis, igne atque aquis * concretâ. Sed [159] bellum Hermunduris proſperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuerſam aciem Marti ac Mercurio ſacrauere, quo voto equi, viri, [160] cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos vertebantur. Sed [161] ciuitas Iuhonum ſocia nobis malo improuiſo afflicta eſt. Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, paſſim corripiebant, ferebantúrque in ipſa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non ſi imbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein reſidentibus flammis propiùs ſuggreſſi, ictu fuſtium, aliiſque verberibus, vt feras abſterrebant: poſtremò tegmina corpori direpta iniiciunt, [162] quanto magis profana & vſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. Eodem anno [163] Ruminalem arborem in comitio, [164] quæ ſuper octingentos & * quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & areſcente trunco deminutam, prodigij loco habitum eſt, donec in nouos fetus reuiuiſceret.

Flumen ſalſum.

** concretum.*

Catti occidione occiſi.

Ignis è terrâ enatus.

Ficus ruminalis extincta.

** viginti, verum.*

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Nero matrem ſuam faſtidit, denique interficit. Excuſat id factum apud Senatum: & is non ignoſcit ſolum, ſed laudat. Inde ad deterrima quaque prorupit. currus agitauit. in ſcenâ cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum, vario ſermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ ſtrenue rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem ibi imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam inſulam intraſſet. & tota penè prouincia amiſſa: quam tamen mirâ conſtantiâ & vnius prælij ſucceſſu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi ſuæ interfectus. ſupplicium de familiâ ſumtum. Lex Maieſtatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à peſſimis in inuidiã vocatur: ideoq; commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia poteſt: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa iungitur. Seditionem ſuper eâ re populus mouet: quæ cauſſa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandatariâ inſulâ. Geſta hæc annis circiter quattuor,

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE	Coss.
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO	
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO	
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO	

A. V. C. DCCCXII.

Nero agitat matris cædem.

Caio Vipſanio, Fonteio Coſſ. diu meditatum ſcelus non vltra Nero diſtulit, vetuſtate imperij coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ ſibi matrimonium, & diſſidium Octauiæ incolumi Agrippinâ haut ſperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſare Principem, & pupillum vocare, qui iuſſis alienis obnoxius non modò imperij, ſed libertatis etiam indigeret. *Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & [3] triumphales auos?* *Per obliquū ſimulante Poppæâ.* [3] *An fecunditatem, & verum animum* [*] *timeri? ne uxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamq́; matris aperiat. Quòd ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quàm viſeret periculis eius immixta.* *animum [*] timerine.* Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vſque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vſque prouectam, vt [4] medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comtam, & inceſto paratam. *Agrippina ſcelus tentat:* Iámque laſciua oſcula, & prænuncias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras ſubſidium à feminâ petiuiſſe: immiſſámque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriáte matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdémque libertæ aſtu diſiectum. *Sine ipſe Nero.* Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere; & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in eâ viſa eſt, quæ puellaribus annis [5] ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine vſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare ſecretos eius congreſſus: abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium laceſſeret. *Qui paullatim abiungit ſe à matre.* Poſtremò vbicumque haberetur, prægrauē ratus, interficere conſtituit: hactenus conſultans, veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi. Placuitque primò venenum. *Deliberat de interficiendâ.* Sed inter epulas Principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum videbatur, mulieris vſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atque ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori delectus, iuſſa ſperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, claſſis apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuiſus. *Anicetus ſolutilem nauem huic rei reperit.* Ergo nauem poſſe componi docet, cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare, & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeò iniquum, vt ſceleri aſſignet, quod venti & fluctus deliquerint? Addituturum Principem defunctæ templum, & aras, & cetera oſtentandæ pietatis. Placuit ſollertia, [6] tempore etiam iuta, quādo [7] Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, *Baias Agrippina elicitur.*

 & pla-

& placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperétque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduētabat) excipit manu & complexu; [8] ducitque Baulos: id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias nauis ornatior; tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe ſueuerat triremi, & claſſiariorum remigio vehi. *Conuiuio excipitur.* Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem, & Agrippinam, auditis inſidijs, an crederet ambiguam, [9] geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum, *Blandè habetur.* [10] comiter excepta; ſupérque ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, [11] & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; ſiue explendâ ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſideribus illuſtrem, & placido mari quietam, quaſi conuincendum ad ſcelus, *Fallaci naui imponitur.* dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adſtabat, Acceronia ſuper pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato ſigno, ruere tectum loci multo plumbo graue, preſſúſque *Quæ in parte ſoluta eſt.* Crepereius, & ſtatim exanimatus. Agrippina & Acceronia [12] eminētibus lecti parietibus fortè validioribus, quáuis oneri cederent, protectę ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd pleríque ignari cōſcios impediebant.* ** v. l. iuſſum.* Viſum dehinc remigibus, vnū in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promtus in rem ſubitam conſenſus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem lenioris in *Agrippina in mare ſe proiicit.* mare iactus. Verùm Acceronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & vt ſubueniretur matri Principis, clamitat, contis & remis, & quæ ſors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens, eóque minus agnita, vnum tamē vulnus humero excepit. *Nauiculis excepta eſt, & villæ illata.* Nando, deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum vecta in villæ ſuæ inferunt. Illic reputans, ideo ſe fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quódque litus iuxta non ventis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſummâ ſui parte, veluti terreſtre machinamentum concidiſſet, obſeruans etiam Acceronię necem, ſimul ſuum vulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum reme- *Ad filium de periculo ſuo mittit.* dium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euaſiſſe grauem caſum. orare, vt quamuis periculo matris exterritus, viſendi curam differret: ſibi ad præſens quiete opus. Atque interim ſecuritate ſimulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Teſtamentū Acceroniæ requiri, bonáque obſignari iubet. id tantum nō per ſimulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperiēti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciam, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur. *Nero conſternatus,* Tum pauore exanimis, & iam iámque affore obteſtans vindictæ properam; ſiue ſeruitia armaret, vel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum perſuaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo. [13] quod contra

ſubſidium

ſubſidium ſibi? niſi quid Burrhus & Seneca expergiſcerentur. [14] quos
ſtatim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum vtriuſque *Amicos aduocat.*
ſilentium, ne irriti diſſuaderent; & eò deſcenſum credebant, vt niſi præ-
ueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Pòſt Seneca hactenus *Illi ancipites conſilij.*
promtior, reſpicere Burrhum, ac ſi ſciſcitaretur, an militi imperanda cædes
eſſet? Ille prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & memores Ger-
manici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: perpe-
traret Anicetus promiſſa. [15] Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. *Anicetus iterum rem*
Ad illam vocem Nero, illo ſibi die dari imperium, auctorémq; tanti mu- *ſuſcipit.*
neris libertum profitetur. Iret properè, duceretque promtiſſimos ad iuſ-
ſa. Ipſe audito, veniſſe miſſu Agrippinæ nuntium Agerinum, ſcenam vl- *Crimen in Agrippinam*
trò criminis parat: gladiúmque dum mandata perfert, abiicit inter pe- *ridiculè con-*
des eius. tum quaſi deprehenſo, vincla inijci iubet: vt exitium Principis *fingit.*
molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumiſ-
ſe confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu eueniſ- *Vulgus ad*
ſet, vt quiſque acceperat, decurrere ad litus. [16] Hi molium obiectus, hi *periculum*
proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat, vadere in ma- *Agrippinæ*
re; quidam manus protendere. Queſtibus, votis, clamore diuerſa rogan- *excitati.*
tium, aut incerta reſpondentium, omnis ora compleri: affluere ingens
multitudo cum luminibus; atque vbi incolumem eſſe pernotuit, vt ad
gratandum ſeſe expedire, donec aſpectu armati & minitantis agminis
diiecti ſunt. Anicetus villam ſtatione circumdat, refractáque ianuâ, ob- *Anicetus*
uios ſeruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adſta- *ædes eius*
bant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicū lumen *irruit.*
inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxia Agrippinâ, quòd nemo
à filio, ac ne Agerinus quidē. aliam fore lætæ rei faciem nunc, ſolitudinem
ac repentinos ſtrepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ,
Tu quoque me deſeris, prolocuta, reſpicit Anicetum trierarcho Herculeo
& Oloarito centurione claſſiario comitatum. Ac ſi ad viſendum veniſ- *Animosè illa*
ſet, refotam nuntiaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere, *alloquitur.*
non imperatum parricidium. Circumſiſtunt lectum percuſſores, & prior
trierarchus fuſti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum
diſtringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: [17] multiſque *At ipſe &*
vulneribus confecta eſt. Hæc conſenſu traduntur. Aſpexerit ne matrem *alij occidunt.*
exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, ſunt qui tradide-
rint, ſunt qui abnuant. Cremata eſt nocte eâdem, [18] conuiuiali lecto, &
exſequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur cōgeſtâ aut clau- *Viliter ſe-*
ſâ humo; mox domeſticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Mi- *pulta.*
ſeni propter, & [19] villam Cæſaris dictatoris; quæ ſubiectos ſinus editiſſi-
ma proſpectat. Accenſo rogo libertus eius, cognomento Mneſter, ipſe
ferro ſe tranſegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc
ſui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contēſeratque. Nam *Prædictum*
conſulenti ſuper Nerone, reſponderunt Chaldæi, fore vt imperaret ma- *ei hoc exi-*
trémq; occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. [20] Sed à Cæſare *tium.*
perfecto demum ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt: reliquo noctis,
modò per ſilentiū defixus, ſæpius pauore exſurgens, & mētis inops lucem *Nero ſui impos cædē ma-*
opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, *tre.*

Prætoriani milites eum erigunt.

Mox amici, & ceteri.

prima centurionum tribunorúmque adulatio ad ſpem firmauit, prehenſantium manu, gratantiúmque, quòd diſcrimen improuiſum, & matris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam teſtari. Ipſe diuerſâ ſimulatione, mæſtus, & quaſi incolumitati ſuæ infenſus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutatur, obuerſabatur maris illius & litorum grauis aſpectus (& erant qui crederent, ſonitum tubæ collibus circùm editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim conceſſit, litteráſque ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat, *Repertum cum ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam eâ conſcientiâ, quâ ſcelus parauiſſet. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd conſortium imperij, iuraturaſq. in feminæ verba prætorias cohortes, idemq. dedecus ſenatus & populi ſperauiſſet: ac*[21] *poſteaquam fruſtra *oblata ſint, infenſa militibus patribúſque & plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, periculáque viris illuſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis reſponſa daret?*[22] Temporum quoque Claudianorũ obliquâ inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem tranſtulit,[23] publicâ fortunâ exſtinctam referens. * Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ miſſum cum telo vnũ, qui cohortes, & claſſes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium queſtus anteibat, ſed[24] aduerſo rumore Seneca erat, quòd orationẽ tali confeſſionẽ ſcripſiſſet. Miro tamen certamine procerũ decernuntur ſupplicationes apud omnia puluinaria, vtq;[25] Quinquatrus, quibus apertæ eſſent inſidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ ſimulacrum in curiâ, & iuxtà Principis imago ſtatueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet. Thraſea Pætus ſilentio vel breui aſſenſu priores adulationes tranſmittere ſolitus,[26] * exitiũ ſenatui, ac ſibi cauſſam periculi fecit, ceteris libertatis initiũ non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. Iam ſol repentè obſcuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones.[27] quæ adeò ſine curâ deûm eueniebant, vt multos poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eáque demotâ, auctam lenitatem ſuam teſtificaretur; feminas illuſtres[28] Iuniam & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum ſedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulſos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, ſepulcrúmq; exſtrui permiſit: quóſq; ipſe nuper relegauerat, Iturium & Caluiſium pœnâ exſoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exſilio Tarentum regreſſa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat, vel cùm mitigatâ. Cunctanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis reperiret anxio; contrà deterrimus quiſque quorum non alia regia fecundior exſtitit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem diſſerunt. Iret intrepidus, & venerationem ſui coràm experiretur. Simul progredi expoſcunt, & promtiora quàm promiſerant inueniunt,

Prodigium circa Agrippinæ tumulũ.

Litteræ Neronis ad Senatum.

* *Corruptum*

* *Iamque*

Falſa, & impudentes,

Vnde & in Senecam inuidia.

Decreta adulatoria.

Thraſeas Senatu exiit.

* *exiit tum Senatu,*

Mitiora aliquot facta Neronis.

Metuit vrbem ingredi.

Sed illa adulatione paratiſſima.

obuias

obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac liberorum agmina per ſexum & ætatem diſpoſita: extructos quâ incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triumphi viſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij victor, Capitolium adiit; grates exſoluit: ſeque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiſcumque matris reuerentia tardauerat. [29] Vetus illi cupido erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium [30] citharâ * ludicrum in modum canere, cum cœnaret: [31] quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini ſacros, talique ornatu aſtare, non modò Græcis in vrbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuum, & præſcium. Nec iam ſiſti poterat; cùm Senecæ ac Burrho viſum, ne vtroque peruinceret, alterum concedere. [32] Clauſúmque valle Vaticanâ ſpatium, in quo equos regeret, haut promiſcuo ſpectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt eſt vulgus cupiens voluptatum, & ſi eò Princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non ſatietatem, vt rebantur, ſed incitamentum attulit. [33] Ratúſq. dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate venales in ſcenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit, donis ingentibus: niſi quòd merces ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur, [34] inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos paſſim nomina data. non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quò minùs Græci Latiniſve hiſtrionis artem exercerent, vſque ad geſtus modóſque haut viriles. Quin & feminæ illuſtres deformia meditari. Exſtructáq. [35] apud nemus, quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ, & poſita væno irritamenta luxus. [36] dabantúrq. ſtipes, quas boni neceſſitate, intemperantes gloriâ conſumerēt. Inde gliſcere flagitia & infamia, nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circùmdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quidquam probi moris reſeruaretur. Poſtremò [37] ipſe ſcenam inſcendit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans, [38] aſſiſtentibus * familiaribus. [39] acceſſerat cohors militum, centuriones tribunique: & [40] mærens Burrhus, ac laudans. Túncq. primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ. Hi dies ac noctes plauſibus perſonare. Formam Principis vocémque deûm vocabulis appellantes, quaſi per virtutem clari honoratiq. agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes noteſcerent, [41] carminum quoque ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. [42] Nec dum inſignis * ætatis nati, conſidere ſimul, & allatos vel ibidem repertos verſus connectere; atque ipſius verba quoque modo prolata ſupplere quod ſpecies ipſa carminum docet, nō impetu & inſtinctu, nec ore vno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impartiebat poſt

 epulas.

Inde Neroni contemptus fama.

Ad viles ludos ſe applicat.

* ludicrum

In circo Vaticano curru regit.

Mox palàm.

Ad eadem nobiles adigit.

Iuuenalia, ludi.

Lucus ad Stagnum.

Et corrupta paullatim tota Roma.

Citharâ in publico canit.

* Manuſ. tacites ign. facibus.

Auguſtani equites ei ad plauſum.

Ad carmina etiam ſe dat.

* Corrupta

Sed non ſine aliis Phœbis.

Philoſophis illudit.

epulas. vtque contraria aſſeuerantium diſcordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultúq. triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperēt.
Pompeiis cædes per ludos. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianóſque, gladiatorio ſpectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum ſenatu rettuli, edebat. quippe [43] opidanâ laſciuiâ inuicem inceſſentes probra, deinde ſaxa, poſtremò ferrum ſumſere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo reportati ſunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium Princeps ſenatui, ſenatus conſulibus permiſit.
Ea punita, ſed leniter. Et rurſus re ad patres delatâ, prohibiti publicè in decem annos eiuſmodi cœtu Pompeiani, collegiáque quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta. Liuineius & qui alij ſeditionem conciuerant, exſilio multati ſunt. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenenſibus, violatum ab eo theſaurum Æſculapij, dilectúmq. militarem pretio & ambitione corruptum.
Acilius Strabo accuſatus. Iidem Cyrenenſes reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ poteſtate vſum, & miſſum diſceptatorem à Claudio agrorum, [44] quos regis Apionis quondam *habitos, & Pop. Rom. eum regno relictos, proximus quiſque poſſeſſor inuaſerant, diutináque licentiâ & iniuriâ, quaſi iure & æquo nitebantur. *auitos,* Igitur abiudicatis agris, orta aduerſus iudicē inuidia: & ſenatus ignota ſibi eſſe mandata Claudij, & conſulendum Principem reſpondit. Princeps probatâ Strabonis ſententiâ, ſe nihilo minus ſubuenire ſociis, & vſurpata concedere ſcripſit.
Domitij Afri mors Et Seruilij. Sequuntur virorum illuſtrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij; qui ſummis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando cauſſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, [45] & elegantiâ vitæ, *quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuerſus. *Alias, quæ*
A. V. C. DCCCXIII. [46] Nerone quartùm, Cornelio Coſſo Coſs. [47] quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta fermè noua. *Quinquennale certamē.* Quippe erant qui Gn. quoque [48] Pompeium incuſatum à ſenioribus ferrent, quòd manſuram theatri ſedem poſuiſſet.
Contra theatra & ludos dictum. *Nam* [49] *antea ſubitariis gradibus, & ſcenâ in tempus ſtructâ, ludos edi ſolitos: vel* [50] *ſi vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe; ſi conſideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne ſpectaculorum quidem antiquitas ſeruaretur,* [51] *quoties * P. R. ſederet,* [52] *nullâ cuiquam ciuium neceſſitate certandi. Ceterùm* [53] *abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam laſciuiam; vt quod vſquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe viſatur, degeneretq́; ſtudiis externis iuuentus, gymnaſia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & ſenatu auctoribus. qui non modò licentiam vitiis permiſerint, ſed vim adhibeant. proceres Romani* [54] *ſpecie orationum & carminum, ſcenâ polluantur. Quid ſupereſſe, niſi vt corpora quoque nudent, & caſtus aſſumant, eáſque pugnas pro militiâ & armis meditentur?* [55] *An iuſtitiam augurij,* *& decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, ſi fractos ſonos & dulcedinem vocum peritè audiſſent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, ſed cœtu promiſcuo quod perditiſſimus quiſque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.* *praetores ederent.* *Corrupta*
Pro iis dictum. Pluribus ipſa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant. *Maiores quoque* [56] *non abhorruiſſe ſpectaculorum*

*lorum *oblectamentis, pro fortunâ quæ tum erat; eoq; à Thuſcis accitos hiſtriones,* [57] *à Thuriis equorum certamina, & poſſeſſâ Achaiâ Aſiaq;,* [58] *ludos curatiùs editos. neq; quemquam Romæ honeſto loco ortum, ad theatrales artes degenerauiſſe,* [59] *ducentis iam annis à L. Mummÿ triumpho,* [60] *qui primus id genus ſpectaculi in vrbe præbuerit. Sed & conſultum parcimoniæ, quòd perpetua ſedes theatro locata ſit, potiùs quàm immenſo ſumtu, ſingulos per annos conſurgeret ac ſtrueretur. Nec perinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo* [61] *efflagitandi Græca certamina à magiſtratibus cauſſam fore, cùm eo ſumtu Reſp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures ſtudiis honeſtis, & voluptatibus conceſſis impartire. lætitiæ magis quàm laſciuiæ dari paucas* [62] *totius quinquennÿ noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo inſigni dehoneſtamento id ſpectaculum tranſiit. Ac ne modica quidem ſtudia plebis exarſere, quia [63] redditi quamquam ſcenæ Pantomimi, certaminibus ſacris prohibebantur. [64] Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, ſed victorem eſſe Cæſarem pronunciatum. [65] Græci amictus quos per eos dies plerique inceſſerant, tum exoleuerant. Inter quæ & ſidus cometes effulſit, de quo vulgi opinio eſt, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quaſi iam depulſo Nerone, quiſnam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipſe placita maiorum colebat, habitu ſeuero, caſtâ & ſecretâ domo; quantóq. metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia diſcumbentis Neronis [66] apud Simbruina ſtagna, cui *Sublaqueum nomen eſt, ictæ dapes, menſaque diſiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deûm deſtinari credebant. fouebántq. multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio eſt. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, [67] conſuleret ſibi & turbis, ſéq praue diffamantibus ſubtraheret. eſſe illi per Aſiam auitos agros, in quibus rutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antiſtiâ & paucis familiarium conceſſit. Iiſdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, [68] quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem ducte nando inceſſerat: [69] videbatúrq. potus ſacros & cærimoniam loci corpore *toto polluiſſe. ſecutaq́; anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excifis, metum hoſtium intenderet, vel ſi pepercíſſet, clementiæ famam adipiſceretur, illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem veniæ auferret: neq; tamen remiſsâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui ſe ſpeluncis, ac cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordiâ aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis iis qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis virgulriſq. completos, igni exurit. Atque illum fines ſuos prætergredientem incurſauere Mardi, latrociniis exerciti, contraq; irrumpentem montibus defenſi. quos Corbulo

**Forn. oblectamenta,*

Nero primas tulit.

**V. detur dekedi...*

Cometes apparuit.

Is cauſſa rumoris fuit:

Et periculum Plauto.

**Sublacenum*

Qui in Aſiã ablegatur.

**toto*

Nero ægrotat.

Corbulo Tigranocerta pergit.

Diffugiunt, aut occultant ſe hoſtes.

Mardi eum incurſant.

bulo immiſſis Hyberis vaſtauit, hoſtilémq audaciam externo ſanguine
Fame aliiſq; incommodis laborat.
vltus eſt. Ipſe exercitúſque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam
& labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Adhæc
pænuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera ſolà ducis patientiâ mi-
tigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum de-
hinc in locos cultos: demeſſæque ſegetes, & ex duobus caſtellis in quæ
confugerant Armenij, [70] alterum impetu captum; qui primam vim de-
pulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium tranſ-
Inſidiæ capiti eius ſtructæ.
greſſus, improuiſum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius,
[71] non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſeque
auctorem & ſocios per tormenta edidit. Conuictiq. & puniti ſunt, qui
Tigranocerta in fidem accepta.
ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pòſt legati Tigranocerta
miſſi, patère mœnia afferunt, intentos popularis ad iuſſa. Simul hoſpita-
le donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec
quidquam vrbi detractum, quò promtius obſequium integri retinerét.
At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certami-
ne expugnatum eſt. nam & prœlium pro muris auſi erant, & pulſi intra
munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis ceſſere. quæ faciliùs
Hyrcani cum Parthis diſſident: Societatem Romanam petunt.
proueniebant, quia Parthi Hircano bello diſtinebátur. Miſérantq. Hyr-
cani ad Principem Romanum ſocietatem oratum, attineri à ſe Vologe-
ſen pro pignore amicitiæ oſtentantes. eos regredientes Corbulo, ne Eu-
phratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodiis circumuenirétur, dato præſidio
[72] ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus patrias
At Corbulo Armeniæ reliqua ſubigit.
in ſedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ
intrantem, præmiſſo cum auxiliis Verulano legato, atq; ipſe legionibus
citis, abire procul ac ſpem belli amittere ſubegit: quóſq. nobis ob regem
auerſos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulatus, poſſeſſio-
Cui Tigranes rex imponitur.
nem Armeniç vſurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capeſſen-
dum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai ne-
pos; ſed quòd diu obſes apud vrbem fuerat, vſque ad ſeruilem patien-
tiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſdam fauore
Arſacidarum. At pleriq; ſuperbiam Parthorum peroſi, darum à Roma-
nis regem malebant. Additum etiam præſidium, mille legionarij, tres
ſociorum cohortes, duæq. equitum alæ. & quo faciliùs nouum regnum
** Vt Ila aut up a.* ** abſc.*
tueretur, [73] pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipoliq. & Ariſto-
bolo atq; Antiocho patère iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam *acceſſit, mor-
te Vinidij legati vacuam, ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex illuſtribus
Laodicea terræmotu aſſiicta.
Aſiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio,
propriis opibus reualuit. At in Italiâ [74] vetus opidum Puteoli, ius Colo-
Coloniæ in Italiâ deductæ
niæ, & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani Tarentum &
Antium aſcripti, non tamen infrequentiæ locorum ſubuenere, dilapſis
pluribus in prouincias, in quibus ſtipendia expleuerant. [75] Neque con-
Non cum effectu.
iugiis ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris domos
relinquebant. [76] Non enim, vt olim, vniuerſæ legiones deducebantur
cum tribunis & centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, vt con-
ſenſu & caritate Remp. efficerent; ſed ignoti inter ſe, diuerſis manipu-
lis, ſine rectore, ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium

repentè

repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia præ-
torum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quòd acriore ambitu exarſerant,
princeps compoſuit, tris qui ſupra numerū petebant, legioni præficien-
do. Auxítq. patrum honorem ſtatuendo, [77] vt qui à priuatis iudicibus ad *De appella-*
ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij *tionibus lex.*
qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, ſolutúmq. pœnâ
fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mau- *Vibius Se-*
ris [78] repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur: ne grauiore pœnâ *cundus da-*
afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Ceſonio Pæto, Petro- *mnatus.* A. V. C.
nio Turpiliano Coss. grauis clades in Britanniâ accepta. In quâ neque DCCCXIV.
[79] Auitus legatus, vt memoraui, niſi parta retinuerat; & ſucceſſor Ve- *Res Britan-*
rannius, [80] modicis excurſibus *ſiluas populatus, quin vltrà bellum pro- *nicæ.* *Siluras
ferret, morte prohibitus eſt: magnâ dum vixit ſeueritatis famâ. [81] ſu- *Verannius in*
premis teſtamenti [verbis] ambitionis manifeſtus. quippe multâ in *eâ moritur.*
Neronem adulatione addidit, ſubiecturum ei *prouincias fuiſſe, ſi bien- *prouinciam
nio proximo vixiſſet. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britan- *Suetonius*
nos, ſcientiâ militiæ & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, *Paullinus*
Corbulonis concertator: receptæq́ue Armeniæ decus æquare domitis *ſucceſſit.*
perduellibus cupiens. [82] Igitur Monam inſulam incolis validam, & re- *Qui Monam*
ceptaculum perfugarum aggredi parat, nauéſq. fabricatur plano alueo, *ingreditur.*
aduerſus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado ſecuti, aut al-
tiores inter vndas, adnantes equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa *Viri femi-*
acies, denſa armis viriſque, intercurſantibus feminis: in modum Furia- *næq. occur-*
rum, veſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq. circum, *runt.*
preces diras ſublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aſpectus
perculère militem; vt quaſi hęrentibus membris, immobile corpus vul-
neribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & ſe ipſi ſtimulantes, *Sternuntur.*
ne muliebre & fanaticum agmen pauèſcerent; inferunt ſigna, ſternúnt-
que obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum *vi- *Præſidium*
cis, exciſiq. luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri. [83] Nam cruore captiuo ad- *accipiunt.* *Victis
olere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti
Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Pra- *Maruſſ. Ice-*
ſutagus, [84] longâ opulentiâ clarus, Cæſarem heredem duáſque filias *norum.*
ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul iniuriâ *Britanniæ quâ occaſione*
fore. quod contrà vertit. adeò vt regnum, per centuriones; domus per *defecerit.*
ſeruos, velut capta vaſtarentur. Iam primùm vxor [85] Boudicea verberi-
bus affecta, & filiæ ſtupro violatæ ſunt. Præcipui quique Icenorum, qua- *Rapina Ro-*
ſi cunctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur, & pro- *manorum.*
pinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu gra-
uiorum (quando in formam prouinciæ ceſſerant) rapiunt arma, com-
motis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alij nondum [86] ſeruitio *Trinobantes*
*aſſuefacti, reſumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, *rebellant.* *Mauuſſ. facti.
acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum re-
cens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, ſeruos
appellando: fouentibus impotentiam veteranorum militibus, ſimilitu-
dine vitæ, & ſpe eiuſdem licentiæ. Ad hæc [87] templum diuo Claudio *Claudij tem-*
conſtitutum, quaſi *ara æternæ dominationis aſpiciebatur: [88] delectiq; *plum.* *ara

ſacerdotes, ſpecie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exſcindere coloniam nullis munimentis ſeptam: quòd ducibus noſtris parum prouiſum erat, dum amœnitati prius quàm vſui conſulitur. Inter quæ nullâ palàm cauſâ delapſum Camaloduni ſimulacrũ victoriæ, ac retro conuerſum, quaſi cederet hoſtibus. Et feminæ in * furore turbatæ, adeſſe exitium canebant. [89] Externóſq. fremitus in curiâ eorum auditos, conſonuiſſe vlulatibus theatrum, viſámque ſpeciem in æſtuario, [90] notam eſſe *ſubuerſæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aſpectu dilabente æſtu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad ſpem, ita veterani ad metũ trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos ſine iuſtis armis miſit: & inerat modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conſcij conſilia turbabant, neque foſſam aut vallum præduxerunt, neque motis ſenibus & feminis, iuuentus ſola reſtitit: quaſi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incenſa ſunt. Templum in quo ſe miles conglobauerat, biduo obſeſſum, expugnatúmque. Et victor Britannus [91] * Pæto Ceriali legato legionis nonæ in ſubſidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euaſit in caſtra, & munimentis defenſus eſt. Quâ clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam tranſiit. At Suetonius mirâ conſtantiâ medios inter hoſtes [92] Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non inſigne, ſed copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi ambiguus an illam ſedem bello diligeret, circumſpectâ infrequentiâ militis, ſatíſque magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius opidi damno ſeruare vniuerſa ſtatuit. Neq; fletu & lacrymis auxilium eius orantium flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omiſſis caſtellis præſidiiſq; militarium, [93] quod vberrimum ſpoliant, & deferentes in tutum, læti prædâ, & aliorum * inſignes petebant. Ad [94] ſeptuaginta milia ciuium & ſociorum, iis quæ memoraui locis, occidiſſe conſtitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium; ſed cædes, [95] patibula, ignes, cruces, [96] tamquam *redditūri ſupplicium, ac prærepta interim vltione feſtinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis viceſimariis, & è proximis auxiliares, decem ferme milia armatorum erant: cùm omittere cunctationem, & congredi acie parat. diligitq. locum artis faucibus, & à tergo ſiluâ clauſum; ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planitiem eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circùm armaturâ conglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorum copiæ paſſim per catervas & turmas exſultabant, quanta non aliâs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque teſtes victoriç ſecum traherent; plauſtriſq imponerent, quæ ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicea curru filias præ ſe-

vehens,

Prodigia cladis Romanis nuncia.
**Sororem*
**ſubuertendæ*
Veterani auxilium petũt
Paucὸ mittuntur.
Sed colonia capta, & ipſi cæſi.
**Eu nomẽ Petilio*
Legio fuſa.
Suetonius auxilio accurrit à Monâ.
Londinium venit;
Non manſit, ſede parum tutâ.
Verulamium Britanni capiunt.
**A rabiguæ ſanctitatis locat.*
Magna Romanorum vbique cædes.
**Lege redditurus*
Suetonius de re ſummâ aleam iacit.
Aciem inſtruit:
Et Britanni contrà.

vehens, vt quamque nationem acceſſerat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare teſtabatur; ſed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amiſſam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciſci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec ſenectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ vindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: ceteros caſtris occultari, aut fugam circumſpicere.* [97] *Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſſas belli ſecum expenderent; vincendum illâ acie, vel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatum: viuerent viri, & ſeruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. *Vt* [98] *ſpernerent * ſonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aſpici. imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, vbi ferrum virtutemq́ vincentium, toties fuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarēt. gloriæq́ eorum acceſſurum, quòd modicâ manu, vniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantùm, & pilis emiſſis, pòſt vmbonibus & gladiis ſtragem cædemq́ continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipſis ceſſura.* Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignum. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propiùs ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, [99] velut *cuneis erupit. Idē auxiliarium impetus: & eques protentis haſtis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixáq. telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par eâ die laus parta. quippe ſunt qui paulominus quàm octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo ampliùs vulneratis. [100] Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Poſtumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum viceſimanorúmque proſperis rebus, quia pari gloriâ legionem ſuam fraudauerat, abnuerátque contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus deinde omnis exercitus, ſub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæſar, miſſis è Germaniâ duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt. Cohortes alæque nouis hibernaculis locatæ, quódque nationum ambiguum aut aduerſum fuerat, igni atque ferro vaſtatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat ſerendis frugibus *incurioſos, & omni ætate ad bellum verſâ, dum noſtros commeatus ſibi deſtinant, gentéſq; præferoces tardiùs ad pacem inclināt: quia Iulius Claſſicianus ſucceſſor Cato miſſus, & Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat. diſperſeratq; nouū legatum opperiendum eſſe, ſine hoſtili irâ & ſuperbiâ victoris clementer deditis conſulturum. Simul in vrbē mandabat, [101] nullum prœlio finē exſpectarent, niſi ſuccederetur Suetonio,

cuius

Quibus femina dux.

Eaſum acuit:

Et Suetonius ſuos:

*Vet. ſonorem

Sponte valde promtos.

Romani excipiunt hoſtem:

*Vet. cuneo

Inde inuadunt:

Fundunt inſigni victoriâ.

Boudicea ſeſe interimit:

Et aliâ de cauſſâ Pœnius.

Auctæ victrices copiæ à Cæſare.

Suetonius victoriâ vtebatur:

*incurioſo hoſte & omni

Niſi procurator Cæſaris impediſſet.

[102] cuius aduerſa, prauitati ipſius; proſpera, ad fortunam Reip. referebat.

Polycletus in Britanniam venit arbiter.

Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magnâ Neronis ſpe, poſſe auctoritate eius, non modò inter legatum procuratorémque concordiam gigni, ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, poſtquam Oceanum tranſmiſerat, militibus quoque noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat, mirabantúrque, quòd dux & exercitus tanti belli cōfector ſeruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentúſque rebus gerundis Suetonius, quòd poſt paucas naues in litore, remigiúmq. in iis amiſerat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is nō irritato hoſte, neque laceſſitus, honeſtum pacis nomen ſegni otio impoſuit. Eodem anno Romę inſignia ſcelera, alterum ſenatoriâ, ſeruili alterum audaciâ, admiſſa ſunt. Domitius Balbus erat prætorius, ſimul longâ ſenectâ, ſimul orbitate & pecuniâ inſidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus, ſubdidit teſtamentum, aſcitis [103] Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi [104] Antonium Primum & Aſinium Marcellum ſociauerant. Antonius audaciâ promtus, Marcellus Aſinio Pollione proauo clarus, neque morum ſpernendus habebatur, niſi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur [105] Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minùs illuſtribus, obſignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniúſq. cum Rufino & Terentio [106] lege Corneliâ damnâtur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæſaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæſtorium, tamquam flagitiorū Fabiani gnarum: eiq. Italiâ & Hiſpaniâ in quâ ortus erat, interdictum eſt. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, [107] quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detuliſſet; interim ſpecie legum, mox præuaricando vltionem eluſurus. Additur ſenatuſconſultum: QVI TALEM *operam emitaſſet, vendidiſſetve, vt* [108] *perinde pœnâ teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus.* Haut multo pòſt præfectū vrbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit: ſeu [109] negatâ libertate, cui pretium pepigerat; ſiue amore exoleti infenſus, & dominum ęmulum non tolerans. Ceterùm [110] cùm vetere ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vſque ad ſeditionem ventum eſt: [111] * ſenatúſque, in quo ipſo erant ſtudia nimiam ſeueritatem aſpernantium, pluribus nihil mutandum cenſentibus. Ex quibus C. Caſſius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit. *Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra inſtituta & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur: neque ſum aduerſatus. non quia dubitarem ſuper omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim prouiſum, & quæ converterentur in deterius mutari; ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, vt maneret integrum, ſi quan-*

Non ſine irriſu hoſtium.

Turpilianus ſuccedit Suetonio.

Romæ viro diuiti tabulæ ſubiectæ.

Falſarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à ſeruo occiſus.

Igitur omnes familiares puniendi. ex more P. ſenatuſque in ipſo.

Quam Caſſius rigidè ſtrinxit.

ſi quando Reſpublica conſilÿs eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari viro domi ſua interfecto, per inſidias ſeruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite herculè impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus ſeruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra aduertit? An vt quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas vltus eſt interfector? [112] *quia de paternâ pecuniâ tranſegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt. Sed & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditis ne ſeruum interficiendi domini animum ſumſiſſe, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit.* [113] *num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præueniunt ſerui. Si prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios: poſtremò ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuere ingenia ſeruorum, etiam cùm in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, caritatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cùm decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, vtilitate publicâ rependitur.* Sententię Caſſij, vt nemo vnus contraire auſus eſt, ita diſſonæ voces reſpondebant, numerum, aut ætatem, aut ſexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miſerantium. Pręualuit tamen pars quæ ſupplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine ſaxa ac faces minitante. Tum Cæſar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præſidiis ſepſit. Cenſuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui ſub eodem tecto fuiſſent, Italiâ deportarentur. Id à Principe prohibitum eſt, ne mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſæuitiam incenderetur. Damnatus iiſdem conſulibus Tarquitius Priſcus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui [114] accuſatum ab eo Statilium Taurum proconſulem ipſius meminerant. Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatem Voluſio atque Africano: Trebellium dum vterque dedignatur, ſupra tulêre. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, conſtantiâ, famâ, in quantum pręumbrante Imperatoris faſtigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulâtibus circum qui finem imperio adeſſe dicebant, ſi quid fato pateretur; reſponderit habere ſubſidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potiſſimùm, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen poſt hæc Regulus, quiete defenſus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone, [115] præbitumque oleum equiti ac ſenatui Græcâ facilitate. [116] P. Mario, L. Afinio conſulibus, Antiſtius prætor [117] quem in tribunatu plebis licenter ... ſe ne-

Marginal notes: *quian* — *Multi infrendum ibant.* — *Sed fruſtrà.* — *Præſidio diſpoſito, omnes interfecti.* — *Cenſus Galliarum.* — *Memmÿ Reguli mors, & eius elog.* — *Gymnaſium Ner. dedicat.* — A. V. C. DCCCXV.

Antiſtius Maieſtatis delatus.

moraui, probroſa aduerſus Principem carmina factitauit: vulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Oſtorium Scapulam epulatur. Exin à Coſſutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem precibus Tigellini ſoceri ſui receperat, maieſtatis delatus eſt. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antiſtio, quàm Imperatori gloriam quæſiuit, vt condemnatus à ſenatu, [118] interceſſione tribuniciâ morti eximeretur.

De eo damnando variant.

Et cùm Oſtorius nihil audiuiſſe pro teſtimonio dixiſſet, aduerſis teſtibus creditũ. [119] Cenſuitq́. Iunius Marullus conſul deſignatus, adimendam reo præturam, necandúmq. more maiorum.

Mitiora Thraſeas cenſet:

Ceteris inde aſſentientibus, Pætus Thraſea multo cum honore Cæſaris, & acerrimè increpito Antiſtio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio ſub Principe, & nullâ neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuẽdum diſſeruit. [120] carnificem & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas, quibus ſine iudicum ſæuitiâ & temporum infamiâ, ſupplicia decernerentur. Quin inſulâ publicatis bonis, quo longiùs ſontem vitã traxiſſet, [121] eo priuatim miſerior, & publicæ clementiæ maximũ exemplum futurum.* Libertas Thraſeæ [122]

Pars illū ſenatuum

*ſilentium aliorum rupit. Et poſtquam diſceſſionem conſul permiſerat, pedibus in ſententiã eius iere, paucis exceptis: in quibus adulatione promtiſſimus fuit A. Vitellius, optimum quemq; iurgio laceſſens,

Et obtinet.

& reſpondenti reticens, vt pauida ingenia ſolent.

Tamen ad Cæſarem refertur:

At conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremò reſcripſit, *nullâ iniuriâ prouocatum*

Ille ambiguè & iracundè reſpondet.

Antiſtium grauiſſimas in Principem contumelias dixiſſe. earum vltionem à patribus poſtulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam ſtatui par fuiſſe. ceterùm ſe qui ſeueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. ſtatuerent vt vellent, datâ etiam abſoluendi licentiâ. His atque talibus recitatis, & offenſione manifeſtâ, non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſea deceſſit ſententiâ, ceterive, quæ probauerant deſeruere: pars ne Principem obieciſſe inuidię viderentur, plures numero tuti, Thraſea ſuetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

Veiento ſimili crimine vocatus in diſcrimen.

Haut diſpari crimine [123] Fabricius Veiento conflictatus eſt, qui [124] multa & probroſa in patres & ſacerdotes compoſuiſſet, iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accuſator, venditata ab eo munera Principis, & adipiſcendorum honorum ius. quæ cauſſa Neroni fuit ſuſcipiendi iudicij.

Is Italiâ pulſus.

Conuictúmq. Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iuſſit, conquiſitos lectitatóſq. donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit.

Burrhus obiit alterum rei Ro. fulcrum.

Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebantur. Conceſſitq́. vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in ſe tumeſcentibus paulatim faucibus & impedito meatu, ſpiritum finiebat.

Cum ſuſpicione Cæſariani veneni.

Plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine aſſeuerabant: & Burrhum intellecto ſcelere, cùm ad viſendum Princeps veniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſcitantiq; hactenus reſpondiſſe, *Ego me bene habeo.*

Duo Præfecti prætorio: Fenius Rufus

Ciuitati grande deſiderium eius manſit per memoriam virtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria. Quippe Cæſar duos prætoriis cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum ex

vulgi

vulgi fauore, quia rem frumentariam ſine quæſtu tractabat: [125] Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo ſecutus, [126] ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, [127] ex intimis libidinibus aſſumtus. Proſperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem aduerſum experiebatur.

Et Tigellinus.

Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecã adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodq́; ſtudia ciuium in ſe verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quaſi Principem ſupergrederetur. Obiectebant etiam eloquentiæ laudem vni ſibi aſciſcere, &* [128] *carmina crebriùs factitare, poſtquam Neroni amor eorum veniſſet. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere *voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam, & robur iuuentæ adeſſe. exueret magiſtrum, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis.*

Seneca antiſtitiones labaſcit.

In eum crimina.

**vocem*

At Seneca criminãtium non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem eius magis aſpernante Cæſare, tempus ſermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartuſdecimus annus eſt Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, vt nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ.* [129] *Atauus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum, C. Mæcenati vrbe in ipſâ, velut peregrinum otium permiſit: quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm ſtudia, vt ſic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immẽſam, innumeram pecuniam dediſti, adeò vt plerumque intra meipſum voluam: Egóne equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicus contentus? Tales hortos inſtruit & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque menſuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: ſed mihi incumbit. mihi ſubueniendum eſt.* [130] *Quo modo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leuiſſimis quoq; curis impar, cùm opes meas vltrà ſuſtinere non poßim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen:* [131] *poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.*

Ipſe cautè pariter & animosè ſe defendit.

Ad quæ Nero ſic fermè reſpondit. *Quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti.* [132] **Auus meus*

Nero ſubdolè reſpondet.

**Auum*

*meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati vſurpare otium poſt labores conceſſit, ſed in eâ * ipſâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat; ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouiſti. Et tua quidem erga me munera, dum vita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa videantur, plerique haud quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebuſq. & fructus rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: [133] niſi fortè aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed [134] quantum Voluſio longa parcimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi quâ in parte lubricum adoleſcentia noſtra declinat, reuocas, [135] * inornatumq. robur ſubſidio impenſiùs regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris Principem; ſed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omniũ verſabitur. Quòd ſi maximè continentia tua laudetur, non tamen ſapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam * parat, inde gloriam ſibi recipere.*

ipſa — *Ah. nimis hoc verè.* — *vel ornatus, incolumque* — *parit*

His adiicit complexum & oſcula, [136] factus naturâ & conſuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante) grates agit: ſed inſtituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem; quaſi valetudine infensâ, aut ſapientiæ ſtudiis domi attineretur. Perculſo Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus ſolis pollebat, gratiores ratus ſi Principem ſocietate ſcelerum obſtringeret, metus eius rimatur. Compertóque Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Aſiam, Syllam in Galliam Narbonenſem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non ſe, vt Burrhum, diuerſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare. cui caueri vtcumque ab vrbanis inſidiis præſentiâ; longinquos motus quónam modo cõprimi poſſe? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, [137] nec minus * ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine aui Druſi. [138] Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, ſed veterum Romanorum imitamenta præferre; aſſumtâ etiam Stoicorum arrogantiâ, ſectâque, quæ turbidos, & negotiorum appetẽtes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam percuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi cauſâ diſcumberet. Relatum caput eius illuſit Nero tamquam præmaturâ canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpatium itineris ac maris tempuſque interiectum mouerat famam: vulgóque fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præſidentem, ſi clari atque inſontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos aut numero validos, aut

Senecam cominter dimittit. At ille vana verum exuit, & quietem ſerio ſpectat. — *Tigellinus increſcit.* — *Plautum & Syllam criminatur.* — *ſuſpenſos* — *Prepudium hominis, etiã Stoicos.* — *Sulla occiſus.* — *Parant & Plautum:* — *De quo vana quidam ſparſa.*

animo promtos, poſtquam iuſſa efficere nequiuerint, ad ſpes nouas
tranſiiſſe vnà. [139] Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Cete-
rùm libertus Plauti celeritate ventorum præuenit centurionem, &
mandata L. Antiſtij ſoceri attulit: *effugeret ſegnem mortem,* [140] *otium, ſuf-* *Et ſanè ſocer*
fugium, & magni nominis miſerationem. reperturum bonos, conſociaturum *ad audendum aliquid*
audaces. nullũ interim ſubſidium aſpernandum. ſi ſexaginta milites (tot enim *excitabat:*
aduentabant) propuliſſet; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia per-
meat, multa ſecutura, quæ ad vſque bellum eualeſcerent. denique aut ſalutem
tali conſilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum eſſe. Sed *Sed immo-*
Plautum ea non mouêre. ſiue nullam opem prouidebat inermis atque *tum.*
exſul; ſeu tædio ambiguæ ſpei; an amore coniugis & liberorum, quibus
placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ ſollicitudine turbatum.
Sunt qui alios à ſocero nuntios veniſſe ferãt, tamquam nihil atrox im-
mineret, doctoreſq. ſapientiæ [141] Cœranũ Græci, Muſonium Thuſci ge- *Mortem in-*
neris, conſtantiam opperiendę mortis, pro incertâ & trepidâ vitã ſuaſiſ- *trepidè ex-*
ſe. Repertus eſt certè per medium diei nudus, exercitando corpori. Ta- *ſpectat:*
lem eum centurio trucidauit, coram Pęlagone Spadone, quem Nero *Et excipit.*
centurioni & manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſue-
rat. [142] Caput interfecti relatum. cuius aſpectu, ipſa Principis verba refe-
ram: *Quin*, inquit, *Nero depoſito metu nuptias Poppææ ob eiuſmodi terrores*
dilatas maturare parat, Octauiamq́. coniugem amoliri, quamuis modeſtè agat,
& nomine patris, & ſtudiis populi grauem? Sed ad ſenatum litteras miſit, *Nero de v-*
de cæde Syllæ Plautiq́. haut confeſſus. verùm vtriuſque turbidum inge- *troque ad Se-*
nium eſſe, & ſibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo *natum ſcri-*
nomine ſupplicationes, vtq́ue Sylla & Plautus ſenatu mouerentur, gra- *bit, tectè.*
uioribus tamen ludibriis quàm malis. Igitur accepto patrum conſulto, *Illi approbãt.*
poſtquam cuncta ſcelerũ pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, *Octauia ex-*
ſterilem dictitãns. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex; & adulteri *turbatur, in-*
Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, *ductâ Pop-*
ſeruilem ei amorem obiicere. deſtinatúrq. reus cognomento Eucerus, *peâ.*
natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæ- *Seruile adul-*
ſtiones, & vi tormentorum victis quibuſdam, vt falſa annuerent, plures *terium illi*
perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. [143] Ex quibus vna inſtanti Tigelli- *obiicitur.*
no, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quàm os eius. Mouetur *Conſtantia*
tamen primò [144] ciuilis diſſidij ſpecie: domumq́. Burrhi, & prædia Plauti, *& confidentia ancillar.*
infauſta dona accipit. Mox in Campaniam pulſa eſt, additâ militari cu-
ſtodiâ. Inde crebri queſtus, nec occulti per vulgum, cui minor ſapiẽtia,
& ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. [145] His haut * qua- *Deeſt quidpiam.
quam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin
læti Capitolium ſcandunt, deóſq. tandem venerantur. Effigies Poppææ *Octauia re-*
proruunt. [146] Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus, fo- *uocatur. mo-*
roq́. ac templis ſtatuunt. Itur etiam in Principis laudes, repetitum * ve- *tu populi.*
nerantium. Iámq. & palatium multitudine & clamoribus complebant,
cùm emiſſi militum globi verberibus & intento ferro turbatos diſie-
cere. Mutatáq. quæ per ſeditionem verterãt. Poppææ honos repoſitus
eſt. Quæ ſemper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis in- *Poppæa ſibi*
grueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus *metuit,*

 eius:

Neronem mire oratione extimulat.

eius: *Non eò loci res ſuas agi, vt de matrimonio certet (quamquam id ſibi vitâ potius) ſed vitam ipſam in extremum adductam à clientelis & ſeruitiis Octauiæ, quæ plebis ſibi nomen indiderint, ea in pace auſis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduerſus Principem ſumta. ducem tantum defuiſſe, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam & in vrbem ipſam pergeret, ad cuius nutum abſentis tumultus cierentur. Quod alioquin ſuum delictum? quam cuiuſquam offenſionem? An quia veram progeniem penatibus Cæſaris datura ſit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptii ſubolem Imperatorio faſtigio induci? Denique ſi id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel conſuleret ſecuritati iuſtâ vltione. Et modicis remediis, primos motus conſediſſe.* [147] *at ſi deſperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos.* Varius ſermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit ſimul audientem & accendit. Sed parum valebat ſuſpicio in ſeruo,[148] & quęſtionibus ancillarum eluſerat.

Alia machina in Octauiam.

Aniceto adminiſtro.

Ergo confeſſionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimen affingeretur. Et viſus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, claſſi apud Miſenum, vt memoraui, præfectus, leui poſt admiſſum ſcelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Igitur accitum eum Cæſar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduerſus inſidiantem matrem ſubueniſſe: locum haut minoris gratiæ inſtare, ſi coniugem infenſam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præſens, ſed magna ei præmia, &

Qui fatetur adulterium.

ſeceſſus amœnos promittit: vel ſi negauiſſet, necem intentat. Ille inſitâ vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iuſſum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut conſilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exſilium tolerauit, & fato obiit. At Nero præfectum ſpe ſociandæ claſſis corruptum, & incuſatæ paulo antè ſterilitatis oblitus, abactos partus conſcientiâ libidinum, [149] eáque ſibi comperta * dicto memorat. [150] Inſuláque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exſul viſentium oculos maiore miſericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuerſabatur à Claudio pulſæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præſentem ſæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic *primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil niſi luctuoſum haberet, erepto per venenum patre, & ſtatim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non niſi in perniciem vxoris nupta. Poſtremò crimen omni exitio grauius. Ac puella viceſimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præſagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morti acquieſcebat.

**edicto*

Octauia inſulâ clauſa.

Magnâ miſeratione populi.

**primus*

Denique ad mortem acta.

Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam ſe & tantùm ſororem teſtaretur, [151] communéque Germanici, & poſtremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, ſed ſine exitio pertuliſſet. Reſtringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exſoluuntur; & quia preſſus pauore ſanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additúrq. atrocior ſæuitia, quòd caput amputatum latumque in

Caput Poppææ oblatum.

vrbem

vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque caſus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noſcent, præſumtum habeant, quoties fugas & cædes iuſſit Princeps, toties grates deis actas; quæq; rerum ſecundarum olim, tum publicæ cladis inſignia fuiſſe. Neque tamen ſilebimus, ſi quod ſenatuſconſultum, adulatione nouum, aut patientiâ poſtremum fuit. Eodem anno libertorum potiſſimos [12] veneno interfeciſſe * creditum eſt, [13] Doryphorum quaſi aduerſatum nuptiis Poppææ, Pallantem quòd immenſam pecuniam longâ ſenectâ detineret. Romanus ſecretis criminationibus incuſauerat Senecam vt C. Piſonis ſocium, ſed validiùs à Senecâ eodem crimine perculſus eſt. Vnde Piſoni timor & orta inſidiarum in Neronem magna moles, ſed improſpera.

O tempora ſeruilia!

**creditus Nero libertos aliquot veneno tollit.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

Vologeſes Parthorum Rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repreſsit. Sed Cæſonius Pætus miſſu Neronis mox ſuperueniens, proprius Armeniæ tuendæ dux, imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoſte depactus. Corbulo ei tamen ſed ſerò ſuccurrit. Neroni filia ex Poppæâ naſcitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venere, ſuper Armeniâ retinendâ, irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permiſſum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema ſtatuæ Neronis ſubmittere, nec niſi ſponte eius reſumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipſa vrbs ardet caſu, ſiue Principis dolo. qui in ruinis eius ingentem ſibi domum extruxit. Chriſtiani ab eo exagitati & necati, falſo crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Piſone. Multi interfecti inluſtrium, interq; eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Geſta hæc annis paullo amplius tribus,

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO COSS.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO

INTEREA rex Parthorum Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemq. alienigenam Tigranem Armeniæ impoſitum: ſimul, fratre Tiridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire vltum volens, magnitudine rurſum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuerſas ad curas trahebatur: cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multiſque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus inſuper nuntius contumeliæ exſtimulat: quippe egreſſus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminâ nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vaſta-

Vologeſes deliberat de repetendâ Armeniâ.

Impulit ambiguum iniuria Tigranis,

Fines Parthorum populatur.

vaſtauerat. Idq́ue primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis deſcenſum, vt ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate

Monobazus etiam exſtimulat:

obſidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præſidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armenia conceſſum, proxima trahi: & niſi defendant Parthi, leuius ſeruitium apud Ro-

Et Tiridates.

manos deditis, quàm captis eſſe. Tiridates quoque regni profugus, per ſilentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauia, magna imperia contineri: virorum armorúmque faciendum certamen. Id in ſummâ fortunâ æquius, quod validius. Et ſua retinere, priuatæ domus: de alie-*

Perniciere. & oratione ſenſa ſua Vologeſes aperit.

nis certare, regiam laudem eſſe. Igitur commotus his Vologeſes concilium vocat, & proximum ſibi Tiridatem conſtituit, atque ita orditur, *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem ſummo nomine conceßiſſet, in poſſeßionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarq́ contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates ritè compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis numquam proſperè laceßitam, nunc quoque in exitium ſuum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quam ſanguine, cauſâ quàm armis retinere parta maioribus maluiſſe ram. ſi cunctatione deliqui, virtute corrigam. Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, additâ modeſtiæ famâ.*

Diadema Armeniæ Tiridati imponit.

quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à diis æſtimatur. Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ

Copias præmittit.

regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: mandauitque Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipſe poſitis aduerſus Hyrcanos diſcordiis, vires intimas, molémque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita ſunt: [a] legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bola-

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

no, ſubſidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compoſitiùs cuncta, quàm feſtinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripſerátque Cæſari, proprio duce opus eſſe, qui Armeniam

Præſidiis omnia firmat:

defenderet: Syriam ingruente Vologeſe acriore in diſcrimine eſſe. Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam

In primis Syriam.

prouincialium manum armat: hoſtiles ingreſſus præſidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſita. quoſdam riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneſes vt famam ſui præiret, non ideo

Tigranes vrbem principem occupat.

neſcium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, [a] vrbem copiâ defenſorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut ſpernendâ latitudine partem murorum ambit & ducta ingens foſſa, quà fluuio diffidebatur. Inerát milites, & prouiſi antè commeatus. quorum ſubuectu pauci auidiùs progreſſi, & repentinis hoſtibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros ac-

Tentant eam fruſtrà Parthi.

cenderant. Sed Partho ad exſequendas obſidiones nulla cominus audacia: raris ſagittis, neque clauſos exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cùm promouere ſcalas & machinamenta inciperent, facile detruſi,

Corbulo legat ad Vologeſem.

mox erumpentibus noſtris cæduntur. Corbulo tamen quamuis ſecundis rebus ſuis, moderandum fortunæ ratus, miſit ad Vologeſem, qui ex-

poſtularent

poſtularent vim prouinciæ illatam. ſocium amicúmq; regem cohortes Romanas circumſidere. [3] omitteret potiùs obſidionem, aut ſe quoque in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius Centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Niſibin ſeptem & triginta milibus paſſuum à Tigranocertâ diſtantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologeſi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præſentia proſperè fluebant. irritum obſidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem ſumſerant, miſſæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. ſibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locuſtarum ambederat quidquid herbidum aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendens, miſſurum ad Imperatorem Romanum legatos ſuper petendâ Armeniâ & firmandâ pace reſpondet. Moneſen omittere Tigranocerta iubet, ipſe retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occulte pepigiſſe interpretabantur, vt omiſſo vtrimque bello, & abeunte Vologeſe, Tigranes quoque Armeniâ abſcederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? Cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauiſſe in extremâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm in ſede regni modò retenti? Dilata prorſus arma, vt Vologeſes cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltrà periculum faceret.* Nam, vt retuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare [4] Cæſennius Pætus audiebatur: iamq. aderat, copiis ita diuiſis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recens è Mœſis excita erat, ſimul Pontica, & Gallatarum Cappadocúmq. auxilia Pæto obedirent: tertia, & ſexta, & decima legiones, priórque Syriç miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vſu ſociarent, partiréiúrve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriam erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, vſurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius victis impoſiturum. Sub idem tempus legati Vologeſes, quos ad Principem miſſos memoraui, reuertêre irriti: bellúmque propalam ſumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nullâ palàm cauſſâ, [5] turbatus equus qui conſularia inſignia geſtabat, retrò euaſit. Hoſtiáq. quæ muniebantur hibernaculis aſſiſtens, ſemifacta opera fugâ perrupit, ſeq. vallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Ceterum Pætus ſpretis ominibus, necdum ſatis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vaſtandiſque regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriæque & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & inſtante iam hieme, reduxit exer-

Nec ille à pace abhorret.

Moneſes reuocatur ab obſidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanũ & Parthum.

Cum Corbulonis inuidiâ.

Intereà Pætus aduenit, cum copiis.

Ferociter loquitur.

Legati Parthici irriti Româ redeunt.

Pætus Armeniam intrat, aue infauſtâ.

Principia tamen ei ridet.

citum. compoſuitque ad Cæſarem litteras, quaſi confecto bello, verbis
Corbulo intereà Euphrati aſſidet: magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Eu-
phratis ripam crebrioribus præſidiis inſedit: & ne ponti iniiciendo im-
pedimentum hoſtiles turmæ afferrent, (iam enim ſubiectis campis ma-
gnâ ſpecie volitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas tra-
Ponte eum iungit. bibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultiſque & baliſtis pro-
turbat Barbaros. in quos ſaxa & haſtæ longiùs permeabant, quàm vt
contrario ſagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, col-
leſque aduerſi per ſocias cohortes, pòſt legionum caſtris occupantur:
Vologeſes ad Pætum vertit. tantâ celeritate & oſtentatione virium, vt Parthi omiſſo paratu inua-
dendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus immi-
nentium neſcius, quintam legionem procul in Ponto habebat. Reli-
quas promiſcuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduenta-
Hic nutat valde & trepidat. re Vologeſem magno & infenſo agmine auditum. Accitur legio duo-
decima, & vnde famam aucti exercitus ſperat, prodita infrequentia: quâ
tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut
in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtātia fuiſſet. Verùm vbi à viris milita-
ribus aduerſus vrgentes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſententiæ
indigens videretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hi-
bernis, non foſſam neque vallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtem
data clamitans, duxit legiones quaſi prœlio certaturus. Deinde amiſſo
centurione & paucis militibus, quos viſendis hoſtium copiis præmiſe-
Imperitè militem ſpargit. rat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, vanâ
rurſus fiduciâ, tria millia delectorum proximo Tauri iugo impoſuit, quò
tranſitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in
parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen
eſt, abditi, datâ in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in vnum
habitus, vagum hoſtem promtiùs ſuſtentauiſſet. ægrè compulſum fe-
Auxilium à Corbulone inuitus petit. runt, vt inſtantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum,
quò gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Expediri ta-
men itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos,
Vologeſes intereà vi perrumpit. parem numerum è cohortibus iuſſit. At Vologeſes quamuis obſeſſa à
Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepiſſet, nihil mutato conſi-
Præſidia fugat, aut expugnat. lio, ſed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm
centurione Tarquitio Creſcente turrim in quâ præſidium agitabat, de-
fendere auſo: factâ ſæpius eruptione, & cæſis qui Barbarorum propiùs
ſuggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum ſi quis
integer, longinqua & auia; vulnerati, caſtra repetiuere: virtutem regis,
ſæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate
Pætus iacet. eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cun-
Corbulonem inuocat & expectat. cta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus,
veniret properè, ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus
tueretur: ſe fidem interim donec vita ſuppeditet, retenturum. Ille in-
Ille feſtinat. territus, & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati
impoſita retinerentur, quâ proximum & commeatibus non egenum, re-
gionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Co-
mitabantur exercitum præter alia aſſueta bello, magna vis camelorum
onuſta

onuſta frumento, vt ſimul hoſtem famémque depelleret. Primùm è perculſis [6] Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein pleroſque militum: quos diuerſas fugæ cauſas obtendentes, redire ad ſigna, & clementiam Pæti experiri monebat. Se niſi victoribus immitem eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam oſtendere. *Non vicos aut opida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duaſq́ in iis legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoriâ manu tribueretur, quod illud & quantum decus,*[7] *vbi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis ſtimulis incenderent) continuum diu noctuq. iter properabant. Eóque intentiùs Vologeſes premere obſeſſos, modò vallum legionum, modò caſtellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propiùs incedens, quàm mos Parthis, ſi eâ temeritate hoſtem in prælium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iuſſu ducis, & alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, ſaluti conſuluiſſe. Quâ deſperatione exercitus dux ſubactus, primas tamen litteras ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, *Quòd pro Armeniis ſemper Romanæ ditionis, aut ſubiectis regi quem Imperator delegiſſet, hoſtilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præſentia tantùm ſpectaret. Ipſum aduerſus duas legiones, totius regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſſâ, ſed opperiendos ſibi fratres Pacorum ac Tiridatem reſcripſit. Illum locum tempúſque conſilio deſtinatum quid de Armeniâ cernerent. [8] *Adieciſſe deos dignum Arſacidatum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Miſſi pòſt à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vaſacem præfectum equitatus ire iuſſit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & ſi qui duces obtinendæ donandæúe Armeniæ egerant: Vaſaces imaginem retinendi donandive penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis iis quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitque liberari obſidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtelláque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologeſi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim [9] fluuio Arſameti, (is caſtra præfluebat) pontē impoſuit, ſpecie ſibi illud iter expetientis. [10] Sed Parthi quaſi documentum victoriæ iuſſerant. namque iis vſui fuit. Noſtri per diuerſum iere. [11] Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, & alia ex rebus infauſtis: quorum ſimulacrū ab Armeniis vſurpatum eſt. Nam & munimenta ingreſſi ſunt, antequam agmen Romanū decederet; & circumſtetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoſcentes, abſtrahentéſq. Raptę etiam veſtes, retenta arma, pauido milite & cōcedente, ne qua prœlij cauſſa exiſteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis, quò cladē noſtram teſtaretur, vi-

Suos ad robur & celeritatem excitat.

At Parthus Romanos premit & obſidet.

Languidè hi ſe defendunt.

Immè dedi- tionem loquuntur & ſpectant.

Itaque Pætus pacem petit.

Tergiuerſatur Vologeſes.

Tamen ad colloquium ventum;

Et ex eo. ad infamia pacta.

Quia Parthi variè illudūt Romanis:

Nimium perfidiæ.

tur, viſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſanietem [12] elephanto inſidens, & proximus quiſque regi vi equorum perrupere, quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt, validum & fidum intellexere. Ceterùm obſeſſis adeò ſuppeditauiſſe rem frumentariam conſtitit, vt horreis ignem inicerent: [13] contráque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque ſe plus triduì itinere abfuiſſe. Adiecit, [14] iureiurando Pæti cautum apud ſigna, aſtantibus iis, quos teſtificando rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro habentur: vnâ die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim ſauciis. neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm ſi terga in acie vertiſſent. Corbulo cum ſuis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, vt diuerſitatem exprobraret. Mæſti manipuli, ac vicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: ſola miſericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, [15] hæc conquerentium: *irritum laborem, potuiſſe bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciá egreſſum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus ſpatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem aſſequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuntij, detraheret caſtella trans Euphratem, [16] amnémque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuerſis præſidiis vacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremò conceſſit rex. Diruptáq; quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcúſque medio Capitolini montis ſiſtebantur: decreta à ſenatu integro adhuc bello, neque tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpretâ conſcientiâ. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero [17] frumentum plebis vetuſtate corruptum, in Tiberim iecit, quo ſecuritatem annonæ *ſuſtentaret. cuius pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas fermè naues portu in ipſo, violentiâ tempeſtatis, & centum alias Tiberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, [18] Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum Principum, qui grauitate ſumtuum iuſtos reditus anteiſſent. ſe annuum ſexcenties ſeſtertiûm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm [19] propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios; præturaſq; & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant.

Quibus omnia ex uberi:

Et hoſtibus contrà. Infamiam Pæti Corbulo auget,

Qui occurrit cum ſuis fugienti.

Milites inter ſe beneuoli: at nõ duces.

Species fœderis inter Vologeſem & Corbulonem.

Romæ tamen non niſi fauſta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactũ.

**Pet. Faber, oſtentaret.*

Præfecti noui vectigalibus.

uerant. Qui magnâ cum inuidiâ ſenatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant: *Satis pretij eſſe orbis quòd multâ ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu exſpectata in ludibrium verti, quãdo quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo ſenatusconſultum, ne ſimulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac [20] ne vſurpandis quidem hereditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, ceteris criminibus, vt ſolent prævalidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vſque ad contumeliam ſenatus penetrauerat, quòd dictitaſſet, in ſuâ poteſtate ſitũ, an proconſulibus qui Cretã obtinuiſſent, grates agerentur. Quam occaſionem Pętus Thraſea ad bonum publicum vertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouinciâ Cretâ depellendũ, hęc addidit. *Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtratuum auaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt.* [21] *Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiaq́ Romanâ capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſq́ habeatur alibi quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modò prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viſerent, & quid de cuiuſque obſequio videretur, referrent. trepidabántque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptiùs accuſatio decernitur.* [22] *Decernatúrque, & maneat prouincialibus, potentiam ſuam tali modo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quàm cùm offendimus. Quædam imò virtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduersùm gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. quæ ſi arceantur, æquàliùs atque conſtantiùs prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia eſt, ita vetitâ gratiarum actione* [23] *ambitio* cohibetur.* Magno aſſenſu celebrata ſententia. [24] Non tamen ſenatusconſultum perfici potuit, abnuentibus conſulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe [25] ſanxere, ne quis ad concilium ſociorum referret, agendas apud ſenatum proprætoribus próueconſulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigieſq́; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et * motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctáque virgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Coſſorum capta eſt. [27] Memmio Regulo & Verginio Rufo Coſs. natam ſibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Auguſtam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipſe generatus erat. Iam ſenatus vterum Poppæç commendauerat dijs, votaque publicè ſuſceperat. quæ multiplicata, exſolutaq́. Et additæ ſupplicationes, templúmque Fecunditati, & [28] certamen ad

Querelæ de breui & fraude adoptione.

Patres preuident, & prohibent.

Timarchus accuſatus.

Eâ occaſione, Thraſeæ ſententia.

*cohibebitur.
Et cohibita ambitio prouincialium.

Gymnaſium fulmine, Pompeij opidum terræ motu, corrupta.

A. V. C. DCCCXVI.
Filia Neroni nata:
Multâ adulatione patrum.

exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: [29] ludicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra menſem defunctâ infante: rurſúſq. exortæ adulationes, cenſentium honorem diuæ, & puluinar, ædémq. & ſacerdotem. Atque ipſe vt lætitiæ, ita mæroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Secutam dehinc vocem Cæſaris ferunt, quâ reconciliatum ſe Thraſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & pericula gliſcebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologeſis, litteráſq. in eandem formam attulere: *Se priora & toties iactata ſuper obtinenda Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri poſſeßionem Parthis non ſine ignominiâ Romanâ tradidiſſent. Nuper clauſum Tigranem, poſt Pætum legionéſque cùm opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recuſaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies Principis, vbi legionibus coram, regnum auſpicaretur.* Talibus Vologeſis litteris, quia Pętus diuerſa tamquam rebus integris ſcribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet? omnes inde Romanos exceſſiſſe reſpondit. Tum intellecto Barbarorum irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, [30] an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitiâ rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde ſpes fieret, non fruſtrà eadem oraturum Tiridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. [31] Syriæq; exſecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celſo, è Pannonia adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectiſque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iuſſis Corbulonis obſequi, in tantum fermè modum auctâ poteſtate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum geſturo dederat. Regreſſum Pætum cùm grauiora metueret, facetiis inſectari ſatis habuit Cęſar, his fermè verbis: *Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promtus in pauorem, longiore ſolicitudine ægreſceret.* At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortiſſimo quoque amiſſo, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam tranſlatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Additâq; legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quódque alarum cohortiúmque, & auxilia regum in vnum conducta [32] apud Melitenen, quà tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum ritè exercitum ad concionem vocat, orditúrque magnifica de auſpiciis imperatoriis, rebúſque à ſe geſtis, aduerſam inſcitiam Pæti declinans:

multâ

At ea breui abijt.

Thraſeas prohibetur aditu Cæſaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Cum ſuperbiuſculis mandatis.

Deliberat Princeps:

Placuitq; bellum:

Cui Corbulo præfectus.

Et finitimi præſides regeſq; obedire iuſſi.

Pætum facetijs Nero excipit.

Copias Corbulo cogit.

Luſtrat. & oratione excitat.

multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox [33] iter
L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetuſtas obſepſerat, per-
git. Et venientes Tiridatis Vologeſiſque de pace legatos haut aſper- *Parthi ad*
natus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. *Non e-* *eum legati.*
nim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſe- *Nec vtam iis*
cunda, quædam Parthis euenisse, documento aduerſus ſuperbiam: proinde & *pacu claudit.*
Tiridati conducere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologé-
ſen meliùs ſocietate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum conſul-
turum. [34] *Scire quantum intus diſcordiarum, quámque indomitas & præ-*
feroces nationes regeret. Contrà Imperatori ſuo immotam vbique pacem, &
vnum id bellum eſſe. Simul conſilio terrorem adiicere, & Megiſtanas Ar- *Rem nihilo-*
menios qui primi à nobis defecerant, pellit ſedibus, caſtella eorum ex- *minus in*
ſcindit, plana, edita, validos, inualidóſque, pari metu complet. Non in- *Armeniâ* *gerit.*
fenſum, nedum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habe-
batur, eóque conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neque
atrox in ſummam, *& quibuſdam præfecturis inducias petit. Tiridates *Tiridates*
locum diémque colloquio poſcit. Tempus propinquum, locus in quo *colloquium*
nuper obſeſſę cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris dilectus eſſet, *poſtulat.*
ob memoriam lætioris ſibi rei, non eſt à Corbulone vitatus, vt diſſimi-
litudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur, quod
eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque op-
periri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ [35] Tiberius Alexan- *Obſides à*
der illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius *Romanis*
gener Corbulonis, [36] nondum ſenatoriâ ætate, ſed pro legato quintæ le- *dantur.*
gioni impoſitus, in caſtra Tiridatis venêre, * honore eius, ac ne me- *honori.*
tueret inſidias tali pignore. Viceni dehinc equites aſſumpti. Et viſo Cor- *Ita rex ad*
bulone, rex prior equo deſiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed [37] pedes v- *Corbulonem*
terque dexteras miſcuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omiſſis præ- *venit.*
cipitibus tuta & ſalutaria capeſſentem. Ille de nobilitate generis mul-
tùm præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, la- *Pacta inter*
turúmque nouum Cæſari decus, non aduerſis Parthorum rebus ſuppli- *eos.*
cem Arſaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæſaris
inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo
finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimque ſpecie, inde
eques compoſitus per turmas, & inſignibus patriis, hinc [38] agmina legio-
num ſtetere fulgentibus aquilis, ſigniſq; & ſimulacris deûm in modum
templi. Medio tribunal ſedem curulem, & [39] ſedes effigiē Neronis, ſuſti-
nebat. Ad quam progreſſus [40] Tiridates, cæſis ex more victimis, ſubla- *Tiridates*
tum capite diadema imagini ſubiecit. magnis apud cunctos animorum *diadema de-*
motibus, quos augebat inſita adhuc oculis exercituum Romanorū cę- *tractū Nero-*
des, aut obſidio. At nunc verſos caſus: iturum Tiridatem oſtentui genti- *ni ſubiicit.*
bus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comita- *Epulo excipi-*
tem, epulaſq. & rogitante rege cauſſas, quoties nouum aliquid aduerte- *tur à Cor-*
rat: vt, [41] initia vigiliarum per centurionem nuntiari, [42] conuiuium buc- *bulone:*
cinâ dimitti, & [43] ſtructa ante Auguralē aram ſubditâ face accēdi: cuncta *Et res Ro-*
in maius extollēs, admiratione priſci moris affecit. [44] *poſtremo die ſpa- *manas doce-*
tium orauit, quo tātum itineris aditurus, fratres antè, matrémq; viſeret: *tur.* *Fortaſſe, po-* *ſtero*

obſidem

obſidem interea filiam tradit, litteráſque ſupplices ad Neronem. Et di-
Abit fratres ſalutaturus.
greſſus Pacorum apud Medos, Vologeſen Ecbatanis reperit, non in-
curioſum fratris: quippe & proprijs nuntiis à Corbulone petierat, ne
quam imaginem ſeruitij Tiridates perferret, [45] neu ferrum traderet,
[46] aut cõplexu prouincias obtinentium arceretur, foribúſve eorum aſſi-
ſteret: tantúſque Romæ, quantus conſulibus, honor eſſet. Scilicet ex-
ternæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri: apud quos ius imperij va-
Alpium pars iure Latij donata.
let, inania tranſmittuntur. Eodem anno Cæſar nationes Alpium mari-
timarum in ius Latij tranſtulit. [47] Equitum Romanorum locos ſedili-
Sedes equitũ in Circo diſcreta.
bus plebis antepoſuit, apud Circum. [48] Namque ad eam diem indiſcre-
ti inibant; quia lex Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit.
Spectacula gladiatorum idẽ annus habuit, pari magnificentiâ ac prio-
ra. Sed [49] feminarum illuſtrium ſenatorúmq. plures per arenam fœdati
A. V. C. DCCCXVII.
ſunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss acriore in dies cupidine adigeba-
tur Nero promiſcuas ſcenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut
hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ
**Videtur deleudum.*
voci anguſtos ſpernebat. Non tamen Romæ incipere [* ſcenas] auſus,
Neapoli Nero ſe & vocem publicat.
Neapolim quaſi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt tranſ-
greſſus in Achaiam, inſignéſq. & antiquitùs ſacras coronas adeptus, ma-
iore famâ ſtudia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vul-
gus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, qui-
que Cæſarem per honorem, aut varios vſus ſectantur. etiam militum
manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbi-
trabantur, triſte; vt ipſe, prouidum potiùs & ſecundis numinibus euê-
Theatrum ruit ſed ſine noxa.
nit. Nam egreſſo qui affuerat populo, vacuum & ſine vllius noxâ thea-
trum collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates diis, atq; ipſam
recentis caſus fortunam celebrans, petiturúſque maris Hadriæ traie-
Gladiatorũ munus Beneuenti.
ctus, apud Beneuentum interim conſedit: vbi gladiatorum munus à
Vatinio celebre edebatur. [50] Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſten-
A peſſimo Vatinio.
ta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus:
primò in contumelias aſſumtus, deinde optimi cuiuſq; criminatione eò
vſque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret.
Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à ſceleri-
Iunius Torquatus ad mortẽ adactus.
bus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adi-
gitur, quia ſuper Iuniæ familię claritudinem diuum Auguſtum atauum
ferebat. Iuſſi id accuſatores obiicere, prodigum largitionibus, neque
aliam ſpem quàm in nouis rebus eſſe, quin eum [51] nobiles habere,
quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, [52] nomina ſummæ cu-
**Scribo, meditamenta.*
ræ & *meditamenta. Tum intimus quiſque libertorum vincti abrepti-
que. Et cùm damnatio inſtaret, brachiorum venas Torquatus interſci-
dit, ſecutáq. Neronis oratio ex more: *Quamuis ſontem & defenſioni me-
ritò diffiſum, victurum tamen fuiſſe ſi clementiam iudicis exſpectaſſet.* Nec
Achaiam Nero cogitat.
multo pòſt [53] omiſsâ in præſens Achaiâ (cauſſæ in incerto fuere) vrbem
reuiſit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum, ſecretis imaginationi-
bus agitans. Dein edicto teſtificatus non longam ſui abſentiam, &
cuncta in Rep. exinde immota ac proſpera fore, ſuper eâ profectione
adiit Capitolium, illic veneraturus deos. Cùm Veſtæ quoque tem-
plum

plum iniſſet, repentè cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunquã timore vacuus, deſeruit inceptum, cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidiſſe ciuium mæſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quòd tantũ aditurus eſſet iter, cuius ne modicos quidem egreſſus tolerarẽt, ſueti aduerſum fortuita aſpectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumq́ retinenti.* Hæc atq; talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumẽtariæ anguſtias ſi abeſſet metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. [14] Ipſe quò fidem acquireret, nihil vſquam perinde lætum ſibi; [15] publicis locis ſtruere conuiuia, totáque vrbe quaſi domo vti. Et celeberrimę luxu famáque epulę fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne ſæpius eadem prodigẽtia narranda ſit. Igitur [16] in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore diſtinctæ. Remigéſque exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuerſis è terris, & animalia maris Oceano abuſque petiuerat. Crepidinibus ſtagni [17] lupanaria aſtabant, illuſtribus feminis completa. Et contrà [18] ſcorta viſebantur, nudis corporibus. Iam geſtus motúſque obſceni, & poſtquã tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, conſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, [19] cui nomẽ Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet. Inditum Imperatori flammeum. [60] * Miſſi auſpices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique ſpectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: ſed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælióque montibus contigua eſt. Vbi [61] per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citius longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis ſeptæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita aſſurgens, rurſus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucq́ue & illuc flexis, atque [62] enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum [63] feſſa * [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quiq́ue ſibi, quique aliis conſulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel ſi in proxima euaſerant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem caſu reperiebantur. Poſtremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, ſterni per agros: quidam amiſſis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate ſuorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec

Omittit.

Quaſi caritate plebis & patriæ.

Infames eius epulæ.

Magno ſumptu:

Turpi libidine.

Denique (ſi ſcelus, ſcelus) nubit.

**Forte, viſi*

Incendium grande Romæ.

Miſera eius facies.

**Delendum videtur.*

 quiſ-

Quod nec reſtingui licuit.

quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atque eſſe ſibi auctorem vociferabantur: ſiue vt raptus licentius exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regreſſus eſt, quàm domui eius,[64] quà palatium & Mœcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret.

Domus etiã Principis exuſta.

Neque tamen ſiſti potuit, quin & palatiũ & domus & cuncta circùm haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo,[65] campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit.

Receptacula quidam plebi data.

Et ſubitaria ædificia exſtruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtenſilia ab Hoſtiâ, & propinquis municipiis.[66] pretiúmque frumenti minutum, vſque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaſerat rumor: ipſo tempore

At ille canit inter flammas.

flagrantis vrbis, iniſſe eum domeſticam ſcenam, & cecíniſſe Troianum excidiũ, præſentia mala vetuſtis cladibus aſſimulãtem.[67] Sexto demùm die apud imas Eſquilias finis incendio factus, proruptis per immenſum ædificiis, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum poſito metu[68] redibat.* Leuis rurſum graſſatus ignis, patulis magis vrbis locis, eóque ſtrages hominum minor. delubra deûm,

Nec ſine eius nutu videbatur id incendium.

& porticus amœnitati dicatæ latiùs procidêre. Plúſquè infamiæ id incendium habuit, quia[69] prædiis Tigellini Æmylianis proruperat.[70] Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomẽto ſuo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur:

Ceterum tota panè Roma eo corrupta:

quarum quattuor integræ manebant, tres ſolo tenus deiectæ: ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Domuum, & inſularum, & templorum, quæ amiſſa ſunt, numerum inire haut promtum fuerit: ſed[71] vetuſtiſſimâ religione, quod Seruius Tullius

Et vetuſtiſſima templa:

Lunæ, & Magna ara fanúmque quæ præſenti Herculi Arcas Euander ſacrauerat, ædéſque Statoris Iouis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta. iam opes tot

Innumera ſtatua.

victoriis quæſitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ reſurgentis vrbis pulchritudine, multa ſeniores meminerant. quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent,[72] XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerãt. Alij eò vſque curâ progreſſi ſunt, vt[73] totidẽ annos menſéſq; & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vſus eſt patriæ ruinis, exſtruxitque domum,

Nero domum ſibi exſtruit.

in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo eſſent; ſolita pridem, & luxu vulgata, quàm[74] arua & ſtagna, & in modũ ſolitudinum hinc ſiluæ,

Laxitate & ſplendore mirificam.

inde aperta ſpatia, & proſpectus: magiſtris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque[75] ab lacu Auerno nauigabilem foſſam vſque ad oſtia Tiberina depreſſuros promiſerant, ſqualenti litore, aut per montes aduerſos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſſæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus eſt: manéntque veſtigia irritæ ſpei.[76] Ceterùm

vrbis

vrbis quæ domus ſupererant, non vt poſt Gallica incendia, nullâ diſtinctione, nec paſſim erectæ: ſed dimẽſis vicorum ordinibus, & latis viarum ſpatiis, [77] cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additiſque porticibus, quæ frontem inſularum protegerent. Eáſque porticus Nero ſuâ pecuniâ exſtructurum, purgatáſque areas dominis traditurum, pollicitus eſt. Addidit præmia pro cuiuſque ordine, & rei familiaris copiis: finiuítque tempus, intra quod effectis domibus aut inſulis, adipiſcerentur. Ruderi accipiendo Hoſtienſes paludes deſtinabat, vtque naues quæ frumentum Tiberi ſubuectaſſent, onuſtæ rudere decurrerent. Ædificiaque ipſa certâ ſui parte, ſine trabibus, [78] ſaxo Gabino Albanóque ſolidarentur: quòd is lapis igni imperuius eſt. [79] Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, cuſtodes: & ſubſidia reprimendis ignibus, in propatulo quiſque haberet: [80] nec communione parietum, ſed propriis quæque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederẽt veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defenſam, grauiore æſtu ardeſcere. Et hæc quidem humanis conſiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus ſupplicatum Vulcano & Cereri Proſerpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hauſtâ aquâ, templum & ſimulacrum deæ proſperſum eſt; & [81] lectiſternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. [82] Sed non ope humanâ, non largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iuſſum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, [83] vulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, [84] per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaque in præſens * exitiabilis ſuperſtitio, rurſus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, ſed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebrantúrque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens; haut perinde in crimine incendij, quàm [85] odio humani generis conuicti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defeciſſet dies, [86] in vſum nocturni luminis vrerẽtur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrũ edebat, [87] habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo inſiſtens. Vnde quamquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, ſed in ſæuitiam vnius abſumerentur. Interea conferendis pecuniis peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſociique populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inq; eam prædam etiam dij ceſſere, ſpoliatis in vrbe templis, [88] egeſtóque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas proſperè aut in metu ſacrauerat. Enimuerò [89] per Aſiam atque Achaiam non dona tantùm, ſed ſimulacra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias

Ipſa vrbs cœpta inſtaurari:

Sed ad menſuram & compoſitè.

Etiã firmior contra incendia;

Et veteri pulchrior:

Non tamen ſalubrior.

Diis ſupplicia inſtituta.

Et alia ſupplicia in Chriſtianos, quaſi incendiarios.

Vet. exitialis

Tacit impie.

Inſignis in eos crudelitas.

Nero interea aurigatur.

**curriculo*

Italiam & prouincias exhaurit.

Templa diſpoliat.

Actato, ac [90] Secundo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, [91] animū bonis artibus non
Seneca vocem aut mētem his ſceleribus non commodat. induerat. Fetebatur Seneca, quò inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret, longinqui ruris ſeceſſum orauiſſe: & poſtquam non concedebatur, fictâ valetudine quaſi æger neruis, cubiculum non egreſſus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipſius cui nomen Cleonicus, paratum,
Venenum ei paratum. iuſſu Neronis: vitatúmque à Senecâ proditione liberti, ſeu propriâ formidine, [92] dum ſimplici victu, & agreſtibus pomis, ac, ſi ſitis admoneret,
Continentia hominis. profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Preneſte, tentatâ eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coërciti ſunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo,
Clades in mari. vt eſt nouarum rerum cupiens pauidúſque. Nec multo pòſt clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haut aliàs tam immota pax) ſed certum ad diem in Campaniam tedire claſſem Nero iuſſerat, non exceptis maris caſibus. Ergo gubernatores quamuis ſæuiente pelago a Formiis mouere, & graui Africo, [93] dum promontorium Miſeni ſuperare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium pleraſque, & minora
Prodigia plura. nauigia paſſim amiſerunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & ſidus cometes, ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut [94] in ſacrificiis quibus grauidas hoſtias immolare mos eſt, reperti. Et in agro Placētino viam propter natus vitulus, cui caput in crure eſſet. Secutáque haruſpicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, ſed non fore validum, ne-
A. V. C. DCCCXIIX. que occultum: quia in vtero repreſſum, aut iter iuxta editū ſit. [95] Ineunt
Coniuratio in Neronem. deinde conſulatum Silius Nerua, & Atticus Veſtinus, cœptâ ſimul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, ſenatores,
Capite C. Piſone. eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Piſonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas inſignéſque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem
Ille deſcriptus. aut ſpecies virtutibus ſimiles. [96] Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduerſus amicos; & ignotis quoque comi ſermone & congreſſu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idq́ pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipſius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius inſtinctu concitum ſit, quod tam multi ſumſerunt. Promptiſſimos
Et qui præcipui in eâ. [97] Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Aſprum centurionem exſtitiſſe conſtantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus,
Lucanus poëtat Plautiúſque Lateranus conſul deſignatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ cauſſæ accendebant, [98] quòd famam carminum eius pre-
** Fam. vanl.* mebat Nero, [99] prohibuerátque oſtentare, * vanus aſſimulatione. Lateranum conſulem deſignatum, nulla iniuria, ſed amor Reipub. ſociauit.
Sceuinus. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq; ſenatorij ordinis, contra famam ſui, principium tanti facinoris capeſſiuere. Nam Sceuino

diſſoluta

diſſoluta luxu mens, & proinde vita ſomno languida. [100] Quinctianus * molli corpore infamis, & à Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum ſcelera Principis, & finem adeſſe imperij, diligendúmque qui feſſis rebus ſuccurreret inter ſe aut inter amicos iaciút, aggregauere Tulliũ Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatiũ Gratum, [101] Antonium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus [102] Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis ſpeciẽ amicitiæ etiam tũ retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne ſecretum Piſoni erat. Ceteris ſpes ex nouis rebus petebatur. Aſcitæ ſunt [103] ſuper Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prętoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed ſummum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: quem vitâ famáque laudatum, per ſæuitiam impudicitiámque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabátque criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat, quaſi adulterum Agrippinæ & deſiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfectum quoque prætorij in partes deſcendiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides; promtiùs iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, in ſcenâ canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardẽte domo per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus. Hic occaſio ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum exſtimulauerant: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim [104] cunctantibus prolatantibúſque ſpem ac metum, Epicharis quædam, [105] incertum quónam modo ſciſcitata (neque illi ante vlla rerum honeſtarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac poſtremò lentitudinis eorum pertæſa, & in Campaniâ agens primores claſſiariorum Miſenenſium labefacere, & conſcientiâ illigare, connixa eſt tali initio. [106] Erat Chiliarchus in eâ claſſe Voluſius Proculus, occidendæ matris Neronis inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim cognitus, ſeu recẽs ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronem ſua & quàm in irritum cecidiſſent, aperit, adicitque queſtus & deſtinationem vindictæ, ſi facultas oriretur, ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare. nec leue auxilium in claſſe; crebras occaſiones, quia Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris vſu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia ſcelera Principis orditur. [107] Neq; ſenatui, * quid manere, ſed prouiſum quonam modo pœnas verſæ Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exſpectaret. Nomina tamen coniuratorũ reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus innixum facilè confutauit. Sed ipſa in cuſtodiâ retenta eſt, ſuſpectãte Nerone, haut falſa eſſe etiam quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Piſonis: cuius amœnitate captus Cæſar crebrò * ventitabat, balneáſque & epulas inibat omiſſis excubiis, & fortunæ ſuæ mole. Sed

Quinctianus · **Fort. mollitie corporis* · *Plures adſciſcunt* · *Etiam ex prætorio* · *Imò & ipſe Præfectus.* · *Flauij honeſtus impetus:* · *Sed ignauiter remiſſus.* · *Epicharis moras ægrè fert:* · *Proculum aſciſcere conatur.* · *Ille eam defert.* · *Conſtanter hæc refutat.* · *Conſilium cædendi Tyranni apud Baias.* · **crebrò cõ-ventitabat.*

abnuit Piſo, inuidiam prætendens, ſi ſacra menſæ diique hoſpitales cęde qualiſcumque Principis cruentarétur. Melius apud vrbem in illâ inuiſâ & ſpoliis ciuium exſtructâ domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, [108] ne L. Silanus eximiâ nobilitate, diſciplináque C. Caſſij apud quē educatus erat, ad omnem claritudinem ſublatus, imperiū inuaderet, promte daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quiq; miſerarentur Neronem tanquam per ſcelus interfectum. Plerique Veſtini quoque conſulis acre ingenium vitauiſſe Piſonem crediderunt, [109] ne à libertate moueretur, vel dilecto Imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quâuis ſuper eo crimine Nero vetus aduerſus inſontem odium expleuerit. Tandem ſtatuêre [110] Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exſequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat; promtioréſque aditus erant lætitiâ ſpectaculi. Ordinem inſidiis compoſuerant, vt Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus Principis accidens, proſterneret incautum premerétque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum [111] vt quiſque audentiæ habuiſſet, accurrerēt, trucidarentque: primas ſibi partes expoſtulante Sceuino, qui [112] pugionem templo Salutis in Etruriâ, ſiue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, geſtabátque velut magni operis ſacrum. Interim Piſo apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in caſtra, comitante Antoniâ Claudij Cęſaris filiâ, ad eliciendum vulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, [113] quamuis abſurdum videretur & inane, aut ipſi Antoniam nomen & periculum commodauiſſe, aut Piſonem notum amore vxoris, alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe: niſi ſi cupido dominandi cūctis affectibus flagrantior eſt. [114] Sed mirum quàm inter diuerſi generis, ordinis, ætatis, ſexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita ſint: [115] donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie inſidiarum, multo ſermone cum Antonio Natale, dein regreſſus domum, teſtamentum obſignauit: promtum vaginâ pugionem, de quo ſuprà rettuli, vetuſtate obtuſum increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere iuſſit. Eámque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius ſolito conuiuium initum. ſeruorum cariſſimi libertate, & alij pecuniâ donari. Atque ipſe mæſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamuis lætitiam vagis ſermonibus ſimularet. Poſtremò vulneribus ligamenta, quibúſque ſiſtitur ſanguis parare eundem Milichum monet: ſiue gnarum coniurationis, & huc uſque fidum, ſeu neſcium, & tunc primùm arreptis ſuſpicionibus, vt plerique tradidere, de conſequentibus. Nam cùm ſecum ſeruilis animus præmia perfidiæ reputauit, ſimúlque immenſa pecunia & potentia obuerſabantur, ceſſit fas, & ſalus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque conſilium aſſumſerat, muliebre ac deterius, quippe vltrò metum intentabat, multóſque aſtitiſſe libertos ac ſeruos, qui eadem viderint: nihil profuturum vnius ſilentium. at præmia penes vnum fore, qui indicio præue-

Sed iterum omiſſum.

Metu ne alij arriperent Imperium.

Denique placent Circenſibus eum aggredi.

Scena gerendæ rei.

Palàm negat. Et coniuratio detegitur, Per vanitatem Sceuini.

Milichus ſuſpiciones arripit.

Cum vxore communicat.

præueniſſet. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & *Ad Principem defert.*
cùm foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductúſq; ab
ianitoribus[116] ad libertũ Neronis Epaphroditũ, mox ab eo ad Neronem,
vrgens periculum, graues coniurationes, & cetera quæ audierat, cõiecta-
uerátque, docet. Telum quoque in necem eius paratum oſtendit, acci-
rique reum iuſſit. Is raptus per milites, & defenſionem orſus, *Ferrum* *Sceuinus ſiſtitur.*
cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac
fraude liberti ſubreptum reſpondit. *Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incu-*
ſtoditâ dierum obſeruatione, ſignatas. Pecunias & libertates ſeruis & antè *Et fidenter*
dono datas; ſed ideo tunc largiùs, quia tenui iam re familiari, & inſtantibus *ſe defendit.*
creditoribus, teſtamento diffideret. Enim vero liberales ſemper epulas ſtru-
xiſſe, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vul-
neribus nulla iuſſu ſuo, ſed quia cetera palàm vana obieciſſet, adiungere crimen
viſum, ſe pariter indicem & teſtem facere. Adiicit dictis cõſtantiam. incu-
ſat vltrò inteſtabilem, & cõſceleratum, tantâ vocis ac vultus ſecuritate, *Libertum*
vt labaret indicium, niſi Milichum vxor admonuiſſet, Antonium Na- *arguit.*
talem multa cum Sceuino,[117] ac ſecretò collocutum, & eſſe vtroſque *Iam labantem, niſi*
C. Piſonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuerſi interrogantur, quis- *vxor ſubue-*
nam is ſermo, quâ de re fuiſſet. Tum exorta ſuſpicio, quia non con- *niſſet.*
gruentia reſponderant. Inditáque vincla. Et tormentorum aſpectum ac *Natalis vo-*
minas non tulere. Prior tamen Natalis totius cõiurationis magis gnarus, *catus:*
ſimul arguendi peritior, de Piſone primùm fatetur. Deinde adiicit An- *Et tota res*
næum Senecam, ſiue internuncius inter eum Piſonémque fuit, ſiue vt *patefacta.*
Neronis gratiam pararet, qui infenſus Senecæ, omnes ad eum oppri- *Seneca accu-*
mendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus *ſatus,*
quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum
ſilentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctia- *Lucanus,*
núſque, & Senecio diu abnuêre. Pòſt promiſſa impunitate corrupti, quo
tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrem ſuam. Quinctianus
Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos *Alij.*
nominauere. Atque interim Nero recordatus Voluſij Proculi indicio
Epicharim attineri, ratúſque muliebre corpus impar dolori, tormentis *Epicharis*
dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acriùs tor- *admota tor-*
quentium ne à feminâ ſpernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. *mentis,*
Sic primus quæſtionis dies contemtus. Poſtero[118] cùm ad eoſdem cru- *Nil fatetur.*
ciatus retraheretur geſtamine ſellæ (nam diſſolutis membris inſiſtere *Quin vltrò*
nequibat) vinclo faſciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad *ſeſe exani-*
arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa, *mat.*
tenuem iam ſpiritum expreſſit: clariore exemplo libertina mulier in
tantâ neceſſitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui &
viri & equites Romani[119] ſenatoréſque intacti tormentis, cariſſima quæ-
que ſuorum pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quo-
que & Senecio & Quinctianus paſſim conſcios edere, magis magiſque
pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis ſemet ſepſiſſet. *Nero pauidus per fidas*
Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, inſeſſo etiam mari *vbique diſ-*
& amne, velut in cuſtodiam dedit. Volitabántque per fora, per domos, *penit.*
rura quoque & proxima municipiorum pedites equitéſque permixti

Agmina reorum trahuntur.

Germanis, quibus fidebat Princeps quaſi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque vbi dicendam ad cauſſam introiſſent, lætatum erga coniuratos, ſi fortuitus ſermo, & ſubiti occurſus, ſi conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent pro crimine accipi: cùm ſuper Neronis ac Tigellini ſæuas percontationes,

Fenij Rufi diſſimulatio.

Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, ſed quò fidem inſcitiæ pararat, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauio aſſiſtenti, annuentique an inter ipſam cognitionem diſtringeret gladium, cædémque patraret,

Vaira. tenuit

* retinuit, infregitque impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus,

Piſonem interea ad conandũ multi hortantur: Bonis rationibus.

hortarétur Piſonem pergere in caſtra, aut [120] roſtra eſcendere, ſtudiáque militum & populi tentare: *ſi conatibus eius conſcij aggregarentur, ſecuturos etiã integros. magnamq́; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis cõſilijs valeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum. etiam fortes viros ſubitis terreri; ne dum ille ſcenicus, Tigellino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante; arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ ſegnibus ardua videantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoque vincirent, poſtremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes deſereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi*

Non illi is animus.

vita præriperetur, mortem approbaret? Immotus iis, & paululum in publico verſatus, pòſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmat. donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut ſtipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus.

Mortem ſumit. Supremis tabulis adulatur Tyranno

Obiit abruptis brachiorum venis. Teſtamentum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & ſolâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Piſonis infamiam propagauere.

Plautij Laterani egregia mors

Proximam necem Plautij Laterani conſulis deſignati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, [121] non illud breue mortis arbitrium permitteret. [122] Raptus in locum ſeruilibus pœnis ſepoſitum, [123] manu Statij tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obiiciens eandem conſcientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætiſſima Principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed vt ferro graſſaretur, quando venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus

Sapientia, id eſt, Senecæ, cædes,

promſit: miſſum ſe ad ægrotum Senecam, vt viſeret conquereretúrque, cur Piſonem aditu arceret? melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpondiſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, ſuáque reſponſa noſceret, percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudens, ad eũ mediem ex Campaniâ remeauerat, quartúmque

Qui in rure ſuburbano.

apud lapidẽ ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò propinquâ veſperâ tribunus venit, & villam globus militum ſepſit. Tum ipſi [124] cum Pompejâ Paulinâ vxore & amicis duobus epulanti mãdata Imperatoris edidit. Seneca

miſſum

miſſum ad ſe Natalem, conqueſtúmque nomine Piſonis quòd viſendo eo prohiberetur, ſe ratione valetudinis & amore quietis, excuſauiſſe reſpondit. *Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret, cauſſam non habuiſſe.* [125] *nec ſibi promtum in adulationes ingenium. Idq́ nulls magis gnarum quàm Neroni, qui ſæpiùs libertatem Senecæ, quàm ſeruitium expertus eſſet.* Vbi hæc à tribuno relata ſunt, Poppæâ & Tigellino coram, quod erat ſæuienti Principi intimum conſiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus [126] nulla pauoris ſigna, nihil triſte in verbis eius aut vultu deprehenſum confirmauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Ruſticus, non eo quo venerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad Femum præfectum, & expoſitis Cæſaris iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitúmque ab eo, vt exſequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebátque ſcelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui pepercit. intromiſitque ad Senecam vnum ex cẽturionibus, qui neceſſitatem vltimam denuntiaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere teſtatur. cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos.* Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta ſapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neque aliud ſupereſſe poſt matrem fratrémque interfectos, quàm vt educatoris præceptorisq́ necem adijceret.* Vbi hæc atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur vxorem. & paululum aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat orátq; temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſiderium mariti ſolatiis honeſtis toleraret. Illa cõtrà, ſibi quoque deſtinatam mortem adſeuerat, manúmq; percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: *V ita*, inquit, *delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine.* Poſt quę, eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuiſque cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum vxoris infringeret, atque ipſe viſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoque momento ſuppeditante eloquentiâ, aduocatis ſcriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, ſerui libertique obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt eſt vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe, deinde oblatâ mitiore ſpe, blandimentis vitę euictam, cui addidit paucos poſtea annos,

Libera eius reſponſio ad quæſita.

Conſtantia in verbis & vultu.

Mors ei indicta.

Verba viri vltima. vtinam ipſa!

Vxorem affatur & firmat.

Sed commori illa vult.

Venas ſibi pariter incidunt.

Senex noſter lentè & ægrè moritur.

Multa dictat. & loquitur.

Paullina eius viuere cogitur.

laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt oſtentui eſſet, multum vitalis ſpiritus egeſtum. Seneca

Ipſe cicutam ſumit.

interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouiſum pridem [127] venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio extinguerentur, promeret: allatúmque hauſit fruſtrà, frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introiit, reſpergens proximos ſeruorum, additâ voce, [128] *Libare ſe liquorem illum* IOVI *liberatori*.

Denique balnei vapore exanimatur.

Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſollenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cùm etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto cōſilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinauiſſe, vt poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſo

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

quoque interficeretur, traderetúrque imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine virtutum ad ſummum faſtigium delecto. Quin & verba

Sed non tam felix Roma.

Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet*. quia vt Nero citharâ, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non vltrà fefellit, accenſis

Fenius Præfectus tàdem detectus.

indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantique [129] * renitens

** renidens*

Sceuinus, neminem ait plura ſcire quàm ipſum. Hortatúrque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteriſque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum cōniſis, iuſſu Imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat,

Et Flauius Tribunus.

corripitur, vincitúrque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò diſſimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neque ſe armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus conſociaturum. Dein poſtquam vrgebatur, confeſſionis gloriam amplexus,

Qui primò negat:

interrogatúſque à Nerone, [130] quibus cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet: *Oderam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi poſtquam parricida matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiarius extiti ſti*.

Mox cum inſectatione fatetur.

Ipſa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata erant. Nec minus noſci decebat militaris viri * ſenſus [131] & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe

** Rhemanus, ſenſus incomtos ſed validos.*

conſtitit, qui vt faciendis ſceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. [132] Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quem Flauius vt humilem & anguſtum increpans, circumſtantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex diſciplinâ*. [133] admonitus fortiter protendere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam fortiter ferias*.

Militariter moritur.

Et ille multum tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, [134] ſeſquiplagâ interfectum à ſe dicendo. Proximum conſtantiæ exemplum, Sulpicius Aſper

Aſper pari fiduciâ.

centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet? breuiter reſpondens: [135] *Non aliter tot flagitiis eius * ſubueniri poſſe*. Tum iuſſam pœnam ſubiit Nec ceteri centuriones in perpetiendis ſuppliciis degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes

** Faber, obueniri.*

Fenius contra, muliebriter.

ſuas

ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Veſtinus
quoque conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed
coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam vetuſtis in eum *Ner. Veſtinum culpari*
ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Cete- *voluiſſe.*
rùm Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intimà ſodalitate cœperat, *In quem ei*
dum hic ignauiam Principis penitus cognitam deſpicit, [136] ille ferociam *vetus odium.*
* amici metuit, ſæpe aſperis facetiis illuſus; quæ vbi multum ex vero ** animi*
traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſſa,
quòd Veſtinus [137] Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi iunxerat,
haut neſcius inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. Igitur nō crimine, non *Quia in-*
accuſatore exſiſtente, quia ſpeciem indicij induere non poterat, ad vim *ſons, pro im-*
dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum *perio iubet*
immittit: iubétque præuenire conatus conſulis, occupare velut arcem *mori.*
eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro
ædes, [138] decoráque ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia
conſulis impleuerat. Conuiuiū celebrat, nihil metuens, an diſſimulando
metu, cùm ingreſſi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demo- *Ille ſtatim*
ratus exſurgit. & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto *& intrepidè*
eſt medicus, abſcinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ *exſequitur.*
aquâ merſatur, nullâ editâ voce, quâ ſemet miſeraretur. Circumdati
interim cuſtodiâ qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouectâ nocte emiſſi
ſunt, poſt quam pauorem eorum imminens exitium opperientium &
imaginatus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſu-
laribus. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente ſan- *Lucanus oc-*
guine, vbi frigeſcere pedes manúſque, & paulatim ab extremis cedere *ciſus:*
ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recorda-
tus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per eiuſmodi
mortis imaginem obiiſſe tradiderat, [139] verſus ipſos rettulit. eáque illi
ſuprema vox fuit. Senecio poſthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex *Et ceteri.*
priore vitæ mollitiâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo factò di-
ctóve memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium *Romani in-*
victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, *terea ſacriſi-*
agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram *cant, gaudēt.*
oſculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Cer-
uarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præ-
miis ditatus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei vocabulo aſſum- *Nero præmia*
ſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſuâ manu cecidit: *indicibus di-*
Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate *ſtribuit.*
exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martia-
lis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quaſi Principem non quidem
odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco per amicitiam Sene- *Pœnæ &*
cæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conui- *exſilia ſu-*
ctis, data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla cōiunx comitata eſt: Gallum *ſpectis.*
Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòſt ademptis.
quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione
coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quondam matrimo-
nio tenuerat. [140] Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam

Verginius ſtudia iuuenum eloquentiâ, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini,[141] & * Ceſenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantùm pœnâ experti.[142] At illa mater Annæi Lucani, ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuiſit;[143] addiditque ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano conſulari: Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſque Principum vulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoque cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero vocato ſenatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confeſſioneſque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros inſontes ob inuidiam aut metum extinxiſſet. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demiſſis,[144] Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem increpuit * Salienus Clemens, hoſtem & parricidam vocans: donec conſenſu patrum deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur,[145] neu compoſitam & oblitteratam manſuetudinem Principis nouam ad ſæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [* decernuntur] propriuſque honos[146] Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexiſſet: vtque Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promſerat.[147] Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitque IOVI VINDICI. In præſens haut animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententiâ dixiſſe, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem * hominum merito:[148] quod ad omina olim ſui exitus verteretur.[149] Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.

Margin notes:
* Cæſonius
Milites alloquitur: Et largitione auget.
Amicos item honoribus.
De Nymphidio, ex occaſione.
Edictum & confeſſiones reorum propoſita.
In Senatu adulantium certamen.
* Alienus
Redundat, vt apparet.
Pugio Sceuini ſacratus:
Verbis ominoſis.
* numinum

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

Falſi theſauri in Africâ reperti: inq; iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorſus hiſtrionum in morem. Poppæa moritur: eiq; amplum funus ductum. C. Caßius & L. Silanus in exſilium pelluntur: poſterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempeſtas. Anteius & Oſtorius ad mortem aguntur, Mella, Criſpinus, Petronius. Thraſeas Pætus etiam accuſatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipſi ſe abſoluunt. Anni vnius hæc geſta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO COSS.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haut dubiam retraxit. Vectúſque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte aliâ columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonſtrat, Didonem Feniſſam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimiâ pecuniâ laſciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectatâ, [b] nec miſſis viſoribus per quos noſceret, an vera aſſererentur, auget vltrò rumorem; mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & dilectum nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: [a] oratoribúſque præcipua materia in laudem Principis aſſumta eſt. Non enim tantùm ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæque alia ſummâ facundiâ, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebantúrque veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exſpectatio, inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus [3] effoſſo agro ſuo, latiſque circùm aruis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequunturq; non modò milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumtus, tandem poſitâ vecordiâ, non falſa antè ſomnia ſua, ſeque tunc primùm eluſum admirans, pudorem & metum morte voluntáriâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademtis bonis in lo-

Magni theſauri ſpes Neroni facta.

Quem Dido olim abdidiſſet.

Ille credit.

Mittit qui aduehe rent.

Oratores & vates etiam hæc publicant.

Deluſi omnes.

Nihil, præter nihil, repertum.

Somniator ſe interimit.

in locũ regiæ gazæ. Interea ſenatus[4] propinquo iam luſtrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil am-

a ſéque vnum

bitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe dictitans,[a] * ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudem aſſecuturum, primò carmen in ſcenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia ſtudia ſua pu-

Nero publicè citharâ, etiã Romæ canit:

blicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi eâ quam indutui gerebat veſte detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa

Accuratè, ex ſcenicâ lege.

viſerentur. Poſtremò[6] flexus genu, & [7] cœtum illum manu veneratus, ſententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et[8] plebs quidem vrbis,

Plebs vrbana applaudit:

hiſtrionũ quoque geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſúq; compoſito. Crederes lætari, ac fortaſſe lætabantur, per iniuriam publici

Non illa ſeuera, ac ruſtica.

flagitij. Sed qui remotis è municipiis,[9] ſeueramque adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quiq; per longas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationum aut priuatã vtilitate aduenerant, neque aſpectum illum tolerare, neque labori inhoneſto ſufficere: cùm manibus neſciis fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpè à militibus verberarentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut

Per vim retenti ſpectatores.

ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit pleroſque equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq; ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. [10] quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, triſtitiamq; coëun-

Inquiſitum in vultus & voces.

tium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebánt-

Vnde Veſpaſiano periculum.

que[11] Veſpaſianum tamquam ſomno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem

Poppæa moritur.

obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradãt, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris

More nouo ſepulta.

obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: ſed regum externorum conſuetudine,[12] differtum odoribus conditur, tumulóque

Nero eam pro roſtris laudauit.

Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exſequiæ, laudauitque ipſe àpud roſtra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuiſſet, aliáque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palàm triſtem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius ſæuitiamque, nouâ inſuper

Caſſius & Silanus accuſati: Ob virtutes:

inuidiâ Nero compleuit, prohibendo C. Caſſium officio exſequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur, nullo crimine, niſi quòd Caſſius opibus vetuſtis, & grauitate morum;[13] Silanus claritudine generis, & modeſtâ iuuentâ præcellebant. Igitur miſſâ ad ſenatum oratione, remouendos à Rep. vtroſque diſſeruit.

Tamen ridicu a quadam [illegible]:

Obiectauitque Caſſio quòd inter imagines maiorum, etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: [14] DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac * vt memoriâ tantum infenſi nominis ad diſcordias vteretur,

** ac*

aſſum-

aſſumſiſſe L. Silanum iuuenem genere nobilem,[16] animo præruptum, quem nouis rebus oſtentaret. Ipſum dehinc Silanum increpuit iiſdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam diſponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epiſtolis libertos: & inania ſimul & falſa. *Aut falſa.* Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Caſſij vxorem, Silani amitam, inceſtum cum fratris filio & diros ſacrorum ritus confingerent. *Additur Lepida, Caſſij vxor.* Trahebantur vt conſcij [17] Vulcatius Tullinus, ac [18] Marcellus Cornelius ſenatores, & [19] Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tunc ſenatuſconſulto Caſſio, & Silano exſilia decernuntur; de Lepidâ Cæſar ſtatueret.[20] *Illi in exſilium pulſi.* Deportatúſque in inſulam Sardiniam Caſſius, & * ſenatus ius exſpectabatur. Silanus tamquã Naxum deueheretur, Hoſtiam amotus; pòſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. *Sed Silanus paulò poſt interfectus.* Illic indigniſſimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suàdentique venas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum ait, ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omiſit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduerſis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promtè L. Vetus, ſocrúſque eius Sextia & Pollutia filia necem ſubiere: *L. Vetus item accuſatus: Idq; à liberto.* inuiſi Principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni robus ad accuſandum tranſgrediens Fortunatus libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Aſiæ proconſule, exſoluit Nero in præmium accuſationis. Quod vbi cognitum reo, ſéque & libertum pari ſorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ cuſtodiâ circumdant. Aderat filia ſuper ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui viderat: cruentámque ceruicem eius amplexa, ſeruabat ſanguinem, & veſtes reſperſas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, audiret inſontem, néve [21] conſulatus ſui quondam collegam dederet liberto, *Filia pro eo intercedit:* modò muliebri eiulatu, aliquando ſexum egreſſa, voce infenſâ clamitabat. donec Princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxtà oſtendit. *Nec impetrat.* Ergo nuntiat patri abiicere ſpem, & vti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem ſenatus, & trucem ſententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæſarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret, largitur in ſeruos quantum aderat pecuniæ: & ſi qua aſportari poſſent, ſibi quemque deducere, tris modò lectulos ad ſuprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abſcindunt venas, properique & ſingulis veſtibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. *Miſerabile trinæ mortis exemplum.* pater, filiam; auia, neptem; illa

vtroſque

vtroſque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauitque ordinem fortuna: ac lenior prius, tum cui prima ætas, exſtinguuntur. Accuſari poſt ſepulturam, decretúmque vt more maiorum punirentur. [12] Et Nero in-
*** Faber, ſuo** tercesſit, mortem * ſine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus eſt: Liberto & accuſatori præmium operæ, [13] locus in theatro inter viatores tribunicios
Honores Neroni. datur. Et menſis qui Aprilem eundémque Neronem ſequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici, vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat, ideo Iunium menſem tranſmiſſum, quia duo
*** nomen Iunii feciſſent.** iam Torquati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen * Iunij tum feciſſent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis
Tempeſtas in Campaniâ. inſigniuere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit pertulitque violẽtiam ad vicina vrbi. In quâ omne
Peſtis notabilis Romæ. mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non ſexus, non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exſtingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabãtur. Equitum ſenatorúmque interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate ſæuitiam Principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonenſem Africámq; & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetu-
Lugduno combuſto ſubuenit Nero. dine feſſi, ſacramento ſoluebantur. [14] Cladem Lugdunẽſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt Princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes antè obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, [15] L. Tele-
A. V. C. DCCCXIX. ſino COSS. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus pro-
Soſianus exſul. broſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus támque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occaſionum haut ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, eóque multorum amicitiis innixum, ſimilitudine fortunæ
***conſulationes.** ſibi conciliat. Ventitare ad eum [16] nuntios & * conſolationes non fruſtrà
P. Anteium accuſat: ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opéſq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eámque cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul
Et Oſtorium. repertis quæ de ortu vitáque Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad Principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſcrutari. Exin miſſæ liburnicæ, aduehitúrque properè Soſianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriúſque habebantur: adeò vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. At ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, interciſis venis, mortem

appro-

approperauit. [17] Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id *Ille venis*
temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa *inciſis abit.*
feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multâ militari famâ, & [18] ci- *Ad Oſtorium*
uicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore *centurio miſ-*
armorúmque ſcientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum *ſus.*
ſemper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centu-
rio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa Imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudi-
nem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatâ in ſe vertit. Et quia venæ quanquam *Atque is pu-*
interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui víus vt *gione ſe in-*
immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius, iugulóque oc- *teremit.*
currit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ caſuum *Excuſatio*
ſimilitudine memorarem; méque ipſum ſatias cepiſſet, aliorúmque tæ- *tot triſtium*
dium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & *narrationũ,*
cõntinuos aſpernantium. At nunc patientia ſeruilis, tantúmque ſangui- *& parium.*
nis domi perditum, fatigant animum & mæſtitiâ reſtringunt. Neque
aliam defenſionem ab iis quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne
oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit,
quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel edi-
tam tranſire licet. Detur hoc illuſtriũ virorum poſteritati, vt quomodo
exſequiis à promiſcuâ ſepulturâ ſeparantur; ita in traditione ſupremo-
rum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra
dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus,
ac C. Petronius cecidere. Mella & Criſpinus [19] equites Romani, dignitate
ſenatoriâ. Nam hic quondam [20] præfectus prætorij, & conſularibus *Criſpinus*
inſignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, *mori iuſſus:*
accepto iuſſæ mortis nuntio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & *Et Annæus*
Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambi- *Mella,*
tionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentiâ æqua-
retur. Simul acquirendæ pecuniæ [21] breuius iter credebat, per procura-
tiones adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum *Pater Luca-*
genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, [22] dum rem *ni.*
familiarem eius acriter requirit, accuſatorem conciuit Fabium Ro-
manum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiúmque con-
iurationis ſcientia fingitur, aſſimilatis Lucani litteris. quas inſpectas
Nero, ferri ad eum iuſſit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum prom-
tiſſima mortis via, exſoluit venas: ſcriptis codicillis, quibus grandem
pecuniam in Tigellinum, generúmque eius Coſſutianum Capitonem
erogabat, quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniqui-
tate exitij querens ita ſcripſiſſet: *ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſſis; R*
ſum autem Criſpinum & Anicium Cerialem vitâ frui, infenſos Principi. q
compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale vt
interficeretur. Neque enim multo pòſt vim ſibi attulit, minore quàm
ceteri miſeratione, quia [23] proditam C. Cæſari coniurationem ab eo
meminerant. [24] De C. Petronio ſuprà pauca repetenda ſunt. Nam [25] illi *C. Petronius*
dies per ſomnũ, nox officiis, & oblectamentis vitæ tranſigebatur. Vtque *ad mortem*
alios induſtria, ita hũc ignauia ad famam protulerat; habebatúrque non *a lus.* *Elegantia*
ganeo & profligator, vt plerique ſua haurientium, ſed erudito luxu. Ac *viri,*

dicta factáque eius quanto ſolutiora,& quandam ſui negligentiam præferentia,tanto gratiùs in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul tamen Bithyniæ;& mox conſul,vigentem ſe ac parem negotiis oſtendit: dein reuolutus ad vitia,ſeu vitiorum imitationem,inter paucos familiarium Neroni aſſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiâ putat,niſi quod ei Petronius approbauiſſet. Vnde inuidia Tigellini,quaſi aduerſus æmulum & ſciétiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant,aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium ſeruo ademtáque defenſione,& maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæſar,& Cumas vſque progreſſus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut ſpei moras. neq; tamen præceps vitam expulit, ſed inciſas venas, vt libitum obligatas, aperire ruſſum,& alloqui amicos,non per ſeria, aut quibus conſtantiæ gloriam peteret. Audiebátque referentes,nihil de immortalitate animæ, & ſapientium placitis, ſed leuia carmina & faciles verſus. Seruorum alios largitione, quoſdam verberibus affecit. Iniit & vias, ſomno indulſit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigellinum,aut quem alium potentium adulatus eſt: ſed flagitia Principis ſub nominibus exoletorum feminarúmque,& nouitate cuiuſque ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni. fregítque annulum, ne mox vſui eſſet ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonam modo noctium ſuarum ingenia noteſcerent, offertur Silia matrimonio ſenatoris haut ignota, & ipſi ad omnem libidinem adſcita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exſilium,tamquã non ſiluiſſet quæ viderat pertuleráтque,proprio odio. At Numicium Thermũ præturâ functũ Tigellini ſimultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminoſè detulerat, quæ cruciatibus tormẽtorum ipſe, patronus eius nece immeritâ lueret. Trucidatis tot inſignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipſam exſcindere concupiuit, interfecto [16] Bareâ Sorano & [17] Thraſeâ Pæto, olim vtriſque infenſus, & accedentibus cauſſis in Thraſeam: quòd ſenatu egreſſus eſt,cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui: quódque Iuuenalium ludicro parũ expetibilem operam præbuerat:eáq; offenſio altius penetrabat,quia idem Thraſea Patauij,vnde ortus erat, [18] ludis Ceſticis à Troiano Antenore inſtitutis,habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo prætor Antiſtius ob probra in Neronem compoſita ad mortem damnabatur, mitiora cenſuit, obtinuítque: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur,ſponte abſens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quòd auctoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: [19] *principio anni vitare Thraſeam ſollenne iuſiurandum:* [20] *nuncupationibus votorum non adeſſe, quamuis Quindecimvirali ſacerdotio præditum: nunquam pro ſalute Principis,* [21] *aut caleſti voce immolauiſſe: aſsiduum olim & indefeſſum, qui vulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem aut aduerſarium oſtenderet, triennio non introiſſe curiam: nuperrimeq́; cùm ad*

Diu Neroni percarus

Donec, Tigellino adnitente, euertitur.

Solutè admodum moritur.

Neroni flagitiis ſuis prius ingeſtis.

Bareas Soranus & Thraſeas Pætus accuſantur.

Crimina in iſtum.

Capito eũ venenat,

Et auget.

cöer-

coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis vacauiſſe. ſeceſſionem iam id & partes; &, ſi multi idem audeant, bellum eſſe. *Vt quondam C. Cæſarem,* inquit, *& M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarū ciuitas loquitur. Et habet ſectatores vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultúmque eius ſectantur, rigidi & triſtes, * qui* *Fórn. quaſi.
tibi laſciuiam exprobrent. [42] *Huic vni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas Principis res ſpernit: etiamne luctibus & doloribus non ſatiatur? Eiuſdem animi eſt, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Auguſti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus,* [43] *curatiùs legūtur, vt noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor.* [44] *Iſta ſecta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: ſi peruerterint, ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſiū amouiſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.* Extollit irâ promtū Coſſutiani animum Nero: adiicitque Marcellum Eprium acri eloquentiâ. At Baream Soranum iam ſibi [45] * Oſtorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex proconſulatu Aſiæ, in quâ offenſiones Principis auxit, iuſtitiâ atq; induſtriâ: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumſerat: vimque ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere, [46] inultā omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi dilectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus inteſtinū ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret.

Acceſſit Marcellus accuſator. * Toriu. *Crimina in Baream.* *Tiridates ſub hæc in vrbem venit.*

Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem ſpectandúmq; regem effusâ, [47] Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animū: ſed codicillos ad Neronem cōpoſuit, requirens obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero properanter accepit, ſpe [48] exterritum Thraſeam * ſcripſiſſe per quæ claritudinem Principis extolleret, ſuámq; famam dehoneſtaret. Quod vbi non euênit, vultúmque & ſpiritus & libertatem inſontis vltrò extimuit, vocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos cōſultauit, tentarétne defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebātur. Quibus intrari curiam placebat, *ſecuros eſſe de conſtantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis* [49] *ſecretum circumdare. Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. ſin crudelitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauiâ per ſilentium pereuntium.* Contrà, qui opperiendum domi cenſebant, de ipſo Thraseâ eadem. *ſed ludibria & contumelias imminere. ſubtraheret aures conuiciis & probris. Non ſolùm Coſſutianum aut Eprium ad ſcelus promtos,* [50] *ſupereſſe qui forſitan manus ictusq; per * immanitatem auſuri. etiam bonos metu ſequi. Detraheret potius* [52] *ſenatui, quem * perornauiſſet, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viſo Thraſeâ reo decreturi*

Thraſeas prohibetur occurrere. *Codicillos ad Neronem mittit.* * ſcripſiſſe *Ambigit, an ſe defendat.* *Sunt, qui ſuadeant:* *Sunt, qui diſſuadeant.* * ſemper ornauiſſet,

patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ ſpe agitari: multóq; magis timendum, ne in coniugem, in familiã, in cetera pignora eius ſaeuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum veſtigiis & ſtudiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurum ſenatuſconſulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, *ne vana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deſerendum: illi initium magiſtratuũ, & integra quæ ſuperſint. Multum antè ſecum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipſe an venire in ſenatũ deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus rogatorum obſederat, non occultis gladiis. diſperſique per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et [52] oratio Principis per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia deſererent, eorumq; exemplo equites Rom. ad ſegnitiam verterentur.* [53] *Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduentare, cùm plerig; adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent?* quod velut telũ arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutiano, maiore vi Marcellus, *ſummam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidium Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul* [54] *Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, &* [55] *Curtium Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impunè ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem, in votis ſacerdotem; in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cerimonias maiorum, proditorem palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. Denique agere ſenatorem, & Principis obtrectatores protegere ſolitus, veniret, cenſeret quid corrigi aut mutari vellet:* [56] *faciliùs perlaturos ſingula increpantem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mæſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet.* Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota & [57] * celebritate periculorum ſueta iam ſenatus mæſtitia, ſed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. ſimul ipſius Thraſeæ venerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui Heluidium quoque miſerarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitiâ concidiſſet. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atque interim Oſtorius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditúrque de amicitiâ Rubellij Plauti, [58] quódque proconſul Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate cõmuni egiſſet, alendo ſeditiones ciuitatum. Vetera hæc. ſed recens, diſcrimini patris filiam connectebat,

Aruleni intercedendi impetus.

Quem vir augustus cohibet.

Templum Nero milite complet.

Obliquâ oratione patres accuſat.

Marcellus in Thraſeam inſurgit.

Senatus ad hæc expauidus.

** crebritate*

Milites ante oculos: Thraſeas in animo.

Iam & in Baream Oſtorius inuehitur.

Etiam in eius filiam.

ctebat, quod [59] pecuniam Magis dilargita eſſet. Acciderat ſanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, ſimul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteteruntque diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parens, contrà filia intra viceſimum ætatis annum, nuper marito [60] Annio Pollione in exſilium pulſo, viduata deſolataque; ac ne patrem quidem intuens, cuius oneraſſe pericula videbatur. Tum interrogante accuſatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret: primùm ſtrata humi, longóque fletu & ſilentio, pòſt, [61] altaria, & aram complexa: *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæſar & vos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & veſtes & dignitatis inſignia dedi; quomodo ſi ſanguinem & vitam popoſciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui.* Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamátque, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunque ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat; niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & [62] quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem [63] honeſti * & exerciti, ceterùm animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuniâ recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos; ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſſij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutúſque omnibus fortunis, & in exſilium actus, [64] æquitate deûm * erga bona malaque documenta. Thraſeæ Soranóque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, [65] prædicto ne in Repub. haberetur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertiûm ſingulis, Oſtorio duodecies. & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentem [66] quæſtor conſulis miſſus, veſperaſcente iam die. illuſtrium virorum feminarúmque cœtus frequentes egerat, maximè intentus [67] Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu ſi qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritantéſque qui aderant, faceſſere properè Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. [68] Arriamque tentantem mariti ſuprema, & exem-

Illa in Curiam vocata.

Inuidioſè interrogat accuſator:

Ipſa piè & miſerabiliter reſpondet.

Patrem eam excuſat:

Impurus teſtis, Egnatius,

** honeſti exercitus, Philoſophia de honeſtamentum.*

Thraſeas & Soranus mori iuſſi.

Perfertur nuncius ad Thraſeam: Serius ſermo nibus intentum.

Suos hortatur & roborat.

plum Arriæ matris ſequi, monet retinere vitam, filiæque communi ſubſidium vnicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illuc à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italiâ tantùm arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriuſque brachij venis, poſtquam cruorem effudit, humum ſuper ſpargens, propius vocato quæſtore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis.* Pòſt lentitudine exitus gràues cruciatus afferente, [69] obuerſis in Demetrium. *

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Hiſtoriarum toto opere dicenda, carptim proponit: ſtatum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Piſonem Cæſarem adoptat. Id Othonem offendit, qui ſpe ſua lapſus animum ad vt. iuſque cædem appulit. & perfecit, conciliatis ſibi Prætorianis. Galba & Piſo trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij ſede eſt. cui tamen æmulus ſtatim & hoſtis Vitellius exortus. De cauſis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem ſumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item duceſq. parat. Recenſio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Intereà Roxalani Sarmatæ Mæſiam irrupêre: ſed repulſi, aut cæſi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuerſum ad cædem depoſcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem claſſem inſtruit, mittitq. in Galliam contra Vitellium. Denique ipſe, omiſſâ vrbe, in eum it. Geſta hæc paucis menſibus,

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

A. V. C. DCCCXXII. *Cauſſa huius ſcriptionis. Priora, priores ſcripſerunt:* [69] *Βρέφω omnium*

INITIVM mihi operis [1] Ser. Galba iterum, T. Vinius conſules erunt. Nam poſt conditam vrbem [2] DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. poſtquam bellatum apud Actium, atque * omnem poteſtatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia ceſſere. Simul veritas pluribus modis infracta. primùm inſcitiâ Reip. vt alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus dominantes. Ita neutris cura poſteritatis, inter infenſos vel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facilè auerſeris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur quippe adulationi fœdum crimen ſeruitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis

ineſt

ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cog- *Ipſe hæc po-*
niti.[3] Dignitatem noſtram à Veſpaſiano inchoatam,[4] à Tito auctam, *ſteritati ſua*
[5] à Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. ſed incorruptam *curâ.*
fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Quòd
ſi vita ſuppeditet, principatum[6] diui Neruæ, & imperium Traiani, vbe-
riorem ſecurioremque materiam ſenectuti ſepoſui: rarâ temporum
felicitate, vbi ſentire quæ velis, & quæ ſentias dicere licet.

[7] Opus aggredior plenum variis caſibus, atrox prœliis, diſcors ſeditio- *Materies*
nibus, ipsâ etiam pace ſæuum.[8] Quatuor Principes ferro interemti. *operis:*
[9] Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Proſperæ, in *Varia bella,*
Oriente; aduerſæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nu-
tantes,[10] perdomita Británia, & ſtatim miſſa * cohorte in[11] Sarmatarum **ſtatim amiſ-*
ac Sueuorum gentes,[12] nobilitatus cladibus mutuis Dacus.[13] Mota *ſa: contra*
etiá propè Parthorum arma falſi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis *Sarmatarum*
cladibus, vel poſt longam ſæculorum ſeriem repetitis, afflicta.[14] Hauſtæ *Clades,*
aut obrutæ vrbes. Fecundiſſima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vaſta-
ta; conſumtis antiquiſſimis delubris, ipſo Capitolio ciuium manibus
incenſo.[15] Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exſiliis mare:
infecti cædibus ſcopuli.[16] atrociùs in vrbe ſæuitum. Nobilitas, opes, *Sæuitia,*
omiſſi geſtiq; honores pro crimine; & ob virtutes, certiſſimum exitium.
Nec minus præmia delatorum inuiſa quàm ſcelera: cùm alij ſacerdotia *Miſeriæ.*
& conſulatus vt ſpolia adepti, procurationes alij & interiorem poten-
tiam, agerent ferrent * cuncta.[17] Odio & terrore corrupti in dominos **cuncta odio*
ſerui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. *& terrore.*
Non tamen adeò virtutum ſterile ſæculum, vt non & bona exempla *Etiam vir-*
prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exſilia *tutes,*
coniuges, propinqui audentes, conſtantes generi, contumax etiam ad-
uerſus tormenta ſeruorum fides. Supremæ clarorum virorum neceſſita-
tes; ipſa neceſſitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pa- *Et exitus*
res exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus, cælo terráque *conſtantes.*
prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia,
ambigua, manifeſta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cla- *Nolim di-*
dibus, magiſve iuſtis iudiciis approbatum eſt,[18] non eſſe curæ deis ſecu- *ctum.*
ritatem noſtram, eſſe vltionem. Ceterùm antequam deſtinata compo- *Cauſſæ mo-*
nam, repetendum videtur, qualis ſtatus vrbis, quæ mens exercituum, *tuum ab ori-*
quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid *gine.*
ægrum fuerit:[19] vt non modò caſus euentúſque rerum, qui plerumque
fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſſæque noſcantur. Finis Neronis vt *Mors Nero-*
lætus primo gaudétium impetu fuerat, ita varios motus animorum, non *nis variè le-*
modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, ſed *ta animis, &c.*
omnes legiones ducéſque conciuerat, euulgato imperij arcano, poſſe
Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vſurpatâ ſtatim liber- *Bonis & ma-*
tate, licétiùs vt erga Principem nouum & abſentem. primores equitum *gnis læta:*
proximi gaudio patrum.[20] pars populi integra, & magnis domibus an-
nexa, clientes libertíque damnatorum & exſulum, in ſpem erecti. Plebs
ſordida & circo ac theatris ſueta, ſimul deterrimi ſeruorum, aut qui *Malis & vi-*
adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæſti & rumorum auidi. *libus, contrà.*

Miles

Miles præmia ſpectabat: Miles vrbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quàm ſuo ingenio traductus; poſtquam neque dari donatiuum ſub nomine Galbę promiſſum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace qui in bello locum, præuentámque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus
Nymphidius eum turbat, ad nouas res; ſcelere inſuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidē in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſq; militum conſcien-
Galba parū benignè habet. tia, nec deerant ſermones, ſenium atq; auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata ſeueritas eius, angebat coaſpernantes veterem diſciplinam, atque ita xiiij. annis à Nerone aſſuefactos, vt haut minus vitia Principum amarēt, quàm olim virtutes verebantur. Acceſſit Galbæ vox pro Rep. honeſta, ipſi anceps, legi à ſe militem, non
Qui & in aliis rebus peccat. emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidū ſenem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortaliū, alter ignauiſſimus,[21] odio
** veteri onerabantur,* flagitiorum *onerabant, contemtu inertiæ deſtruebant. Tardum Gal-
Sæuitiam exercet. bæ iter & cruentum, interfectis [22] Cingonio Varrone conſule deſignato, &[23] Petronio Turpiliano conſulari. ille vt Nymphidij ſocius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infauſtus
Vrbs plena milite. omine, atque ipſis etiam qui occiderant, formidoloſus. Inductâ legione Hiſpanâ, remanente eâ [24] quam è claſſe Nero conſcripſerat, plena vrbs
** multi adhoc numeri.* exercitu inſolito. [25] multi adhoc * & innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos premiſſóſq; ad clauſtra Caſpiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fa-
Clodius Macer cæſus: uore, ita audenti parata. Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ [26] haut dubiè turban-
** Trebonianus eſt Plutarcho.* tem, * Trebonius Garucianus procurator, iuſſu Galbæ: Capitonem in
Capito Cæſus: Germaniâ, cùm ſimilia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum vltrò:
Cum inuidiâ Galbæ. & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Ceterùm vtraque cædes
** inuiſum ſ. principem.* ſiniſtrè accepta: &* inuiſo ſemel Principe, ſeu benè ſeu malè facta premunt. Iam afferebāt venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorū manus
Qui libertis ſeruis etiam obnoxius. ſubitis auidę, & tamquam apud ſenem feſtinantes. eademq; nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excuſata. Ipſa ætas Galbæ, & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis, & Imperatores formâ ac decore cor-
** quanquam* poris (vt eſt mos vulgi) cōparantibus. Et hic quidem Romæ, * tamquam
Cluuius Rufus Hiſpaniæ Præfect. in tantâ multitudine, habitus animorum fuit. E prouinciis, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.
Galliarum port aliena Galbæ [27] Galliæ, ſuper memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in poſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarū ciuitates, nō eodem honore habitę, quædam etiam
finibus

finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis viribus, [28] ſoliciti & irati ſuperbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquã alias partes fouiſſent. Tardè à Nerone deſciuerant: nec ſtatim pro Galbâ Verginius. an imperare voluiſſet dubium: delatũ ei à milite imperium cõueniebat. Fonteium Capitonem occiſum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per ſimulationẽ amicitię: quẽ non remitti, atq; etiam reum eſſe, tamquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordconium Flaccum ſpernebat, ſenectâ ac debilitate pedum inualidum, ſine cõſtantiâ, ſine auctoritate: ne quieto quidẽ milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiã accendebantur. Inferioris Germanię legiones diutius ſine conſulari fuere: donec, miſſu Galbę, Vitellius aderat, cenſoris Vitellij ac ter conſulis filius. [29] Id ſatis videbatur. In Britannico exercitu nihil iratum. Non ſanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentiùs egerunt: ſeu quia procul, & Oceano diuiſæ; ſeu, crebris expeditionibus, doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dũ in Italiâ cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis ſpatiis diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad cõtinendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus. Syriã & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir ſecũdis aduerſiſque iuxtà famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſè coluerat. [30] mox attritis opibus, lubrico ſtatu, ſuſpectâ etiam Claudij iracundiâ, [31] in ſecretũ Aſię repoſitus, tam propè ab exſule fuit, quàm poſtea à Principe. Luxuriâ, induſtriâ, comitate, arrogãtiâ, malis boniſq; artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palàm laudares, ſecreta malè audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potẽs: & cui expeditius* fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicũ Flauius Veſpaſianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam votũ, aut animus. Quippe T. filium ad venerationem cultúmq; eius miſerat, [32] vt ſuo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberiſque eius imperium, poſt fortunam credidimus. [33] Ægyptum copiaſque quibus coërceretur, iã inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regũ. Ita viſum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, ſuperſtitione, ac laſciuiâ diſcordem & mobilem, inſciam legum, ignaram magiſtratuum domi retinere. Regebat tum [34] Tiberius Alexander eiuſdem nationis. [35] Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque Principe, poſt experimentũ domini minoris. [36] Duę Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur; vt cuiq; exercitui vicinę, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipſa in primis Italia, cuicumque ſeruitio expoſitæ, in pretium belli ceſſurę erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cùm Ser. Galba iterum, Titus Vinius conſules, [37] inchoauere annum ſibi vltimum, Reip. propè ſupremum. Paucis poſt kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ,

Etiam legiones ad Rhenum.

Hordeonius Fl. ceus partis castrorum præfectus:

Patri Vitellius.

Britannicæ legiones modestæ.

Syriæ præfes Mucianus.

Eius vita breuiter, & ingenium.

**fuerit*

Veſpaſianus cum Iudæis belligerat.

Aegypti Præſes Ti. Alexander.

*Rhætiæ,

Nuntij de legionum Germanicarum defectione.

afferuntur, ſuperioris Germaniæ legiones,[38] ruptâ ſacramẽti reuerentiâ,
Imperatorem alium flagitare, & ſenatui ac Pop. Rom. arbitrium eligẽdi
Galba de adoptando Cæſare cogitat. permittere, quo ſeditio molliùs acciperetur. Maturauit ea res conſilium
Galbæ, iam pridem de adoptione ſecum & cum proximis agitantis.
Non ſanè crebrior totâ ciuitate ſermo per illos menſes fuerat. primùm
** Alem. feſſa annis ætate* licentiâ ac libidine talia loquendi, dein feſsâ * iam ætate Galbæ. Paucis
Quem alij alium deſignant. iudicium, aut Reip. amor: [39] multi occultâ ſpe, prout quis amicus vel
cliens, hunc vel illum *[40] ambitionis rumoribus deſtinabant. Et iam
** ambitioſis* [41] in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior,[42] * eodem
** eâdem inuiſior.* [actu] inuiſior erat. Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credu-
Galba ipſe vix ſui arbitrij. lum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus
diuiſa in T. Vinium conſulem, & Cornelium Laconem prætorij præfe-
Triumviri eum regunt, aut diſtrahunt. ctum. Nec minor gratia [43] Icelo Galbæ liberto, [44] quem annulis donatum equeſtri nomine Marcianum vocitabant. Hi diſcordes, & rebus
minoribus ſibi quiſq; tendentes, circa conſilium eligendi ſucceſſoris in
duas factiones ſcindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus
conſenſu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat
T. Vinius Othonem promouet. Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil ſilentio
tranſmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac ſocer
deſtinabantur. Credo & Reip. curam ſubiiſſe, fruſtra à Nerone tranſlatæ,
ſi apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incurioſe;
Qui non eâ fortunâ dignus. adoleſcentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus.
Eóque iam Poppæam Sabinam Principale ſcortum, vt apud conſcium
** Regium cub.* libidinum depoſuerat, donec [45]* Octauiam vxorem amoliretur. Mox ſu-
Octauia vxor amoueretur. ſpectum in eâdem Poppæâ, [46] in prouinciam Luſitaniam ſpecie legationis ſepoſuit. Otho, comiter adminiſtratâ prouinciâ, primus in partes
tranſgreſſus, nec ſegnis, & donec bellum fuit, inter præſentes ſplendi-
Tamen calidè ambiebat. diſſimus, ſpem adoptionis ſtatim conceptam, acriùs in dies rapiebat:
fauentibus pleriſque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt ſimilem.
Sed Galba alium ab omnium mente eligit, Sed Galba, poſt nuntios Germanicæ ſeditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne
vrbano quidem militi confiſus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij tranſigit. Adhibitóque ſuper Vinium ac Laconem,
Mario Celſo conſule deſignato, ac [47] Ducenio Gemino præfecto vrbis,
Piſonem Licinianum, pauca præfatus de ſuâ ſenectute, Piſonem Licinianum accerſiri iubet:
ſeu propriâ dilectione, ſiue, vt quidam tradiderunt, Lacone inſtante. cui
apud Rubellium Plautum exercita cum Piſone amicitia: ſed callidè vt
ignotum fouebat. & proſpera de Piſone fama conſilio eius fidem addiderat. [48] Piſo M. Craſſo & Scriboniâ genitus, nobilis vtrinque, vultu
Virum nobilem & ſeuerum. habitúque moris antiqui, & æſtimatione rectâ ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habebatur. Ea pars morum eius, quo ſuſpectior ſollicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehenſâ Piſonis manu, in
Galba ad quem oratio. hunc modum locutus fertur. *Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices,
vt moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Craſſi
ſubolem in penates meos adſciſcere; & tibi inſigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora,
nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumq; conſenſu ad imperium
vocatum,*

vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram. exemplo diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neque ipſe imperium ambitione accepi, [9] & iudicij mei documentum ſint, non mea tantùm neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tua. [10] Eſt tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua quæ cupiditates adoleſcentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantùm aduerſam tuliſti. [11] Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem conſtantiâ retinebis: [12] ſed alij per obſequium imminuent. Irrũpet adulatio, blanditiæ peſſimum veri affectus venenum, ſua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libẽtius cum fortunâ noſtrâ, quàm nobiſcum. Nam ſuadere Principi quod oporteat, multi laboris: aſſentatio erga Principem quemcumq;, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram, à quo Reſp. inciperet. Nunc eò neceſſitatis iampridem ventum eſt, vt nec mea ſenectus conferre plus populo Rom. poſſit, quàm bonum ſucceſſorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quaſi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorum Claudiorúmque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & naſci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æſtimatur: adoptandi iudicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciâ, [13] aut ego cum vnâ legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello, & ab æſtimantibus aſciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamẽ territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & auditâ adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. [14] Vtiliſſimus quidem ac breuiſſimus* bonarum malarumq; rerũ delectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio Principe,* aut volueris. Neq; enim hîc, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exſultantis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrem imperatorémque reuerens, de ſe moderatus, nihil in vultu habitúque mutatum: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet. Conſultatum inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum.

Cod. regius idem.

Piſo par fortunæ:

Eamq; immotus excepit.

In caſtra itur:

Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiens, & malè coërcitam famam ſupprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ vltra ſolitum turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata,

Adoptio exponitur: Sed donatiui nulla mentio.

non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à ſe Piſonem [55] more diui Auguſti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne diſſimulata ſeditio in maius crederetur, vltrò aſſeuerat, quartam & duodeuiceſimam legiones, paucis ſeditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erraſſe, & breui in officio

**Vetus editio, add. dic.*

fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium. Tribuni tamen centurioneſque, & proximi militum, gratabundi reſpondent. per ceteros mæſtitia ac ſilentium, tamquam vſurpatam etiam

Et omnino Galba nimis reſtrictius.

in pace donatiui neceſſitatem, bello perdidiſſent. Conſtat potuiſſe conciliari animos quantulacumque parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites ſermo:

Inde apud Patres publicata adoptio: Animodum cà latos.

Piſonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effuſiùs, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publicâ curâ. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Piſone in publicum, factúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis, & facili ciuitate ad accipienda credendáque omnia noua, cùm triſtia ſunt, cenſuerant pa-

Legati ad legiones Germanicas miſſi.

tres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum ſecreto, num & [56] Piſo proficiſceretur maiore prætextu: illi auctoritatem ſenatus, hic dignationem Cæſaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum ſimul mitti. Is conſilio interceſſit. Legati quoque (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœdâ inconſtantiâ nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel

Pecunia in publicum quæſita: Et repetita à Neronis adjectis.

ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta ſcrutantibus iuſtiſſimum viſum eſt, inde repeti, vnde inopiæ cauſſa erat. [57] Bis & vicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſſit, decumâ parte liberalitatis apud quemque eorum relictâ. At illis vix decumæ ſuper portiones erant: iiſdem erga aliena ſumtibus, quibus ſua prodegerant, cùm rapaciſſimo cuique ac perditiſſimo, non agri, aut fœnus, ſed

**quinquaginta, quo nomine ... dantur.*

ſola inſtrumenta vitiorũ manerent. [58] Exactioni xxx. equites Romani præpoſiti, nouum officij genus, & ambitu ac numero oneroſum: vbique haſta, & ſector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donaſſet Nero, quàm quibus abſtuliſſet. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, &

**Fere cod. Antonius.*

[59] * Antonius Naſo: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacenſis: è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, ſed metus initium: tamquam per artem & formidinem ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis.

Otho ad imperium ſe exſtimulat:

Interea [60] Othonem, cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido conſilium, multa ſimul exſtimulabant: luxuria etiam Principi oneroſa, inopia vix priuato toleranda, in Galbâ ira, in Piſonem inuidia. Fingebat

& metum

& metum, quo magis concupiſceret. *Prægrauem ſe Neroni fuiſſe. nec Lu-
ſitaniam rurſus aut alterius exſilij honorem exſpectandum: ſuſpectum ſemper
inuiſumq́; dominantibus, qui proximus deſtinaretur. Nocuiſſe id ſibi apud ſenem
Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exſilio
efferatum. Occidi Othonem poſſe. proin agendum audendumq́; dum Galba
auctoritas fluxa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus
tranſitus rerũ: nec cunctatione opus, vbi perniocioſior ſit quies, quàm temeritas.
Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud poſteros, vel gloriâ di-
ſtingui. Ac ſi nocentem innocentemq́; idem exitus maneat, acrioris viri eſſe,
meritò perire.* Non erat Othonis mollis & corpori ſimilis animus. Et in- *Item liberti*
timi libertorum ſeruorúmque corruptiùs quàm in priuatâ domo ha- *eius.*
biti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia [61] ceteraſque re-
gnorum libidines auido talium, ſi auderet, vt ſua oſtentantes; quieſcenti,
vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis. dum nouos
motus, & clarum Othoni annum obſeruatione ſiderum affirmãt. genus *Et diuinacu-*
hominum potentibus infidum, ſperãtibus fallax, quod in ciuitate noſtrâ *li.*
& vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathema- *Inter quos*
ticos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerant: è *Ptolemæus*
quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpaniâ comes, cùm ſuperfuturum eum *quidam.*
Neroni promiſiſſet, poſtquam ex euentu fides, coniecturâ iam & rumo-
re, ſenium Galbæ & iuuentam Othonis computantium, perſuaſerat *Fidem aliâ*
fore, vt in imperiũ aſciſceretur. Sed Otho tanquam peritiâ, & monitu *prædictione*
fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentiùs ob- *meritus.*
ſcuri credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod
facillimè ab eiuſmodi voto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertum *Milites in*
an repens, ſtudia militum iam pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu faci- *eum prouo-*
noris affectauerat. In itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum
quemque militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, *Variâ olim*
contubernales appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecu- *arte conci-*
niâ aut gratiâ iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galbâ *liat.*
ſermones, quæq́ue alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia
commeatuum, duritia imperij, atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ
lacus & Achaiæ vrbes claſſibus adire ſoliti, Pirenæum & Alpes, & im-
menſa viarum ſpatia, ægrè ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam mili-
tum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. *Et acceſſit*
is mobiliſſimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas *corruptor*
cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progreſſus eſt, vt [62] per *Meuius Pu-*
ſpeciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti *dens.*
excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut *Qui largi-*
publicam largitionem, Otho, ſecretioribus apud ſingulos præmiis, in- *ter nummos*
tendebat. adeò animoſus corruptor, vt Cocceio [63] Proculo ſpeculatori *iis dabat. pro*
de parte finium cum vicino ambigenti, vniuerſum vicini agrum ſuâ *ſportulâ.*
pecuniâ emtum dono dederit: per ſecordiam præfecti, quem nota pa- *Et Otho ipſe*
riter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomaſtum futuro ſceleri *animoſus*
præfecit, à quo Barbium Proculum [64] Teſſerarium ſpeculatorum, & *largitor.*
Veturium [65] Optionem eorundem perductos, poſtquam vario ſermone *Electi duo*
callidos, audaceſque cognouit, pretio & promiſſis onerat, datâ pecuniâ *milites, alio-*
rum ſiucca.

 ad per-

ad pertentádos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & tranſtulerunt.

Hi variè mouent & alienant à Galbâ.

In conſcientiam facinoris paucis aſciti, ſuſpenſos ceterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: [66] primores militum, per beneficia Nymphidij vt ſuſpectos: vulgus & ceteros, irâ & deſperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac deſiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, poſtquam vulgatum erat labare

Et ſtatim parata manus.

Germanici exercitus fidem. Adeóque parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, vt [67] poſtero Iduum die, redeuntem à cœnâ Othonem rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & totâ vrbe ſparſa militum caſtra, nec faciiem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras, vt quiſque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus eſſet, ignorantibus pleriſque pro Othone deſtinaretur.

Indicia & initia ſeditionis ſpreta à Lacone.

Multa erumpētis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elufit, ignarus militarium animorum, conſilíique quamuis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus, & aduerſus peritos peruicax.

Prædictum Galbæ diſcrimen: Audiente Othone.

XVIII. kalend. Febr. ſacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruſpex Vmbricius triſtia exta, & inſtantes inſidias, ac domeſticum hoſtem prædicit: audiente Othone (nam proximus adſtiterat) idq́ue vt lætum è contrario, & ſuis cogitationibus proſperum interpretante. Nec multo pòſt libertus Onomaſtus nuntiat, exſpectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ ſignificatio coëuntium iam militum,

Quos ad coniuratos ſuos pergit:

& paratæ coniurationis conuenerat. Otho, cauſſam digreſſus requirentibus, cùm emi ſibi prædia vetuſtate ſuſpecta, eóque prius exploranda finxiſſet, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad [68] Miliarium aureum, [69] ſub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti

Paucos pro re tantâ.

ſpeculatores conſalutatum Imperatorem, ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſellæ feſtinanter impoſitum ſtrictis mucronibus rapiunt.

Rapiunt illū in caſtra.

Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conſcientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladiis, pars ſilentio, animos ex euentu ſumturi.

Et admittitur.

Stationem in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latiùs caſtra, ac ſi contrà tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ.

Dum alij ſilent, alij probant.

Antepoſuere ceteri quoque tribuni centurionéſque præſentia dubiis & honeſtis. Iſq́ue habitus animorum fuit, vt peſſimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterētur.

Ad Galbam ſi nuntius.

Ignarus interim Galba & ſacris intētus, fatigabat alieni iā imperij deos: cùm affertur rumor rapi in caſtra, incertum quem ſenatorem, mox Othonem eſſe qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quiſque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis.

Placuit fidem cohortis excubantis tentari.

Igitur conſultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat, nec per ipſum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis ſeruabatur: Piſo pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus eſt.

Alloquitur Piſo facunde.

Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſiue optandum hoc nomen ſiue timēdum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtra aut Reip. fato,

in veſtrâ manu poſitum eſt. non quia, meo nomine, triſtiorem caſum paueam, vt qui aduerſa expertus cùm maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: patris & ſenatus & ipſius imperij vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt, aut, quod æquè apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res ſine diſcordiâ tranſlatas. Prouiſum adoptione videbatur, vt ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret. Habitúne & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc, & comiſſationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani; me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt: veſtrâ, commilitones, intereſt, ne Imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio aduerſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famáque illæſa ad hunc diem manſit. & Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus XXX transfugæ & deſertores, quos centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. ſed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis. Dilapſis ſpeculatoribus, cetera cohors *Illi fidi &*
non aſpernata concionantem, [70] vt turbidis rebus euenit, timore magis, *proni videntur:*
& nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna, quod poſtea creditum eſt, inſidiis & ſimulatione. [71] Miſſus & Celſus Marius ad electos Illyrici exercitus, [72] Vipſanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerſerent. Legioni claſſicæ diffidebat, infeſtæ ob cædem commilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio melioribus conſiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmántque: quia non ordine militiæ, ſed è Galbæ amicis, fidus Principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio claſſica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celſum infeſtis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutauêre, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmiſſos, atque inde rurſus longâ nauigatione ægros, impenſiore curâ Galba refouebat. Vniuerſa iam plebs palatium implebat, mixtis ſeruitiis, & diſſono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exſilium poſcentium, vt ſi in circo ac theatro ludicrum aliquod poſtularent. Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diuerſa pari certamine poſtulaturis: ſed tradito more, quemcumque Principem adulandi, licentiâ acclamationũ, & ſtudiis inanibus.

Sed verbis.

Mittitur ad conciliandos alios milites.

Etiam ad ipſos prætorianos.

Qui minantur, & ſpernunt.

Nec alij ſanè audiunt.

Niſi quòd plebs æſtuat pro Galbâ:

Non in longum.

Interim

T. Vinius in Palatio manendum cenſet.

Interim Galbam duæ ſententiæ diſtinebant. Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium. ſcelera impetu, bona conſilia morâ valeſcere. Denique eundi vltrò ſi ratio ſit, eandem*

Alij celeriter obuiam eundum.

mox facultatem: regreſſus, ſi pœniteat, in alienâ poteſtate. Feſtinádum ceteris videbatur, antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum. *Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & ſegnitiâ terentium tempus, imitari Principem diſcat. Non exſpectandum, vt compoſitis caſtris, forum inuadat, & proſpectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ, ac limine tenus domum cludit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe*

Inter quos & Laco.

ſit, occurrendum diſcrimini. Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum. Repugnantem huic ſententiæ Vinium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante

Idq́ factum.

Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus tamen in caſtra Piſo, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Vinio; ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant. Et faciliùs de odio creditur. Vix

Vanus incertà rumor de cæde Othonis:

dum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam, & vidiſſe affirmabant; credulâ famâ, inter gaudentes, & incurioſos. Multi

Seu forte, ſeu conſultò ſparſus.

arbitrabantur compoſitum auctúmque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed

Itaque omnes iam promti:

equitum plerique ac ſenatorum, poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, præreptam ſibi vltionem

Et pro Galbâ ruere.

querentes. Ignauiſſimus quiſque, & (vt res docuit) in periculo non auſurus, nimij verbis, linguę feroces: nemo ſcire, & omnes affirmare. donec inopiâ veri, & conſenſu errantium victus, ſumto thorace Galba, [73] irruenti turbæ neque ætate neq; corpore ſiſtens, ſellâ leuaretur. Obuius in

Inſigne eius dictum ad vanum militem.

palatio Iulius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtẽtans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba, *Commilito*, inquit, *quis iuſſit?* inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haut dubiæ iam in caſtris omnium

At magis firmæ in caſtris mentes.

mentes, tantuſque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in [74] ſuggeſtu, in quo paullò antè aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles cauere inſuper præpoſitos iubebat. Stre-

Vera illis alacritas & ruina.

pere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquam in populo ac plebe, variis ſegni adulatione vocibus, ſed vt quemq; affluentium militum aſpexerant, prehenſare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, præire ſacramentum, modò Imperatorem militibus,

Otho geſtibus excitat:

modò Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam vniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc ſingulos extimulauerat, accen-

dendos

dendos in commune ratus, pro vallo caſtrorum ita cœpit. *Quis ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec priuatum me* vocari ſuſtineo, Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi Rom. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditis ne, vt pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſaluos eſſe, niſi vnà poſſe. Et cuius lenitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit: vt qui nullo expoſcente, tot milia innocentiſſimorum eiuſum trucidauerit. Horror animum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decimari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpiciis vrbem ingreſſus, quam gloriam ad Principatum attulit, niſi occiſi[75] Obultronij, *Sabini[76] & Cornelij Marcelli in Hiſpaniâ * Beruichilonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in caſtris? Quæ vſquam prouincia, quæ caſtra ſunt, niſi cruenta & maculata? aut, vt ipſe prædicat, emẽdata & correcta? Nam quæ alij ſcelera, hic remedia vocat: dum falſis nominibus, ſeueritatem pro ſanitiâ, parſimoniam pro auaritiâ, ſupplicia & contumelias veſtras, diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & [77] Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentiâ graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubiectos nos habuit tamquam ſuos, & viles vt alienos. Vna illa domus ſufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exſilio, quem triſtitiâ & auaritiâ ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Idem ſenatus, idem populi Rom. animus eſt. Veſtra virtus exſpectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine quibus quamuis egregia inualida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt.[78] Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cùm vos aſpexerit, cùm ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum.* Aperire deinde armamentarium iuſſit. rapta ſtatim arma, ſine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus, galeis ſcutiſque. Nullo tribunorum centurionúmve adhortante, ſibi quiſque dux & inſtigator: & præcipuum peſſimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, & vocibus in vrbem vſque reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquantem aſſecutus erat: iam Marius Celſus haut læta rettulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plerique roſtra occupanda cenſerent, plures tantùm ſententiis aliorum contradicerent, vtque euenit in conſilijs infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, ſiue vt pœnâ eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtremum vel odio. Hæſitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus: & turbauere conſilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium ſtudiis, qui primò alacres fidem atque animum

Etiam apta oratione.

* Lipſ. vocare

* Al. Vind.

* Cod. regius Petau. Lincoln. Rhen. Vatinij, rectè.

* Vid. et inducenda.

Arma diuidit:

Iamq; in vrbem ruunt.

Galba fluctuat.

Laco agitat de Vinij cæde

Intempeſtiuè.

oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulſu, completis vndique baſilicis ac templis, lugubri proſpectu. neque populi aut plebis vlla vox, ſed attoniti vultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnæ iræ ſilentium eſt. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quaſi Vologeſen, aut Pacorum, auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non Imperatorem ſuum inermem & ſenem trucidare pergerent, disiectâ plebe, proculcato ſenatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cuius vltor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo comminus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuiſſe tradunt) dereptam Galbæ imaginem ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omnium militum ſtudia, deſertum fugâ populi forum, diſtricta aduerſus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è ſellâ, ac prouolutus eſt. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij ſupplicitèr interrogaſſe, quid mali meruiſſet? paucos dies exſoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtuliſſe vltrò percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent, ſi ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percuſſore non ſatis conſtat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium xv. legionis militem, impreſſo gladio, iugulum eius hauſiſſe. Ceteri crura brachiáque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera, feritate & ſæuitiâ, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumſerit ne vocem eius inſtans metus, an proclamauerit, non eſſe ab Othone mandatum vt occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu conſcientiâ coniurationis confeſſus eſt: huc potius eius vita famáque inclinat, vt conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſſa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus tranſuerberatus. Inſignem illâ die virum Sempronium Denſum ætas noſtra vidit. [77] Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiam à Piſone additus, ſtricto pugione occurrens armatis, & ſcelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in ſe percuſſores, quamquàm vulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptuſque miſericordiâ publici ſerui, & contubernio eius abditus, non religione, nec cærimonijs, ſed latebrâ imminens exitium differebat: cum aduenere, * iuſſu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpeculator. à quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitiâ excepiſſe, nullũ caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur. ſeu tum primùm leuata omni ſolicitudine mens, [80] * vagare gaudio cœperat; ſeu recordatio maieſtatis in Galbâ, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius faſq́; credebat. Præfixa contis capita geſtabantur

Plebs iam ſilet, & pendet ab euentu.

Milites Othoniani forum auidi erumpunt.

Deficit, & deſerit Galbam ſua cohors.

Ipſe à ferentibus in terram proijcitur.

De ſupremâ voce eius variant: Sicut & de percuſſore.

T. Vinius occiſus.

Sempronij Denſi fides.

Piſo in Veſtæ confugit.

**Libri aliqui, iuſſu*

Sed illinc extractus, & cæſus. Lucenti & læto admodum Othone.

** vacare.*

inter

Inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus *Multi cædem haur cadinio*
cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, [81] quive verè, quive *affectant.*
falsò, vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm cxx.
libellos præmia expoſcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam,
Vitellius poſtea inuenit. omnéſque conquiri & [82] interfici iuſſit, non
honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præ- *Cum ſuo*
ſens, in poſterum, vltionem. Alium crederes ſenatum, alium populum. *poſtea exitio.*
Ruere cuncti in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, *At Romani nimium ſe*
increpare Galbam, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis ma- *dant Othoni.*
num: quantóque magis falſa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec
aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militũ animum, voce
vultúque temperans. Marium Celſum, Cõſulem deſignatum, & Galbæ *Marius Cel-*
vſque in extremas res amicum fidúmque, ad ſupplicium expoſtula- *ſus ad cædem*
bant, induſtriæ eius innocentiæq́ue quaſi malis artibus infenſi. Cædis *poſtulatur.*
& prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat.
ſed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere
iam poterat. Ita ſimulatione iræ, vinciri iuſſum, & maiores pœnas da- *Arte eripi-*
turum affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio mi- *tur ab Otho-*
litum acta. Prætorij præfectos ſibi ipſi legere: Plotium Firmum è mani *ne.* *Duo Præfecti*
pularibus quondam, tum vigilibus præpoſitum, & incolumi adhuc *Prætorio ja-*
Galbâ partes Othonis ſecutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ *cti.*
familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia eius fouiſſe. vrbi Flauium
Sabinum præfecere, iudicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam
obtinuerat, pleriſque Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagi- *Miles vaca-*
tatum, vt [83] vacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur. *tiones cedi*
Namque gregarius miles, [84] vt tributum annuum pendebat. Pars mani- *vult.*
pulis, pars per commeatus, aut in ipſis caſtris vaga, dum mercedem cen- *Quales eæ*
turioni exſolueret, neque modum oneris quiſquam, neque genus quæ-
ſtus penſi habebat. Per latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſteriis,
militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles, labore
ac ſæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi ſumptibus exhauſtus,
ſecordiâ miſer elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo, in
manipulum redibat. ac rurſus alius atque alius, eâdem egeſtate ac licen-
tiâ corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum, bella ciuilia
ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auer- *Sed melius*
teret, ex fiſco ſuo vacationes annuas exſoluturum promiſit: rem haut *viſum è fiſco*
dubiè vtilem, & à bonis poſtea Principibus, perpetuitate diſciplinæ, *ſolui.*
firmatam. Laco præfectus, tamquam in inſulam ſeponeretur, ab Euo- *Laco occiditur,*
cato quem ad cædem eius Otho præmiſerat, confoſſus. In Marcianum *Et Icelus.*
Icelum, vt in libertum, palàm animaduerſum. Exacto per ſcelera die,
nouiſſimum malorum fuit lætitia. Vocat ſenatum prætor vrbanus, cer-
tant adulationibus ceteri magiſtratus. Accurrunt patres, decernitur
Othoni tribunicia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes Principum *In Senatu*
honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ pro- *omnes hono-*
miſcuè iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit. Omiſiſſet tot offenſas, an *res Othoni*
diſtuliſſet, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, c[illegible]eto adhuc foro, per *habiti.*
ſtrages iacentium, in Capitolium atq; inde in pal[illegible]ectus, concedi

 corpora

Ceſi. ſepulti.

corpora ſepulturę, cremariq; permiſit.[85] Piſonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Criſpina filia compoſuere, quæſitis redemtiſq; capitibus, quę venalia interfectores ſeruauerant.

De Piſone elogium.

Piſo vnũ & triceſimum ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius [86] Magnum Claudius,[87] Craſſum Nero interfecerat. Ipſe diu exſul, quatriduo Cæſar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus eſt, vt prior occideretur.

De T. Vinio elogium.

T. Vinius XLVII. annos variis moribus egit. Pater illi è prætoriâ familiâ, [88] maternus auus è proſcriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluiſium Sabinum habuerat: [89] cuius vxor, malâ cupidine viſendi ſitũ caſtrorum, per noctem militari habitu ingreſſa, cùm vigilias & cetera militiæ munia [90] eâdem laſciuiâ tentaſſet; [91] in ipſis principiis

Turpe eius ſtuprum.

ſtuprum auſa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iuſſu C. Cæſaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimiſſus, curſu honorum inoffenſo, legioni poſt pręturam præpoſitus, probatuſq;. ſeruili

Furti etiam ſuſpectus.

deinceps probro reſperſus eſt, tamquam ſcyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius poſterâ die ſoli omnium Vinio fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Vinius, proconſulatu, Galliam Narbonẽſem ſeuerè integréque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abruptũ tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendiſſet, prauus aut induſtrius, eâdem vi. Teſtamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Piſonis ſupremam

Galba vix ſepultus.

voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licẽtiâ tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, diſpenſator Argius, è prioribus ſeruis, humili ſepulturâ in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonéſque ſuffixum, laceratúmque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) poſterâ demum die repertum, &

Elogium de eo, & indicium:

cremato iam corpori admixtum eſt. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & ſeptuaginta annis. quinque Principes proſperâ fortunâ emenſus, & alieno imperio felicior, quàm ſuo. Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes. ipſi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorúmque, vbi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, vſque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & [92] metus temporum obtentui, vt quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconſul Africam moderatè: iam

Dignus imperio viſus, non fuit.

ſenior, citeriorem Hiſpaniam pari iuſtitiâ continuit, maior priuato viſus, dum priuatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Trepidam vrbem ac ſimul atrocitatem recentis ſceleris, ſimul veteres Othonis mores pauentem, nouus inſuper de Vitellio nuntius

Nuncius de Vitellio electo: Omnibus pauidis, & de rep. iam deſperantibus.

exterruit, ante cædem Galbę ſuppreſſus; vt tantùm ſuperioris Germanię exercitum deſciuiſſe crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ, deterrimos, [93] velut ad perdendum imperium fataliter electos, non ſenatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. ſed vulgus quoque palàm mœrere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties [94] ſuis ciuibus vrbem, vaſtitatem Italię, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinam, nota publicarũ cladium nomina.

loque-

loquebantur. *Propè euerſum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto victore, imperium, manſuram fuiſſe, ſub Pompeio Brutóque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtraſque impias preces, vtraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui viciſſet.* *[Certamen enim inter duos peßimos.]* Erant qui Veſpaſianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroque Veſpaſianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama: ſolúſque omnium ante ſe Principum, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſſáſque motus Vitelliani expediam. *[Germanici motus origo.]* Cæſo cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriáque exercitus, vt cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli victoria eueniſſet, [95] expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diúque infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: *[Ferociunt legiones ea.]* paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi, [96] ad vſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantùm ſuas turmáſque nouerant: exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeque & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouáſque diſcordias: *[Noua bella volunt.]* nec ſocios vt olim, ſed hoſtes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos: [97] hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduiſque, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo, *[Et inhiant opibus Gallorum.]* ſecundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui remiſſam ſibi à Galbâ quartá tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Acceſſit callidè vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtiſſimum quemque centurionum dimitti. *[Variis etiam rumoribus concitantur.]* vndique atroces nuntij, ſiniſtra ex vrbe fama, infenſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendúmque materies in ipſis caſtris, odio, metu, &, vbi vires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ipſas ſuperioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingreſſus, *[Intereà Vitellius ad eas venit.]* hiberna legionum cum curâ adierat: redditi pleriſque ordines, remiſſa ignominia, alleuatæ notæ: *[Inſinuat ſeſe, & ambit:]* plura ambitione, quædam iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fonteı Capitonis, adimendis aſſignandiſve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec conſularis legati menſurâ, ſed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud ſeueros humilis. Ita comitatem bonitatémque fauentes vocabant, quòd ſine modo, ſine iudicio, donaret ſua, largiretur aliena. *[Comis. Largus.]* Simul, auiditate imperandi, ipſa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in vtroque exercitu ſicut modeſti quietíque, ita mali & ſtrenui. Et profuſâ cupidine, inſigni temeritate, [98] legati legionum, Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infenſus Galbæ, tamquam detectam à ſe Verginij cunctationem, oppreſſa Capitonis conſilia ingratè tuliſſet, inſtigare Vitellium, ardorem militum oſtentans. *[Valens Legatus ad Principatum capiendum extimulat.]* *Ipſum celebri vbique famâ: nullam*

in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, ſecutura Germanorum auxi-
lia, malè fidas prouincias, precarium ſeni imperium, & breui tranſiturum:
panderet modo ſinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitaſſe Ver-
ginium, equeſtri familiâ, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperium, tutum
ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, impo-
nere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati ſecuritatem.
Illo cupit, non audet. Quatiebatur his ſegne ingenium, vt concupiſceret magis, quàm ſpe-
raret. At in ſuperiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore
Cæcina Legatus infenſus Galbæ. ingens, animi immodicus, cito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum
allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæſtorem in Bæticâ, impigrè in
partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit. [99] Mox compertum publi-
cam pecuniam auertiſſe, vt peculatorem flagitari iuſſit. Cæcina ægrè
Nec vniuerſi milites in eu proni. paſſus, miſcere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire ſtatuit. Nec
deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quòd & bello aduerſus Vindicem
vniuerſus affuerat, nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atque
in eo ipſo ſacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et
Quos irritant etiam Gallo-Germani. Treueri ac Lingones, quaſque alias ciuitates atrocibus edictis, aut
damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propiùs miſcentur.
Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Ver-
ginium fauor cuicumque alij profuturus. Miſerat ciuitas Lingonum,
Lingonum Legati ſeditioſè agunt. vetere inſtituto, dona legionibus, [100] dextras hoſpitij inſigne. Legati
eorum in ſqualorem mæſtitiámque compoſiti, per principia, per con-
tubernia, modò ſuas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, &
vbi pronis militum animis accipiebantur, ipſius exercitus pericula &
Hordeonius comprimere conatur: contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul ſeditione
aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digreſ-
ſus eſſet, nocte caſtris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus
Auget. pleriſque interfectos, ac ni ſibi conſulerent, fore vt acerrimi militum &
præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiam ceterorum occiderentur.
Coniurant inter ſe milites. Obſtringuntur inter ſe tacito fœdere legiones. Aſciſcitur auxiliorum
miles, primò ſuſpectus, tamquam circumdatis cohortibus aliſque, im-
petus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens, faciliore inter
malos conſenſu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris
Inferior etiã exercitus turbat. tamen Germanicæ legiones ſolenni kalend. Ianuar. ſacramento pro
Galbâ adactæ, multâ cunctatione, & raris primorum ordinum vocibus:
ceteri ſilentio, proximi cuiuſque audaciam exſpectantes, [101] inſitâ mor-
talibus naturâ properè ſequi, quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus
Iurant quidam in Galbam, ſed linguâ. inerat diuerſitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt qui-
dam ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac ſextadecima
legiones, nihil vltra fremitum & minas auſæ, initium erumpendi cir-
cumſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima le-
At ſuperior palàm defiçit. giones iiſdem hibernis tendentes, ipſo kalen. Ianu. die dirumpunt ima-
gines Galbæ: quarta legio promptiùs, duodeuiceſima [102] cunctanter. Mox
conſenſu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S P Q. R.
obliterata iam nomina, ſacramenta aduocabant nullo legatorum tri-
bunorúmve pro Galbâ nitente, quibuſdam, vt in tumultu, notabiliùs
turbantibus. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut ſuggeſtu
locutus.

locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij *Hordeonius non compeſcet.*
Hordeonius Flaccus conſularis legatus aderat, non compeſcere ruen-
tes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus,
& ſecordiâ innocens. Quattuor centuriones [103] duodeuiceſimæ legio-
nis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpur-
nius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum
abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris ſacra-
menti. ſed, quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere.
Nocte quæ kalen. Ianu. ſecuta eſt, coloniam Agrippinenſem Aquilifer
quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuiceſimam *Ad Vitellium is nuncius.*
legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba
iuraſſe. Id ſacramentum inane viſum. [104] occupari nutantem fortunam,
& offerri Principem placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatóſque, *Qui porrò legatis indicat.*
qui deſciuiſſe à Galbâ ſuperiorem exercitum nuntiarent: proinde aut
bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, fa-
ciendum Imperatorem: & minore diſcrimine ſumi Principem, quàm
quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtiſſimus è legatis
Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus *E quibus Fabius Valens*
legionis, auxiliariorúmq; ingreſſus, Imperatorem Vitellium conſaluta-
uit. [105] Secutæ ingenti certamine eiuſdē prouinciæ legiones: & ſuperior *Imperatorem eum ſalutat.*
exercitus, ſpecioſis ſenatus populique Romani nominibus relictis *Accedunt*
III. Non. Ianu. Vitellio acceſſit. ſcires illum priore biduo non penes *legiones:*
Remp fuiſſe. Ardorem exercituum Agrippinenſes, Treueri, Lingones *Et finitimè*
æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, [106] vt quiſq; corpore, *prouinciarum.*
opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarū aut caſtrorum,
quibus præſentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ ſpes: ſed manipuli
quoque & gregarius miles, viatica ſua, & balteos, phaleráſque, inſignia *Opes ſuas*
armorum, argento decôra, loco pecuniæ tradebant: inſtinctu, & impetu, *efferunt.*
& auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, miniſteria prin-
cipatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes
centurionibus ex fiſco numerat. [107] Sæuitiam militum pleroſque ad *Ipſe quoſdam punit:*
pœnam expoſcentium ſæpiùs approbat, pari ſimulatione vinculorum
fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. *In pleroſque*
Iuliū Burdonem Germanicæ claſſis præfectum aſtu ſubtraxit. Exarſerat *clementiâ*
in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox inſidias, Fonteio *vtitur.*
Capitoni ſtruxiſſet. grata erat memoria Capitonis, & apud ſæuientes
occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodiâ ha-
bitus: & poſt victoriam demum, ſtratis iam militum odiis, dimiſſus eſt.
Interim vt piaculum obiicitur centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine *Criſpinus*
Capitonis cruentauerat: eóque & poſtulantibus manifeſtior, & pu- *cæſus.*
nienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens *Iulius Ciuilis liberatur.*
inter Batauos, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciui-
tate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis *Cohortes Batauorum.*
auxilia, tum diſcordiâ temporum à legione digreſſæ: [108] prout incli-
naſſent, grande momentum, ſociæ aut aduerſæ. Nonium, Donatium,
Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus ſuprà rettulimus, occi-
di iuſſit, damnatos fidei crimine, grauiſſimo inter deſciſcentes. Acceſſere

Valerius Aſiaticus Vitellio ſe iunxit: Rhæti, Et Britanni:

partibus Valerius Aſiaticus, Bel[illegible]æ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſciuit: & Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italicâ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copiis mora, quo minus ſtatim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac ſordes contemtus exercitui inuiſuſque. Accendebat odiũ eius Roſcius Cælius

Vbi reſturbida.

legatus viceſimę legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuilium armorum atrociùs proruperant. Trebellius ſeditionem & confuſum ordinem diſciplinæ Cælio: ſpoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim, fœdis legatorum certaminibus, modeſtia exercitus corrupta, eoque diſcordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum [109] conuiciis proturbantibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus aliſque, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto conſulari, manſit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibúſque Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit.

Duplices copias in Italiâ Vitellius deſtinat. Alteras, ſub Valente: Alteras, ſub Cæcinâ duce.

Fabius Valens allicere, vel ſi abnuerent, vaſtare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore tranſitu, [110] Peninis iugis degredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi [111] cũ Aquilâ quintæ legionis, & cohortibus aliſque ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cæcina è ſuperiore Germaniâ ducebat, quorum robur [112] legio vna, prima & viceſima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius ſuas quoque copias ſuppleuit, totâ mole belli ſecuturus. Mira

Miles eius mirè feruet:

inter exercitum imperatorémq; diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere, dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ cunctentur. non obſtare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in diſcordiis ciuilibus feſtinatione tutius, vbi facto magis quàm

Ipſe ſecors & languidus. Vni ventri deditus.

conſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio diei temulentus, & ſaginâ grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt ſi adeſſet Imperator, & ſtrenuis vel ignauis ſpem metúmque adderet. Inſtructi intentíque ſignum profectionis expoſcunt: nomine Germanici, Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appellari, etiam victor prohibuit.

Felix augurium Valenti.

Lætum augurium Fabio Valenti exercituíque, quem in bellum cogebat, ipſo profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ prævolauit: longúmque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt ſocios ſecuri

Cuius agmen Diuoduri lymfatur. Ciues innoxios cædunt. Vnde in reliquos Gallos terror.

adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum eſt) quamquam omni comitate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem, ſed furore & rabie, & cauſſis incertis, eóq; difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæſa tamen ad quattuor millia hominum. Iſq; terror Gallias inuaſit, vt venienti mox agmini vniuerſæ ciuitates, cum magiſtratibus & precibus, occurrerent, ſtratis per vias pueris feminiſque, quæque alia placamenta hoſtilis iræ, [113] non quidem in bello, ſed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde

Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat. Gallis contatio exemta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modeſtiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecimâ, vt ſuprà memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtudia militum adgregantur, propè in prœlium exarſere, ni Valens animaduerſione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Æduos quæſita belli cauſſa. Iuſſi pecuniam atque arma deferre, gratuitos inſuper commeatus præbuere. quod Ædui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. 114 Cohortes XVIII Lugduni, ſolitis ibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſeſque diſcordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebriùs infeſtiùſque, quàm vt tantum propter Neronem Galbamq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. Multus contrà in Viennenſes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunēſes exſtimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennēſium impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſidium Galbæ referendo. Et vbi cauſſas odiorum prætenderāt, magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces. *Irent vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli.* 115 *cuncta illic externa & hoſtilia, ſe coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarúmque rerum ſocios. ſi fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur.* His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari diſcriminis ſui Viennenſes, velamenta & infulas preferentes, vbi agmen inceſſerat, arma, genua, veſtigia prehenſando, flexêre militum animos. 116 Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios. Tum vetuſtas dignitáſque coloniæ valuit. Et verba Fabij ſalutem incolumitatémque Viennenſium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiſcuis copiis iuuere militē. Sed fama conſtans fuit, ipſum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu ſordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat, accenſus egeſtate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ, ſenex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtatiuorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtratus ciuitatum, adeò minaciter, vt Luco (municipiū id Vocontiorum eſt) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniç materia deeſſet, & ſtupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædç ac ſan-

Qui tamen caſo Galbâ, palàm in Vitellium inclinant.

Batauæ cohortes ferociter agunt:

Valens comprimit.

Diſſidium vetus inter Lugdunenſes & Viennenſes.

Illi, milites in horum exitium prouocant.

Viennenſes ſupplices occurrunt:

Et infenſos placant:

Precibus tamen mixto pretio.

Quin ipſe dux emitur.

Iam olim rapax.

Qui etiam vias & manſiones vendit.

Cæcina Heluetios inuadit. guinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis viriſque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac [117] feſtinatio vndeuiceſimæ legionis. Rapuerunt pecuniam miſſam in

Rennuntiâ ipſorum culpâ. ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendiis tuebantur. ægrè id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdam militum in cuſtodiâ retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamque culpam antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè ca-

Vaſtat omnia. ſtra. Vaſtati agri. Direptus, longâ pace in modum municipij exſtructus, locus, amœno ſalubrium aquarum vſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuntij, vt verſos in legionem Heluetios à tergo aggrederētur. Illi an-

Illi trepidāt. te diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quamquā primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerat, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in vnum conſulere. exitioſum aduerſus veteranos prœlium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteſque. & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita vndique populatio & cædes. Ipſi in medio vagi abiectis armis, magna pars ſaucij aut palantes, [118] in montē Vo-

Vocetium montem perfugiunt. cerium perfugere. Ac ſtatim immiſsâ cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætiſque, per ſiluas atque in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub coronâ venumdata. Cúm-

Sed plerique capti aut cæſi. que direptis omnibus, Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur; miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ

Legati eorum ad Vitellium: Valdè aſperatum. vel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu eſt, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militē inuenerint. Ciuitatis excidium poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Coſſus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo

Vis eloquentiæ. validior, militis animum mitigauit: vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitiâ fuerat. effuſis lacrymis, & meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem ſalutémque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, læ-

Ala Syllana Vitellio ſe iungit: tum ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellij acceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorari, ac tum in Italiâ manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in par-

Et vnà ſecum, aliquot oppida. tes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipſos comperrum. Et quia præſidio alæ vnius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorúmque cohortibus, & Germanorum vexillis, [119] in alpe Graiâ ipſe paulùlum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret,

cteret, aduerſus [120] Petronium vrbis procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes aláſque, ſimul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumque certatum foret, Noricos [121] in cetera victoriæ prҿmia acceſſuros, Penino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, [122] hibernis adhuc niuibus traduxit. *Cæcina Penonis alpibus tranſit.* Otho interim, contra ſpem omnium, non deliciis, neque deſidiâ torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. *Otho compoſitè ſe gerit.* Eóque plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem vinculorum, ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. *Celſum ſeruat:* Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiſo, petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen confeſſus, exemplum vltrò imputauit. [123] Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. *Imò & ducem eligit.* Manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne [124] militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exſultatio, diſparibus cauſſis conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœda pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velociùs erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia ſcelera exercuit: *Tigellinus noxa permiſſus.* corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremò eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. *Aequaliter odioſus omnibus.* Apud Galbam T. Vinij potentiâ defenſus, prætexentis ſeruatam ab eo filiam. & haut dubie ſeruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum. *Nota ſceleſtorum ingenium.* quia peſſimus quiſque, diffidentiâ præſentium mutationem pauens, aduerſus publicum odium [125] priuatam gratiam *præpatat: vnde nulla innocentiæ cura, ſed vitæ impunitatis. **præparatam it, nulla i. cura ſed vice imp.* Eo infenſior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis vocibus obſtrepere: donec Tigellinus, accepto [126] apud Sinueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras, ſectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. *Iugulum ſibi ſecat.* Per idem tempus expoſtulata ad ſupplicium [127] Galuia Criſpinilla, variis fruſtrationibus, & aduerſâ diſſimulantis Principis famâ, periculo exemta eſt: *Criſpinilla liberata:* magiſtra libidinum Neronis, tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obſcurè molita, totius poſtea ciuitatis gratiam obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæſa: *Imò ad potentiam poſtea euecta.* mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis maliſque temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epiſtolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcunque quietis locum prodigæ vitæ legiſſet. *Otho ſiſtere & placare Vitellium nititur:* Paria Vitellius oſtendebat, primò mollius, ſtultâ vtrimque & inde- *Et ille kuna*

corâ ſimulatione: mox quaſi rixantes, ſtupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, eaſq; quæ Lugduni agebant copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitellium remanſere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi, antequam legionibus miſcerentur. Addidit epiſtolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd [128] tanto antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertiſſent. Ita promiſſis ſimul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amiſſuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem miſſi. Vtriſque fruſtra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis compoſuit, exitium ipſi filioque eius minitans, ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarentur. [129] Et ſtetit domus vtraque. ſub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iuraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœſiæ, legiones. Idem ex Hiſpaniâ allatum: laudatuſque per edictum Cluuius Rufus. & ſtatim cognitum eſt, conuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obſtricta, diu manſit. Nuſquam fides aut amor, metu ac neceſſitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonenſem ad Vitellium vertit, facili tranſitu ad proximos & validiores. Longinquę prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine vrbis ac prętextu ſenatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mucianuş ſacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, [130] omneſque verſæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obſequium, initio à Carthagine orto. Neque exſpectatâ Vipſani Aproniani proconſulis auctoritate, Creſcens Neronis libertus (nam * in malis temporibus [131] partē ſe Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque ſine modo feſtinauit. Carthaginem ceterę ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capeſſendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præſenti vſu properando. Conſul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiſcus, prętextu veteris amicitiæ, plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ, manſere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celſo, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor interceſſit. Sed Otho, pontificatus auguratúſque honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit;

Legati ab Othone in Germaniam.

A Valente epiſtole corruptrices Romam miſſæ.

Etiã vtrimque percuſſores.

Illyricanæ legiones pro Othone.

Et penè omnes tranſmarinæ.

Africa adiungitur.

* *Seryſerm, is.*

Ipſe Romæ ciuilia adminiſtrat.

Conſules diſponit.

Sacerdotia diuidit.

addidit; & recens ab exſilio reuerſos nobiles adoleſcentulos, auitis ac paternis ſacerdotiis in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo, Seuino Promptino ſenatorius locus, qui repetundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus, verſo nomine, quod auaritia fuerat, videri maieſtatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggreſſus, [132] Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones, [133] Lingonibus vniuerſis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis quàm manſura. Inter quæ neceſſitate præſentium rerum & inſtantibus curis excuſata, ne tum quidem immemor amorum, ſtatuas Poppææ per ſenatuſconſultum repoſuit. Creditus eſt etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauiſſe, ſpe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam [134] Othoni, quibuſdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit, vetandi metu, vel * [135] cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile bellum animis, externa ſine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæſis duabus cohortibus, magnâ ſpe ad Mœſiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & ſucceſſu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incurioſos, tertia legio adiunctis auxiliis, repentè inuaſit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædę graues onere ſarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt ſit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipſos nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obſtiterit. Sed tum humido die, & ſoluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vſui, lapſantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobiliſſimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio conſertum, vt aduerſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium prouolutis inhabile ad reſurgendum) ſimul altitudine, & molliriâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & miſſili pilo, aut lanceis aſſultans, vbi res poſceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi ſcuto mos eſt) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio ſuperfuerant, paludibus abderentur. Ibi [136] ſæuitiâ, hic miſeriâ vulnerum abſumti. Poſtquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœſiam obtinens, triumphali ſtatuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numiſius Lupus, legati legionum, conſularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in ſe trahente, tamquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus ſuiſque exercitibus Remp. auxiſſet. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta ſeditio, propè vrbi excidio fuit. [137] Septimamdecimam cohortem, coloniâ Hoſtienſi, in vrbem acciri Otho iuſſerat. Armandæ eius cura, Vario Criſpino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis caſtris, iuſſa exſequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in ſuſpicionem; cauſſa, in crimen; affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et viſa inter temulentos arma, cu-

Damnatos quoſdam reſtituit.

Beneficia variè largitur.

Poppææ ſtatuas reponit.

* reponerent.

* agnoſcendi

Sarmatæ Mœſiam incurrunt.

Romani aggrediuntur, & vincunt.

Genus pugnæ Sarmatarū.

Legati Romæ honorantur.

Ibi ſeditio.

Eius cauſſa.

Suſpicio in Senatores.

pidinem ſui mouere. Fremit miles, & tribunos centurioneſque proditionis arguit, tamquam familiæ ſenatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & vino graues; peſſimus quiſque in occaſionem prædatum; vulgus, vt mos eſt, cuiuſque motus noui cupidum. & obſequia meliorum nox abſtulerat. Reſiſtentem ſeditioni tribunum, & 18 * ſeueriſſimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidentes equis, vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis viriſque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & diſpergi, periculoſius foret; modò conſtantiam ſimulare, modo formidine detegi, ſimul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut ſecus diſcrimine ſenatus quàm ſuo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras ſtatim miſerat, & abire properè omnes è conuiuio iuſſit.. Tum verò paſſim magiſtratus, proiectis inſignibus, vitatâ comitum & ſeruorum frequentiâ, ſenes feminæque per tenebras, diuerſa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, oſtendi ſibi Othonem expoſtulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obſiſtunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunóſque, modò in ſenatum vniuerſum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum deſtinare iræ poterant, licentiam in omnes poſcentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro inſiſtens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Rediéruntque in caſtra inuiti, neque innocentes. Poſterâ die, velut captâ vrbe, clauſæ domus, rarus per vias populus, mæſta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus triſtitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex ſuo quiſque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis ſermonis in eo, vt quina millia nummûm ſingulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi caſtra auſus. Atque illum tribuni centurioneſque circumſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, otium & ſalutem flagitantes. Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, auctores ſeditionis ad ſupplicium vltrò poſtulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuerſis militum animis, cùm optimus quiſque remedium præſentis licentiæ poſceret: vulgus & plures, ſeditionibus & ambitioſo imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: ſimul reputans non poſſe Principatum ſcelere quæſitum, ſubitâ modeſtiâ & priſcâ grauitate retineri, ſed diſcrimine vrbis & periculo ſenatus anxius, poſtremò ita diſſeruit. *Neque vt affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè ſuperſunt:) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in diſcordiam egêre) ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acriùs quàm conſideratiùs excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. num omnes*

Miles Prætorianus, ad arma.

** ſeueriſſimum centurionem*

Vrbem & palatium irrumpit.

Diffugiunt Senatores.

Ipſi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè componit:

Et ſequenti die argenteis minuit.

Caſtra ingreditur.

Inſigni me hercules oratione affatur.

nuntios

nuntios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur? Tam neſcire quædam milites, quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor diſciplinæ habet,[139] *vt multa, per centuriones tribunoſq́; tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere ſingulis liceat: pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempeſtâ rapientur arma? Vnus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proximâ inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro me. ſed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, pateſieri occaſio etiam aduerſus me poteſt.*[140] *Si Vitellio & ſatellitibus eius eligẽdi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur: hinc confuſi pedites equitéſque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducũ ſciſcitando res militares continentur.*[141] *Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Vobis arma & animus ſit; mihi conſilium, & virtutis veſtræ regimẽ relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis. Nec illas aduerſus ſenatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare,*[142] *non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cuius ſplendore & gloriâ, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, vt hinc Reſp. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congeſtu lapidum, ſtare creditis?*[143] *Muta iſta & * inanima intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtrâ ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore vrbis noſtræ inſtitutum, & à regibus vſque ad Principes continuum & immortalem, ſicut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam vt ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus Principes naſcuntur.* * vulgò inania

Et oratio ad perſtringendos mulcendóſque militum animos, & ſeueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iuſſerat) gratè accepta, compoſitique ad præſens, qui coërceri non poterant. *Duo è ſeditioſis puniti.*

[144] Non tamen quies vrbi redierat. ſtrepitus telorum, & facies belli erat: [145] militibus, vt nihil in commune turbantibus; ita ſparſis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites veniſſe in vrbem ad ſtudia partium noſcenda, plerique credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine. ſed plurimum trepidationis in publico, vt quemque nuntium fama attuliſſet, animum vultúmque conuerſi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere proſperis viderentur. Coacto verò in curiam ſenatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas. Et priuato Othoni nuper, [146] atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur verſare ſententias, & huc atque illuc torquere, hoſtem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentiſſimus quiſque, vulgaribus conuiciis; quidam, *Romæ omnia ſuſpenſa, ſuſpecta.* *Senatus ipſe ſententia anxius.*

vera.

Ne hunc illúmve offenderent. vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebant, diuerſis auctoribus vulgata. In veſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat, erupiſſe cellâ Iunonis, maiorem humanâ ſpeciem. *Clauium Romæ ſigna.* ſtatuam diui Iulij, in inſulâ Tiberini amnis, ſereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuerſam prolocutum in Ethruriâ bouem. inſolitos animalium partus. & plura alia, rudibus ſæculis, etiam [147] in pace obſeruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & [148] cum *Tiberis inundat.* præſenti exitio, etiam futuri pauor, ſubitâ inundatione Tiberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte Sublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modò iacentia & plana vrbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuũ impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæſtus, & penuria alimentorum, corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipſum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli eſſet obſtructum, à fortuitis vel naturalibus cauſſis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. *Otho Prouinciam ſtatuit aggredi: Idq; claſſe.* Otho, luſtratâ vrbe, & expenſis belli conſiliis, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe validâ & partibus fidâ, quòd [149] reliquos cæſorum ad pontem Miluium, & ſæuitiâ Galbæ in cuſtodiam habitos, in numerum legionis compoſuerat, facta & reliquis ſpes honoratioris in poſterum militiæ. Addidit claſſi vrbanas cohortes, & pleroſque è prætorianis, [150] vires & robur exercitus, atque ipſis ducibus conſilium & cuſtodes. *Duces expeditionis.* Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacenſi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permiſſa. Curam nauium Oſcus libertus retinebat, [151] ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditum equitúmque copiis Suetonius Paullinus, [152] Marius Celſus, Annius Gallus, rectores deſtinati. *Licinius Proculus: Calumniarũ ſartor.* Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanę militię impiger, bellorum inſolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celſi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu eſt, prauus & callidus, bonos & modeſtos anteibat. *Dolabella relegatus.* Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ cuſtodiâ, neque obſcurâ: nullum ob crimen, ſed vetuſto nomine, & propinquitate Galbæ monſtratus. *Otho Senatores ad bellum ducit.* Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem, Otho, non participes aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, ſecum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt Imperatoris fratrem, nec vt hoſtis. *Sed hercules imbelles.* Igitur moræ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores ſenatus ætate inualidi, & longâ pace deſides; ſegnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifeſtiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione ſtolidâ, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt inſtrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip curæ: leuiſſimus quiſque, & futuri improuidus, ſpe vanâ

tumens.

tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vſum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, ſecurâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod inter legiones Galliáſque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Auguſtus res Cęſarum compoſuit, procul & in vnius ſolicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, [115] tantum pacis aduerſa * pertimuere, Scribomani contra Claudium incepta, ſimul audita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulſus. Tum legiones claſſéſque, & quod rarò aliàs, prætorianus vabanúſq; miles, in aciem deducti. Oriens Occidénſque & quidquid vtrimque virium eſt à tergo: ſub ducibus aliis ſi bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras [116] religionémque nondum conditorum ancilium afferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, vt Neroni quoque exitioſam: & Cæcina, iam alpes tranſgreſſus, exſtimulabat. Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcum conuerſas, reuocatis ab exſilio conceſſit: iuſtiſſimum donû, & in ſpeciem magnificum, ſed feſtinatâ exactione, vſu ſterile. Mox vocatâ concione, maieſtatem vrbis, & conſenſum populi ac ſenatus pro ſe attollens, aduerſum Vitellianas partes modeſtè diſſeruit. inſcitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vitellij mentione. ſiue ipſius ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumeliis in Vitellium abſtinuit: quando, vt in conſiliis militiæ Suetonio Paullino & Mario Celſo, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſcerent, crebro fori vſu celebre, & ad implendas populi aures, latum & ſonans. Clamor vocéſque vulgi, ex more adulandi, nimię & falſæ. quaſi dictatorem Cæſarem, aut Imperatorem Auguſtum proſequerétur, ita ſtudiis votíſque certabant. nec metu aut amore, [117] ſed ex libidine ſeruitij, vt in familiis, priuata cuique ſtimulatio, & vile iam decus publicum. 4.
Profectus Otho, quietem vrbis curáſque imperij, Saluio Titiano fratri permiſit.

*Plebs belli incommoda ſentit. — Diu eorum expers. — * Vulgata, rep. pertimuere:, — Ancilium conditio. — Otho proficiſcitur: — Concione prius habitâ. — Quam cautè compoſuit. — Galerius Trachalus.*

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIAR. LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Veſpaſianus Romam miſſus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, ſubſiſtit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam conſulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli conſilia agitat. ſed bellum ipſum in occaſionem differt. Falſus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & claßis eius in Galliam Narbonenſem irruptio. In

Corſicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, ſed cum infamiâ & ſtrage repulſus. Inſidias paullò poſt Othonianis locat, ſed ea quoque in ipſum vertere. Valens Ticinum venit. ſeditio ibi in eum militum. Qua compoſita, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de ſumma belli deliberat. trahi id melius, an fortunam experiri præſtaret. Poſtremum peſſimumq; conſilium præfert. Ita haut procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho averſus à conſiliis belli, mortem elegit, quam tam fortiter exſequitur, quàm noſter facunde narrat. Poſt mortem eius, ſeditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falſo quodam nuntio. Albinus in Africa victus, & ea provincia Vitellio adiuncta. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohorteſq; victas quomodo diſtraxerit: non ſine acri tumultu apud Ticinum. At in Syria Veſpaſianus & Mucianus ſeriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ perſuaſus Veſpaſianus imperium ſuſcipit. legiones in nomen eius iurant. præterq; Orientales, Mœſici & Pannonij etiam tranſeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vſurpat. Conſilia item eius paratuſq; de bello. Geſta eodem anno, conſulibus tamen aliis ſuffectis.

STRVEBAT iam fortuna, in diuerſâ parte terrarum, initia cauſſaſque imperio: [1] quod variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipſis Principibus proſperum, aut exitio fuit. Titus Veſpaſianus è Iudæâ, [2] incolumi adhuc Galbâ, miſſus à patre, cauſſam profectionis officium erga Principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, diſperſerat, accitum in adoptionem. materia ſermonibus, ſenium & orbitas Principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos deſtinandi. Augebat famam, ipſius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum quadam maieſtate, proſperæ Veſpaſiani res, præſaga reſponſa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellúmque affirmarent: anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimque perluſtrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem ſuſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni, obſidem fore. Sin rediret; offenſam haut dubiam victoris: ſed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excuſatum. Sin Veſpaſianus Remp. ſuſciperet; obliuiſcendum * infenſarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter ſpem metúmque iactatum, ſpes vicit. Fuere qui accenſum deſiderio Berenices reginæ, vertiſſe iter crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus: ſed gerẽdis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adoleſcentiam egit, ſuo quàm patris imperio modeſtior. Igitur oram Achaiæ, & Aſiæ, ac læua maris * prætereuectus, Rhodum & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpatiis petebat. Atque illum cupido inceſſit, adeundi viſendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenáſque. Haut fuerit longum initia religionis, templi ſitum, formam deæ, neque enim alibi ſic habetur, paucis diſſerere. [3] Conditorem templi regem * Aeriam vetus memoria, quidam ipſius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ ſacratum templum, deámque ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiam artémque haruſpicum accitam, & Cilicem Thamyram intuliſſe.

Titus ad Galbam miſſus:

Vulgi ſpe futurus Princeps.

Eius laus.

Galbam occiſum audit.

Deliberat, an pergeret.:

* *Val. offenſarum.*

Sed reflectit, & flectit iter.

* *Val. profectus,*

Veneris Paphiæ templum adit.

* *Al. libri, Veranum.*

Quis id condiderit.

tuliſſe. Atque ita pactum, vt familiæ vtriuſque poſteri cæremoniis præſiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipſâ quam intulerant ſcientiâ hoſpites ceſſere. Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ vt quiſque vouiſſet, mares diliguntur. Certiſſima fides hœdorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madeſcunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ,[4] continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exſurgens. Et ratio in obſcuro. Titus ſpectatâ opulentiâ doniſque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, de nauigatione primùm conſuluit. Poſtquam pandi viam, & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtiis. Soſtratus, ſacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magniſque conſultis annuere deam videt, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus,[5] ingens rerum [fiducia] acceſſit.[6] Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliquâ; duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam ſuperſtitionis, quàm quòd ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, vt ſuprà memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor[7] Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam. Quantúmque illis roboris diſcrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies,[8] & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarúmque, & claſſes regéſque; ac nomen diſpari famâ celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen, locum caſtris capere, noctu diúque conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, veſte habitúque vix à gregario milite diſcrepans, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſúque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, ſi demtis vtriuſque vitiis, ſolæ virtutes miſcerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpoſitus, vicinis prouinciarum adminiſtrationibus inuidiâ diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odiis in medium conſuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboluerat, naturâ atque arte compoſitus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni céturionéſque, & vulgus militum, induſtriâ, licentiâ, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt aſſolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validiſſima inter ſe ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Caſſio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellum, haut proſperi exitus fuerant. Auditique ſæpiùs in Syriâ Iudæâque Cæſares quàm inſpecti. Nulla ſeditio legionum; tantum aduerſus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello,

Ritus ibi ſacrorum.

Deæ ipſius informe ſignum.

Titus à ſacerdote futura diſcit.

Ad patrem redit.

Eius vires & copiæ.

Ingenium & mores.

Muciani item mores.

Qui Syriæ Præſes.

Orientales legiones Othoni iurarunt:

Haud priua ad res nouas.

Niſi quòd in communi hoc tumore intumeſcunt.

Freta ſuis viribus.

turbatis aliis, inconcuſſa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium ſceleſtis armis res Romanas raptum ire, vulgatũ eſt, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipſos tantùm ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. Septem legiones ſtatim, & cum ingentibus auxiliis Syria Iudæáque: [9] inde continua Ægyptus, duæq; legiones: hinc Cappadocia Pontúſque, & quidquid caſtrorũ Armeniis prætenditur. Aſia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello [10] ſeclusũm tutúmq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exſpectari bellum, [11] cùm in victores victóſque numquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem. & ſuiſmet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, [11] Veſpaſianus Mucianúſque nuper, ceteri olim mixtis conſiliis, optimus quiſque amore Reip. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni malíque, cauſſis diuerſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant.

Veſpaſianus tamē bellum prolatat.

Falſus Nero in Aſiâ.

Sub idem tempus Achaia atque Aſia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario ſuper exitu eius rumore, eóq; pluribus viuere eum fingentibus, credentibúſque. Ceterorum caſus conatúſque in contextu operis dicemus. Tunc ſeruus è Ponto, ſiue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharę & cantus peritus (vnde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendũ fides) adiunctis deſertoribus, quos inopiâ vagos ingẽtibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempeſtatum [13] Scithinum inſulá detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium adſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armauit. Cẽturionémque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferẽtem, variis artibus aggreſſus eſt: donec Siſenna clàm relictâ inſulâ, trepidus & vim metuẽs aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcẽtem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequendum, cum quibus Scithinum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæſtitiam compoſitus, & fidem ſuorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nnntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comáque & toruitate vultus, in Aſiam, atque inde Romam peruectum eſt.

Qui milites colligit.

Sed opprimitur ab Aſprenate.

Vibius Criſpus Annium accuſat.

In ciuitate diſcordi, & ob crebras Principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruę quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, vt accuſatorum

cauſſæ

cauſſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmū aut validum * retinebatur. Ad hęc terrore & propriâ vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere: traxeratque magnam ſenatus partem, vt indefenſum & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accuſatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum cenſebant. Et valuere primò, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum caſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. Nec pœna criminis, ſed vltor diſplicebat. Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniâq; exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa. Ipſæ modicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galbâ conſcripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compreſsâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potiſſimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiduciâ tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohorteſque præueniebant. Ex ipsâ vrbe haut ſpernenda manus, quinque prętoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus vſurpatum. His copiis rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam alpes Cæcinâ, quem ſiſti * inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpeculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, [14] veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed loricâ ferreâ vſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomtus, famæque diſſimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſsâ per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus vſque ad initium maritimarum alpium. [15] quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ Narbonenſi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat. vt aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus. [16] Non Italia adiri, nec loca ſedeſque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hoſtium vrere, vaſtare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concitâ gente, (nec deeſt iuuētus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi diſiectiq; montani, vt quibus temerè collectis, non caſtra non ducem noſcitantibus, neque in victoriâ decus eſſet, neque in fugâ flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in [17] municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium explera auaritia. Auxit inui-

Marginalia:

* retinebatur adhuc. Terrore.
Et damnat.
Ipſe tamen eiuſdem criminis damnandus.
Auxilia Othoni adfluunt.
Quartadecima, veterana & laudata legio.
Copia vrbica.
Annius Gallus & Spurinna iis duces.
* Vet. intra
Ipſe Otho ſequitur
Cultu & victu militari.
Prima belli ei proſpera.
Sed milites licenter & fœdè agunt.
Maturus Alpium procurator vincitur.
Albintemelium ſpoliatum.

diam pręclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cùm ſimul pecuniam occultari milites credidiſſent, eóque per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum oſtendens, latère reſpondit.

Fortis ubi matris pietas.

[18] Nec vllis deinde terroribus, aut morte, conſtantiam vocis egregiæ mutauit.

Valens auxilia mittit Gallis.

Imminente prouinciæ Narbonenſi, in verba Vitellij adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuerſam Treuerorum alam, cum Iulio Claſſico præfecto miſit. è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copiis in terreſtre iter verſis, vacuo mari claſſis accelerarer. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum ſub ſignis.

Pugnant cũ Othonianis:

Nec mora prœlio: ſed acie ita inſtructâ, vt pars claſſicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant.

Sed Martis non fauſto.

Treuerorum turmæ obtulere ſe hoſti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, ſimul à latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui ſparſi inter milites, ſtrenui ignauique in victoriâ idem audebant. Additus perculſis terror, inuectâ in terga pugnantium claſſe. Ita vndique clauſi. deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus.

Quem iterum tentant:

Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accitis auxiliis, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſecordiùs agentem inuadunt. cæſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi, mox irrupere.

Nec tunc feliciter.

Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ diù acie, telis obruuntur. Ne Othoniani quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertêre. Corſicam ac Sardiniam, ceteraſque proximi maris inſulas, fama victricis claſſis in partibus Othonis tenuit.

Procurator Corſicæ in Othonem initur.

Sed Corſicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * ſumma profutura, ipſi exitioſa.

**ſummam*

Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet.

Aduerſos ſibi occidit.

Vocatis Principibus inſulæ, conſilium aperit. Et contradicere auſos Claudium Phitticum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant. Inſulam eſſe quam incolerent, & longè Germaniam vireſque legionum: direptos vaſtatoſque claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auerſi repentè animi, nec tamen apertâ vi: aptum tempus in-

pus inſidiis legêre. Digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & au-
xilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hoſtium,
ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio af-
fecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitiis
Sed & ipſe mox ab inſulanis occiditur.
permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellúmque tranſmiſerat, vt ſuprà
memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec
Pars Italiæ prima pro Vitellio.
quia Vitellium mallent, ſed longa pax ad omne ſeruitium fregerat, faci-
les occupantibus, & melioribus incurioſos. Florentiſſimum Italiæ latus,
quantum inter Padum Alpéſque camporum & vrbium, armis Vitellij
(namque & præmiſſæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta
Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites,
Eius miles vlterius penetrat.
ac mille claſſici inter Placentiam Ticinúmque: quo ſucceſſu Vitellia-
nus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam
Batauos Tranſrhenanóſque Padus ipſe: quem contra Placentiam tranſ-
greſſi, * raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adeſſe
**captis*
omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat
19 Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum veniſſe Cæcinam,
& ſi propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris præto-
rias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exer-
citui obiicere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis ve-
xilliſque ruere, & retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus
In quê pauci Othoniani ire volunt.
tribuniſque prouidentiam ducis laudantibus * qui pro Othone, & acci-
**quia*
tum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna,
Alacriùs, quàm prudentius.
primò coactus, mox velle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſi-
liis, ſi ſeditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus, & nox appete-
bat, vallari caſtra placuit. Is labor vrbano militi inſolitus contudit ani-
mos. 20 Tum vetuſtiſſimus quiſque caſtigare credulitatem ſuam, metum
Coërcentur arte quâdam à duce.
ac diſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam
paucas cohortes circumfudiſſet. Iámque totis caſtris modeſti ſermones,
& inferentibus ſe centurionibus tribuníſque, laudare prouidentiam du-
cis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac ſedem bello le-
giſſet. Ipſe poſtremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ra-
tione oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, mi-
nus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula ad-
Placentia munitur.
dita, auctæ turres, prouiſa paratáque non arma modò, ſed obſequium
& parendi amor, quod ſolum illis partibus defuit, cum virtutis haut pœ-
niteret. At Cæcina, velut relictâ poſt alpes ſæuitia ac licentiâ, modeſto
Cæcina in[…]m in Italiam.
agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius, municipia & coloniæ in
ſuperbiam trahebant. quòd verſicolore ſagulo, brachas tegmen bar-
barum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloni-
nam, quamquam in nullius iniuriam, inſigni equo oſtróque vehere-
tur, tamquam læſi grauabantur. 21 * Inſitâ mortalibus naturâ, recentem
**Inſito*
aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modúmq; fortunæ à nullis
magis exigere, quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum tranſgreſſus,
tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem peti-
tus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata
ſunt, conſilia curáſque in oppugnationẽ Placentiæ magno terrore vertit:
Placentiam ſtatim oppugnat.
gnarus,

gnarus, vt initia belli proueniſſent, famam in cetera fore. Sed primus
dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, tranſactus. Aperti
incautique muros ſubière, cibo vinóque prægraues. In eo certamine,
Amphithea-trum exuſtum: pulcherrimum amphitheatri opus, ſitum extra muros, conflagrauit: ſiue
ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſſilem ignem
in obſeſſos iaculantur, ſiue ab obſeſſis, dum regerunt. Municipale vul-
gus pronum ad ſuſpiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à qui-
Capaciſſimũ omnium Italiæ. buſdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ mo-
les tam capax foret. quocumque caſu * acciderat, dum atrociora metue-
** Vet. accidit.* bantur, in leui habitum: redditâ ſecuritate, tamquam nihil grauius pa-
ti potuiſſent, mærebant. Ceterùm, multo ſuorum cruore, pulſus Cæ-
cina. Et nox parandis operibus aſſumta. Vitelliani pluteos cratéſque
& vineas ſuffodiendis muris, protegendíſque oppugnatoribus, Otho-
niani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æríſque moles, perfringen-
dis operibus, obruendíſque hoſtibus expediunt. Vtrimque pudor, vtrim-
que gloria, & diuerſæ exhortationes, hinc legionum & Germanici ex-
ercitus robur; inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus
attollentium. Illi, vt ſegnem ac deſidem, & circo ac theatris corru-
ptum militem; hi, peregrinum & externum increpabant. ſimul Otho-
nem, ac Vitellium, celebrantes culpantéſque, vberioribus inter ſe pro-
Iterata op-pugnatio: bris, quàm laudibus ſtimulabantur. Vix dum orto die, plena propu-
gnatoribus mœnia, fulgentes armis viriſque campi, denſum legionum
agmen, ſparſa auxiliorum manus, altiora murorum ſagittis aut ſaxis in-
Sed ſtrenua repugnatio. ceſſere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt deſuper
Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduerſus temerè ſubeuntes
cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus,
ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus te-
ctus ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani
diſpoſitos ad id ipſum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt.
pars ſubeuntium obruti: pars confixi, & exſangues aut laceri, cùm auge-
ret ſtragem trepidatio, eóque acriùs è mœnibus vulnerarentur, rediêre,
Et abit Cæcina irriſus. infracta partium famâ.[11] Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè op-
pugnationis, ne irriſus ac vanus iiſdem caſtris aſſideret, traiecto rurſus
Pado, Cremonam petere intendit. Tradidêre ſe abeunti Turullius Ce-
rialis, cum compluribus claſſicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equi-
tum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ
haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, comperto
itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina
pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam
in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitati cohortium, ne lon-
gius obſidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pul-
ſum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem,
Bedriacum, vicus. & pugnandi ardore vſque ad ſeditionem progreſſam, [11] Bedriaci ſiſtit.
Inter Veronam Cremonámque ſitus eſt vicus, duabus iam Romanis cla-
Othonianorum pugna proſpera. dibus notus, infauſtúſque. Iiſdem diebus, à Martio Macro, haut procul
Cremonâ, proſperè pugnatum. Namq; promtus animi Martius, tranſue-
ctos nauibus gladiatores, in aduerſam Padi ripam, repentè effudit. Tur-
bata

bata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæſi qui reſtiterant. Sed repreſſus vincentium impetus, ne nouis præſidiis firmati hoſtes, fortunam prœlij mutarent. Suſpectum id Othonianis fuit, omnia, quæcunque facta, praue æſtimantibus. Certatim, vt quiſque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celſum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus inceſſerant. Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, ſcelere & metu vecordes, miſcere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præpoſuit. Interea, Paullini & Celſi ductu, res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentiâ, cæſis nuper auxiliis, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriá, auidiùs quàm conſultiùs, properabat. Ad duodecimum à Cremonâ, [24] locus Caſtorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iuſſi, & irritato prœlio ſponte refugi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celſus, ſumſere. Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. [25] Dextrâ frõte prima legio inceſſit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prętorio auxiliiſque mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temerè exſurgentes, cedente ſenſim Celſo, longiùs ſecuti, vltrò in inſidias pręcipitantur. nam [26] à latetibus cohortes legionum, aduerſâ fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paullino pediti datum. Contator naturâ, & cui cauta potiùs cõſilia cum ratione, quàm proſpera ex caſu placerent. compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, ſatis citò incipi victoriam ratus, vbi prouiſum foret ne vincerentur. Eâ contatione, ſpatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica ſilua adhærebat, vnde rurſus auſi, promtiſſimos prętorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hoſtium acie, verſi in fugam etiam qui ſubueniebant. Nam Cæcina non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quę res in prœlio trepidationem auxit, cùm diſperſos, nec vſquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quòd non vniuerſi ducerentur. Vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani ſub eodem crimine vinxiſſent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occurſantes, in acie, pro vallo, vt deleti cum vniuerſo exercitu Cæcinam potuiſſe,

Qui ſeditionis incitant.

Titianus copiis præfectus.

Cecina inſidias ponit.

Quæ detecta Othonianis.

Itaque in ipſum vertere.

Suetonij cautela & tarditas.

Vitelliani fugantur.

Suetonius receptui canit: Sed profestinè.

ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisque in partibus percrebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerso tumore fuit. Haut perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quam prœlio

Valens venit in Italiam.

paratum, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentiùs & æqualiùs duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, super-

Batauorum iactantia:

bè agebant, vt cuiusq; legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è

Suspecta Valenti.

petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrosque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios tuendi, & militari astu, cohortes turbi-

Diuidere eos parat,

das, ac si vnà forent, prævalidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere socij, fre-

Vnde nata seditio.

mere legiones, *Orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequeretur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrūpendos, vt corpori,*

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

validissimos artus. Hæc securiter iactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionē cœptabat, ipsum inuadūt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarū, & Viennensiū aurum, & pretia laborum suorū occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamq;

Latère tegitur.

Varus per artem eos sedat.

humū pilis & lanceis rimabátur. nam Valens, seruili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, [27] silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter spem

Valens prodit, læto & gratante milite.

incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: versi in lætitiam (vt est vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantésque, circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, [28] paucos incusauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus, licere. Munientibus castra apud Ticinum, de aduersâ

Qui festinat ad Cæcinam.

Cæcinæ pugnâ allatum, & propè renouata seditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiem, non exspectare ducē, anteire signa, vrgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur.

Impro-

Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium viribus querebátur, ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui deſpectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus legionum auxiliorúmque numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant, ſuper benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt [9] fœdum & maculoſum: ille, vt vanũ ac tumidum, irridebát. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouere, crebris epiſtolis, ſine reſpectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ, abſtinerent. Sanè ante vtriuſque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimam, meruere, minus Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gulâ ſibi ipſi hoſtis: Otho, luxu, ſæuitiâ, audaciâ, Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho conſultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum [10] Suetonius Paullinus, dignum famâ ſuâ ratus, quâ nemo illâ tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus, moram ipſis vtilem diſſeruit. *Exercitum Vitellij vniuerſum aduenisſe: nec multum virium à tergo,* [11] *quoniam Galliæ tumeant, & deſerere Rheni ripam, irrupturis tam infeſtis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem, incurſu claßis, & aduerſo prœlio contremuiſſe: clauſam alpibus, & nullo maris ſubſidio, Tranſpadanam Italiam, atque ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui, nec exercitum ſine copiis retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſsimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus, mutationem ſoli cælíque haut toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuiſſe. Contrà, ipſis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Oriẽtem, cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerum vrbem, ſenatumq́; & populum, numquam obſcura nomina, & ſi aliquando obumbrentur: publicas priuatáſque opes, & immenſam pecuniam, inter ciuiles diſcordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris muríſque vrbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum. proinde duceret bellum.* [12] *Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipſam famâ, cum Mœſiacis copiis affore. Tum rurſus deliberaturum, & ſi prœlium placuiſſet, auctis viribus certaturos.* Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitiâ properantes, fortunam & deos & numen Othonis adeſſe conſiliis, affore conatibus teſtabátur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauêre.

In quem milites valdè prom.

In Othonem probra.

Comparatio eius cum Vitelio.

Deliberat Otho, an pugnandum.

Negat peritiſſimus bellorum Suetonius.

Othoni mens alia, & imperitia.

Hi ...

Etiam hoc, ne Otho intereſſet.

Paullino & Celſo iam non aduerſantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deteriores conſilij auctores perpulere, vt Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, ſummæ rerum & imperij ſe ipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namque & cum ipſo prætoriarum cohortium, & ſpeculatorum, equitúmque, valida manus diſceſſit; & remanentium fractus animus: quando ſuſpecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugiis, & exploratores curâ diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hoſtis imprudentiâ rueret, quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiam opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripâ turrim ſtruxerant, ſaxáque & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures tranſgreſſos, completis liburnicis, per promptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea conſtantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm ſtabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoréſque turbarentur, deſilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriuſque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acriùs Othoniani cauſſam auctorémque cladis deteſtabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ ſuperfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Iámque vulneratum eminus lanceâ, ſtrictis gladiis inuaſerant, cùm intercurſu tribunorum centurionúmque protegitur. Nec multò pòſt, Veſtricius Spurinna, iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio, cum cohortibus ſubuenit. Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copiis miſit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras ſeditiones, tam infeſtam militiam aſpernantibus. Inuenio apud quoſdam auctores, pauore belli, ſeu faſtidio vtriuſque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noſcebantur, dubitaſſe exercitus, num poſito certamine, vel ipſi in medium conſultarent, vel ſenatui permitterent legere Imperatorem. Atque eò duces Othonianos ſpatium ac moras ſuaſiſſe, præcipuè Paullinum: quòd vetuſtiſſimus conſularium, & militiâ clarus, gloriam noménque Britannicis expeditionibus meruiſſet. Ego vt conceſſerim apud paucos, tacito voto, quietem pro diſcordiâ, bonum & innocentem Principem, pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, ſperaſſe, corruptiſſimo ſæculo, tantam vulgi moderationem reor,

Vitelliani cunctatio.

Pontem in Pado ſtruunt.

Leue prœlium inter gladiatores & Germanos.

Non pro bono illis.

Iracundia militaris in Macrum.

Flauius Sabinus ei ſubſtituitur.

Fama de ſtudio pacis.

Quam reſellit Tacitus.

reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribúſque diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum obſtrictúmque meritis ſuis Principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur. ſed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibúſve excisis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebémque certamina exarſere. Modò turbulenti tribuni, modò conſules præualidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam poſtea, niſi de principatu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam egêre. Quòd ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauiâ Principum factum eſt. Sed me veterum nouorúmque morum reputatio longiùs tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paullinus, cùm prudentiâ eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionéſque ambigui, quòd ſpretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen [14] iuſſa ducum interpretari quàm exſequi mallet. [15] Promoueri ad quartum à Bedriaco caſtra placuit, [16] adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circùm amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde diiudicari poteſt, quid optimum factu fuerit, quàm peſſimum fuiſſe quod factum eſt. Non vt ad pugnam, ſed ad bellandum profecti, [17] Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium ſpatio diſtantes petebant. Celſo & Paullino abnuentibus, militem itinere feſſum, ſarcinis grauem, obiicere hoſti, non admiſſuro quo minus expeditus & vix quattuor milia paſſuum progreſſus, aut incompoſitos in agmine, aut diſperſos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi conſiliis vincerentur, ad ius imperij tranſibant. [18] Aderat ſanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus [19] Otho, increpitâ ducum ſegnitiâ, rem in diſcrimen mitti iubebat: æger morâ, & ſpei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius poſtulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adeſſe hoſtem nuntiauêre. Interruptus tribunorum ſermo. eóque incertum fuit, inſidias, an proditionem, vel aliquod honeſtum conſilium cœptauerint. Cæcina dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra, datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur,

Imperij cupido vetus.

Cui origo, opes.

Floreſq́; Romæ ad illud adſpirarunt.

Titianus pro Othone cepit præf. ſed titulo:

Vi Proculus.

Imperitia eorum & h.ſ.ius.

Militem feſſum hoſti obiiciunt.

Duorum tribunorum colloquium:

Incertum cur ſint.

Vitelliani pugn. ſe aptant.

equites prorupêre, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi ſunt. ea ſtrictis mucronibus, redire pulſos, & pugnam reſumere coëgit. Diſpoſita Vitellianarum legionum acies, ſine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque foſſis, via quieto quoque agmini anguſta. Circumſiſtere alij ſigna ſua, quærere alij: incertus vndique clamor, [40] accurrentium, [*] clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam poſtremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem vertit, repertis qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipsâ Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauêre. & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris, quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumsêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminusque, cateruis ac cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, [41] corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladiis & ſecuribus galeas loricáſque perrumpere, noſcentes inter ſe, ceteris cõſpicui, in euentum totius belli certabât. Fortè inter Padum viáque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, [42] cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, [43] ſtratis Vnaetuiceſimanorum principiis, aquilam abſtulêre. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna, vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte aliâ, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidiis ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppôſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita victores latus hoſtium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ; quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. [44] Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris, non manibus abſtinent, deſertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſiſque militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexêrat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. Siue finis bello veniſſet, ſeu

reſume-

Sine metu, & compoſite.

Apud Othonianos contrà, turba.

Falſo nuncio impoſitū.

Tamen acriter pugnatū.

Duarum legionum certamen.

Duces Othonis profugiunt.

Et mox exercitus.

Qui ducibus infenſus, tumultuatur in caſtris.

Placat Annius Gallus.

reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, raptâ legionis aquilâ. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœſicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe. hos certè nondum victos, & ſi ita ferret, honeſtiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ deſperatione ad iram ſæpiùs, quàm in formidinem, ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœliũ egreſſis, munimẽtum fuêre arma & victoria. Poſterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſsâ legatione, [45] apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſsâ legatione patuit vallum. Tum victi victoréſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilem armorum miſerâ lætitiâ deteſtantes. Iiſdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requiſitum Orphidij legati corpus, honore ſolito crematur. Paucos neceſſarij ipſorum ſepeliuêre. Ceterum vulgus, ſuper humum relictum.

Prætorianũ miles nihil ſi nisi victus eã pugnã.

Vitelliani victores caſtris adpropinquant.

Legati ad eos veniunt pro veniâ.

Et impetrãt.

Deteſtantur communiter ciuilia bella.

Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & conſilij certus. Mæſta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exſpectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc nouas vires, & ipſos extrema paſſuros, auſuróſque. neque erat adulario. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & inſtinctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi prehenſare genua, promtiſſimo [46] Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidiſſimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret: [47] maiore animo tolerari aduerſa quàm relinqui. [48] fortes & ſtrenuos, etiam contra fortunam, inſiſtere ſpei, timidos & ignauos ad deliberationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantùm, proprius Othoni miles, ſed præmiſſi Mœſiâ, eandem obſtinationem aduentantis exercitus, [49] legiones Aquileiam ingreſſas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipſe * verſus à conſiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem veſtram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, [50] difficilius eſt temperare felicitati, quâ te non putes diu vſurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne pluſquam ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque ſolatijs opus eſt. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reip.*

Triſtis hic ad Othonem nuncius.

Quem milites fidiſſimi erigunt.

Et cum iis Plotius Firmus.

Sed ipſe bellum abhorret.

** al. auerſus.*

Oratio hæc res elegans.

Attenuiſſe principe.

Reſp. cribi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed eſſe ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam.[13] *Plura de extremis loqui, pars ignauiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documētum habete, quòd de nemine queror. Nam incuſare deos vel homines, eius eſt, qui viuere velit.*

Suos dimittit.

Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris aſperarent, iuuenes auctoritate, ſenes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempeſtiuas ſuorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet.

Cauet omnibus in poſterum.

libellos epiſtoláſque, ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumelijs, inſignes, abolet. Pecunias diſtribuit parcè, nec vt periturus.

** Cocceianum; vieat. fiat.*

Mox[12] Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formidinem.

Fratris filiū alloquitur.

An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu, remiſiſſe Reipub. nouiſſimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum. poſt Iulios, Claudios, Seruios, ſe primum, in familiam nouam imperium intuliſſe. proinde erecto animo capeſſeret vitam,[13] *neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur vnquam, aut nimium meminiſſet.*

Morti ſe parat.

** Quidam libri animo volutantem.*

Impeditur ſeditione militum:

Quam inferueniens ſedat.

Poſt quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam ſupremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ conſternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſimâ in Verginium vi, quem clauſâ domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, vacauit abeútium alloquiis, donec omnes inuiolati digrederentur.

Noctē eâ dormit.

** Libri aliquot, pugionibus duobus.*

Manè ſe interficit.

[14] Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. Tum[15] allatis* pugionibus, cùm vtrumque tentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non inſomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingreſſi liberti, ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre.

Funeratur magno ſtudio.

Milites multi ſe quoque interficiunt.

Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manúſque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe, non noxâ neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac poſtea, promiſcuè Bedriaci, Placentiæ, alijs in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt, modicum, & manſurum.

Elogia de Othone.

Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius,[16] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditiſque demere fidem, non auſim.

Prodigium de aue viſâ.

** Forte loco*

Die quo Bedriaci certabatur, auem inuſitatâ ſpecie, apud Regium Lepidum celebri * luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitantium alitum, territam pulſámve, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatá ex oculis: & tempora reputantibus, initium finémque

finemque miraculi, cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium verſi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Poſito vbiq; bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prœlio allatum. Sed milites, vt falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitúmque trahere in deterius: conuiciis poſtremò ac probris cauſſam & initium cædis quærebant. cùm alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus, cunctanter excepiſſe victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio, inter multos, [17] ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabátque Patres Conſcriptos, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuaſit. Nec ceteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoriâ delationum, expoſitúmque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitiis clareſceret. Moderatione meliorum diremti. Et rediere omnes Bononiam, [18] rurſus conſiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur Bononię, diuiſis per itinera qui recentiſſimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus cauſſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit. Ipſum viuentem quidem relictum, ſed ſolâ poſteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat conſiliis frater eius L. Vitellius, ſéque iam adulantibus offerebat, cùm repente *Cenus libertus Neronis, atroci mendacio vniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores, verſam partium fortunam. Cauſſa fingendi fuit, vt [19] diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credētibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutinâ, deſertæque partes forent. Nec vltrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluere: donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolę, demerent metū. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: [60] Cereales ludi ex more ſpectabantur. vt ceſſiſſe vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſere: populus, cum lauru ac floribus, Galbę imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat.

Iterum ſeditio militum.

Senatus diſcrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accuſatur.

Senatus Bononiā redit.

Ibi de Othone certa fama.

**Lib. vett. Comenus vera ſcriptura, Cenus.*

Liberti Neroniani audax mendacium.

Ex quo periculum ſenatus.

Plebs Romana ſtatim ad Vitellium.

Kk

Senatus honores in Vitellium cumulat.

fecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additę erga Germanicos exercitus laudes, grateſque: & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haut immoderatæ. [61] Gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quòd non ſcripſiſſet. Ceterùm Italia grauiùs atque atrociùs, quàm

Ciuium milites mirè petulantes.

bello afflictabatur. Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere, in omne fas nefáſq; auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuère qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. ipſiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, eóque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, [62] tantum peditum equitúmque, vis, damnáque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionum

Herdeonius Germaniæ præfectus.

nomina ſupplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico dilectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progreſſus, proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidiſſe bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur:

Aſiaticus libertus anulis donatur.

honorauitque Aſiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus, acceſſiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre. Luceius Albinus,

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

à Nerone Mauretaniæ Cæſarienſi præpoſitus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haut ſpernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt tranſmiſſurus iuſſit. Præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur inſuper, ſpreto procuratoris vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen vſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus, dum è Tingi-

In alterâ Albinus, & turbatores, cæſi.

tanâ prouinciâ Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: [63] nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu,

Iunius Blæſus.

ſed vetere egeſtate conſpicuus: donec Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium

Vitellius

Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præſto fuère Lugduni, victricium victarúmque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox vniuerſum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, ſinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium ceſſit. Tum interfecti centuriones promtiſſimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi morâ ſqualidos tenuit: donec auditi, neceſſariis magis defenſionibus, quàm honeſtis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: ſpatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi ſuæ aſſignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem abſoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum diſcrimen adiit, pietate & ignauiâ excuſatus. Mario Celſo conſulatus ſeruatur. ⁶⁴ Sed creditum famâ, obiectúmque mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quòd cum honorem pecuniâ mercari, nec ſine exitio Celſi voluiſſet. Reſtitit Vitellius, deditque poſtea conſulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduerſus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum diſcrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inſerere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinum auſus eſt. Iámque aſſertor Galliarum, & deus (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauiſſima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus in eo prœlio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiuſquam, ſæuitum. Rata fuère eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus, ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ geſtabantur, ſtrepentibus ab vtroque mari itineribus. exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemtu ducis. Præmiſit in vrbem edictum, quo vocabulum Auguſti differret, Cæſaris non reciperet, cùm de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italiâ mathematici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id Principes, pecuniâ, & ſæpiùs vi, perpulerant. Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptiſſimum quemque adoleſcentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone rettulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ cuſtodiâ, ducem ſe victis partibus

Vitellij filius ut Cæſar habetur.

Ipſe aduerſarios aut punit variè, aut abſoluit.

Marici infamia.

Qui pœnas cum ſuis luit.

Vitellius glutto & ganeo.

Edicta tamē eius quædam ſeuera.

Dolabellæ cædes.

Quem Varus improbè accuſat.

tibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam verſus, * ſecundam veniam poſt ſcelus quærebat. **alias, ſeram* Cunctantem ſuper tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. [61] Longum interfectori viſum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui Principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, *Galeria, modeſta matrona:* Galeria Imperatoris vxor, non minax triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. *Et Sextilia, etiam prudens.* Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitellium genitum. Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta. domus ſuæ tantùm aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſsâ Hiſpaniâ. lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. *Cluuius clam delatus.* Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis Principatu, propriam ipſe potentiam & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoque diplomatibus nullum Principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. *Sed fidenter ſe purgat.* Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hiſpaniâ, quam rexit abſens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. [62] Miſſus eſt in locum eius, Vectius Bolanus. *Victæ legiones, non pro victis.* E præſentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui ſe victos abnuebant, quippe Bedriacenſi acie, vexillariis tantùm pulſis, vires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, *Quartadecimani à Batauis diſſident:* atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem inſectatur, legionarius vt hoſpitem tuetur, ſui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranſiêre. *Ad manus veniunt.* & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. *Sed ſ. iunguntur.* quos Vitellius agmini ſuo iungit, vt fidos, legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenſes timebantur. Nocte quâ proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, poſtquam

quam alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi: & legio in Britanniam tranſuecta. *In Britanniam tranſuecti.* Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honeſtæ miſſionis lenimento, arma ad tribunos ſuos ferebant: *Prætoriani honeſtè miſſi.* donec motum à Veſpaſiano bellum crebreſceret. Tum, reſumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima claſſicorum legio, in Hiſpaniam miſſa, vt pace & otio miteſceret. *Cetera legiones, alia aliis locata.* Vndecima ac ſeptima, ſuis hibernis redditæ. Tertiadecimani, ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſtè diſtinxerat. [67] Apud victores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. *Tranſpoſitio adi Com.* *Seditio Ticini.* Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq́ue, ex moribus Imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuiis gaudent. perinde [68] miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, *A leui cauſſa.* [69] per laſciuiam & certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & iis qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. *Inter legionarios & auxiliares.* Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verſo itinere, ad prœlium venire. *Compeſuit eos fama de hoſte.* ſed erant agminis coactores. Agniti, demſere ſolicitudinem. Interim Verginij ſeruus fortè obuius, vt percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, ad mortem Verginij expoſcens. *Verginius ad cædem poſcitur.* Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus; de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpiùs, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio viri, & fama: ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, *Batauі in Germaniam redeunt.* principium interno ſimul externóq. bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, [70] inter inania belli aſſumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorúmq. numeros iubet, vetitis ſupplementis. *Vitellius militares numeros accidit.* Et promiſcuè miſſiones offerebantur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculáque ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana meliùs ſtetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. *Locum felicis ſibi pugnæ ſpectat.* Fœdum atq; atrox ſpectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum *Fœdum & triſtem.*

 equorúm-

equorúmque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus; dira vaſtitas. nec minus inhumana [7¹] pars viæ, quam Cremonenſes lauro roſiſq́ conſtrauerant, extructis altaribus, cæſiſque victimis, regium in morem, quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecère. Adeſrant Valens & Cæcina, monſtrabántque pugnæ locos: hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectique, ſua quiſque facta extollentes, falſo vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia ſors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ ſortis ignarus; inſtaurabat ſacrum diis loci. Exin Bononię, à Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantóque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate quâ honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emtúſque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, [7²] diſſimulatus *M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum à Galbâ conſulem, diſtulit, nullâ offenſâ, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus Principi, vt aduerſus Neronem auſus, & Verginij exſtimulator. Sed alias protulit cauſſas. actæque inſuper Vitellio gratiæ conſuetudine ſeruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit. Exſtiterat quidam, Scribonianum ſe Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtriâ occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Craſſorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ aſſumto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, ſeu turbarum ſtudio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatúſque quiſnam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & à domino noſcebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, ſumtum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſecordiæque Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores Syriâ Iudæâque, adactum in verba eius Orientem nunciauere. Nam etſi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe exercitúſque, vt nullo æmulo, ſæuitiâ, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Veſpaſianus bellum armáque, procul vel iuxtà ſitas vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeò paratus, vt pręeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Muciani animus, nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander, conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœſiam tranſiſſet, ſuam numerabat. ceteræ Illyrici regiones, ſecuturę ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia

Milites læti eâ ſpecie. *Et Vitellius ſupra fas.* *Qui Neronis olim aſſeclæ.* *Honores ſuis diuidit.* *Marcij Macri. *Falſus Scribonianus.* *Capite & cruce mendacium luit.* *Oriens in Vitellium iurat.* *Tamen Veſpaſianus occultè de imperio agitat.* *Vires ſuas circumſpicit.*

gantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Veſpaſianus modò in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat. *Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus* progreſſum: & prout velint, plus minúſve ſumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſq́; ſi vnus alterq́; præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum; ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quàm ſingulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq́. firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretóſq. ſermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt; adiiciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Caii quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendámque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet.* 73 *Abiit iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor, ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu Principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt; nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præproperâ ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ. ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo; diſcrimen, ac periculum, ex*

Sperat, ſed interdum & metuit.

* *Forte, regreſſum.*

Amici eum firmant.

Inprimis acri & apta oratione Mucianus.

æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta & iſtructum partium & tumeſcentiæ vulnera, bellum ipſum. [74] *Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitiâ, ſæuitiâ. Sed & meliorē in bello cauſſam, quàm in pace habemus.* [75] *Nam qui deliberant,*

Cui omnes ſubſeruiunt. *deſciuerunt.* Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatum, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali

Incitant & vaticinia: ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo

Siue omina. vetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicuâ altitudine, repentè prociderat, ac poſterâ die, eodem veſtigio reſurgens, procera &

**latior* * latior virebat. grande id proſperúmque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium cre-

Carmelus deus. debat. Eſt Iudæam inter Syriámque Carmelus, ita vocant montem, deúmque. [76] nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, *Quidquid eſt*, inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum extruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ deſtinatione diſceſſère, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ,

Prima Ægyptus Veſpaſiano iurat. hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. ſacramento legiones eius adegit. [77] Iſq; primus principatus dies in poſterum cele

Sequuntur in Iudæâ legiones. bratus, quamuis Iudaicus exercitus [78] *v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syriâ remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: [79] non paratâ cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locúſque, quódque in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. [80] In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primùm tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, [81] militariter locutus, læta omnia, & affluen-

Etiam in Syriâ operâ Muciani. tia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum [82] Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumq; quæ diceret atque ageret, arte quâdam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exerci-

túmque accendit, quàm quod aſſeuerabat Mucianus, ſtatuiſſe Vitel-
lium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quie-
tamque transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna,
cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, ſueto mi-
litum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinqui-
tatibus mixti, & militibus, vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria
caſtra, [83] in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis
in eodem ſacramento fuit. Acceſſere cum regno, Sohemus haut ſper- *Et reges ſo-*
nendis viribus, [84] Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruientium *ciantur:*
regum ditiſſimus. [85] Mox, per occultos ſuorum nuntios, excitus ab *Sohemus,*
vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properaue- *Antiochus,*
rat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate *Agrippa.*
formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentiâ munerum grata. *Berenice.*
Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſiâ atque Achaiâ tenus, quan-
túmque introrſus Pontum & Armenios pateſcit, iurauêre. Sed inermes
legati regebant, [86] nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſi-
lium de ſummâ rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cùm legatis *Beryti con-*
tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum, ve- *uentus.*
nit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equi-
túmque, & æmulantium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Prin-
cipalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare vetera- *Omnia ad*
nos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud *bellum pa-*
Antiochenſes, aurum argentúmque ſignatur. eáque cuncta per idoneos *rantur.*
miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hor-
tari; bones laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpiùs quàm coërcere; vitia
magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & *Honores in*
procurationibus; pleroſque, ſenatorij ordinis honore percoluit, egre- *amicos Ve-*
gios viros, & mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus *ſpaſianus*
fuit. Donatiua militi, neque Mucianus primâ concione, niſi modicè *largitur:*
oſtenderat. ne Veſpaſianus quidem, plus ciuili bello obtulit, quàm alij *At parcè pe-*
in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eóque exerci- *cuniam mi-*
tu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniúmque legati. prouiſúmque, ne *liti.*
verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iu- *Titus in Iu-*
dææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit. Sufficere vide- *dæâ manet:*
bantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpa-
ſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatóſq. ſcri-
ptæ epiſtolæ, præceptúmque vt prætorianos Vitellio infenſos, recipe-
randæ militię præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, ſo- *Mucianus it*
cium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne con- *ad bellum.*
tari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſi-
nebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed
legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſeque-
bantur. [87] Claſſem è Ponto, Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus con- *Claſſem pa-*
ſilij, num omiſſâ Mœſiâ, Dyrrachium pedite atque equite peteret: ſi- *rat.*
mul longis nauibus verſum in Italiam mare clauderet, tutâ pone ter-
gum Achaiâ Aſiaque. quas inermes exponi Vitellio, ni præſidiis fir-
marentur: atque ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ

LI prote-

protegeret, ſi ſimul Brundiſium Tarentúmque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſſimus quiſque in prædam correpti. quæ grauia atque intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, etiam in pace manſère. ipſo Veſpaſiano, inter initia imperij, [88] ad obtinendas iniquitates haut perinde obſtinato: donec, indulgentiâ fortunæ, & prauis magiſtris, didicit, auſúſque eſt. Proprijs quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs de Rep. ſumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti; rariſſimus quiſque, eandem in reciperando licentiam habuerunt.

Pecuniam exprimis. *Aeris vbique exactiones* *Et concuſſiones.*

Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio non interfuiſſent: [89] Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratiſque vexillis nomen Vitellij præferentibus, raptâ poſtremò pecuniâ, & inter ſe diuisâ, hoſtiliter egerant. Vnde metus, & ex metu conſilium, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo * metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, ſeptimæ legionis legatum; ob ſimultates, quibus cauſſam partium prætendebat. Iulianus, comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio, ac VII. Galbiana, dolorem irámque Bedriacenſis pugnæ retinentes, haut cunctanter Veſpaſiano acceſſere, [90] vi præcipuâ Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala, ſenatorium ordinem reciperauerat, præpoſitus à Galbâ ſeptimæ legioni. ſcriptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vſu fuit. labantibus Vitellij rebus Veſpaſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone promtus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordiis & ſeditionibus potens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus. Iuncti inde Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxère, quamquam conſularibus legatis nihil turbantibus. [91] Titus Flauianus Pannoniam, [92] Pompeius Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites ſenes. Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, ſenatorium ordinem exuerat. idem pro Galbâ dux coloniæ ſuæ, eaque operâ procurationem adeptus, ſuſceptis Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorum, quàm ipſis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vſquam

Illyriciani ad Veſpaſianum tranſeunt: **morâ* *Operâ maximè Antonij Primi.* *Quid is homo?* *Fax altera; Cornelius Fuſcus.*

quam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadeci- *Alij exerci-*
manos, in Hiſpaniam ad primanos epiſtolæ: quòd vtraque legio pro *tus item al-*
Othone, aduerſa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, mo- *liciuntur.*
mentóque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus pa-
làm deſciſcentibus: ceteris fortunam ſecuturis. Dum hæc per prouin-
cias, à Veſpaſiano ducibúſque partium, geruntur: Vitellius contem- *Vitellius len-*
tior in dies ſegniórque, ad omnis municipiorum villarúmque amœ- *tè incercà ad*
nitates reſiſtens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia arma- *vrbem:*
torum ſequebantur, licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior, pro- *Ingenti ag-*
caciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingeniis. tot legatorum amico- *mine.*
rúmque comitatus inhabilis ad parendum, etiam ſi ſummâ modeſtiâ
regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe ſenatores equiteſ-
que: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes,
ne aliis proficiſcentibus, ipſi remanerent. Aggregabantur è plebe, fla- *Cui & vilíſ-*
gitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, hiſtriones, aurigæ, quibus *ſimi miſcen-*
ille amicitiarum dehoneſtamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ mo- *tur.*
dò, aut municipia, congeſtu copiarum; ſed ipſi cultores, aruáque, matu- *Italia adedi-*
ris iam frugibus, vt hoſtile ſolum, vaſtabantur. Multæ & atroces inter *tur, & atte-*
ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam; manente legionum *ritur.*
auxiliorúmq. diſcordiâ, vbi aduerſus paganos certandum foret, conſen-
ſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi mi-
litibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam ſaginam, diuidebat. Et
effuſa plebs, totis ſe caſtris miſcuerat. Incurioſos milites, vernaculâ vr-
banitate quidam ſpoliauere, abſciſſis furtim baltheis, an accincti fo-
rent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus. In-
ermem populum gladiis inuaſere. Cæſus inter alios pater militis, cùm *Plebs urbana*
filium comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatum ab *à milite caſa.*
innoxiis. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus paſſim militibus.
Forum maximè petebant, cupidine viſendi locum in quo Galba ia-
cuiſſet. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum & in- *Ferocia Ger-*
gentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inſcitiam parum vi- *manicorum*
tarent, aut vbi lubrico viæ vel occurſu alicuius procidiſſent, ad iur- *militum.*
gium, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfecti-
que, cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipſe Vitellius, à *Vitellius ur-*
ponte Miluio, inſigni equo, paludatus accinctúſque, ſenatum & popu- *bem init.*
lum ante ſe agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amico-
rum conſilio deterritus, ſumtâ prætextâ & compoſito agmine inceſſit.
Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidémq. circà è legionibus *Pulcherrimo*
aliis vexilla; mox XII. alarum ſigna, & poſt peditum ordines, eques: dein *exercitu.*
quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut ſpecies armorum
forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribuniq́ue, & primi
centurionum, candidâ veſte: ceteri, iuxta ſuam quiſque centuriam, ar-
mis doniſq; fulgentes. Et militum phaleræ torqueſq; ſplendebant. de-
cora facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium
ingreſſus, atq; ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Po- *Concionem*
ſterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum populúmque, ma- *habet.*
gnificam orationem de ſemetipſo promſit, induſtriam temperantiámq.

Magno applauſu vulgi.

ſuam laudibus attollens: conſciis flagitiorum ipſis qui aderant, omniq; Italiâ, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen, vacuum curis, & ſine falſi veríque diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentique nomen Auguſti, expreſsère vt aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat.

Malum omen Vitellio.

Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis xv. kal. Aug. edixiſſet, antiquitùs infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus. adeò omnis humani diuinique iuris expers, pari libertorum amicorúmque ſecordiâ, velut inter temulentos agebat.

Popularem ſe facit.

Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt ſpectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur; memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cùm paruis de rebus patres conſulerentur.

Heluidius in eum liberior.

Ac fortè Priſcus Heluidius, prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis aduocauit.

Quod comiter tamen acceptum.

Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo ſenatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Iriſere plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar veræ gloriæ legiſſet.

Pete veram ſcripturam è Com.

[93] Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum, ac *præfecturæ cohortis Iulium Priſcum, dum centurio eſſet. Priſcus, Valentis; Sabinus, Cæcinę gratiâ pollebant.

Diſſidium inter Valentem & Cæcinam.

Inter diſcordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & caſtris malè diſſimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparantúrque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus.

Qui omnia Romæ poſſunt.

Nec vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebántque. Nec eo ſegniùs inuaſerant domos, hortos, opéſque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberóſque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis miſericordiâ iuuarentur.

Exulibus ius libertorum reſtitutum.

Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd [94] reuerſis ab exſilio iura libertorum conceſſiſſet: quamquam id omnino ſeruilia ingenia corrumpebant, [95] abditis pecuniis per occultos aut ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreſſi, atque ipſis dominis potentiores.

Miles Romæ effeminatur:

Sed miles, plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noſcere, non ſeruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat.

Atque langueſcit.

Poſtremò ne ſalutis quidem curâ, [96] infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebrę in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorúmque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit.

Numerus cohortium in vrbe augetur.

Inſuper confuſus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanæ cohortes ſcribebantur, quis ſingula

millia ineſſent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipſum Cæ-
cinam periculo exemiſſet. ſanè aduentu eius partes conualuerant, &
ſiniſtrum lenti itineris rumorem proſpero prœlio verterat: omniſq. in-
ferioris Germaniæ miles Valentem aſſectabatur. vnde primùm credi-
tur Cæcinæ fides fluitaſſe. Ceterùm non ita ducibus indulſit Vitellius,
vt non plus militi liceret. Sibi quiſque militiam ſumſere. quamuis indi- *Idq; confuſè.*
gnus, ſi ita maluerat, vrbanæ militiæ adſcribebatur: rurſus bonis rema-
nere inter legionarios aut alares volentibus, permiſſum. nec deërant
qui vellent, feſſi morbis, & intemperiem cæli incuſantes. Robora tamen
legionibus aliſq. ſubtracta, conuulſum caſtrorum decus, XX. millibus è
toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, po- *Quidam ad*
ſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Gallia- *ſupplicium*
rum, quòd pro Vindice bellaſſent. Nec coërcebat eiuſmodi voces Vi- *poſtulati.*
tellius, ſuper inſitam animo ignauiam, conſcius ſibi inſtare donatiuum
& deëſſe pecuniam, [97] omnia alia militi largiebatur. [98] Liberti Princi-
pum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributum iuſſi. Ipſe ſolâ
perdendi curâ, ſtabula aurigis exſtruere. Circum, gladiatorum ferarúm-
que ſpectaculis, opplere: tamquam in ſummâ abundátiâ, pecuniæ illu- *Vitellius vim*
dere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe *pecuniæ pro-*
vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem *fudit.*
inſolito. Lætum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd [99] ex-
ſtructis in campo Martio aris, [100] inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè *Neroni pa-*
victimæ crematæque: faces, Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt *rentat.*
Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum
quartus à victoriâ menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus, Polycletos, Pa-
trobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probi- *Aula eius*
tate aut induſtriâ certauit: vnum ad potentiam iter, [101] prodigis epulis, & *corruptiſſi-*
ſumtu Caianæ aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abundè *ma.*
ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, [102] nouies mil-
lies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & *Miſeriæ ci-*
miſera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliúmq. paſſa, inter Vinios, *uium.*
Fabios, Icelos, Aſiaticos, variâ & pudendâ ſorte agebat; donec ſucceſſe-
re Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores.
Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, miſſis ab Aponio Sa- *Nuncij ſuper*
turnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregare- *defectione à*
tur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re ſubitâ, perſcripſerat; & *Vitellio.*
amici adulantes, molliùs interpretabantur. Vnius legionis eam ſeditio-
nem: ceteris exercitibus conſtare fidem. In hunc modum etiam Vitel-
lius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, à
quibus falſos rumores diſpergi. nec vllum ciuilis belli metum aſſeue- *Quos ſtultè*
rabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui *coercet ipſe.*
ſermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Au- *Lentè mili-*
xilia tamen è Germaniâ Britanniáque & Hiſpaniis exciuit: ſegniter, & *tem colligit.*
neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæque contabantur.
Hordeonius Flaccus, ſuſpectis iam Batauis, anxius proprio bello. Ve-
ctius Bolanus, nunquam ſatis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui.
neque ex Hiſpaniis properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium le-

gionum legati, pares iure, & proſperis Vitellij rebus, certaturi ad obſequium; aduerſam eius fortunam, ex æquo detrectabant. In Africâ legio cohorteſque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimiſſæ, rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. ſimul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe [101] integrum illic ac fauorabilem proconſulatum Vitellius, famoſum inuiſúmque Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de imperio vtriuſque coniectabant. ſed experimentum contra fuit. Ac primò Valerius Feſtus legatus, ſtudia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epiſtolis edictiſque Vitellium, occultis nuntiis Veſpaſianum fouens, & [104] hæc illáve defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cum litteris edictiſque Veſpaſiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur. plures feſellere, fide amicorum, [105] aut ſuomet aſtu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebantur: Veſpaſiani conſiliorum pleraque ignota. primùm ſocordiâ Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præſidiis inſeſſæ, nuntios retinebant. [106] Mare quoque *Eteſiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus ſecundum, inde aduerſum erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus vndique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmiſſus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primùm aſſurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiſcentis ex vrbe Germanici exercitus ſpecies. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, ſegnes equi. impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum: quantúmque hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promtior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ ſoluti in luxum: ſeu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini conſiliis concuſſam Cæcinæ mentem, miniſtro ſermonum Rubrio Gallo, rata apud Veſpaſianum fore pacta tranſitionis. ſimul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam viréſque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmiſit. Mox [107] vexillarij quartædecimæ, & ſextædecimæ legionum, dein quinta, [108] & *duodeuiceſima ſecutæ: poſtremo agmine Vnaetuiceſima Rapax, & prima Italica inceſſere, cum Vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, vt in itinere opperiretur: ſic ſibi cum Cæcinâ conueniſſe. qui præſens, eóq. validior, immutatum id conſilium finxit, vt ingruẽti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuertit, prætexto Claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendę proditionis quæſitum. Namque [109] Lucilius Baſſus poſt præfecturam alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claſſibus à Vitellio præpoſitus, quòd non ſtatim præfecturam prętorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitioſâ perfidiâ vlciſcebatur. Nec ſciri poteſt, traxerit ne Cęcinam, an (quod euenit inter malos, vt & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monumenta

Africa pro eo adnititur.

Sed præfecti occultè pro Veſpaſiano.

**Longè aliter vulgati. Pete è Com.*

Cæcina it ad bellum.

Non cum eodem milite, quem adduxerat.

Dux ipſe ſolutus:

Siue corruptus etiam.

Copiæ eius.

**Vet. duoetuiceſima*

Proditionem cum Baſſo inſtituit.

Quæro, corruptorne an ab eo corruptus

menta huiuſce belli compoſuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem cauſſas tradidere. Nobis, ſuper inſitam leuitatem & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiáque, [110] ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertiſſe ipſum Vitellium videntur. Cæcina legiones aſſecutus, centurionum militúmq. animos obſtinatos pro Vitellio, variis artibus ſubruebat. Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Vterque ſunt tentati, & immutati.

Facilius Baſſus.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI *copiæ in Italiam veniunt, duce & inſtinctore Antonio Primo. Sparſim quædam geſta, & leues pugnæ. Claſſis Rauennas ad Veſpaſianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. ſed hic parum proſperè, quia à milite vinctus capiturq. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum ſuperuentu nouarum legionum prælium: idque noctu. ſed & tunc pulſi Vitelliani. Caſtra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna ſtrages, paullo pòſt in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec ſine ſæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæſum interficit. Fabius Valens contra Antonium venit: ſed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit; & in mari oppreſſus eſt. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Veſpaſiani duces Romam petunt. Vitellius inſideri Apenninum iubet. ſed belli mox pertaſus, paciſcitur cum Sabino Veſpaſiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupêre. Sabinum in Capitolium compulerunt, obſederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campania geſta. Tandem Veſpaſiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingreſſæ ſunt, omniaq. libidine & cæde fœdarunt. Mors ipſius Vitellij. Geſta vno eodemq. anno.*

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces conſilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauère, placerétne obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuerſæ conſurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ conſtantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famámque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud victos animum. Sed inſeſſis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri morâ, nouas vires affore, & præſentibus nihil periturum.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator)

Veſpaſiani duces de bello deliberant.

Quidam id diſſerunt.

feſtinatio-

Accelerant alij, & in primis Antonius.

feſtinationem ipſis vtilem, Vitellio exitioſam diſſeruit. *plus ſecordiæ, quàm fiduciæ, acceßiſſe victoribus. Neque enim in procinctu & caſtris habitos: per omnis Italiæ municipia deſides, tantùm hoſpitibus metuendos: quanto ferociùs ante ſe egerint, tanto cupidiùs inſolitas voluptates hauſiſſe. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus feſſos. Sed addito ſpatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hiſpaniáſque. vtrimque viros, equos, tributa: ipſámque Italiam, & opes vrbis. Ac ſi inferre arma vltrò velint; duas claſſes, vacuúmque Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potiùs eo ipſo vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, reſurgere in vltionem properent: Mœſici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potiùs, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; ſed, quamquam rebus aduerſis, diſiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœſicæ alæ perrupêre hoſtem. Nunc XVI. alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituque, & nube ipsâ operient ac ſuperfundent oblitos prœliorum equites equóſque. Niſi quis retinet, idem ſuaſor auctórque conſilij ero. Vos, quibus fortuna in integro eſt, legiones continete, mihi expeditæ cohortes ſufficient. [1] Iam, reſeratâ Italiâ, impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & veſtigiis vincentis inſiſtere.* Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latiùs audiretur, (& enim ſe centuriones & quidam militum conſilio miſcuerant) ita effudit,

Quem milites audiunt,

vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducémque, ſpretâ aliorum ſegnitiâ laudibus ferrent. Hanc ſui famam eâ ſtatim concione commouerat, quâ recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, vt plerique, incerta diſſeruit, huc illuc tracturus interpre-

Vt virum, & vt apertum.

tationem, prout conduxiſſet. Apertè deſcendiſſe in cauſſam videbatur: eóque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ ſocius. Proxima

Cornelius Fuſcus.

Cornelij Fuſci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. [2] Titus Am-

T. Flauianus.

pius Flauianus, naturâ ac ſenectâ cunctator, ſuſpiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminiſſet. Idémque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locum quæſiſſe credebatur. Nam Flauianum, omiſſâ Pannoniâ ingreſſum Italiam, & diſcrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat, ſuadente Cornelio Fuſco, non quia induſtriâ Flauiani egebat, ſed vt conſulare nomen ſurgentibus tum maximè partibus, honeſtâ ſpecie prætenderetur.

**Confuſa & corrupta.*

Veſpaſiani copiæ in Italiâ:

[1] Ceterùm vt tranſmitteret in Italiam impunè, * & eo vſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere crederet. [4] Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior viſa, patentibus circùm campis ad pugnam equeſtrem, quâ præualebant: ſimul coloniam copiis validam

Vincentiam occupant:

auferre Vitellio, in rem famámque videbatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu [5] Vicentia: quod per ſe parum (etenim modicæ municipio vires) magni

Etiam Veronam:

momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hoſtium duci ereptam. In Veronenſibus pretium fuit. exemplo, opibúſque,

opibuſque, partes iuuère.[6] Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliaſque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obſepſerat. quæ ignarâ Veſpaſiano, aut vetita. quippe Aquileiæ ſiſti bellum, *Ipſo tamen* exſpectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio conſilium, *ignaro & diſſuadente.* quando Ægyptus, clauſtra annonæ, vectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerentur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentique ad deditionem ſubigi. Eadem Mucianus crebris epiſtolis monebat, incruentam & ſine luctu victoriam, & alia huiuſcemodi prætexendo; ſed gloriæ auidus, atque omne belli decus ſibi retinens. Ceterùm ex diſtantibus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res afferebantur. Igitur, repentino incurſu, Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tentatiſque leui prœlio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cęcina, inter Hoſtiliam vicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis, caſtra permuniit, tutus *Cæcina caſtra ad Hoſtiliam.* loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi vniuerſis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœſico exercitu potuere: aut retrò actæ, deſertâ Italiâ turpem fugam conſciuiſſent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum *Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.* erat, epiſtolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione ſeptimâ Claudianâ aduenit. Legioni tribunus [7] Vipſanius Meſſalla præerat, claris maioribus, egregius *Meſſalla laus.* ipſe, & qui ſolus ad id bellum artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) miſit epiſtolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incuſans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vul- *Cæcinæ epiſtola partium liberæ:* gari mentione, nullâ in Veſpaſianum contumeliâ. Nihil prorſus, quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partium duces, *Liberrima Flauianorũ.* omiſsâ prioris fortunę defenſione, pro Veſpaſiano magnificè,[8] pro cauſsâ fidenter, de exitu ſecuri, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœſicum celebrare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis *Auxilia externa Veſpaſiani.* regimen, in commilitium aſciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ ſolâ valent, offerebant. remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius faſq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Romanos,[9] & gens fidei commiſſæ * patientior: oppoſita *Libri vet.: fidei commiſſior patientior.* in latus auxilia, infeſtâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix [10] cum alâ * Tau- *Vat. Auriana.* rianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricóſq; interfluit, miſſus, [11] nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit [12] Arrius Varus, ſtrenuus bello, quã gloriam ei *Arrius Varus.* dux Corbulo, & proſperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, ſecretis apud Neronem ſermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præſens malè parta, mox in perniciem vertère. Sed Primus ac Varus, [13] occupantes

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateſte à Flauianis occupata.

Aquileiæ proxima quæque,& Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxêre. Illic cognitum,tris Vitellianas cohortes, & [14] alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoque nuntiabatur. luce prima, inermes pleroſque oppreſsêre. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuêre, qui ſe ſtatim dederent. plures, abrupto ponte, inſtanti hoſti viam abſtulerunt. [15] Vulgatâ victoriâ, poſt principia belli ſecundùm Flauianos, duæ legiones, ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumti. & [16] Minucius Iuſtus, præfectus caſtrorum legionis ſeptimæ, quia *audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines, diſcordiâ temporum ſubuerſas, in omnibus municipiis recoli iuſſit Antonius: [17] decorum pro cauſſâ ratus, ſi placeret Galbæ principatus. *Et partes præſumsêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulſiſſet ſpe, atque ipſum Cæcinam non obſcurè ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidêre fiduciam, quòd ſubmiſsè Cæcina velut offendere Veſpaſianum timens, ipſorum duces contemtim, tamquam inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numiſius Lupus ducebant, oſtentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus ceſſerat, & viſi procul ſociorum equites, vanam formidinem vt hoſtes fecêre. Rapiûtur arma, [18] & vt proditionis *ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuiſus, turbine quodam ad exitium poſcebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defenſioni locus, quamquam ſupplices manus tenderet, humi plerumque ſtratus, lacerâ veſte, pectus atque ora ſingultu quatiens. Id ipſum apud infenſos incitamẽtum erat, tamquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aſpernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendíque vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudeſcere ſeditio, & à conuiciis & probris, ad tela & manus tranſibant, iniici catenas Flauiano iubet. Senſit ludibrium miles, diſiectíſq; qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: vt quemque notum, & aliquo militari *honore inſignem aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuerſus ad ſigna & bellorum deos, hoſtium potiùs exercitibus illum furorem, illam diſcordiam iniicerent, orabat, donec faciſceret ſeditio, &, extremo iam die, ſua quiſque in tentoria dilaberetur. Profectus eâdem nocte Flauianus, obuiis Veſpaſiani litteris, diſcrimini exemtus eſt. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœſici exercitus legatum, eò atrociùs

Legiones duæ iis accedunt.

Lib. opt. adductius

Galbæ imagines reſtitutæ.

Verona obſeſſa.

Seditio in caſtris.

Antonius arte leuire parat.

Quadreſcebat.

Igitur auctoritate agit.

Ex manuſ. et vulgat., decore

Et peruincis.

atrociùs aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant, vulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitellium ſcripſiſſe credebatur. vt olim virtutis modeſtiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne minùs violenter Aponium, quàm Flauianum, ad ſupplicium depoſcerent. Quippe * Mœſici, adiutam à ſe Pannoniorum vltionem, referentes; & Pannonici, velut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Meſſalla (quanquam omni modo niſi) eripuêre Saturninum, quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacātium forte balnearum fornacibus abditus. Mox, omiſſis lictoribus, Patauium conceſſit. Digreſſu conſularium, vni Antonio vis ac poteſtas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuerſis militum ſtudiis. Nec deerant qui crederent, vtramque ſeditionem fraude Antonij cœptam, vt ſolus bello frueretur.

Iterum ſeditio.

* *vt. Mœſicæ legiones.*

Et pulſus Saturninus.

Antonius ſolus omnia regit.

Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitioſiore diſcordiâ, non ſuſpicionibus vulgi, ſed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Baſſus, claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus, pudore ſeu metu quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis reſiſtentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum ſtudio, in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palàm præbet. * claſſis.[19] Cornelium Fuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui properè accurrit. Baſſus, honoratâ cuſtodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præſidium illic agitante, vincitur. Sed exſoluta ſtatim vincula, interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoque inter duces habebatur.

Baſſus claſſem prodit.

* *Hiatus aliquis & defectio.*

At Cæcina, defectione claſſis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera diſperſis, [20] ſecreta caſtrorum affectans, in principia vocat. Ibi Veſpaſiani virtutem, vireſque partium extollit: [21] transfugiſſe claſſem, arctem commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conſcij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Veſpaſiani adigit. Simul Vitellij imagines direptę, & miſſi qui Antonio nuntiarent. Sed [22] vbi totis caſtris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præſcriptum Veſpaſiani nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit: vaſtum primò ſilentium, mox cuncta ſimul erumpunt. *Huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriam, vt ſine prælio, ſine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe victas. & abeſſe vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosque. quos tamen iiſdem campis illis fuderint ſtrauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium*[23] *exſuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius claſſis acceſſionem fore. Id Baſſo, id Cæcinæ viſum, poſtquam domos, hortos, opes, principi abſtulerint,*[24] * *etiam militibus principem auferre, licet integros incruentoſque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos repoſcentibus aut proſpera, aut aduerſa?* Hæc ſinguli, hæc vniuerſi,

Cæcina idem conatur de exercitu.

Indignatio militum.

* *Ferrum, etiam milites auferre,*

uerſi,

uerſi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repoſitis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Caſſium Longum præfectum caſtrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidant. Relictis caſtris, abrupto ponte, Hoſtiliam rurſus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietvicecſimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiſerat. Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos viribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiam timebatur: & Britanniâ Galliaque & Hiſpaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immenſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens, feſtinato prœlio victoriam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu, ſecundis à Veronâ caſtris, Bedriacum venit. Poſtero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſæ, vt ſpecie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipſe cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progreſſus, quò licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos eſt) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq; latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, conſultat, auiditate nauâdæ operæ Arrius Varus cum promtiſſimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cæde. nam plurium accurſu, verſa fortuna, & acerrimus quiſque ſequentium, fugæ vltimus erat. nec ſponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus ſuos, vt magno animo capeſſerent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio relinquit iter, quo Varum equiteſque eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignum, vt quà cuique proximum, omiſsâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitque formidinem. Pulſi cum ſauciis integri, ſuometipſi metu, & anguſtiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis, officium omiſit. occurſat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, eò poſtremò ardoris prouectus eſt, vt vexillarium fugientem haſtâ tranſuerberarit. mox raptum vexillum in hoſtem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites reſtitêre. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effuſos. atque illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, ſpoliare, capere, arma, equos abripere. Exciti proſpero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ ſe miſcebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulſêre legionum ſigna, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prœlio, illuc vſque

Cæcinam in vincla dant. *Cremonam eunt.* *Antonius occaſione uti properat.* *Bedriacum venit.* *Subitum ibi prælium:* *Nec Antonianis primò proſperum.* *Sed rem Antonius reſtituit,* *Nimis quàm animoſè.* *Adiuuit & caſus.*

vſque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos; non obuiam ire, vltroq́ue aggredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu & pugnando feſſum. [25] forte victi, haur perinde rebus proſperis ducem deſiderauerant, atque in aduerſis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incurſat. Et Vipſanius Meſſalla tribunus, cum Mœſicis auxiliaribus aſſequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixrus pedes equeſq́ue, rupêre legionum agmen. Et propinqua Cremonenſium mœnia, quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant. Nec Antonius vltrà inſtitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam [26] anceps * belli fortuna, quamuis proſpero fine, equites equosq́ue afflictauerat. Inumbrante veſperâ, vniuerſum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq́ue cumulos ſuper, & recentia cæde veſtigia inceſsêre, quaſi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare depoſcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa ſibi quiſque. *Poſſe coloniam plano ſitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd ſi lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. ſed opes Cremonenſium, in ſinu præfectorum legatorúmque fore. Expugnatæ vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis, vbi aſpectu & auctoritate ſilentium fecerat: *Non ſe decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *ſed diuiſa inter exercitum ducesq́ munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & conſilio, propriis ducis artibus profuturum. Neque enim ambigua eſſe quæ occurrant, noctem, & ignotæ ſitum vrbis, intus hoſtes, & cuncta inſidiis opportuna.* [27] *non ſi pateant portæ, niſi explorato, niſi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni proſpectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuerſus ad ſingulos, *num ſecures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, ſecum attuliſſent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladiis ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac ſubruere muros, vllæ manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibúſve protegi neceſſe fuerit, vt vulgus improuidum irriti ſtabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, aduectis tormentis machiniſque, vim victoriamq́ nobiſcum ferimus.* Simul lixas caloneſq; cum recentiſſimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vſui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, prope ſeditionem ventum, cùm progreſſi equites ſub ipſa mœnia, vagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur, ſex Vitellianas legiones, omnemq; exercitum qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, compertâ ſuorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obſtructas mentes, conſiliis ducis, aperuit. Siſtere tertiam legionem, in ipſo viæ Poſtumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo ſeptima Galbiana, patẽti campo ſtetit: dein ſeptima Clau-

Vitelliani autem ſine duce.

Itaque fugiunt.

* *Fam. prœlij*

Intereà Flauiana omnes copiæ inuicta.

Cremonam ire depoſcũt.

Spe prædæ:

Ducibus etiã inuitis.

Vnus Antonius retinet.

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre

Parati prœlio.

Itaque & Flauiani ſe parant.

 diana,

Eorum diſpoſitio.

diana, aggeſti foſsâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, denſis arbuſtis interſepta. Hic aquilarum ſignorumq; ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum

Vitellianus inuaduntur.

delectis popularium, primori in acie verſabantur. At Vitellianus exercitus cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoq; viribus, confectum algore atq; inediâ [28] hoſtem, poſterâ die profligare ac proruere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus conſilij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iamq; diſpoſitis Flauianis impingitur.

** Libri manuſ. inops.*

Quorum ordo incertus.

Ordinem agminis diſiecti per iram ac tenebras, aſſeuerare non auſim: quanquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro ſuorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, ſecundæque, & viceſimæ, Britannicarum legionū, mediam aciem, ſextadecimanos, duoetuiceſimanosque, & primanos, læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici, omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaque, ſibi ipſi locum legêre.

Longa & anceps pugna per tenebras.

Prœlium totâ nocte varium, anceps, atrox; his, rurſus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eadémque, vtrâque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat.

Septima legio afflicta.

Vrgebatur maximè ſeptima legio, nuper à Galbâ conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hoſtium ſtrage, & ad extremum moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam; pellunt hoſtem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primò & arbuſtis ſine hoſtium noxâ illiſa. Magnitudine eximiâ, [29] * quartadecimæ legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: latéque cladem

** quintadecimæ*

Duorum militum audax facinus.

intuliſſet, ni duo milites, præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eóque intercidêre nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna ſurgens oſtenderet

Luna Flauianos iuuat.

acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. [30] hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtium citrà cadebant. Vitelliani, aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noſcere ſuos,

Antonius imprimis, quos erigit.

** cur reſumpſiſſet.*

noſcique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſiſq; accendens, [31] *cur * rari ſumſiſſent arma?* Pannonicas legiones interrogabat. *Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoréſque belli ciebat: *Fruſtrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculóſque non tolerent.* Hæc vt quoſque

Tertianorum laus.

acceſſerat. Plura ad Tertianos, veterum recentiúmque admonens: vt ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: *Vos,* inquit, *niſi vincitis pagani, quis alius Imperator, quæ caſtra alia excipient?* [32] *Illic ſigna armáque veſtra ſunt,*

ſunt, & mors victis. Nam ignominiam conſumpſiſtis. Vndique clamor.
& [33] orientem ſolem (ita in Syriâ mos eſt) Tertiani ſalutauere. [34] Vagus *Callidum*
inde, conſilio ducis, ſubditus rumor, aduenisse Mucianum, exercitus in- *Antonij com-*
uicem ſalutaſſe. gradum inferunt, quaſi recentibus auxiliis aucti, ratio- *mentum.*
re iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, ſuus quemque impe-
tus vel pauor [35] contraheret, deduceretve. Poſtquam pulſos ſenſit An-
tonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec reſti-
tui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentiſque. Per limitem viæ
ſparguntur, conſectandi feſtinatione, victores. eo notabilior cædes fuit,
quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipſanio Meſ- *Patrem filius*
ſallâ, tradam. Iulius Manſuetus, ex Hiſpaniâ, Rapaci legioni additus, *interficit.*
impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus, inter ſeptimanos à
Galbâ conſcriptus, oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum, dum ſe-
mianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcenſque, & exanguem amplexus,
voce flebili precabatur * piatos patris manes, néve ſe vt patricidam ad- ** Vulgò, pla-*
uerſarentur. publicum id facinus, & vnum militem quotam ciuilium *catos.*
armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo er-
ga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per
omnem aciem miraculum, & queſtus, & ſæuiſſimi belli exſecratio. Nec
eo ſegniùs propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe
ſcelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immen-
ſúmque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœni-
bus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris vallum circumiecerat. eáque mu- *Ad Cremo-*
nimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere victores, incertis du- *nam caſtra.*
cibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, feſſo per diem noctem- *Quæ oppu-*
que exercitu, arduum; & nullo iuxtà ſubſidio, anceps. Sin Bedriacum *gnatu ardua.*
redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum
reuoluebatur. Munire caſtra; id quoque propinquis hoſtibus formi-
doloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubitâ eruptione turbarent.
Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles, periculi quàm moræ pa-
tientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, ſpes. omniſque cæ- *Tamen oppu-*
des, & vulnera, & ſanguis, auiditate prædæ penſabantur. Huc inclina- *gnant.*
uit Antonius, cingique vallum coronâ iuſſit. Primò ſagittis ſaxiſque
eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper
librabantur. Mox vallum portáſque legionibus attribuit, vt diſcretus
labor fortes ignauóſque diſtingueret, atque ipsâ contentione decoris
accenderentur. Proxima Bedriacenſi viæ, tertiani ſeptimaníque ſum-
sêre; dexteriora valli, octaua ac ſeptima Claudiana, tertiadecimanos,
ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proxi-
mis agris ligones, dolabras, & alij falces, ſcaláſque conuectant. Tum, *Teſtudinem*
elatis ſuper capita ſcutis, denſâ teſtudine ſuccedunt. Romanæ vtrimque *faciunt.*
artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt, diſiectam fluitantemque *Vitelliani eã*
teſtudinem lanceis contiſque ſcrutantur, donec ſolutâ compage ſcuto- *diſiiciunt.*
rum exangues aut laceros proſternerent. [36] Multâ cum ſtrage inceſſe-
rat * contatio, ni duces feſſo militi, & velut irritas exhortationes ab- ** Fortaſſè, cũ-*
nuenti, Cremonam monſtraſſent. Hormine id ingenium, vt Meſſalla *tatio,*
tradit, an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haut facilè *Sed ſpe prædæ*
diſcre- *iterum ac-*
cendantur.

diſcreuerim: niſi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitâque ſuâ, quamuis peſſimo flagitio, degenerauêre. Non iam ſanguis, neque vulnera morabantur, quin ſubruerent vallum, quærerentque portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent

** Vet. ſem: animes.*

hoſtium tela brachiaque. integri cum ſauciis,* ſemineces cum exſpirantibus voluuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrimum, ſeptimæ, tertiæque legionum, certamen. Et dux Antonius, cum delectis auxiliaribus, eodem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cùm ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtudine laberentur, ipſam poſtremò baliſtam in ſubeuntes propulêre: quæ vt ad præſens diſiecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac ſumma valli ruinâ ſuâ traxit. Simul iuncta turris, ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladiiſque portam perfregit. Primum

Denique perrumpunt, & perrumpũt.

irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores conſtat. Is in vallum egreſſus, deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac voce, capta caſtra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis,

Vitelliani in vrbem fugâ feruntur.

ſeſque è vallo præcipitantibus, perrupêre. [17] completur cæde, quantum inter caſtra muróſque, vacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles,

Sed & hanc victores aggrediuntur.

frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cremonenſis populus, magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata. quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob

Ante vrbia incendunt.

prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœniſſimis extra vrbem ædificiis iubet: ſi damno rerum ſuarum, Cremonenſes ad murandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoque militum complet. Illi trabibus, teguliſque, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glomerantur, & alij tela ſaxaque incutiebant, cùm languere paulatim Vitelliano-

Langueſcunt Vitellianorum animi.

rum animi, & vt quiſque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque exciſâ, nulla vltrà venia, omniſque ira victoris non in vulgus inops, ſed in tribunos centurioneſque, vbi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri ſecors, & ignobilitate tutior, perſtabar. Vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cùm bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum, [18] nomen atque imagines Vitellij

Cæcinam exſoluunt.

amoliuntur. Catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exſoluunt, orántque, vt cauſſæ ſuæ deprecator aſſiſtat. Aſpernantem tumétemque, lacrymis fatigant extremum malorum: *ac fortiſſimi viri, proditoris

**Vetr. tot*

opem inuocantes, mox velamenta & infulas pro muris oſtentant. Cùm

Victoribus ſupplicant.

Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquilaſque extulêre. Mæſtum inermium agmen, deiectis in terram oculis, ſequebatur. Circumſtiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi

Inermes exeunt.

ora contumeliis, & poſitâ omni ferociâ cuncta victi patiebantur, ſubiit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bedriaci victoriæ temperaſſent. Sed vbi Cæcina, prætextâ lictoribúſque inſignis, dimotâ turbâ, conſul inceſſit: exarsêre victores. ſuperbiam, ſæuitiamque (adeò inuiſa ſcelera ſunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obſtitit Antonius, datiſque defenſoribus ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonenſium, inter armatos

conſli-

conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus eſt miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrum. Exercitus, præter inſitam prędandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt ſunt procacia vrbanę plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum ſpectaculum, eadem rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam feminæ, ſtudio partium ad prœlium progreſſæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum ſpecie complebat. Ceteri duces in obſcuro, Antonium fortuna famáque omnium oculis expoſuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox eſt, cùm teporem incuſaret, ſtatim futurum vt incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tamquam ſignum incēdendæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarúmque amplior numerus, & in libidinem ac ſæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris miſcerentur. Grandæuos ſenes, exactâ ætate feminas, [39] viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis formâ conſpicuus incidiſſet, vi manibuſq; rapientium diuulſus, [40] ipſos poſtremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, ſibi quiſque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aſpernati, verberibus tormentiſque dominorum, abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egeſſerant, in vacuas domos, & inania templa, per laſciuiam iaculabantur. Vtque exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit. cùm omnia ſacra profanaq; in igne conſiderent, ſolum Mephitis templum ſtetit ante mœnia, loco, ſeu numine, defenſum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio ſui. Condita erat [41] Ti. Sempronio & P. Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos trans Padum agentes, & [42] ſi qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri, annexu, connubiiſque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix.

[43] Antonius * pudore flagitij, crebreſcente inuidiâ, edixit, ne quis Cremonenſes captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aſpernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibuſq; occultè redimebantur. mox redijt Cremonam reliquus populus. [44] repoſita fora, tēpláque, magnificentia municipum, & Veſpaſianus hortabatur. Ceterùm aſſidere ſepulcræ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haud diu permiſit. Ad tertium lapidem progreſſi, vagos pauenteſq; Vitellianos, ſua quemque apud ſigna componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam [illegible], & Hiſpanias [illegible] nuntios, Antoniumque, in Galliam, Iulium Cal[illegible] [illegible], in Germa[illegible]

Marginal notes: Flauiani in ſcenâ in monijbus. — Variâ de cauſâ. — Sed primâ & vniuerſâ, ob opes. — Cremona igni tum incenſa. — Vexata ſpoliata. — Templum Mephitis inuiolatum igni. — * Vulgò poſtrem, flagitanti [illegible] ginarium [illegible] pro ciuibus. — Cremona in [illegible] — [illegible] ſpar[illegible]

niam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, oſtentui miſere. Simul tranſitus Alpium, præſidiis occupati: ſuſpectâ Germaniâ, tamquam in auxilium Vitellij accingeretur.

Vitellius interea luxu, & inertia tacet.

At Vitellius, profecto Cęcinâ, cum Fabium Valentem paucis pòſt diebus ad bellum impuliſſet, curis luxum obtendebat: non parare arma, nõ alloquio exercituq; militem firmare, 45 non in ore vulgi agere, ſed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus ſi cibum ſuggeras, iacent torpentque, præterita, inſtantia, futura, pari obliuione dimiſerat. Atq; illum, in nemore Aricino deſidem

Nuncij ad eũ de Baſſo & Cæcinâ.

& marcentẽ, proditio Lucilij Baſſi, ac defectio claſſis Rauennatis perculit. Nec multo pòſt de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & deſciuiſſe, & ab exercitu vinctum. plus apud ſecordem animũ lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exſultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat.

P. Sabinum in vincula dat.

46 P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo.

Senatum habet.

Mox ſenatum, compoſitâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquiſitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam ſententiæ, à L. Vitellio factum.

Qui verba torquent & temperant.

Dein ceteri, compoſitâ indignatione, quod conſul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidiſſet, velut pro Vitellio conquerentes, ſuum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiuſquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamq; exercituum culpantes, Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & vitabundi circumibant.

Diarius Conſul ſuffectus.

Nec defuit, qui vnum conſulatus diem (is enim in locum Cæcinæ ſupererat) magno cum irriſu accipientis, tribuentiſque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Roſſius Regulus iniit, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magiſtratu, neque lege latâ, alium ſuffectum. Nam conſul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæſare dictatore, cum belli ciuilis præmia feſtinarentur.

Iunij Blæſi mors:

Nota per eos dies Iunij Blęſi mors, & famoſa fuit; de quâ ſic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino ſitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit.

Ob leuem cauſſam.

Sciſcitanti cauſſam, apud Cæcinam Tuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & ſolutis in laſciuiam animis.

Sed delatores exaggerant:

Nec defuere, qui ipſum Tuſcum & alios, ſed crimino ſius Blæſum incuſarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit iis qui Principum offenſas acriter ſpeculantur, datæ L. Vitellio delationis partes.

Et inprimis frater Principis,

Ille infenſus Blęſo, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculoſum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum imperatoris reſerat: filium eius ſinu complexus, & genibus accidens, cauſſam confuſionis quærenti.

Hac oratione vſus.

Non ſe proprio metu, nec ſui anxium, ſed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymaſq; attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immenſis ſpatiis arceat. In vrbe ac ſinu cauendum hoſtem, Iunios Antoniosq; auos iactantem, qui ſe ſtirpe imperatoria comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, foueat æmulum, principis labores

bores è conuiuio proſpectantem. Reddendam pro intempeſtiuâ lætitiâ mœſtam & funebrem noctem, quâ ſciat & ſentiat viuere Vitellium, & imperare, & ſiquid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter ſcelus metúmque, ne dilata Blæſi mors maturam perniciem, palàm iuſſa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno graſſari. Addidit facinori fidem, [47] nobili gaudio, Blæſum viſendo. quin & audita eſt ſæuiſſima Vitellij vox, quâ (ipſa enim verba referam) ſe pauiſſe oculos, ſpectatâ inimici morte, iactauit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoque rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aſpernantibus, ambitus, abnuere perſeuerauit; ſanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum ſpadonumque agmine, ſegniùs quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Baſſo Rauennatem claſſem, pernicibus nunciis accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante diſcrimen pugnæ, aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent, vt cum fidiſſimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hoſtiliam Cremonámve pergeret. Aliis placebat, accitis ex vrbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipſe, inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumſit. Mox vtrumque conſilium aſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec prouidit. Miſſis ad Vitellium litteris, auxilium poſtulat. Venère tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto diſcrimine quidem, infamiâ caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriiſque ac ſtupris polluere hoſpitum domus crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſſima libido. Aduentu demum peditum equitumque prauitas conſilij patuit, quia nec vadere per hoſtes tam paruâ manu poterat, etiam ſi fidiſſima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præſentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorum, & decoris ſecuros. Eo metu, & paucis, quos aduerſa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipſe flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonenſis euentu, non ignauum, &, ſi proueniſſet, atrox conſilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq; partem Narbonenſis prouinciæ egreſſus, [48] * Gallias & Germaniæ gentes, nouumq; bellum cieret. Digreſſo Valente, trepidos, qui Ariminũ tenebant, Cornelius Fuſcus admoto exercitu, & miſſis per proxima litorum liburnicis, terrâ mariq. circumuenit. Occupátur plana Vmbriæ, & qua Picenus ager Hadriâ alluitur. omniſq, Italia, inter Veſpaſianũ ac Vitellium, Apẽnini iugis diuidebatur. Fabius Valens e ſinu Piſano, [49] ſæuitiâ maris, aut aduerſante vẽto, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius ſacramẽtum, cunctis circà hoſtilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonenſem temere ingrederetur monẽdo terruit. [50] * ſimul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator

Igitur veneno tollitur: Cum turpi Vitellij voce.

Valens parũ militariter it ad bellum.

Triſtia accepit.

Inutiliter cunctatur.

Libidine interea omnia fœdat.

In Vmbriam venit.

Conſilium eius forte.

** Aliter Vt Gallias & exercitus & Ger.*

Flauiani Italiæ primũ occupant.

Valerius Paullinus pro Veſpaſiano.

Valerius Paullinus, ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat Concitiſq; omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum ſponte ſumebant, Foroiulienſem coloniam, clauſtráque maris præſidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud Prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipſiq; pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valens cũ quattuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues [13] regreditur * maturè: ceteriſq; remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Cete-rùm vt mare tutius Valenti, quàm litora, aut vrbes, ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduersâ tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eum, miſſæ à Paullino liburnicæ, oppreſsère. Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuerſa, initio per Hiſpaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ contabantur. Et Britanniam, inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant. Eâ diſcordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni ſuſtulêre animos, auctore Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Carthiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthiſmandua Brigãtibus imperitabat, pollens nobilitate: & [14] auxerat potentiam, poſtquam capto per dolum rege Carataco, inſtruxiſſe triumphũ Claudij Cęſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito, ſtudia ciuitatis: pro adultero, libido reginæ, & ſæuitia. Igitur Venuſius, accitis auxiliis, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Carthiſmanduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæque noſtræ, variis prœliis, exemêre tamen periculo reginam. Regnum Venuſio, bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſecordiâ ducum, & ſeditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ ſociali, propè afflicta Romana res. Id bellum, cum cauſſis & euentibus (etenim longius prouectum eſt) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc ſine metu, abducto e Mœſiâ exercitu. ſed prima rerum, quieti ſpeculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hoſtilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iámque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, ſi Dacus Germanúſque diuerſi irrupiſſent. Affuit vt ſæpe alias, fortuna populi Ro. quæ Mucianum viréſque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſia (proconſul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt: additæ copiæ è Vitelliano exercitu, quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari

Valens mare intrat.

** Emendo & diſt. regreditur. Maturo, ceteriſque*

Capitur à Paullino.

In Britanniâ rebellio, Duce Venuſio.

In Germaniâ turba.

Et Daci rebellantes

Sed repreſſit opportunè Mucianus.

gari, pars conſilii pacíſque erat. Nec ceteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam claſſis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetuſtam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romanâ, ſigna armaq; in noſtrum modum, deſidiam licentiamq́ue Græcorum retinebant. Claſſi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnémq; militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtiùs vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas [13] cameras vocant, artis lateribus, latâ aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexâ. & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prorà, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. [14] Aduertit ea res * Veſpaſiani [animum,] vt vexillarios e legionibus, ducémque Virdium Geminum, ſpectatæ militiæ, diligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectiſq́ue raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub [15] Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ doniſq; ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſq; ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloq́ue ſeruili finis impoſitus. Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantiùs Alexádriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoque externæ opis indigam fame vrgeret. Namquè & Africam, eodem latere ſitam, terrâ marique inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam, ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat. ſatisfactum bello ratus, & cetera ex facili: ſeu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, ceteraq; occulta mala patefecit. vt captam Italiam perſultare, vt ſuas legiones colere, omnibus dictis factiſq; viam ſibi ad potentiam ſtruere. Vtq́ue licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque dilecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentiâ trahebantur. quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduêrtantem Mucianum veritus, quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri, Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæq́ue, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio cunctata, ſed proſperis rebus, anxia quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens dilectus, comitabantur. Ducebat Poppæus

In Ponto bellum.
Duce Aniceto liberto.
Is Trapezuntem capit.
Claſſem incendit.
**Nec malè illudens.*
Cameræ, naues.
**Forte, Veſpaſianum, [illegible]*
Anicetus Romanis traditur.
Veſp. [illegible]
Antonius immodeſtè agit.
Et ambitiosè.
Copias in hoſtem expedit.
Earum enumeratio.

Siluanus conſularis. vis conſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. Is Siluanum ſecordem bello, & dies rerum, verbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quietâ cum induſtriâ aderat. Ad has copias, è claſſicis Rauennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem, Dalmatæ ſupplevère. Exercitus duceſque ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſummâ rerum cunctantes, quod motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidiis Apenninum rebantur, & ipſos [16] in regione bello attritâ, inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, [17] Clauarium (donatiui nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & feſtinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduerſus fas nefaſque irreuerentiam fuiſſe, vt gregarius eques, occiſum à ſe proximâ acie fratrem profeſſus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlciſci, ratio belli permittebat. Diſtulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ ſtatim exſoluerent. nec quicquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellis, par ſcelus inciderat. Nam [18] prœlio, quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſeipſum interfecit, vt Siſenna memorat. tanto acrior apud maiores, ſicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locuſque exempla recti, aut ſolaria mali poſcent, haut abſurdè memorabimus. Antonio ducibúſque partium, præmitti equites, omnemque Vmbriam explorari placuit ſi quà Apennini iuga clementiùs adirentur: acciri aquilas ſignáque, & quidquid Veronę militum foret. Padúmque & mare, commeantibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & [19] certiora de Muciano ſperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præſens vrbe poriretur, expertem ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, inſtandum cœptis, aut rurſus cunctandi vtilitates ediſſerens: atque ita compoſitus, vt ex euentu rerum aduerſa abnueret, vel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum, nuper ab Veſpaſiano in ſenatorum ordinem additum, ac legioni præpoſitum, ceteróſque ſibi fidos, apertius monuit. Iique omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtrè, & [20] Muciano * volentia ſcripſère. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effecerat, vt non pro ſpe Antonij, conſilia factaque eius æſtimarentur. Ægre id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluiſſent pericula ſua. nec ſermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obſequij inſolens. litteras ad Veſpaſianum compoſuit, iactantius quàm ad Principem, nec ſine occultâ in Mucianum inſectatione. *Se Pannonicas legiones in arma egiſſe, ſuis ſtimulis excitos Mœſiæ duces, ſuâ conſtantiâ perruptas Alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorum Rhætorumq́ auxilia. quòd diſcordes, diſperſaſq́ Vitellij legiones, equeſtri procellâ, mox peditum vi, per diem noctémque fudiſſet, id pulcherrimum, & ſui operis. caſum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres ciuium diſcordias reipublicæ ſtetiſſe. non ſe nuntiis neque epiſtolis, ſed manu & armis*

Cunctantur in viâ.

Pecuniæ & commeatuũ anguſtiâ.

Immane ſcelus militis.

Reliqua copia arceſſuntur.

Muciani ambigua ſcripta.

** Aliàs volenti*

Qui alienat Veſpaſianum ab Antonio:

Iſto nec ignarus nec diſſimulante.

Litteræ eius ſuperba.

& armis Imperatori ſuo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Aſiam interim compoſuerint: illis Mœſiæ pacem, ſibi ſalutem ſecuritatémque Italiæ, cordi fuiſſe. ſuis exhortationibus, Gallias Hiſpaniáſque validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum conuerſas. ſed cecidiſſe in irritum labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues ſimultates: quas Antonius ſimplicius, Mucianus callidè, eóque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans, ſtultâ diſſimulatione, remedia potius malorum, quàm mala differebat. Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes vireſque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falſis ingraueſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium. prohibiti per ciuitatem ſermones, eóque plures: ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hoſtium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductóſque, vt robora victoris exercitus noſcerent, remittendo: quos omnes Vitellius ſecretò percontatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantiâ, centurio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad virtutem fruſtra accendebat, perpulit, ad vires hoſtium ſpectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, ſed mandata imperatoris ſuumque animum profeſſus, vt cuncta viſeret, poſtulat. Miſſi qui locum prœlij, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit, abnuentique vera eſſe quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vſus, dabo cui credas.* atque ita digreſſus, voluntariâ morte dicta firmauit. Quidam iuſſu Vitellij interfectum, de fide conſtantiaque eadem tradidere. Vitellius vt è ſomno excitus, Iulium Priſcum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obſidere Apenninum iubet. Secuta è claſſicis legio. tot millia armatorum, lecta equis viriſque, ſi alius dux foret, in ferendo quoque bello ſatis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipſe nihil e ſolito luxu remittens, & diffidentiâ properus, feſtinare comitia, quibus conſules in multos annos deſtinabat. fœdera ſociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nullâ in poſterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, ſtultiſſimus quiſque pecuniis mercabatur. Apud ſapientes caſſa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, ſaluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, [61] qui Meuaniam inſederat, magno ſenatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in caſtra venit, incertus animi, & infidis conſiliis obnoxius. Concionanti (prodigioſum dictu) tantum fœdarum volucrum ſuperuolitauit, vt [62] nube atrâ diem *obtenderent. Acceſſit dirum omen, [63] profugus altaribus taurus, diſiecto ſacrificij apparatu, longè nec vbi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed præcipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus, alios rogitans,

& ad

Quibus mirè Mucianus offenſus.

Vitellius cladem diſſimulat.

Rumores vetat.

Centurionis memorabile facinus.

Tandem Vitellius Apenninum occupat.

Honores largitur.

Aut commoda.

In caſtra venit.

Mirum ei prodigium.

** [illegible], obtenderent.*

& ad omnes nuntios, vultu quoq; & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremò tædio caſtrorum, & auditâ defectione Miſinenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodque vulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cum tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hieme atque inopiâ hoſtes aggredi, in aperto foret; dum diſpergit vires, acerrimum militem, & vſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, & ſi conſulerentur, vera dicturis. [64] Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij, ita formatis Principis auribus, vt aſpera quæ vtilia, nec quidquam niſi iocundum & læſurum acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordiis etiam ſingulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro præturâ functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulſæ, præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit. data in auxilium vrbana cohors, & [61] gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimq; caſtra, haut magnâ cunctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauêre, mœnibus ſituque magis, quàm ipſorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingētis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudiis militum & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba auſurum, falsa ſpecie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in conſules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti ſenatoribus indicit, equites Romani obtulere operam pecuniaſque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea ſimulatio officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut perinde Vitellium, quàm caſum locumq; principatus miſerebantur. nec deerat ipſe vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promiſſis, &, quæ natura trepidãtium eſt, immodicus. Quin & Cæſarem ſe dici voluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterum vt omnia inconſulti impetus cœpta, initiis valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equitesque primò cunctanter & vbi ipſe non aderat, mox conterriti, [illegible] donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omiſit. Vt terrorem Italiæ poſſeſſa Meuania ac velut renatum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flauianas partes ſtudium [illegible] Vitellii [illegible]. erectus Samnis, Pelignusque & Marſi, [illegible] quòd Campania [illegible], vt in nouo

obſe-

Romam redit. *Peſſimo in omnibus conſilio vſus.* *Miſenenſis claſſis defectio.* *Puteolani, pro Veſpaſiano.* *Capuani, pro Vitellio.* *Iulianus cũ gladiatoribus tranſit ad Flauianos.* *L. Vitellius in eam it.* *Tribus Romanæ nomina dant.* *Multi Italorum ad Flauianos deficiunt.*

obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per tranſitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertiſſet. quæ Flauianis ducibus non minus ſæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuêre, agreſti cultu, & notitiâ locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiæ, eóque inter duces aſſumtus eſt. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidêre. Et miſſi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem cauſſabatur. Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes à Vitellio additi, quamquam ſe ſocios fugę promitterent, tamquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carſulas venêre, paucos ad requiem dies ſumunt: donec aquilæ, ſignaque legionum aſſequerentur. Et locus ipſe caſtrorum placebat, latè proſpectans, tuto copiarum aggeſtu, florentiſſimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium ſpatio diſtantibus, & proditio ſperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne ſuas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum ſocias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, *Eſſe adhuc Vitellio vires, ambiguas ſi deliberarent, acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam conſilio & ratione perfici. Iam Miſenenſem claſſem & pulcherrimam Campaniæ oram deſciuiſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniámque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonenſi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiſcerent Romam capere potius, quàm ſeruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, ſi incolumitatem ſenatui populoq; Rom. ſine ſanguine quæſiſſent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo pòſt legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſque tradere donum victori, & ſibi in poſterum gratiam certabant. Per eos cognitum eſt, Interamnam proximis campis præſidio quadringentorum equitum teneri. Miſſus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidam in caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiáſque hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priſcus & Alphenus, deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore proditionis cunctos exſoluerent. Iiſdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in cuſtodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam vltrà ſpem fouerent. nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouoſque exercitus ciere credebant. Viſâ cæde, in deſperationem verſi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equeſtri familiâ, procax moribus,

Hi Apenninũ tranſeunt.

Cerialis elapſus.

Domitianus non item.

Caſtra Carſulis.

Antonius milites mitigat.

Præſidium Interamnæ interceptum.

Vitelliani carptim ad victores tranſeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

neque abſurdus ingenio famam vrbanitatis per laſciuiam petere. [67] lu-
** alias, iuuenum* dicro * Iuuenalium ſub Nerone, velut ex neceſſitate, mox ſponte mi-
mos actitauit, ſcite magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Vergi-
nium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum,
ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit, Galbæ proditor, Vitellio fi-
Cohortium Vitellij deditio. dus, & aliorum perfidiâ illuſtratus. Abruptâ vndique ſpe, Vitellianus mi-
les tranſiturus in partes, id quoque non ſine dedecore, ſed ſub ſignis ve-
xilliſque in ſubiectos Narniæ campos deſcendêre. Flauianus exercitus,
** Cod. reg. ornatuſque.* [68] vt ad prœlium intentus * armatuſq;, denſis circa viam ordinibus, ad-
ſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Anto-
nius clementer alloquitur, pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi.
relictæ ſimul è victricibus legiones, neque quieſcentibus graues, & ad-
Ipſi conditiones propoſitæ. uerſus contumaciam validæ. Non omiſere per eos dies Primus ac Varus
crebris nuntiis ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ, offerre Vi-
tellio, ſi poſitis armis, ſeq; ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In eun-
dem modum & Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumq; fide-
Nec ab eo ſpreta. re [69] Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione * lictorum loqui. Tanta
** litorum* torpedo inuaſerat animum, vt ſi Principem eum fuiſſe ceteri non me-
Sabinus incitatur ad arma. miniſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum
præfectum vrbis, ſecretis ſermonibus incitabant, victoriæ famæque par-
tem capeſſeret. *Eſſe illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defu-
turas* [70] *vigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia pro-
na victoribus. ne Antonio Varoq; de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohor-
tes, & mœſtis vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & ſi ſe du-
cem præbuiſſet, eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium
ne proſperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli
penes eum, qui vrbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri re-
Nec facilè impellitur: ſeruaret: id Veſpaſiano, vt ceteri poſt Sabinum haberentur.* Haut quaquam
erecto animo eas voces accipiebat, [71] inualidus ſenectâ. Erant qui occul-
tis ſuſpicionibus inceſſerent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam
fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriuſq;
rebus, auctoritate pecuniaq; Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affe-
ctam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis. Vnde, quam-
quam manente in ſpeciem concordiâ, [72] offenſarum operta metueban-
Et magis de pace anniti-tur. tur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à ſanguine & cædi-
bus: eóque crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſque per
conditionem armis agitare. Sæpe domi congreſſi, poſtremò in æde Apol-
linis, vt fama fuit, pepigêre. Verba voceſque duos teſtes habebant, Clu-
uium Rufum & Silium Italicum, Vultus procul viſentibus notabantur,
Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti pro-
Quam Vitellij proximi diruunt: pior. Quòd ſi tam facile ſuorũ mentes flexiſſet Vitellius, quàm ipſe ceſ-
ſerat: incruentá vrbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Ceterùm vt quiſ-
que Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcrimen ac de-
Rurſuſq; ad rebus exſtimulant. decus oſtentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam Veſpaſiano
ſuperbiam, vt priuatum Vitellium pateretur:* [73] *ne victos quidem laturos. Ita
periculum ex miſericordiâ. Ipſum ſanè ſenem, & proſperis aduerſiſq; ſatiatum.
Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, &*

fami-

familiam, & beatos Campaniæ ſinus promitti. Sed vbi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius,[74] *non denique exercitibus ſecuritatem, niſi exſtincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & caſibus dubiis reſeruatum, prægrauem fuiſſe: nedum Primus ac Fuſcus, & ſpecimen partium Mucianus, vllam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeant. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos. Niſi fortè Veſpaſianus altiores ſpiritus gerat,*[75] *Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt cenſuram patris, vt tres conſulatus,*[76] *vt tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod ſponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id ſolum referre, nouiſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.*

Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curaque, ne pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuênit. nihil principatu filij aſſecuta, niſi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœſtâ circum familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempeſtiuæ. miles minaci ſilentio. Nec quiſquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ ſuæ ſede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæſarem oppreſſerat; occultæ Caium inſidię, nox & ignotum rus, fugam Neronis abſcondeiant. Piſo & Galba, tamquam in acie cecidêre. in ſuâ concione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam feminis, pauca & præſenti mæſtitiæ congruentia locutus: *Cedere ſe pacis & Reip. cauſſâ: retinerent tantùm memoriam ſui, fratremq́, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miſerarentur.* Simul filium protendens, modò ſingulis, modò vniuerſis commendans, poſtremò fletu præpediente, aſſiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exſolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq́; ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in cócióne adſtiterant, vt in æde Concordiæ poſiturus inſignia imperij, domumque fratris petiturus, diſceſſit. Maior hic clamor obſiſtentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum alterum iter, idq́; ſolum quod in ſacram viam pergeret, patebat. Tum conſilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripſeratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatus, & plerique equeſtris ordinis, omniſque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de ſtudiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progreſſus erat, quàm vt regredi poſſet: & ſuo quiſque metu, ne diſiectos, eoque minùs validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumsêre. Circa lacum Fundani, deſcenden-

Naturâ ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Ipſe Principatu abiturit.

Concionem habet.

Abiectè ſe gerit.

Populus & miles in ſede eum reſtituunt.

Sabinus interea Remp. ſuſceperat.

Prœliatur cum Vitellianis: Pellitur. Capitolium occupat.

tibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiſo tumultu, ſed proſperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutiſſimum è præſentibus, arcem Capitolij [77] inſedit milite, & quibuſdam ſenatorum equitumq́ue: quorum nomina tradere haut promtum eſt, quoniam victore Veſpaſiano, multi id meritum erga partes ſimulauêre. Subierunt obſidium etiam feminæ: inter quas maximè inſignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, ſed bellum ſecuta. Vitellianus miles, cuſtodiâ ſecordi clauſos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, ſuos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [78] in Capitolium acciuit. At Sabinus, miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumſideri ipſos, niſi ſubueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi ſine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repente fuſus, oculos aureſque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium miſit, cum mandatis & queſtu, quòd pacta turbarentur.

Obſidetur.

Mittit ad Vitellium expoſtulatum.

Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres viros. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petiſſet? Ita priuato, & omnem principatus ſpeciem vitanti, conueniſſe. Contrà, Vitellium in palatium, in ipſam imperij arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum, ſtratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe, & vnum è ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpaniis, Germaniiſq́; & Britanniâ, deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat, non ſe, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Veſpaſiani vix puberem. quantum occiſis vno ſene, & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de ſummâ rerum illic certaret: cetera ſecundùm euentum prœlij ceſſura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui cauſsâ reſpondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam. Et monuit Martialem, vt per ſecretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, ſed tantùm belli cauſſa erat. Vixdum regreſſo in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, ſibi quiſque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduerſum collem, vſque ad primas Capitolinæ arcis fores. [79] Erant antiquitùs porticus in latere cliui, [80] dextrâ ſubeuntibus. In quarum tectum egreſſi, ſaxis teguliſq́; Vitellianos deturbabant. neque illis manus niſi gladiis armatæ, & arceſſere tormenta, aut miſſilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecêre, & ſequebantur ignem. ambuſtaſque Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas vndiq; ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu vice muri obieciſſet. Tum diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum aſyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa vtraque vis. pro-

Ille ſe purgat, militis culpat.

Capitolium oppugnatur.

propior atque acrior per aſylum ingruebat. Nec ſiſti poterant, ſcanden-
tes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, ſolum
Capitolij æquabant. Hic ambigitur,[81] ignem tectis oppugnatores inie- *Incenditur.*
cerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quò nitétes ac progreſſos depel-
lerent. Inde lapſus ignis in porticus, appoſitas ædibus. mox [82] ſuſtinentes
faſtigium Aquilæ, vetere ligno, traxère flammam, aluerúntque. Sic Ca-
pitolium, clauſis foribus, indefenſum & indireptum, conflagrauit. Id fa-
cinus poſt códitam vrbem luctuoſiſſimum fœdiſſimumque Pop. Rom. *Querela ſuper*
accidit, nullo externo hoſte, propitiis, ſi per mores noſtros liceret, deis. *eo.*
Sedem Iouis optimi maximi, auſpicatò à maioribus pignus imperij con-
ditam, quam non Porſena deditâ vrbe, neque [83] Galli captâ, * temerare ** Plerique leg. tenere*
potuiſſent, furore Principum exſcindi? Arſerat & antè Capitolium ciui-
li bello, ſed fraude priuatâ. Nunc palàm obſeſſum, palàm incenſum. qui-
bus armorum cauſſis, [84] quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus?
Vouerat Tarquinius Priſcus rex, bello Sabino, ieceratque fundamenta, *Quis condi-*
ſpe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res *derit.*
ſufficerent. Mox Seruius Tullius, ſociorum ſtudio; deinde Tarquinius *Auxerit.*
Superbus, captâ Sueſsâ Pometiâ, hoſtium ſpoliis exſtruxère. Sed gloria
operis, libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum con-
ſul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immenſæ poſtea Pop. Rom. opes
ornarent potiùs, quàm augerent. Iiſdem rurſus veſtigiis ſitum eſt, poſt-
quam interiecto [85] CCCCXV. annorum ſpatio L. Scipione, C. Norbano
COSS. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit, [86] neque tamen dedi- *Reparauerit.*
cauit. hoc ſolum felicitati eius negatum. [87] Lutatij Catuli nomen, inter
tanta Cæſarum opera, vſque ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes crema-
batur. Sed plus pauoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vi-
tellianus miles, neque aſtu, neque conſtantiâ, inter dubia indigebat. Ex
diuerſo, trepidus miles, dux ſegnis, & veluti captus animi, non linguâ, *Torpor Sabi-*
non auribus competere. neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire. *ni.*
huc illuc clamoribus hoſtium circumagi. quæ iuſſerat vetare, quæ ve-
tuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, ne-
mo exſequi. poſtremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumſpe-
ctabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſq; mi-
ſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè inſignes, Cornelius
Martialis, Æmylius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam
auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœptan-
tem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum conſulem, vmbrâ honoris & *Conſul Atti-*
ſuâmet vanitate monſtratum quòd edicta in populum pro Veſpaſiano *cus.*
magnifica, probroſa aduerſus Vitellium iecerat. Ceteri per varios caſus *Multi elapſi.*
elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas
abditi. Fuère, qui excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebátur,
vltro rogitantes reſpondentéſve, audaciam pro latebrâ haberent. Domi- *Inter quos*
tianus, primâ irruptione apud ædituum occultatus, ſollertiâ liberti, lineo *Domitianus.*
amictu turbæ ſacricolarum [88] immixtus ignaruſq;, apud Cornelium Pri-
mum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum
patre, disiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSER- *Qui latebram*
VATORI, aramq; poſuit, caſuſq; ſuos in marmore expreſſit. Mox impe- *ſuam poſteà ſacrauit.*

rium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone vultuq; excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationéſque miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicêre vt

Sabinus confoditur.

abſiſteret. Tum confoſſum conlaceratumq;, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut ſanè ſpernendi. Quinque & XXX. ſtipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iuſtitiamq; eius, non argueres: ſermonis nimius erat. Id vnum ſeptem annis, quibus Mœſiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. in fine vitę, alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci conſultum, diremtâ æmulatione inter duos; quorum alter ſe fratrem Imperatoris, alter conſortem imperij cogitaret. Sed Vi-

Atticus ſeuientibus eripitur.

tellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incêdiſſet, ſe reum Atticus obtulerat. Eáque confeſſione, ſiue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam criménque agnouiſſe, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iiſdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, excidio

Tarracina obſeſſa.

Tarracinæ imminebat: clauſis illîc gladiatoribus remigibuſque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt ſuprà

Quam gladiatores ſegniter cuſtodiunt.

memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, laſciuiâ ſecordiaq; gladiatorum magis, quàm ducum ſimiles. Non vigilias agere, nón intuta mœnium firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſpertis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, diſceſſerat Apinius Tiro: doniſq; ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm

Proditur à ſeruo.

virium partibus addebat. Interim ad Vitellium ſeruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitúſque ſi præſidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multâ nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis, ſuper caput hoſtium ſiſtit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, & quoſdam ſomno excitos, cùm tenebris, pauore, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarentur. pauci gladiatorum reſiſtentes, neq; inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euaſêre, in quîs præfectus claſſis Apollinaris: ⁸⁹ reliquas in lito-

Iulianus occiſus.

re captas, aut nimio ruentium onere preſſas; mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur.

Fœmina viriliter laſciuiens.

Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam inceſſerint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladéſque expugnatæ Tarracinæ, ſuperbè ſæuéque egiſſet. Ipſe lauream proſperè geſtæ rei, ad fratrem miſit: percontatus ſtatim regredi ſe, an perdomandæ Campaniæ inſiſtere iuberet. Quod ſalutare non modò partibus Veſpaſiani, ſed Reipub. fuit. nam ſi

recens

recens victoriâ miles, & ſuper inſitam peruicaciam ſecundis ferox, Ro-
mam contendiſſet, haut paruâ mole certatum, nec ſine exitio vrbis fo-
ret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, *L. Vitellij ingenium.*
vt boni, ſed quo modo peſſimus quiſque, vitiis valebat. Dum hæc in par-
tibus Vitellij geruntur, digreſſus Narniâ Veſpaſiani exercitus, feſtos Sa- *Flauiani Saturnalia agitant.*
turni dies, Otriculi per otium agitabat. Cauſſa tam prauæ moræ, vt Mu-
cianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus argue- *Cauſſa eius moræ.*
rent, tamquam dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus
conſulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, of-
ferebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani compoſita. Quidam, om-
nium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potiùs vrbi bellum, quàm in-
ferre: quādo validiſſimæ cohortes à Vitellio deſciuiſſent, & abſciſſis om-
nibus præſidiis, ceſſurus imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, de-
inde ignauiâ Sabini corrupta: qui ſumtis temerè armis, munitiſſimam
Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, ad-
uerſus tris cohortes tueri nequiſſet. Haut facilè quis vni aſſignauerit cul-
pam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epiſtolis, victores
morabatur; & Antonius, præpoſtero obſequio, vel dum tegeret inui-
diam, crimen meruit. ceterique duces, [90] dum peractum bellum pu-
tant, finem eius inſigniuère. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille
equitibus præmiſſus, vt tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum, Sala-
riâ viâ vrbem introiret, ſatis maturauerat: donec obſeſſi Capitolij fama *Mox omnes properant ad vrbem.*
cūctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam
noctis, ſerum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagraſſe
Capitolium, tremere vrbem, mæſta omnia accepit. plebem quoque &
ſeruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre *Equites earū victi.*
prœlium aduerſum fuerat, namque incautum, & tamquam ad victos
ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepère. [91] pugnatum
haut procul vrbe, inter ædificia hortóſque, & amfractus viarum. quæ
gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. neque omnis
eques concors, adiunctis quibuſdam, qui nuper apud Narniam dediti,
fortunam partium ſpeculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauia-
nus. ceteri fœdâ fugâ conſternantur, non vltra Fidenas ſecutis victori-
bus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Pau- *Plebs pro Vitellio ſe armat.*
cis ſcuta militaria. plures, raptis quod cuique obuium telis, ſignum pu-
gnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere
iubet. Mox vocato ſenatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto *Legati de pace miſſi:*
Reipub. concordiam pacémque ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit. *Sed ferociter excepti.*
Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſper-
nante milite conditiones pacis. [92] Vulneratur prætor Arulenus Ruſti-
cus. auxit inuidiam, ſuper violatum legati prætoriſque nomen, propria
dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere
turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam
inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies
vſque in exitium temeraſſet. Æquioribus animis accepti ſunt, qui ad
Antonium venerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctorita- *Muſonij importuna ſapientia.*
tis. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium phi-

ſ.. loſo-

loſophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœprabátque permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina diſſerens, armatos monere. Id pleriſque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcaréntque, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſque, & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam.

Veſtales à Vitellio miſſæ.

Obuiæ fuere & virgines Veſtales, cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamini vnum diem poſtulabant. ſi moram interieciſſent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ. Vitellio reſcriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, [23] diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſterà die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne aſperatus prœlio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorũ conſuleret.

Sed miles moræ impatiens.

Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant.

Triplici agmine vrbem adeunt.

Tripartito agmine, pars vt aſtiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fuſa.

Occurritur:

Miles Vitellianus, trinis & ipſe præſidiis occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera.

Sed Flauiani vincunt.

Ij tantùm conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diei, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur.

Inſtauratum in campo Martio prœlium:

Concurrêre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani deſperatione ſolâ ruebant. & quamquam pulſi, ruſus in vrbe congregabantur.

Sed pari fortunâ:

Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, ruſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet, * abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugularique poſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur.

** Vulgò, abditi*

Plebis leuitas & ſæuitia.

Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in vulgus cedebant.

Miſera Romæ facies.

Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæque. Simul cruor & ſtrues corporum. iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum, quidquid in acerbiſſimâ captiuitate ſcelerum: prorſus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, ſemel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, [24] exſultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti.

Caſtra Prætoria oppugnata.

Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque vt nouiſſimam ſpem retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum vrbium excidiis reperta, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac pop. Rom. templa diis reddita; proprium eſſe militis decus, in caſtris. illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani, quam-

quam

quam numero fatoq; diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domosaraq; cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes, ſuper turres & propugnacula mœnium, exſpirauêre. Conuulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidêre omnes contrariis vulneribus, verſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, [95] per auerſam palatij partem, Auentinum in domum vxoris ſellulâ defertur: vt ſi diem latebrâ vitauiſſet, Taracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cùm omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertúmque: dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. [96] Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit vacuis. feſſúſque miſero errore, & pudendâ latebrâ ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniatâ veſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infeſto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contumeliis, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumque roſtra, & Galbæ occiſi locum contueri, poſtremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno inſultanti, ſe tamen Imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde ingeſtis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate inſectabatur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatum, ſacerdotia, nomen locumq; inter primores, nullâ ſuâ induſtriâ, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipſum non nouerant. Studia exercitus, raró cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuêre, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas: quæ, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantiâ morum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidêre, cùm à Galbâ deſciuiſſent. [97] * Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorúmque, qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

Strenuè propugnatur.

Sed deo inuito.

Vitellius palatium deſerit:

Iterum repetit.

Latens capitur.

Ad necem ducitur.

Vox ſupra eius indolem.

Vita, & mores.

* *Abeſt ea vox à vulgatis exemplaribus.*

* *Alij, Præcipitanti*

Domitianus Cæſar ſalutatus.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Facies & miſeria Romanæ vrbis. L. Vitellius ſe cum cohortibus dedidit: ſed nihilo ſecius ipſe interfectus. Imperium Veſpaſiano à Senatu firmatur. De Heluidio Priſco accuratius, inſigni viro. de diſcidio eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. & Calpurnium Piſonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batavi primi ſumpſere. Poſtq́; eos, Caninefates. Præſidia & caſtella Romana eiiciunt aut exſcindunt. Aquilium primipilarem, & pòſt Mummium Lupercum legatum prælio vincunt. Batavorum veterana cohortes ad Ciuilem abeunt. quas tranſitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Caſtra Vetera à Ciuili obſidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & ſumma belli Voculæ permiſſa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter ſpem fortuitò vicit. Iterum ſeditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres geſta. iurgia: accuſationes. Vitelliani milites compoſiti. alij in prætorium lecti. L. Piſonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ reſtitutum. Treveri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliqua Galliæ nutant. Ipſæ legiones cohorteſq́; Romanæ paruæ fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecère, quæ in Veteribus diu obſeſſæ. Nec Agrippinenſes vltrà cunctati, quin ſe victoribus adiungerent. Lingones interea a Sequanis fuſi. At Romæ, imperium periclitari viſum: & Domitianus ipſe ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor ſtatim præmiſſæ. Galli intereà deliberant: & pluribus ſanioribuſq́; cum ſeruitute pax placuit. Petilius Cerealis Treveros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana ſigna redière. Paullò pòſt acre iterum certamen cum Ciuili & Claſsico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Veſpaſiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq́; de oraculis & ſortibus ad eius imperium. Geſta illo ipſo anno, cuius parte poſtremâ Conſules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO Vitellio, bellum magis deſierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos conſectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque; paſſim trucidatis, vt quemque fors obtulerat. Ac mox, augeſcente licentiâ, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuentâ, proſpexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi diſcrimine. quæ ſæuitia, recentibus odiis, ſanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel ſi reſiſteretur, cauſſa cædis. nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe, & peſſimi ſeruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monſtrabantur. ' Vbique lamenta, conclamationes, & * fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianiq́; militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & diſcor-

Et prædæ acta.

** Vetrarum, forma*

Nec duces militi coercendo.

diſcordias peſſimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemque Cæſaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiámque è Principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. Ceteri modeſtiâ vel ignobilitate, vt in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, extinguiq́; reliqua belli, poſtulabat. [a] Præmiſſi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduersùm plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſsêre. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad componédam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quàm contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſsâ locatur: & domus illuſtres afflictæ, cùm contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſq́; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitúſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidêre alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, primâ ſpecie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de ſe, & Republicâ egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio,[1] prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuêre. *Si priuatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Principem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumq́; Veſpaſiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexêre. reſtitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Aſiaticus, conſul deſignatus cenſuit. [4] Ceteri, vultu manúque; pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur.

Antonius impotenter ſe ger. L. Vitellius ſe ded. L. Iſq́; interfectus. Campania compoſita. Honores in Veſpaſianum à Senatu. Quàm comiter ad eos ſcriba. Etiam Mucianus: Sed ſuperbè. Honores in duces.

Heluidius Priſcus. bantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum, [5] promiſit ſententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falſa ab-
**attollebatur.* erant,& ſtudiis ſenatus * attollebantur. Iſque præcipuus illi dies,magnæ offenſæ initium,& magnæ gloriæ fuit. Res poſcere videtur,quia iterum in mentionem incidimus viri ſæpius memorandi, vt vitam ſtudiáque eius, & quali fortunâ ſit vſus,paucis repetam. [6] Heluidius Priſcus,regio-
Viri magni genus, & ingenium. ne Italiæ ſeptimâ,Tarracinæ municipio,Cluuio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudiis iuuenis admodum dedit: [7] non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quò firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientiæ
Stoicos amauit, ſecutus eſt,qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ turpia; potentiam,nobilitatem,ceteraq; extra animum; neque bonis neque malis annumerant. [8] Quæſtorius adhuc,à Pæto Thraſeâ gener delectus, e moribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit. [9] ciuis, ſenator, maritus,gener,amicus,cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor,recti perui-
Et famam. cax,conſtans aduerſus metus. [10] Erant quibus appetentior famæ videretur:quando etiam ſapientibus,cupido gloriæ,nouiſſima exuitur. Ruinâ ſoceri, in exſilium pulſus, vt [11] Galbæ principatu rediit, Marcellum
Actio eius in Marcellum. Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea vltio,incertum maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primò minax certamen, & [12] egregiis ora-
** Ita libri. At Rhenano placuit, certamen.* tionibus vtriuſque * teſtatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, vt ſunt hominum ingenia,ſermonibus,moderationem laudantium,aut conſtantiam requiren-
Cum eodem diſſenſio ſuper legatis. tium. Ceterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat mitti ad Principem legatos. Hinc inter Heluidium,& Eprium, acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis; Marcellus vrnam poſtulabat, quæ cõſulis deſignati ſentẽtia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes
Inuehitur in hominem. prouecti ſunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrna, mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, vt uniuſcuiuſque vitam famamq́ penetrârent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſeâ, Sorano,* [13] *
** Manuſſ. Senio.* *Senecione: quorum accuſatores, etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet.*
** Eſſe.* *nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos.* * *Eſſe ſatis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur*
Marcellus cordatè reſpondet. *præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret*: Marcellus, non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat, [14] ſecundùm vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil eueniſſe cur antiquitus in-*
** verteret.* *ſtituta exoleſcerent, aut Principis honor in cuiuſquam contumeliam* * *verteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne pernicaciâ quorundam irrita-*

irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auiq́; inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſuâ oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum.[11] *Sæuitiam Neronis, per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exſilium. Denique conſtantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. ſuadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuerſis ſtudiis accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq; eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi reſeruabat. Heluidius, arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tantâ re, Principe abſente, ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, vt Capitolium publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſq; ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuêre, qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Baream,[16] proditor corruptorq́; amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies, cauſſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus;[17] ceteriq́; motis ad vltionem animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu, cùm diſcordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nô leges, non Principes in ciuitate eſſent; Mucianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variique potentia, malè diſſimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe, tranſtuleratque.[18] Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos, hortoſq́; permutans, apparatu, inceſſu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. ſed nomen inſigne, & decôra ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erántque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis ſermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Muciani, cuſtodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuſo per venas ſanguine exſtinguitur. Iulius Priſcus, prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quàm neceſſitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam

Legati ſorte lecti.

De pecuniâ publica diſſenſio.

Et quædam ab Heluidio, non pro ſeruileſtatu.

Muſonius Celerem accuſat.

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes ſe inclinant.

Calpurnius Piſo caſus.

Aſiaticus cruci affixus.

& ad omnes nuntios, vultu quoq; & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremò tædio caſtrorum, & auditâ defectione Miſinenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodque vulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cum tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hieme atque inopiâ hoſtes aggredi, in aperto foret; dum diſpergit vires, acerrimum militem, & vſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, & ſi conſulerentur, vera dicturis. [64] Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aſpera quæ vtilia, nec quidquam niſi iocundum & læſurum acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordiis etiam ſingulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro præturâ functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit. À quibus municipia coloniæque impulſæ, præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit. data in auxilium vrbana cohors, & [65] gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimq; caſtra, haut magnâ cunctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauere, mœnibus ſituque magis, quàm ipſorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingẽtis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudiis militum & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba auſurum, falsâ ſpecie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in conſules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti ſenatoribus indicit, equites Romani obtulêre operam pecuniaſque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea ſimulatio officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut perinde Vitellium, quàm caſum locumq; principatus miſerebantur. nec deerat ipſe vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promiſſis, &, quæ natura trepidantium eſt, immodicus. Quin & Cæſarem ſe dici voluit, aſpernatus antea, ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia inconſulti impetus cœpta, initiis valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equitesque, primo cunctanter & vbi ipſe non aderat, mox conterriti, mæſtive [illegible], donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur remiſit. Vt terrorem [illegible] poſſeſſa Meuania ac velut renatum ex integro bellum [illegible] erga Flauianas partes ſtudium, tam pauidus Vitellii diſceſſus [illegible] erectus Samnis, Pelignusque, & Marſi, [illegible] Campania præuenisset, vt in nouo obſe-

Romam redit, Peſſimo in omnibus conſilio vſus.

Miſenenſis claſſis defectio.

Puteolani, pro Veſpaſiano. Capuani, pro Vitellio.

Iulianus cũ gladiatoribus tranſit ad Flauianos.

L. Vitellius in [illegible]

Tribus Romanæ nomina dant.

Multi Italorũ ad Flauianos [illegible]

obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per tranſitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertiſſet. quæ Flauianis ducibus non minus ſæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuêre, agreſti cultu, & notitiâ locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiæ, eóque inter duces aſſumtus eſt. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidêre. Et miſſi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem cauſſabatur. Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes à Vitellio additi, quamquam ſe ſocios fugę promitterent, tamquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carſulas venêre, paucos ad requiem dies ſumunt: donec aquilæ, ſignaque legionum aſſequerentur. Et locus ipſe caſtrorum placebat, latè proſpectans, tuto copiarum aggeſtu, florentiſſimis ponè tergum municipijs. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium ſpatio diſtantibus, & proditio ſperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne ſuas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum ſocias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, *Eſſe adhuc Vitellio vires, ambiguas ſi deliberarent, acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam conſilijs & ratione perfici. Iam Miſenenſem claſſem & pulcherrimam Campaniæ oram deſciuiſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniámque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonenſi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiſcerent Romam capere potius, quàm ſeruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, ſi incolumitatem ſenatui populoq́. Rom. ſine ſanguine quæſiſſent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo pòſt legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſque tradere donum victori, & ſibi in poſterum gratiam certabant. Per eos cognitum eſt, Interamnam proximis campis præſidio quadringentorum equitum teneri. Miſſus exemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidam in caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiáſque hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq́. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priſcus & Alphenus, deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore proditionis cunctos exſoluerent. Iiſdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in cuſtodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam vltrà ſpem fouerent. nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouoſque exercitus ciere credebant. Viſâ cæde, in deſperationem verſi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equeſtri familiâ, procax moribus,

Hi Apenninũ tranſeunt.

Cerialis elapſus.

Domitianus non item.

Caſtra Carſulis.

Antonius milites mitigat.

Præſidium Interamnæ interceptum.

Vitelliani catervatim ad victores tranſeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

neque abſurdus ingenio famam vrbanitatis per laſciuiam petere. [67] Lu-
** ludi, iuuenum* dicro* Iuuenalium ſub Nerone, velut ex neceſſitate, mox ſponte mi-
mos actitauit, ſcite magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Vergi-
nium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum,
ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit, Galbæ proditor, Vitellio fi-
Cohortium Vitellij deditio. dus, & aliorum perfidiâ illuſtratus. Abruptâ vndique ſpe, Vitellianus mi-
les tranſiturus in partes, id quoque non ſine dedecore, ſed ſub ſignis ve-
xilliſque in ſubiectos Narniæ campos deſcendêre. Flauianus exercitus,
** Cod. reg. ornatuique.* [68] vt ad prœlium intentus * armatuſq́;, denſis circa viam ordinibus, ad-
ſtiterat. Accepti in medium Vitelliani & circumdatos, Primus Anto-
nius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi.
relictæ ſimul è victricibus legiones, neque quieſcentibus graues, & ad-
Ipſi conditiones propoſitæ. uerſus contumaciam validæ. Non omisêre per eos dies Primus ac Varus
crebris nuntiis ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ, offerre Vi-
tellio, ſi poſitis armis, ſeq́; ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In eun-
dem modum & Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumq; fide-
Nec ab eo ſpretæ. re [69] Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione * lictorum loqui. Tanta
** lictorum* torpedo inuaſerat animum, vt ſi Principem eum fuiſſe ceteri non me-
Sabinus incitatur ad arma. miniſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum
præfectum vrbis, ſecretis ſermonibus incitabant, victoriæ famæque par-
tem capeſſeret. *Eſſe illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec deſu-
turas [70] vigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia pro-
na victoribus. ne Antonio Varoq́; de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohor-
tes, & mæſtis vndique nuntiis trepidas. populi mobilem animum: & ſi ſe du-
cem præbuiſſet, eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium
ne proſperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli
penes eum, qui vrbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri re-
Nec facilè impellitur: ſeruaret: id Veſpaſiano, vt ceteri poſt Sabinum haberentur.* Hautquaquam
erecto animo eas voces accipiebat, [71] inualidus ſenectâ. Erant qui occul-
tis ſuſpicionibus inceſſerent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam
fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriuſq;
rebus, auctoritate pecuniaq; Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affe-
ctam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis. Vnde, quam-
quam manente in ſpeciem concordiâ, [72] offenſarum operta metueban-
Et magis de pace annititur. tur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à ſanguine & cædi-
bus: eóque crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſque per
conditionem armis agitare. Sæpe domi congreſſi, poſtremò in æde Apol-
linis, vt fama fuit, pepigêre. Verba voceſque duos teſtes habebant, Clu-
uium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul viſentibus notabantur,
Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti pro-
Quam Vitellij proximi dirumpunt. pior. Quòd ſi tam facile ſuorũ mentes flexiſſet Vitellius, quàm ipſe ceſ-
ſerat: incruentâ vrbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Ceterùm vt quiſ-
que Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcrimen ac de-
Eorumq́; ad rebur extimulant. decus oſtentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam Veſpaſiano
ſuperbiam, vt priuatum Vitellium pateretur: [73] ne victos quidem laturos. Ita
periculum ex miſericordiâ. Ipſum ſanè ſenem, & proſperis aduerſiſq́; ſatiatum.
Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, &
fami-*

familiam, & beatos Campaniæ ſinus promitti. Sed vbi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius, [74] non denique exercitibus ſecuritatem, niſi exſtincto æmulatu rediturам. Fabium illis Valentem, captiuum & caſibus dubiis reſeruatum, prægrauem fuiſſe: nedum Primus ac Fuſcus, & ſpecimen partium Mucianus, vllam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeant. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos. Niſi fortè Vespaſianus altiores ſpiritus gerat, [75] Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt cenſuram patris, vt tres conſulatus, [76] vt tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod ſponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis: id ſolum referre, nouiſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.

Naturâ ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuênit. nihil principatu filij aſſecuta, niſi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœſtâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempeſtiuæ. miles minaci ſilentio. Nec quiſquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ ſuæ ſede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæſarem oppreſſerat; occultæ Caium inſidię. nox & ignotum rus, fugam Neronis abſconderant. Piſo & Galba, tamquam in acie cecidêre. in ſuâ concione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam feminis, pauca & præſenti mæſtitiæ congruentia locutus: *Cedere ſe pacis & Reſp. cauſſâ: retinerent tantùm memoriam ſui, fratremq́, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miſerarentur.* Simul filium protendens, modò ſingulis, modò vniuerſis commendans, poſtremò fletu præpediente, aſſiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exſolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq; ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in cócióne adſtiterant, vt in æde Concordiæ poſiturus inſignia imperij, domumq́ue fratris petiturus, diſceſſit.

Ipſe Principatu abitur.

Concionem habet.

Abdicat ſe.

Maior hic clamor obſiſtentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum alterum iter, idq; ſolum quod in ſacram viam pergeret, patebat. Tum conſilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripſeratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatus, & plerique equeſtris ordinis, omniſque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de ſtudiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progreſſus erat, quàm vt regredi poſſet: & ſuo quiſque metu, ne diſiectos, eoque minùs validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumsère. Circa lacum Fundani, deſcenden-

Populus & miles in ſede eum reſtituunt.

Sabinus interea Remp. ſuſceperat.

Prœliatur cum Vitellianis: Pellitur. Capitolium occupat.

tibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiſo tumultu, ſed proſperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutiſſimum è præſentibus, arcem Capitolij [77] inſedit milite, & quibuſdam ſenatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum eſt, quoniam victore Veſpaſiano, multi id meritum erga partes ſimulauêre. Subierunt obſidium etiam feminæ: inter quas maximè inſignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, ſed bellum ſecuta. Vitellianus miles, cuſtodiâ ſecordi clauſos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, ſuos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [78] in Capitolium acciuit. At Sabinus, miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumſideri ipſos, niſi ſubueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi ſine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repente fuſus, oculos aureſque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium miſit, cum mandatis & queſtu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres viros. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petiſſet? Ita priuato, & omnem principatus ſpeciem vitanti, conueniſſe. Contrà, Vitellium in palatium, in ipſam imperij arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum, ſtratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe, & vnum è ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpaniis, Germaniiſq́; & Britanniâ, deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia, victoribus tantùm pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat, non ſe, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Veſpaſiani vix puberem. quantum occiſis vno ſene, & vno iuuene proficî? Iret obuiam legionibus, de ſummâ rerum illic certaret. cetera ſecundùm euentum prœlij ceſſura.*

Ille ſe purgat, milites culpat.

Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi ſui cauſsâ reſpondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam. Et monuit Martialem, vt per ſecretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neque iubendi neque vetandi potens, non iam imperator, ſed tantùm belli cauſſa erat.

Capitolium oppugnatur.

Vix dum regreſſo in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, ſibi quiſque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduerſum collem, vſque ad primas Capitolinæ arcis fores. [79] Erant antiquitùs porticus in latere cliui, [80] dextrâ ſubeuntibus. In quarum tectum egreſſi, ſaxis tegulíſq; Vitellianos deturbabant. neque illis manus niſi gladiis armatæ, & arceſſere tormenta, aut miſſilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecêre, & ſequebantur ignem. ambuſtaſque Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas vndiq; ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu vice muri obieciſſet. Tum diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum aſyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa vtraque vis,

pro-

propior atque acrior per aſylum ingruebat. Nec ſiſti poterant, ſcanden-
tes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, ſolum
Capitolij æquabant. Hic ambigitur, [81] ignem tectis oppugnatores inie- *Incenditur.*
cerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quò nitétes ac progreſſos depel-
lerent. Inde lapſus ignis in porticus, appoſitas ædibus. mox [82] ſuſtinentes
faſtigium Aquilæ, vetere ligno, traxêre flammam, alueruntque. Sic Ca-
pitolium, clauſis foribus, indefenſum & indireptum, conflagrauit. Id fa-
cinus poſt cõditam vrbem luctuoſiſſimum fœdiſſimumque Pop. Rom. *Querela ſu-*
accidit, nullo externo hoſte, propitiis, ſi per mores noſtros liceret, deis. *per eo.*
Sedem Iouis optimi maximi, auſpicatò à maioribus pignus imperij con-
ditam, quam non Porſena deditâ vrbe, neque [83] Galli captâ, * temerare ** Plerique libri, tenere*
potuiſſent furore Principum exſcindi? Afferat & antè Capitolium ciui-
li bello, ſed fraude priuatâ. Nunc palàm obſeſſum, palàm incenſum. qui-
bus armorum cauſſis, [84] quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus?
Vouerat Tarquinius Priſcus rex, bello Sabino; ieceratque fundamenta, *Quis condi-*
ſpe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res *derit.*
ſufficerent. Mox Seruius Tullius, ſociorum ſtudio; deinde Tarquinius *Auxerit.*
Superbus, captâ Sueſsâ Pometiâ, hoſtium ſpoliis exſtruxêre. Sed gloria
operis, libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum con-
ſul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immenſæ poſtea Pop. Rom. opes
ornarent potiùs; quàm augerent. Iiſdem rurſus veſtigiis ſitum eſt, poſt-
quam interiecto [85] CCCCXV. annorum ſpatio L. Scipione, C. Norbano
COSS. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit, [86] neque tamen dedi- *Reparauerit.*
cauit. hoc ſolum felicitati eius negatum. [87] Lutatij Catuli nomen, inter
tanta Cæſarum opera, vſque ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes crema-
batur. Sed plus pauoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vi-
tellianus miles, neque aſtu, neque conſtantiâ, inter dubia indigebat. Ex
diuerſo, trepidus miles, dux ſegnis, & veluti captus animi, non linguâ, *Torpor Sabi-*
non auribus competere. neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire. *ni.*
huc illuc clamoribus hoſtium circumagi. quæ iuſſerat vetare, quæ ve-
tuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, ne-
mo exſequi. poſtremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumſpe-
ctabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſq; mi-
ſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè inſignes, Cornelius
Martialis, Æmylius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam
auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœptan-
tem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum conſulem, vmbrâ honoris & *Conſul Atti-*
ſuâmet vanitate monſtratum quòd edicta in populum pro Veſpaſiano *cus.*
magnifica; probroſa aduerſus Vitellium iecerat. Ceteri per varios caſus *Multi elapſi.*
elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas
abditi. Fuêre, qui excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebãtur,
vltro rogitantes reſpondentéſve, audaciam pro latebrâ haberent. Domi- *Inter quos*
tianus, primâ irruptione apud ædituum occultatus, ſollertiâ liberti, lineo *Domitianus.*
amictu turbæ ſacricolarum [88] immixtus ignaruſq;, apud Cornelium Pri-
mum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum
patre, diſiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSER- *Qui latebrã*
VATORI, aramq; poſuit, caſuſq; ſuos in marmore expreſſit. Mox impe- *ſuam poſteà ſacrauit.*

rium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone vultuq́; excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationéſque miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicêre vt

[Sabinus confoditur.] abſiſteret. Tum confoſſum conlaceratumq́;, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut ſanè ſpernendi. Quinque & XXX. ſtipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iuſtitiamq́; eius, non argueres: ſermonis nimius erat. Id vnum ſeptem annis, quibus Mœſiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. in fine vitę, alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci conſultum, diremtâ æmulatione inter duos; quorum alter ſe fratrem Imperatoris, alter conſortem imperij cogitaret. Sed Vi-

[Atticus ſæuientibus eripitur.] tellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incêdiſſet, ſe reum Atticus obtulerat. Eáque confeſſione, ſiue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouiſſe, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iiſdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, excidio

[Tarracina obſeſſa.] Tarracinæ imminebat: clauſis illic gladiatoribus remigibuſque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt ſuprà

[Quam gladiatores ſegniter cuſtodiunt.] memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, laſciuiâ ſecordiaq́; gladiatorum magis, quàm ducum ſimiles. Non vigilias agere, nón intuta mœnium firmare, noctu dieq́; fluxi, & amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſpertis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, diſceſſerat Apinius Tiro: doniſq́; ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm

[Proditur à ſeruo.] virium partibus addebat. Interim ad Vitellium ſeruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitúſque ſi præſidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multâ nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis, ſuper caput hoſtium ſiſtit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, & quoſdam ſomno excitos, cùm tenebris, pauore, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarentur. pauci gladiatorum reſiſtentes, neq; inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euafêre, in quîs præfectus claſſis Apollinaris: [29] reliquas in lito-

[Iulianus occiſus.] re captas, aut nimio ruentium onere preſſas; mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur.

[Fœmina viriliter laſciuiens.] Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam inceſſerint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladéſque expugnatæ Tarracinæ, ſuperbè ſæuéque egiſſet. Ipſe lauream proſperè geſtæ rei, ad fratrem miſit: percontatus ſtatim regredi ſe, an perdomandæ Campaniæ inſiſtere iuberet. Quod ſalutare non modò partibus Veſpaſiani, ſed Reipub. fuit. nam ſi

recens

recens victoriâ miles, & ſuper inſitam peruicaciam ſecundis ferox, Romam contendiſſet, haut paruâ mole certatum, nec ſine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, *L. Vitellij ingenium.* vt boni, ſed quo modo peſſimus quiſque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digreſſus Narniâ Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. *Flauiani Saturnalia agitant.* Cauſſa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, *Cauſſa eius moræ.* tamquam dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus conſulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani compoſita. Quidam, omnium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potiùs vrbi bellum, quàm inferre: quãdo validiſſimæ cohortes à Vitellio deſciuiſſent, & abſciſſis omnibus præſidiis, ceſſurus imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui ſumtis temerè armis, munitiſſimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiſſet. Haut facilè quis vni aſſignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epiſtolis, victores morabatur; & Antonius, præpoſtero obſequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, [90] dum peractum bellum putant, finem eius inſigniuêre. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmiſſus, vt tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, ſatis maturauerat: donec obſeſſi Capitolij fama *Mox omnes properant ad vrbem.* cũctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere vrbem, mæſta omnia accepit. plebem quoque & ſeruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre *Equites torũ victi.* prœlium aduerſum fuerat, namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepêre. [91] pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortóſque, & amfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibuſdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium ſpeculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ conſternantur, non vltra Fidenas ſecutis victoribus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Pau- *Plebs pro Vitellio ſe armat.* cis ſcuta militaria. plures, raptis quod cuique obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato ſenatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto *Legati de pace miſſi:* Reipub. concordiam pacémque ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit. *Sed ferociter excepti.* Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite conditiones pacis. [92] Vulneratur prætor Arulenus Ruſticus. auxit inuidiam, ſuper violatum legati prætoriſque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies vſque in exitium temeraſſet. Æquioribus animis accepti ſunt, qui ad *Muſonij importuna ſapientia.* Antonium venerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritatis. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium phi

loſophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabátque permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina diſſerens, armatos monere. Id pleriſque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcaréntque, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſque, & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam.

Veſtales à Vitellio miſſæ.

Obuiæ fuere & virgines Veſtales, cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamini vnum diem poſtulabant. ſi moram interieciſſent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ. Vitellio reſcriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, 23 diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſterâ die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne aſperatus prœlio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorũ conſuleret.

Sed miles moræ impatiens.

Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant.

Triplici agmine vrbem adeunt.

Tripartito agmine, pars vt aſtiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fuſa.

Occurritur:

Miles Vitellianus, trinis & ipſe præſidiis occurrit.

Prœlia ante vrbem multa, & varia: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera.

Sed Flauiani vincunt.

Ij tantùm conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diei, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur.

Inſtauratum in campo Martio prœlium:

Concurrêre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani deſperatione ſolâ ruebant. & quamquam pulſi, rurſus in vrbe congregabantur.

Sed pari fortunâ:

Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet,* abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugulariq́ue poſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur.

** Vulgò, abdui* *Plebis leuitas & ſæuitia.*

Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in vulgus cedebant.

Miſera Romæ facies.

Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæq́ue. Simul cruor & ſtrues corporum. iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum, quidquid in acerbiſſimâ captiuitate ſcelerum: prorſus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, ſemel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, 24 exſultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti.

Caſtra Prætoria oppugnata.

Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque vt nouiſſimam ſpem retinebant. Eò intentius victores, præcipuo veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum vrbium excidiis reperta, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac pop. Rom. templa diis reddita; proprium eſſe militis decus, in caſtris. illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani, quamquam

quam numero fatoq; diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, do- *Strenuè propugnatas.*
mosaraq; cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi
ſemianimes, ſuper turres & propugnacula mœnium, exſpirauère. Con- *Sed deo inuito.*
uulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidère omnes
contrariis vulneribus, verſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decô-
ri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, [95] per auerſam palatij partem, Auenti-
num in domum vxoris ſellulâ defertur: vt ſi diem latebrâ vitauiſſet, Tar- *Vitellius palatium deſerit:*
racinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij,
& quæ natura pauoris eſt, cùm omnia metuenti, præſentia maximè diſ-
plicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertúmque: dilapſis etiam *Iterum repetit.*
infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. [96] Terret ſolitu-
do, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit vacuis. feſſúſque miſero
errore, & pudendâ latebrâ ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno co- *Latens capitur.*
hortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniatâ veſte, fœdum
ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. de-
formitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militi- *Ad necem ducitur.*
bus Vitellium infeſto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis exime-
ret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac
ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum, modò eri-
gere os & offerre contumeliis, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumque ro-
ſtra, & Galbæ occiſi locum contueri, poſtremò ad Gemonias, vbi corpus
Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, *Vox ſupra eius indolem.*
cùm tribuno inſultanti, ſe tamen Imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac
deinde ingeſtis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate inſecta-
batur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſepti- *Vita, & mores.*
mum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatum, ſacer-
dotia, nomen locumq; inter primores, nullâ ſuâ induſtriâ, ſed cuncta pa-
tris claritudine adeptus. Principatum ei detulère, qui ipſum non noue-
rant. Studia exercitus, raró cuiquam bonis artibus quæſita perinde af-
fuère, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas:
quæ, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine
munerum, non conſtantiâ morum continere putat, meruit magis quàm
habuit. * Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare per- **Abeſt ea vox à vulgatis: repoſui è Vat.*
fidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidère, cùm à Galbâ
deſciuiſſent. [97] * Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum **Alij, Præcipitato*
ſenatorúmque, qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet oc-
cultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil ho- *Domitianus Cæſar ſalutatus.*
ſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſaluta-
tum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miſeria Romanæ vrbis. L. Vitellius ſe cum cohortibus dedidit: ſed nihilo ſecius ipſe interfectus. Imperium Veſpaſiano à Senatu firmatur. De Heluidio Priſco accuratiùs, inſigni viro. & diſcidiũ eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. & Calpurnium Piſonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batavi primi ſumpſère. Poſtq; eos, Canninefates. Præſidia & caſtella Romana eiiciunt aut exſcindunt. Aquilium primipilarem, & pòſt Mummium Lupercum legatum prælio vincunt. Batauorum veterana cohortes ad Ciuilem abeunt. quas tranſitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Caſtra Vetera à Ciuili obſidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & ſumma belli Voculæ permiſſa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter ſpem fortuitò vicit. Iterum ſeditio in Hordeonium: quem & interfuiunt. Quædam Romæ & apud patres geſta. iurgia: accuſationes. Vitelliani milites compoſiti. alij in prætorium lecti. L. Piſonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ reſtitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliqua Galliæ nutant. Ipſæ legiones cohorteſq; Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecère, quæ in Veteribus diu obſeſſæ. Nec Agrippinenſes vltrà cunctati, quin ſe victoribus adiungerent. Lingones interea à Sequanis fuſi. At Romæ, imperium periclitari viſum: & Domitianus ipſe ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor ſtatim præmiſſæ. Galli intereà deliberant: & pluribus ſanioribuſq; cum ſeruitute pax placuit. Petilius Cerealis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana ſigna rediere. Paullò pòſt acre iterùm certamen cum Ciuili & Claſsico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Veſpaſiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq; de oraculis & ſortibus ad eius imperium. Geſta illo ipſo anno, cuius parte poſtremâ Conſules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO Vitellio, bellum magis deſierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos conſectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque; paſſim trucidatis, vt quemque ſors obtulerat. Ac mox, augeſcente licentiâ, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuentâ, proſpexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi diſcrimine. quæ ſæuitia, recentibus odiis, ſanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel ſi reſiſteretur, cauſſa cædis. nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe, & peſſimi ſeruitiorum prodere vltrò diuites dominos. alij ab amicis monſtrabantur. ' Vbique lamenta, conclamationes, & * fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianiq; militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & diſcor-

Et præda acta.

a Vertranius, forma

Nec duces militi coercendo.

diſcordias peſſimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemque Cæſaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiámque è Principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. Ceteri modeſtiâ vel ignobilitate, vt in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exſtinguiq; reliqua belli, poſtulabat. [a] Præmiſſi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduerſum plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſsêre. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad componédam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quàm contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſsâ locatur: & domus illuſtres afflictæ, cùm contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitúſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidêre alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, primâ ſpecie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de ſe, & Republicâ egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, [b] prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuêre. *Si priuatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Principem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumq; Veſpaſiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexêre. reſtitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Aſiaticus, conſul deſignatus cenſuit. [c] Ceteri, vultu manúque; pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur.

Antonius rapaciter ſe gerit.

L. Vitellius ſe dedit.

Isq; interfectus.

Campania compoſita.

Honores in Veſpaſianum a Senatu.

Qui comiter ad eos ſcribit.

Etiam Mucianus:

Sed ſuperbè.

Honores in duces.

Heluidius Priſcus. bantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum, [5] promiſit ſententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falſa ab-
**attollebatur.* erant,& ſtudiis ſenatus * attollebantur. Iſque præcipuus illi dies,magnæ offenſæ initium,& magnæ gloriæ fuit. Res poſcere videtur,quia iterùm in mentionem incidimus viri ſæpius memorandi, vt vitam ſtudiaque eius, & quali fortunâ ſit vſus,paucis repetam. [6] Heluidius Priſcus,regio-
Viri magni genus, & ingenium. ne Italiæ ſeptimâ,Tarracinæ municipio,Cluuio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudiis iuuenis admodum dedit: [7] non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quò firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientiæ
Stoicos amauit, ſecutus eſt,qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ turpia; potentiam,nobilitatem,ceteraq; extra animum; neque bonis neque malis annumerant. [8] Quæſtorius adhuc,à Pæto Thraſeâ gener dilectus, è moribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit. [9] ciuis, ſenator, maritus,gener,amicus,cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor,recti perui-
Et famam. cax,conſtans aduerſus metus. [10] Erant quibus appetentior famæ videretur:quando etiam ſapientibus,cupido gloriæ,nouiſſima exuitur. Ruinâ
Actio eius in Marcellum. ſoceri, in exſilium pulſus, vt [11] Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea vltio,incertum maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primò minax certamen, & [12] egregiis ora-
** Ita libri. At Ripano placuit, certatum.* tionibus vtriuſque * teſtatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, vt ſunt hominum ingenia,ſermonibus,moderationem laudantium,aut conſtantiam requiren-
Cum eodem diſſenſio ſuper legatis. tium. Ceterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat mitti ad Principem legatos. Hinc inter Heluidium,& Eprium, acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis; Marcellus vrnam poſtulabat, quæ cõſulis deſignati ſentẽtia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes
Inuehitur in hominem. prouecti ſunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, vt vniuſcuiuſque vitam famamq; penetrârent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſeâ, Sorano,* [13] *
** Manuſſ. Senio.* *Senecione: quorum accuſatores, etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet.*
** Ego.* *nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos.* * *Eſſe ſatis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur*
Marcellus cordatè reſpondet. *præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret:* Marcellus, non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat, [14] ſecundùm vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil eueniſſe cur antiquitus in-*
** verteret.* *ſtituta exoleſcerent, aut Principis honor in cuiuſquam contumeliam* * *vertere- tur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorundam*

irrita-

irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auiq; inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſuâ oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum.[15] *Sæuitiam Neronis, per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exſilium. Denique conſtantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. ſuadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuerſis ſtudiis accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq; eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi reſeruabat. Heluidius, arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tantâ re, Principe abſente, ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, vt Capitolium publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſq; ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuêre, qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Baream,[16] proditor corruptorq; amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies, cauſſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus;[17] ceteriq; motis ad vltionem animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu, cùm diſcordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nō leges, non Principes in ciuitate eſſent; Mucianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variq́ue potentia, malè diſſimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe, tranſtuleratque.[18] Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos, hortoſq; permutans, apparatu, inceſſu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. ſed nomen inſigne, & decôra ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erántque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis ſermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Muciani, cuſtodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuſo per venas ſanguine exſtinguitur. Iulius Priſcus, prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quàm neceſſitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæq́ue ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam

Legati ſorte lecti.

De penuriâ publica diſſenſio.

Et quædam ab Heluidio, non pro ſeruili ſtatu.

Muſonius Celerem accuſat.

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes ſe inclinant.

Calpurnius Piſo caſus.

Aſiaticus, cruci affixus.

poten-

potentiam, ſeruili ſupplicio, expiauit. Iiſdem diebus, crebreſcentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæſta ciuitas excipiebat. cæſos exercitus, capta legionum * [caſtra] hiberna, deſciuiſſe Gallias, non vt mala loquebantur.

** Abeſt à mſs.*

Initium belli Germanici.

Batauorum regio.

Id bellum quibus cauſſis ortum, quanto externarum ſociarumque gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Batavi, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque [19] inſulam inter vada ſitam occupauêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: [20] nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti, viros tantùm armaque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto, nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi ſtudio; [21] arma equóſque retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere.

Et in armis gloria.

Iulius Paullus.

Claudius Ciuilis.

Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ ſtirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, miſſuſque ad Neronem, & à Galbâ abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium eius exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpéſque ex malis noſtris.

Huius ſolertia.

Sed Ciuilis, vltrà quàm barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens, ſimili oris dehoneſtamẽto; ne vt hoſti obuiam iretur, ſi à populo Romano palàm deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiúmque partium prætendit. miſſis ſanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupiſſent. Igitur [22] Ciuilis * diffidij certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit.

** In vett. deſciſcendi.*

Dilectus Batauorum.

** Vet. impubes.*

Iuſſu Vitellij, Batauorum iuuentus ad [23] dilectum vocabatur: quem ſuapte naturâ grauem, onerabant miniſtri auaritiâ ac luxu, ſenes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rurſus * impuberes, ſed formâ conſpicui (& eſt pleriſque procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur.

Occaſio rebellandi.

Ciuilis oratione concitat.

Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulêre vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtiſſimos vulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluiſſe videt, à laude gloriaque gentis orſus, iniurias & raptus, & cetera ſeruitij mala enumerat. *Neque enim ſocietatem vt olim, ſed tanquam mancipia haberi.* [24] *Quando legatum, graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe præfectis centurionibúſque. quos vbi ſpolijs & ſanguine expleuerint, mutari, exquiríq; nouos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & ſenes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne paueſcerent. eſſe ſibi robur peditum equitúmque; conſanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos: victoria rationem non reddi.*

Et impellit ad arma.

Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patriis exſecrationibus,

tionibus, vniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. *Caninefates quoque.* Ea gens partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, vt ſuprà rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinio, *Brinio dux.* claritate natalium inſigni. pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreuerat. Igitur [25] ipſo rebellis familiæ * nomine placuit, [26] impoſituſque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux diligitur. **omine, al' in uet. Rhen.* Statimque accitis Friſiis (tranſrhenana gens eſt) [27] duarum cohortium hibetna, proximo occupato *Hiberna Romana capit.* Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hoſtium milites: nec ſi præuidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra, dein vagos & pacis modo effuſos lixas, negotiatoreſq; Romanos, inuadunt. Simul excidiis caſtellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incéſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe [28] viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, *Dolus Ciuilis:* incuſauit vltrò præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum. illi ſua quiſque hiberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit: erumpentibus paulatim indiciis: quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſsêre, ad vim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos propriis cuneis componit. *Et mox apertius.* directa ex diuerſo acies, haut procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem nauibus, *Prælium cum Romanis.* quas incenſis caſtellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit: perculſique milites improuiſâ proditione, a ſociis hoſtibúſque cædebantur. *Qui proditione, & vincuntur.* Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorúmque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hoſtili ripæ obiicere. ad poſtremum gubernatores centurionéſque, niſi eadem volentis, trucidant. donec vniuerſa quattuor & viginti nauium claſſis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armáque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliáſque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ *Germani iam Ciuilis ſibi iungit:* ſtatim miſêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem, Ciuilis arte doníſque affectabat, *Conatur & Gallias,* captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent datâ poteſtate. manentibus, honorata militia; digredientibus, ſpolia Romanorum offerebantur. Simul, ſecretis ſermonibus, admonebat malorum, *Compoſita oratione.* quæ tot annis perpeſſi, *Miſeram ſeruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiſſe. primâ acie, fuſum victúmque Romanum: quid ſi Gallia iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum ſanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Aeduos Arueróſque. fuiſſe inter*

Verginij

Verginÿ auxilia, Belgas. vereq́. reputantibus, Galliam ſuiſmet viribus conci-diſſe. Nunc eaſdem omnium partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum viguerit. eſſe ſecum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirēt Syria Aſiáque, & ſuetus regibus Oriens: [29] *multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè, caſo Quinctilio Varo, pulſam è Germaniâ ſeruitutem. Nec Vitellium Principem, ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, feſſos. dum alÿ Veſpaſianum, alÿ Vitellium foueant, patere locum aduerſus vtrumque.* Sic in Gallias Germaniaſq́; intentus, ſi deſtinata proueniſſent, validiſſimarum ditiſſimarumq́; nationum regno imminebat.

Hordeonius ignauiter ei obuiam.

At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per diſſimulationem aluit. Vbi expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batauorum inſulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduerſus hoſtem iubet.

Lupercus in eum miſſus.

Lupercus legionarios è præſentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim tranſmiſit: additâ Batauorum alà, quæ iam pridem corrupta, fidem ſimulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret.

Ciuilis animosè occurrit.

Ciuilis captarum cohortium ſignis circumdatus, vt ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoriâ cladis terrerentur, matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium coniuges paruoſque liberos, conſiſtere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulſis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, ſonuit acies: [30] nequaquam par à legionibus, cohortibuſque redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala tranſfugiens, ſtatimque in nos verſa. ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat.

Et insigniter vincit.

Vbiorum Treuerorúmque auxilia, fœdâ fugâ diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in caſtra, quibus Veterum nomen eſt.

Romani in castra Vetera fugiunt.

Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iuſſu Vitellij in vrbem pergerent, miſſus à Ciuile nuntius aſſequitur.

Batauorum cohortes corrupta à Ciuile.

Intumuêre ſtatim ſuperbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum, promiſſa ſanè à Vitellio, poſtulabant; nō vt aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acriùs expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur.

Ad eum tendunt.
Hordeonius impedire vult, nec vale.

Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibúſque, conſultauit, num obſequium abnuentes vi coërceret. Mox inſitâ ignauiâ, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus, & ſubito dilectu ſuppletæ legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tamquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primę legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret tranſitu Batauos: ſe cum exercitu, tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterant, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimq; copiis, medios clauſiſ-

clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, aliiſque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde ſuſpicio, ſponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hoſtium vi, ſed [11] fraude ducum euenire. Batavi, cùm caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſère qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos, pro quibus toties bellaſſent. Longâ atque irritâ militiâ feſſos, patriæ atque otij cupidinem eſſe. Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore: ſin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, ſimul paganorum lixarumque ignaua, ſed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, denſi vndique, & frontem tergáque ac latus tuti. Sic tenuem aciem noſtrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portáſque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ: nec cæde tantùm & vulneribus, ſed ruinâ, & ſuis plerique telis interiêre. Victores, coloniâ Agrippinenſium vitatâ, nihil cetero in itinere hoſtile auſi, Bonnenſe prœlium excuſabant: tamquam petitâ pace, poſtquam negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iuſti iam exercitus ductor, ſed conſilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Veſpaſiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ in Vetera caſtra conceſſerant, vt idem ſacramentum acciperent. Redditur reſponſum, neque proditoris, neque hoſtium ſe conſiliis vti. Eſſe ſibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vſque ad ſupremũ ſpiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas exſpectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incenſus irâ, vniuerſam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Aduerſus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numiſius Rufus, vallum muróſque firmabant. ſubuerſa longæ pacis opera, haut procul caſtris in modum municipij exſtructa, ne hoſtibus vſui forent. [12] Sed parum prouiſum, vt copiæ in caſtra conueherentur; rapi permiſère. Ita paucis diebus per licentiam abſumta ſunt, quæ aduerſus neceſſitates in longum ſuffeciſſent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, [13] [* vtramque] Reni ripam, quo truculentior viſu foret, Germanorum cateruis complet, aſſultante per campos equite. Simul naues in aduerſum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium ſigna, inde [14] depromtæ ſiluis * luciſque ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos eſt, [15] iuxtà belli ciuilis externique facie obſtupefecerant obſeſſos. & ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat. Pars caſtrorum, in collem leniter aſſurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obſideri premíque Germanias Auguſtus crediderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones noſtras

Bonnam veniunt.

Innoxium tranſitum petunt.

Sed reſiſtitur.

Illi ferro viã inueniunt.

Ciuilis Veſpaſiano calliдè iurat.

Copiæ contrahit & auget.

Ad Vetera venit.

* Deeſt cod. Budenſi.

* *Alij, iugiſque*

Eorum deſcriptio.

venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma ſatis placebant. Bataui, Tranſrhenanique, quo diſcreta virtus manifeſtiùs ſpectaretur, ſibi quæque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. *Oppugnantur.* Pòſt vbi pleraque telorum turribus pinníſque mœnium irrita * hærebant, & deſuper ſaxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuaſêre vallum. ** Vel, pendebant.* *Fruſtrà.* Appoſitis plerique ſcalis, alij per teſtudinem ſuorum, ſcandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incuſſu præcipitati, ſudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus ſecundis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduerſa quoque tolerabant. ** Fortè tamen* *Machinæ admouentur.* Machinas etiam, inſolitum ſibi, auſi. nec vlla ipſis ſolertia: perfugæ captiuique docebant ſtruere materias in modum pontis, mox ſubiectis rotis propellere: vt alij ſuperſtantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros ſubruerent. Sed *Fruſtrà.* excuſſa baliſtis ſaxa, ſtrauere informe opus. & crates vineáſque parantibus, adactæ tormentis ardentes haſtæ. vltróque ipſi oppugnatores ignibus petebantur: *Igitur obſidium placuit.* donec deſperatâ vi, verterent conſilium ad moras, haut ignari paucorum dierum ineſſe alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa ſeruitiorum fides, ac fortuita belli ſperabantur. Flaccus interim, cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias *Vocula ad id ſoluendum mittitur.* qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetviceſimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. [16] Ipſe pauidus torpere, inuiſus militibus. neque enim ambiguè fremebant, *Miles in Hordeonium fremit.* *Emiſſas à Maguntiaco Batauorum cohortes, diſſimulatos Ciuilis conatus, acciri in ſocietatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Veſpeſianum magis adoleuiſſe. [17] aperta odia, armaq́; palàm depelli: fraudem & dolum, obſcura, eoq́; ineuitabilia. Ciuilem ſtare contrà, ſtruere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſſimorum virorum manus, vnius ſenis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam virtutemq́; ſuam malo omine exſoluerent.* [18] His inter ſe vocibus inſiſtentes, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctóſque qui attulerant, ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infenſior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iuſſu directâ aduerſus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones ſequerentur: eiuſdem proditione cæſos, nullis ſuperuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque Imperatori ſuo nuntiari: cùm accurſu tot prouinciarum, exſtingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, *Ille ſe purgat.* quibus per Gallias Britanniamque & Hiſpanias auxilia orabat, exercitui recitauit: [19] inſtituitque peſſimum facinus, vt epiſtolæ Aquiliferis ** Puto, legantur.* legionum traderentur, à quîs antè militi quàm ducibus * legebantur. Tum è ſeditioſis vnum vinciri iubet, [20] magis vſurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motúſque Bonnâ exercitus, in Coloniam Agrippinenſem; *Galli auxiliantur ſtrenuè Romanis.* affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valeſcentibus Germanis, pleræque ciuitates aduerſum nos armatæ, ſpe libertatis; &, ſi exuiſſent ſeruitium, cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quia idem ille arguebat vltrò conſcientiam ducis: tam-

tamquam nuntius inter Ciuilem Flaccumque, falſo crimine, teſtis veri
opprimeretur. Conſcendit tribunal Vocula, mirâ conſtantiâ, prehen- *Vocula conſtans ſua ſum,*
ſumque militem ac vociferantem duci ad ſupplicium iuſſit. Et dum ma-
li pauent; optimus quiſque iuſſis paruêre. Exin, conſenſu, ducem Vocu- *Quem concorditer ducem depoſcunt, & capiunt.*
lam poſcentibus, Flaccus ſummam rerum ei permiſit. Sed diſcordes ani-
mos multa efferabant, inopia ſtipendij frumentique, & ſimul dilectum
tributaque Galliæ aſpernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo ſiccitate,
vix nauium patiens: arti commeatus: diſpoſitæ per omnem ripam ſta- *Sed multa Romanis aduerſa.*
tiones, quæ Germanos vado arcerent: eâdémque de cauſsâ minus fru-
gum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigij loco accipie-
batur ipſa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera im-
perij munimenta, desererent. quod in pace, fors, ſeu natura: tunc fatum
& ira dei, vocabatur. Ingreſſis Nouesium, * tertiadecima legio coniungi- ** Vat. 16*
tur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec *Herennius accedit Voculæ.*
auſi ad hoſtem pergere, loco, Gelduba nomen eſt, caſtra fecêre. Ibi
ſtruendâ acie, muniendo vallandóque, & ceteris belli meditamentis mi-
litem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos
Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ
exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Fortè nauem, haut pro-
cul caſtris, frumento grauem, cùm per vada hæſiſſet, Germani in ſuam
ripam trahebant. Non tulit Gallus, miſitque ſubſidio cohortem. Auctus *Fortuitum certamen.*
& Germanorum numerus, paulatímque aggregantibus ſe auxiliis, acie
certatum. Germani, multâ cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. *In quo Germani ſuperant.*
Victi (quod tum in morem verterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiam
legati culpabant. Protractum è tentorio, ſciſsâ veſte, verberato corpore,
quo pretio, quibus conſciis, prodidiſſet exercitum, dicere iubent. Redit
in Hordeonium inuidia. Illum auctorem ſceleris, hunc miniſtrum vo-
cant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipſe Hor-
deonio obiecit. Vinctúſque, aduentu demum Voculæ, exſoluitur. Is po-
ſterâ die, auctores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuerſitas *Diuerſi affectus & vota inter Romanos.*
inerat, licentiæ, patientiæque. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fi-
dus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianum proni. inde ſcelerum ac
ſuppliciorum vices, & mixtus obſequio furor: vt contineri non poſſent,
qui puniri poterant. [41] At Ciuilem * immenſum vniuerſa Germania ex- ** Vulcati, immenſis actibus*
tollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmatâ. Ille, vt cuique proxi-
mum, vaſtari Vbios Treueróſque, & aliâ manu Moſam amnem tranſire
iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Acta *Germani prædam è Gallis agunt.*
vtrobique præda. Infeſtius in Vbiis, [42] quos genus Germanicæ origi-
nis, eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenſes vocarent. Cæ- ** Mahom, Romano*
ſæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incurioſiùs agentes, quia procul
ripâ aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germaniâ pete- *Vbij ab iis repreſſi.*
rent. primò impunè: dein circumuenti ſunt, per omne id bellum, me-
liore vſi fide quàm fortunâ. Contuſis Vbiis, grauior & ſucceſſu rerum
ferocior Ciuilis, obſidium legionum vrgebat: intentis cuſtodiis, ne quis *Ciuilis ad Vetera ſatagit.*
occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq; ope-
rum, Batauis delegat: Tranſrhenanos prœlium poſcentis, ad ſcindendum *Qui Germanos oppugnatione multis*
vallum ire, detruſóſq; redintegrare certamen iubet: ſuperante multitu-

 dine,

dine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congeſtis circùm lignis accenſiſque, ſimul epulantes, vt quiſque vino incaluerat, ad pugnam

Parum conſulti.

temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela, per tenebras vana. Romani conſpicuam Barbarorum aciem, & ſi quis audaciâ aut inſignibus effulgens, ad ictum deſtinabanr. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne, miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. [43] Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodeſſe virtus; fors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos, inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas ſudes, grauia ſaxa, non fortè iaciebat. Vbi ſonus molientium, aut appoſitæ ſcalæ, hoſtem in manus dederant; propellere vmbone, pilo ſequi. multos mœnia egreſſos, pugionibus fodere. Sic exhauſtâ nocte, nouá aciem

Turris à Batauis ſtructa:
Sed cõfracta.

dies aperuit. Eduxerant Batavi turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquiſſimus locus) propinquantem, promoti contra validi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregère, multâ ſuperſtantium pernicie. Pugnatúmque in perculſos, ſubitâ & proſperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repentè demiſſo præter ſuorum ora, ſinguli pluréſue hoſtium ſublime rapti, verſo pondere

Igitur iterũ ad obſidium Ciuilis vertit.

intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſsâ oppugnandi ſpe, rurſus per otium aſſidebat, nuntiis & promiſſis fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonenſe prœlium geſta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quis nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis, ſtatim à Vitellio deſci-

Milites Veſpaſiano iurare adacti:

ſcunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus tribunis, dixit ſacramentum, non vultu neque animo ſatis affirmans: & cùm cetera iuriſiurandi verba conciperent, Veſpaſiani nomen

Sed verò adacti.
** Vet. ſuſpectiones.*

hæſitantes, aut leui murmure, & plerumque ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, * ſuſpiciones militum irritauere, tamquam ad ſocium partium ſcriptæ; & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuntiis, eadem dicta,

Montanus ad Ciuilem, pro pace.
** Lego, arma*
Sed ipſe vltrò eum ad bellũ trahit.

factaque: & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt abſiſteret bello, [44] néve externa * armis falſis velaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret; ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: pòſt, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orſus à queſtu periculiſque quæ per quinque & viginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus voces, quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. vos autem Treueri, ceteræq; ſeruientium animæ, quod pretium effuſi totiens ſanguinis exſpectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauiq;, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia excidimus, vel ſepta ferro faméque premimus. denique auſos aut libertas ſequetur, aut victi iidem erimus.* Sic accenſum, ſed * me-

** Vet. mollior a*

liora

liora referre iuſſum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera
diſſimulans, quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, vetera- *Ciuilis in*
nas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduerſus Vocu- *Voculam*
lam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & [41] Claudio Victore ſo- *mittit.*
roris ſuæ filio, ducibus. Rapiunt in tranſitu hiberna alæ, Aſciburgij ſita. *Quem im-*
adeoque improuiſi caſtra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem *prouiſo penè*
Vocula potuerit. Id ſolum, vt in tumultu, monuit, ſubſignano milite *opprimunt.*
media firmare. auxilia paſſim circumfuſa ſunt. Eques prorupit, exce-
ptuſque compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos vertit. Cædes in-
de, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu ſeu perfidiâ, latera no-
ſtrorum nudauêre. Sic ad legiones peruentum. quæ, amiſſis ſignis, intra
vallum ſternebantur; cùm repente, nouo auxilio, fortuna pugnæ muta- *Caſus Roma-*
tur. Vaſconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris pro- *nos adiuuit:*
pinquant, audito prœliantium clamore, intentos hoſtes à tergo inua-
dunt, latioremque quàm pro numero terrorem faciunt: aliis à Nouefio,
aliis à Magontiaco vniuerſas copias aduenifſe credentibus. Is error Ro-
manis addit animos. & dum alienis viribus confidunt, ſuas recepere. For-
tiſſimus quiſque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques *Et Batauos*
euaſit, cum ſignis captiuiſque, quos primâ acie corripuerant. Cæſorum *cædunt.*
eo die, in partibus noſtris, maior numerus & imbellior; e Germanis, ipſa
robora. Dux vterque, pari culpâ meritus aduerſa, proſperis defuere. Nam *Iudicium in*
Ciuilis, ſi maioribus copiis inſtruxiſſet aciem; circumiri à tam paucis co- *vtrumque*
hortibus nequiſſet, caſtraque perrupta excidiſſet. Vocula, nec aduentum *ducem.*
hoſtium explorauit, eóque ſimul egreſſus victuſque. dein victorię parum
confiſus, tritis fruſtrà diebus, caſtra in hoſtem mouit. quem ſi ſtatim im-
pellere, curſúmque rerum ſequi maturaſſet; ſoluere obſidium legionum
eodem impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum ani- *Ciuilis ob-*
mos, tamquam perditæ apud Romanos res, & ſuis victoria prouenifſet. *ſeſſis fraude*
Circumferebantur ſigna vexillaque. oſtentati etiam captiui. ex quibus *tentat.*
vnus, egregium facinus auſus, clarâ voce geſta patefecit, confoſſus illic *Quem ca-*
à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vaſtatione incendiiſque fla- *ptiuus vnus*
grantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In con- *aperit.*
ſpectu caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamque & vallum circumdari Vo-
cula iubet, vt depoſitis impedimentis ſarcinîſque expediti certarent.
Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium. & minari aſſueuerant. Ne *Ad Vetera*
tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſiq; prœ- *certatur:*
lium ſumſere. nam Ciuilis aderat non minus vitiis hoſtium, quàm virtu-
te ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſ- *Primo ambi-*
que ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire *guè:*
hoſtem, ſeque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad ob- *Mox eruptio-*
ſeſſos tendere, ne tempori deeſſent. Illi cuncta è muris cernentes, omni- *ne, proſperè.*
bus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, [46] * credi- *Ciuilis peri-*
tâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, imma- *culum.*
ne quantum ſuis pauoris, & hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula, ** deditâ, ſiue*
omiſſis fugientium tergis, vallum turreſque caſtrorum augebat, tam- *ditâ.*
quam rurſus obſidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò *Vocula non*
ſuſpectus bellum malle. Nihil æquè exercitus noſtros, quàm egeſtas co- *vtitur victo-*
riâ.

 piarum

piatum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turbâ Noueſium miſſa, [47] vt inde terreſtri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Ciuile. [48] qui reuerſus, miſſos Noueſium frumentatores, dataſque in præſidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarum

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.

apud ſigna militem, arma in vehiculis, cunctos licentiá vagos, compoſitus inuadit: præmiſſis, qui pontes & viarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, [49] frumentatoribus onuſtis pauculiſque. Addidit exercitui ſuo Vocula mille delectos, è quintâ &

Ad quos eripiendos cepta è Veteribus lecta.

quartadecimâ legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitum militem & ducibus infenſum. Plures quàm iuſſum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non ſe vltrà famem, inſidias legatorum toleraturos. At qui remanſerant, deſertos ſe abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc ſeditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumſedit. Vocula Geldubam, atque in-

Geldubam Ciuilis capit.

de Noueſium conceſſit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Noueſio, equeſtri prœlio proſperè certauit. Sed miles, ſecundis aduerſiſque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorũ quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum expoſcunt, comperto

Pecuniam Romani.

pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idque præcipuum fuit ſeditionis alimentum. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram re-

Quæ in perniciem datori vertit.

nouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obſiſtere auſo, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras, ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus rediit: centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſere, auxilia ac ſtipendia oraturos. Ipſi, vt eſt vulgus ſine rectore præceps, pauidus, ſecors, aduentante Ciuile, raptis temerè

Diſcordia inter ipſos.

armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam vertuntur. Res aduerſæ diſcordiam peperere; iis qui e ſuperiore exercitu erant, cauſſam ſuam diſſociantibus.

Ad Vitellium pars redeunt, iam nullum.

Vitellij tamen imagines, in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates, repoſitæ, cùm iam Vitellius corruiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartaniq́ue, * & duodeuiceſimani, Voculam ſequuntur: apud

*duodeuiceſimani.

Magontiacũ liberatum.

quem reſumto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. [50] Diſceſſerant obſeſſores, mixtis ex Cattis, Vſipiis,

*Delenda videtur vocula.

Mattiacis exercitus, ſatietate prædæ, nec incruentati. [* Ita] diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam valluḿq; per fines ſuos Treueri ſtruxêre, magniſq; inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarẽt.

A. V. C. DCCCXXIII.

Falſus ab Africâ metus.

L. Piſo.

Interea Veſpaſianus iterùm, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, mæſtâ & multiplici metu ſuſpensâ ciuitate. quæ ſuper inſtantia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam, res nouas moliente L. Piſone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues ſæuitia hiemis prohibebantur, [51] vulgus alimenta in dies mercari ſolitum,

tum, cui vna ex rep. annonæ cura, clauſum litus, retineri cōmeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partiū nondum poſuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria ſatiauit. Kalen. Ianuariis, in ſenatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibuſque, ac regibus laudes grateſque decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd tranſgredientem in partes Veſpaſiani, legionem deſeruiſſet, ablata, vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæſar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epiſtolis edictiſq; proponebatur. Vis penes Mucianum: niſi quòd pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varóque Ario: quos recentes, claróſque rerum famâ, ac militum ſtudiis, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem ſæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeſſendam rempub. hortatus: haut defuturâ conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluuij Rufi vacuam. ſimul amicis eius, tribunatus præfecturaſque largitur. Dein, poſtquam inanem animum ſpe & cupidine impleuerat, vires abolet. dimiſsâ in hiberna legione ſeptimâ, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remiſſa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egeſto, quidquid turbidum, redit vrbi ſua forma, legeſque, & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, de abſentiâ patris fratriſque ac iuuentâ ſuâ, pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio, pro modeſtiâ accipiebatur. Referente Cæſare, de reſtituendis Galbæ honoribus, cenſuit Curtius Montanus, vt Piſonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iuſſere. de Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legum vetuſtate delapſa noſcerent, figerentque, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impenſis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatuſque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publicâ ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iuſtum iudicium expleſſe Muſonius videbatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſiùs quàm honeſtiùs defendiſſet. [12] Ipſi Publio neque animus in periculis, neque oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendū tali ſuper re Principem, reſpondit Senatus, inchoantibus primoribus, [13] iuſiurandū concepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam roga-

Senatus honores deſtribuit.

Domitianus Prætor.

Antonius Muciano ſuſpectus

Spei nouæ

Callidè eum exarmat.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Galbæ memoria reſtituta.

Leges & Faſti reparata.

P. Celer damnatus.

Iurati patres à calumniâ ſe purgant. rogabantur, *Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſuâ factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.*
trepidis, & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitij
conſcientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant.
Eaque velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum,
Delatores propulſi. & Ceſtium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem dela-
tionibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vi-
tellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Vo-
culæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum tranſgreſſi, eum
quoque proturbant. tamquam Neroni, [14] Scribonianos fratres concor-
diâ opibuſq; inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri
audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interroga-
tionibus fatigabatur, vltrò conuerſus, miſcendo quæ defendere nequi-
bat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis elo-
Meſſalla Regulum eripere tentat. quentiæque famam [15] Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenato-
riâ ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, ſubuerſa
Craſſorum & Orphiti domus, in ſummum odium extulerat. [16] Spontè
ex S. C. accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, nec depellendi peri-
culi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et [17] Sulpicia Prætextata Craſſi
vxor, quattuórque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur
Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet op-
Curtius eum premit. ponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus,
eò vſque progreſſus, vt poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis
pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. *Hæc
certè*, inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem,* [18] *aut ſalutem illâ ſæuitiâ
redemiſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quàm peri-
clitari ipſi maluerunt. Te ſecuram reliquerat exſul pater, & diuiſa inter cre-
ditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Ne-
ro, nihil quod timeret libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum ad-
huc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cùm*
** Falera ſignaim.* [19] *ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis,* [60] *ſeptuagies ſeſtertio* di-
gnatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fe-
minas eâdem ruinâ proſterneres: cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quod per
ſingulas domos, ſeq; & delatores fatigaret. poſſe vniuerſum ſenatum vnâ vo-
ce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti con-
ſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Cri-
ſpum, iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia.
quid ſi floreat vigeátque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus,*
** Puto verius, au,ure* *prætorium & conſularem* viſuri ſumus? An Neronem, extremum domino-
rum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm
interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea
principis ætas, ea moderatio. Sed* [61] *diutiùs durãt exempla, quàm mores. Elan-
guimus P.C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & mi-
niſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Princi-*
Et Senatum permouet. Heluidius iterum in Marcellum. *pem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt
ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude
Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam
ſub

ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit [62] Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diuerſo. Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum, retraherentur. Cùm gliſceret certamen, hinc multi boniq́ue, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; conſumtus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare de abolendo dolore iráque, & priorum temporum neceſſitatibus, cenſuit Mucianus prolixè pro accuſatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatem, poſtquam obuiam itum, omiſere. Mucianus ne ſperni ſenatus iudicium, & cunctis ſub Nerone admiſſis, data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antiſtium Soſianum ſenatorij ordinis, egreſſos exſilium, in eaſdem inſulas redegit. Octauius, Pontiam Poſtumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Soſianus, prauitate morũ multis exitioſus. Ambo graui ſenatus conſulto damnati pulſique quamuis conceſſo aliis reditu, in eâdem pœnâ retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Soſianus ac Sagitta, viles, etiam ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulìſper ſtudia patrum; habita in ſenatu cognitio, ſecundùm veterem morem. [63] Manlius * Patricius ordinis ſenatorij, [64] pulſatum ſe in [65] coloniâ Senienſi, cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic ſtetiſſe: planctum, & lamenta, & ſupremorum imaginem præſenti ſibi circumdata: cum contumeliis & probris, quę in ſenatum vniuerſum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ cauſsâ, in conuictos vindicatum. Additúmque S.C. quo Senienſium plebes modeſtiæ admoneretur. Iiſdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus damnatur, lege repetundarum, & exſilio ob ſæuitiam. Inter quæ, militaris ſeditio propè exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi. pro Veſpaſiano congregati: & lectus in eamdem ſpem e legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, ſine multâ cæde, pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mucianus, quò rectiùs ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armiſque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatiis diſcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquiſiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumq́ue militem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſeparatim aſſiſtere iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat. cum ex diuerſo, velut aciem telis & armis trucem; ſemet, clauſos nudóſque & illuuie deformes, aſpicerent. Vt verò huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ ſeparatione ad cædem deſtinarentur. [66] prenſare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, ſuprema oſcula petere, ne d-ſererẽtur ſoli, neu in pari cauſsâ diſparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò abſentem Principem, poſtremum

Sed memoria præteritorũ abolita.

Sagitta reiectus in exſilium:

Et Soſianus.

**Vet. Patruitus Puniſsque Senatorem illuſtrant.*

Seditio pene noua.

Quam Mucianus comprimit.

Vitelliani producuntur:

Illi fraudem & cædem timent.

Sed confirmat Mucianus. cælum ac deos obteſtari. donec Mucianus, cunctos eiuſdem ſacramenti, eiuſdem imperatoris milites appellans, falſo timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Iſque finis illâ die. Paucis pòſt diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos ſibi agros, militiam & ſtipendia orant. *Iterumq́; in Prætorium accipiti.* Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iuſta ſtipendia, dimiſſi cum honore, alij ob culpam: ſed carptim, ac ſinguli. quo tutiſſimo remedio, conſenſus multitudinis extenuatur. *Pecunia conquiſita.* Ceterum veráne pauperie, an vti videretur, actum in ſenatu, vt ſexcenties ſeſtertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpoſitúſque ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòſt neceſſitas abiit, ſiue omiſſa ſimulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, conſulatus quos Vitellius dederat. Funúſque cenſorium Flauio Sabino ductum: [67] magna documenta inſtabilis fortunæ, ſummáque etiam miſcentis. *De L. Piſonis cæde.* Sub idem tempus L. Piſo proconſul interficitur. eâ de cæde quàm veriſſimè expediam, ſi pauca ſuprà repetero, ab initio cauſſiſque talium facinorum non abſurda. Legio in Africâ auxiliaque, tutandis imperij finibus, ſub diuo Auguſto Tiberióque principibus, Proconſuli parebant. *Inermis Proconſul Africa factus.* Mox C Cæſar turbidus animi, ac M. [68] Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconſuli legionem, miſſo in eam rem legato tradidit. [69] æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriuſque mandatis, diſcordia quæſita auctaque. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconſulum ſplendidiſſimus quiſque, ſecuritati magis quàm potentiæ conſulebant. Sed tum legionem in Africâ regebat [70] Valerius Feſtus, ſumtuoſæ adoleſcentiæ, neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius. *Valerius Feſtus in eâ legatus.* Is, crebris ſermonibus, tentauerit ne Piſonem ad res nouas; an tentanti reſtiterit, incertum. *Is Piſonem criminatur.* quoniam ſecreto eorum nemo affuit, & occiſo Piſone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, oſtentabant Piſoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipſius, & in pace ſuſpectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, [71] præfectus alæ Petrinæ, proſperâ nauigatione præuenit Papirium centurionem, à Muciano miſſum: aſſeuerauitq. mandata interficiendi Piſonis, centurioni data. *Centurio ad cædem eius miſſus.* Cecidiſſe Galerianum, conſobrinũ eius generúmque. Vnam in audaciâ ſpem ſalutis. Sed duo itinera audendi, ſeu mallet ſtatim arma, ſeu petitâ nauibus Galliâ, ducem ſe Vitellianis exercitibus oſtenderet. Nihil ad ea moto Piſone, centurio à Muciano miſſus, vt portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Piſoni omnia, tamquam Principi continuare: *Qui fraude agit.* obuios & ſubitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adſtreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præſentiam Piſonis expoſcere. Gaudio clamoribúſq cuncta miſcebant, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piſo indicio Sagittæ, vel inſitâ modeſtiâ, non in publicum egreſſus eſt, neque ſe ſtudiis vulgi permiſit. *Piſo eum interficit.* Centurionémque percontatus, poſtquam quæſitum ſibi crimen cædémque comperit: animaduerti in eum iuſſit, haut perinde ſpe vitæ, quàm irâ in percuſſorem, quòd

idem

idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati ſanguine manus,
ad cædem proconſulis rettuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginenſi- *Et plebem co-*
bus increpitis, ne ſolita quidem munia vſurpabat, clauſus intra do- *ercet.*
mum, ne qua motus noui cauſſa vel fortè oriretur. Sed vbi Feſto con- *Feſtus ad*
ſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veráque & falſa, more famæ, in *eius cædem*
maius innotuere; equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim vecti, ob- *mittit.*
ſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt, diſtrictis gla-
diis, & magna pars Piſonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauróſq; in
eam cædem delegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè ſeruum,
quis nam, & vbi eſſet Piſo? interrogauere. Seruus, egregio mendacio, ſe *Serui mira*
Piſonem eſſe reſpondit: ac ſtatim obtruncatur. nec multo pòſt, Piſo *fides.*
interficitur. Namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa è procurato-
ribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitioſus, & in cauſſas malorum
quæ mox tulimus, ſæpiùs rediturus. Feſtus Adrumeto, vbi ſpeculabun-
dus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectúmq. caſtrorum Cetronium *Feſtus & a-*
Piſanum vinciri iuſſit, proprias ob ſimultates: ſed Piſonis ſatellitem *lios punit.*
vocabat, militéſque & centuriones quoſdam puniit, alios præmiis affe-
cit. neutrum ex merito, ſed vt oppreſſiſſe bellum crederetur. [72] Mox
Ophenſium Leptitanorúmq. diſcordias componit, quæ raptu frugum *Ophenſes.*
& pecorum inter agreſtes, modicis principiis, iam per arma atque acies *Leptitani.*
exercebantur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Gara- *Garaman-*
mantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fe- *tes.*
cundam. Vnde arta Leptitanis res, latéque vaſtatis agris, intra mœnia
trepidabant. donec interuentu cohortium alarúmque, fuſi Garaman-
tes, & recepta omnis præda, niſi quam vagi per inacceſſa mapalium vl-
terioribus vendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & *Veſpaſiano*
proſperos vndique nuntios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis *nuncij de vi-*
pari audaciâ fortunáque hibernum mare aggreſſi nuntiauêre. Aderant *ctoria:*
legati regis Vologeſi, [73] quadraginta Parthorum equitum millia offe- *Legati item à*
rentes. magnificum lætúmq. tantis ſociorum auxiliis ambiri, neque in- *Parthis.*
digere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatúmq. vt legatos ad ſenatum mit-
teret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam reſq. vrbis intêtus, ad-
uerſam de Domitiano famam accipit: tàquam terminos ætatis, & con- *Domitianus*
ceſſa filio egrederetur. Igitur validiſſimam exercitus partem Tito tra- *ei ſuſpectus.*
dit, ad reliqua Iudaici belli perpetráda. Titum, antequam digrederetur, *Mitigat Ti-*
multo apud patrem ſermone oraſſe dicebatur, ne criminantium nuntiis *tus.*
temere accenderetur: integrúmq. ſe ac placabilem filio præſtaret. *Non*
legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum libe-
rorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus,
imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum. ſed maxi-
mè Principibus: quorum proſperû & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos
pertineant. ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum
præbuiſſet. Veſpaſianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi
pietate gaudens, bono eſſe animo iubet, bellóque & armis rempu- *Frumentum*
blicam attollere: ſibi pacem domúmque curæ fore. Tum celerrimas *Romam miſ-*
nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari committit. Quippe tan- *ſum.*
to diſcrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum frumentum *Quę pericli-*
tabatur à

 fame.

Capitolium refectum.

in horreis fuerit, cùm à Veſpaſiano commeatus ſubuenere.[74] Curam reſtituendi Capitolij in[75] L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famâque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes auveherentur, templum iiſdem veſtigiis ſiſteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerenâ luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coroniſq.[76] Ingreſſi milites, quibus fauſta *nomina,[77] felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puellisq; patrimis matrimiſque,[78] aquâ viuis & fontibus amnibúſque hauſta perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte[79] Plauto Eliano pontifice,[80] luſtrata *boue tauriſq. areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſq. imperij deos precatus vti cœpta proſperarent, ſedéſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxére: paſſimq; iniectæ fundamentis argenti auriq. ſtipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victę, ſed vt gignuntur. Prædixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auróve in aliud deſtinato. Altitudo ędibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Auditâ interim per Gallias Germaniáſq. mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſsâ diſſimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externum ſeruitium, quàm Imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbique exercituum noſtrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Daciſque Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri; paria de Britanniâ fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adeſſe crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; ſed integrâ Iouis ſede, manſiſſe imperium. Fatali nunc igne, ſignum cæleſtis iræ datum. & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione vanâ Druidæ canebant. Inceſſeratque fama, primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Claſſicúmq, præfectum alæ Treuerorum.[81] Claſſicus; nobilitate opibúſque, *anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóq. clara origo.[82] Ipſe, è maioribus ſuis, hoſtis populi Rom. quàm ſocius iactabar. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloriâ incendebatur, proauiam ſuam diuo Iulio per Galliam bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus animos ceterorum ſcrutari. vbi, quos idoneos rebantur, cóſcientiâ obſtrinxere, in coloniâ Agrippinenſi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorúmque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas.

Quo ritu, quáq; cerimoniâ.
Vulg., omina

Quâ precet
Vet. ſuouetaurilibus

Aurum & argentum rude iniectum.

Altius idextructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hoſtes, ob incendium Capitolij.

Fœdus Ciuilis cum quibuſdam Gallis.
Vet. ante alios

Cum Treueris primò.

Qui in Vbiis coniurant.

Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, *Furere diſcordiis populum Rom. cæſas legiones, vaſtatam Italiam, capi cùm maximè vrbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri ſi alpes præſidiis firmentur: coalitâ libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probatáque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos cenſebant, turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne ſublatâ ſpe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in ſocietatem. legatis tantùm legionum interfectis, cæterum vulgus conſcientiâ ſcelerum, & ſpe impunitatis, facilè acceſſurum. Ea primi concilij forma. miſsiq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidiſq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutuâ diſſimulatione, & iiſdem quibus petebatur artibus graſſari, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfùgit. pollicitúſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Bethaſiorúmque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Canninefates Marſacóſque incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat cùm Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primùm diſcreti à legionibus, proprio vallo caſtra ſua circumdant, obteſtante Voculâ, [81] *Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibúſque deſpectui ſit. Spereſſe fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Aeduos; nuper, Vindicem Galliáſque ſingulis prœliis concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum exſpectarent. Meliùs diuo Iulio, diuóque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium: cum ſpoliati exutiq; fuerint amicos fore.* Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidiâ Claſſicum Tutorémq; videt; verſo itinere, Nouefium concedit. Galli, duûm millium ſpatio diſtantibus campis, conſedêre. Illuc commeantium centurionum militumq; emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum diſſeruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortémque [84] in tot malis hoſtium vt finem miſeriarum exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, aduerſus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hoſtium. bellum cum populo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claſsicus ſperat: imperiúmque & ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeò nos, ſi fortuna in præſens virtúſque deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne*

Deficiunt à Romanis.

De legionibus deliberant.

Ad reliquos Gallos mittunt.

Vocula reſciſcit, nec punire audet.

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiût.

Vocula increpat.

Et Nouefium abit.

Galli Romanos ꝓpios deſe abiciunt.

Vocula de hortari conatur.

runt, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeq́ cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famáque. Tolerant cùm maximè inopiam obſidiúmq. apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſſis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. [81] *Pecunia nuper etiam donatiuo ſuffecit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem. Sed eſt vallum muríque, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitúſque concurrant. Sanè ego diſpliceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis ſatellitibus, Ciuilem & Claſſicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia vrbis Germani Galliq́ duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor venerórq́, vt* [86] *ſi vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari: at certè pollui fœdariq́ à Tutore & Claſſico, ne ſinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & ſine noxâ pœnitentiam.*

Nec proficit multum. Variè excepta oratio inter ſpem metúmque ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruiq. prohibuêre *Claſſici operâ occiditur.* fœdiſſimam mortem ſponte præuenire. Et Claſſicus, miſſo Æmilio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. *Legati alij vinciuntur.* Herennium & Numiſium legatos, vinciri ſatis viſum. Dein ſumtis Romani imperij inſignibus. in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus du*Romani Gallis iurant.*rato, verba vltrà ſuppeditauere, quàm vt ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quiſque flagitium nauauerat, præmiis attollit. *Tutor Agrippinenſes eòdem adigit.* Diuiſæ inde inter Tutorem & Claſſicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenſes, quantúmq. militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo *Obſeſſi in Veteribus ſolicitantur.* caſtrorum præfecto, qui detractauerant, Claſſicus corruptiſſimum quemque è deditis pergere ad obſeſſos iubet, veniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. aliter, nihil ſpei. Famem, ferrúmque, & extrema paſſuros. Adiecere qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Cunctantibus ſo*Quos fames premit.*lita inſolitaque alimenta deerant; abſumtis iumentis equiſque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdáque in vſum neceſſitas vertit. Virgulta poſtremò & ſtirpes & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæque documentum fuère: donec egregiam laudem, fine turpi ma*Et ad pactionem perpelluntur.*cularent, miſſis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admiſſæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti

Abeuntes Germanis prater fas cadunt.

orti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſque in veſtigio; multi, palantes occubuêre. Ceteri retrò in caſtra profugiunt, querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris, faces iniiciunt. Cunctóſque qui prælio ſuperfuerant, incendium hauſit. [87] Ciuilis, barbaro voto, poſt cœpta aduerſus Romanos arma, propexum rutilatúmq. crinem, patratâ demum cæde legionum, depoſuit. & ferebatur paruulo filio, quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſq. puerilibus figendos, obtuliſſe. Ceterùm neque ſe, neque quemquam Batauum, in verba Galliarum adegit fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Túncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorúmque in Galliâ geniti, reſeruantur, pignus ſócietatis: Cohortium, alarum, legionum, hiberna, ſubuerſa crematáque: iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio XIII. cum auxiliis ſimul deditis, à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſgredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egêre. ignauiſſimus quiſque, cæſorum apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamiâ, quale illud iter, quis dux viæ & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ neciſque dominos feciſſent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſima ſibimet ipſi circumdare: quidam expedire arma, teliſque tamquam in aciem accingi. [88] Hæc meditantibus, aduênit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. [89] Reuulſæ imperatorum imagines, *innexa ſigna, fulgentibus hinc inde Galloruũ vexillis, ſilens agmen, & velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam, deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui paullo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſque, & vndique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an Coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitiâ * ingenitâ & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinẽſi deprehenſum, honorate cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, opulen-

Ciuilis crinē ponit, votī damnas.

Sæuitia eius.

Velleda virginis auctoritas.

Castra Romana euerſa.

Legio quæ Noueſij, exit.

Turpi & mæſti agmine.

**Cod. regius, in hora*

Claudius Sanctus dux.

Illuditur à vulgo.

Ala vna abit. & ſe vindicat.

Agrippinenſis colonia in ancipiti.

**in V. t. ſcribo, ingenij*

Sed fatum eam ſeruat: Germanis valde inuiſa.

opulentiâ auctûque. Neque alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret. aut diſiecta, Vbios quoque diſperſiſſet. Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent. quæ, ferociſſimus è legatis, in hunc modum protulit. *Rediiſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobiſq́ue gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipſum, clauſerãt Romani: vt colloquia congreſſuſq́ue noſtros arcerent: vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed vt amicitia ſocietaſq́ue noſtra in æternum rata ſint: poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſeruitij, detrahatis. etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliuiſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miſcentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut ſegregare cauſſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſq́ue vtramque ripam colere, vt olim maioribus noſtris.* [90] *quomodo lucem noctemq́ue omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultúmque patrium reſumite,* [91] *abruptis * voluptatibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos, quàm armis valent. ſincerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.* Agrippinenſes, ſumto conſultandi ſpatio, quando neque ſubire conditiones metus futuri, neque palàm aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modum reſpondent. *Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidiùs quàm cautiùs ſumſimus, vt vobis ceteriſque Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus ſe cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugêre.* [92] ** Deductis olim, & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq́ue mox prouenêre, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum, reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec noua & recentia iura,* [93] *in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Velledam negatum. Arcebantur aſpectu, quò venerationis plus ineſſet. [94] Ipſa editâ in turre. dilectus è propinquis, conſulta reſponſaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatiſque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compoſitâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorúmque & Neruiorum tumultuariâ manu reſtitit. fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in anguſtiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuaſere. Simul Ciuilis, auſus an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo* inquit, *bellum ſumſimus, vt Bataui & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite ſocietatem. tranſgredior ad vos,* [95] *ſeu me ducem, ſeu militem mauultis.*

Equibus Tencteri Vbios adeunt: *Horridè affantur.*

*Vulgò, veſtigalibus.

Vbij ambiguè & callidè reſpondent.

*Deductis

Velledæ auctoritas:

Eiuſq́; faſtidium.

Labeo opponit ſe Ciuili.

Sed vincitur.

manulis. Mouebatur vulgus, condebántque gladios, cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuerſam ei gentem dedidêre. *Tungri deduntur,* Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethaſios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copiis ſuis adiunxit: ingens rerum, *Bethaſij, & Neruij.* perculſis ciuitatum animis, vel ſponte inclinantibus. Interca [96] Iulius Sabinus, [97] proiectis fœderis Romani monumentis, Cæſarem ſe ſalutari iubet: *Sabini vanitas, qui Cæſarē ſe facit.* magnámque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. *Sequanos inuadit:* Fortuna melioribus affuit. [98] Fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temerè prœlium, pari formidine deſeruit. Vtque famam exitij ſui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illîc voluntariâ *Fugit, latet.* morte interiiſſe creditus. Sed quibus artibus latebríſque, vitam per nouem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & [99] inſigne [100] Epponinæ vxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sequanorum *Concilium* proſperâ acie, belli impetus ſtetit. *Galliarum, ſuper ſummâ rei.* Reſipiſcere paullatim ciuitates, fáſq; & fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt miſſis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant. [101] *Nequaquam egregij duces, **Nec, quamquam* iam enim Gallum Annium & [102] Petilium Cerialem dilegerat, *ſummam belli parum tolerare. **Pars. ſumma* Nec relinquenda vrbs, ſine rectore, & Domitiani indomitę libidines timebantur: ſuſpectis, vti diximus, Primo Antonio, Varóque Ario. Varus prætorianis præpoſitus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. *Varo præfectura Præt. adempta:* Vtque Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Arretinum Clementem, domui Veſpaſiani per affinitatem innexum, & gratiſſimum Domitiano, prętorianis præpoſuit, patrem eius ſub *Clementi data.* Caio Cæſare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lętum militibus idem nomen. atque [103] ipſum quamquam ſenatorij ordinis ad vtraque munia ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſque; & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianúſque accingebantur, diſpari animo. *Domitianus vnà cū Muciano ad bellū expediunt.* ille, ſpe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet, paci bellóque malè conſuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarum vnaetviceſima, è recens conſcriptis ſecunda, *Legiones contrahunt.* Peninis Cottianíſq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britannia, III ac prima ex Hiſpaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus famâ, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in *Remis deliberant Galli.* Remos conuenere. Treuerorum legatio illîc opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis *Tullius in arma eos trahit.* imperiis obiectari ſolita, contumeliáſq. & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus; & pleriſque gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, vim Romanam, *Iulius retinet.* paciſque bona diſſertans, & ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſque periculo geri, iámque ſuper caput legiones: ſapientiſſimum quemque reuerentiâ fidóque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Côſtat obſtetiſſe Treueris Lingonibúſque apud Gallias, quòd Vindicis motu

 cum

Vide. per deū, quæ in plurium imperio eueniant.

cum Verginio ſteterant. Deterruit pleroſque prouinciarum æmulatio, quod bello caput? vnde ius auſpiciúmq. peteretur? quam, ſi cuncta proueniſſent, ſedem imperio legerent? Nõdum victoria, iam diſcordia erat: aliis fœdera, quibuſdam opes vireſque, [304] aut vetuſtatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præſentia placuere.

Galli Romanum iugum præferunt.

Scribuntur ad Treueros epiſtolæ, nomine Galliarum, vt abſtinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitq́ ciuitatis ſuæ aures, haut perinde inſtruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræúe rebellium ciuitates, pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere.

Intereà hoſtes ſegniter agunt.

Ne duces quidem, in vnum conſulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus, ſegne plerumq; otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam, & [305] ardua alpium præſidiis claudere.

Romani vndique irrumpunt.

Atq; interim vnaetvicesima legio Vindoniſsâ, Sextilius Felix cum auxiliaris cohortibus per Rhetiam irrupêre. Acceſſit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani transgreſſa.

Iulius Briganticus pro ijs.

Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſúſque. Tutor, Treuerorum copias, recẽti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atq; equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionariis.

Legionarij Treueros deſerunt: Aliiq; plures.

qui primò cohortem præmiſſam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitúſq. Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere: ſecutis Tribocis, Vangionibúſq; & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit,

Tutor victus.

fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fuſúſque.

Perculſi Treueri:

Eâ clade, perculſi Treueri. & plebes omiſſis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi poſuiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam nõ exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaq. in Treueros, vt ſuprà memorauimus, traductę, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta. qui vbi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium conuerſurus: legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatem, abſceſſere.

Tamen iterū animos & arma recepiūt.

Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectę ſpes.

Cerialis ingenium.

Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferociâ verborum militem incendebat; vbi primùm congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet ſufficere imperio legiones, ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam receptá iuuentute, faciliùs tributa tolerauêre, promores ad officia quòd ſpernebátur.

Ciuilis & Claſſicus accelerant.

At Ciuilis & Claſſicus, vbi pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera accepêre: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuêre, ne ſummæ rei peri-

rei periculum faceret. Eo rapidiùs Cerialis, miſſis in Mediomatricos, *Sed præuenit Cerialis.*
qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat
militum Magontiaci, quantúmque ſecum tranſuexerat, tertiis caſtris
106 *Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valen- **Va. Ridogolum*
tinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum. & addiderat foſ-
ſas, obicéſque ſaxorum. Nec deterruêre ea munimenta Romanum du- *Valentinum inuadit.*
cem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in col-
lem erigeret; ſpreto hoſte, quem temerè collectum, haut ita loco iuua-
ri, vt non plus ſuis in virtute foret. Paulum moræ in aſcenſu, dum miſ-
ſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum ad manus, deturbati, ruinæ modo, *Alios fugat:*
præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobiliſ-
ſimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, poſtero die, *Ipſum capit.*
coloniam Treuerorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis.
Hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſaſq. legio- *Treueris exitium imminebat.*
nes. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia
vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ inte-
gram ſedem, ſpoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret præ-
dã in fiſcum: Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtro-
rum excidia penſarentur. 107 Cerialis metu infamię, ſi licentiâ ſæuitiáq. im- *Sed Cerialis discuſſit.*
buere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad
externa modeſtiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatri- *Legiones nuper deditas*
cis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientiâ flagitij mæſtæ, fi-
xis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. neque
ſolantibus hortantibúſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem
ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dede-
cus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precéſq. ad-
hibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis *Veniam impetrans.*
mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmve diſcordiâ,
vel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacra-
menti diem haberent: priorum facinorum neque Imperatorem, neque
ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, *Cauetur earũ infamiæ.*
ne quis in certamine iurgióve ſeditionem aut cladem commilitoni ob-
iectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita allo-
quitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem* *Cerialis, ita ut me Deus, facunda & ſapiens oratio.*
armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonáque ac
mala non ſua naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur: ſtatui pauca
diſſerere, quæ profligato bello, vtilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe.
Terram veſtram, ceterorúmque Gallorum, ingreſſi ſunt duces Imperato-
réſque Romani, nullâ cupidine, ſed maioribus veſtris inuocantibus, quos diſ-
cordiæ vſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, ſociis pariter
atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot præliis aduerſus Cimbros Teu-
tonóſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quóve euentu Germa-
*nica bella tractauerimus, ſatis *clarum. Nec ideò Rhenum inſedimus, vt* **Va. clara*
Italiam tueremur: ſed ne quis alius Arioviſtus, regno Galliarum potiretur.
An vos cariores Ciuili Batauiſq. & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm
maioribus eorum patres auiq. veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſſa Germa-
nis tranſcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor:

vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ſolum, vosq́; ipſos poſſiderent. Ceterùm libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadẽ iſta vocabula vſurparet. Regna belláq́; per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrũ ius concederetis. Nos, quamquam toties laceſſiti, iure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, ſine armis; neque arma, ſine ſtipendiis; neque ſtipendia, ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has aliáſque prouincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſúmve. Et[108] *laudatorum Principum vſus ex æquo, quamuis procul agentibus: ſæui proximis ingruunt.*[109] *quomodò ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. ſed neque hæc continua; & meliorum interuentu penſantur. niſi fortè Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq́; arceantur. Nam*[110] *pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exſiſtent? Octingentorum annorum fortunâ diſciplináq́;, compages hæc coaluit: quæ conuelli, ſine exitio conuellentium, non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſſæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoréſque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis.* Tali oratione grauiora metuenteis compoſuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri; cùm Ciuilis & Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit. Veſpaſianum, quamquam * nuntios occultarent, exceſſiſſe vitâ. Vrbem atque Italiam, interno bello conſumtam. Muciani & Domitiani, vana & ſine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum contentos: ſi prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claſſico nihil. eum qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copiis aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem paſſum iungi, quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſsâ vallóq; circumdedit: quîs temerè antea intutis conſederat. Apud Germanos, diuerſis ſententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po: Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas, ſecum palàm, aut voto ſtare:* Tutor cũtatione creſcere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Tranſuectam à Britanniâ legionem: acitas ex Hiſpaniâ: aduentare ex Italiâ: nec ſubitum militem, ſed veterem, expertúmque belli. Nam Germanos, qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniámque ac dona, quîs ſolis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali, niſi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idq́; ipſum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducíq́; temeritatis. Auſuros rurſus, venturóſq́; in manus, non imperiti adoleſcentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma*

Treueris ignetum.

Fam. nuntij quod prom.

Ciuilis & Claſſicus aduenère.

Ille pugnam differri cenſet.

Tutor maturat.

meditantes, ſed Ciuilis & Claſsici: quos vbi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq́, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: reſumturos arma, vbi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbatâ Tutoris ſententiâ Claſſicus. ſtatimque exſequuntur. Media acies Vbiis Lingonibúſque data, dextro cornu cohortes Batauorum, ſiniſtro Bructeri Tencteríque. pars montibus, alij viam inter Moſellámque flumen, tam improuiſi aſſiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari ſimul, vincique ſuos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fuſi equites: Medius Moſellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortiſſimi cuiuſque accurſu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus, palantes captarum apud Noueſium Bonnámque legionum manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incenſus irâ, *Non Flaccum,* inquit, *Non Voculam deſeruiſtis. Nulla hic proditio. neque aliud excuſandum habeo, quàm quòd [111] vos Gallici fæderis oblitos [*prædixerim,] memoriam Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numiſiis & Herenniis, vt omnes legati veſtri, aut militum manibus, aut hoſtium ceciderint. [112] Ite, nuntiate Veſpaſiano, vel quod propius eſt Ciuili & Claſsico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectiſque eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentoriis ſarciniſque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erant. donec legio viceſimaprima, patentiore quàm ceteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes; mox impulit. Nec ſine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſiectæ, ſummis rurſus iugis congregabantur, ac ſpeciem noui auxilij fecerant. Sed obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita conſtantiâ reſtituit. Secutúſq fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit exſcinditque. Nec in longum quies militi data. Orabât auxilium Agrippinenſes; offerebántq. vxorem ac ſororem Ciuilis, & filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atq; interim diſperſos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iuſtæ preces inuocantium, antequàm hoſtes reparatis viribus, ad ſpem, vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus; [113] flagrátiſſimâ cohortium ſuarum integrâ, & è Chaucis Friſiiſq. compoſitâ: [114] Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium, agebat. Sed triſtis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinenſium: qui largis epulis vinóque ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine ſubuênit. Circumſteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, ad-

Et cum eo Claſsicus.

Romanos inuadunt improuisò.

Penè funduntur.

Cerialis mira constantia.

Milites increpat.

*Meiuo verſu perfecta vox.

Iiſ animum recipiunt.

Mox fugant hoſtem:

Nimis prædæ intentum.

Vbij auxilia petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

iunctâ Britannicâ claſſe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur.
Sed legionem, terreſtri itinere, Fabius Priſcus legatus in Neruios Tun-
Claſſis Romana fuſa. groſq. duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptę. Claſſem vltro Ca-
nefates aggreſſi ſunt. maiórq. pars nauium depreſſa, aut capta. Et Ner-
Itemq. Neruij, eorum ſtrages. uiorum multitudinem ſponte commotam, vt pro Romanis bellum ca-
peſſeret, iidem Cannefates fudêre. Claſſicus quoque aduerſus equites
Nouęſium à Ceriale præmiſſos, ſecundum prælium fecit. quæ modica,
ſed crebra damna, famâ victoriæ nuper partę lacerabant. Iiſdem diebus,
Mucianus Vitellij filium interfici iubet: manſuram diſcordiam obten-
dens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri in-
ter comites à Domitiano paſſus eſt: fauore militum anxius, & ſuperbiâ
Antonius Veronas ad ad Veſpaſianum venit. viri, æqualium quoq. adeò ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpa-
ſianum Antonius, vt non pro ſpe ſuâ excipitur, ita neque auerſo Impe-
ratoris animo. Trahebatur in diuerſa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu
confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epiſtolis. ſimul cete-
ri, vt infeſtum tumidúmq. inſectabantur, adiunctis prioris vitæ crimini-
Cuius mores n. u ad antiq. bus. neque ipſe deerat arrogantiâ vocare offenſas, nimius commemo-
randis quæ meruiſſet. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuum ac dedi-
Itaque vileſcit. ticium increpat. Vnde paulatim leuior viliórq. haberi, manente tamen
in ſpeciem amicitiâ. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ
**Fortaſſe Etesiarum* [14]ſtatos *æſtiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa mira-
Miracula Veſpaſiano edita. cula euenêre, quîs cæleſtis fauor & quædam in Veſpaſianum inclinatio
numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorum tabe
notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu,
Cæcum ſanat. monitu Sarapis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit.
precabatúrq. Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur reſper-
Mancum ſanat. gere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac
veſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primò irridere, aſperna-
ri: atque illis inſtantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obſe-
cratione ipſorum, & vocibus adulantium in ſpem induci. poſtremò ęſti-
mari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ ſuperabi-
les forent. Medici variè diſſerere. Huic non exeſam vim luminis, & re-
dituram ſi pellerentur obſtantia: illi elapſos in prauum artus, ſi ſalubris
vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſte-
rio Principem electum. denìq. patrati remedij gloriam, penes Cęſarem:
irriti, ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ
ſuæ patere ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipſe vultu, erectâ
quæ aſtabat multitudine, iuſſa exſequitur. Statim conuerſa ad vſum ma-
nus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere [16] nunc quoque me-
Sarapidis templū adit. morant, poſtquam nullum mendacio pretium. Altior in Veſpaſiano cu-
pido adeundi ſacram ſedem, vt ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri
Omen illic ei factum. templo cunctos iubet. atque ingreſſus, intentúſq. numini, reſpexitponè
tergum [17] è primoribus Ægyptiorum, nomine Baſiliden: quem procul
Alexandriâ plurium dierum itinere, & ęgro corpore detineri haut igno-
rabat. Percontatur ſacerdotes, num illo die Baſilides templum iniſſet?
percontatur obuios, num in vrbe viſus ſit? denìq; miſſis equitibus explo-
rat, illo temporis momento, octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc
diuinam

diuinam ſpeciem,& vim reſponſi ex nomine Baſilidis,interpretatus eſt. Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata : Ægyptiorum antiſtites, ſic memorant. Ptolemæo regi,qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit,cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia,templáq. & religiones adderet,oblatum per quietẽ decore eximio & maiore quàm humanâ ſpecie iuuenem,qui moneret,vt fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis,effigiem ſuam acciret:lætum id regno,magnámq.& inclutam ſedem fore quæ excepiſſet.ſimul viſum eumdem iuuenem in cęlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris,Timotheum Athenienſem è gente Eumolpidarum,quem vt antiſtitem cęrimoniarum Eleuſi exciuerat,quæ nam illa ſuperſtitio,quod numẽ interrogat. Timotheus,quęſitis qui in Pontum meaſſent,cognoſcit vrbem illic Sinopen,nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem aſſiſtere,quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt ſunt ingenia regum,pronus ad formidinem,vbi ſecuritas rediit,voluptatum quàm religionum appetens,negligere paulatim,aliáſq.ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior,exitium ipſi regnóq.denuntiaret,ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq.nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haut ambigua. Irent,ſimulacrúmq.patris ſui reueherent,ſororis relinquerent. Vt Sinopen venêre,munera,preces,mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modò numen pauêſcere,modò minis aduerſantis populi terreri,ſæpe donis promiſſiſque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto,Ptolemæus non ſtudium,non preces omittere. Dignitatem legatorum,numerum nauium.auri pondus,augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur,ne deſtinata deo vltrà moraretur. Cunctantem varia pernicies, morbique & manifeſta cæleſtium ira,grauiórq in dies fatigabat. Aduocatâ concione,iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq; viſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem,inuidere Ægypto,ſibi metuere,templúmque circumſidere. Maior hinc fama tradidit,deum ipſum appulſas littori nauis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu,tertio die tantum maris emenſi,Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis extructum,loco cui nomen Rhacotis.fuerat illic ſacellum,Sarapidi atque Iſidi antiquitùs ſacratum. Hæc de origine & aduectu dei,celeberrima. Nec ſum ignarus,eſſe quoſdam qui Seleuciâ vrbe Syrię accitum,regnante Ptolemæo,quem tertia ætas tulit:alij auctorem eumdem Ptolemæum, ſedem ex quâ tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deum ipſum multi Æſculapium, quòd medeatur ęgris corporibus;quidam,Oſirim,antiquiſſimũ illis gentibus numen;plerique Iouem,vt rerum omnium potentem; plurimi Ditem patrem,inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianúſque, antequã alpibus propinquarent, proſperos rerũ in Treueris geſtarum nũtiós accepere. Præcipua victoriæ fides,dux

De Sarapide ipſo excurſio.

Domitianus [illegible] *tiam accepit.*

hoſtium

hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt noſceretur ingenium eius, damnatúſque. inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam patriã eius captam, Accipere ſe ſolarium mortis reſpondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromſit. *Quoniam benignitate deûm fracta vires hoſtium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare. Caninefates Batauoſq; minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamq; principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiúmque traditurus foret. [118] quâ cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit, an opes viréſq; aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, ſalubri temperamento eluſit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica quoque & vſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinem conditus: ſtudiúmq; litterarum & [119] amorem carminum ſimulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparem mitioréinque naturam contrà interpretabatur.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ ſiſtit.

Hic res nouas tentat.

Nec perpetrat.

Otium & poetam ſimulat.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIARVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI in Iudæos vrbemq; ſacram expeditio. Eã occaſione, de gentis originẽ, moribus, religione, vrbisq; ipſius opere & ſitu, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progreſſus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita appâret ex fine admutilati libri) excepit.

EIVSDEM anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre,[1] * & priuatis vtriuſque rebus militiâ clarus, maiore tum vi famáque agebat, certantibus prouinciarum & exercituum ſtudiis. atque ipſe,[2] vt * ſuperior ſui iam crederetur, decôrum ſe promtúmque in armis oſtendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuiceſimanos tertianóſque. Comitabantur viginti ſoci x cohortes, octo equitum alæ: Simul Agrippa, Sohemúſq. reges, & auxilia

Titus in Iudæâ rem gerit.

Vel prelatis
Al. prelatis.
ſuper fortunam

Quibus copiis

auxilia regis Antiochi, validaque & ſolito inter accolas odio infenſa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ ſua quemque ſpes acciuerat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratuſq; decernere, haut procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ vrbis ſupremum diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia eius aperire. *Hieroſolyma adſidet.*

Iudæos Cretâ inſulâ profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant, quâ tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus ceſſerit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ Idam montem, accolas Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quaſi Idæos.] quidam regnante Iſide, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hieroſolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare ſedes perpulerit. Sunt qui tradant, Aſſyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræaſq; terras, & propiora Syriæ coluiſſe. Clara alij Iudæorũ initia: [3] Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe. *De Iudæorum ortu:* *Varia & vana.* *Gloſſema eſt & abeſt à Vat.*

Plurimi auctores cõſentiunt, [4] ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: [5] regem * Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuiſum deis, alias in terras auehere iuſſum. Sic conquiſitum collectumq; vulgus, [6] poſtquam vaſtis locis relictum ſit; ceteris per lacrymas torpentibus, Moſen vnum exſulum monuiſſe, ne quam deorum hominúmve opem exſpectarêt, ab vtriſque deſerti, ſed ſibimet vt duci cæleſti crederent, [7] * primo cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſêre, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex aſinorum agreſtium, è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Secutus Moſes, coniecturâ herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo pulſis cultoribus, obtinuêre terras in quibus vrbs & templum dicata ſunt. *Ita vett. et vulgò, Bocchorim,* *Moſes.* *Suſpectus locus & parum cohærens.* *Aquæ inopia.*

Moſes, quo ſibi in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. [8] Effigiem animalis, quo monſtrante errorem ſitimq; depulerant, penetrali ſacrauere: cæſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abſtinent, memoriâ cladis, quòd ipſos ſcabies quondã turpauerat, cui id animal obnoxiũ. Longam olim famem, crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentũ, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ, ſeptimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus: ſeu quòd è ſeptem ſideribus, quîs mortales reguntur, altiſſimo orbe & præcipua potentiâ ſtellâ Saturni feratur: ac pleraque cæleſtium, [9] vim ſuam & curſum ſeptimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera inſtituta ſiniſtra, fœda, pra- *Religio gentis.* *Aſinus id (falſum) ſacer.* *Sabbathi quies.*

Tt uitate

Capitolium refectum.

in horreis fuerit, cùm à Veſpaſiano commeatus ſubuenere.[74] Curam reſtituendi Capitolij in [75] L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famáque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum iiſdem veſtigiis ſiſteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerenâ luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coroniſq. [76] Ingreſſi milites, quibus fauſta *nomina, [77] felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſq. patrimis matrimiſque, [78] aquâ riuis & fontibus amnibúſque hauſtâ perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte [79] Plauto Eliano pontifice, [80] luſtrata *boue tauriſq. areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſq. imperij deos precatus vti cœpta proſperarent, ſedéſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxêre: paſſimq́; iniectæ fundamentis argenti auriq. ſtipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victæ, ſed vt gignuntur. Prædixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auróve in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere, & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Auditâ interim per Gallias Germaniáſq. mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſſâ diſſimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externum ſeruitium, quàm Imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbique exercituum noſtrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Daciſq́ue Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri, paria de Britanniâ fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adeſſe crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; ſed integrâ Iouis ſede, manſiſſe imperium. Fatali nunc igne, ſignum cæleſtis iræ datum. & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione vanâ Druidæ canebant. Inceſſerátque fama, primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Claſſicúmq, præfectum alæ Treuerorum. [81] Claſſicus, nobilitate opibuſque, *anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóq. clara origo.[82] Ipſe, è maioribus ſuis, hoſtis populi Rom. quàm ſocius iactabat. Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloriâ incendebatur, proauiam ſuam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos ceterorum ſcrutari. vbi, quos idoneos rebantur, côſcientiâ obſtrinxere, in coloniâ Agrippinenſi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorúmque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas.

Quo ritu, quáq; cerimoniâ.
Vat. omina

Quá precat.
Vat. ſuouetaurilibus

Aurum & argentū rude iniectum.

Altiùs id extructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hoſtes, ob incendium Capitolij.

Fœdus Ciuilis cum quibuſdam Gallis.
Vat. ante alios

Cum Treuerís primò.

Qui in Vbiis coniurant.

Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, *Furere diſcordiis populum Rom. cæſas legiones, vaſtatam Italiam, capi cùm maximè vrbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri. ſi alpes præſidiis firmentur: coalitâ libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probatáque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos cenſebant, turbidos, infidos, ſanguine ducum polluros. Vicit ratio parcendi: ne ſublatâ ſpe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in ſocietatem. legatis tantùm legionum interfectis, cæterum vulgus conſcientiâ ſcelerum, & ſpe impunitatis, facilè acceſſurum. Ea primi concilij forma. miſſíq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidíſq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutuâ diſſimulatione, & iiſdem quibus petebatur artibus graſſati, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfugit. pollicitúſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Bethaſiorúmque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marſacóſque incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primùm diſcreti à legionibus, proprio vallo caſtra ſua circumdant, obteſtante Voculâ, [63] *Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibúſque deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliáſque ſingulis prœliis concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum expectarent. Meliùs diuo Iulio, diuóque Auguſto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium: cum ſpoliati exutíq; fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidiâ Claſſicum Tutorémq; videt; verſo itinere, Noueſium concedit. Galli, duûm millium ſpatio diſtantibus campis, conſedère. Illuc commeantium centurionum militumq; emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum diſſeruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortémque [64] in tot malis hoſtium vt finem miſeriarum expecto. Veſtri me pudet miſerétque, aduerſus quos non prœlium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hoſtium. bellum cum populo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claſsicus ſperat: imperiúmque & ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeò nos, ſi fortuna in præſens virtúſque deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne*

Deficiunt à Romanis.

De legionibus deliberant.

Ad reliquos Gallos mittunt:

Vocula reſciſcit, nec punire audet.

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiunt.

Vocula increpat.

Et Noueſium abit.

Galli Romanos ipſos adſciſcunt.

Vocula dehortari conatur.

runt, ne

runt, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeq. cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famáque. Tolerant cùm maximè inopiam obſidiúmq. apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſsis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares.[81] *Pecunia nuper etiam donatiuo ſuffecit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem. Sed eſt vallum muríque, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitúſque concurrant. Sanè ego diſpliceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis ſatellitibus, Ciuilem & Claſsicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia vrbis Germani Galliq. duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas ſuppleb.tis? quis deinde ſceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor venerórq., vt*[86] *ſi vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari: at certè pollui fœdariq. à Tutore & Claſsico, ne ſinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & ſine noxâ pœnitentiam.*

Nec proficit multum. Variè excepta oratio inter ſpem metúmque ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruiq. prohibuêre *Claſsici operâ occiditur.* fœdiſſimam mortem ſponte præuenire. Et Claſſicus, miſſo Æmilio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium *Legati alij vinciuntur.* & Numiſium legatos, vinciri ſatis viſum. Dein ſumtis Romani imperij inſignibus, in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus du*Romani Gallis iurant.*rato, verba vltrà ſuppeditauere, quàm vt ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quiſque flagitium nauauerat, præmiis attollit. *Tutor Agrippinenſes eòdem adigit.* Diuiſæ inde inter Tutorem & Claſſicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenſes, quantúmq. militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo *Obſeſſi in Veteribus ſolicitantur.* caſtrorum præfecto, qui detractauerant, Claſſicus corruptiſſimum quemque è deditis pergere ad obſeſſos iubet, veniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. aliter, nihil ſpei. Famem, ferrúmque, & extrema paſſuros. Adiecere qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Contantibus ſo*Quos fames premit.*lita inſolitaque alimenta deerant; abſumtis iumentis equiſque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in vſum neceſſitas vertit. Virgulta poſtremò & ſtirpes & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæque documentum fuère: donec egregiam laudem, fine turpi ma*Et ad pactionem perpelluntur.*cularent, miſſis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admiſſæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem co-

orti

otti Germani, incaurum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſque in veſtigio; multi, palantes occubuêre. Ceteri retrò in caſtra profugiunt, querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris, faces iniiciunt. Cunctóſque qui prælio ſuperfuerant, incendium hauſit. [87] Ciuilis, barbaro voto, poſt cœpta aduerſus Romanos arma, propexum rutilatúmq. crinem, patratâ demum cæde legionum, depoſuit. & ferebatur paruulo filio, quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſq. pueribus figendos, obtuliſſe. Ceterùm neque ſe, neque quemquam Batauum, in verba Galliarum adegit: fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Túncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorúmque in Galliâ geniti, reſeruantur, pignus ſocietatis: Cohortium, alarum, legionum, hiberna, ſubuerſa crematáque: iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio XIII. cum auxiliis ſimul deditis, à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſgredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egêre. ignauiſſimus quiſque, cæſorum apud Vetera exemplo, pauentes: melior pars, rubore & infamiâ, quale illud iter, quis dux viæ & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ neciſque dominos feciſſent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſima ſibimetipſi circumdare: quidam expedire arma, teliſque tamquam in aciem accingi. [88] Hæc meditantibus, aduênit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. [89] Reuulſæ imperatorum imagines, *innexa ſigna, fulgentibus hinc inde Galloru͂ vexillis, ſilens agmen, & velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam, deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui paullo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris rectiſque, & vndique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an Coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitiâ * ingenitâ & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinéſi deprehenſum, honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, opulen-

Abeũtes Germani præter ſas cæduntur.

Ciuilis crinẽ ponit, votũ damnas.

Sæuitia eius.

Velledæ virginis auctoritas.

Caſtra Romana euerſa.

Legio quæ Noueſij, exitꝰ.

Turpiſſimè tráſit agmine.

Vid. regimẽ, in hora

Claudius Sanctus dux ſtolidus.

Illuditur à vulgo.

Ala vna abit. & ſe vindicat.

Agrippinenſis colonia in ancipiti.

ea v. l. ſcribo, ingeni j

Sed ſatum eam ſeruat:

Germanis valde inuiſa.

opulentiâ auctúque. Neque alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret. aut diſiecta, Vbios quoque diſpei ſiſſet.

E quis Tencteri Vbios adeunt: Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent. quæ, ferociſſimus è legatis, in hunc modum protulit. *Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniæ,*

Horridè affantur. *communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobiſq. gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipſum, clauſerãt Romani: vt colloquia congreſſuſq. noſtros arcerent: vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed vt amicitia ſocietáſque noſtra in æternum rata ſint: poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſeruitij, detrahatis. etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliuiſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miſcentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut ſegregare cauſſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſque vtramque ripam colere, vt olim maioribus noſtris.* [90] *quomodo lucem noctemq. omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultúmque patrium reſumite,* [91] *abruptis* * *voluptatibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos, quàm armis valent. ſincerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.*

**Vulgò, velligalibus,*

Agrippinenſes, ſumto conſultandi ſpatio, quando neque ſubire conditiones metus futuri, neque palàm aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modum reſpondent.

Vbij ambiguè & callidè reſpondent. *Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidius quàm cautiùs ſumſimus, vt vobis ceteríſque Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus ſe cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugêre.* [92] * *Eductis olim, & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq. mox prouenêre, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum, reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec noua & recentia iura,* [93] *in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.*

**Deductis*

Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetrauere.

Velledæ auctoritas: Sed coràm adire, alloquiq; Velledam negatum. Arcebantur aſpectu, quò venerationis plus ineſſet. [94] Ipſa editâ in turre. dilectus è propinquis, conſulta reſponſaque, vt internuntius numinis, portabat.

Eiuſq. faſtidium.

Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatíſque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compoſitâ: quominus vlterà pergeret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumque & Neruiorum tumultuariâ manu reſtitit.

Labeo opponit ſe Ciuili. fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in anguſtiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuaſere.

Sed vincitur. Simul Ciuilis, auſus, an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo* inquit, *bellum ſumſimus, vt Batani & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite ſocietatem. tranſgredior ad vos,* [95] *ſeu me ducem, ſeu militem mauulitis.*

manulis. Mouebatur vulgus, condebántque gladios; cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuerſam ei gentem dedidêre. Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethaſios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copiis ſuis adiunxit: ingens rerum, perculſis ciuitatum animis, vel ſponte inclinantibus. Interea [96] Iulius Sabinus, [97] proiectis fœderis Romani monumentis, Cæſarem ſe ſalutari iubet: magnámque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. Fortuna melioribus affuit. [98] Fuſi Lingones. Sabinus feſtinatum temerè prœlium, pari formidine deſeruit. Vtque famam exitij ſui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illìc voluntariâ morte interiiſſe creditus. Sed quibus artibus latebriſque, vitam per nouem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & [99] inſigne [100] Epponinæ vxoris exemplum, ſuo loco reddemus.

Tungri deduntur.
Bethaſij, & Neruij.
Sabini vanitas, qui Cæſarē ſe facit.
Sequanos inuadit:
Fugit, latet.

Sequanorum proſperâ acie, belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paullatim ciuitates, faſq; & fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt miſſis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant. [101] *Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & [102] Petilium Cerialem delegerat, *ſummam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, ſine rectore. & Domitiani indomitę libidines timebantur: ſuſpectis, vti diximus, Primo Antonio, Varóque Ario. Varus prætorianis præpoſitus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. Vtq́ue Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Arretinum Clementem, domui Veſpaſiani per affinitatem innexum, & gratiſſimum Domitiano, prętorianis præpoſuit, patrem eius ſub Caio Cæſare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lętum militibus idem nomen. atque [103] ipſum quamquam ſenatorij ordinis ad vtraque munia ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſque; & alij per ambitionem.

Concilium Galliarum, ſuper ſummâ res.
**Nec, quamquam*
**Pars. ſumma*
Varo præfectura Præt. adempta:
Clementi data.

Simul Domitianus Mucianúſque accingebantur, diſpari animo. ille, ſpe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet, paci bellóque malè conſuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarum vnaetuiceſima, è recens conſcriptis ſecunda, Peninis Cottianiſq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britannia, III ac prima ex Hiſpaniâ accitæ.

Domitianus vnà cū Muciano ad bellū expediunt.
Legiones contrahunt.

Igitur venientis exercitus famâ, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuerorum legatio illìc oppetiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperiis obiectari ſolita, contumeliáſq. & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſque gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, vim Romanam, paciſque bona diſſertans, & ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſque periculo geri, iámque ſuper caput legiones: ſapientiſſimum quemque reuerentiâ fidóque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Cóſtat obſtetiſſe Treueris Lingonibúſque apud Gallias, quòd Vindicis motu

Remis deliberant Galli.
Tullius in arma eos trahit.
Iulius retinet.

Vide, per deū, quæ in plurium imperio eueniant.

cum Verginio ſteterant. Deterruit pleroſque prouinciarum æmulatio, quod bello caput? vnde ius auſpiciúmq. peteretur? quam, ſi cuncta proueniſſent, ſedem imperio legerent? Nōdum victoria, iam diſcordia erat: aliis fœdera, quibuſdam opes vireſque, [104] aut vetuſtatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præſentia placuere.

Galli Romanorum iugum præferunt.

Scribuntur ad Treueros epiſtolæ, nomine Galliarum, vt abſtinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitq́ ciuitatis ſuæ aures, haut perinde inſtruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræúe rebellium ciuitates, pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere.

Intereà hoſtes ſegniter agunt.

Ne duces quidem, in vnum conſulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus, ſegne plerumq; otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam, & [105] ardua alpium præſidiis claudere.

Romani vndique irrumpunt.

Atq; interim vnaetviceſima legio Vindoniſsâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhętiam irrupère. Acceſſit ala Singularium, excîta olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani transgreſſa.

Iulius Briganticus pro iis.

Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſúſque. Tutor, Treuerorum copias, recênti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atq; equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionariis.

Legionarij Treueros deſerunt: Aliiq́ plures.

qui primò cohortem præmiſſam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitúſq. Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere: ſecutis Tribocis, Vangionibúſq; & Caracatibus, Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit,

Tutor victus.

fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & repertó vado, proditus fuſúſque.

Perculſi Treueri:

Eâ clade, perculſi Treueri. & plebes omiſſis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi poſuiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam nō exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaq́: in Treueros, vt ſuprà memorauimus, traductę, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta. qui vbi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium conuerſurus: legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatem, abſceſſere.

Tamen iterū animos & arma recipiūt.

Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectę ſpes.

Cerialis ingenium.

Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferociâ verborum militem incendebat; vbi primùm congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos; in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauêre, promiores ad officia quòd ſpernebâtur.

Ciuilis & Claſſicus accelerant.

At Ciuilis & Claſſicus, vbi pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera accepère: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuère, ne ſummæ rei peri-

rei periculum faceret. Eo rapidiùs Cerialis, miſſis in Mediomatricos, *Sed præuenit Cerialis.*
qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat
militum Magontiaci, quantúmque ſecum tranſuexerat, tertiis caſtris
105 *Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valen- *Vet. Ridogolum*
tinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum. & addiderat foſ-
ſas, obiceſque ſaxorum. Nec deterruêre ea munimenta Romanum du- *Valentinum inuadit.*
cem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in col-
lem erigeret; ſpreto hoſte, quem temerè collectum, haut ita loco iuua-
ri, vt non plus ſuis in virtute foret. Paulum moræ in aſcenſu, dum miſ-
ſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum ad manus; deturbati, ruinæ modo, *Albos fugat.*
præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobiliſ-
ſimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, poſtero die, *Ipſum capit.*
coloniam Treuerorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis.
Hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſaſq́ legio- *Treueris exitium immi-*
nes. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia *nebat.*
vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ inte-
gram ſedem, ſpoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret præ-
dã in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtro-
rum excidia penſarentur.[107] Cerialis metu infamiæ, ſi licentiâ ſæuitiáq. im- *Sed Cerialis*
buere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad *diſcuſſit.*
externa modeſtiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatri- *Legiones nuper deditæ.*
cis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientiâ flagitij mæſtæ, fi-
xis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. neque
ſolantibus hortantibúſve reſponſa dabant, abdiri per tentoria, & lucem
ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dede-
cus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precéſq. ad-
hibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis *Veniam impetrant.*
mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmve diſcordiâ,
vel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacra-
menti diem haberent: priorum facinorum neque Imperatorem, neque
ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, *Cauetur eorũ infamiæ.*
ne quis in certamine iurgióve ſeditionem aut cladem commilitoni ob-
iectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita allo-
quitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem* *Cerialis, ita me Deus, facunda & ſapiens oratio.*
armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonáque ac
mala non ſua naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur: ſtatui pauca
diſſerere, quæ profligato bello, vtilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe.
Terram veſtram, cæterorúmque Gallorum, ingreſſi ſunt duces Imperato-
réſque Romani, nullâ cupidine, ſed maioribus veſtris inuocantibus, quos diſ-
cordiæ vſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, ſociis pariter
atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot prœliis aduerſus Cimbros Teu-
tonóſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quóve euentu Germa-
*nica bella tractauerimus, ſatis *clarum. Nec ideò Rhenum inſedimus, vt* *Vet. cãrũ*
Italiam tueremur: ſed ne quis alius Arioviſtus, regno Galliarum potiretur.
An vos cariores Ciuili Batauiſq. & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm
maioribus eorum patres auiq. veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſſa Germa-
nis tranſcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor:

vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ſolum, vosq́. ipſos poſſiderent. Ceterùm libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadē iſta vocabula vſurparet. Regna bellaq́. per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrū ius concederetis. Nos, quamquam toties laceſſiti, iure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, ſine armis; neque arma, ſine ſtipendiis; neque ſtipendia, ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has aliáſque prouincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſúmve. Et [108] laudatorum Principum vſus ex æquo, quamuis procul agentibus: ſæui proximis ingruunt. [109] quomodò ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. ſed neque hæc continua; & meliorum interuentu penſantur. niſi fortè Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq́. arceantur. Nam [110] pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exſiſtent? Octingentorum annorum fortunâ diſciplinaq́., compages hæc coaluit: quæ conuelli, ſine exitio conuellentium, non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſſæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoréſque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis. Tali oratione grauiora metuenteis compoſuit, erexítque. Tenebantur victore exercitu Treueri; cùm Ciuilis & Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem; quarum hęc ſententia fuit. Veſpaſianum, quamquam * nuntios occultarent, exceſſiſſe vitâ. Vrbem atque Italiam, interno bello conſumtam. Muciani & Domitiani, vana & ſine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum contentos: ſi prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claſſico nihil. eum qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copiis aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem paſſum iungi, quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſsâ vallóq; circumdedit: quîs temerè antea intutis conſederat. Apud Germanos, diuerſis ſententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Tranſrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas, ſecum palàm, aut voto ſtare:* Tutor cōtatione creſcere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Tranſuectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hiſpaniâ: aduentare ex Italiâ: nec ſubitum militem, ſed veterem, expertúmque belli. Nam Germanos, qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniámque ac dona, quis ſolis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali, niſi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idq́. ipſum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducíq́. temeritatis. Auſuros rurſus, venturóſq́. in manus, non imperiti adoleſcentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma*

Treueris ignotum.

*Pars. nuntij quod prope.

Ciuilis & Claſſicus aduenere.

Ille pugnam differri cenſet.

Tutor maturat.

med. tan-

meditantis, ſed Ciuilis & Claßici: quos vbi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq́, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: reſumturos arma, vbi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbatâ Tutoris ſententiâ Claſſicus. ſtatimque exſequuntur. Media acies Vbiis Lingonibúſque data, dextro cornu cohortes Batauorum, ſiniſtro Bructeri Tencterique. pars montibus, alij viam inter Moſellámque flumen, tam improuiſi aſſiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari ſimul, vincique ſuos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fuſi equites: Medius Moſellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortiſſimi cuiuſque accurſu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus, palantes captarum apud Nouefium Bonnámque legionum manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incenſus irâ, *Non Flaccum*, inquit, *Non Voculam deſeritis. Nulla hic proditio. neque aliud excuſandum habeo, quàm quòd* [111] *vos Gallici fœderis oblitos* [**prædixerim,*] *memoriam Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numiſiis & Herenniis, vt omnes legati veſtri, aut militum manibus, aut hoſtium ceciderint.* [112] *Ite, nuntiate Veſpaſiano, vel quod propius eſt Ciuili & Claßico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectiſque eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentoriis ſarcinilque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erant. donec legio viceſimaprima, patentiore quàm ceteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit. Nec ſine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſiectæ, ſummis rurſus iugis congregabantur, ac ſpeciem noui auxilij fecerant. Sed obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita conſtantiâ reſtituit. Secutúſq fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit exſcinditque. Nec in longum quies militi data. Orabât auxilium Agrippinenſes; offerebántq. vxorem ac ſororem Ciuilis, & filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atq; interim diſperſos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iuſtæ preces inuocantium, antequàm hoſtes reparatis viribus, ad ſpem, vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus; [113] flagrátiſſimâ cohortium ſuarum integrâ, & è Chaucis Friſiiſq. compoſitâ: [114] Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium, agebat. Sed triſtis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinenſium: qui largis epulis vinóque ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine ſubuênit. Circumſteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, ad-

Et rum ?o Claſſicus.

Romanos inuadunt improuiſò.

Penè funduntur.

Cerialis mira conſtantia.

Milites increpat.

*Meuo vel ſaperſtita vox.

Iiſ animum recipiunt.

Mox fugant hoſtem:

Nimis prædæ intentum.

Vbij auxilia petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

iunctâ Britannicâ claſſe, affliƈtaret Batauos, quà Oceano ambiuntur.
Sed legionem, terreſtri itinere, Fabius Priſcus legatus in Neruios Tun-
Claſſis Romana fuſa. gróſq. duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptę. Claſſem vltro Ca-
nefates aggreſſi ſunt. maiórq. pars nauium depreſſa, aut capta. Et Ner-
Itemq́, Neruij, eorum ſtrages. uiorum multitudinem ſponte commotam, vt pro Romanis bellum ca-
peſſeret, iidem Cannefates fudêre. Claſſicus quoque aduerſus equites
Noueſium à Ceriale præmiſſos, ſecundum prælium fecit. quæ modica,
ſed crebra damna, famâ victoriæ nuper partę lacerabant. Iiſdem diebus,
Mucianus Vitellij filium interfici iubet: manſuram diſcordiam obten-
dens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri in-
ter comites à Domitiano paſſus eſt: fauore militum anxius, & ſuperbiâ
Antonius Primus ad Veſpaſianum venit. viri, æqualium quoq. adeò ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpa-
ſianum Antonius, vt non pro ſpe ſuâ excipitur, ita neque auerſo Impe-
ratoris animo. Trahebatur in diuerſa. hinc, meritis Antonij, cuius duƈtu
confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epiſtolis. ſimul cete-
ri, vt infeſtum tumidúmq. inſectabantur, adiunctis prioris vitæ crimini-
Cuius mores non ad uolũ. bus. neque ipſe deerat arrogantiâ vocare offenſas, nimius commemo-
randis quæ meruiſſet. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuum ac dedi-
ticium increpat. Vnde paulatim leuior viliórq. haberi, manente tamen
Itaque vileſcit. in ſpeciem amicitiâ. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ
**Fortaſſe Eteſiarum* **ſtatos *æſtiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa mira-
Miracula Veſpaſiano edita. cula euenêre, quîs cæleſtis fauor & quædam in Veſpaſianum inclinatio
numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorum tabe
notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu;
Cæcum ſanat. monitu Sarapis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit.
precabatúrq. Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur reſper-
Mancum ſanat. gere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auƈtore, vt pede ac
veſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primò irridere, aſperna-
ri: atque illis inſtantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obſe-
cratione ipſorum, & vocibus adulantium in ſpem induci. poſtremò ęſti-
mari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ ſuperabi-
les forent. Medici variè diſſerere. Huic non exeſam vim luminis, & re-
dituram ſi pellerentur obſtantia: illi elapſos in prauum artus, ſi ſalubris
vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſte-
rio Principem electum. deniq. patrati remedij gloriam, penes Cęſarem;
irriti, ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ
ſuæ patere ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipſe vultu, erectâ
quæ aſtabat multitudine, iuſſa exſequitur. Statim conuerſa ad vſum ma-
nus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere **nunc quoque me-
Serapidis templũ adit. morant, poſtquam nullum mendacio pretium. Altior in Veſpaſiano cu-
pido adeundi ſacram ſedem, vt ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri
Omen illic ei factum. templo cunctos iubet. atque ingreſſus, intentúſq. numini, reſpexit ponè
tergum **è primoribus Ægyptiorum, nomine Baſiliden: quem procul
Alexandriâ plurium dierum itinere, & ęgro corpore detineri haut igno-
rabat. Percontatur ſacerdotes, num illo die Baſilides templum iniſſet?
percontatur obuios, num in vrbe viſus ſit? deniq; miſſis equitibus explo-
rat, illo temporis momento, octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc
diuinam

diuinam ſpeciem,& vim reſponſi ex nomine Baſilidis,interpretatus eſt. Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata: Ægyptiorum antiſtites,ſic memorant. Ptolemæo regi,qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit,cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia,templaq. & religiones adderet,oblatum per quietē decore eximio & maiore quàm humanâ ſpecie iuuenem,qui moneret,vt fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis,effigiem ſuam acciret:lætum id regno,magnámq.& inclutam ſedem fore quæ excepiſſet.ſimul viſum eumdem iuuenem in cęlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum,quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris,Timotheum Athenienſem è gente Eumolpidarum,quem vt antiſtitem cęrimoniarum Eleuſi exciuerat,quæ nam illa ſuperſtitio,quod numē interrogat. Timotheus,quęſitis qui in Pontum meaſſent,cognoſcit vrbem illic Sinopen,nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem aſſiſtere,quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt ſunt ingenia regum,pronus ad formidinem,vbi ſecuritas rediit,voluptatum quàm religionum appetens,negligere paulatim,aliaſq.ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior,exitium ipſi regnóq.denuntiaret,ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq.nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haut ambigua. Irent,ſimulacrúmq.patris ſui reueherent,ſororis relinquerent. Vt Sinopen venēre,munera,preces,mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modò numen pauęſcere,modò minis aduerſantis populi terreri,ſæpe donis promiſſiſque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto,Ptolemæus non ſtudium,non preces omittere. Dignitatem legatorum,numerum nauium.auri pondus,augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur,ne deſtinata deo vltrà moraretur. Cunctantem varia pernicies, morbique & manifeſta cæleſtium ira,grauiórq in dies fatigabat. Aduocatâ concione,iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq; viſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, inuidere Ægypto,ſibi metuere,templumque circumſidere. Maior hinc fama tradidit deum ipſum appulſas litori nauis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu,tertio die tantum maris emenſi,Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis extructum,loco cui nomen Rhacotis.fuerat illic ſacellum,Sarapidi atque Iſidi antiquitùs ſacratum. Hæc de origine & aducctu dei,celeberrima. Nec ſum ignarus,eſſe quoſdam qui Seleuciâ vrbe Syrię accitum,regnante Ptolemæo,quem tertia ætas tulit:alij auctorem eumdem Ptolemæum, ſedem ex quâ tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deum ipſum multi Æſculapium, quòd medeatur ęgris corporibus;quidam,Oſirim,antiquiſſimū illis gentibus numen;plerique Iouem,vt rerum omnium potentem; plurimi Ditem patrem,inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianuſque, antequā alpibus propinquaſſent, proſperos rerū in Treueris geſtarum nūtios accepere. Præcipua victoriæ fides,dux

De Sarapide ipſo excurſio.

Domitianus [illegible] rerum [illegible] tum acceptis.

S hoſtium

hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Audirus ideo tantùm, vt noſcererur ingenium eius, damnatúſque. inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam patriá eius captam, Accipere ſe ſolatium mortis reſpondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromſit. *Quoniam benignitate deûm fracta vires hoſtium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare. Caninefates Batauoſq; minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamq; principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum'. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiúmque traditurus foret. [118] quâ cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit, an opes viréſq; aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, ſalubri temperamento eluſit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica quoque & vſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimplicitatis ac modeſtiç imagine, in altitudinem conditus: ſtudiúmq; literarum & [119] amorem carminum ſimulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparem mitioréinque naturam contrà interpretabatur.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianū ſiſtit.

Hic res nouas tentat:

Nec perpetrat.

Otium & poetam ſimulat.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIARVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI *in Iudæos vrbemq; ſacram expeditio. Eá occaſione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisq; ipſius opere & ſitu, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progreſſus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita appâret ex fine admutilati libri) excepit.*

EIVSDEM anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, [1] * & priuatis vtriuſque rebus militiâ clarus, maiore tum vi famáque agebat, certantibus prouinciarum & exercituum ſtudiis. atque ipſe, [2] vt * ſuperior ſui iam crederetur, decôrum ſe promtúmque in armis oſtendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuiceſimanos tertianóſque. Comitabantur viginti ſoci æ cohortes, octo equitum alæ: Simul Agrippa, Sohemúſq. reges, &

Titus in Iudæâ rem gerit.
**Vet. prelatis*
Vel preliatis.
**ſuper fortunam*

Quibus copiis

auxilia

auxilia regis Antiochi, validaque & ſolito inter accolas odio infenſa Iu-
dæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ ſua quemque ſpes
acciuerat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines
hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratuſq́; decer-
nere, haut procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ vrbis ſupre- *Hieroſolyma*
mum diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia eius aperire. *adſidet.*
Iudæos Cretâ inſulâ profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant, *De Iudæorum*
quâ tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus ceſſerit regnis. Argumentum è *ortu:*
nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montem: accolas, Idæos, aucto *Varia & va-*
in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quaſi Idæos.] quidam re- *na.* *Gloſſema eſt
gnante Iſide, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hie- & abeſt à Vat.
roſolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum
prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare ſedes perpule-
rit. Sunt qui tradant, Aſſyrios conuenas, indigum agrorum populum, par-
te Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræaſq́; terras, & propiora
Syriæ coluiſſe. Clara alij Iudæorũ initia: [3] Solymos carminibus Homeri
celebratam gentem, conditæ vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe.
Plurimi auctores cõſentiunt, [4] ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœ-
daret: [5] regem * Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium pe- *Ita vet. et vul-
tentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuiſum deis, alias in gò, Bocchorim,*
terras auehere iuſſum. Sic conquiſitum collectumq́; vulgus, [6] poſtquam
vaſtis locis relictum ſit; ceteris per lacrymas torpentibus, Moſen vnum *Moſes.*
exſulum monuiſſe, ne quam deorum hominúmve opem exſpectarēt, ab
vtriſque deſerti, ſed ſibimet vt duci cæleſti crederent, [7] * primo cuius au- *Suſpectus lo-
xilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſêre, atque omnium cus & parum cohærens.
ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fati- *Aquæ inopia.*
gabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex
aſinorum agreſtium, è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Secu-
tus Moſes, coniecturâ herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Id leua-
men. & continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo pulſis cultoribus,
obtinuêre terras in quibus vrbs & templum dicata ſunt. Moſes, quo ſibi *Religio gen-*
in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſq́; ceteris mortali- *tis.*
bus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa
apud illos, quæ nobis inceſta. [8] Effigiem animalis, quo monſtrante erro- *Aſinus ivt*
rem ſitimq́; depulerant, penetrali ſacrauere: cæſo ariete, velut in contu *(falſum) ſa-*
meliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin co- *cer.*
lunt. Sue abſtinent, memoriâ cladis, quòd ipſos ſcabies quondã turpaue-
rat, cui id animal obnoxiũ. Longam olim famem, crebris adhuc ieiuniis
fatentur. Et raptarum frugum argumentũ, panis Iudaicus nullo fermen-
to detinetur. Septimo die, otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum *Sabbathi*
tulerit. dein blandiente inertiâ, ſeptimum quoque annum ignauiæ da- *quies.*
tum. Alij honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis traden-
tibus Idæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus:
ſeu quòd è ſeptem ſideribus, quîs mortales reguntur, altiſſimo orbe &
præcipua potentiâ ſtella Saturni feratur: ac pleraque cæleſtium, [9] vim
ſuam & curſum ſeptimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo mo-
do inducti, antiquitate defenduntur. cetera inſtituta ſiniſtra, fœda, pra-

uitate valuere. Nam peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patriis, tribu-
Stipes in templum. ta & [10] ſtipes, illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promtu, ſed aduerſus omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienatum cōcubitu abſtinent. inter ſe nihil illicitū. Circum-
Circumciſio. cidere genitalia inſtituere; vt diuerſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum, idem vſurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, [11] exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere.
Animorum æternitas. [12] Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animaſque prœlio aut ſuppliciis peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, e more Ægyptio. Eademq́; cura, & de infernis perſuaſio. cælestium contrà. Ægyptij pleraque animalia effigieſq́; compoſitas venerantur. [13] Iudæi mente ſolâ, vnumq́; numen intelligunt. Profa-
Imaginum deſpretio. nos qui deûm imagines, mortalibus materiis, in ſpecies hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulacra vrbibus ſuis, nedū templis ſunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibiâ tympaniſq́; concinebant, hederâ vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta:
Quidam Liberum in deū dant. Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis. quippe Liber feſtos lætoſque ritus
Iudeæ fines & ſitus. poſuit: Iudæorum mos abſurdus ſordiduſque. Terra fineſque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occaſu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres,
**Suſpicor redundare.* vber ſolum. [14] [*Exuberant] fruges noſtrum ad morem. præterq́; eas,
Vbertas, & fruges. [15] Balſamum: & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balſamum, modi-
Balſamum. ca arbor. vt quiſque ramus intumuit, [16] ſi vim ferri adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut teſtâ aperiuntur. humor in vſu medentium eſt. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardo-
Iordanes amnis. res opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed [17] vnum atque alterum lacum inte-
Lacus Aſphaltites. ger perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. [18] Incertæ vndæ ſuperiecta, vt ſolido feruntur, periti imperitique nandi, perinde attolluntur.
Bitumen in eo. [19] Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vſum vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte naturâ liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq́;, donec abſcindas. nec abſcindere ære ferróve poſſis: fugit cruorem veſtemq́; infectam ſanguine, quo feminæ per menſes exſoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque vt trabes aut ſaxa diſcindi.
Campi exuſti. Haut procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magniſq́; vrbibus habitatos, [20] fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, [21] terramq́; ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu

ſata,

ſata, ſiue herbâ tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuêre, atra &
inania velut in cinerem vaneſcunt. [22] Ego ſicut Iudaicas quondam vr-
bes igne cæleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, cor-
rumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fetus ſegetum & autumni putreſcere
reor, ſolo cæloq; iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: [23] cir- *Belus amnis.*
ca cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. mo-
dicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis
diſpergitur. habent & opida. Hieroſolyma genti caput. [24] Illic immenſę *Hieroſolyma*
opulentiæ templum, & primis munimentis [25] vrbs * deiugis, [26] templum *vrbs*
intimis clauſum. ad fores tantùm Iudæo aditus: limine, præter ſacerdo- *Ibi templum.*
tes, arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medóſq; & Perſas Oriens fuit; de-
ſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquàm Macedones præpotuêre; rex An-
tiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo *Antiochus*
minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohi- *Iudæis infe-*
bitus eſt. nam eâ tempeſtate, Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi, Macedo- *ſtus.*
nibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi *Reges iis, vnà*
ipſi reges impoſuêre, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma do- *& ſacerdotes.*
minatione, fugas ciuium, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, paren-
tum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia ho-
nor ſacerdotij, firmamentum potentiæ aſſumebatur. Romanorum pri-
mus Gn. Pompeius, domuit: templúmque iure victoriæ ingreſſus eſt. *Pompeius*
Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam ſedem, & inania arca- *vincit.*
na. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. [27] Mox bello ciuili **Aliàs, nullas i. d. eff. quo*
interno, poſtquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant: rex Par-
thorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectúſque à P. Ventidio, & Parthi *Parthi ve-*
trans Euphratem redacti Iudæos [28] C. Soſius ſubegit. Regnum ab Anto- *xant.*
nio Herodi datum, [29] victor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, ni- *Varij apud*
hil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à *eos reges, &*
Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi *turbæ.*
Herodis tripartitò rexêre. Sub Tiberio quies. dein, iuſſi à C. Cæſare effi-
giem eius in templo locare, arma potiùs ſumſêre. quem motum Cæſa-
ris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis,
Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus
Antonius Felix, per omnem ſæuitiam ac libidinem, ius regium ſeruili *Felix, procu-*
ingenio exercuit, Druſillâ Cleopatrę & Antonij nepte in matrimonium *rator Iudææ.*
acceptâ. vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. du-
rauit tamen patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. *Florus, ſub*
Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem [30] Ceſtium Gallum *quo bellum.*
Syriæ legatum, varia prœlia ac ſæpius aduerſa excepêre. Qui vbi fato aut
tædio occidit: miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famaque & egregiis *Veſpaſianus*
miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omnéſque præter Hie- *cõmiſſus.*
roſolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello
intentus, quantum ad Iudæos per otium tranſiit. pace per Italiam partâ,
& externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Iudæi non ceſſiſſent. Si-
mul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus *Titus ibi re-*
caſúſve vtile videbatur. Igitur caſtris, vti diximus, ante mœnia Hieroſo- *lictus.*
lymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros

 ſtruxe-

ſtruxere aciem, rebus ſecundis longiùs auſuri; & ſi pellerentur, parato
Pugnatur ad Hieroſolyma. perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambigue certa-
uit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prœlia
Eadémq; oppugnantur. ſerebant: donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad
oppugnandum verſi. neque enim dignum videbatur, famem hoſtium
opperiri. poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine
præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptatéſque ante oculos; ac ni
Fruſtrà, quia permunita. ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbátur. Sed vrbem arduam
ſitu, opera moléſque firmauerant, quis vel plana ſatis munirentur. Nàm
duos colles immenſùm editos claudebant muri per artem obliqui, aut
introrſus ſinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus pateſcerent. Extrema
rupis, abrupta. & turres, vbi mons iuuiſſet, in ſexaginta pedes, inter de-
uexa, in centenos vicenóſque attollebantur. mirâ ſpecie, ac procul in-
tuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conſpicuoq; faſti-
Turris Antonia. gio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Tem-
Templum. plum in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante alios. ipſæ
porticus, quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons
perennis aquæ, cauati ſub terrâ montes: & piſcinæ ciſternæq; ſeruandis
imbribus. præuiderant conditores ex diuerſitate morum, crebra bella.
inde cuncta, quamuis aduerſus longum obſidium: & à Pompeio expu-
gnatis, metus atque vſus pleraque monſtrauêre. Atque per auaritiam
Claudianorum temporum, empto iure muniendi, ſtruxere muros in pace,
tamquam ad bellum: magnâ colluuie, &[11] ceterarum vrbium clade au-
cti. Nam peruicaciſſimus quiſque illuc perfugerat; eoq; ſeditioſiùs age-
Duces Iudæorum: Simon, Ioannes, Eleazarus. Inter ſe diſcordes, bant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium, Si-
mon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabant: templum,
Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleaza-
rus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & magna vis
frumenti ambuſta. Mox Ioannes, miſſis per ſpeciẽ ſacrificandi, qui Elea-
zarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones
ciuitas diſceſſit, donec propinquantibus Ro. bellum externum concor-
Prodigia ante exitium Iudæorum. diam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hoſtiis, neque votis piare
fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. Viſæ per cæ-
lum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere
templum. Expaſſæ repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox,
Excedere deos ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum
Prædictio de rege regum è Iudæâ. trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum litteris conti-
neri, eo ipſo tempore fore, vt valeſceret Oriens. profectiq; Iudæâ rerum
potirentur. quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædixerant. Sed vul-
gus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem inter-
Mira multitudo obſeſſorum. pretati ne aduerſis quidem ad vera mutabantur.[12] Multitudinem obſeſ-
ſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus, * ſexcenta millia fuiſſe ac-
** vt al. ducenta* cepimus. Arma cunctis qui ferre poſſent: & plures, quàm pro numero,
audebant. Obſtinatio viris feminiſq; par: ac ſi transferre ſedes cogeren-
Machinis vrbe muniſtur, tur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduerſus vrbem gentemque
Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus abnueret, aggeribus
vineiſq; certare ſtatuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœlio-
rum

rum fuit: donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis,ſtruerentur. At Ciuilis, poſt malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu,apud Vetera conſedit: tutus loco: & vt memoriâ proſperarum illic rerum, augeſcerent Barbarorum animi.

Ciuilis ad Vetera cum copiis.

Secutus eſt eôdem Cerialis,duplicatis copiis,aduentu ſecundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohorteſque & alæ iampridem accitæ,poſt victoriam properauerant.

Cerialis item illuc.

Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum,ſuopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem,cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola,& nobis aduerſa. quip ͻe miles Romanus armis grauis,& nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos, leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio,cùm prælatis paludibus arma equíque haurirentur. Germani,notis vadis perſultabant; omiſsâ plerumque fronte, latera ac terga circumuenientes. neq; vt in pedeſtri acie, cominus certabatur; ſed tamquam nauali pugnâ,vagi inter vndas, aut ſi quid ſtabile occurrebar,totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediêre.

Rhenus in campos effuſus:
Pugna tumultuaria in aquis.

Eius prœlij euentus,vtrumque ducem,diuerſis animi motibus,ad maturandum ſummæ rei diſcrimen erexit. Ciuilis, inſtare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam.Germani,proſperis feroces, Romanos,pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore,noſtris per iram & minas acta.

Quæ Ciuili pro meliore fuſt.

Poſterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in ſecundâ acie, legiones locatæ: dux ſibi dilectos retinuerat,ad improuiſa.

Iterum pugna.ſed ordinata.

Ciuilis haut porrecto agmine,ſed cuneis aſtitit. Bataui Cugernique in dextro; læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuêre. Exhortatio ducum,non more concionis apud vniuerſos,ſed vt quoſque eorum aduehebantur. Cerialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesq; victorias: vt perfidum, ignauum, victum hoſtem, in æternum exſcinderent. vltione magis, quàm prœlio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: attamen fuſos Germanos, quod roboris fuerit. Supereſſe, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principé Galbam, ſextæ legionis auctoritate factum: illâ primum acie, Secundanos noua ſigna, nouamq; aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent. Alacrior omnium clamor,quîs vel è longâ pace prœlij cupido, vel feſſis bello pacis amor,præmiáque & quies in poſterum ſperabantur.

Cerialis ſuos varie hortatur:

Nec Ciuilis* ſilentem ſtruxit aciem,locum pugnæ teſtem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauoſq; ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſaq; legionum calcantes quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladémq; & dira omnia obuerſari. Ne terrerentur vario Treuerici prœlij euentu: ſuam illic * victoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſsis telis, prædâ manus impediunt. ſed cuncta mox proſpera, & hoſti contraria eueniſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe: campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias:*

• ſilens, aut, ſilenter
Ciuilis item ſuos.
• Va' ... riam

Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu, quorum numine capeſſerent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem aut glorioſiſſimum inter ma-
Commiſſa acies: *iores, aut ignominioſum apud poſteros fore.* Vbi ſono armorum tripudiiſq;
(ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque & ceteris miſſili-
bus prœlium incipitur: neq; noſtro milite paludem ingrediente, & Ger-
manis vt elicerent laceſſentibus. Abſumtis quæ iaciuntur, & ardeſcente
pugnâ, procurſum ab hoſte infeſtiùs, immenſis corporibus, & prælongis
haſtis [34] fluitantem labantémque militem eminus fodiebant. ſimul è
mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorũ cuneus tranſ-
Turbatiq; initiò Romani. natauit. turbata ibi res: & pellebatur ſociarum cohortium acies, cùm
legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaq; hoſtium ferociâ, prœlium exæ-
quatur. Inter quæ, perfuga Batauus adiit Cerialem, terga hoſtium pro-
Mox perfugæ ſuggeſtione adiuti. mittens, ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illá, & Cugernos
quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Duæ alæ cum perfugâ miſ-
ſæ, incauto hoſti circumfunduntur. quod vbi clamore cognitum; legio-
Hoſtes fugiunt. nes à fronte incubuêre, pulſique Germani Rhenum fugâ petebant. De-
bellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques qui-
dem inſtitit, repentè fuſis imbribus, & propinquâ nocte. Poſterâ die, de-
cimaquarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa. Ceria-
Ciuilis in Batauiam ſe condit. lis exercitum, decima ex Hiſpaniâ legio ſuppleuit. Ciuili Chaucorũ au-
xilia venère. [35] non tamen auſus opidum *Batauorum armis tueri, raptis
**Forte, Batauodurum* quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam conceſſit. gnarus deeſſe
naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter tranſmiſſurum. quin
Molem Druſi dyruit. & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq; prono alueo in
Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur. effudit. Sic velut abacto
amne, tenuis alueus, inſulam inter, Germanóſque, continentium terra-
Primores Gallorum trans Rhenũ fugiunt. rum ſpeciem fecerat. Tranſière Rhenum Tutor quoque & Claſſicus, &
centum tredecim Treuerorum ſenatores: in quibus fuit Alpinus Mon-
tanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperiùs memoraui-
mus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac
donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumque
belli ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis
Ciuilis diuerſa præſidia inuadit: quadripartita Ciuilis inuaſerit: Decimam legionem, Arenaci, ſecũdam,
Batauoduri: & Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; caſtra: ita diuiſis
copiis, vt ipſe & Verax ſorore eius genitus, Claſſicuſque ac Tutor ſuam
quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, ſed multa auſis
aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neque ſatis cautum; &
pluribus nuntiis huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Quibus ob-
Caſtra decumanorum: uenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati,
egreſſum militem & cædendis materiis operatum turbauére, occiſo præ-
fecto caſtrorum & quinque primoribus centurionum, pauciſque militi-
bus. Ceteri ſe munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus,
Batauoduri: Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguũ prœ-
lium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam
Grinnes & Vadam. Ciuilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant. nec ſiſti poterant, interfecto
fortiſſimo quoque: in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fi-
dum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed vbi Cerialis
cum

cum dilectâ equitum manu ſubuênit,verſâ fortuna.præcipites Germani *Sed vlique repulſus.*
in amnem aguntur.Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petituſq; te-
lis,relicto equo,tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſ-
ſicumque appulſæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana claſſis pu-
gnæ affuit,vt iuſſum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia mili-
tiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda impe- *Cerialis parum prouidus.*
ria dabat:ſubitus conſiliis, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi
artes defuiſſent. hinc ipſi exercituique,minor cura diſciplinæ. Et paucos
poſt dies quamquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non vi-
tauit. Profectus Nouefium Bonnamque ad viſenda caſtra, quæ hiema- *Itaq; penè is interceptus.*
turis legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incu-
rioſis vigiliis. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuêre. ele-
cta nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum in-
eunt. Prima cædes aſtu adiuta:inciſis tabernaculorum funibus, ſuffinet
*coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare claſſem, inücere *°Vet. contectus*
vincla, trahere puppes. Vtque ad fallendum ſilentio, ita cœptâ cæde, &
quò plus terroris adderent,cuncta clamoribus miſcebant. Romani vul-
neribus exciti,quærunt arma,ruunt per vias,pauci ornati militariter,ple-
rique circum brachia tortâ veſte, & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſom-
nis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namque prætoriam na-
uem,vexillo inſignem,illic ducem rati,abripiunt. Cerialis alibi noctem
egerat, vt plerique credidêre, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris
Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant,tamquam iuſſi
ſilere: ne quietem eius turbarent.ita intermiſſo ſigno,& vocibus,ſe quo-
que in ſomnum lapſos. Multâ luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus,præ- *Nauibus hoſtes potiti.*
toriam triremem,flumine Luppiâ,donum Velledę traxere.Ciuilem cu-
pido inceſſit,naualem aciem oſtentandi Complet quot biremium,quę- *Nauale certamen tentatum.*
que ſimplici ordine agebantur. [56] Adiecta ingens lintrium vis. tricenis
quadrageniſque armamenta liburnicis ſolita: & ſimul captæ lintres, ſa-
gulis verſicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabantur. Spatium velut
æquoris *captum, vbi [57] Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affun- *°Vet. electum*
dit.Cauſſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti vanitatem,vt eo terro-
re commeatus Galliâ aduentantes interciperent. Cerialis miraculo ma-
gis, quàm metu, direxit claſſem: numero imparem, vſu remigum, gu-
bernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo,
illi vento agebantur. Sic præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur.
Ciuilis nihil vltrà auſus,trans Rhenum conceſſit.Cerialis inſulam Bata- *Cerialis Batauiam intrat.*
uorum hoſtiliter populatus, agros villaſq; Ciuilis intactos, notâ arte du-
cum ſinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbri-
bus ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilémque inſulam in faciem ſtagni
oppleuit. nec claſſis, aut commeatus aderant: caſtráque in plano ſita, vi
fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, & voluiſſe Ger- *In quâ periclitatur ab aquis.*
manos, ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhorret vero,
quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt Nam Cerialis,per occul-
tos nuntios,Batauis pacem, Ciuili veniam oſtentans, Velledam propin-
quóſque monebat, fortunam belli tot cladibus aduerſam, opportuno *Ad pacem Batauos inuitat.*
erga populum Rom. merito mutare. *Cæſos Treueros, receptos Vbios, ere-*

ptam

ptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amicitiâ peractum, quàm vulnera, fugas, luctus. exſulem cum & extorrem, recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe, quòd toties Rhenum tranſcenderint. ſi quid vltrà moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc vltionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa.

Atque hi inclinant.

Et concuſſâ Transrhenanorum fide, inter Batauos quoque ſermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam: nec poſſe ab vnâ natione totius orbis ſeruitium depelli. quid perfectum cæde & incendiis legionum, niſi vt plures validioresq́; accirentur? Si Veſpaſiano bellum nauauerint, Veſpaſianum rerum potiri. ſin pop. Rom. armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos eſſe? reſpicerent Rhætos Noricosq́;, & cęterorum onera ſociorum: ſibi non tributa, ſed*[38] *virtutes & viros indici. proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit; honeſtiùs Principes Romanorum, quàm Germanorum fœminas tolerari.* Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie ſemel in arma truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe. tunc infenſos Batauis deos, cùm obſiderentur legiones, interficerentur legati, bellum vni neceſſarium, ferale ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni reſipiſcere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiam fateantur.* Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire ſtatuit. ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur[39]* Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces, Ciuilis ita cœpit. *Si apud Vitellij legatum defenderer: neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum, vetus mihi obſeruantia:*[40] *& cùm priuatus eſſet, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cui is epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderet. Quæ Antonius abſens; Flaccus præſens mouebat, arma in Germaniâ moui, quæ Mucianus in Syriâ, Aponius in Mœſiâ,* Fabianus in Pannonia.* *

*Rhe. coniicit, nominatem & viros, nô malè.

Ciuilem accuſant.

Ille ad colloquium Cerialis venit.

*Lege, Vahalis.

*Lege, Flauianus.

AD

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA veſtrâ, Clar. Sambuce, inuitus diſceſsi. Tenuit me vrbs ipſa,& optimi Imperatoris aula, tenuiſti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ ſplendorem admiratus ſum; in te ſingularem humanitatem cum ſingulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo teſtificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti ſcriptoris tertium De Oratoribus ſui temporis, nomini tuo inſcripſi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem ſit gratiæ exſoluendæ: ſed in quo ſpero te facturum quod benigni creditores ſolent, vt hac quaſi particulâ ſoluti debiti tantiſper ſuſtenteris, dum meliore ingenij mei prouentu ſortem ipſam cum vſuris dependam. Id quod breui, ſi Muſæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. CORNELII TACITI [1]DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiiſque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Daciſque,[2] mutuo metu aut montibus ſeparatur. Cetera Oceanus ambit, latos ſinus & inſularum immenſa ſpatia complectens,[3] nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli & clementer edito[4] montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpat. ſeptimum enim os paludibus hauritur. Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hoſpitiis mixtos: quia nec terrâ olim, ſed claſſibus aduehebantur qui mutare ſedes quærebant: & immenſus vltrà, [5] vtque ſic dixerim, aduerſus Oceanus raris ab orbe noſtro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Aſiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, aſperam cælo, triſtem cultu aſpectúque, niſi ſi patria ſit.[6] Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoréſque. Manno tris filios aſſignant, è quorum nominibus proxi-

proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Iſtæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetuſtatis plureis deo ortos, pluréſque gentis appellationes, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmãt: eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm[7] Germaniæ vocabulũ recens, & nuper * additum: quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerint,[8] nunc Tungri, nunc Germani vocati ſint. ita nationis nomen, non gentis eualuiſſe paulatim,[9] vt omnes primùm à victore ob metum, mox[10] à ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Fuiſſe apud eos & Herculem memorant,[11] primumq́; omnium virorum fortium. ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu[12] quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. terrent enim, trepidántve, prout ſonuit acies.[13] Nec tam vocis ille, quàm virtutis cõcentus videtur. affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quo plenior & grauior vox repercuſſu intumeſcat. Ceterùm &[14] Vlixem quidã opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum, adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumq́;, quod in ripâ Rheni ſitum hodiéque incolitur, ab illo conſtiturum,[15] nominatumq́; ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi conſecratam, adiecto Laërtę patris nomine, eodem loco, olim repertam: monumentáq́;, & tumulos quoſdam[16] Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq́; adhuc extare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt: ex ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [* aliis] aliarum nationum connubiis infectos,[17] propriam & ſinceram & tantùm ſui ſimilem gentem extitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi,[18] rutilæ comæ,[19] magna corpora, & tantùm ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia: minimeque ſitim æſtumque tolerare, frigora atque inediam cælo ſolóve aſſueuerunt.[20] Terra & ſi aliquanto ſpecie differt, in vniuerſum tamen aut ſiluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias,[21] ventoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens,[22] pecorum fœcunda, ſed * plerumque improcera. ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & vſu haut perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vſum commerciorũ aurum & argentum in pretio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atq́; eligunt: interiores ſimplicius & antiquiùs permutatione mercium vtuntur.[2] Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatóſque. Argentum quoque magis quàm aurum ſequuntur, nullâ affectione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur.[24] Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtuntur.[25] haſtas, vel ipſorum vocabulo frameas

* Lege, additũ.

* Redundat.

* plerâque

frameas gerun[t], anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad vſum habili, vt eodẽ telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaq; contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluraque ſinguli, atq; in immenſum vibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio: ſcuta tantùm lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricæ: vix vni alteriue caſſis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conſpicui. ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita cõiuncto orbe, vt nemo poſterior ſit. In vniuerſum æſtimanti, plus penes peditem roboris: eóque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idq; ipſum inter ſuos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquiſſe præcipuum flagitium. nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. multique ſuperſtites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas; & duces exemplo potius quàm imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant admiratione præſunt. Ceterùm [26] neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam nec ducis iuſſu, ſed velut deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigieſque, & ſigna quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: [27] nec illæ numerare, aut *exſugere plagas pauent. Cibóſque & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas iam & labantes à feminis reſtitutas, conſtantiâ precum & obiectu pectorum, & monſtratâ cominus captiuitate. quam longè impatientiùs feminarũ ſuarum nomine timent: adeò vt efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus [28] inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quin etiã ſanctum aliquid, & prouidum putant: [29] nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano [30] Velledam, diu apud pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim [31] Auriniam, & compluréis alias venerati ſunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. [32] Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, [33] humanis quoque hoſtiis litare fas habent. [34] Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant: pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſſa & origo peregrino ſacro, parum comperi, niſi quòd ſignum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterum nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cæleſtium arbitrantur. [35] lucos ac nemora conſecrant, deorúmque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſolâ reuerentiâ vident. Auſpicia, ſortéſque vt qui maximè obſeruant. Sortium conſuetudo

* Fort. exigere

ſimplex. virgam frugiferæ arbori decíſam, in ſurculos amputant, eóſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere ac fortuitò ſpargunt. mox ſi publicè conſulatur, ſacerdos ciuitatis; ſin priuatim, ipſe paterfamiliæ precatus deos, cælumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eâdem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum; auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium voces, volatuſque interrogare. [36] Proprium gentis, equorum quoq; præſagia ac monitus experiri. publicè aluntur iiſdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnituſq; ac fremitus obſeruant. Nec vlli auſpicio maior fides non ſolùm apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos conſcios putant. Eſt & alia obſeruatio auſpiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorū, patriis quemque armis committunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes cōſultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. Coëunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd [37] non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coërcendi ius eſt, imperatur. Mox rex vel princeps, [38] prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis quàm iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare. Licet apud concilium accuſare quoque, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas

*corpore arboribus ſuſpendunt. [39] ignauos, & imbelles & * corpore infames, cœno ac palude, iniectâ inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit, tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorúmque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſoluitur. [40] Eliguntur in iiſdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicóſque reddunt. [41] Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. [42] Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus [43] ſcuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita principis dignationem etiam ado-

*Ceteri leſcentulis aſſignant. [44] * Ceteris robuſtioribus ac iampridem probatis aggre-

aggregantur. nec rubor inter comites aſpici. Gradus quinetiam & ipſe
comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur. Magnaque & comitum
æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui
plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper ele-
ctorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium.
Nec ſolùm in ſuâ gente cuique, ſed apud finitimas quoque ciuitates id
nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat. expetun-
tur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ
bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; tur-
pe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in o-
mnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe.
Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ eius aſſignare,[41] præ-
cipuum ſacramentum eſt. Principes pro victoriâ pugnant: comites pro
principe. Si ciuitas, in quâ orti ſunt, longâ pace & otio torpeat; plerique
nobilium adoleſcentium petunt vltrò eas nationes, quę tum bellum ali-
quod gerũt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clareſ-
cunt, magnumque comitatum [46] non niſi vi bellóque tueantur. exigunt
enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam
victricémque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen
apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & ra-
ptus. Nec arare terram, aut exſpectare annũ, tam facilè perſuaſeris, quàm
vocare hoſtes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur ſu-
dore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. [47] Quotiens bella non in-
eunt, [* non] multum venatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſom- * Deleo negationem, quæ malè repetita.
no, cibóque. Fortiſſimus quiſque ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegatâ
domus & penatium & agrorum curâ feminis ſenibuſque, & infirmiſſi-
mo cuique ex familiâ. [48] Ipſi hebēt: mirâ diuerſitate naturæ, cùm iidem
homines ſic ament inertiam, & oderint quietem. [49] Mos eſt ciuitatibus
vltrò ac viritim conferre principibus vel armētorum vel frugum, * quod
pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipuè
finitimarum gentium donis, quæ non modò à ſingulis, ſed publicè mit-
tuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torqueſque. Iam & pecuniam
accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, ſatis
notum eſt; ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac di-
uerſi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in noſtrum
morem, connexis & cohærentibus ædificiis: ſuam quiſque domum ſpa-
tio circumdat, ſiue aduerſus caſus ignis remediũ, ſiue inſcitia ædificandi.
Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vſus. Materiâ ad o-
mnia vtuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quædam lo-
ca diligentiùs illinunt terrâ ità purâ ac ſplendente, vt picturam ac linea-
menta colorum imitetur. [50] Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eóſq;
multo inſuper fimo onerant, ſuffugium hiemi & receptaculum frugi-
bus: quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quando hoſtis
aduenit, aperta populatur. abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut
eo ipſo fallunt, quòd quærenda ſunt. Tegumen omnibus ſagum, fibulâ;
[51] aut, ſi deſit, ſpinâ conſertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum at-
que ignem agunt. [52] Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante,

ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtrictâ & ſingulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligêter, vlteriores exquiſitius, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, &[13] detracta velamina ſpargunt maculis pellibuſque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, niſi quòd [14] feminæ ſæpius lineis amictibus velantur, eóſque purpurâ variant, partémque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. ſed & proxima pars pectoris patet. Quamquam ſeuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam propè ſoli barbarorum ſingulis vxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.[15] Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frenatum equum, & ſcutum cum frameà, gladióque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipſa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumq; ſociam, idem in pace, idem in prœlio paſſuram auſuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, ſic pereundum. [16] accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſúſque ad nepotes referant. Ergo ſeptâ pudicitiâ agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum ſecreta viri pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numeroſâ gente adulteria, [17] quorum pœna præſens, & maritis permiſſa. [18] Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. [19] publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: [20] nec corrumpere & corrumpi, ſæculum vocatur. [21] Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum ſpe votóque vxoris ſemel tranſigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamq́ue vitam; ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tamquam matrimonium ament. [22] Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. plúſque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eóque inexhauſta pubertas. nec virgines feſtinantur. eadem iuuenta, ſimilis proceritas. pares validiq; miſcentũr. ac robora parentum liberi referũt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem artioremque hunc nexum ſanguinis arbitrãtur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmius & domum latiùs teneant. Heredes tamen ſucceſſoreſq; ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi

non

non ſunt; proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus. nec vlla orbitatis pretia. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus, vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitiis non alia gens effuſiùs indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quiſque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotúmque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris. & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, ſæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. [63] ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuique menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. [64] Diem noctémque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuiciis, ſæpius cæde & vulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuiis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licentiâ loci. [65] Ergo detecta & nuda omnium mens, poſterâ die retractatur: & * ſalua vtriuſque temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim, non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt; [66] haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus ſpectaculorum vnum atque in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atque infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæſtum tamen aut mercedem. quamuis audacis laſciuiæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac [67] nouiſſimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam ſeruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. Ea eſt in re prauâ peruicacia: ipſi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt ſe quoque pudore victoriæ exſoluant. Ceteris ſeruis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis, vtuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, vt colono iniungit: & ſeruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſeruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum.

Occi-

* [illegible]

Occidere ſolent, non diſciplinâ & ſeueritate, ſed impetu & irâ, vt inimicum, niſi quod impunè. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum ſunt. [68] Fenus agitare & in vſuras extendere, ignotum: ideóque magis ſeruatur, quàm ſi vetitum eſſet. [69] Agri pro numero cultorũ ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundùm dignationem partiũtur. facilitatem partiendi, camporũ ſpatia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum vbertate & amplitudine ſoli labore contendunt, vt pomaria conſerant, & prata ſepiant, & hortos rigent. ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolùm obſeruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec veſtibus, nec odoribus cumulãt. ſua cuique arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, vt grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorẽ & triſtitiam tardè ponunt. [70] Feminis lugere honeſtum eſt: viris meminiſſe. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularũ gentium inſtitutâ, ritúſque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorũ res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit. eóque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quantulũ enim amnis obſtabat, quo minus, vt quæque gens eualuerat, occuparet permutarétque ſedes promiſcuas adhuc, & [71] nullâ regnorum potentiâ diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſiluam, Rhenúmque & Mœnum amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. [72] Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatque [73] loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrũ Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Arauiſcis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus vtantur, incertum eſt: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriuſque ripæ bona malaq; erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitioſi ſunt, tamquã per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertiâ Gallorũ ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentiùs [74] Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, [75] origine *erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vt cuſtodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondã populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. nam [76] nec tributis * contẽnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tantùm in vſum prœliorũ ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſe-

* Videtur omittenda vox, non erubeſcunt,

* Scribe, contemnuntur, aut, conteruntur,

obſequio & Mattiacorum gens. Protu[illegible]m magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraq; veteres ter[illegible] imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſuâ ripâ, mente animóque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquã trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos [77] qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauêre. Mox limite *acto promotiſque præſidiis, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: [78] quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis vſurpatum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamq; ſummittere, [79] nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumq; virtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque tùm demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignóſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: iamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem *vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura: prout ad quemque venêre aluntur. prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, vicinarum conſenſu nationũ, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. millia non armis teliſque Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi ocu-

*Lg. aucto

*Q. ne, vultu

iſque ceciderunt. Maneat [illegible], durétque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: * quan[illegible]gentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini, & Chauari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. a fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſq́; Friſijs vocabulum eſt, ex modo virium: vtræque nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntq́ue immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus nauigatos. Ipſum quinetiam Oceanum illà tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: ſiue adiit Hercules, ſeu quidquid vbique magnificum eſt, [81] in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſq́; ac reuerentius viſum, de actis deorum credere, quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantùm Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Promta tamen omnibus arma. ac ſi res poſcat exercitus, plurimum virorum equorumq́ue. & quieſcentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq́ue, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idq́ue iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quieſcas: vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim boni æquiq́ue Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiã ceſſit. Tracti ruinâ Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerũ ex æquo ſocij, cùm in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſq́ue famę late veſtigia manent vtrâque ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molę manuſq́; gentis, [82] & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primum Cimbrorũ audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cędem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus Populo Romano, Varum treſq́ue cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italiâ, diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus

percu-

perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde
otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorũ, expugna
tis legionum hibernis, etiam Gallias affectauêre: ac rurſus pulſi inde,
[83] proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt. Nunc de
Sueuis dicendum eſt, quorum non vna vt Cattorum Tencterorumve
gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc natio-
nibus nominibuſq; diſcreti, quamquam in commune Sueui vocentur.
[84] Inſigne gentis, obliquare crinem, nodóque ſubſtringere. Sic Sueui à
ceteris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur. Sic in aliis
gentibus ſeu cognatione aliquâ Sueuorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imi-
tatione, rarum & intra iuuentæ ſpatium: apud Sueuos vſque ad canitiem
horrentem capillũ retrò ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant.
principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neq; enim
vt ament amentúrve: in altitudinem quandam, & terrorem adituri bella
comti, [85] vt hoſtium oculis, ornantur. Vetuſtiſſimos ſe [86] nobiliſſimoſq;
Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur.
Stato tempore in ſiluam [87] auguriis patrum & priſcâ formidine ſacram,
omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt, cæſóque publicè
homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco re-
uerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & poteſtatem
numinis præ ſe ferens. ſi fortè prolapſus eſt, attolli & inſurgere haut lici-
tum. per humum euoluuntur. eóque omnis ſuperſtitio reſpicit, tãquam
inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera ſubiecta atq; paren-
tia. Adiicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur:
magnóque corpore efficitur, vt ſe Sueuorũ caput credant. Contra [88] Lon-
gobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentiſſimis nationibus
cincti, non per obſequiũ, ſed prœliis & periclitando tuti ſunt. Reudigni
deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nui-
thones fluminibus aut ſiluis muniuntur. nec quidquam notâbile in ſin-
gulis, niſi quòd [89] in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt;
eámque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in
inſulâ Oceani Caſtum nemus, dicatũ in eo vehiculum veſte contectum,
attingere vni ſacerdoti cõceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, ve-
ctámque bubus feminis multâ cum veneratione proſequitur. Læti tunc
dies, feſta loca, quæcumque aduentu hoſpitióque dignatur. Non bella
ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum. pax & quies tunc tan-
tùm nota, tunc tantùm amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſa-
tione mortalium deam templo reddat. mox vehiculũ & veſtes, & ſi cre-
dere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrãt, quos ſta-
tim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia, quid
ſit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Sueuorum in
ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo ante Rhe-
num ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Roma-
nis, eóque ſolis Germanorum non in ripâ commercium, ſed penitus,
[90] atque in ſplendidiſſimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ. paſſim ſine cuſto-
de tranſeunt, & cum ceteris gentibus arma modò caſtraque noſtra oſten-
damus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. In Her-
 mun-

munduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim : nunc tantùm
auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi
agunt. Præcipua Marcomanorum gloria viréſque, atque ipſa etiam ſe-
des pulſis olim Boiis virtute parta. Nec Nariſci Quadiue degenerant.
Eaq; Germaniæ velut frons eſt, [91] quatenus Danubio prætexitur. Mar-
comanis, Quadiſve vſque ad noſtram memoriam reges manſerunt, ex
gente ipſorum. nobile Marobodui & Tudri genus : iam & externos pa-
riuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romaná. rarò armis
noſtris, ſæpius pecuniâ iuuâtur. Nec minus valent retrò Marſigni, [92] Go-
thini, Oſi, Burij : terga Marcomanorum, Quadorumq; claudunt. è qui-
bus Marſigni, & Burij ſermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gal-
lica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos : & quòd tribu-
ta patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis
imponunt: Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omneſque
hi populi pauca campeſtrium, ceterùm ſaltus & vertices montium iu-
gumq; inſederunt. Dirimit enim ſcinditq; Sueuiam continuũ montium
iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſimè patet Ly-
giorum nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſſimas nominaſſe
ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Na-
harualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri
ornatu, ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucémque me-
morant. Eius numinis nomen Alcis. nulla ſimulacra, nullum peregrinæ
ſuperſtitionis veſtigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Cete-
rùm Arij ſuper vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedũt,
truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, tincta
corpora, atras ad prœlia noctes legunt : ipſaque formidine atque vmbrâ
feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac
velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœliis oculi vincun-
tur. Trans Lygios Gothones [93] regnantur, paulo iam addictiùs quàm ce-
teræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus
deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij : omniumq; harum gentium in-
ſigne, rotunda ſcuta, breues gladij. & erga reges obſequium. Suionũ hinc
ciuitates, ipſo in Oceano, præter viros armaq; claſſibus valent. forma na-
uium eò differt, quòd vtrimque prora paratam ſemper appulſui frontem
* Scalis, mini-ſtrant, agit : [94] nec velis * miniſtrantur, nec remos in ordinem lateribus adiun-
gunt. Solutum vt in quibuſdam fluminũ, & mutabile vt res poſcit, hinc
vel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. eóque vnus imperi-
tat, nullis iam exceptionibus, nõ precario iure parendi. nec arma vt apud
ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſer-
uo : quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porrò ar-
matorum manus facilè laſciuiunt. enim verò neque nobilem neque in-
genuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas eſt. Trans
Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq; ter-
rarum orbem hinc fides : quòd extremus cadentis iam ſolis fulgor in or-
* Ergo, ſe emergentis tus edurat, adeò clarus, vt ſidera hebetet. [95] Sonum inſuper * emergentis
audiri, formaſq; deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adiicit. Illuc vſ-
que (& fama vera) tantùm natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore
Æſtyo-

Æſtyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitúſque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. inſigne ſuperſtitionis, formas aprorum geſtant. [96] Id pro armis * omniúmque tutelâ, ſecurum deæ cultorem etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium vſus. Prumenta ceteróſque fructus patientiùs quàm pro ſolitâ Germanorum inertiâ laborant. [97] Sed & mare ſcrutantur. ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum vocant, inter vada atque in ipſo litore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, vt Barbaris, quæſitum compertúmve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen. ipſis in nullo vſu, rude legitur: informe perfertur, pretiumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox dureſcente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucóſque, ſicut Orientis ſecretis, vbi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſq; ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in aduerſa litora exundant Si naturam ſuccini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitq; flammam pinguem & olentem: mox vt in picem reſinámve lenteſcit. Suionibus Sitonû gentes cótinuantur. Cetera ſimiles, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorúmque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Baſtarnas vocant, ſermone, cultu, ſede, ac domiciliis, vt Germani agunt. ſordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennóſque ſiluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum vſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equóque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, veſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopiâ ferri oſſibus aſperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partémque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſq; fortunas ſpe metuq; verſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, vt illis ne voto quidem opus ſit. Cetera iam fabuloſa: Helluſios & Oxionas ora hominum vultúſque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

* omniúque male.

IVLII AGRICOLAE VITA, SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moreſq;[1] poſteris tradere antiquitus vſitatum, ne noſtris quidem temporibus quamquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac ſupergreſſa eſt vitium paruis magniſq; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magiſq; in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam ſine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conſcientiæ pretio ducebatur. Ac pleriq; ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati ſunt.[2] nec id Rutilio &[3] Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iiſdē temporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petiſſem,[*] ni incurſaturus tam ſæua & infeſta virtutibus tempora.[4] Legimus cùm Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Heluidius laudati eſſent, capitale fuiſſe: neque in ipſos modò auctores, ſed in libros quoque eorum ſæuitum, delegato triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conſcientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus, atque omni bonâ arte in exſilium actâ, ne quid vſquam honeſtum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & ſicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute,[5] adempto per inquiſitiones & loquendi audiendiq; commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtrâ poteſtate eſſet obliuiſci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſæculi ortu Nerua Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem,[6] augeatque cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus; nec ſpem modò ac votum Securitas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumſerit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augeſcunt, citò exſtinguuntur; ſic ingenia ſtudiaq; oppreſſeris faciliùs, quàm reuocaueris.[7] Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primò deſidia, poſtremò amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatium,[8] multi fortuitis caſibus, promtiſſimus quiſque ſæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad ſenectutem, ſenes propè ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium venimus. non tamen pigebit vel inconditâ ac rudi voce[9] memoriam prioris ſeruitu-

tis, ac teſtimonium præſentium bonorum comp[...]ſuiſſe. Hic interim liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

10 CNÆVS Iulius Agricola vetere & illuſtri Foroiulienſium coloniâ ortus, vtrumq; auum procuratorem Cæſarum habuit. quæ equeſtris nobilitas eſt. pater [11] Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio eloquentiæ ſapientiæque notus, iiſque virtutibus iram Caij Cæſaris meritus. Namque Marcum Silanum accuſare iuſſus, & quia abnuerat, interfectus eſt. Mater Iulia Procilla fuit, rara caſtitatis. in huius ſinu indulgentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiamque tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipſius bonam integramque naturam, quòd ſtatim paruulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerat, locum Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ miſtum, ac benè compoſitum. Memoriâ teneo ſolitum ipſum narrare, ſe in primâ iuuentâ ſtudium philoſophiæ * acrius vltra quàm conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe, ni prudentia matris incenſum ac flagrantem animum coërcuiſſet. ſcilicet ſublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelſæ magnæque gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuitque, quod eſt difficillimum, ex ſapientiâ modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam vertunt, neque ſegniter ad voluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam retulit: ſed noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi optimos, [12] nihil appetere ob iactationem, nihil ob formidinem recuſare, ſimulque anxius & intentus agere. Non ſanè aliàs exercitatior magiſque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, [13] incenſæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de ſalute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta & ſi conſiliis ductuque alterius agebantur, ac ſumma rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem ceſſit; [14] artem & vſum & ſtimulos addidère iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in vrbem digreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus ortam ſibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem ſe anteponendo, niſi quòd in bonâ vxore tanto maior laus, quantò in malâ plus culpæ eſt. Sors quæſturæ prouinciam Aſiam, proconſulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus eſt: quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconſul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redemturus eſſet mutuam diſſimulationem mali. Auctus eſt ibi filiâ in ſubſidium, & ſolatium ſimul. Nam filium antè ſublatum, breui amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum quiete & otio tranſiit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientiâ fuit. Idem præturæ tenor, & ſilentium. nec enim iuriſdictio obuenerat.

* Leg. acrius vltr[...] ac conceſſum

Ludos,

Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longe à luxuriâ, ita famæ propior. Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſimâ conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium reſp. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam claſſis Othoniana licenter vaga [21] dum in templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis ſuis interfecit, prædiaque ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſſa cædis fuerat. Igitur ad ſolennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paternâ fortunâ tantum licentiam vſurpante. Is miſſum ad dilectus agendos Agricolam, integréque ac ſtrenuè verſatum, viceſimę legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, vbi deceſſor ſeditiose agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & vltor electus, rariſſimâ moderatione maluit videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum eſt. temperauit Agricola vim ſuam, ardorémque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditusque vtilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. [26] Habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. *Sed primò Cerialis modò labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat: ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit: nec Agricola vmquam in ſuam famam geſtis exſultauit, ad auctorem & ducem, vt miniſter fortunam referebat: ita virtute in obſequendo, verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios aſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit, ſplendidæ in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facile iuſtéque agebat. Iam verò tempora curarum remiſſionumque diuiſa: vbi conuentus ac iudicia poſcerent; grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: vbi officio ſatisfactum, nulla vltrà poteſtatis perſona. triſtitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeueritas amorem deminuit. Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentandâ virtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procuratores. & vincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione Britanniam ei prouinciâ dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par videbatur. haut ſemper errat ſama, aliquando & eligit. Conſul egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt

conſu-

conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſq; multis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniive referam; ſed quia tum primùm perdomita eſt. itaque quę priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inſpicitur: Septentrionalia eius, nullis cõtrà terris, vaſto atque aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſſimi auctores, oblongæ ſcutulæ vel bipenni aſſimilauere. & eſt ea facies citra Caledoniá, vnde & in vniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primùm Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque.[17] diſpecta eſt & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ monteſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neque quærere huius operis eſt, ac multi rettulere. vnum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inſeri velut in ſuo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque [18] rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & poſitu contra Hiſpaniam, Iberos veteres traieciſſe, eáſq; ſedes occupaſſe fidem faciunt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis vi; ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cæli corporibus habitum dedit. in vniuerſum tamen ęſtimanti, Gallos vicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas, ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haut multum diuerſus. in depoſcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenere, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus. mox ſegnitia cum otio intrauit, amiſsâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru prœliantur. honeſtior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur. nec aliud aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non conſulunt. Rarus duabus tribúſque ciuitatibus, ad propulſandum commune periculum * conuentus: [19] ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. aſperitas frigorum abeſt. * Vel. conſenſus
[20] Dierum ſpatia vltra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atque initium lucis exiguo diſcri-
Yy mine

mine internoſcas. Quòd ſi nubes non officiant, aſpici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exſurgere, ſed tranſire affirmant: ſcilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & ſidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri ſuera, patiens frugum, fecundum. tardè miteſcunt, citò proueniunt. eademque vtriuſque rei cauſſa, multus humor terrarum, cęlique Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victorię gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Quidam artem abeſſe legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac ſpirantia ſaxis auelli, in Britannia prout expulſa ſint colligi. ego faciliùs crediderim naturam margaritis deeſſe, quàm nobis auaritiam. Ipſi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, ſi iniuriæ abſint: has ægrè tolerât, iam domiti vt pareant, nondum vt ſeruiât. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingreſſus, quamquam proſperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris non tradidiſſe. Mox bella ciuilia, & in rempublicam verſa Principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace." Conſilium id diuus Auguſtus vocabat, Tiberius pręcipuè. Agitaſſe C. Cæſarem de intrandâ Britanniâ ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduerſus Germaniam conatus fruſtrà fuiſſent Diuus Claudius auctor operis, tranſuectis legionibus auxiliiſque, & aſſumto in partem rerum Veſpaſiano. quod initium venturę mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, vterque bello egregius: redactáque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad noſtram vſque memoriam fidiſſimus manſit, vetere ac iam pridem receptâ populi Romani cõſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, iſque intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatiſque præſidiis: quorum fiduciâ Monam inſulam vt vires rebellibus miniſtrantem aggreſſus, terga occaſioni patefecit. Namque abſentia legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. *Nihil profici patientiâ, niſi vt graviora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi; è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſauiret. æquè diſcordiam præpoſitorum, æquè concordiam ſubiectis exitioſam: " * alterius manus centuriones, * alterius vim & contumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prælio fortiorem eſſe qui ſpoliet, nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantùm pro patriâ neſcientibus. quantum enim tranſiſſe militum, ſi ſeſe Britanni numerent? ſic Germanias excuſſiſſe iugum, & flumine non Oceano defendi: ſibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam cauſſas belli eſſe. receſſuros vt diuus Iulius receſſiſſet, modò virtutes maiorum ſuorum æmularentur:*

* Leg. alterum
* alterum

larentur: neve prælij vnius aut alterius euentu pauescerent. plus impetus, maiorem conſtantiam penes miſeros eſſe. iam Britannorum etiam deos miſereri, qui Romanum ducem abſentem, [23] *qui relegatum in aliâ inſulâ exercitum detinerent: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiuſmodi conſilijs periculoſius eſſe deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem inſtincti, Voadicâ generis regij feminâ duce (neque enim ſexum in imperiis diſcernunt) ſumsêre vniuerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis præſidiis, ipſam coloniam inuasêre, vt ſedem ſeruitutis. nec vllum in Barbaris ſæuitiæ genus omiſit ira & victoria. Quòd niſi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè ſubueniſſet, amiſſa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patiêtiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos conſcientia defectionis, & proptius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt ſuæ quoque iniuriæ vltor, duriùs conſuleret; miſſus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hoſtium nouus, eóque pœnitentiæ mitior. compoſitis prioribus nihil vltrà auſus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius ſegnior & nullis caſtrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoſcere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationem. ſed diſcordiâ laboratum, cùm aſſuetus expeditionibus miles otio laſciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem. hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam diſciplinâ. [24] eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuiſus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numeroſiſſima prouinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnámque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famámque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validámque & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit, ſuper virtutem hoſtium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum vices mediâ iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuênit, cùm & milites velut omiſsâ expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentem, propè vniuerſam obtriuerat: eóque initio erecta prouincia, [25] vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius videbatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractisq; legionum vexillis & modicâ auxiliorum manu, quia in æquũ digredi Ordouices non audebant, ipſe ante agmen,

quò ceteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem. cæſáque propè vniuerſâ gente, non ignarus inſtandum famæ, ac prout prima ceſſiſſent, fore vniuerſa. Monam inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ ſuprà memoraui, redigere in poteſtatem animo intendit. Sed vt in dubiis conſiliis, naues deerant, ratio & conſtantia ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſéque & arma & equos regunt, ita repente immiſit, vt obſtupefacti hoſtes qui claſſem, qui naues, qui mare exſpectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ inſulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerum in vanitatem vſus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt, ſed ipſâ diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quantâ futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, ſimúlque doctus per aliena experimenta, parum profici armis ſi iniuriæ ſequerentur, cauſſas bellorum ſtatuit exſcindere. à ſe ſuisque orſus, primam domum ſuam coërcuit, quod pleriſque haut minùs arduum eſt, quàm prouinciam regere: nihil per libertos ſeruóſque publicę rei: non ſtudiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites aſcire, ſed optimum quemque fideliſſimum putare: [16] omnia ſcire, non omnia exſequi: paruis peccatis veniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœnâ ſemper, ſed ſæpiùs
* Deeſt vox, præbere, aut ſimile. · pœnitentiâ contentus eſſe: * officiis & adminiſtrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare cùm peccaſſent. [12] Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauiùs tolerabantur. namque per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ, vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æſtas aduenit, contracto exercitu, militum in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coërcere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſiluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excur-
* Vel incitamenta. ſibus popularetur. atque vbi ſatis terruerat, parcendo rurſus * irritamenta pacis oſtentare. Quibus rebus multę ciuitates quę in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuere, & præſidiis caſtelliſque circumdatæ, tantâ ratione curáque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequens hiems ſaluberrimis conſiliis abſumta. namque vt homines diſperſi ac rudes, eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent: hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exſtruerent, laudando promtos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre,

ſerre, vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. paullatímque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vaſtatis vſque ad Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus. quâ formidine territi hoſtes quamquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. ponendíſque inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientiùs legiſſe, nullum ab Agricolâ poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fugâ deſertum. crebræ eruptiones. nam aduerſus moras obſidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & ſibi quiſque præſidio, irritis hoſtibus, eóque deſperantibus, quia ſoliti plerumque damna æſtatis hibernis euentibus penſare, tum æſtate atque hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios geſta auidus intercepit; ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quoſdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil ſupererat. ſecretum & ſilentium eius non timeres. honeſtius putabat offendere, quàm odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumta. ac ſi virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsâ Britanniâ terminus. Nam Glota & Bodotria diuerſi maris æſtu per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur. quod tum præſidiis firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis velut in aliam inſulam hoſtibus. Quinto expeditionum anno naue primâ tranſgreſſus, ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prœliis domuit: eámque partem Britanniæ quæ Hiberniam aſpicit, [18] copiis inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinem. ſi quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, valentiſſimam imperij partem magnis inuicem vſibus miſcuerit. Spatium eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cælúmque & ingenia cultúſque hominum haut multum à Britanniâ differunt. meliùs aditus portúſque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe. Idque etiam aduerſus Britanniam profuturum, ſi Romana vbique arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur. Ceterùm æſtate quâ ſextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam ſita, quia motus vniuerſarum vltrà gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur; portus claſſe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm aſſumta in partem virium, ſequebatur egregiâ ſpecie, cùm ſimul terrâ, ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe iiſdem caſtris pedes equéſque & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent; ac modò ſiluarum & montium profunda, modò tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra & hoſtis, [19] hinc auctus Oceanus militari iactantiâ compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis

audiebatur, viſa claſſis obſtupefaciebat, tamquam aperto maris ſui ſecreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti mos eſt de ignotis, [10] * oppugnaſſe vltrò, caſtella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendúmque citra Bodotriam, & excedendum potius, quam pellerentur, ſpecie prudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritiâ locorum circumirétur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod vbi cognitum hoſti, mutato repentè conſilio, vniuerſi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis vigilibus irrupêre. Iámque in ipſis caſtris pugnabát, cùm Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigiis inſecutus, velociſſimos equitum peditúmque aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuerſis adiici clamorem. & propinquâ luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipſis portarum anguſtiis prœliû, donec pulſi hoſtes, vtroque exercitu certante, his vt tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio viderentur. quod niſi paludes & ſiluæ fugientes texiſſent, debellatum illâ victoriâ foret. Cuius conſtantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti ſuæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendúmque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum curſu fremebant: atque illi modò cauti ac ſapientes, prompti poſt euentum ac magniloqui erant. iniquiſſima hæc bellorum cõditio eſt; proſpera omnes ſibi vindicant, aduerſa vni imputantur. [11] At Britanni non virtute ſed occaſione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac ſacrificiis conſpirationem ciuitatum ſancirent. atque ita irritatis vtrimque animis diſceſſum. Eâdem æſtate [12] cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcendêre: & vno remigrante, ſuſpectis duobus eóque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hàc atque illà rapti, & cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium prœlio congreſſi, ac ſæpe victores, aliquando pulſi, eò ad extremum inopiæ venête, vt infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Friſiis intercepti ſunt. ac fuêre quos per commercia venumdatos, & in noſtram vſque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno antè natum filium amiſit. Quem caſum neque vt plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta ruſſus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmiſsâ claſſe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortiſſimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem

* Fortè, oppugnaturos

* Deeſt vox, victos, aut ſimile.

montem Grampium peruenit, quem iam hoſtes inſederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut ſeruitium exſpectantes,[33] tandémque docti commune periculum concordiâ propulſandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iámque ſuper triginta milia armatorum aſpiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtantes. cùm inter plures duces virtute & genere præſtans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poſcentem, in hunc modum locutus fertur. *Quotiens cauſſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſúmque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuerſi ſeruitutis expertes: & nulla vltrà terra, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos variâ fortunâ certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eóque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium litora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus.[34] Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico eſt. Sed nulla iam vltrà gens,[35] nihil niſi fluctus & ſaxa: & interiores Romani. quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuêre terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi. quos non Oriens, non Occidens, ſatiauerit: ſoli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque vbi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per dilectus alibi ſeruituri auferuntur. Coniuges ſororéſque & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunáſque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipſa ac manus, ſiluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt.[36] Nata ſeruituti mancipia ſemel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia ſeruitutem ſuam cottidie emit, cottidie paſcit. Ac[37] ſicut in familiâ recentiſſimus quiſque ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur.[38] Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porrò ac ferocia ſubiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac ſecretum ipſum, quò tutius, eò ſuſpectius. Ita ſublatâ ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria cariſſima eſt. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſecordiam vertiſſet, exuere iugum potuêre.[39] nos integri & indomiti & libertatem non in * præſentiâ laturi,[40] primo ſtatim congreſſu vnde oſtendamus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit. An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciuiam adeſſe creditis? Noſtris illi diſceſſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diuerſiſſimis gentibus, vt ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pud. i dict.) Britannorũ pleroſq. dominationi alienæ ſanguinem cõmodantes, diutius tamẽ hoſtes quàm ſeruos, fide & affectu teneri putatis:*

putatis: metus & terror eſt, infirma vincula caritatis. [41] quæ vbi remoueris,
qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis
ſunt: nulla Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi
ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: [42] paucos numero circùm trepidos
ignorantiâ, cælum ipſum ac mare & ſiluas ignota omnia circumſpectantes,
* Sido,dij [43] clauſos quodammodo ac vinctos * alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus
aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neq; vulnerat. In ipsâ
hoſtium acie inueniemus noſtras manus. agnoſcent Britanni ſuam cauſſam. re-
cordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos ceteri Germani, tamquam
nuper Vſipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua caſtella, ſe-
num coloniæ, inter malè parentes & iniuſtè imperantes, ægra municipia &
diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ ſeruien-
tium pœnæ, quas in æternum proferre, aut ſtatim vlciſci, in hoc campo eſt. Pro-
inde ituri in aciem & maiores veſtros, & poſteros cogitate. Excepêre ora-
tionem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribúſque diſſo-
nis. Iámque agmina, & armorum fulgores, audentiſſimi cuiuſque pro-
curſu: ſimul inſtruebantur acies. cùm [44] Agricola quamquam lætum &
* munimentis. g. liber. vix * monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita diſſeruit. [45] Octauus
annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperij Rom. fide atq; ope-
râ veſtrâ Britanniam viciſtis. tot expeditionibus, tot prœliis ſeu fortitudine
aduerſus hoſtes, ſeu patientiâ ac labore penè aduerſus ipſam rerum naturã opus
fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego veterum
legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec
rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & ſubacta. Equi-
dem in agmine, cùm vos paludes montéſve & flumina fatigarent, fortiſſimi
cuiuſque vocem audiebam, Quando dabitur hoſtis, quando acies? Veniunt à la-
tebris ſuis extruſi. & [46] vota virtúſque in aperto, omniáque prona victoribus,
atque eadem victis aduerſa. Nam vt ſuperaſſe tantum itineris, ſiluas euaſiſſe,
tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus pericu-
loſiſſima, quæ hodie proſperrima ſunt. Neque enim nobis aut locorum eadem
notitia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma, & in his
omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum eſt, neque exercitus
neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vitâ potior, & inco-
lumitas ac decus, eodem loco ſita ſunt. nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac
naturæ fine cecidiſſe. Si nouæ gentes atque ignota acies conſtitiſſet: aliorum ex-
ercituum exemplis vos hortarer. nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos
interrogate. Ij ſunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggreſſos,
clamore debellaſtis: ij ceterorum Britannorum fugaciſſimi. ideóque tamdiu ſu-
perſtites. Quomodo ſiluas ſaltúſque penetrantibus, fortiſſimum quodque ani-
mal robore, pauida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi Britan-
norum iam pridem ceciderunt: reliquus eſt numerus ignauorum & metuen-
tium. quos quòd tandem inueniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt no-
uiſſimi, & extremo metu corpora defixêre in his veſtigiis, in quibus pulchram
& ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, imponite
quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam exercitui impu-
tari potuiſſe, [47] aut moras belli, aut cauſſas debellandi. Et alloquente adhuc
Agricolâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas
conſecuta

conſecuta eſt,ſtatimque ad arma diſcurſum. inſtinctos ruenteſq; ita diſpoſuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo ſtetere, ingens victoriæ decus citra Romanum ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies in ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut inſurgerẽt: media campi couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat. Tum Agricola ſuperante hoſtium multitudine veritus, ne ſimul in frontem, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arceſſendas plerique legiones admonebant, promtior in ſpem, & firmus aduerſis, dimiſſo equo pedes ante vexilla conſtitit. Ac primo cõgreſſu eminus certabatur. ſimul conſtantiâ, ſimul arte Britanni, ingentibus gladiis & breuibus cetris, miſſilia noſtrorum vitare, vel excutere, atque ipſi magnam vim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis vetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorum, & in apetto pugnam non tolerabant. Igitur vt Batauí miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commiſtæ proximos quoſque cædere. ac plerique ſemineces aut integri feſtinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugère, couinarij peditum ſe prœlio miſcuère: & quamquam recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimèque equeſtris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu ſtantes ſimul equorum corporibus impellerentur. ac ſæpe vagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, tranſuerſos, aut obuios incurſabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ experres ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum vacui ſpernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipſum veritus Agricola quattuor equitum alas ad ſubita belli retentas, venientibus oppoſuiſſet; quantóque ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulſos in fugam diſieciſſet. Ita conſilium Britannorum in ipſos verſum. tranſuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſère. Tum verò patentibus locis grande & atrox ſpectaculum: [48] ſequi, vulnerare, capere, atque eoſdem oblatis aliis trucidare. Iam hoſtium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidam inermes vltrò ruere, ac ſe morti offerre. Paſſim arma, & corpora, & laceri artus; & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtuſque. poſtquam ſiluis appropinquarunt, collecti, primos ſequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi artiora erãnt, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſiluas equitem perſultare iuſſiſſet, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus vidère, in fugam

verſi, non agminibus vt prius, nec alius alium reſpectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atque auia petiêre. finis ſequendi nox & ſatietas fuit. cæſa hoſtium ad decem milia: noſtrorum trecenti quadraginta cecidêre, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hoſtibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaque læta victoribus: Britanni palantes mixtóque virorum mulierúmque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deſerere domos, ac per irá vltiò incendere: eligere latebras, & ſtatim relinquere: [9] miſcere inuicem conſilia aliqua, dein ſperare: aliquando frangi aſpectu pignorum ſuorum, ſæpius concitari. ſatiſquè conſtabat ſæuiſſe quoſdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ iatiùs aperuit. vaſtum vbique ſilentium, ſecreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimiſſis, vbi incerta fugæ veſtigia, neque vſquam conglobari hoſtes compertum, & exactà iam æſtate ſpargi bellum nequibat, in fines Horeſtorum exercitum deducit. Ibi acceptis obſidibus, præfecto claſſis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præceſſerat terror. ipſe peditem atque equites lento itinere, quò nouaium gentium animi ipsâ tranſitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et ſimul claſſis ſecundâ tempeſtate ac famâ Trutulenſem portum tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. [10] Hunc rerum curſum, quam-
* omnis quam nullâ verborum iactantiâ, epiſtolis Agricolæ * actum, vt Domi-
* Forte auctum. tiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper falſum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum ſpeciem formarentur: at nunc veram magnámque victoriam, tot millibus hoſtium cæſis, ingenti famà celebrari. Id ſibi maximè formidoloſum, priuati hominis nomen ſupra Principis attolli: fruſtra ſtudia fori, & ciuilium artium decus in ſilentium acta, ſi militarem gloriam alius occuparet: & cetera vtcumque faciliùs diſſimulari, ducis boni imperatoriam virtutem eſſe. Talibus curis exercitus, quódque ſæuæ cogitationis indicium erat, ſecreto ſuo ſatiatus, optimum in præſentiâ ſtatuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur [11] triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: addique inſuper opinionem, *Syriam* prouinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum morte Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidêre plerique libertum ex ſecretioribus miniſteriis miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, vt ſi in Britanniâ foret, traderentur: eúmque libertum in ipſo freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe. ſiue verum iſtud, ſiue ex ingenio Principis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutámque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus eſſet, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptúſque breui oſculo & nullo ſermone, turbæ

ſeruien-

ſeruientium immixtus eſt. .Ceterùm vt militare nomen, graue inter otioſos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectóque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſſa periculi non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed inſenſus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac [12] peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Mœſiâ Daciaque, & Germania Pannoniáque, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum. multa cùm damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exſtimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo [13] proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuicâ nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſère quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne eſſet in prouinciam, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbandâ excuſatione offerre: poſtremò non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrentéſque, pertraxère ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audiit preces excuſantis, & cùm annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidiâ. [14] ſalarium tamen proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientiâ, ne quod vetuerat videretur emiſſe. [15] Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obſcurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiáque Agricolę leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatúmque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiúmque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, [16] eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, ſed in nullum * rei pòſt vſum, ambitioſâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſque non ſine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus eſt, aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare auſim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebriùs quàm ex more principatus per nútios viſentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venêre: ſiue cura illud, ſiue

*V.c.reip.l.s. reipublicæ.

inquiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per diſpoſitos curſores nuntiata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quæ triſtis audiret. Speciem tamen doloris animo vultúque præ ſe tulit, ſecurus iam odij, & qui faciliùs diſſimularet gaudium quàm metum. Satis conſtabat lecto teſtamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piiſſimæ filiæ Domitianum ſcripſit, lætatum eum, velut honore iudicióque: tam cæca & corrupta mens aſſiduis adulationibus erat, vt neſciret à bono patre non ſcribi heredem, niſi malum Principem. Natus erat Agricola Caio Cæſare tertium conſ. idib. Iunijs: exceſſit ſexto & quinquageſimo anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Priſcóque Coſs. Quòd ſi habitum quoque eius poſteri noſcere velint, decentior quàm ſublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris ſupererat. bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipſe quidem, quamquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longiſſimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus ſita ſunt, impleuerat; & Conſularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, ſpecioſæ contigerant. filiâ atque vxore ſuperſtitibus, poteſt videri etiam beatus incolumi dignitate, florente famâ, ſaluis affinitatibus & amicitijs futura effugiſſe. Nam ſicuti durare in hac beatiſſimi ſæculi luce, ac [57] Principem Traianum videre, augurio votiſque apud noſtras aures ominabatur: ita feſtinatę mortis grande ſolatium tulit, euaſiſſe poſtremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & velut vno ictu rempublicam exhauſit. Non vidit Agricola obſeſſam curiam, & clauſum armis ſenatum, & eâdem ſtrage tot conſularium cædes, tot nobiliſſimarum feminarum exſilia & fugas. [58] Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententia Meſſallini ſtrepebat, & [59] Maſſa Bebius iam tum reus erat. [60] Mox noſtræ duxère Heluidium in carcerem manus: [61] nos Maurici, Ruſticique viſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit oculos, iuſſitque ſcelera, non ſpectauit. pręcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videri & aſpici: cùm ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus ſufficeret [62] ſæuus ille vultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate, ſed etiam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouiſſimis ſermonibus tuis, conſtans & libens fatum excepiſti, tamquam pro virili portione innocentiam Principi donares. Sed mihi filiæque, præter acerbitatem parẽtis erepti, auget mæſtitiam, quòd aſſidere valetudini, fouere deficientem, ſatiari vultu, complexu, non contigit. [63] excepiſſem certè mandata vocéſque, quas penitus animo figeremus. Noſter hic dolor, noſtrum vulnus: nobis tam longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia ſine dubio, optimâ parentum aſſidente amantiſſimâ vxore, ſuperfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compoſitus es, & nouiſſimâ in luce deſiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, ſi, vt ſapientibus placet, non cum corpore exſtinguuntur magnæ animæ; placidè quieſcas, nos domum tuam ab infirmo deſiderio, & muliebribus lamentis ad contem-

plationem

plationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas eſt: [4] admiratione te potius * temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctiſſimi cuiuſque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictáque eius ſecum reuoluant, famamque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: ſed vt vultus hominum, ita ſimulacra vultus imbecilla ac mortalia ſunt, forma mentis æterna. quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati ſumus, manet, manſurúmque eſt in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

FABII QVINCTILIANI,

VT VIDETVR, DIALOGVS;

AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS ET QVARE, CONCEDANT:

CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SÆPE ex me requiris, Iuſte Fabi, cur cùm priora ſæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint, noſtra potiſſimùm ætas deſerta, & laude orbata, vix nomen ipſum oratoris retineat. neque enim ita appellamus niſi antiquos: horum autem temporum diſerti, cauſſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quam oratores vocantur. Cui percontationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, [1] vt aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudiciis, ſi nolumus; vix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum vt noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet. quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis admodùm audiui. Ita non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, vt quæ à præſtantiſſimis viris & excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, [2] cùm ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas afferrent, dum formam ſui quiſque & animi, & ingenij redderet, iiſdem nunc numeris, iiſdémque rationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neque enim defuit, qui diuerſam quoque partem ſuſciperet, ac multum vexatâ & irriſâ vetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret.

Nam poſtero die quàm [1] accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cùm offendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantùm Catonem cogitaſſet, eaque de re per vrbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri: quos ego in iudicijs non vtroſque modò ſtudioſè audiebam, ſed domi quoque & in publico aſſectabar, mirâ ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promtum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ, quàm inſtitutione & litteris famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, &, in quantum ſatis erat, profluens, ſermo non defuit: & [4] Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potiùs litteras quàm neſciebat. tamquam maiorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, [5] ſedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, [6] quo minus offenſas Catonis tui ames? [7] An ideo librum iſtum apprehendiſti, vt diligentiùs retractares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, [8] Leges tu quidem ſi volueris & agnoſces quæ audiſti. quòd ſi qua omiſit Cato, [9] ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius editionem feſtino, vt dimiſſâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ iſtæ non ſatiant, inquit Aper, quo minus [10] omiſſis orationum & curarum ſtudiis omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cùm tot amicorum cauſſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium, & Catonem: id eſt, noſtras quoque hiſtorias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem vertiſſet. Nam nec tu agitate & inſequi poëtas intermittis, & [11] ego cui deſidiam aduocationum obiicis, cotidianum hoc patrocinium [12] defendendæ aduerſus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet verſus facere, vel quod iam pridem opto, ſuâ quoque auctoritate compellat, vt omiſſis forenſium Muſarum anguſtiis, in quibus ſatis mihi ſuperq; ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & anguſtiorem eloquētiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, vt in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem* gratiæ prçualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & vſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij quàm Saleium Baſſum, cùm optimū virum tum abſolutiſſimum poëtam? porrò ſi poëtica accuſatur, non alium video reum locupletiorē. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius

* gratiā

ſtudium

ſtudium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm cauſſas agere non poſſit. [13] & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, [14] * Maternum ſollicitè plurimum defendi. ſed & [15] ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam vitilem & oratoriam, quâ parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſſit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtrâ vel ad vtilitaté fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia [16] conſilia, facta noſtra dirigenda ſunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipſe ſecurus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac poteſtate munitus? [17] cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus, aliorum * præſidio & tutelâ intelligitur. [18] ſin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo & periclitanti eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud Principem poſſis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudẽ Heluidij ſapientiâ eluſit. Plura de vtilitate non dico, [19] cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non vno alióve momento, ſed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honeſtas nato, quàm videre plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neque officij alicuius adminiſtrationi, ſed ſibiipſi dari? illos quinimmo [20] orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperem, vt aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. Vlláne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm ſpectare homines veteres, & ſenes, & [21] totius orbis gratiâ ſubnixos, in ſummâ omnium rerum abundantiâ confitentes id quod optimum ſit ſe non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egreſſus? quæ in publico ſpecies? quæ in iudiciis veneratio? quod gaudium conſurgendi aſſiſtendique inter tacentes, in vnum conuerſos? coire populum, & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcumque orator induerit? Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque [22] oculis expoſita, percenſeo. Illa ſecretiora, & tantùm ipſis orantibus nota, maiora ſunt. Siue accuratam meditatámque affert orationem; eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudij pondus & conſtantia. ſiue nouam & recentem curam nõ ſine aliquâ trepidatione animus attulerit; ipſa ſollicitudo commendat euentum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipſius temeritatis vel præcipua iucunditas eſt. Nam ingenio quoque, ſicut in agro, quáquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamẽ quæ ſuâ ſponte naſcũtur. Equidem vt de me ipſo fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus eſt, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili

* præſidium & tutela.

natus,

natus, quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi: quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicendo facultatis, aut reum proſperè defendere, aut apud centumuiros cauſſam aliquam feliciter orare, aut apud Principem ipſos illos libertos & procuratores Principum tueri & defendere datur. Tum mihi ſupra tribunatus & præturas & conſulatus aſcendere videor, [23] tum * abire: quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ venit. Quæ fama & laus cuiuſuis artis cum oratorum gloriâ comparanda eſt, qui non illuſtres in vrbe ſolùm apud negotioſos & rebus intentos, ſed etiam apud iuuenes & adoleſcentes, [24] quibus morum indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina priùs parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeunteis nomine vocat, & digito demonſtrat? Aduenæ quoque & peregrini, iam in municipiis & coloniis ſuis auditos, cùm primùm vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus ſum, & Criſpum Vibium (liben-
nouis tiùs enim * nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) [25] non minus eſſe in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. [26] nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat, quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiæ beneficio veniſſe. Ipſa eloquentia, cuius numen & cæleſtis vis multa quidem omnibus ſæculis exempla edidit, ad quantam vſque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. [27] Sed hæc, vt ſuprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoſcenda ſed oculis ſpectanda habemus. Nam quo ſordidiùs & abiectiùs nati ſunt, [28] quóque notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſteterunt, eò clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illuſtriora exempla ſunt. quòd ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantiâ facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemtus, per multos iam annos [29] potentiſſimi ſunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæſaris amicitiâ agunt ferúntq; cuncta: atque ab ipſo Principe cum quadã reuerentiâ diliguntur. Quia Veſpaſianus venerabilis ſenex & patientiſſimus veri, bene intelligit, ceteros quidẽ amicos ſuos niti iis quæ ab ipſo acceperint, quæque ipſi accumulare, & in alios congerere promtum eſt: Marcellum autem & Criſpum, attuliſſe ad amicitiã ſuam, quod non à Principe acceperint, nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent [30] imagines, ac tituli & ſtatuę. quæ neq; ipſa tamen negligũtur: tam hercule quàm diuitiæ & opes, quas faciliùs inuenies qui vituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorum videmus, qui ſe ab ineunte adoleſcentiâ cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & verſus, quibus totã vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatẽ vllam auctoribus ſuis conciliant, neq; vtilitates alunt: voluptatẽ autem breuem, laudem inanẽ & infructuoſam conſequuntur. Licet hæc ipſa, & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ô Materne reſpuãt, [31] cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſertè loquitur? quis ideo domũ defenſus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium

noſtrum

noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum vatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nempe ſi amicus eius, ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque vt pro eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus eſt, vt cum toto anno, per omnes dies, magnâ noctium parte, vnum librum excudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur, vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis. nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia conducit, & libellos diſpergit: & vt [12] beatiſſimus recitationem eius euentus proſequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herba vel flore præcepta, ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium, ſed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, [13] ſe ipſum colere, ſuũ genium propitiare, ſuam experiri liberalitatem? Adiice quod poëtis, ſi modò dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum, & iucunditas vrbis, deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt, in nemora & lucos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt, & quod vnum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur, æquè poëtas quàm oratores ſequitur. quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama [14] in totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias innoteſcat. Quotus quiſque cùm ex Hiſpania vel Aſiâ, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in vrbem venit, Saleium Baſſum requirit? atque adeò ſi quis requirit & ſemel vidit, tranſit & contentus eſt: vt ſi picturam aliquam vel ſtatuam vidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tamquam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ. ego verò omnem eloquentiam omnéſque eius partes ſacras & venerabiles puto. nec ſolùm cothurnum veſtrum, aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudiis credo. ſed tecum mihi Materne res eſt, quòd cum natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græciâ natus eſſes, vbi ludicras quoque artis exercere honeſtum eſt, ac [15] tibi Nicoſtrati robur ac vires dij dediſſent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu diſci vaneſcere: ſic nunc te ab auditoriis & theatris, in forum & ad cauſas, & ad vera prœlia voco. cùm præſertim ne ad id quidem conſurgere poſſis, quod pleriſque patrocinatur, tamquam minus obnoxium ſit offendere poëtarum quàm orarorum ſtudium. Efferueſcit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed

quod periculoſius eſt, pro Catone offendis. nec excuſatur offenſa neceſſitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & ſubitæ dictionis impetu: meditatus videris elegiſſe perſonam notabilem, & cum auctoritate dicturam. [36] Sentio quid reſponderi poſſit. hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditoriis præcipuè laudari, & mox omnium ſermonibus ferri. Tolle igitur quietis & ſecuritatis excuſationem, cùm tibi ſumas aduerſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit priuatas & noſtri ſæculi controuerſias tueri, [37] in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata ſit fides, & libertas excuſata. Quæ cùm dixiſſet Aper acriùs, vt ſolebat, & intento ore: remiſſus & ſubridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accuſare oratores quàm Aper* laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum

* Forte laudare.

degreſſus detractaret poëtas, atque carminum ſtudium proſterneret: arte quâdam mitigauit, concedendo his qui cauſſas agere non poſſent, vt verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auſpicatus ſum, tum quidem cùm in Nerone improbam & ſtudiorum quoque ſacra profanantem vaticinij potentiam fregi. [38] hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. [39] Nam ſtatum *cuiuſque ac ſecuritatem melius

*huc vſque

innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor, ne mihi vnquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora verò, & luci; & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantam mihi afferũt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuq; * commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitiis pectora influxit. ſic oracula loquebantur. Nam [40] lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterum felix illud, &, vt more noſtro loquar, aureum ſæculum, & oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admiſſa defenderent. [41] Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor: primùm apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebantur: deinde apud illos diis genitos ſacroſque reges, inter quos neminem cauſſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altiùs velis, ipſum Apollinem accepimus. vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita videtur, illud certè mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demoſtheni apud poſteros: nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Aſinij aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quàm [42] Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contuber-

*commodata, vel corrupta.

tubernium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint: malo ſecurum & ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratiâ caruit, neque apud populum Romanum notitiâ. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus, & forte præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præſenti fortunâ concupiſcendum? an quòd timent, an quòd timentur? [43] quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam ſatis ſerui videntur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hęc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me verò dulces. vt Virgilius ait, Muſæ, remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſque fontes ferant: nec inſanum vltrà & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, teſtamentum pro pignoro ſcribam: nec plus habeam, quàm quod poſſim cui velim relinquere, quandocumque fatalis & meus dies veniet. ſtatuarque tumulo non mæſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus: & [44] pro memoriâ mei, nec conſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut inſtinctus, cùm [45] Vipſanius Meſſalla cubiculum eius ingreſſus eſt, ſuſpicatuſque ex ipsâ intentione ſingulorum, altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus, inquit, interuêni, ſecretum conſilium & cauſſæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus, atque adeò vellem maturiùs interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, vtque poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum ſimilior oratio. Me verò, inquit, & ſermo ipſe infinitâ voluptate affeciſſet, atque id ipſum delectat, quòd vos viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantùm negotiis, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & [46] ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundiſſimum oblectamentum, cùm vobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à ſcholaſticis controuerſiis receſſit, & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum conſumere. Tum Aper, Non definis Meſſalla vetera tantùm & antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atq; contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, [47] cùm oblitus & tuę & fratris tui eloquẽtiæ, [48] neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes. * Antiquis eò credo audacius, quòd maligni in iis opinionem non

* Atque id

verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipſe tibi denegares. Neque illius, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipſum Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrûm, vt cauſſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia video etiam Græcis accidiſſe, vt [49] longiùs abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſti: ſed quis eam iuſtiùs explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, ſi illud à vobis ante impetrauero, vt vos quoque ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo antè dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum patiar hâc veſtrâ conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * ſignificatione iſtâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quoſdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi verſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorum ætas mille ferè & cc. annis ſæculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem & Hyperidem profertis; quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe; ita tamen vt vtrique ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet, non multò plures quàm ccc. annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſæculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquam breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus & verus annus, quo eadem poſitio cæli ſiderumque, quæ cùm maxime eſt, rurſum exiſtet, iſque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem & antiquum fingitis, [50] non ſolum anno quo nos, ſed ferè eodem menſe extitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronem, & Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſallam. quos quidem cur antiquis temporibus potius adſcribatis quàm noſtris, non video. nam vt de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe & Panſâ conſulibus, vt Tiro libertus eius ſcripſit, [51] VII. Idus Decemb. occiſus eſt, quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium Coss. ſuffecit. ſtatue VI. & L. annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & prope quadriennium Cai, ac bis quaternoſdenos Claudij & Neronis annos,

* [illegible]atione Rom.[illegible]

annos,atque ipſum Galbæ & Othonis,& Vitellij vnum annum, ac ſex-
tam iam felicis huius principatus ſtationem,quâ Veſpaſianus Remp. fo-
uet, c. & xx. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur,
vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britanniâ vidi ſenem,qui ſe fatere-
tur & pugnæ interfuiſſe, quâ Cæſarem inferentem arma Britanniæ,ar-
cere litoribus,& pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus C. Cæ-
ſari reſtitit,vel captiuitas,vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem per-
traxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris
quoq; actionibus intereſſe. Proximo quidẽ congiario ipſi vidiſtis pleroſ-
que ſenes,qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atque iterum accepiſſe
congiarium narrabant.ex quo colligi poteſt,& Coruinum ab illis & Aſi-
nium audiri potuiſſe Nam Coruinus in medium vſque Auguſti princi-
patum, Aſinius pæne ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculum,&
antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorundem hominum aures
agnoſcere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædi-
xi,vt ſi qua ex horum oratorum famâ gloriaque,laus temporibus adqui-
ritur; eandem docerem in medio ſitam, & propiorem nobis quàm Ser.
Galbæ, C. Carboni, quoſque alios antiquos meritò vocaremus. Sunt
enim horridi, & impoliti;& rudes,& informes: & quos vtinam imitatus
non eſſet Caluus veſter aut Cœlius,aut ipſe Cicero? Agere enim fortius
iam & audentiùs volo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus
formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus,
plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque
diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus &
dulcior,& in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. hoc
interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum,ſed
in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſta-
tim deterius eſſe quod diuerſum eſt: vitio autem malignitatis humanæ
vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus in-
uentos, qui pro Catóne Appium Cæcum magis mirarentur? Satis con-
ſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tu-
mens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & [12] ſuperfluens, & pa-
rum *antiquus videretur. [13] Legiſti vtique & Calui,& Bruti,ad Cicero- *Atticus
nem miſſas epiſtolas, ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum qui-
dem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum, [14] Brutum autem otio-
ſum atque diſiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem male
audiuiſſe,tamquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem,vt ipſius verbis
vtar,tamquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi
videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, *nec mihi cum *nunc
vniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc
velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem vſque [15] ad Caſ-
ſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illâ vetere,
atque dicendi viâ directa: *non infirmitate ingenij, nec inſcitiâ littera-
rum,tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intelle-
ctu. Vidit namque,vt paullo ante dicebam, cum conditione temporum
ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutan-
dam. Facile perferebat prior iſte populus, vt imperitus & rudis, imperi-

 tiſſima.

tiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & [16] mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi, præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, [17] cùm vix in cortinâ quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem dum illi liceat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe vltrò admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt fere principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immenſa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens & vagus auditor, aſſueuit iam exigere lętitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis triſtem & impexâ antiquitatem, quàm ſi quis in ſcenâ Roſcij, aut [18] Turpionis Ambiuij exprimere geſtus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſsâ oratores ſectantur, non ſolum audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoriâ volunt. Traduntque inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in * ſuis aliquis argutâ & breui ſententiâ effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, ſed ex Horatij & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtẽperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit. Neque ideo minùs efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum vix riſum, in quibuſdam autem vix ſomnum tenere, [19] nec vnũ de populo. * Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quiq; alios in eodẽ valetudinario hęc oſſa & hanc maciem probant. Ipſe mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ ſatisfacit. nec diſſentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſq; [20] Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominũ ſtudioſorũ manibus verſantur accuſationes, quæ in Vatinium * conſcribuntur, ac præcipuè ſecunda ex his oratio. eſt

* ſenſibus, ſtylo.

* ſcrib.

enim

enim verbis ornata, & ſententiis, auribus iudicum accommodata: vt
ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec volunta-
tem quin ſublimiùs & cultiùs diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe.
Quid ex Cœlianis orationibus? [61] nempe hæ placent ſiue in vniuersâ
* parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum ag-
noſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio & inconditi
ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium pu-
to, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus eſt. Concedamus ſanè
C. Cæſari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes re-
rum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium poſtu-
labat: tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam
in orationibus minorem eſſe famâ ſuâ, etiam admiratores eius fatentur.
niſi fortè quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deio-
taro Rege, [62] ceteroſque eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi
qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bi-
bliothecas rettulerunt, non melius quàm Cicero, at feliciùs, quia illos
feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus tem-
poribus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pa-
cuuium certè, & Attium, non ſolùm tragœdiis, ſed etiam orationibus
ſuis expreſſit. adeò durus & ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus homi-
nis, ea demum pulchra eſt, in quâ non eminent venæ, nec oſſa numeran-
tur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit toris,
ipſos quoque neruos rubore tegit & decôre commendat. Nolo Corui-
num inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitoremque
noſtrorum temporum exprimeret. [63] viderimus * inquam iudicio eius * in quantum
vis aut animi aut ingenij ſuffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pu-
gna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi vobiſcum eſt. Illi enim antiquos
mirabantur, ipſe ſuorum temporum eloquentiam anteponebat. nec
vllâ re magis eiuſdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus
enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit; & com-
poſitioni artem: locoſque lætiores attentauit, & quaſdam ſententias in-
uenit: vtique in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem vitę com-
poſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, vſúque & experimentis didice-
rat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes, non
carent vitiis antiquitatis. lentus eſt in principiis, longus in narrationibus,
otioſus circa exceſſus: tardè commouetur, rarò incaleſcit: [64] pauci ſenſus
opt. & cum quodam lumine terminantur. [65] nihil excerpere, nihil re-
ferre poſſis: & velut in rudi ædificio, firmus ſanè paries & duraturus, ſed
non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem, ſicut [66] locuple-
tem ac * laudatum patrem familiæ, non eo tantùm volo tecto tegi, quod * lautam
imbrem ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum & oculos delectet:
non eâ ſolùm inſtrui ſupellectile quæ neceſſariis vſibus ſufficiat, ſed ſit
in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, [67] vt ſumere in manus, & aſpice-
re ſæpius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata &
olentia: nullum ſit verbum velut rubigine infectum, nulli ſenſus tardâ
& inerti ſtructurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam
& inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas

vna,

vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententiâ poſitum, *Eſſe videatur.* [68] Nam & hoc inuitus retuli, & plura omiſi, quæ tamen ſola mirantur atque exprimunt [69] hi qui ſe antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus: ſed vobis vtique verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Siſennæ aut Varronis ſordet: qui rhetorum noſtrorum commentarios faſtidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more priſco apud iudicem fabulantes, non auditores ſequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. [70] adeò mæſti & inculti, illam ipſam quam iactant ſanitatem, infirmitate & ieiunio conſequuntur. Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & alacrem volo: prope abeſt ab infirmitate, in quo ſola ſanitas laudatur. Vos verò diſertiſſimi, vt poteſtis, vt facitis, illuſtrate ſæculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Meſſalla, video lætiſſima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde, ita grauitati ſummum nitorem & cultum verborum miſcetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cauſſa poſcit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compoſitionis decor, [71] ſententiarum planitas; ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis: vt etiam ſi noſtra iudicia malignitas, & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri. Quæ cùm Aper dixiſſet, Agnoſcitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſæculum noſtrum defendit? quàm copioſè ac varie vexauit antiquos? quanto non ſolùm ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte, ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tuum tamen Meſſalla promiſſum immutaſſe non debes. neque enim defenſores antiquorum exigimus, nec quemquam noſtrorum, quamquam modò laudati ſumus, his quos inſectatus eſt Aper, comparamus. ac ne ipſe quidem ita ſentit, ſed [72] more veteri & * aliis veſtris philoſophis ſæpe celebrato, ſumſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſatis enim illos fama ſua laudat, ſed cauſſas cur intantum ab eloquentiâ eorum receſſerimus; cùm præſertim centum & x x annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Meſſalla: Sequar à te præſcriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum eſt Apro, qui primùm, vt opinor, [73] nominis controuerſiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de vocabulo pugna non eſt, ſiue illos antiquos, ſiue maiores, ſiue quo alio mauult nomine appellet: dummodò in confeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis eius repugno, [74] ſi comminus fatetur plures formas dicēdi etiam iiſdem ſæculis, nedum diuerſis exſtitiſſe. Sed quomodo inter Atticos oratores primæ Demoſtheni tribuuntur, proximum autem locum Æſchines & Hyperides & Lyſias, & Lycurgus obtinent; omnium autem conſenſu hæc oratorum ætas maximè probatur: ſic apud nos Cicero

* alias

quidem

quidem ceteros eorumdem temporum diſertos anteceſſit: Caluus autem & Aſinius & Cæſar & [75] Cœlius & Brutus * ſic iure & prioribus & ſequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter ſe ſpecie differant, cùm genere conſentiant. At ſtrictior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem ſanitatem eloquentiæ ferunt: [76] vt ſi omnium pariter libros in manum ſumſeris, quamuis in diuerſis ingeniis, eſſe quandam iudicij ac * voluminis ſimilitudinem & cogitationem. Nam quòd inuicem ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt oratorum vitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem credo ſolitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. ſolum inter hos arbitror Brutum, nō malignitate nec inuidiâ, ſed ſimpliciter & ingenuè iudicium animi ſui detexiſſe. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæſari quidem inuidiſſe? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & ſi quos alios antiquorum agitare non deſtitit, non exigit defenſorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt naſcenti adhuc nec ſatis adultæ defuiſſe. Ceterùm ſi omiſſo optimo illo, & perfectiſſimo genere eloquentiæ, eligenda ſit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturitatem, quàm calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorem, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretriciis veſtibus inſignire. Neque enim oratorius iſte, immò hercule ne virilis quidem cultus eſt, quo [77] plerique temporum noſtrorum actores ita vtuntur, vt laſciuiâ verborum & leuitate ſententiarum, & licentiâ compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis & gloriæ, & ingenij loco plerique iactant, cantari ſaltarique commentarios ſuos. Vnde oritur illa fœda & præpoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, vt [78] oratores noſtri tenerè dicere, hiſtriones diſertè ſaltare dicantur. Equidem non negauerim Caſſium Seuerum, quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui poſtea fuerūt, poſſe oratorem vocari, quamquam in magnâ parte librorum ſuorum plus vis habeat quàm ſanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omiſſâ modeſtiâ, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus vtitur armis incompoſitus, & [79] ſtudio feriendi plerumque * deiectus non pugnat, ſed rixatur. Ceterùm, vt dixi, ſequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipſarum virium robore, multum ceteros ſuperat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, vt incuſato Aſinio, & Cœlio, & Caluo, [80] aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. Nunc detractaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum & in commune, veritus credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſuâ perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronem numeret, [81] ſed plane poſt Gabinianum? At ego non verebor nominare ſingulos, quo facilius propoſi-

* detectus.

et exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & deminuta eloquen-
tia. Appropera, inquit Maternus, & potius exſolue promiſſum. neque
enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me
equidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tracta-
re, [82] paullo antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum noſtrorum,
[83] miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo.[*] Non
ſum, inquit, offenſus Aprinâ diſputatione, nec vos offendi decebit, ſi
quid fortè aures veſtras perſtringet, cùm ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſer-
monum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. [84] Perge,
inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, à quâ
vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquētiâ. Et Meſſalla, Nō recon-
ditas Materne cauſſas requiris, nec aut tibiipſi, aut huic Secundo, vel
[85] huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferēdi in medium,
quæ omnes ſentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras ar-
tes deſciuiſſe ab iſtâ vetere gloriâ, non inopia hominum, ſed deſidiâ iu-
uentutis, & negligentiâ parentum, & inſcientiâ præcipientium, & obli-
uione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Italiam
fuſa iam in prouincias manant: quamquam noſtra nobis notiora ſunt.
Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos ſtatim
excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, ſi priùs de ſeuerita-
te ac diſciplinâ maiorum circa educandos formandoſque liberos pauca
prædixero. Iamprimùm ſuus cuique filius ex caſtâ parente natus, non
in cella emtæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præ-
cipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis. Eligebatur autem ali-
qua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis
cuiuſpiam familiæ ſuboles committeretur, coram quâ neque dicere fas
erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu videretur.
[86] Ac non ſtudia modò curáſque, ſed remiſſiones etiam luſuſq; puero-
rum, ſanctitate quadam ac verecūdiâ temperabat. Sic Corneliam Grac-
chorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe
educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. quæ diſci-
plina ac ſeueritas eò pertinebat, vt ſincera & integra & nullis prauitati-
bus detorta vniuſcuiuſq; natura, toto ſtatim pectore arriperet artes ho-
neſtas: & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquen-
tiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id vniuerſum hauriret. At nunc
natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut
alter ex omnibus ſeruis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio mini-
ſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri ſtatim & rudes
animi imbuuntur. Nec quiſquā in totâ domo pendi habet, quid coram
infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec
probitati [87] neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & liber-
tati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & ſui alieníque contemtus.
Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pene in vtero matris con-
cipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorumque ſtu-
dia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus
relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidquam aliud lo-
quatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando
audi-

auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent. colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum ſatis operæ inſumitur. ſed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum profeſſio quando primùm in hanc vrbem introducta ſit,[88] quamq́; nullam apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim de[*] curis. Referam neceſſe eſt animũ ad eam diſciplinam, quã vſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere ſtudiorum exercitationes, ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inſcribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. ſe apud Q. Mucium ius ciuile didiciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoque & Aſiam peragraſſe, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ non muſicæ, non grammaticę, non denique vllius ingenuæ artis ſcientiam defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus cauſſaſq́; cognouit. ita enim eſt, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum ſcientiâ, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, ſicut ceterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchrè & ornatè & ad perſuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi veteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non vt rhetorum ſcholis declamarét, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuerſiis linguam modò & vocem exercerent, ſed vt his artibus pectus implerent. in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita vt plerumq. hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſè & variè & ornatè nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatémque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt faciliùs iram iudicis vel inſtiget vel leniat,[89] qui ſcit quid ira: promptiùs ad miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibúſque verſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſque natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem vſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, &

collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos [30] mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, uti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; ſed [31] eum qui non quaſdam artes *audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideóque & iuris ciuilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, muſicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim cauſſæ plurimæ quidem ac pænè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit vt ad tempus ſimplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longéque intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, vt legitimè ſtuduiſſe, vt per omnes eloquentiæ numeros iſſe, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exſiſtere, nec extitiſſe vmquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum diſertis, vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S.C., ius ciuitatis vltrò derideant: ſapientiæ verò ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, pænè dixerim ſine ingenuitate, quaſi vna ex ſordidiſſimis artificiis diſcatur. Ergo hanc primam & præcipuam cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoriæ proditum eſt. Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentiâ effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpatiis conſecutum.* Sunt aliæ cauſſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi fortè hoc *audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philoſophiæ ſcientiam tâquam oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeò peregiſſe nondum videris, vt inchoaſſe tantùm, & velut veſtigia ac lineamenta quædam oſtendiſſe videaris. Nam quibus inſtrui veteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamque noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima & fecundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti; cetera exſpecto, vt quemadmodum

*haurire,

*audierint,

modum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoque cognoſcam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingreſſi confirmare & alere ingenia ſua ſoliti ſint. neq; enim arte & ſcientiâ, [92] ſed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi ſignificare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuiſſent, Meſſala quaſi rurſus incipiens: Quoniam initia & ſemina veteris eloquentiæ ſatis demonſtraſſe videor, docendo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudiriq́ue ſoliti ſint, perſequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam varias res poteſt, niſi vt ſcientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem eſſe rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. ſed ſi cui obſcuriora hæc videntur, iſq́ue ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id certè concedet, inſtructum & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, [93] quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domeſticâ diſciplinâ, refertus honeſtis ſtudiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc ſectari, hunc proſequi, [94] huius omnibus dictionibus intereſſe, ſiue in iudiciis, ſiue in concionibus aſſueſcebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgiis intereſſe, vtq́ue ſic dixerim, pugnare in prœlio diſceret. magnus ex hoc vſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus ſtatim contingebat, in mediâ luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, vbi nemo impunè ſtultè aliquid, aut cõtrariè dicit, quo minus & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi denique aduocati aſpernentur. Igitur verâ ſtatim & incorruptâ eloquentiâ imbuebantur. & quamquam vnum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſſis & iudiciis cognoſcebant: [95] habebantq́; ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſſimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præſtaret: nec aduerſarij & [96] æmuli, ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper nouum, ex inuidis & fauentibus, [97] vt nec bene dicta diſſimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuerſis ſubſelliis parari quàm ſuis; quin immò conſtantiùs ſurgere ibi, fideliùs corroborari. Atque herculè ſub eiuſmodi præceptoribus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorum, eruditus & aſſuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, [98] ſolus ſtatim & vnus cuicumque cauſſæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, vno & viceſimo Cæſar Dolabellam, altero & xx. Aſinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodiéque cum admiratione legimus. At nunc adoleſcentuli noſtri [99] deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum,

corum, qui rhetores vocantur: quos paulo ante Ciceronis tempora
extitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris ex eo manifeſtum eſt, quòd
Marco Craſſo & Domitio cenſoribus cludere, vt ait Cicero, ludum im-
pudentiæ iuſſi ſunt. Sed, vt dicere inſtitueram, deducimur in ſcho-
las, quibus non facile dixerim vtrum ne locus ipſe, an condiſcipuli, an
genus ſtudiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil re-
uerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æque intrat. In condiſci-
pulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adoleſcentuli inter
adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ verò exercita-
tiones magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materia-
rum apud rhetores tractantur, ſuaſoriæ, & controuerſiæ. [100] Ex iis ſua-
ſoriæ quidem etſi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigen-
tes pueris delegantur, controuerſiæ robuſtioribus aſſignantur, quales per
fidem, & quàm incredibiliter compoſitæ? Sequitur autem vt materiæ ab-
horrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannici-
darum præmia, aut [101] vitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut
inceſta matrum, aut quidquid in ſchola cottidie agitur, in foro vel rarò
vel nunquam, ingentibus verbis perſequantur; [102] cùm ad veros iudices
ventum eſt * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat.
Magna eloquentia, ſicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, &
vrendo clareſcit. Eadem ratio in noſtrâ quoq; ciuitate antiquorum elo-
quentiam prouexit. Nam etſi horum quoque temporum oratores ea
conſecuti ſunt, quæ compoſita & quietâ & beata Rep. tribui fas erat: ta-
men iſtâ perturbatione ac licentiâ plura ſibi aſſequi videbantur. cùm
mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quiſque orator
ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ,
populare nomen, [103] hinc conciones magiſtratuum penè pernoctantium
in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam do-
mibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & aſſidua ſenatus aduerſus
plebem certamina. quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempublicam, exerce-
bant tamen illorum temporum eloquentiam & magnis cumulare præ-
miis videbantur. Quia quantò quiſque plus dicendo poterat, tantò faci-
lius honores aſſequebatur; tantò magis in ipſis honoribus collegas ſuos
anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres,
*parabat. [104] plus notitiæ ac nominis apud plebem * probabat. hi clientelis etiam
exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus
reuerebantur, hos reuerſi colebant. hos & præturæ & conſulatus vocare
vltrò videbantur. hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cum & po-
pulum & ſenatum conſilio & auctoritate regerent. quinimmo ſibi ipſi
perſuaſerant, neminem ſine eloquentiâ aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut
tueri conſpicuum & eminétem locum nec mirum, cùm etiam inuiti ad
*quis populum producerentur: cùm parum eſſet in ſenatu breuiter cenſere niſi
* qui ingenio & eloquentiâ ſententiam ſuam tueretur: cùm in aliquam
inuidiam aut crimen vocati, ſuâ voce reſpondendum haberent, cum
teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare ſed co-
ràm & præſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiæ præmia,
magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi pul-
chrum

chrum & glorioſum, ſed cótra mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm præmiis ſtimulabantur, ne clientulorum loco potius quàm patronorum numerarentur: ne traditæ a maioribus neceſſitudines ad alios tranſirent: ne tanquam inertes & non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. Neſcio an venerint in manus veſtras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maximè à Muciano cótrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorum libris, & tribus Epiſtolarum compoſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Pópeium & Marcum Craſſum non viribus modò & armis, ſed ingenio quoq; & oratione valuiſſe: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procérum manum, multum in his ſtudiis operæ curæque poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, ſine eloquentiâ conſecutum. His accedebat ſplendor rerum, & magnitudo cauſſarum, quæ & ipſa plurimum eloquentiæ præſtant. Nam multum intereſt vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus ciuitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubministrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt niſi qui cauſſam parem inuenit. Non, opinor, Demoſthenem orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, vt ſubinde admoneo, quęſtionis meminerimus, ſciamuſq; nos de eâ re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus * exſtitit. * excitat. Quis ignorat vtilius ac melius eſſe frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò ſæpius ſteterit tanquam in acie, quóque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduerſarius, [106] eò acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumſerit, tantò altior & excelſior & illis nobilitatus criminibus, [107] in ore hominum agit, [108] quorum ea natura eſt vt ſecura nolint. Tranſeo ad formam & conſuetudinem veterum iudiciorum: [109] quæ & ſi nunc aptior eſt ita * erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi ſibi quiſque ſumebat, & numerus neq; dierum neque patronorú finiebatur. [110] Primus tertio conſulatu Gn. Pompeius aſtrinxit impoſuitq; veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prętores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri ſolita ſunt, quod maius argumétum eſt, quàm quòd cauſſæ centumuirales quę nunc primum obtinent locum, adeò ſplendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq; Ciceronis neque Cæſaris, neque Bruti, neq, Cœlij, neq. Calui, non deniq; vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis [111] orationibus Aſinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ

inſcri-

inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione mediis diui Auguſti temporibus
habitæ, poſtquam longa temporum quies, & continuum populi otium,
& aſſidua ſenatus tranquillitas, & maximi Principis diſciplina, ipſam
quoque eloquentiam ſicut omnia alia pacauerat. Paruum & ridiculum
fortaſſe videtur quod dicturus ſum, dicam tamen vel ideo vt rideatur.
Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe pænulas iſtas,
quibus aſtricti & velut incluſi cum iudicibus fabulamur? quantum vi-
rium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam
ferè plurimæ cauſſæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos curſus
& ſpatia probant; ſic eſt aliquis oratorum campus, per quem niſi liberi
& ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmò
curam & diligentem ſtyli anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe
interrogat iudex; quando incipias; & ex interrogatione eius incipien-
dum eſt. frequenter probationibus & teſtibus, ſilentium patronus indi-
cit. vnus inter hæc dicenti ac alter aſſiſtit, & res velut in ſolitudine agi-
tur. Oratori autem clamore plauſuque opus eſt, & velut quodam thea-
tro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac
tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & mu-
nicipiorum legationes, ac partes Italię periclitantibus aſſiſterent: cùm in
pleriſque iudiciis crederet populus Romanus ſuâ intereſſe quid iudica-
retur. Satis conſtat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, &
L. Beſtiam, & P. Vatinium, concurſu totius ciuitatis & accuſatos & de-
fenſos. vt frigidiſſimos quoque oratores, ipſa certantis populi ſtudia,
excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiuſmodi libri exſtant,
vt ipſi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus cenſeantur. Iam
verò conciones aſſiduæ, & datum ius quoque potentiſſimum quemque
vexandi, atque ipſa inimicitiarum gloria, cùm ſe plurimi diſertorum,
ne à P. quidem Scipione, aut Syllâ, aut Gn. Pompeio abſtinuerint, & ad
inceſſendos principes viros, vt eſt natura inuidiæ, populi quoque hi-
ſtriones auribus vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus
faces admouebant? Non de otioſâ & quietâ re loquimur, & quæ probi-
tate & modeſtiâ gaudeat: ſed eſt magna iſta & notabilis eloquentia,
* Stulti. alumna licentiæ, quam * ſtulti libertatem vocabant, comes ſeditionum,
effrenati populi incitamentum, ſine obſequio, ſine ſeruitute, contumax,
temeraria, arrogans, quæ in bene conſtitutis ciuitatibus non oritur.
111 Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretenſem accepi-
mus? quarum ciuitatum ſeueriſſima diſciplina, & ſeueriſſimæ leges tra-
duntur. Nec Macedonum quidem ac Perſarum, ac vllius gentis, quæ
certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam,
Athenienſes plurimi oratores exſtiterunt: apud quos omnia populus,
omnia imperiti, omnia, vt ſic dixerim, omnes poterant. Noſtra quoque
ciuitas donec errauit, donec ſe partibus, & diſſenſionibus, & diſcordiis
confecit, donec nulla fuit in foro pax, 112 nulla in ſenatu concordia, nulla
in iudiciis moderatio, nulla ſuperiorum reuerentia, nullus magiſtra-
tuum modus: tulit ſine dubio valentiorem eloquentiam, ſicuti indomi-
tus ager habet quaſdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Grac-
chorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam elo-
quentiæ

quentiæ Cicero tali exitu penſauit. Sic quoq. quod ſupereſt antiquis oratoribus, *forum [114] non emendare, nec vſquam ad votum cōpoſitæ ciuitatis argumentū eſt quidem, quòd nemo nos aduocat, niſi aut nocens aut miſer. quod municipium in ciuitatem noſtram venit, niſi quod aut vicinus populus, aut domeſtica diſcordia agitat? quam prouinciam tuemur, niſi ſpoliatam vexatámque? Atqui [115] melius fuiſſet non queri, quàm iudicari. Quòd ſi inueniretur aliqua ciuitas in quâ nemo peccaret, ſuperuacuus eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medicus. Quo modo tamen minimum vſus minimúmq; profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmiſſimâ valetudine ac ſaluberrimis corporibus vtuntur: ſic minor oratorum obſcuriórque gloria eſt inter bonos mores, & in obſequium regētis paratos. Quid enim opus eſt longis in ſenatu ſententiis, [116] cùm optimi citò conſentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republicâ non imperiti & multi deliberent, ſed ſapientiſſimus & vnus? Quid voluntariis accuſationibus, cùm tam raró & tam parcè peccetur? Quid inuidioſis & excedentibus modum defenſionibus, cùm clementia cognoſcentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus eſt diſertiſſimi viri, ſi aut vos prioribus ſæculis, aut iſti quos miramur, his nati eſſent, ac deus aliquis vitas veſtras, veſtra tempora repentè mutaſſet: nec vobis ſumma illa laus & gloria in eloquentiâ, neque illis modus & temperamentum defuiſſet. Nunc quoniam nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem, bonis ſeculi ſui quiſque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Meſſalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, niſi iam dies eſſet exactus. Fiet, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo, & ſi qua tibi obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt, de his rurſus conferemus. Ac ſimul aſſurgens, & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Meſſalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit. Cùm adriſiſſent, diſceſſimus.

FINIS.

INDEX
ALPHABETICVS
IN CORNELIVM
TACITVM.

A.

Abbarus Arabum Rex. pag. 131
Abnoba, mons 337
Acte, liberta Neronis 149, 161, 165
Adgandeſtrius Chattorum princeps 50
Adiabeni 184
Adiutrix legio 254, 284
Adoptionis fictæ mos prauus 188
Adrana fl. 18
Adulterij pœna apud Germanos. 342
Aedui populi 62, 129
Aegyptus 217, 236, 244
Aegyptiâ Iudaicâq; ſuperſtitione infecti pelluntur Italiâ 50
Aelia Petina 128
Aelius Gallus 98
Aelius Seianus 71. eius genus, vita, & mores 74. Liuiam Druſi vxorem adulterio polluit ibid. venenum parat Druſo 76, 77
Aemilia Lepida 57 eius mors 115
Aenus fl. 273
Aeſculapius deus 527
Aeſtyorum gentes 349
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 48, 217, 285
M. Agrippa 2, 219
Agrippa Poſtumus vnicus nepos Auguſti 2. eius cædes 3
Agrippa Poſtumus falſus, Clemens nomine 37. interfectus ibid.
Agrippina Auguſta, Germanici vxor, neptis Auguſti 12, 22, 51, 77, 90. eius mors 107
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis 42, 96 & ſeq. nubit Claudio Imp. 129. & ſeq. eius laſciuia 150, 165
Agrippinæ inſidiæ parantur à filio 165, 166 occiditur 167
Agrippina Colonia, Vbiorum opidum 211, 305, 317, 318, 319. & ſeq. ſic dictum ab Agrippinâ Iuliâ, ibi genitâ 114
Agrippinenſes 231. & ſeq. 307, 318, & 320, 325
Albani 120, 216
Albis fl. 32, 348
Album Intemelium 245
Al[illegible], vxor Satrij ſecundi, multorum amoribus famoſa 215
Alexandria 285, 327
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Aliſo fl. 29
Allobroges 253
Alpes Iuliæ 273
Alphenus Varus 250, 254, 282, 287, 289, 301
Alpinus montanus 308, 334
Alcinoum 274
Amiſia fl. 21, 29
Amphitheatrum Placentinum conflagrat 248
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maximâ ſtrage hominum 92, 93
Ancilium conditio 241
Andecaui pop. 62
Angli 347
Angriuarij 29, 32, 345
Anicetus, Polemonis libertus 165, 167. eius mors 285
Annæus Lucanus 196. occiditur 203
Annæus Seneca 130. rector Neronis 147. accuſatur 179. & ſeq. eius cædes 200. & ſeq.
Annius Baſſus 286
Annius Fauſtus 244. damnatus ibid.
Annius Gallus 239, 245, 248. & ſeq. 254.
Annus magnus & verus. 372
Anſibarij 263
Anteius 208
Antiochia 264
Antiochenſium theatrum ibid.
Antiochus rex ibid. 319
Antiſtius Soſianus 154, 177. & ſeq. 208, 313
Antium colonia 189
Antona fl. 135
Antonia turris 332
M. Antonius 39, 41
Antonius Felix. Vide Felix. [illegible]
Antonius Flamma 313
Antonius Nouellus 240, 245
Antonius Primus 266. & ſeq. 271, 274 & ſeq. 279. & ſeq. 286, 289, 291, 295, 299, 311, 321, 326
Apenninus 283, 286, 288, 289
Apicata, Seiani vxor 74. & ſeq.
Apinius Tiro. 238, 294
Apis idolum 323.
Aponius Saturninus, Mœſiæ præfectus 238, 266. 269. & ſeq. 273. 274
L. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor 95
Aquileia Vaſilia ſororis Auguſti neptis 40
Aquileia 273
Aquilius primipilaris 393
Aquilius Regulus 312
Arabes Iudæis infenſi 329
Arauiſci pop. 344
Araxis 158
Archelaus Cappadociæ rex, inuiſus Tiberio 38. eius mors ibid.
Arduenna ſaltus 63
Arenacum 334
Aricinum nemus 282
Arij 348. & ſeq.

[illegible]

Ariobarzanes Medus 58
Arioviſtus rex 323
Armenij 28,42,43,139,157. & ſeq. 172. & ſeq.
Armenia 27,43,158.& ſeq.
Arminius, Cheruſcorum princeps 18,29.& ſeq. 39.& ſeq. occiditur 50
Arnus fl. 24
Arpus, Chattorum princeps 29
Arrius Varus 273.& ſeq.276.& ſeq.299.& ſeq. 311.& ſeq.321
Arruntius Stella 155
Arſaces, Armeniæ rex 109.& ſeq.
Arſacidarum gens 27.& ſeq.110
Arſametes fl. 187
Artabanus Parthorum rex 28,43,110,111,113. & ſeq.
Artavaſdes Armeniorum rex 28.& ſeq.
Artaxata, vrbs Armeniæ 43,150,151,& ſeq.148. combuſta, deleta, & ſolo æquata ibid.
Artaxias, Artauaſdis filius 28
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 43. defunctus 45,109
Aſciburgium 309,338
Aſinius Gallus 4,6.& ſeq.35.& ſeq.95. eius mors 107
Aſinius Pollio 5,34
Aſphaltites lacus 330
Aſyla 68 & ſeq.
Athenæ 46
Ateſte 274
Aventicum Hel. caput 234
Aufidienus Rufus 8.& ſeq.
Augurium aquilarum 31
Auguſta Taurinorum 260
Auguſtales ludi 7,18
Auguſtani equites 269
Auguſtus Cæſar 2. & ſeq. eius teſtamentum 4. mors 3. funus 4.& ſeq.
Auguſtodunum Aeduorum caput 63 & ſeq.
Auiones pop. 347
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius.
Auſpicia, ſortes & præſagia Germanorum 340

B.

BAduhennæ lucus 96
Batauus lacus 166
Balſamum 330
Bardanes rex Parthorum, eiuſque mors 119
Baſilides Aegyptius ſacerdos 326
Baſſus Lucilius. Vide Lucilius Baſſus
Bataui 28 & ſeq.2,1 253,25 . & ſeq.260.& ſeq. 302 & ſeq 305,309.& ſeq.333,334.& ſeq.
Batauorum inſula 28,333.& ſeq.
Batauodurum 334
Bedriacum 248,255 & ſeq.277
Belgæ 12,62,305
Belus amnis 331
Berenice regina 242,265
Bibaculi carmina 2 . 84
Bingium 322
Blæſus Iunius. Vide Iunius Blæſus
Boij 344
Boiocalus Anſibarius 165
Bonna 304,306,335
Boodicia Praſutagi vxor 1 4. vitam veneno finit 175
Bracha tegmen barbarum 247
Brigantes Britanniæ populi 156,335
Brinio Caninefas nobilis 303.& ſeq.
Britanni 155.& ſeq.175. & ſeq. 353.& ſeq.
Britanniæ deſcriptio 272,351.& ſeq.
Britannicus Claudij Cæſ. & Meſſallinæ filius 120.126 & ſeq. Britannico Domitium antepoſuit Claudius 134. Britannico venenum paratur a Nerone 150. eius mors 151. ſepultura ibid.
Brixellum 252,255
Bructeri 17,20.& ſeq.163,334.345
Buri pop. 348
Burrhus Afranius rector Neronis 147.& ſeq. 167.& ſeq. eius mors 178
Byzantium 42,144.& ſeq.265,285

C.

CAecilius Simplex, Conſul 259 298
Cæcina Alienus 11,16,17.& ſeq.21,22.& ſeq. 28. & ſeq. 230, 232, 233.& ſeq. 241.& ſeq.245,247.249.& ſeq.253 & ſeq. 262, 269 270,273.& ſeq.281
Cælius mons 93.& ſeq.
Cæſarea 264
Cæſia ſilua 16
Caledonia 358.& ſeq.
Cales prouincia 82
Caligula Germanici filius militari vocabulo ſic appellatus 14
Caliſtus Claudij libertus 125,128
Calpurnius Aſprenas 244
Calpurnius Galerianus C. Piſonis filius 301. eius mors ibid.
Calpurnius Piſo 55,80.& ſeq.196
Calpurnius Repentinus, centurio 231. eius mors ibid.
Caluiſius Sabinus legatus 228
Camalodunum, colonia 136,174.& ſeq.
Cameræ, naues Ponticæ 283
Campania 299
Campaniæ laus 213
Canopus 44
Candidati præturæ duodecim 7. & ſeq.
Caninefates 96 & ſeq.303,304.& ſeq. 317,326
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito.
Capitolij ſtructores 293
Capitolij conflagratio ibid.
Capitolij reſtitutio ibid.
Cappadoces 45
Cappadocia 244
Capreæ inſula 23
Capua 288,299
Caracates pop. 342
Caractacus rex Britanniæ 136,184.& ſeq.
Cariouilda, Batauorum dux 30
Carmelus mons 204
[illegible] 289
Carthiſmandua, Brigantum regina 136,184

Caſpiarum clauſtre 216
Calpia via 110
Caſſius Charea 12
Caſſius Seuerus exſul 80
Caſtorum lucus 249
Caſtum nemus 347
Catualda nobilis iuuenis 44
Catulli carmina 84
Catumerus Chattorum Princeps 121
Celenderis Ciliciæ caſtellum 48
Celſus Marius. Vide Marius Celſus.
Cenchreus amnis 68
Centuriones verberibus multantur à militibus 11
Cerus Neronis libertus 257
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis.
Cetius Seuerus tribunus 225
Ceſellius Baſſus Pœnus 205
eius mors ibid.
Ceſtius Gallus Syriæ legatus 311
Ceſtius Seuerus 312
Cethegus Labeo legatus 96
Chaldææ artis peritus Tiberius 106
Chamaui 363, 345. & ſeq.
Charicles medicus 115
Chaſuari pop. 346
Chatti 28. 29, 33, 134, 163, 310, 345
Chauci , 13, 20, 121, 334. & ſeq. 346
Cheruſci 18, 20, 21, 32, 38, 121. & ſeq. 135. 246. & ſeq.
Chriſtus 195
Chriſtiani ibid.
Ciceronis carmina 375
Ciceronis libri 379
Cilices 38
Cilices agreſtes Clitæ dicti 142
Cimbri 323, 346
Cingonius Varro 216
Cinithij 41
Circenſes ludi 120
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis
Clanis flu. 25
Clarij Apollinis oraculum 42
Claſſicus præfectus alæ Treuerorum 246, 316. & ſeq. 319, 325, 334.
Clauarium donatiui nomen 286
Claudia M. Silani filia, C. Cæſaris vxor 106, 114.
Claudia Pulchra, ſobrina Agrippinæ 89
Claudius Apollinaris 288
Claudius Tiberius Cæſar 116. & ſeq. 120, 124.
Claudio nubit Agrippina Iulia, mortuâ Meſſalinâ 129.
Claudij ſæuitia 143.
Claudius temulentus ibid.
Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ 145.
moritur ibid. eius funus 147
Claudius Ciuilis Batauorum Princeps 302. & ſeq. 316, 319, 333, 336. & ſeq.
Claudius Coſſus legatus 234
Claudius Druſus. Vide Druſus.
Claudius Fauentinus Centurio 288
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum 304, 317, 320
Claudius Sagitta 316
Claudius ſanctus 319
Claudius Seuerus 134
Claudius Timarchus Cretenſis, reus agitur 189
Claudius Victor 309
Clemens Iulius Centurio 9
Clemens Poſtumi Agrippæ ſeruus 37. & ſeq.
Clitarum natio 118
Clodius Macer 216, 270
Cluuius Rufus 226, 236, 258, 260. & ſeq.
Cocceius Nerua 204.
abſtinentiâ moritur 102
Cottianæ alpes 328
Codicilli Liuiæ 85
Codicilli Piſonis 55
Cœlaletæ pop. 62
Cœlius orator 373
Cœlianæ orationes 373
Cogidunus rex 354
Cohibus fl. 285
Coi 78, 143
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 38, 43
Cometes ſidus 171, 196
Comitia conſularia 25
Comitia è campo tranſlata ad patres 7
Comitia magiſtratuum habenda in quinquennium 36
Coniuratio in Neronem 196. & ſeq.
eiuſdem coniurationis proditio è domo Sceuini 198. & ſeq.
& coniuratorum ſupplicia 202. & ſeq.
Conſi ara 134
Conſulum diſcordia 98
Cora Etruriæ promontorium 37
Corbulo Domitius 60 & ſeq. 128. & ſeq. 148. & ſeq. 158. & ſeq. 171. & ſeq. 183. & ſeq. 191. & ſeq. 273
Corcyra inſula 51
Cornelius Dolabella 64, 70, 240.
eius mors 259. & ſeq.
Cornelius Fuſcus 266, 272, 283
Cornelius Laco 216, 218. & ſeq. 224. 225.
eius mors 227
Cornelius Martialis 292. & ſeq.
Cornelius Sylla 153, 161. eius mors 180
Cornelius Tacitus de ſuis Annalibus 83. & ſeq.
Cornelius Tacitus ſacerdos Quindecimuiralis, & prætor ſub Domitiano 120
Corſica 246
Cotta Meſſallinus 69, 98, 161
Cottiæ alpes 240
Corys rex Thracum 49. occiditur ibid.
Corys rex minoris Armeniæ 119
Cremona 247. & ſeq. 261. & ſeq. 270. & ſeq. 276. 277, 278. 279. & ſeq. oppugnatur 279. Cremonæ excidium, &c. 281
Cremutius Cordus 83.
eius mors 84. eius libri ibid.
Creſcens Neronis libertus 236
Creticus Sullanus rector Syriæ 28 38
Criſpinus Centurio 231
Crupellarij 64

Crupion-

Cruptoricis villa 96
Cugerni 233.& ſeq.
Cincia lex 118
Curtius Montanus 311,312.& ſeq.
Curtius Rufus 122
Curtius lacus 126,157
Cuſus flu. 45
Cyclopes 68

D

DAcorum gens 415,284
Dahæ pop. 27
Dalmatæ 275,285
Danubius flu. 284,337
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 21
Demetrius Cynicus 313
Dianæ Limenetidis templum 86
Diana Perſica 68.& ſeq.
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 373
Didius Auitus 137,162.& ſeq.
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 89
Diuodurum, Mediomatricum oppidum 232
Domitia Neronis amita 144
Domitianus, Veſpaſiani filius 289.& ſeq. 292.
Cæſar conſalutatus à militibus 297.
eius ſtupra, adulteria, & indomitæ libidines 299,321.& ſeq.
præturam capit 311.& ſeq.
imperij munia omittit 318
Cn. Domitius 96,100
L. Domitius, Cn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 120,129.
ei deſpōdetur Octauia Claudij filia 130.& ſeq.
adoptatur à Claudio 134
Domitius Afer 87,95
Domitius Balbus 176
Domitius Celer 48
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 223
Donatius Valens 232. eius mors ibid.
Druidæ 173,316
Druſilla Germanico genita 105
Druſus Claudius priuignus Augusti, Germanici pater 2,12 30,32
Druſus Germanici frater 10.& ſeq. 25,38,41, 44,51.& ſeq. 56.& ſeq. 58.& ſeq. 67,75.
Druſo venenum parat Seianus 76.
Druſi mors ibid. funus ibid.
Druſus Germanici filius 74,79
eius mors 107.
Druſus Germanici filius alius 99
Dulgibini pop. 346

E.

EDucatio praua 378.& ſeq.
Edui, ſenatorum in vrbe ius adepti 124 & ſeq.
Eleazarus, Iudæorum dux 332
Eloquentiæ vtilitas 366.& ſeq.
Elyſij pop. 348
Emeritenſes 237
Ennia Macronis vxor 114
Epheſij 68
Epicharis 197.& ſeq. eius mors 199
Epiphanes rex 149
Eporedia 234
Epponina vxor Iulij Sabini 321
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equeſtris Fortunæ ædes apud Antium 71
Erato regina Armeniorum 28
Euphrates fl. 111
Eudemus medicus Liuiæ 74.& ſeq.
Eudoſes pop. 347
Ezates 131

F.

FAbius Maximus 3.
eius mors ibid.
Fabius Priſcus 326
Fabius Valens 216,229,231,249,250,258.& ſeq. 262.& ſeq. 268,270.& ſeq. 283.& ſeq. capitur 284. interficitur 289. eius vita & mores ibid.
Fabricius Veiento 278
Fanum Fortunæ 286
Faſti adulatione temporum fœdari 311
Fatóne an forte voluantur res mortalium 189
Felix Iudææ præfectus 142,331.& ſeq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 103
Feminarum libido coërcita 50
Feminarum pœna quæ ſeruis coniunguntur 142
Feminarum vitia 60
Fenius Rufus 153,179,180,208
Fenni pop. 349.& ſeq.
Filius patrem interficit 279
Flaccus Hordeonius 217,231.& ſeq. 258,269.& ſeq. 304.& ſeq. interficitur 310.
Flamen Dialis 67,78 & ſeq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 29,128
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Veſpaſianus. Vide Veſpaſianus.
Fleuum caſtellum 95
Fonteius Agrippa 34,284
Fonteius Capito 84.& ſeq. 216,229.& ſeq.
Forum Iulij 284
Foroiulienſis colonia 246,284,331
Foſi pop. 346
Friſij 95,122,163,303.& ſeq. 346
Fucinus lacus 142
Fuſius conſul 97
Fulcinius Trio celebris accuſator 34,53.& ſeq. 112.& ſeq.
Furius Camillus 41.& ſeq.
Fundani lacus 191
Funera Germanorum 344
Furnius 89

G.

GAlatia 244
Galba 214.& ſeq. occiditur 226. eius vita, mores, &c. 228.& ſeq.
Galbiani 229
Galeria vxor Vitellij 260

Galerius Trachalus 241,259
Galgacus dux 359
Galilæi 242
Galli 338.& ſeq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduerſi 159. & ſeq.
Galli rebellionem cœptant 62. & ſeq.
Galli in Germaniam tranſgreſſi 344
Gallia 218
Gallia Comata 113
Gallia Narbonenſis 138,240
Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis 235
Gambriuij 338
Garamantæ 80,315
Garamantum rex prædarum receptor 80
Gannaſcus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incurſat, & Gallorum oram vaſtat 121. eius mors 122
Gelduba, loci nomen 307.& ſeq.
Germani milites 252,271. læti bello 303. fluminibus ſueti 333. cuſtodes Imperatoris 9. Germanorum armatura 30. Germanorum patrius mos in bello 248. Germanorum obnoxia morbis corpora 268
Germaniæ ſitus, mores & populi 337.& ſeqq. vſque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 217,229
Germaniæ ſuperioris legiones 218,230
Germaniæ turbatio 284
Germanicus Cæſar Claudij Druſi filius 2.& ſeq. 12.& ſeq. 16.& ſeq. 38,41.& ſeq. moritur 46. eius funus 47. honores illi poſt mortem decreti 49
Geſſius Florus procurator Iudææ 331
Gindes flu. 119
Gleſum 349
Gotarzes Parthorum rex 119,132.& ſeq. mortuus 132
Gothini pop. 345
Gothones pop. ibid.
Gracchus prætor 105
Graiæ alpes 134
Grains mons 321
Granius Marcellus 24
Grinnes 334
Gugerni 307

H

HAdria 285
Hæmus mons 62
Hammonis oraculum 329
Haruſpicum collegium 120
Q. Haterius 6. eius mors. 92
Haterius Agrippa 25,41,65.& ſeq. 161
Helius Gracilis Belgicæ legatus 162
Helluſij pop. 349
Heluecones pop. 348
Heluetij Gallica gens 234,344.& ſeq.
Heluidius Priſcus 141,300
Hercules apud Aegyptios celebris 44
Herculis columnæ 346
Herculis oraculum 331
Herculi ſacra ſilua 30
Hercynia ſilua 39,345.& ſeq.
Herennius Gallus 307,318 eius mors 322
Herminones 338
Hermunduri 135,163,348.& ſeq.
Herodes rex Iudææ 332
Hertum, id eſt, terram matrem colunt Germani 347
Hiberi 110
Hieroſolyma 329,331.& ſeq.
Hiſpanienſes 237
Hiſtriones 25,78
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuen. 36.& ſeq.
Hoſtilia vicus Veronenſium 173,276
Hyberi 139.& ſeq.
Hyrcani 172

I.

ICelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus 218,224
Iceni pop. 135,173
Idiſtauiſus campus 32
Ignes terrâ editi 164
Illyricum 39,217
Illyricus exercitus 213.& ſeq. 267
Ingæuones pop. 338
Inguiomerus Arminij patruus 20.& ſeq.
Interamna 293
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 332
Iordanis fl. 330
Iſichi 157
Iſis 319,339
Iſtæuones pop. 338
Italus Cheruſcorum rex 128
Iuba Maurorum rex 73
Iubillius Hermundurorum rex 135
Iudæi 242,329
Iuhonum ciuitas 164
Iulia Agrippina Vide Agrippina.
Iulia Auguſta Tiberij mater 69. moritur 92. eius ætas, genus, vit, &c. ibid.
Iulia Auguſti filia 1. eius mors ibid.
Iulia Auguſti neptis 95 eius mors ibid.
Iulia Druſi filia 59,108
Iuliates 131
Iulius Agreſtis 287.& ſeq.
Iulius Agricola 250.& ſeq. vſque ad finem libri
Iulius Alpinus 234
Iulius Atticus 224
Iulius Auſpex 321
Iulius Briganticus 248,322
Iulius Burdo 231
Iulius Calenus 281
Iulius Carus 226
Iulius Celſus 104
Iulius Ciuilis 231
Iulius Claſſicus. Vid. Claſſicus.
Iulius Cordus 236
Iulius Florus Treuir 62. eius mors ibid.
Iulius Frontinus 311 & ſeq.
Iulius Fronto 220,249

Iulius

Iulius Gratus 249
Iulius Manſuet 136.occiſus 279
Iulius Martialis 222,238
Iulius Maximus 309
Iulius Paulus 302
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 141
Iulius Placidus 297
Iulius Poſtumus 77
Iulius Priſcus 263,287. eius mors 305
Iulius Sabinus 316.321. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir Aeduus 62. eius mors 64
Iulius Secundus 366
Iulius Tutor, Treuir 316,318,322.& ſequen. 334.& ſequen.
Iulius Vindex 216.& ſeq. 225.& ſeq.
Iunia Silana 120,152
Iunius Blæſus legatus legionum Pannonicarum 7.& ſeqq. proconſul Africæ 61.& ſeq. 67, 72.& ſeq.
Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector 232, 259. eius mors 282. eius genus & mores 283
Iunius Gallio 101,204
Iunius Mauricus 311
Iunius Ruſticus 98
Iunius Silanus proconſul Aſiæ 146 & ſeq.
Iuris & legum principia 58.& ſeq.
Iuuenales ludi 169,192,290

L.

Laco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 59.& ſeq.347
Laodicea vrbs 172
Latinius Latiaris 94,101
Latinius Pandus proprætor Mœſiæ 45 & ſeq.
Legum Principia & varietates 58 & ſeq.
Lemouij pop. 348
Lentulus Getulicus 109
Lepida mater Meſſallinæ 127,144
M.Lepidus 6,80.& ſeq. eius mors 108
Lepticani 315.& ſeq.
Leucorum ciuitas 233
Libanus mons 330
Libelli vecordes 34
Liber pater 330
Libertatis atrium 223
Libo Druſus 34
eius mors 35
Licinius Mucianus. Vide Mucianus.
Licinius Proculus 227,238.& ſeq.255,259
Ligij pop. 335,349
Ligures 246
Lingones 230.& ſeq.325.& ſeq.
Linus Thebanus 120
Litterarum formæ 520
Liuia Auguſta 2.& ſeq.12
Liuia Druſi vxor, ſoror Germanici 39,50,74
adultera Seiani 74,85
Liuineius Regulus 170
Locuſta venefica mulier 145,151
Lollia Paullina 128,133
M Lollius 64
Londinium 174
Lucceius Albinus 258. eius mors ibid.
Lucilius Baſſus 270,275.282,299
Lucnius centurio, Cede alteram, dictus 9
Lucus, municipium Vocontiorum 214
Ludi ſæculares 120
Lugdunum 232,328
Lugdunenſis colonia 219
Lugdunenſes & Viennenſes diſcordes 201
Luna ſanguineſcens claro cælo 10
Luppia flu. 20,29,335
Luſitani 234
Luſtrale certamen 206
Lutorius Priſcus 64. eius mors 65
Lycus amnis 142
Lygdus Spado 76 & ſeq.

M.

Macer Martius 242,252
Macro libertus Tiberij 112.& ſeq.
Magi 34
Magius Cæcilianus 62
Magontiacum 303,310,319
Maieſtatis lex 23.& ſeq.
Maleficiorum diuerſa genera 46
Malorix Friſiorum princeps 162.& ſeq.
Malouendus Marſorum dux 33
Mamercus Scaurus 6,109. eius mors ibid.
Manlius Patruitus 313
Manlius Valens 233
Manimi pop. 348
Mannus Tuiſtonis filius 337
Marcellus ſororis Auguſti filius 2,219
Marcellus Eprius 257,300,353,367
Marcodurum vicus 307
Marcomanni 40,44,348
Mardi pop. 175
Margarita ſubfuſca & liuentia gignit Oceanus 354
Mariccus Boius, Deus Galliarum 259. feris obiectus, ſed non laniatus ibid. interfectus Vitellio ſpectante ibid.
Marius Celſus 218.223.& ſeq. 235.& ſeq.249. & ſeq.253.& ſeq.259
Marius Maturus 245,283
Maroboduus Marcomannorum rex 19.& ſeq. 44.& ſeq.
Marſaci 317
Marſi 17.& ſeq.33,338
Marſigni 348
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 45
Mathematici 35,141,251,259
Mattiaci 310,345
Mattiacus ager 122
Mattium Chattorum caput 18
Mauri 41.& ſeq.258
Mauretaniæ duæ 217,258
Mazippa 41
Mediolanum 214
Mediomatrici 323
Meherdates filius Phrahatis 130.& ſeqq. victus 132
Mella eques Romanus 109
Memmius Regulus 177
Memnonis ſaxea effigies 44

Memphis 317
Menapij 307
Mennius Rufinus caſtrorum præfectus 13, 275
Mephitis templum 281
Meſopotamia 111
Meſſalla Valerius 4
Meſſallina vxor Claudij 117. eius adulter C. Silius 120 nubit C. Silio 124. accuſatur apud Claudium ibid. eius mors 127
Meſſallinus Cotta. Vide Cotta Meſſallinus.
Mæuius Pudens 221
Milichus 198, 200, 203
Miluius pons 161, 240, 296
Minucius Iuſtus 274
Miracula 256, 316
Miſenenſis claſſis 244, 288
Mithradates Armeniæ rex 118, 132 occiditur 140
Mœſia 136
Mœſicæ legiones 251, 272
Mona inſula 173, 356
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus.
Morini 307
Moſa flu. 28, 307
Moſella flu. 262, 325
Moſes 329
Mucianus 217, 243, 262. & ſeq. 273, 285, 291. 299, 311 & ſeq. 321. & 324
Mummius Lupercus 304 & ſeq. interfectus 319
Munatius Plancus 13, 14
Muſonius Rufus. 295, 301, 311
Muſulani 81

N.

Nabalia ſiue Vahalis flu. 336
Nabaruali 348
Nar flu. 13
Narbonenſis prouincia 236, 245
Nariſci pop. 348
Narciſſus Claudij libertus 125, 128, 145 ad mortem adigitur 147
Narnia 290, 291
Nauportum 8
Neapolis 192
Nemetes pop. 134, 344
Nero filius Germanici 59, 71
Nero filius Gn. Domitij Aenobarbi & Iuliæ Agrippinæ 138. & ſeqq. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 143. Imperator conſalutatur 146. lupanaria peretrat, &c. 153. exturbat Octauiam, & Poppææ coniungitur 181. denubit Pythagoræ 193
Nero falſus 244. interfectus ibid.
Neruij 303, 309, 325, 344
Nola vrbs 3. & ſeq.
Nonius Actianus 312
Nonius Receptus 331. eius mors ibid.
Noricis 235, 275.
Noricum 235
Nuaria 234
Nouefium 307. & ſeq. 319, 335
Nuithones pop. 347
Numiſius Rufus 305 eius mors 322
Numiſius Lupus 237, 274
Nymphidius 203
Nymphidius Sabinus oppreſſus 216, 222
Nynos vrbs Aſſyriæ 131

O.

Occia Veſtalis 50
Occhoris rex 329
Oceanus intumeſcit maximè impulſu Aquilonis, ſimul ſidere æquinoctij 23. violentior cetero mari 33
Octauia Claudij filia Britannici ſoror 128, 129 deſpondetur Domitio 143
Octauius Auguſti pater 4
Octauius Fronto 35
Octauius Sagitta 160
Odruſæ pop. 62
Oenatus 95
Onomaſtus 222
Ophenſis populus 315
Opitergiom 274
Oppiæ leges 61. & ſeq.
M. Opſius 95
Oratio Agrippinenſium 320
Oratio Caractaci 136
Oratio C. Caſſij 177
Oratio Cerialis 323. & ſeq. 332, 338
Oratio Ciuilis 308, 333, 336
Oratio Claudij 123
Oratio Curtij Montani 312
Oratio Galbæ 218, 219
Oratio Galgaci 359. & ſeq.
Oratio Germanici 14 & ſeq.
Oratio Hortali 56. & ſeq.
Oratio Iulij Agricolæ 361
Oratio Iuliæ Agrippinæ 154, 155
Oratio M. Lepidi 65
Oratio Muciani 262. & ſeq.
Oratio Neronis 180. & ſeq.
Oratio Othonis 225, 239, 255. & ſeq.
Oratio Pæti Thraſeæ 189
Oratio Piſonis 222. & ſeq.
Oratio Segeſtis 28. & ſeq.
Oratio Senecæ 179
Oratio Tencterorum legati 320
Oratio Tiberij 53, 54, 84, 85
Oratio Vitellij 129, 130
Oratio Vologeſis 184
Oratio pulchra quæ 375
Orationis forma ac ſpecies mutanda cum conditione temporum ac diuerſitate aurium 373
Orator qualis eſſe debeat 375
Oratorum dignitas 382
Oratorum vitia 377
Orcades inſulæ 353
Ordouices 336, 355
Orientis regna mota 27
Ornoſpades dux 111
Orodes filius Artabani regis ibid.
Orphidius Benignus interficitur 254 eius corpus cremantur 255
Oſi pop. 344, 348
Oſtorius proprætor Britanniæ 133. & ſeq.

eius mors 137
Oſtorius Scapula 278,308.
eius mors 209
Oſyris 327.
Otho 218.& ſeq. 221.& ſeq. Imperator conſalutatus 222. eius falſæ virtutes 255. luxu, ſæuitiâ, audaciâ exitioſus Reipub. 251. eius mors 256. ſepulchrum ibid. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Oſiones pop. 349

P.

PAcarius Decimus 246. eius mors 247
Pacorus rex Parthorum 332
Pacorus, Vologeſis frater 187
Pactius Africanus 312
Pactius Primi pili centurio 156,157,187
Padus flu. 234,247,251,254,285
Pætus Ceſennius 185. & ſeq. 193
Pætus Thraſea 161,233.& ſeq. 300.& ſeq.
Pallas Claudij libertus 125. & ſeq. 129.& ſeq. 134.& ſeq. 145,147.& ſeq. eius mors 185
Palæræ 336
Pamphilia 244
Pandaria 332
Pandateria inſula 181
Pannonij 7,186,246,275
Pannonicæ alpes 270
Pantomimi 24,85,272
Paphiæ Veneris templum 242
Papyrius centurio 314. & ſeq.
Papia Poppæa lex 58
Paris hiſtrio 152
Parthi 110.& ſeq. 118.& ſeq. 131,139,148, 156.& ſeq. 172,184,190.& ſeq.
Patauium 274
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 266
Pedaneus Secundus à ſeruo interfectus 176
Peninæ alpes 240
Petcennius 7. eius mors 21
Petilius Cerialis 289,295, 323,328.& ſeq. 333,334
Petronia vxor Vitellij 260
Petronius Turpilianus 276,204,355.
eius mors 216
Petronius procurator 235
C.Petronius 209. eius vita & mores 209
Peucini 349
Pharaſmanes, Hiberiæ rex, Mithradatis frater 110,111.& ſeq. 139
Philippopolis 62
Phœnix auis 108
Phrahates rex 57
Phrahates, Phrahatis filius 110. eius mors ibid.
Phryxus 112
Picenus ager 183
Pirenæum 228
Cn.Piſo, Piſonis filius, Syriæ præfectus 39,42. & ſeq. accuſatur Germanicum deuotionibus & veneno peremiſſe 53, 54. Piſonis mors. 55. eius codicilli 55. eius filij 56
L.Piſo proconſul Africæ præfectus 310,314. interfectus ibid.
L.Piſo Hiſpaniæ citerioris prætor 87.
eius mors ibid.
L.Piſo Pontifex 103. fato obit ibid.
Piſo Licinianus 218. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galbâ ibid. trucidatur 226
Placentia 247. oppugnatur à Cæcinâ 248
Plancina vxor Cn.Piſonis 39,43,54.
eius mors 108
Plautius Siluanus 80
Plautius Aelianus pontif. 316
Plautus Rubellius 171,207. eius mors 180,181
Plinius Germanicorum bellorũ ſcriptor 12,279
Plotius Firmus 227,238,255
Plotius Griphus 286,312
Poëticæ laus 370
Poëticus decor ab Oratore exigitur 375
Pomerium vrbis auxit Claudius 134
Pompeia Paullina Senecæ vxor 200
Pompeius Longinus 213
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 217.
interfectus 231.
Pompeij theatrum igne fortuito hauſtum 71
Pomponia Græcina 155.
Pomponius Flaccus 45. eius mors 108
Pontes longi 22
Pontius Pilatus 195
Pontus 244
Poppæa Sabina ſcortum 160,165,218,221.
coniungitur Neroni, exturbatâ Octauiâ 181.
eius mors 206
Poppæus Sabinus 26,87. eius mors 112.
eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 285,314
Poppæus Vopiſcus 236
Porcius Septimius 273
Portus Herculis Monœci 283
Prætores ærarij 301
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Praſutagus Icenorum rex 175
Priſcus Heluidius. Vide Heluidius Priſcus.
Priſcus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Procuratorum poteſtas 143
Prodigia 144,168,240,332
Proſerpina 227
Pſeudophilippus rex Macedonum 244
Ptolemæus Mathemat. 221
Ptolemæus rex 81,327
Publicani 168
Publius Celer 301,312
Puteoli vetus oppidum in Italiâ 172
Puteolani 261,288
Pyramides 44
Pyramus fl. 46
Pythagoræ Nero nubit 193
Pythius Apollo 327

Q.

QVadi 348
Quæſtores 123.& ſeq. 155
Querquetulanus mons 93
Quinctilius Varus 18. eius mors ibid.
Quinctius Atticus 293
Quinquennale ludicrum 170,205

Rapax

R.

Rapax legio 224,276
Rauenna 270
Remi 321
Reudigni pop. 347
Rhacotis 327
Rhadamiſtus, Pharaſmanis filius 119.& ſeq. 148,157
Rhenus flu. 18 & ſeq. 163,202,305.& ſeq. 333
Rheſcuporis Thraciæ rex 45.
interficitur 46
Rheti 213.& ſeq.
Rhetia 25,217,273
Rhetica iuga 234
Rhodanus flu. 262
Rhœmetalces Thraciæ rex 46
Rigodulum 323
Roma oppugnatur & capitur 296
Romæ incendium 214
Romæ incendium ſub Nerone 193.& ſeq.
Romanus Hiſpo 24
Romilius Marcellus 231
occiſus ibid.
Roſcius Cælius 232
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Criſpinus 138,160,203
eius mors 209
Rufus Heluius 57
Rugij pop. 348
Ruminalis arbor 164

S.

Sabinus Flauius 227,259,289,292 & ſeq.
eius mors 294
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus.
Sabrina flu. 135
Saleius Baſſus 366
Saluſtius Criſpus 3,57. eius mors 59
Saluſtiani horti 161,296
Salonina vxor Cæcinæ 247
Saluius Cocceianus 256
Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 342
Samij 78
Sardiani 92
Sardinia 146
Sariolenus Vocula 312
Sarmatæ 210,237.& ſeq.
Sarmatæ Iazyges 135,273
Saturnus 329
Saturni dies feſti 295
Seriphum inſula 144
Scriboniana ala 274
Scriboniani fratres 312
Scribonianus Camerinus falſus 262
Scribonianus Craſſus 312
Scydrothemis Sinopenſium rex 327.& ſeq.
Seditio militaris 237,250,313
Sedochezorum rex 285
Segeſtes 18.& ſeq.
Segimerus Segeſtis frater 23
Segimundus Segeſtis filius 19
Seianus. Vide Aelius Seianus.
Seleucenſes 313
Seleucia 113,119.& ſeq.
Seleucus mathematicus 264
Sellarij 100
Semnones 347
Sempronius Denſus 226
Sempronius Gracchus peruicax adulter 12
eius mors ibid.
Senatorum adulatio 69,104
Senatu depelluntur famoſi probris 124
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 124
Senienſis colonia 323
Cn. Sentius 47
Sequani 11,63,321
Seruius Galba. Vide Galba.
Serapis deus 326.& ſeq.
Serui Germanorum 343
Seruile bellum motum per Italiam 81
Seruilia, Seruij Sorani filia 213.& ſeq.
Seruius Maluginenſis, flamen Dialis 67
Seſtius Paconianus 102
Sextilia Vitelliorum mater 260
Sextilius Felix 275
Sexti Papinij repentinus & informis exitus 115
Sex. Veſtilius 105
Sibyllæ libri 104,191
Sido & Italicus Sueuorum reges 271,278
Silanus 58,69 & ſeq.
Silia 210
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 11, 28,53,63 eius mors 79
Silius conſul 118. adulter Meſſallinæ 120, 125. tribunali admotus 126
Silures 136,153
Simon Iudæorum dux 332
Sinnaces 110
Sinope, Ponti vrbs 327
Siſenna 144
Sitones pop. 349
Smyrnæi 90
Sohemus rex 265
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconſul Aſiæ 210
Soſia Galla Silij vxor 79
Soſibius Britannici educator 117
Spectaculum gladiatorum 313
Spelunca, nomen villæ 91
Spintriæ 100
Spurinna Veſtricius 246.& ſeq. 255
Statius Murcus ſpeculator 226
Stertinius 29.& ſeq.
Stœchades, Maſſilienſium inſulæ 284
Suardones pop. 347
Subrius Dexter 229
Subrius Flauius 202. eius mors ibid.
Succinum 349
Suedius Clemens 240,245.& ſeq.
Suetonius Paullinus 140,149.& ſeq. 254,259, 354,355
Sueuia 348
Sueui 25,39.& ſeq. 215.& ſeq. 278,338,347.& ſeq.
Sugambri 43,137
P. Suilius, quæſtor Germanici 82. accuſator ſub

ſub Claudio 117.& ſeq.159.& ſeq. in inſulas Baleares pellitur 160.
Suiones 349
Sulpicius Florus 226
Sulpicius Quirinus 64
Sunici 310
Suouetaurilia 21
Sylla Cornelius. Vide Cornelius Sylla
Sylleni 234,247
Syria 38,217,243,264.& ſeq.
Syriæ legiones 217,236,244

T.

Tabularum publicarum cura 154
Tacfarinas Numida 41,56,60,80,81
eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanais flu. 252
Tanfanæ templum celeberrimum Marſis 17
Tarpeia rupes 292
Tarracina 288,289,295
Tarraconenſes 295
Tartarus flu. 273
Taunus mons 19,155
Tauriana ala 273
Taurina ala 232
Taurina colonia 260
Taurus mons 113,185
Tencteri 263,245
M. Terentius, eques Rom. 102
Termeſtina natio 87
Terræ motus in Aſia 43
Tertius Iulianus 266,312
Teutoburgienſis ſaltus 20
Thebæ veteres 44
Thraces 87.& ſeq.
Thraſea Pætus 161,210.& ſeq. 300
Thubuſcum opidum 81
Thuſcus vicus 93
Thyle 353
Tiberis 25,240
Tiberius Alexander 19,217
Tiberius Nero priuignus Auguſti 2.& ſeq. 14, 23.& ſeq.27,37,44,52.& ſeq.60. libellis accuſatorum inſumit operam, in ſecuritate compoſitus 63. in Campaniam proficiſcitur 91. abdit ſe in inſulam Capreas 93. eius libidines & ſcelera 100. eius mors 116.& ſeq. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Ticinum 247,250
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 235. eius inhoneſtus exitus 235. eius genus, vita & mores 179,180,235
Tigranes Armeniæ rex 28. eius mors 112
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos 172, 183
Tigranocerta 172,184
Timotheus antiſtes cærimoniarum 327
Tingitana prouincia 258
Tiridates Vologeſi frater 110,141,157,172,184
Titianus Saluius, frater Othonis 241,249.258, 259
Titius Sabinus eques Rom. 79.94.
eius mors 94,95
Titius Ampius Flauianus 266,273.& ſeq.
Titus Liuius 83.
Titus Veſpaſianus 241,299,312,315,326
Titus Vinius 214 & ſeq. 224. eius cædes 226. ætas, genus, vita, &c. 228
Togonius Gallus 101.
Tolbiacum 315
Tranſalpinæ gentes 316
Tranſpadanæ regionis municipia 234
Tranſrhenani 306,307
Trapezus, ciuitas Græciæ 158,285
Thraſullus, ſcientiæ Chaldæorum magiſter 106. & ſeq.
Trebellius Maximus 232,160,355
Triboci pop. 344
Trebonius Garucianus 216
Treueri 63,230,146,304,307,311,316,322. & ſeq. 344
Triaria, L. Vitellij vxor 260,294
Triboci 322
Tribunicia poteſtas 67
Trinobantes 173
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.
Tubantes 17,269
Tuiſto deus 337
Tullius Flauianus 295
Tullius Valentinus 321.& ſeq. capitur 323. occiditur 328
Tungri 146,303,316,317
Turonij 62
Turullius Cerialis 248
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

Vacationes militares remiſſæ 217
Vada, caſtrum 334
Valens. Vide Fabius Valens.
Valentinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Aſiaticus 117,232,299.eius mors 117
Valerius Feſtus 270,314
Valerius Paullinus 284.& ſeq.
Valerius Ponticus 17
Vandalij 318
Vangio & Sido reges Sueuorum 115.& ſeq.
Vangiones 215,322,344
Vannius, Quadorum rex 45
Vannius, Sueuorum rex 135
Varini pop. 347
Varius Criſpinus 237. obtruncatur 238
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vaſcones 309
Vaticani infames loci 268
Vatinius 192.& ſeq.
Vbij 304.& ſeq.316.& ſeq.
Vbiorum ara 13
Vbiorum ciuitas 13.& ſeq.334
Vide & Agrippina Colonia.
Vectigalia 162
Vectius Bolanus, Britániæ præfectus 60,269,355
Vedius Aquila 254,274
Velinus lacus 25
Velius Gallus 98
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 319. & ſeq.
Vellocatus Carthiſmanduæ adulter 184

Venedi 349
Venuſius Brigantum rex 284.& ſeq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpoſitus 142
Verania, Piſonis vxor 228
Vercellæ 234
Verginius 217.& ſeq. 229,236.& ſeq. 257.& ſequen.261
Verona 248,272
Verritus Friſiorum princeps 152
Verulamium municipium 174
Verulana Gracilia, femina inſignis 292
Veſpaſianus 217,229,236,242. & ſeq. 262. & ſeq.299.& ſeq.310,313,332.& ſeq.
Veſtales virgines 296,316
Veſtinus 316.& ſeq. eius mors ibid.
Veſtricius Spurinna. Vide Spurinna.
Veſuuius mons 93
Vetera caſtra 7,305,310,318,333
Veterani 172
Veturius Optio 221
Vibius Criſpus 313
Q. Vibius Serenus 82
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 112
Vibulenus miles gregarius 8. eius mors 11
Vicentia 272
Vienna 261
Viennenſes 233
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex.
Vindoniſſa 319
Vinius. Vide Titus Vinius.
Vipſania M. Agrippæ filia 6
Vipſtanus Meſſala 273,282
Virdius Geminus dux 285
Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus 62
Viſurgis flu. 23,29,30
Vitelliani motus initia & cauſæ 229
A. Vitellius 217,228.& ſeq. 256 & ſeq. 282. & ſeq. capitur 297. occiditur ibid. eius genus, vita, mores. &c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater 217,297
L. Vitellius, A. Vitellij frater 240,282,288.& ſeq.294.& ſeq. interficitur 299. eius mores ibid.
P. Vitellius 98
Vmbria 283
Vmbricius haruſpex 222. & ſeq.
Vocetius mons 234
Vocontij 333
Vocula dux 306,307,317.& ſeq. eius mors 318
Vologeſes, Parthorum rex 139,142,149,157, 183.& ſeq.187,315
Vonones, Phrahatis filius, Arſacidarum rex 27. & ſeq. eius mors 46
Votienus Montanus 86
Vſgulanta 35,36,80
Vſipetes 17
Vſipij 245,310,358
Vſpe vrbs 132

Z.

Zenobia vxor Rhadamiſti 141
Zenon Polemonis regis Pontici filius 42,43
Zeugma opidum 132

FINIS.